GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

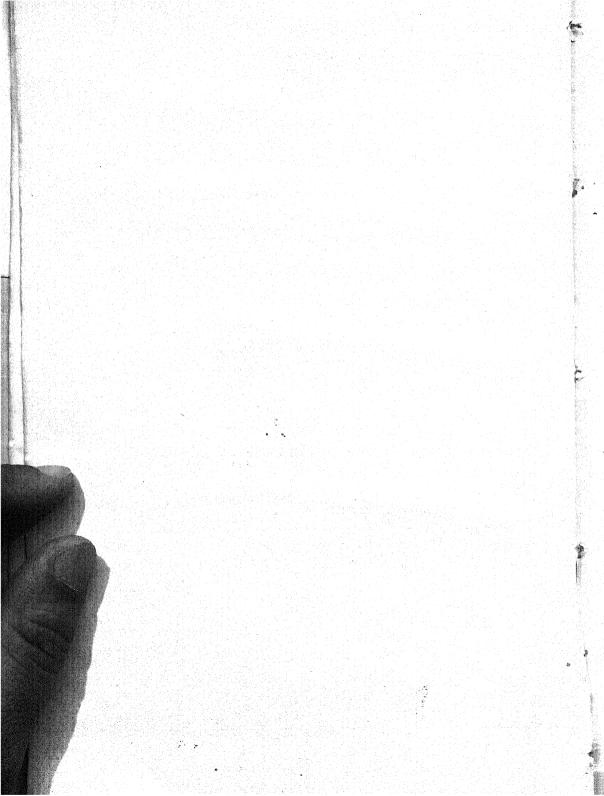
PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF HIS HIGHNESS THE MAHARAJA GAEKWAD OF BARODA.

> GENERAL EDITOR: B. BHATTACHARYYA, M.A., Ph.D.

No. XLII.

कल्पद्रुकोशः

Vol. I.

KALPADRUKOŚA

OF KEŚAVA

EDITED WITH A CRITICAL INTRODUCTION BY RĀMĀVATĀRA ŚARMĀ, M.A., Sāhityācāryya, Professor of Sanskrit, Patna College, Patna

TWO VOLUMES Vol. I

1928

JENTRAL ARCHAPOLOGICAL
LIBRARY NEW DELHI.

Acc. No. 8443

Date. 8-3-59

Mall No. R Sa 416

Kes / Sa.

8.5.

Published on behalf of the Government of His Highness the Maharaja Gaekwad of Baroda by Benoytosh Bhattacharyya - - at the Oriental Institute, Baroda - -

> Printed by K. Mittra, at The Indian Press, Ltd., Allahabad.

> > Price Rs. 10-0-0.

PREFACE

For some time past I knew of the existence of the Kalpadrukośa of Keśava and was curious to look over the book. Meanwhile Keśavasyāmin's Nānārthārnavasanksepa was published by Pt. Ganapati Śāstrin at Trivandrum. The elaborate researches embodied in his text by Keśavasvāmin and its fulness and vast scope made me think that Kalpadru was probably a synonymous supplement to this great homonymous work either by the same or a different hand and that, if so, it was a very valuable lexicon. My curiosity knew no bounds now and I wrote to the editor enquiring whether he had seen a MS of the Kalpadru. Śāstrin was silent for years and I continued my own search for the book. About six years ago, Pt. Gaurīnātha Pāthaka. one of my Ācārya students of the College of Oriental Learning in the Benares Hindu University, supplied me with a MS of the Kalpadru which, he says, he had from Pt. Sivadatta of This MS came perhaps originally from Kashmir and is referred to in the footnotes as K. It is a well-preserved and beautifully and closely written MS and so far as I am aware is the best copy of the Kalpadru in existence. Pt. Gopīnātha Kavirāja, my learned and esteemed friend. then Librarian of the Sarasvatī Bhavana, Sanskrit College, Benares, very kindly supplied me with another MS from the Government collection of books at Benares. is here referred to as C. When I had made my own copy with the help of these two MSS I talked one day to my friend Mr. K. P. Jayaswal about its publication. He at once wrote to Dr. B. Bhattacharya, Director, Oriental Institute, Baroda, who has been pleased to supply

me with the Baroda MS of the book which is referred to as B in the footnotes, and has kindly included my edition of it in the Gaekwad's Oriental Series. These three MSS are complete and very valuable. The Baroda MS differs from the other two in omitting a few verses from the last or Lingānuśāsana chapter of the book. The South India MSS appear to be incomplete. That mentioned in the catalogue of the Madras Government Oriental collections begins after the 1st Pt. Gaurīnātha gave me another copy prepared Skandha. by Pandit Śivadatta himself. But this, based only on a single MS, and necessarily full of faulty readings, has not been of much use to me. Very rarely it is referred to in the footnotes as S. Recently Pt. Ganapati Śāstrin sent me word through Mr. Manoranjan Ghosh that he had found out a MS of the Kalpadru. But owing to the sudden death of the Sastrin I could not secure the MS from him.

I have to thank the gentlemen named above for the help I have received from them and also my Research scholar Tārāpada Chowdhury, M.A., one of my students who has chiefly worked on the Introduction. I am also much indebted to Dr. Zachariae's Die Indischen Wörterbücher and Dr. Winternitz's Geschichte der Indischen Litteratur for the valuable help I got in preparing the Introduction.

Patna,
November 30, 1927

R. ŚARMĀ.

ABBREVIATIONS

(Used in the Introduction).

AM = Amara

ASS=Ānandāśrama Sanskrit Series, Poona.

BIS=Bibliotheca Indica Series, Calcutta.

BSS=Bombay Sanskrit and Prakrit Series, Bombay.

C. C. = Catalogus Catalogorum by Th. Aufrecht.

Cat. Oxon=Aufrecht's, Catalogue of Sanskrit MSS in the Bodleian Library, Oxford.

Franke=Die Indischen Genuslehren mit dem Text der Lingánuçâsanas des Çâkaţâyana, Harşavardhana, Vararuchi by Dr. R. Otto Franke, Kiel, 1890.

GOS=Gaekwad's Oriental Series, Baroda.

Hem.=Hemacandra's Commentary to his Abhidhānacintāmaṇi, Ed. with the Text, Bhāvanagar.

Ind. Ant. = Indian Antiquary.

Ind. Off. Cat. = Catalogue of Sanskrit MSS in the Library of the India Office by Julius Eggeling, Ph.D., London, 1887.

Ind. Wört=Die Indischen Wörterbücher by Th. Zachariae, Strassburg, 1897.

JBORS = Journal of the Bihar and Orissa Research Society.

Jes. Cat.=Catalogue of MSS in the Jesalmere Bhandars, GOS XXI, 1923.

Kşīr. = Kṣīrasvāmin's Commentary on Amara, Ed. by Krishnaji Govind Oka, Poona, 1913.

Madras Cat. = A Descriptive Catalogue of the Sanskrit MSS in the Government Oriental MSS Library, Madras, Vol. III, by M. Rangacharya, M.A., Madras, 1906.

Nigh. = Nighantu.

Nir.=Nirukta.

Pāņ. = Pāņini.

Rāya. = Rāyamukuṭa's Commentary on Amara.

Saṃkṣ. = Saṃkṣiptāsāra-Vyākaraṇa, Ed. by Syāmācaraṇa Kaviratna, Calcutta, San 1308.

Sans. Coll. Cat.=A Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS in the Library of the Calcutta Sanskrit College, by Hrishikeśa Sāstri and Śivachandra Gui, M.A.,B.L., Vol. VII, Calcutta, 1904.

Sarvā. = Sarvānanda's Commentary on the Amarakoşa, Ed. by T. Gaṇapati Sâstrî, 4 pts., Trivandrum, 1914—1917.

Stein, Cat.=Catalogue of Sanskrit MSS in the Raghunātha Temple Library of H. H. the Maharaja of Jammu and Kashmir by M.A. Stein, Ph.D., MDCCCXCIV.

Tr. Cat.=A Triennial Catalogue of MSS collected during the triennium 1916-17 to 1918-19 for the Government Oriental MSS Library, Madras, by S. Kuppuswami Sastri, M.A., 1922.

Tr. C.=Trikāṇḍacintāmaṇi (Raghunātha Cakravartin's Commentary on Amara), Ed. by Candrakānta Tarkālaṅkāra, Calcutta, Saka 1823. In the title page, however, it is called Candrikā, but see the Colophons.

TSS=Trivandrum Sanskrit Series.

Winternitz=Geschichte der Indischen Litteratur by Dr. M. Winternitz, Vol. III, Leipzig, 1922.

ZDMG=Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

(Used in the Footnotes to the Text)

B=Baroda State Library MS of Keśavakalpadru.

C=Benares Sanskrit College MS

K=Kashmir MS

म्रम = श्रमरः, वै = वैजयन्ती of यादवप्रकाशः, हे = हेमचन्द्रकृताभिधानचिन्तामिषः

INTRODUCTION

A BRIEF SURVEY OF THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF INDIAN LEXICOGRAPHY

\$1. The oldest extant lexical work in Sanskrit is the Vedic Nighantu which has been commented on by Yāska in his Nirukta. It is a collection of a number of words, nominal as well as The Nighanțu and the Nirukta. verbal, peculiar to the Vedas. Most probably there were other works of a similar nature, but no traces of them have as yet been found. The present work is a dry string of words with no subject or predicate. It is divided into five chapters, the first three being arranged in synonymous groups of nominal as well as verbal bases, the fourth containing lists of inflected words whose meanings are to be determined from the context, and the fifth, lists of the different deities. Its author is not known, but it was current long before Yāska wrote his commentary, being usually learnt by rote by the beginners of the Vedic study (whence its other name, Samāmnāya). Yāska has been considered older than Pānini (c. fourth century B.C.) on the ground that Yāska does not refer to Pānini or to his work, although he names a number of other grammarians who have been cast into the background by Panini, while Pāṇini gives a rule for the formation of the word Yāska2 which shows that he was familiar with it.

¹Cf. समान्नायः समान्नातः स न्याख्यातन्यः, तमिमं समान्नायं निष्ठयद्व इत्याचन्नते, Nir. I.1.1. Also, सान्नात्कृतधर्माण ऋषयो बभृतुस्तेऽसान्नात्कृतधर्मभ्य उपदेशेन मन्त्रात् सम्प्राहुरुपदेशाय ग्लायन्ते।ऽवरे विल्मग्रहणायेमं ग्रन्थं समान्नायिषु वेदं च वेदाङ्गानि च ibid., I. 6. 5 (बिल्मं भिल्मं भाषण्मिति नैस्ताः)

² यस्कादिभ्या गोत्रे Pan. II. 4. 63.

Yāska's Nirukta is a running commentary on the Nighantu, purporting to give the meanings of the terms occurring therein with reference to their use in the Vedic literature. But it is not merely a commentary. It contains much original matter in the shape of philological as well as theological discussions, besides containing a good many traditions.1 is divided into twelve chapters, each containing from three to seven pādas. Two supplementary chapters (pariśistas), the first of which has been commented on by Durgācārya, are usually found at the end, but they are of doubtful authenticity.2 The twelve chapters have been grouped into three Kāndas: I to III, Naighantukakānda, corresponding to the first three chapters of the Nighantu; IV to VI, Naigamakānda, corresponding to the fourth chapter of the Nighantu; and VII to XII, Daivatakanda, corresponding to the last chapter of the Nighantu. The first chapter begins with a classification of the words into nāman, ākhyāta, upasarga, and nipāta; then follow discussions as to the nature and meanings of the last two, as to whether all words are derived from verbal roots and whether it is necessary and possible to give derivations in each case, and lastly, as to whether the Vedic Mantras have any meanings at all. The first pada of the second chapter lays down his method of procedure' and mentions a number of linguistic phenomena which are accepted as facts in modern Philology. The rest of the book is devoted to the exposition of the Nighantu, except the first

¹ Eg. तत्का वृत्रः ? मेघ इति नैरुक्ता स्त्वाच्ट्रोऽस्डर इत्यैतिहासिकाः Nir. II. 6. 2. तत्काविधनौ ? द्यावाप्टियावित्येके , सूर्याचन्द्रमसावित्येके, राजानौ पुर्यकृता-वित्यैनिहासिकाः ibid., XII. 1., etc.

² Cf. Lakshman Sarup, Nighantu and Nirukta, Introduction, p. 39.

[ै] तद्येषु पदेषु स्वरसंस्कारी समर्थी प्रादेशिकेन गुणेनान्विता स्यातां तथा तानि निर्वृ्यात्। स्रथानन्वितेऽथें ऽप्रादेशिके विकारे ऽर्थनित्यः परीज्ञेत। etc. Nir., II.1.1.

three $p\bar{a}das$ of the seventh chapter which are a discussion as to the nature, number and classification of the deities.

Yāska's commentary not being exhaustive, Devarāja Yajvan, son of Yajñeśvara, native of a suburb of Raṅgeśapurī² in Dakṣiṇāpatha, wrote another commentary on the Nighanṭu between the twelfth and the thirteenth centuries of the Christian era. He quotes from Bhoja (1018—1060) and Kṣīrasvāmin (beginning of the 12th century A.C. See §4, para. 1, below) and, apparently, is not aware of Sāyaṇa's commentaries on the Vedas or Durgācārya's commentary on the Nirukta.

It is not known when Durgācārya wrote his commentary on the Nirukta. In the colophons he is styled Bhagavat and Jambūmārgāśramavāsin (living in Jambumārgāśrama). Probably he flourished between Devarāja and Sāyaṇa. A

ज्ञानभास्वन्मयूखः । etc. Introductory vs. 5. यज्ञा रङ्गेशपुरी गर्वन्तप्रामवास्तव्यः ।

विरचयित देवराजो नैघगदुककागडनिर्वचनम् ॥ ibid., vs. 6.

¹ Cf. माहाभाग्याद् देवताया एक आत्मा बहुधा स्त्यते, एक स्यात्नने।ऽन्ये देवाः प्रत्यङ्गानि भविन्त etc., ibid., VII. 11. 4.

² त्राभक्तारं कत्नामवनिखलकरप्रक्रियानुकियाये तातं य**न्ने रघराख्यं** प्रतिहतमसंत

[े] निगमश्च द्त्रिगाप्यवासिभिरघीतेषु वेदेषु परिदृश्यमानस्तत्तद्भाष्याणि निरीक्ष तत्र तत्र प्रदृश्यते । Jivananda's ed., pp. 34.

[ै] भोजराजीयं व्याकरणं ibid., p. 3, 1.19.

⁵ कुल्याल्पा कृत्रिमा सरिद् (Am. I. 9. 34) इत्यत्र स्त्रीरस्वामिने। व्याख्या ibid., p. 116, l. 17.

⁶ He mentions quite a lot of authorities, e.g., निर्वचनम्च निरुक्तं, स्कन्द-स्वामिकृतां निरुक्तटीकां, स्कन्दस्वामि-भवस्वामि-राहदेव-श्रीनिवास-माधवदेव-उबटभट्ट-भास्कर-मिश्र-भरतस्वाम्यादिविरचितानि वेदभाष्याणि, पाणिनीयं व्याकरणं, विशेषत उणादि तद्वृत्तिं, जीरस्वाम्यन-ताचार्यादिकृतां निघण्ड व्याख्यां, भोजराजीयं व्याकरणं, कमलनयनीयनिखिलपदसंस्कारांश्च निरीद्दय क्रियते। ibid., p. 3, l. 14—20.

⁷ E.g., इति श्रीजम्बूमार्गाश्रमवासिन श्राचार्यभगवदुर्गस्य कृतौ एकादशोऽध्यायः समाप्तः ।

quotation from Sāyaṇa found in Jīvānanda's edition, p. 476, l. 8, appears to be an interpolation. Another commentary, by Skanda svāmin, is mentioned by Devarāja and a third, by Ugra, in C.C.I, 297.

Sarvānanda, commenting on Am. I. 1. 2, remarks that Amara made his Nāmalingānuśāsana by a collation of the kosas of Vyādi, Vararuci and Predecessors others and, as such, it is complete, because of Amara. kosas like the Trikānda and the Utpalin i give only the words, while those by Vyādi, Vararuci and others concern themselves only with the genders.4 Again, under Am. I. 1. 4, he observes that it may be asked why Amara did not arrange his kosa, like the Ratnakośa and others, after the genders. Ksīrasvāmin maintains, under Am. II. 4.95, that the author was led astray by the reading in Bhāguri, bṛhatī tu nidigdhikā, and, under Am. II. 9.51, that the Malakara erred in misreading Bhaguri and this author (i.e., Amara) in his turn was deceived by the reading in the Mala. While accounting for balatanaya in Am. II. 4. 50 as a synonym of khadira, the same

¹ Bhadkamkar's ed. in the BSS does not contain it. See Pt. I, p. 93. fn.

² See p. ix fn. 6, above.

³ Ed. Nigh. and Nir. with Devarāja and Durga's Coms., BIS, 1880—91 and Jivānanda Vidyāsāgar, Calcutta; with Durga's Com., BSS, ASS, and Venkateshwar Press, Bombay; Text of Nir., Vaidik Press, Ajmere.

^{&#}x27; अन्यतन्त्राणि व्याडिवररुचिप्रभृतीनां तन्त्राणि, समाहत्य एकीकृत्य। अत्यव सम्पूर्णिमदं, यतस्त्रिक्तागडोत्पलिन्यादीनि नाममात्रतन्त्राणि, व्याडिवररुच्यादिप्रणीतानि तु सिङ्गमात्रतन्त्राणि। Sarva. I, p. 2, l. 15 f.,

[ै] नेतु रतकाशादिवत् स्त्रीपुंनपुंसककागडविधानेनैव वचनसुचितम्। ibid., p. 4, l. 19. ⁶ Cf. K. G. Oka, Introduction to his ed. of Amara, pp. 5-6.

एतच्य द्रप्सं शरमिति भागुरिपाठं सरमिति बुद्ध्या मालाकृद् आन्तः। केचिन्नष्टेस्तु नाशिता इत्ययमपि मालापाठेन विप्रलब्धः $K_{gir., p.}$ 148, 1, 21.

commentator; says that it was due to the author's reading by a mistake $b\bar{a}laputra$ in D hanvantari's text instead of $b\bar{a}lapatra$.

It would appear from the above that in the opinions of Sarvānanda and Kṣīrasvāmin, Vyāḍi, Vararuci, Bhāguri and Dhanvantari among the authors and the *Trikāṇḍa*, the *Utpalinī*, the *Ratnakośa*, and the *Mālā* among the works preceded Amara and his work. Kātya or Katyāyana and Vācaspati, too, who have been referred to in the same breath with Bhāguri and Vyāḍi by writers like Puruṣottamadeva, Maheśvara, and Hemacandra, appear to have preceded Amara.

There is a couplet at the end of Purusottamadeva's Hārāvalī' which may be construed to mean that Śabdārṇava, Utpalinī, and Saṃsārāvarta are respectively the koṣas by Vācaspati, Vyāḍi, and Vikramā-ditya. Rāyamukuṭa on Am. I. 1. 22 quotes a passage' from the Śabdārṇava which Ramānātha in his Trikāṇḍaviveka ascribes to the Vācaspatikoṣa.' Amarcandra in his Kāvyakalpalatāparimala cites twice from the Utpalinī with the words Vyāḍikrtotpalinīmadhyāt.' It would thus seem that this meaning of the couplet is the most probable, notwithstand-

 $^{^1}$ बालपत्रो यवासः खदिरश्चेति द्वयथेंषु धन्वन्तरिपाठमदृष्ट्रा बालपुत्रश्रान्त्या ग्रन्थकृद्बा-लतनयमाह । Ibid., p. 62, l. 17.

² See below, fn. 5.

³ See below, p. xxviii, fn. 1.

⁴ See below, p. xvi, fn. 2.

शब्दार्ग्यवउत्पत्तिनी संसारावर्त इत्यपि ।
 काशा वाचस्पतित्र्याडिविकमादित्यनिर्मिताः ॥

Hārāvalī, concluding vs. 3.

° शौरिश्रीवत्सदैत्यारिविष्वक्सेनजनार्दनाः।

⁷ Ind. Wört., p. 8.

s Ibid.

ing that Sarvānanda and, following him, Rāyamukuṭa by making a distinction between the *Utpalinī* as a *nāmamātratantra* and Vyāḍi's *koṣa* as a *liṅgamātratantra* (see p. x, fn. 4, above) apparently suggest their different authorship. The distinction, however, is real, for Vyāḍi must have written both a regular *koṣa*, quoted by Sarvānanda himself, and a *liṅgānu-śāsana*, known also to Harṣavardhana and Vāmana.

Vyādi's kosa seems to have been arranged, like nhe Amarakoşa in synonymous groups* with a chapter on homonyms. From the lengthy quotations Vyadi. in Hemacandra's commentary to his Abhidhānacintāmani it appears to have been considerably voluminous, giving not only words and their meanings but much other information by the way. Thus it is quoted there to show how the rays of the sun increase or decrease in different seasons, for the names of the moon's horses and of the Ganas, for the genesis of the Apsarases, and on many points in Buddhist theology. 10 It would appear from the last circumstance that Vyadi, if not himself a Buddhist, must have been well conversant with Buddhism. Another characteristic appears to be that he would sometimes try to give the meaning through derivation. 11

Franke, p. 116, 96.

³ Linganuşasana, GOS., p. 2, l. 18.

Cf. जिह्नास्वादिननादेषु रसनं कटिमगडने Tr. C. p. 153, 91.

E.g., चाषः किकीदिविः स्मृत इति व्याडिना दीर्घ उक्तः Sarva., II, p. 230, l. 15.

¹ Cf. quotations. मृगो बिन्दु: पृष्ठचैव पृषतश्च प्रकीर्तितः Rāya., II. 5. 10. आकरस्तु खनिः खानिः Tr. C., p. 82, 7. पत्पादिङ्ग्रचरणोऽस्त्री Hem. p. 250, 1. 23.

⁶ Hem., p. 34, 1. 25.

Tbid., p. 39, l. 11,
 Ibid., p. 89, l. 25.
 Ibid., p. 74, l. 25.

¹⁰ Cf. Hem., p. 100, ll. 19 & 23, p. 101, l. 6, etc.

 $^{^{11}}$ Cf. श्रशंन् निवस्यय्यस्माद् निवस्दुः परिकीतिंतः Ibid., p. 109, l. 19 or, वस्डमालं (= वस्डालः) मृषा यस्येत्यर्थः शब्दविदां मतः Ibid., p. 272, l. 28.

The Trikāṇḍaśeṣa, II. 7. 25, of Puruṣottamadeva makes Kātya, Kātyāyana, and Vararuci synonymous. But Kātya, the author of a complete koṣa, appears to be different from Vararuci, the author of a lingānuśasana, called Liṅgaviśeṣavidhi; for ancient writers like Harṣavardhana,² Vāmana,³ and Sarvānanda⁴ always refer the latter work to Vararuci, while those like Kṣīrasvāmin and Hemacandra often quote from Kātya, and never from Vararuci, passages which must have been taken from a regular koṣa, not a mere liṅgānuśasana.

Kātya's koṣa, too, must have contained both synonyms' and homonyms.' He would not, however, like Amara merely put down the synonyms together, but would often strive to give the accurate meaning by means of descriptive clauses.' The name of his koṣa appears to be Nāmamālā, for a passage quoted in Vāmana's Kāvyālaṅkāravṛtti, I. 3.'6 as Nāmamālāpratīkam, a portion of Nāmamālā, is ascribed to Kātya by Kṣīrasvāmin on Am., III. 3. 213.

According to Aufrecht, ZDMG 28,113: Bhāguri's koṣa was most probably the Trikāṇḍa, often quoted by Sarvānanda, Rāyamukuṭa and others. We do not know on

¹ Ed. Dr. R. Otto Franke: Die Indischen Genuslehren mit dem Text der Linganuçasanas des Çakajayana, Harşavardhana, Vararuchi. Kiel, 1890.

² *Ibid.*, p. 116, 96.

³ Linganusasana, GOS., pp. 2, 19.

⁴ See above, p. x, fn. 4.

⁵ Cf. प्रच्छन्नमन्तर्हार स्थात् पन्नद्वारं तदुच्यते । Kṣīr., p. 50, l. 33 or, श्रवि स्त्रीधर्मिणीं विद्यात्: *Ibid.*, p. 94, l. 31, etc.

° Cf. प्रधानान्यसहायेषु संख्यायां चैक इष्यते, Ibid., p. 178, 1. 25.

 $^{^7}$ Cf. चुद्रिक्टिंदसमापेतं चालनं तितउं: पुमान् । Kश्रांr., p. 144, l. 16 with चालनी तितउः पुमान् Am. II. 9. 26. स्कन्धादूर्ध्वंतरोः शाखा क्टप्रो विटपे। मतः । Kश्रांr, p. 55, l. 17 with विस्तरो विटपे। उस्त्रियाम् Am. II. 4. 14.

° नीविराग्रन्थनं नार्यो जघनस्थस्य वासस इति नाममालाप्रतीकमपश्यन् , etc.

what authority he bases his opinion, but a comparison of the quotations from Bhāguri and the Trikānda does not render such a thing wholly Bhāguri and improbable. Sarvānanda tells us that the the Trikanda. Trikānda does not mention the genders (p. x, fn. 4, above); the quotations from Bhāguri, also do not have anything to show that he noted also the genders.1 We also know from quotations that both were synonymous and written in the anuslubh metre.2 It is needless to say that this Trikānda is different from the Amarakosa which also goes by that name.

The Ratnakosa was divided, according to Sar vānanda, (p. x, fn. 5, above) into sections after the genders. It was synonymous, any word with a different gender from the rest of the section The Ratnakosa. having been distinguished either by a special word or the inflection.3

The Mālā and its author have been chiefly quoted by Kṣīrasvāmin and Hemacandra. It appears to be identical with the Amaramālā, quoted often by Sarvānanda and Rāyamukuṭa and once or The Mālā and twice by Ksīrasvāmin and Hemacandra. its author. Rāyamukuṭa4 on Am. II. 5.15 quotes a passage and the

² Cf. Bhag: ब्रह्मसूत्र व्यकेतुश्च विश्वक्सेनात्मजात्मजः Kṣir., p. 7, 1. 24.

नासत्यद्त्री यमजावर्कजाविश्वनी सतौ Ibid., p. 11, 1. 26.

Out of nearly twenty quotations by Kşir. not one contains anything, except the inflection, to show the gender.

Trik : महीरुह: कुनो वृतो वनस्पतिरने।कह: । श्रगो नगोऽगमश्चैव शाखी द्रुश्च तरु: स्मृतः Samks.Vr, I, 323.

[ै] Cf. हीर्लजापत्रपा बीडा मन्दाचं षराडके त्रपा। Tr. C., p. 51, 197. वीयं वीर्यातिशक्तिता Ibid., pp. 52, 204.

[•] श्येनी पत्रिशशादनौ इत्यमरमाला R aya., II. 5, 15. Cp. माला-श्येनः पत्रिशशादनी Kşir. p. 86, 1, 31.

Trikāṇḍacintāmaṇi¹ on Am. I. 9. 9, another from the Amaramālā which Kṣīrasvāmin, commenting on the same places, ascribes to the $M\bar{a}l\bar{a}$. Moreover, both were divided into sections after the genders.² The author was probably A m a r a d a t t a, who is the only other old lexicographer, besides Amarasiṃha, after whom the $M\bar{a}l\bar{a}$ could have been called Amaramālā (cf. Amarakoṣa). Amaradatta is one of the authorities of Halāyudha, and it is remarkable that the latter agrees with the $M\bar{a}l\bar{a}$ to the extent of having the same reading in a few instances, where the $M\bar{a}l\bar{a}$ through mistake or otherwise, happens to differ from other old lexicons.³

Vācaspati's kosa, as we have already seen (p. xi, 3, above), may probably have been the Śabdārṇava. The Śabdārṇava, as its name suggests, presented as many

synonyms together as possible and often gave the different spellings or forms of the same word.⁴ Quotations under the name

[ा] वा ना द्वीपंच पुलिनमित्यमरमालायां etc. Tr. C., pp. 59, 23. Cf. तद् द्वीपमिति माला—वाना द्वीपंच्च पुलिन Kṣir., p. 41, l. 16. Cf. also on किएवं पुंसि तु नम्रहः Am., II. 10. 41, नम्रहुमीलायाम् Kṣir. and इति किएवं च नम्रहुरिस्यमरमाला च Sarva.

² Cf. मालाकारो हि स्नीलिङ्गादीन प्रकरणैनिरिद्तत् Kṣir., p. 2, l. 34, and इति पुंस्काएडे अरमाला Raya., II. 5.7. कङ्कृती च प्रसाधनीति स्त्रीकाएडे अरमर माला Tr. C., pp. 70, 6.

³ Cf. Halā. II. 120. द्रव्सं दध्यवनं स्यात् and Kṣīr., p. 148, l. 21. यन्माला—द्रद्सं दध्यवनं तथा। एतच्च द्रव्सं शरमिति भागुरिपाठे सरमिति बुद्ध्वा मालाकृद् स्रान्तः।

Halā II. 115. पलिक्नी बालगर्भिणी and Kṣīr., p. 151, l. 18. प्रष्ठीही गर्भिणीति सर्वे, असिक्नी बालगर्भिणीति भागुरिः, पलिक्नी बालगर्भिणीति माला।

^{*} Cf. ऋषि गन्धर्वगान्धर्वदिव्यगायनगातवः Sarva , I. p. 40, l. 6.

कृष्णापाकफलः कृष्णाफलपाको वनालकः। कृष्णापाकः पाककृष्णाः फलकृष्णो वनालयः॥

पाककृष्याफलः पाक्फलकृष्याकराम्ल्कः।

फलपाकः पाकफलो बालः कृष्णाफलो स्सः ॥ Tr. C., p. 99, 67,

of Vācaspati also show the same characteristics and agree also in the metre which is anustubh. Hemacandra's remark at the beginning of his commentary to the Abhidhānacintāmaṇi that the authorities for the details were Vācaspati and others is also to the point. The Śabdārṇava appears to have had also a chapter on homonyms arranged after the final consonants.

Dhanvantari, another predecessor of Amara, wrote a medical Nighantu which we will see later on (§17, below).

§3. Amarasimha's Nāmalingānuśāsana* is divided into three $k\bar{a}ndas$ or books and each $k\bar{a}nda$ into a number of vargas or sections. The first Amaras i m h a kānda has nine vargas, -Svar, Vyoman, and his Namalinganusasana. Diś, Kāla, Dhī, Sabdādi, Nātya, Pātālabhogin, and Naraka; the second, ten, -Prthvi, Pura, Saila, Vanausadhi, Simhādi, Nr., Brahman, Ksatra, Viś, and Śūdra; and the third, five, - Visesyanighna, Sankirna, Nanartha, Avuava, and Lingādisamgraha. The contents show that it is the outcome of a combination of the nāmamātra- and the lingamātratantras, mentioned by Sarvānanda (§ 2, para 1. above), as well as of the medical and botanical nighantus of authors like Dhanvantari. Genders are indicated here by inflectional differences, joint occurrence with other

¹ Cf. मिल्लका शतभीरुश्व गवाज्ञी भद्रमिल्लका । शीतभीरुभेदयन्ती भूपदी तृणाशून्यकम् ॥ Tr. C., pp. 150, 70. दशपूरं दशपुरं प्रवनं जीविताह्मयम् । *Ibid.*, pp. 113, 130.

[े] प्रामाएयं वासकेर्वाडेर्व्युत्पत्तिर्घनपालतः ।

प्रपञ्चश्च वाचरुपतिप्रशृतेरिह लद्द्यताम् ॥
³ Cf. कोषो दिव्यधनेऽपि स्यात् ऋडमलासिपिधानयोः ।

पनसादिफल्स्यान्तः कोषः शब्दस्य संग्रहः ॥ इति मूर्थन्यान्ते शब्दार्श्वः Tr. C., pp. 64, 39.

⁴ There have been many editions of the work. The best is perhaps that by H. T. Colebrooke, Serampore (Calcutta), 1807.

words, or by words, such as strī, pums, etc., expressive of genders. In order that there may be no confusion a word preceded by the particle atha or followed by tu is not to be taken with the preceding group of synonyms. In the synonymous portion the method followed is to put down in succession the various names of all that relate to the particular object or animal or class of objects or animals that gives its name to the section. The homonymous portion is, on the other hand, arranged after the final consonants. Indeclinables form a separate chapter, while the last chapter is devoted to the general rules for determining genders.

Amara was a Buddhist. He is traditionally believed to have been one of the nine gems of King Vikramaditya, whose very identity is involved in mystery. He must, however, have lived prior to the sixth century A.C. when his work was translated into Chinese.2 As to the earliest quotations from his work, K. G. Oka's remarks, "Dr. Bhandarkar has found the words tantram pradhane siddhānte (III. 3. 186) of Amarasimha quoted in the Kāśikāvivaranapanjikā of Jinendrabuddhi, who has been shown by Prof. Pathak to have flourished in the beginning of the 8th century. A reference to Amarakosa is also found in the Amoghavetti written in Saka 789."3 The popularity and usefulness of the Amarakosa may be best seen from the frequent quotations by all later commentators and from the fact that, like Pāṇini's Aṣṭādhyāyī, it has cast all the works of the author's predecessors into the back-ground.

¹ Cf. ग्रन्थारम्भेऽभीप्सितसिद्धिहेतुं जिन्न मनुस्मृत्य .... Kṣir., p. 2, 1. 10. अत्र वानुक्तोऽपि शाक्यलकाणोऽर्थो ज्ञानदयादिभिः स्पष्टं प्रतीयत इति... Sarvā., I. p. 2, 1. 19.

² Lassen: Indische Altertumskunde, IV, 633.

Intro. to his edition of Amarakosa, p. 9.

§ 4. The earliest extant commentary on the Amarakosa is the Amarakos of ghāṭana¹ of Bhaṭṭakṣīras vāmin who flourished towards the svāmin who flourished towards the latter half of the 11th century. He quotes from Rājaśekhara (c. 880—920)² and Bhoja (c. 1018—1060)³ and is himself quoted by Vardhamāna in his Ganaratnamahodadhi⁴ (1140). He mentions three previous commentators, Gauḍa, Upādhyāya and Śrībhoja, about whose works we know nothing. His commentary is lucid and simple, supporting or criticising the text with the help of more than a hundred authorities.

The next commentator in point of time and importance is Sarvānanda Vandyaghaṭīya, son of Ārtihara, from Bengal, who wrote his Tīkāsarvasva⁵ in 1159 A.C.⁶ with the help of ten previous commentaries.⁷ His commentary is very valuable and learned, and in no way inferior to that of Kṣīrasvāmin. It has been the basis of all later Bengal commentaries on Amara, including that by Rāyamukuṭa.

Another old commentator, often quoted by the Bengal commentators, is Subhūti or Subhūticandra, a Buddhist, whose commentary, called Kāmadhenu, exists

¹ Ed. K. G. Oka, Poona, 1913.

² C. D. Dalal, Intro. to his edition of Kavyamīmamsa, p. xv.

V. A. Smith: Early Hist. of India, 3rd ed., p. 395. But Sribhoja of Kṣīrasvāmin may probably be different from and earlier than King Bhoja of Dhāra.

^{• &#}x27;ज्ञीरस्वामिनापि मार्चो मारिष इत्यपि' etc., Etawa ed., p. 238.

^a Ed. T. Ganapati Śastri, Trivandrum, 1914—17.

[ै] इदानीं चैकाशीतिवर्षाधिकसहस्रोकपर्यन्तेन शकाब्दकालेन (१०८१) षष्टिवर्षा-धिकद्विचत्वारिंशच्छतानि कलिसन्ध्याया भूतानि (४२६०) under Am., I. 4. 21.

⁷ Sarvā., Intro. vs. 3.

in a Tibetan version. Subhūti is mentioned in the Durghatavrtti of Śaranadeva (1173).

The Padacandrikā³ of Bṛhaspati, surnamed Rāyamukuṭamaṇi and generally known as Rāyamukuṭa, composed in A.C. 1431⁴, is a work of considerable merit, based on sixteen earlier commentaries. The author, a native of Rāḍhā in Bengal, was son of Govinda and father of Viśrāma, Rāma, and others.⁵ A list of authorities quoted by Rāyamukuṭa, numbering about 270 is given by Aufrecht in ZDMG, 28, 109—118.

The Vyākhyāsudhā or Rāmāśramī⁶ of Bhānujīdīkṣita, son of Bhaṭṭojidīkṣita, was composed in the 17th century at the request of Kīrtisiṃ ha of the Vaghela dynasty, king of Mahīdhara. It is copious and learned, always supporting and supplementing the text with quotions from other lexicons.

The Amarakosapañjikā or Padārthakaumudī of Nārāyaņaśarman was composed in 1619, and the Trikāṇḍavive ka of Ramānātha Vidyāvācas pati probably in 1633. The latter mentions a large number of authorities in the introductory verses.

¹ Ind. Wört. p. 21.

² Trivandrum ed., p. 82.

³ A. Borooah edited a portion of it in 1887-88.

^{*} इदानों च शकाब्दाः १३५३ द्वात्रिशद्ब्दाधिकपञ्च [शत ?] वर्षोत्तरचतुः सहस्रवर्षाणि कलिसंध्यायां भूतानि ४५३२ Rāya., on Am. I, 1, 3, 22—Bhandarkar, Preface to Mālatīmādhava, p. xxi.

⁵ See the introductory verses, Ind. Off. Cat., p. 271.

⁶ Ed. Nirnayasagar Press, Bombay, 4th ed., 1918.

⁷ See the colophons at the end of each $K\bar{a}nda$.

⁸ ZDMG, 28, 121f.

⁹ Ibid., p. 123.

The commentary of B h a r a t a m a l l i k a, or B h a ratasena, son of G a u r ā n g a m a l l i k a, is 'a very excellent work; copious and clear, and particularly full upon the variations of orthography according to different readings or different authorities; the etymologies are given conformably with Vopadeva's system of grammar. The author flourished in the middle of the last (i.e., 18th) century.' We venture to differ as regards the date. The author has been several times quoted by Durgādasa in his commentary on the Kavikalpadruma of Vopadeva which was composed in A.C. 1639.

The Sārasundarī of Mathureśa Vidyālań-kāra, son of Śivarāma Cakravartin and Pārvatī, was composed in 1666. 'It is perspicuous and abounds in quotations from other commentaries;.... Supadma is the grammar followed in the derivations stated by the commentator. Mathureśa is author likewise of a vocabulary in verse entitled Śabdaratnāvalī (see p. xliv, below), arranged in the same order with the Amarakoşa.'

¹ Colebrooke, Preface to his ed. of Amarakoşa, p. viii.

² Cf. "ति श वासगत्योराधारे किः" इत्यमरटीकायां भरतः—Kavikalpa-druma (Jivananda's ed.), p. 33, 1. 5.

[&]quot;धनन्तोऽपि कनिन्नपुंसकमिति धातुप्रदीपे" इत्यमस्टीकायां भरतः — Ibid., p. 47, 1. 16.

[ै] शाके सेामरसेषु भूमिगणिते श्रीसार्वभौमात्मजो दुर्गादास इमां चकार विशदाटीकां स्वबोधादपि। Ind. off. Cat., p. 240.

¹ गजार्ष्टातिथियुक् शाके विद्यालङ्कारधीमता। लिङ्गादिसंग्रहे टीकां निर्ममे सारखन्दरीम्॥ शिवरामचकवर्त्तां जनकः पार्वती प्रसूः। यस्य स मधुरेशो ऽसौ चकार सारखन्दरीम्॥ Ind. off. Cat., p. 275.
5 Colebrooke, op. oit., p. ix.

There are more than forty other commentaries on the Amarakoşa, of which Colebrooke used in his edition of Amara the Vyākhyāpradīpa of Acyutopādhyāya and the commentaries by Nīlakantha and Rāmatarkavāgiśa, the last named following the Kalāpa School of Grammar. The Trikānda cintāmani² of Raghunātha Cakravartin and the Amaraviveka3 of Maheśvara are two of the latest commentaries.

\$5. The encyclopædic Agnipurāna contains a kosa which appears to be nothing but the Amarakosa rearranged and made more concise by omissions. The Kosa in Whole verses from Amara and even his the Agnipurana. mistakes find a place there. The names of the Buddha are placed, as in the Amarakosa, before the names of the particular gods beginning with Brahman. It does not appear to contain any new matter, and differs from Amara only in the arrangement of the chapters, which are asfollows: I. Svargapātālādivarga, II. Avyayavarga, III. Nānārthavaraa. IV. Bhūmivanausadhyādivarga, V, VI, and VII, Nrbrahmaksatraviţśūdrādivarga, and VIII. Sāmānyanāmalingāni.

§6. Purusottamadeva wrote a commentary called Bhāsāvrttion Pānini's Astādhyāyī and three lexical works, the Trikāndaśesa, the Hārā-Purusottamavalī, and the Varnadeśanā. An deva and his

Ekāksarakosa and a Dvirūpakosa

works.

1 Op. cit., pp. viii and ix. ² Ed. Chandramohana Tarkalankara, Calcutta, Śaka 1823.

3 Ed. BSS.

¹ Cf परचान्नितम्बः स्त्रीकट्याः क्रीबे त जधनं प्रतः—Agnipurana (Vangavāsi ed.), p. 731,18 = Am. II. 6. 74. सम्मार्जनी शोधनी स्यात् सङ्गोऽवकरस्तथा Ibid., p. 726,11 = Am., II. 2. 18.

The verse containing balatanaya in the sense of khadira (Am. II. 4. 50), which according to Kṣīra. (§ 2, para 1) is a mistake, is found there intact.

are also attributed to him. His date is uncertain, but the earliest reference to him of a definite date is that by Sarvānanda (1159), who quotes from all the first four works. Govicandra also quotes from the Bhāṣāvṛtti in his commentary on the Samksiptasāra, but he, too, probably belongs to the same century or later.1 Mankha and Hemacandra do not refer to him or to his works. 2 Srstidharācārya commenting on the first verse of the Bhāṣāvṛtti remarks that that work was composed at the request of King Laksmanasena.3 If he can be relied on we get a date of Purusottama which may not be inconsistent with anything that we so far know about him. Laksmanasena ascended the throne after 1169, but the Bhāsāvrtti as also the other three books must have been written much earlier, when Laksmana was not yet a king, so that Sarvananda could quote them in 1159. Janamejava and Dhrstisimha were two of Purusottama's contemporaries, and the Śabdārnava, the Utpalini, and the Samsārāvarta, and Vācaspati, Vyādi, and Vikramāditya-most probably their authors (see § 2, para 3, above)—were among his authorities. He too, like Amara, was a Buddhist. 6

The Trikāṇdaśeṣa, as its name implies, is a supplement to the Amarakoṣa whose parihhāṣās and division into $k\bar{a}n\bar{d}as$ and vargas it adopts. Its aim is, as the author

He quotes Bhojadeva at V. 10 and the Visva at IV. 906.

' Ed. with a com., Venkatesvar Press, Bombay.

The Amarasesa quoted in Hemachandra's Com. to Abhidhana-cintamani at III, 34 and IV, 20, appears to be different from the Trikandasesa.

[ै] वैदिकप्रयोगानिथेंना राज्ञो लज्ञग्यसेनस्य श्राज्ञया प्रकृते कर्मणि प्रसज्जन् वृत्तेर्लघु-तायांहेतुमाह, 'भाषायामिति', etc. Bhāṣāvṛtti, BIS, p. 2.

⁴ Laksmanasena, c. 1170—1200.—Smith: Early Hist. of India, p. 403.

⁵ Hārāvali, concluding vs. 6.

⁶ See the introductory verses of the $Bh\bar{a}s\bar{a}$. and the Trik. and concluding vs. 5 of the $H\bar{a}r\bar{a}$.

Amara left out, but which the author found free Trikanda-in common use in his time. Following the order of Amara, it supplements the existing synonyms and adds to the details. Thus, for instance, it adds thirty-seven more names of the Buddhas to the seven of Amara, three more of Gautama Buddha to the seven of Amara, and gives, besides, the names of Rāhula, Devadatta, the Śrāvakas, the Pratyeka-buddhas, etc., which are not found in the Amarakosa. In point of metre, however, it differs from Amara and employs different kinds like the Abhidhānaratnamālā of Halāyudha.

In the Hārāvalī about 270 verses, divided into two portions:

The Hārāvalī.

The Hārāvalī.

about 270 verses, divided into two portions:

I. Synonymous, consisting of three sections in which each synonymous group extend respectively over (i) a full verse, (ii) a half-verse, and (iii) a quarter verse; and II. Homonymous, also having three sections in which the meanings of each word is contained respectively in (i) a half-verse, (ii) a quarter verse, and (iii) a single word. The author says that it took him twelve years (or months?) to compose it

The Varnadeś anā is in prose and deals with orthographical variations. Its aim is clearly indicated in the beginning 5: "Inexperienced people who take the word by

¹ I. 1. 2.

² Ed. in Abhidhanasamgraha, I, Bombay, 1889. ³ Hara, I, 5.

[ै] हारावली निर्मितेयं मया द्वादशवत्सरैः Concluding vs. 4. But हारावली द्वादशमास्मानैः विनिर्मितेयं पुरुषोत्तमेन Ibid., vs. 5 ॥

⁵ अत्र हि प्रयोगे ऽबहुदक्षनां श्रुतिसाधारस्यमात्रेण गृह्कतां खुरचुरपादौ खकारक्षकास्याः। शिंहाशिङ्घानकादौ हकारघकारयोः।.....तथा गौडादिलिमिसाधारस्प्राद् हिस्डीस्मुझके-शादौ हकारडकारयोः आन्तय उपजायन्ते। अतस्तिहिनेचनाय क्रचिद् धातुपारायणे धातु-वृत्तिपूजादिषु प्रज्यक्तिखनेन प्रसिद्धोपदेशेन धातुप्रत्ययेगणादिज्याख्यालिखनेन क्रचिदास-वचनेन श्लेषादिदर्शनेन वर्णदेशनेयमारभ्यते – Ind. Off. Cat., p. 295.

the ear confuse kh with ks in words like khura and kṣurapa, h with gh in those like simha and The Varnade-śinghānaka.....Again, h and d are confused in words like hindtra and gudākeśa, owing to the similarity of the letters in characters like the Gauda. So to discuss them in the light of clear readings and explicit statements in works like the Dhātupārāyaṇa and commentaries on the dhātus, etymological explanations, authoritative statements, and śleṣas, the Varṇadeśanā is being attempted."

For the Ekākṣara- and the Dvirūpakoṣa see § 17.

§ 7. Sāśvata's Anekārthasamuccaya' is a homonymous lexicon, consisting of about 800 anustubh verses. It is divided into six sections. Śāśvata and In the first three the meanings of each word his Anekarthasamuccaya. given respectively in full, half and quarter verses; the fourth is a supplementary section of quarter verses; and the fifth and the sixth are devoted to the indeclinables, which also are arranged respectively in half and quarter verses. Except this division, the work has no order, the words being placed at random. Genders are shown merely by the form of the word which is often repeated. The same arrangement is found also in the Hārāvalī of Purusottamadeva (§ 6, above), and in the Anekārthadhvanimanjarī of Mahāksapaņaka (§16, below).

Śāśvata's date is not yet settled. He says at the end of his work that great poets and learned men like Khudula who were sabhyas (courtiers?) of Vidyāvilāsa looked carefully through his work which was done in consultation with the poet Mahābala and Varāha.² Varāha has been

¹ Ed. Th. Zachariae, Berlin, 1882; K. G. Oka, Poona, 1918.

² Oka's ed., p. 60, vs. 807.

identified by Borooah and Pavolini with Varāhamihira¹ who flourished in the beginning of the sixth century. K. G. Oka has shown that in several instances Śāśvata agrees with Amara in having the same full and half verses,² and judging from the greater fulness of treatment in the former, it is natural to suppose that he came after Amara. He has been quoted by old writers like Kṣīrasvāmin. It is possible, therefore, that he lived near about the sixth century.

§ 8. The Abhidhanaratnamālā of Bhaṭṭa Halāyudha is divided into five kānḍas: the first four,

Halāyudha and his Abbidhānaratnamālā.

viz., Svar, Bhūmi, Pātāla, and Sāmānya dealing with synonyms, and the last, the Anekārthakānda with homonyms and avyayas.

 $R\bar{u}pabheda$ or difference in declensional forms is the only device adopted to show genders. In other respects it follows the Amarakosa. There are about 900 verses in a variety of metres.

A Halāyudhaţīkā is cited by Vallabhagaņi in the Sāroddhāra, a commentary to the Abhidhānacintāmaņi and another, perhaps the same, by Śrīmadājaḍa is mentioned by Bühler in his Catalogue of MSS from Gujarāt, III (1872), p. 34.4

Halāyudha mentions as his authorities, Amaradatta, Vararuci, Bhāguri, and Vopālita. Vopālita and Halāyudha have been quoted chiefly from the twelfth century onwards. The former is mentioned as one of the authorities by Maheśvara (1111, § 10, below) and the latter by Mankha (c. 1150, § 11, below). Kṣīrasvāmin does not

¹ Ind. Wört., p. 24.

² Introduction to his ed. of Śāśvata, p. iv.

³ Ed. Th. Aufrecht, London, 1861.

⁴ Ind. Wört., p. 26.

[े] इयममरदत्तवररुचिभागुरिवोपालितादिशास्त्रेभ्यः।

ग्रामिधानरत्नमाला कविकग्ठविभूषणार्थमुद्श्रियते ॥ Halā., Intro. vs. 2.

mention either. According to Ludwig Heller and R. G. Bhandarkar, Halāyudha flourished in the middle of the 10th century A.C. and wrote three works, the present kosa, the Kavirahasya in honour of King Kṛṣṇarāja III (C. 950) of Mānyakheṭa, and the Mṛtasañjīvanīvṛtti on Pingala's work on metrics in honour of King Muñja Vākpati of Dhāra.

§ 9. The Vaijayantī² of Yādavaprakāśa also has two portions, a synonymous and a homonymous one; the former divided into five kāndas. Yādava-Svarga, Antariksa, Bhūmi, Pātāla, and prakasa and his Vaijayanti. Sāmānya and the latter into three, Dvyaksara. Tryaksara and Sesa. Each of these kandas are subdivided into a number of adhyāyas or chapters. Both the synonymous and the homonymous portions are fuller than those in Amara. In the homonymous portion it marks out a new path in arranging the words in the alphabetical order of the initial letters; not strictly, however, for it is satisfied with merely putting together words beginning with the same letter without also taking into consideration the other letters. Again, as we have already seen, this portion is divided into three kāndas containing homonyms of two, three, or more syllables respectively. Each kanda is further subdivided according to the genders, viz., pumlingādhyāya, strīlingādhyāya, napumsakalingādhyāya, arthavallingādhyāya, and nānālingādhyāya. Four more chapters are added to the last $k\bar{a}nda$ the first devoted to the synonyms of particular words which may, either singly or in a compound, be applied to quite a different object; the second to the homonymous avyayas; the third to the synonymous avyayas; and the last to the general rules relating

¹ Ind. Wört., p. 26.

² Ed. G. Oppert, Madras, 1893.

to the genders. The paribhāṣās are almost the same as in Amara, but it uses some abbreviations also, such as san, klī, napum etc., for neuter etc. It is rich in Vedic words and of considerable merit and authority.

The author Yādavaprakāśa has been identified with the preceptor, and afterwards a pupil, of Rāmānuja whose lifetime is variously stated as A.C. 1017—1137 or 1055—1137. The Vaijayantī appears therefore to have been composed in about the middle of the 11th century. The author's birthplace is reputed to have been Tiruppuţkuli or Gṛddhrasaras near Kānchīpuram or Conjeeverum. He is stated to have been originally a staunch follower of Śankara, but afterwards converted to Vaiṣṇavism by his former pupil Rāmānuja.

§10. The Viśvaprakāśa of Maheśvara is a homonymous lexicon arranged after the final consonants.

Words ending in a certain letter are further Maheśvara subgrouped according to the number of and his Viśvaprakāśa. syllables they consist of, which range from Thus we have the titles of the chapters. one to seven. Kaikakam, Kadvikam, Katrikam, etc. Within these subgroups, however, no alphabetical order is observed and the words are placed mostly at random. At the end there is a collection of avyayas arranged in the same order, but without the subgrouping after the syllables. Genders are shown by the mere repetition of the words, where necessary, in their different genders. No explicit terms such as stri, pumān, etc., are used. The metre is anustubh throughout except in the few verses in the beginning and at the end. The authorities for the kosa, as enumerated in one of the introductory verses, are

Winternitz, III, 439.

² Oppert, Preface to his ed. of Vaij., p. v.

³ Ed. Chowkhamba Sanskrit Series, Benares, 1911.

Bhogindra, Kātyāyana, Sāhasānka, Vācaspati, Vyāḍi, Viśvarūpa, Amara, Mangala (or Amaramangala? Cf. Kalpadru, § 16,15 below), Śubhānga (or Śubhānka), Vopālita, and Bhāguri.

The work was composed in A.C. 1111.² The author, himself proud of his knowledge of the vaidyakas, was born of a family of physicians, claiming descent from Haricandra, the reputed author of a commentary on Caraka and a court physician of King Sāhasānka. He was a son of Śrībrahma and grandson of Kṛṣṇa, and wrote a literary work entitled Sāhasānkacarita.³ The fame of the Viśvaprakāśa reached far and wide even during the century of its composition—Sarvānanda (1159) in Bengal and Hemacandra (1088—1170) near Gujarat having quoted it—and has never diminished.

A supplement to the Viśvaprakāśa, by the same author, is the Śabdabhedaprakāśa which deals in four parts called nirdeśas with Śabdabheda proper, Bakārabheda, Ūsmabheda, and Lingabheda. A commentary to it was written by Jñānavimalagaņi in 1598.

§ 11. Mankha's Anekārthakoṣa is based on the works of Bhāguri, Kātya, Halāyudha, Hugga, Amarasiṃha, Śāśvata, and Dhanvantari. Like the Viśvaprakāśa,

[े] भोगीन्द्रकात्यायनसाहसाङ्कवाचस्पतिन्याडिपुरःसराणाम् । सविश्वरूपामरमङ्गलानां ग्रुभाङ्गवोपालितभागुरीणाम् ॥ केाषावकाशात् प्रकटप्रभाव...etc., Intro. vss. 16-17.

[ै] रामानलच्यामख्यैः शककालेऽभिलत्तिते । काषं विश्वप्रकाशाख्यं निरमाच्छ्रीमहेश्वरः ॥ Last vs.

³ See the introductory vss.

^{*} Ed. A. Borooah.: Nanarthasangraha, pp. 486-520.

⁵ Ind. Wört., p. 29 f.

⁶ Ed. Th. Zachariae, Vienna, 1897.

[े] भागुरिकात्यहलायुधहुग्गामरसिंहशाश्वतादिकृतान् काशान्निरीच्य निपुर्णा धन्चन्तरिनिर्मितं निष्ठगुडं च ॥ Majikha, vs. 2.

words ending in each of which being further arranged according to the number of syllables. With Viśva it agrees also in considering the conjunct ks as a letter of the alphabet coming after h and in placing the indeclinables at the end. But it has, as we have it (Zachariae's edition), no division into chapters, and verses numbering 1007 follow each other in the above order without a break.

Extracts from a *Mankhatīkā* are appended to Zachariae's edition and the commentary is considered by the editor to have been written either by Mankha himself or by one of his pupils, having been quoted by Mahendrasūri, who flourished soon after, in his commentary on Hemacandra's Anekārthasaṃgraha. ¹

Mankha has been identified with the author of the Śrīkantḥacarita, who lived in the reign of King Jayasiṃha of Kashmir (1128—1149). His work does not seem to have had wide circulation, being quoted chiefly in his native place Kashmir. The earliest writer, however, to quote him is Mahendrasūri, pupil of Hemacandra. Keśavasvāmin who regrets (I. 1. 40) that he could not see all the lexical works current in Kashmir is apparently unaware of the Mankhakoṣa.

§ 12. The names of the lexicographers like Ajaya-pāla, Tārapāla, Durga, Dhanañjaya, Dha-Other Lexico-raṇi, Dharma, the Muni, Rantigraphers prior deva, Rabhasapāla, Rudra, (1159). Viśvarūpa, Vopālita, and Śub-

¹ Zachariae, Preface to the Mankhakoşa, p. 4.

² Cf. the word नारीर, which in the sense of camphor is peculiar to *Mankha* (Vs. 765) among the extant *koşas* and which with its ordinary meaning of 'vanguard' is thus a homonym, does not occur in Keśava's work.

hānga (or Subhānka), and of the lexicons like the and the Nigamābhidhāna Nāmamālā occur chiefly, and in most cases for the first time, in works of the 11th and 12th centuries of the Christian era. Except Ajavapāla, Dhanañjava, and Dharani whose works are available in manuscripts, all of them exist now only in quotations. We propose to collect here what little information we possess of these once famous authorities, taking Sarvananda's date, 1159, (since they have been quoted either by him or by an earlier writer) as the lowest limit of theirs.

The Nanarthasamgraha of Ajavapala. a Buddhist, who has been quoted in the Ganaratnamahodadhi (1140), by Sarvananda, by Keśavasya Ajayapāla and Nānārthamin and others, contains about 1730 words, samgraha. most of which are found in the Saknatakosa.

It is arranged after the initial letters-without regard to the number of syllables—and divided into chapters after the extant of the meanings through full verses, half verses, etc. The avyayas are placed at the end of each chapter, and not collected at the end of the whole book as in many other kosas.8 Here also the conjunct ks is treated as a separate letter. 4

Tārapāla has been quoted by Sarvananda, Medinīkara. Rāvamukuta and others. His work is so far Tārapāla. not known to exist even in a MS. He has been quoted chiefly for the unfamiliar variants of some of the familiar words.5

¹ Cf. the Intro. vs. जयन्ति शास्तः पदपङ्कजाङ्कुराः etc. Ind. Off. Cat., p. 281.

Eggeling's ed., p. 183, 17.

³ Ind. Wört., p. 25.

Ibid., p. 14.

Cf. जलौकापि जलौकः स्याज् जल्का जलजन्तुकः Sarva., I, p. 191, l. 9. जन्मा बमें अधुणि ज्येष्टे पुमानूच्या स्त्रियां त्विषि इत्यदन्ते अपि तारपालः Ibid., I, p. 88, 1, 9.

Durga has been quoted by Kṣīrasvāmin and Hemacandra. It appears from the quotations in Kṣīrasvāmin's commentary on Amara that Durga's koṣa was very similar to Amara's, containing, like the latter, separate portions for synonyms and homonyms. The homonyms appear also to have been arranged after the final consonants. Durga has also been quoted as an authority on verbal roots and on etymological derivations. It is probable, therefore, that he may be identical with the grammarian Durgasiṃha, the commentator of the Kātantra.

The N $\bar{a}$ mam $\bar{a}$ l $\bar{a}$ of Dhananjaya is found in more than one recension. The text published in the $Dv\bar{a}da$ -

Sakośasaṃgraha⁴ agrees with the India Office MS 1576b in having only a synonymous portion of 200 verses with five more verses at the end, wherein the author expressly says that the number of verses in this work is 200. It seems, therefore, to be the original recension, but there are others which contain, besides, a homonymous portion in 50 verses. In a Tanjore MS noticed in Burnell's Index the work is divided into three chapters, viz., I. Sabdasankīrṇarūpaṇa—II. Sabdasankīrṇaprarupaṇa—, and III. Sabdavistīrṇarūpaṇaṇaṇaparichchheda.⁵

¹ Cf. दुर्गस्तु—सर्वज्ञभिषजौ वैद्यावात्मा कामश्च हच्छ्यौ । फलकल्याण्यार्भव्यं etc. Kṣir., p. 212, l. 14. केति इसी कुडमले खडगिपिधाने ऽर्थीघिदिव्ययाः ।

नाशः चये तिरोधाने जीवितेशः प्रिये यमे ॥ etc. Ibid., p. 220, I. 27.

° Cf. इवंड्र श्रव्यक्ते शब्दे इति दुर्गः Kṣīr., p. 138, l. 25. Also, चीरस्वामी पुनः चाणुमेव पठित्वा 'निणु इति दुर्गः निण्योति इत्याह Puruşakara on Daiva 12, Triv. ed., p. 24.

[ै] भेषं रोगं जयतीति दुर्गः Kşir., p. 99, 1. 27.

^{*} Benares, 1865 and 1873.

³ Ind. Off. Cat., p. 284.

Dhanañjaya was a Digambara Jaina, a native of Karṇāṭa.¹ He is also the author of the *Dvisandhānakāvya* which has been quoted in four places in the *Gaṇaratna-mahodadhi*² According to K.B. Pāṭhaka, Dhanañjaya, also called Śrutakīrti Traividya, wrote this poem shortly after Śaka 1045, *i.e.*, A.C. 1123.³ Dhanañjaya's *koṣa* is seldom quoted by commentators and only once by Sarvānanda (II, p. 341, l. 2).

It may be noted in this connexion that there have been at least three different koṣas, each called Nāmamālā and perhaps more: one, as we have already seen (§ 2, para 6, above), is by Kātya, the second is the present one by Dhanañjaya, and a third, written in the aryā metre, is several times quoted by Sarvānanda. Another Nāmamālā, by Amara, is mentioned in C.C. III, 61, whose initial verse, however, quoted in the same page 159, calls it Amaramālā which may be the same as that noticed in § 2, para 9, above.

The Anekārthasāra of Dharani dāsa, generally quoted as the *Dharanikoṣa* or *Dharani*, is arranged after the final consonants and the number of syllables. Here also, as in the *Ajayakoṣa*, ks is treated a separate letter. The author who has been quoted several times by Sarvānanda, cannot be later than the beginning of the 12th century.

Dharma, one of the authorities mentioned by Medinikara, is quoted once by Sarvānanda. It is not clear if

¹ Ind. Wört., p. 28.

² Ibid.

³ Ind. Ant., XIV, 14.

^{*} Cf. श्रीदुम्बरं च ताम्रमिति नाममालायामार्यापाठादौ......Sarvă., III, p. 235. 1. 12.

Ind. Wört., p. 26.

^{• &#}x27;जवायां तु जपा स्त्रियामिति' धर्मः Sarvã., II, p. 130, 1. 3.

he is identical with the grammarian Dharmadāsa,

quoted in another place (I, p. 161, l. 20)

by Sarvānanda and several times by Goyīchandra in his commentary on the Samkṣiptasāra.

The Nigamābhidhāna or Nigamākhya Abhidhāna, quoted several times by Sarvānanda and also by Rāyamukuṭa,² appears to have The Nigamābeen, like the Amarakoṣa, a synonymous bhidhāna. lexicon with a chapter on homonyms.³ The author is not known.

The authority quoted as the Muni by Kṣīrasvāmin and Hemacandra (in the commentary to his Abhidhānatinte Cintāmaṇi) is, according to Aufrecht, C.C. I 462, and Borooah, Amarakoṣa p. x, probably identical with Kātya, while according to K. G. Oka, Nāmalingānuśāsana, Intro., p. 5, with Vyāḍi. But Kṣīrasvāmin on Amara II, 6.18 quotes, though not for the same word, both from Kātya and the Muni, which throws some doubt on the first view. Oka's view seems to rest merely on the fact that Vyāḍi, who is also considered to be a Muni and who, being an old writer, ought to have been quoted by Kṣīrasvāmin, might probably have been quoted under the general name Muni. Muni's koṣa, too, was synonymous and in the śloka metre.

The Rantikośa of Ranti or Rantideva has been twice quoted by Sarvānanda (II, p. 68, l. 21 and II, p. 74, l. 17) and now and then by later writers. There seems to be no reason to consider him older than Amara. The koṣa must have contained

¹ See Samks., p. 26, l. 14; p. 156, l. 21, etc.

² C.C. I, 295^a.

³ Cf. 'तामरं घृतमर्ग्यश्य' इति निगमाख्यमभिधानम् Sarvā., I, p. 204, l. 17.

^{*} See the quotations in Kşir.

both synonyms and homonyms, the latter arranged after the final consonants.

Rabhasa or Rabhasapāla is often quoted by Sarvānanda and later commentators. Aufrecht, ZDMG,

28,107, notices a quotation from Rabhasa in Kṣīrasvāmin's commentary on Amara II, 9.

1—77, which, however, is not found either in Oka's edition or in the Trivandrum edition of the Nāmalingānuśāsana which contains Kānḍa II of that commentary. According to Colebrooke and Wilson, Rabhasa has been expressly counted among the sources of Amara. But the reverse seems to be truth. From quotations in Sarvānanda's commentary on Amara we find that in some instances Rabhasa not only agrees with Amara in whole passages, but even adds to them which seems to prove his posteriority. The agreement lies, also in the arrangement, viz., in having separate portions for synonyms and homonyms and in arranging the latter after the final consonants.

Rudra's lexicon, quoted by Sarvānanda, Mallinātha, Medinikara and others, appears to have been only homony-

¹ Cf. 'विष्पलो बोधिरश्वत्थ' इति रन्तिकाशः Sarva., II, p. 74, l. 17 and 'पुष्पादिस्तवके गुच्छो मुक्ताहारकलापया' रिति चवर्गद्वितीयान्ते रन्तिदेवः Tr. C., p. 88, 16.

² Ind. Wört., p. 6.

³ Cf. (i) मन्त्रव्याख्याङ्दाचार्य आदेश त्वध्वरे व्रती। यश च यजमानश्चे स सामवति दीन्नितः॥ Am., II. 7. 6-8,

and मन्त्रच्याख्याङ्कदाचार्य ख्रादेष्टा त्वध्वरे व्रती । यष्टा च यजमानश्च याजका देवचारकः ॥

दीन्तितः सेामपीती...Rabhasa in Sarva. III, p. 7, 1. 19.

⁽ii) कविका तु खलीनो ऽस्त्री Am., II. 8. 50. and कविका तु खलीनोऽस्त्री कविकं कवंगीत्यि Rabhasa in Sarv*. III, p. 93, 1. 21.

^{ें} Of इच्चपित्तिभिदोश्रास इति दन्त्यान्तेषु रभक्षः Raya., II. 5.15. वेष्टने परिवेशः स्याद् भानाः स विधुमगडले इति तालव्यान्ते रभक्षः Tr. C., p. 26, 99.

mous, arranged after the final consonants and probably also after the initial letters.

Viśvarūpa is mentioned by Maheśvara and Medinikara as one of their authorities. Quotations from his work are rare. Sarvānanda on Am., II. 2.19 quotes from a Viśvarūpa, explaining a half verse in prose. It is not clear if he is the same Viśvarupa, but if so, he must have written a commentary on his own work.

Vopālita (or Vopālita siṃha, Aufrecht, C.C. I, 616) is mentioned as an authority by Halāyudha, Maheśvara, and Medinikara, and often quoted by commentators. His koṣa was arranged after the genders and was partly written in the āryā metre. Some (e.g., the Chowkhāmbā ed. of Viśvaprakāśa) spell the name as Gopālita.

Śubhānga or Śubhānka is mentioned as an authority by Maheśvara and Medinikara. Quotations from his work are rare. Sarvānanda quotes him thrice.

'शगड: स्याद्विट्चरे ऽञ्जादिकदम्बे शगडमिश्चयामिति' तालव्यादे डान्ते रुद्रः 'Tr. C., p. 68, 5.

¹ Of. 'पत्रे पलाशं ना रक्षःशटीहरितिकंशुके' इति तालव्यान्ते रुद्रः Sarvā., I, p. III. 1. 9.

³ तथा हि 'देशं कालं तथा स्थानं सन्निवेशं तथैव च' इत्यन्न विश्वरूपेण 'स्थानं पत्तना-दिकं तथैव दिग्विभागपरिच्छिन्नानि कियन्त्यपि गृहाणि सम्पक् निविद्यानि सन्निवेशः' (इति) उक्तम् Sarva, II, p. 41, 1, 20.

³ There was also a lawyer Viśvarūpa who wrote a com. on Yājñavalkya. See C.C. I, 585^b.

⁴ Cf. 'वलीकः पटलप्रान्त' इति पुंस्कायडे वोपालितः Sarvā., II, p. 36, l. 16. 'गस्त्पन्नौ नरौ छदे ' इति क्वीबकायडे वोपालितः Ibid., p. 249, l. 10.

° Cf. 'नापि कषायस्तुवर' इति हस्वादिरिप बोपालितेने।कः। म्रन्यथा म्रायांभङ्गः Sarvā., I, p. 107, l. 4.

Utpalamālinī seems to be the name of his koṣa, for a verse, quoted from that work in Jumaranandin's vṛtti on the Samksiptasāra, is ascribed to Śubhāṅga by Sarvānanda on Am., II. 6.6.

§13. The Jaina monk Hemacandra (1088—1175), called Kalikālasarvajña, who lived under the kings

Jayasimha and Kumārapāla, wrote four lexical works, the Abhidhānacintāmaņi, the Anekārthasamgraha, the Nighaņtuśeṣa, and the Deśīnāmamālā. Of these the

tuśesa, and the Deśīnāmamālā. Of these the first is synonymous; the second, homonymous; the third, a botanical nighanțu; and the fourth, a Prākrit lexicon.

The Abhidhānacintāman'i is divided into six kāndas, Devādhideva, Deva, Martya, Bhūmi or Tiryak, Nāraka, and Sāmānya. The first kānda is The Abhidhadevoted to the Jaina gods and religious terms. nacintamani. the second to the Brahmanical and Buddhistic gods and terms connected with them, the third to the human beings in their various relations, the fourth to the lower animals, the fifth to the beings of the under world and the sixth to the abstract notions, adjectives, and indecli-The work begins with a description of the rūdha. yaugika and miśra terms, and a note on the component parts of compound words as to which of them are commutable and which not. For genders the reader is referred to the author's Lingānuśāsana. A variety of metres is used in the course of nearly 1542 verses.

[े] क्रोडा दारा तथा हारा त्रय एते यथाक्रमम्। क्रोडे दारेषु हारे च प्रकीर्तिता मनीषिभिः॥ इत्युपलमालिनी Samks., p. 536, 1.8.

^{*} Ed. with the author's own com. in Yasovijayajainagranthamālā, Bhāvanagara, Veera era 2441.

The author's own commentary on the Abhidhānacintāmaṇi quotes from more than eighty authorities of which nearly thirty are lexical works, and mentions four, persum ably the most prominent ones, at the beginning, viz., Vāsuki, Vyāḍi, Dhanapāla, and Vācaspati.¹ It quotes among others, Amara, Kātya, Durga, Dhanvantari, Bhāguri, Bhoja, Śāśvatā, Halāyudha, the Mālākāra, and Yādava, all of whom must have been utilised by the author in the composition of the work. With this commentary, as edited in the Yaśovijayajainagranthamālā, is found the author's Śeṣasang raha or supplementary verses to the koṣa.

A second commentary, called Sāroddhāra, is by Vācanācārya Vādiśrīvallabha or Vallabhagaņi who composed it under King Sūryasiṃha of Yodhapura in 1611 A.C., and a third is the Vyutpattiratnākara of Devasāgaragaņi, composed in 1630²

Works more or less based and modelled on the Abhidhānacintāmaņi are: the Pañcavarganāmasaṃgraha of Śubhaśīlagaṇi (second half of the 15th century); the Viviktanāmasaṃgraha of Bhānucandragaṇi who lived under Akbar (1556—1605); the Śabdaratnākara- of Sādhusundaragaṇi (beginning of the 17th century), which we shall again refer to later on (§17, below); and the Abhidhānacintāmaṇiśiloñcha³ of Jinadeva Munīśvara.

The Anekārthasa $\mathfrak{P}$ graha, censisting of nearly 1829 ślokas, is divided into six $k\bar{a}n\bar{d}as$ after the number of syllables, to which is added a supplementary $k\bar{a}n\bar{d}a$ on

¹ Of. §2, para 10, fn.
² Ind. Wört., p. 32.

³ Ed. in Abhidhanasamgraha, II, Bombay, 1896.

⁴ Ind. Wört., p. 32.

Ed. with extracts from the commentary by Th. Zachariae, Vienna, 1893.

fold alphabetical order, first, after the final The Anekārthasamgraha. consonants, and second, after the initial letters, so that it becomes almost as easy to find out a word here as in a modern dictionary. The genders are not noted, they are to be learnt from the author's Lingānuśāsana.

A commentary called Anekārthakairavākara-kaumudī, said to be written by the author's pupil Mahendrasūri, is ascribed to the author himself. The fact has been admitted in a verse of doubtful genuineness, being faulty in metre and grammar, found in the commentary. The authorities for the commentary, mentioned in one of the introductory verses, are, Viśvaprakāśa, Śāśvata, Rabhasa, Amarasimha, Mankha, Hugga, Vyādi, Dhanapāla, Bhāguri, Vācaspati, Yādava, and the Dhanvantarinighantu.

For the Nighantuśesa see §17.5 and for the Deśināmamala, §18, para 2.

§14. The Nānārthārņavasam kṣepa² of Keśavasvām in, a homonymous lexicon, consisting of nearly 5,800 verses, is divided into six kānāas according to the number of syllables and each kānāa into Kešavasvāmin five chapters after the genders, viz., strīlinga,

and his Nanartharna vasam pumlinga, napumsakalinga, vācyalinga, and
kappa.

nānālinga. In each chapter the words are

arranged after the initial letters. All these characteristics are found also in the *Vaijayantī*, with which it agrees also in the possession of a large number of Vedic words. But the most remarkable feature of this koṣa is the citation of

श्रीहेमसूरिशिष्येण श्रीमन्महेन्द्रसूरिणा। भक्तिनिष्ठेन टीकेयं तन्नाम्नैव प्रतिष्ठिता॥

Zacharie's ed., end of Chap. II, p. 88.

² Ed. T. Ganapati Śzstri, Trivandrum, 1913.

authorities by name and passages in the body of the book. His authorities, numbering about thirty, belong to the whole range of Sanskrit literature—lexicographers, grammarians, poets, Vedic scholars, writers on metrics, the Vedas, the $Sam\bar{a}mn\bar{a}ya$, and so on. It is the biggest homonymous lexicon so far known.

Keśava's date is known from that of his patron, the Cola King Rājarāja, son of Kulottunga Cola, mentioned in the introductory verses. Two kings satisfying the description are known, one reigning in the 12th and the other in the 13th century A.C. Keśava might have lived with either of them. He has been quoted by Mallinātha and his predecessor Arunācalanātha in their commentaries respectively on the Raghuvaṃśa and the Kumārasambhava.

§15. The Nānārthaśabdakośa of Medinikara, generally known as the Medinī, appears to be a mere remodelling of the *Viśvaprakāśa*, with which it agrees

ment of words after their initial letters within the separate groupings after the final consonants, and the introduction of the terms, stri, $pum\bar{a}n$, etc., for marking genders. So Aufrecht (C.C.I. 585b) says, the $Viśvaprak\bar{a}ś\bar{a}$ is "quoted, pilfered, and abused by the (?) Medinīkara."

¹ They include: Ajaya, Amaradatta, (Amara—) Simha, Bhāgavṛtti, Bhāguri, Bhaṭṭi, Bhojarāja, Dhanañjaya, Halāyudha, Harṣananḍin, Jayāditya, Kātya, Kṣirasvāmin, Mādhavāchārya, Māgha, Nirukta, Piṅgala, Rabhasa, Sajjana, Sākaṭāyana, Samāmnāya, Sāsvata, Skandasvāmin, Suśruti, Vaijayanti, Vākpati, Vararuci, etc.

etc.
² T. Ganapati Śāstrī, Preface to the above, pp. 1-2.

³ *Ibid.*, p. 2.

⁴ Ed. Somanātha Mukhopādhyāya, Calcutta, 1869; Jīvānanda Vidyāsāgara, Calcutta; Benares Sanskrit Series, Benares.

In the concluding verse Medini calls himself son of Prānakara and author of an anthology of six hundred gāthā verses. Viśvaprakāśa, although branded bahudosa (i.e., containing many faults), is his basis and he is quoted by Rāvamukuta (1431). On these two grounds he has been generally held to have flourished in the 14th century. But he seems to have flourished earlier. The authorities mentioned at the end of his work all appear to have lived before 1159, as they have been referred to by Sarvananda (see above. pp. xxix—xxxvi) and other old writers. Padmanābhadatta. who wrote his Prsodarādivrtti in A.C. 1375.2 quotes Medini in his Bhūriprayoga, and there is no reason to doubt the authenticity of Mallinatha's quotation on Magha II, 65. The Mankhatika in Zachariae's edition contains also a quotation from Medini, which, if genuine, would push back Medini's date to the twelfth century, for that commentary, as we have seen (§11, para 2), was most probably written before the last quarter of the 12th century. The Madhava mentioned in the concluding verses is most probably Madhavakara, author of the Paryāyaratnamālā or, briefly, Ratnamālā (see p. xlix, below), which also is mentioned there, and not Sāyana-mādhava, minister of Bukka and Harihara, as suggested by Sir R. G. Bhandarkar.

षट्शतगाथाकेषप्रण्यनविख्यातकौशलेनायम् 1
 मेदिनिकरेण केाषः प्राण्करसूत्रना विश्वितः ॥

[ै] शाके शैलनवादित्ये चैत्रे मासि रवेः स्थिता । द्विजेन पद्मनाभेन भाषासूत्रमिदं कृतम् ॥

H. P. Śāstrī: Notices of Sans. MSS., second series., pt. I, p. 224.

S. C. U., I., 467.

^{&#}x27; कमिति प्रकृत्यमस्तके च छखेऽपि चेति ग्राज्ययप्रकरणे मेदिनिः। Exts. from the Com., p. 1, l. 4.

⁵ Preface to his ed. of Malatimadhava, p. xxi,

§16. The following lexicons, written mostly after Medini (but some may be earlier), are neither quoted as often nor held as authoritative as the previous ones.

Later LexiBut their importance lies in this, that they utilised some earlier and more authoritative ones which are not available now or available only in a mangled and incorrect form, and hence they may be of use in the correction and reconstruction of the latter.

- 1. The Śab daratnapradīpa in five kāndas, often quoted by Sumatigaņi in his Ganadharasārdhaśatakavṛtti, composed in 1295. It appears to be identical with the Śab daratnadīpa of Kalyāṇamalla.
- 2. The Apavarganāmamālā, called Pañca-vargaparihāranāmamālā in some catalogues, of Jinabhadrasūri. The author calls himself servant (sevaka) of Jinavallabha- and Jinadattasūri, and obedient (vineya) to Jinapriya (-vallabha), and thus appears to have flourished in the 12th century.²
- 3. The Śabdaratnākara of Mahīpa. The homonymous portion of this work bears the special title Anekārtha- or Nānārthatilaka and shows the date 1374.
- 4. The Bhūriprayoga of Padmanābhadatta. It contains a smaller synonymous and a bigger homonymous portion. The author composed his *Prsodarādivrtti* in 1375.*
- 5. The Śabdamālā of Rāmeśvaraśarman is similar to the $Bh\bar{u}riprayoga$. The time of the author is not known.

¹ Jes. Cat., p. 64.

² Ibid.

³ Ind. Wört., p. 36.

⁴ See §15, para 2 fn., above.

- 6. The Nānārtharatnamālā of Irupaga Dandādhinātha or Bhāskara. The author lived under King Harihara II of Vijayanagara in the second half of the 14th century.1
- 7. The Abhidhanatantra of Jatadhara. 'A synonymous and homonymous dictionary, chiefly made up of verses of the Amarakosa with additions.'2 The author was a native of Cāti- or Cattagrāma (Chittagong) in Bengal. According to Aufrecht, Cat. Oxon. 191^b, he is earlier than Rāvamukuta.3
- 8. The Anekārtha—or Nānārthadhvanimanjari of Gadasimha (Durgasimha in some MSS), a homonymous lexicon in about 88 ślokas. The author mentions Rudra, Gangadhara, Dharani, and the Ratnakośa, and is quoted by Raghunandana in the 16th century. Another work of the same name, ascribed to the Kashmirian Mahāksapaņaka, consists of three parts (ślokādhikāra, ardhaślokādhikāra, and pādādhikāra) of which the first contains most of the verses of Gadasimha's work. These two works are not known to be quoted by older commentators including Rayamukuta.
- 9. The Rupamanjarināmamālā of Rupacandra, composed in 1588, according to Bhandarkar, Report for 1883-84, p. 16. About the same time under the Emperor Akbar wrote Pundarīka Viţţhala the Śīghrabodhanāmamālā.5
- 10. The Śāradīyākhyanāmamālā of Harşakirti, written towards the end of the 16th century, accord-

¹ Ind. Wört., p. 36.

² Ind. Off. Cat., p. 287. ³ Ind. Wört., p. 37.

⁴ C. C., I, 145. ⁵ Ind. Wört., p. 37.

^{*} Published in Satk osasamgraha, Benares, 1873.

ing to Weber. A MS of a commentary on the Śrutu-bodha, by the same author, noticed in Ind. Off. Cat., p. 302^a, is dated Samvat 1680 or A. C. 1624.

- 11. The Śa b d a r a t n ā k a r a of V ā m a n a b h a ṭṭa-b ā n a in three kāndas, each divided into a number of adhyā-yas. Homonyms and avyayas are placed at the end. According to Dr. Stein it is probably the same as quoted by Apya (or Appaya) Dīkṣita in his Nāmasamgrahamālā. But Vāmanabhaṭṭa is perhaps a later author of the last century.
- 12. The Nāmasaṃgrahamālā of Appaya Dīkṣita, a synonymous lexicon with a commentary which contains numerous quotations from older kosas.
- 13. The Nāmakoṣa of Sahajakīrti in six $k\bar{a}n\bar{d}as$ with rules for the determination of genders. In Samvat 1683, i.e., A.C. 1627, the author composed a poem in praise of Pārśvajina of Lodhrapura.
- 14. The Pañcatattvaprakāśa of Veņīdatta, composed in 1644. It was lithographed in the Ṣatkoṣa-samgraha.
- 15. The Kalpadru of Keśava, i.e., the present work, is the biggest synonymous lexicon so far known, consisting of nearly 4,000 ślokas. It contains the largest collection of synonyms, e.g., it gives 64 names for the earth, 114 for fire and so on, and is divided into three skandhas or main branches (Bhūmi, Bhivas, and Svarga), each of which contains a number of prakāṇḍas or minor branches. A large number of abbreviations are used for showing genders, and, in order to make each group of synonyms as complete as possible, wherever any member

¹ Ind. Wört., p. 37.

² Tr. Cat., p. 3380.

³ Stein, Cat., Intro., p. xxii.

⁴ Jes. Cat., p. 65.

of a compound can be replaced by its synonym the compound is not given in its usual form, but as such and such a word or its synonym following or preceding such and such a word or its synonym. The method is cumbrous but useful, as showing which parts of a compound are permanent and which commutable. The sources, as given in the second verse at the beginning, are Kātva, Vācaspati, Vyādi, Bhāguri, Amara, Mangala (or Amaramangala? cf. §10, para 1, above), Sāhasānka, Maheśa, and Jina (probably Hemacandra). The date of composition, as given in connection with the past years of Kali, is 4761 Kali era, corresponding to Samvat 1716 and A.C. 1660 (तद्भताचाः कृतिथिमाः पृ० ४१४, श्लो॰ २६). As such, he could not have been quoted by Mallinatha or Dinakara as stated in C.C., I. 126^b and Ind. Wört., 36. Besides, the quotation by Mallinatha² (on Kirāta, IX,77) referred to, being on a homonymous word, is not to be expected here and as it differs substantially from the verse on the same word in Keśavasvāmin's Nānārthārnavasamkṣepa, a third Keśava must have been meant.

16. The Śabdaratnāvalī of Mathureśa Vidyālankāra, who composed his commentary Sārasundarī on Amara in 1666 (see p. xx, above). It is similar in arrangement to the Amarakoşa. The homonymous portion is arranged also after the number of syllables.

17. The Koşakalpataru of Viśvanātha, son of Nārāyaṇa, appears to be both synonymous and homonymous. The author mentions Maheśa, Haima, and Medinītogether with a large number of older authorities.

¹ E.g., एकार्थाद्रदपर्यायः p. 2, 11 for एकरदः or अव्धिपर्यायवस्त्रार्था p. 3, 18 for अव्धिवस्ता.

² कषाषस्तुवरे न स्त्री निर्यासे रञ्जकादिके । सरभावपटौ रक्ते सन्दरे लवगोऽपि चेति केशवः मिंहा. किरा. IX, 77. केशवस्वामी तु कषायस्तुवराभिष्यरसे काथरसे तथेत्यादि ।

³ Peterson's Second Report, pp. 123-24.

- 18. The Nānārthapadapetikā and Śabdalingārthacandrikā² of Sujana, both homonymous, the former arranged after the final consonants and the latter divided into three kandas, of one gender, two genders, and three genders respectively.
- 19. The Paryayapadamanjari' and the Sabdaśabdārthamañjūṣā4 of Vidyāhamvīramiśra, the former only synonymous, in three gucchakas, and the latter both synonymous, and homonymous.
- 20. The Paryāyaratnamālā of Maheśvara. a synonymous lexicon in three paricchedas.5
- 21. The Parvāvaśabdaratnākara, in three tarangas, of Dhananjaya Bhattācārya, who refers in one of the introductory verses to the Sabdenduśekhara.
- 22. The Viśvamedinī of Sārasvatamiśra, son of Mahadeva, in three kandas dealing with nanartha. paryāya and avyaya respectively. He refers here to another work of his, called Hemamedini.
- 23. The Viśvanighantu of Viśvakavi, a homonymous lexicon in three chapters, called sarga or āśvāsa.
- 24. The synonymous Sanskrit Glossary of the Athenian Demetrios Galanos, composed between 1786 and 1833 in Benares presumably by one of his Brahman friends under his direction. In it the principal words stand in the genetive and the synonyms (numbering about 25000) in the nominative. Unfortunately, there is much that is doubtful here, due probably to his defective sources or to their defective utilisation. Böhtlink's smaller Wörter buch contains many quotations from Galanos.9

⁵ Ibid., p. 1177. 6 Ibid., p. 1179.

¹ Ibid., p. 1192.

⁸ Ibid., p. 1189.

⁹ Ind. Wört., p. 37.

25. The Śabdakalpadruma of Rājā Rādhā-kānta Deva, published between 1822 and 1858. It is the first successful attempt at modernising Sanskrit lexicography. Arranged strictly in the alphabetical order of the initial letters, it contains extracts from all branches of the Sanskrit literature and in this respect serves somewhat the purpose of a cyclopædia. It gives synonyms under the most familiar word of a group, and the different meanings under each word that has them. The verbal roots which have all along been kept outside Sanskrit koşa, have also been incorporated. But, unfortunately, the Vedic words are left out except in so far as they are already found in the koṣas which are its sources.

26. Similar in matter and form to the Śabdakalpadruma are the Śabdārthacintāmaṇi (4 vols., Agra, Udaipur, 1864—1885) of Sukhānandanātha and the Vācaspatya (20 pts., Calcutta, 1873—1884) of Tālrānātha Tarkavācaspati. The latter contains some Vedic words, too, but in most cases with fanciful derivations and meanings. The great Sanskrit Wörterbuch of Roth and Böhtlink (St. Petersburg, 1852-1875) appears to have been utilised to some extent.

§17. Besides the synonymous and homonymous lexicons, of which a brief account has been given in the preceding paragraphs, there is a number of other lexicons dealing with special subjects. The chief classes of such lexicons may be briefly noticed now.

1. These deal with words of one syllable or the letters of the alphabet, and are similar to the Mātṛkākoṣas of the tantra literature which give the mysterious significations of the letters employed in a magic formula. The chief works of this class are:—

The Ekākṣarakoṣa of Puruṣottamadeva, lithographed in the Dvādaśakoṣasamgraha and printed in the Abhidhānasamgraha, vol. I. A very similar work is the Ekākṣarābhidhāna or Aindranighaṇṭu ascribed to Vararuci.

The Ekākṣarnūtananāmamālā of Viśvaśambhu printed in the Samskritakoṣayugmam, Karachi, 1867. The author has been quoted by Vallabhagaṇi.

The Ekākṣaranāmamālā of Sudhākalaśa, who belonged to the first half of the 14th century.

The Ekākṣararatnamālā of Mādhava, son of Māyaṇa and minister of King Harihara (C. 1350). It consists of three kāṇḍas, svara, vyañjana, and samyukta.

The Ekavarņārthasaṃgraha of Bharatasena, who belonged most probably to the 16th century (see § 4, para 6).

Of the Mātṛkākoṣas may be mentioned the Mātṛkānighaṇṭu of Mahīdāsa, printed in the Dvādaśa-kośasamgraha, and the Varṇābhidhāna of Yadunandana Bhaṭṭa.

- 2. To this class belong the Avyayakoşa of MahāAvyayakoşa.

  deva, published in the Dvādaśakośasamgraha, and the Avyārṇava of Jayabhaṭṭāraka in three taraṅgas. 6
- 3. These give the various forms in which the same word may appear. The chief works of this class are:—

The Śabdabhedaprakāśa of Maheśvara, which we have already seen (§10, para 3).

¹ Ind. Wört., p. 38.

² Ibid. ³ Ibid.

⁴ Tr. Cat., p. 3122. ⁵ Sans. Coll. Cat., VII, Lexicography MSS., p. 19.

⁶ Madras Cat., III, 1112.

The Varnadeśanā, already noticed in § 6, para 4, and the Dvirūpakosa, in 75 ślokas, of Purusott a m a de v a. The latter has been published in the Abhidhānasamgraha, vol. I.

The Dvirūpakoṣa of Śrīharṣa, who claims to be the same as the author of the Naisadhīyacarita.1

The Usmaviveka of Gadasimha, in 112 stanzas, on words containing sibilants, published at Darbhanga, 1890.

The Śabdabhedaprakāśa attributed to Bhattoii Dīksita.2

The Dvirupadhvnisamgraha of Bharatasena and the Trirūpakosa of Kacana Bilhana Kavi.

The Śriśabdaratnākara3 of Sādhusundaragaņi, which consists of more than 1000 ślokas and follows the division and order of the Abhidhānacintāmani. author wrote his Dhāturatnākara in 1634 A.C.*

The Vaibhāsikakosa of Krsnakavi son of King Laksmana and Mallikā, composed in Kali era 4869 or A.C. 1768. It is in eleven sargas and contains 1,111 ślokas. A commentary written by the author himself is dated Kali era 4882 or A.C. 1781.5

The Viśeṣāmṛta of Tryambakamiśra and the Sarasvatīvilāsa of Saridvallabhamiśra.

4. These are meant specially for words formed with the Unadi suffixes. The chief are: the Laksmīnivasābhidhānakosa of Śivarāma (beg-Unadikosa. inning of the 18th century), published in the Satkoşasamgraha; the Unādikoşa of Rāmaśarman;

¹ Madras Cat. III, 1121.

² Ibid., III, 1203.
³ Ed., Yasovijaya Jainagranthamālā, Benares, Veera era, 2439. ⁴ Introduction to the above, ed., p. 1.

⁵ Madras Cat., III, 1200.

⁶ *Ibid.*, p. 1195. ⁷ Ibid., p. 1220.

the Uṇādināmamāla of Śubhasīlagaṇi (second half of the 15th century); the Śabdābdhitari of Rāmagovinda; and the Nānārthaśabda ratnakoṣa of Kālidāsa with the commentary Taralā by Niculayogīndra.

5. These are generally called Nighantus, Nighantas, or Nirghantas and contain, usually in synonymous groups, the names of drugs, plants, animals, minerals and, in short, anything that may be administered to the human body either as food or medicine. Some of them give also their medical virtues, others do not.

The oldest is the D h a n v a n t a r i n i g h a n t u,² in nine chapters, which according to Kṣīrasvāmin is older than Amara (see § 2, para 1). It gives also the medical virtues and is the basis of almost all the later nighantus.

The next in age is perhaps the Paryāyaratnamālā or, briefly, Ratnamāla of Mādhavakara, the author of the Rugviniscaya, who, according to Winternitz, flourished in the 8th or 9th century A.C.³ It is a collection of nearly 200 ślokas without any division into chapters or sections. Based on this, but better arranged and containing much new matter, is the Paryāyamuktāvalī or, briefly, Muktāvalī by an unknown author. It is divided into twenty-one chapters called vargas and is about three times the bulk of the former. These two give only the synonyms.⁴

The Nighantuśesa⁵ of Hemacandra is, as its name suggests, a botanical supplement to the

Ed. in Abhidhanasamgraha, II.

¹ Ind. Wört., p. 38. ² Ed. with Rajanighantu, ASS., 1896.

³ Winternitz, III, 550. ⁴ Both these works are expected shortly to be published in JBORS.

author's Abhidhānācintāmaņi. It consists of 396 ślokas, divided into six kāṇḍas: vṛkṣa, gulma, latā, śāka, tṛṇa, and dhānya.

The Abhidhānaratnamālā or Şadra-

sanighantu is quoted by Mallinatha.

The Madanavinoda, better known as the Madanapālanighaṇṭu, was composed by Madanapāla in 1374.²

The Rājanighaṇṭu⁸ of the Kashmirian Narahari, the largest nighaṇṭu so far known, is later than the Madanavinoda.⁴

The Śivakoṣa of Śivadatta, composed in 1677,5 is homonymous and has a commentary called Śivaprakāśa.

Other works of this class are: the Śabdac and rikā of Cakrapā nidatta; the Daksināmūrtinighanţu of Venkaţeśvara in six ullāsas; the Dravyamuktāvalī with gunapātha in twenty-one vargas; and the Paryayārnava of Nīlakanṭha Miśra in five tarangas.

6. The chief works of this class are: the Ganitaratnamālā of Haradatta, published in the Dvādaśa-

kośamgraha; the Persian-Arabic-Sans-Astronomical and Astrological kritic Pārasīprakāśa of Vedāngarāya, composed in 1643; the Pārasīvinoda of Vajrabhūṣaṇa of the same period; and the Saṃkhyākoṣa, the Navagrahakoṣa, the Rāśikoṣa, and the Nakṣatrakoṣa, published in the Koṣasa graha, Calcutta, 1331 Bengali era.

¹ Aufrecht, Preface to *Halāyudha*, p. vii; Ind. Off. Cat., p. 977.
² Ind. Wört., p. 38.

³ Ed. with Dhanvantarinighantu, ASS. 1896.

⁴ Cf. धन्वन्तरीयमदनादिहलायुधादीन, etc., Intro. vs. 5. ⁵ C.C. I, 649. ⁷ Ibid., p. 3678.

Madras Cat., III, 1181. Ind. Wört., p. 39.

7. There are also many special lexicons for the understanding of the Buddhistic texts. They have more affinities with the Vedic Nighantus than with the other Sanskrit kosas in that they are not written in the metrical form and are meant specially for certain existing texts. The best known is the Mahāvyutpatti,¹ a voluminous lexicon in 284 chapters, containing nearly 9,000 words. It gives not only the names of the Buddha and the Buddhist technical terms, but many other things as well, such as names of the animals, plants, diseases, etc., and not only synonymous but also phrases, verbal forms, and whole sentences.²

§18. Of the older Pāli lexicons only one is extant, the Abhidhānappadīpikā of Moggallāna, who

Lexicons in Pāli, Prākrit, and other Languages. belonged to the end of the 12th century. It is in verse, and is written after the manner of the Amarakosa with which it has much in common, so much so that some portions appear to be mere translations from Sanskrit into Pāli.4

The oldest Prākrit lexicon is the Pāiyalacchīnāmamala of Dhanapālain 279 verses, written, according to the author's own statement, in A.C. 972 for his younger sister Sundarī. It is not divided into chapters and the verses are numbered continuously from beginning to end. But four distinct parts may be noticed: (i) Vss. 1—19, in which each $g\bar{a}th\bar{a}$ or $\bar{a}ry\bar{a}$ gives words for the same subject only; (ii) Vss. 20—94, where words expressing the same

¹ Ed. J. P. Minayeff in the Forchungen und Materialien Zum Buddhismus I, 2, St. Petersburg, 1887, and 2nd ed., Bibliotheca Buddhica, XIII, St. Petersburg, 1911.

² Winternitz, III, 415.

³ Ed. with English and Simhalese interpretations by Waskaduwe Subhuti, Colombo, 1865.

Winternitz, III, 416.

<sup>Ed. G. Bühler, Göttingen, 1879.
Pāiyalacchī, p. 50, Vss. 276—78.</sup>

idea fill each half verse; (iii) Vss. 95-202, where they occupy one pāda only; and (iv) Vss. 203-275, which contain single words, explained usually by the addition of a synonym and in a few cases by a sentence filling half a verse. The Pāiyalacchī has been utilised by Hemacandra² in his Deśīnāmamālā.3 This work, as its name suggests, professes to give the dest or provincial prakrit words, as distinct from those which are tatsama, same as in Sanskrit, or tadbhava, derived from it. Nevertheless a few words of the other two classes, also, find a place there. It is divided into eight chapters called vargas and the words are arranged after the initial letters and the number of syllables. Homonyms are placed just after words of one meaning beginning with the same letter. A commentary has been written by the author himself. The recently compiled Prākrit (Māgadhī) - Sanskrit Abhidhānarājendrakośa of Vijayarājendrasūri (Ratalam, Malwa, 1913—1925) is an encyclopædia of Jain religion and literature. It is in seven big volumes, consisting of more than 10,000 pages.

In conclusion, we have to note that in comparatively recent times was written a number of lexical works in which words of a different language were explained in Sanskrit or vice versa. The best known of such works is the Pārasīprakāśa, a Persian-Sanskrit lexicon, of Kṛṣṇadāsa, written during the reign of Akbar. Another Pārasīprakāśa and a Pārasīvinoda have been noticed §17.6, above. The Rājavyavahārakośa, a Marathi-Persian-Sanskrit lexicon compiled for Śivaji, is another curious specimen. The Lokaprakāśa of

Winternitz, III, 416.

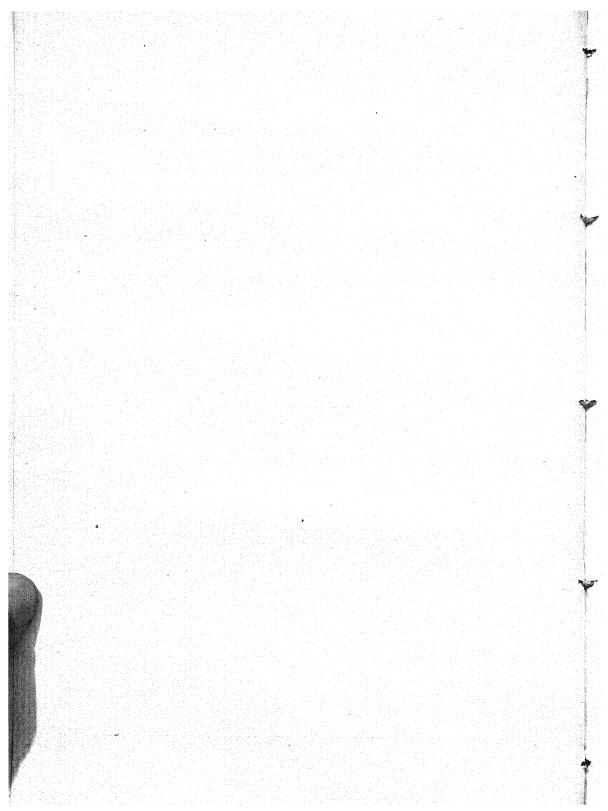
Bühler, Introduction to Paiya., p. 11.

³ Ed. R. Pischel, BSS. No. 17, 1880.

^{*} I have to thank Dr. B. Bhattacharya for bringing it to my notice.

Kṣemen dra, which also contains a number of Persian words, is midway between koṣa and arthaśāstra. Only a portion of it can properly be considered lexicographical, the greater part containing notices of all sorts of things of the daily life. Though attributed to Vyāsadāsa or Kṣemendra who flourished in the 11th century, it could not have been written in its present form before the 17th century, containing, as it does, many Muhammadan names especially that of Shah Jehan who reigned 1628—1658.1

¹ Winternitz, III, 417.

*A LIST OF SANSKRIT LEXICAL WORKS KNOWN TO US.

ष्प्रकारादिनिघगदः श्रकारा दिशब्दमञ्जरी **ग्रज्ञरान्तिनघग्दुर्भद्दोजिदी**ज्ञितस्य प्रत्यय-मालानिघरदुश्च ग्रास्त्यनिघरदः श्रद्भांज्ञा रामानन्दतीर्थकृता अजयपालस्यानेकार्थकोशः p. xxx ग्रनादिकोशः ग्रानेकार्थकाशो हेमचन्द्रकृतः (ग्रनेकार्थसंग्रहः) p. xxxviif तद् व्याख्या तेनैव कृता— त्रानेकार्थकरवाकरकौमुद्री p. xxxviii ग्रानेकार्थतिलकं नानार्थरत्नतिलकं वा महीपकृतम् p. xli श्रनेकार्थध्वनिमञ्जरी p. xlii ग्रानेकार्थनाममाला ग्रानेकार्थशेष: श्रनेकार्थसंग्रहो नाम हेमचन्द्रकृतोनेकार्थ-कोशः, श्रपरश्चार्वाचीनः p. xxxviif श्रनेकार्थसमुचयः शाश्वतकृतः p. xxfvi श्चनेकार्थनामसंग्रहमालिका ग्रप्पयदीनितकता श्रभिधानचिन्तामणिः (श्रभिधान-विन्तामि्याममाला) p. xxxvi तहीकाः--श्रवचूरिः नामसारोद्धारः स्वोपज्ञव्याख्या व्युत्पत्तिरताकरो देवसागरगगिकृतः महेन्द्रसूरिकृता टीका वादिश्रीवल्लभः " नाम्नां सारोद्धारो बहुभगणिकृतः ग्राभिधानचिन्तामणिशिलोञ्छः p. xxxvii शेषनाममाला) 99

बृहद्भिधानचिन्तामग्रिः ग्रभिधानचुडामणि निंघगदुराजी राज-निघगदुर्वा नरहरिकृतः p. xlix ग्रभिधानतन्त्रं (नामलिङ्गानुशासनं) जटाधरकृतम् p. xlii श्रभिधानमञ्जरी अभिघानमाला ग्रभिधानरतमाला वैद्यकनिघरदुः p. xlix ग्राभिधानरतमाला हलायुधकृता p. xxvf तहीका ग्राजडकुता ग्रभिधानराजेन्द्रकाशः p. lii श्रमरकाशो नामलिङ्गानुशासनं त्रिकाराड वा pp. xvi-xvii तद्दीका:-ग्रमरपञ्जिका ग्रमरपद्मुकुरे। रङ्गाचार्यस्य ग्रमरविवेक: बृहद्वृत्तिः व्याख्याप्रदीपोऽच्युतापाध्यायस्य p. xxi ग्रप्यदी दितकृता शका क्रियाकलाप आशाधरकृतः काशिका काशिनाथकृता श्चमरके।शोद्धाटनं **चीरस्वामिकृतम** p. xvii बालबोधिनी गोस्वामिकृता कौमुदी नयनानन्दरामचन्द्रयोः ग्रमरकोशपञ्जिका (पदार्थकौमुदी) नारायणस्य p. xix शब्दार्थसंदी पिका नारायगाविद्याविनो-सबोधिनी नीलकगठस्य p. xxi ग्रमस्कोशमाला परमानन्दस्य ,, पञ्जिका बृहस्पतेः मुग्धबोधिनी भरतसेनस्य p. xx व्याख्यासुघा (स्रबोधिनी) भानु-जीदी जितरामाश्रमस्य p. xix

33

99

शेषसंग्रहः

शेषसारोद्धारः

^{*} The references are to the Introduction.

श्रमरकेाशटीकाः (पूर्वातुवृत्ताः)—
गुरुवालप्रवोधिका (त्रैलिङ्गभाप्य)
गुरुवालप्रवोधिनी भानुदीक्षितस्य
मान्यभटकृता टीका
सारसन्दरी मथुरेशविद्यालंकारस्य

p. xx
असरपद्पारिजातो मिल्लिनाथस्य
विद्वन्मने।हरा महादेवतीर्थस्य
अमरके।शिववेको महेश्वरस्य
बोपदेवानुसारिगी टीका मुकुन्दशर्मणः
त्रिकाग्रहचिन्तामग्री रघुनाथवकव-

त्तिंनः p. xxi राघवेन्द्रकृता टीका हिकाग्रडविवेको रामनाथकृतः p. xix वैषम्यकौसुदी रामप्रसादस्य रामशर्मऋता टीका रामस्वामिकता टीका प्रदीपमञ्जरी रामेश्वरस्य **पदचन्द्रिका रायमुकुटबृहस्पतेः** p. xxi लद्मगाशास्त्रिकृता टीका लिङ्गभदृक्ता धीका लिङ्गमस्रिकृता धीका ग्रमरकोशपद्विवृतिः, पदमञ्जरी लोकनाथस्य व्याख्यासृतं श्रीकराचार्यस्य श्रीवरकृता टीका टीकासर्वस्वं सर्वानन्दस्य p. xviii

बृहद्मरकाशो रायमुकुटेन भानुजीदीन्नितेन चोद्धृतः

श्रमरखरंडनं श्रीहर्षकृतम् श्रमरदत्तकृता नाममाला p. xxxii श्रमरमङ्गलः p. xviii, xliv श्रमरमाला p. xiv श्रमरशेषश्चिकाग्डशेषो वा पुरुषोत्तमदेव-

कृतः p. xxiif श्रमरसिंहकृतैकात्तरनाममाला श्ररुणदत्त-कृतकेशशः श्रव्ययकेशशो महादेवकृतः p. xlvii श्रव्ययसंग्रहनिषणदुः शाकल्यभल्लुमल्लकृतः प्रव्ययार्गाचो जयभद्दारकस्य p. xlvii प्रष्टाङ्गिनिधगुदः
ग्रष्टाङ्गिनिधगुदः
ग्राहाङ्गिद्दयनिधगुदः
ग्राह्मलिक्तिप्रकाशः करमीरराजस्यासालतेः
केशः
ग्राच्यातचिन्द्रका भद्दमल्लकृता
ग्राग्नेयपुराग्स्थकेश्यः p. xxi
इस्पगदग्रहाधिनाथ-(दग्रहेश, दग्रिडनाथ, भास्कर) कृता नानार्थ-रक्षमाला p. xli
उग्रःकेशशकारो हेमचन्द्रदीकायासुद्धृतः
उग्गादिकाशो रामशमकृतः p. xlviii
उग्गादिनाममाला शुभशीलकृता p. xlviii
उग्गादिनिधगुदः
उत्पलमाला
उत्पलमालनी p. xif

उत्पत्तिनी एकाक्तरकाशः पुरुषोत्तमदेवस्य p. xlvi

, ,, महाज्ञपण्**कस्य** , ,, महीधरस्य

,, ,, वररुचेः

एकाद्वरनाममाला अमरस्य

,, ,, ,, ग्रमरकान्तस्य

, ,, ,, वररुचेः

,, ,, ,, स्वधाकलशस्य p. xlvii ,, ,, ,, हिरययनाभस्य

एकात्तरनाममालिका विश्वशम्भु-मुनेः

(एकावरमालिका) p. xlvi एकावरनिषयुद्धः इरुपगदग्रडा-विनायेन स्वीयनानार्थरतमालातः संगृहीता एकावरनिषयुद्धः वरुचेः

" " शान्तवीरदेशिकेन्द्रस्य

,, ,, सदाचार्यस्य एकाचर मातृकाकाशः

,, ,, माधवनिवगदुः

,, ,, माला

,, ,, मालिका ग्रमरसिंहस्य

,, ,, रत्नमाला माधवस्य p. xlvii एकान्तराभिधानं वररुचे: p. xlvi एकान्तराभिधानमाला **एका**चंरीकाशः

,, ,, माधवस्य एकार्थनाममाला द्वयर्थनाममाला च सौभरेः ऐन्द्रनिषगदुर्वारुचेः p. xlvi स्रोषधिनामावली राधाकृष्णस्य कल्पद्गः केशवकृतः p. xliiif कल्पद्गमनिषगदुः कविजनशेविविकाश स्रादिनाथकविकृतः

कविजनशेवधिकाश स्त्रादिनाथकविकृतः कविजीवनकाशो धर्मराजकृतः

कविदर्पण्निघण्टुः रामञ्जतः

कविदीपकनिघग्दुविंकमादित्यराजकृतः कविराजसकृतः षडर्थनिर्धयकेश्यः

कविवल्लभकृतः पदमञ्जरीकाशः

कविसंजीवनी काशः

कविसेवादिनिधगदुः (कविजनशेवधिः)

कान्तालीयनिवर्दुः

केय (कैय, करय) देवकृतः पथ्यापथ्यविवेक-

निघगदुः केलदेवनिघगदुः केशवनिघगदुः

केशवमाला केामलकेशशसंग्रहस्तीर्थस्वामिकृतः केशशकल्पतरुविंग्वनाथकृतः p. xliv

काशसंग्रहः

,, ,, राधाकृष्णकृतः

काशसारः

क्रियानिवग्दुर्भद्दोजिदी ज्ञितस्य

क्वीरस्वामिकाशः

त्रेमेन्द्रकृतो लोकप्रकाशः p. liif

गङ्गाधरकाशः गण्निघण्टुः

गणितनाममाला

गद्विनादिनघगुदुः

गदसिंहस्यानेकार्थध्वनिमञ्जरी p. xlii

गुणविज्ञाननिवगदुः

गोवर्द्धनकृता नामावली

गोवर्द्धनकाशः

चक्रपाशिदत्तकृता शब्दचन्द्रिका p. 1

चन्द्रकाशः

चन्द्रनन्द्रनकाशः

चामुग्रडालघुनिघगुदः कृष्णराजसार्वभौमस्य चिन्तामणिकृतोऽभिधानसमुच्चयः १५७३

जकारभेदः पुरुषोत्तमदेवकृतः

जैमिनिनिवगदुः ज्यातिषनिवगदुः

तद्धितकाशः भवदेवकृपाकृतः

,, ,, शिरोमणिकृतः तन्त्रकोशो नित्यनाथकृतः

तन्त्राभिधानम्

तारपाल:

त्रिकागडकाशः p. xiii

त्रिकाग्डशेष p. xlvii

त्रिख्पकाशः कचण विह्लग्रकविकृतः

p. xlvii

त्रिलिङ्गनिर्णयोदाहर**ण्**रतकाशः

दिशिङ्कता नाममाला दशगणकारिका

दशदीपनिघग्दुवेंदान्ताचार्यस्य दशवलकारिका

दामादरकाशः

दुर्गकाशः p. xxxi

देशीकाशः

देशीनाममाला (देशीशब्दसंग्रहः)

हेमचन्द्रस्य p. lif देशीयराजशेखरकाशः

देश्यनिघरादुः रामचन्द्रकृतः

देश्यनिदर्शनम्

द्रव्यगुणादर्शनिघगदुः

द्रन्द्वादिकाशः

द्रिरूपकाशः p. xlvii

द्विरूपकेशशः पुरुषोत्तमदेवस्य p. xivii

" श्रीहर्षस्य p. xlvii

द्विरूपध्वनिसंग्रहः भरतसेनस्य p. xlvii

द्वयन्तरनाममाला सौभरिकृता द्वयर्थकाशः पुरुषोत्तमदेवस्य

धनंजयनाममाला (०नामावली, ०केाशः, ०प्र-

माण्नाममाला) p. xxxi

धनपालस्य पाइयलच्छीनाममाला p. li धन्वन्तरिनिधगदुः p. xlix धरिगदासस्य धरिगकाशः p. xxxii धातुकाशो वोपदेवस्य (कविकल्पद्रमः) धातुपर्यायमञ्जूषा धात्वर्थमञ्जूषा नज्ञत्रकाशः (०निवग्दु, ०त्राभिधानम्) p. l नन्दुकवेर्मणिमञ्जरीकोशः नागबुद्धि निघगदः नानार्थकोशः शाश्वतस्य (ग्रनेकार्थसम्-च्वयः) p. xxivf नानार्थकाशो हेमचन्द्रस्य (अनेकार्थसंग्रहः) p. xxxviif नानार्थध्वनिमञ्जरी गद्दसिंहस्य दुर्गसिंहस्य वा p. xlii नानार्थपदपेटिका सजनकृता p. xliv नानार्थमञ्जरी नानार्थरत्नतिलकम् p. xli नानार्थरत्नमाला इरुगुपदगडिधनाथभास्करस्य p. xli तदीका वन्द्यभद्रकृता नानार्थशब्दकोशोमेदिनिकरस्य p. xxxix नानार्थशब्दकोशो मथुरेशस्य नानार्थशब्दरतं कालिदासस्य तद्वयाख्या तरला निचुलकवियागीन्द्रेगा कृता p. xlviii नानार्थसंग्रहः श्रजयपालस्य p. xxx नामनिघरादुः नामनिवगदुर्माधवस्य नामनिधानं सर्वज्ञनारायणस्य नाममात्रिकानिघगदुर्वरदराजस्य नाममाला ,, प्राकृतकाशः ,, ग्रमरदत्तस्य p. xxxii

,, कात्यस्य p. xiii ,, दशिडनः ,, धनं जयस्य धन्वन्तरेः ,, साधोः

नाममालाहेमचन्द्रस्य नाममालाकोशः नाममालिका भोजमहीपस्य नामलिङ्गाख्याकौसुदी नामलिङ्गानुशासनम् (ग्रमरकोशः) pp. xi-xvii नामसंग्रहनिघग्दुर्भागवाचार्यस्य नामसंग्रहमाला अप्ययदीज्ञितस्य p. xliii नामावली गोवर्धनस्य ,, धनंजयस्य निगमाख्यकोशः p. xxxiii निघएटवः (वैदिकसमाञ्चायः) p. vii. तद्दीका यास्कस्य निरुक्तं देवराजव्याख्यानं च pp. vii—x निचएटवः (ग्रथर्वणामण्टचत्वारि शपरिशिष्टम) निवरादुः धन्वन्तरेः p. xlix निवगदुराजा राजनिवगदुर्वा p. xlix निघग्दुशेषो हेमचन्द्रकृतः p. xlix

निवरादुसंग्रहनिदानम् निघग्रदसमयो धनंजयस्य निघएदुसारः ग्रशोकमछक्रतः (लघु) निघगदुसारः निजविनोदो महादेववेदान्तिनः नीलकगठकाश:

न्यायके।शः भीमाचार्यकृतः पञ्चतत्त्वप्रकाशो वेखीदत्तस्य p. xliii पञ्चरूपकाशः पथ्यापथ्यनिघग्दुर्देवपग्रिडतस्य (कैयदेवस्य पथ्यापथ्यविवेक-निधरादुः ?) पदमञ्जरी कविवल्लभस्य ,, भह्नटकवेः

पदार्थकौसुदी ,, सारकोशः पद्मनाभदत्तस्य भूरिप्रयोगः p. xli पर्यायपदमञ्जरी विद्याहं वीरमिश्रस्य p. xlivf पर्यायमुक्तावली p. xlix पर्यायरतमाला महेरवरमिश्रस्य p. xlv

" माधवकरस्य p. xlix

वर्यायरत्नमालाराजवछभस्य पर्यायार्थ्वो नीलकगठमिश्रस्य पाइयलच्छीनाममाला धनपालस्य p. li पाणिनीयसूत्रसारकोशः (?) पारसीनाममाला पारसीप्रकाशः पारसीप्रकाशकोशः

,, विहारिकृष्णदासस्य p. lii

,, वेदाङ्गरायस्य p. 1 पारसीविनोदो व्रजसूषग्रस्य p. 1 पुरुषोत्तमदेवस्य ऊष्मविवेकः

,, प्कान्तरकोशः p. xlvi

,, जकारभेदः

,, त्रिकागडशेषः p. xxii

" द्विरूपकोशः p. xlvii

,, द्वयर्थकोशः

,, शब्दभेदप्रकाशः

,, सकारभेदः

" हारावली p. xxiii

प्रमागानाममाला धनं जयस्य निघग्दुसमयः

प्राकृतकोशः

प्राकृतनामलिङ्गानुशासनम्

बलशर्मकोशः

बाह्नीकेयमिश्रस्य नैघग्दुकैकाच्यायः

बीजकोशः

बीजकोशोद्धारः

बीजनिषगदुः

बृहदमरकोशः

भद्टमञ्जस्य ग्राख्यातचिन्द्रका (एकार्थाख्यात-

निघग्दुः)

,, महकाशः

,, क्रियानिघराटुः

भरतस्य द्विख्पकोशः

भरतसेनस्य द्विरूपध्वनिसंग्रहः p. xlvfi

भह्नटस्य पदमञ्जरी

भागुरिकाशः p. xiiif

भानुदीचितस्य लिङ्गभद्दीयके।शः

भारतमालाकोशः

भावप्रकाशकोशः

भावप्रकाशनिवगदुः

भास्कररायस्य वैदिककोशः

मूरिप्रयोगः पद्मनाभदत्तस्य p. xli

भोजनाममालिका

मङ्खकोशः p. xxviii

तद्दीका (स्वोपज्ञव्याख्या ?) p. xxviii

मदनपालविनोदनिवगदुः (मदनविनोदः) p. lix

मदनरत्न निघगदुः

मननादिनिघरादुः

मन्त्रकोशो मन्त्ररत्नावलीनिधगुदुर्वा (त्र्यादित्य-त्रियाठिकृतः)

मन्त्रोद्धारकोशः

महाज्ञपण्कस्य अनेकार्थध्वनिमञ्जरी

, एकाचरकोशः p, xlii

महादेवस्य ग्रव्ययकोशः p. xlvii

महाराजनिघग्दुः

महीपस्य ग्रानेकार्थतिलकम् p. xli

,, शब्दरत्नाकर: p. xli

महेशकोशः

महेश्वरस्य विश्वप्रकाशः p. xxviif

,, शब्द्भेदप्रकाशः (शब्द्भेद्नाममाला)

p. xxviii

मातृकाकोशः (मातृकात्तरनिघगदुर्मातृकानिघ-

गदुर्वा) p. xlvii

मातृकाबीजकोश:

मात्राकोशभारविका

माधवस्य नामनिवगदुः

माधवकरस्य पर्यायरत्नमाला p. xlix

माधवकोशः

मानमञ्जरीकोशः

मालतीमाला

माला p. xivf

मुक्तावली रङ्गनाथस्य

मुग्धबोधकोशः (१६३४)

मुनिकोशः p. xxxiii

मेदिनी (मेदिनिक्रुस्य नानार्थकोशः) p. xxxix

यादवप्रकाशस्य वैजयन्ती p. xxvivf

योगाज्ञरनिघगदुः

रघुनन्दनकाशः

रतकोशः p. xiv

(वास्तुविज्ञान-) रतकोशः

रत्नप्रकाशः

रत्नप्रदीपनिवगदुः काशीरामस्यः

रतमाला p. xlix

रभसपालस्य रभसकोशः p. xxxiv

रसशब्दसारनिव**ग**दुः

राजनिवग्दुनिवग्दुराजोऽभिधानच्डामणिर्वा

नरहरिकृत: p. xlix

राजकेशशनिवरादुः राजव्यवहारकेशशो वा रघु-नाथपरिहतस्य p. lii

राजवल्लभनिवग्दः

राजवल्लभस्य पर्यायरतमाला

राधाकान्तदेवस्य शब्दकल्पद्रुमः p. xlvf

रामाश्रमोद्धारकोशः

रुद्रकोशः p. xxivf

लिङ्गभद्दीयकोशो भानुदीज्ञितस्य

लिङ्गवृत्तिर्वरहचे:

लिङ्गशास्त्रम्

लिङ्गानुशासनं पाणिनेः (पृथ्वीश्वरभद्दोत्पल-भद्दोजिप्रभृतिभिर्व्याख्यातम्)

,, रामचन्द्रस्य (प्रक्रियाकौ मुद्याम्)

,, वररुचेः

,, वामनस्य

,, शडरस्वामिनः

,, शाकटायनस्य

,, हेमचन्द्रस्य (स्वोपज्ञन्याख्या श्रीवल्ल-भस्य दुर्गप्रबोधग्व)

लिङ्गानुशासनवृत्तिः

लिङ्गानुशासनवृत्त्युद्धारः श्रजयानन्दस्य

लोकप्रकाशः दोमेन्द्रस्य p. lii

वकारभेदः

वरदराजस्य नाममातृकानिवगदुः

वश्रुचिकाशः

वररुचे: एकात्तरकोश:

,, एकात्तरनिघरादुः

,, एकाचरनाममाला

,, एकात्त्राभिधानम्

,, ऐन्द्रनिघगदुः p. xlvi

वररुचेःलिङ्गविशेषविधिः

,, लिङ्गवृत्तिः

,, लिङ्गानुशासनम

वर्णदीपिका (वर्णबीजकाशः)

वर्णदेशना p. xxiiif

,, देवकीर्त्तिकृता

वर्गाप्रकाशः कविकर्गपूरस्य

वर्गाभेदविधिः

वर्णभैरवो रामगोपालस्य

वर्णविवेकः

वर्णविलासः

वर्णाभिधानं नन्दनभद्दस्य (एकाद्तरकोशः)

वर्धमानस्य गगारतमहोद्धिः

वस्तुकोशः

वस्तुविज्ञानरतकोशः

वाग्भटकोशः

वाग्भटनिवगदुः

वाचस्पतिमिश्रस्य शब्दनिर्णयः

वाचस्पतिकोशः p. xvf

वाचस्पत्यम् p. xlvi

वामनस्य उणादिसूत्रम्

,, लिङ्गसूत्रम् वामननिघादुः

वामनभट्टस्य बृहद्भत्नाकरः

,, शब्दरताकरः p. xlii

विक्रमादित्यकोशः pxi

विद्यारताकरो धनपतिसूरेः (for Colebrooke)

विद्याहं वीरमिश्रस्य पर्यायपद्मञ्जरी

शब्दशब्दार्थमञ्जूषा च p. xlivf

विबुधोपदेशकोशः

विश्वकोशो विश्वनिधगदुर्वा

,, परमेश्वरभट्टस्य

विश्वनिधगदुविश्वकवेः p. xlv

विश्वप्रकाशों महेश्वरस्य p. xxii

,, वाचस्पतेः

विश्वमेदिनी सारस्वतिमश्रस्य p. xlv

विश्वरूपकोशः p. xxxv

विश्वलोचनकोशः

वृत्तमणिकोशः (१)

वेदनिवरादुः (समाम्नायः) (मालजितो) वेदाङ्गरायस्य पारसीप्रकाशः

p. 1

वेदान्त्रस्तकोशः

वेदार्थनिघगदुः

वैजयन्ती यादवप्रकाशस्य p. xxvif

वैद्यकनिवरादुः

वैभाषिककोशः p. xlviii

वापालितसिहस्य कोशः p. xxxv

व्याडिकोशः p. xii

शब्दकल्पद्धः केशवस्य

शब्दकल्पदुमो राघाकान्तदेवस्य p. xlvf

शब्दकोशः

शब्दचिन्द्रका चक्रपाणिदत्तस्य p. 1 शब्दचिन्तामणिज्यांसिविष्ठलाचार्यस्य

शब्दतरङ्गिग्री

शब्दप्रकाशः

" ग्रप्पयदी ज्ञितस्य

,, शिवदीनस्य

शब्दप्रभेदनाममाला (शब्दभेदप्रकाशः)

शब्दभेदः

शब्दभेदनिदेंशः

शब्द्भेदप्रकाशः p. xxxviii

शब्दभेदज्ञानं विमलगगोः

शब्दमाला

,, रामेश्वरशर्मणः

शब्दमुक्तामहार्श्ववस्तारामगोः

(Dict. for Colebrooke)

शब्दरतकोशः

शब्दरतसमन्वयः शाहजीराजस्य

शब्दरताकर:

,, महीपस्य p. xli

,, वामनभद्दस्य p. xlii

श्री ,, साधुस्रन्दरगगे: p. xlviii शब्दरतावली मथुरेशस्य p. xliv

शब्दरतावला मधुरशस्य p. xiiv शब्दलिङ्गार्थचन्द्रिका सजनस्य p. xliv

शब्दशब्दार्थमञ्जूषा p. xliv

शब्द्संग्रहनिवग्दुरगस्त्यस्य (ग्रगस्त्यव्याकर-

गोक्तशब्दकोशः)

शब्दसंदर्भसिन्धुः काशीनाथभद्दाचार्यस्य

(for Sir W. Jones)

शब्दसारनिघगदुः

शब्दस्तोममहानिविर्वाचस्पत्यसंतेपः

शब्दाब्यितरिः रामगोतिन्दस्योणादिकोशः

p. xlviii

शब्दाब्धिः प्राग्यकुष्णाज्ञया संगृहीतः

शब्दार्श्वः p. xvf

शब्दार्णवाभिधानं (शब्दसंदर्भसिन्धुः)

शर्मग्यकेशः (Roth, Böhtingk, and

Schmidt)

शाकनिघगदुः सीतारामशाश्चिगाः।

शाश्वतस्यानेकार्यसमुचयः p. xxxlvf

शिवकाशः शिवदत्तस्य p. 1 शिवदीनस्य शब्दप्रभेदकाशः

शेषसंग्रहनाममाला हेमचन्द्रस्य p. xxvii

तदीका वल्लभगगिकृता

शेषसंग्रहसारोद्धारो हेमचन्द्रकृतः

श्रीधरकाशः

श्रीशब्दर्वाकरः साधु छन्दरगगोः p. xlviii

श्रीहर्षकवेः ग्रमरखग्डनम्

,, द्विख्यकेाशः p. xlvii

,, रतेषार्थपदसंग्रहः

श्रौतपदार्थनिर्वचनम्

षडर्थनिर्णयः कविरादासस्य

षड्दर्शननिघरादुः

षड्सेनिघगदुः p. xlix

षग्मुखवृत्तिनिधग्दुः

संसारावर्त्तः p. xi

सकारभेदः पुरुषोत्तमस्य

सगुगावतीवर्णबीजकाषः

संख्यारत्नके।शः

सज्जनकाशः

संजीवनी काषः

सरस्वतीविलासे। नाम द्विरूपकेषः सरिद्वल-

भिभश्रस्य p. xlviii

साध्यकाषः

सारसंग्रह निघगदः

सिद्धमूलिकानिघएटुः

साधुखन्दरगणेः उत्तिरताकरः साधुखन्दरगणेः धातुरताकरः ,, श्रीशब्दरताकरः हनुमन्निघगदुः हरकाशः हरिनाममाला हर्षकीत्तेः शारदीयनाममाला
p. xlii
हलायुधभद्दस्याभिधानरतमाला p. xxvf
हारावली p. xxiii
(ब्रहद्) हारावली (रायमुकुटेनोद्धृता)
हदयदीपकनिवरद्वीपदेवकृतः

विषयानुक्रमिएका।

पत्र-सङ्ख्या

१ भूमिस्कन्धः।

7	Agrika.			₹ ~8
२	देशप्रकाण्डः प्रथमः			8-⊏
ર	पूःप्रकाण्डो द्वितीयः	in die de la company de la ■ ● ●		८-२ ०
8	नरादिप्रकाण्डस्तृतीयः	• • •	• • •	२०-६⊏
¥	ऋषिगोत्रब्रह्मप्रकाण्डश्चतुर्थः	• • •	•••	€5-55
ર્દ્ધ	त्तत्रियप्रकाण्डः पञ्चमः		•••	~~८.६~~ -१३२
v	वैश्यादिप्रकाण्डः षष्ठः		•••	१३२-२०२
ς	शुद्रादिप्रकाण्डः सप्तमः			२०२-२१४
ર્ન્ટ	विशेष्यनिव्रकाण्डोऽष्टमः			२१४-२३४
१०	संकीर्याकाण्डो नवमः	• • •		२३४-२४⊏
88	वनौषधिप्रकाण्डो दशमः	••	•••	२४८-३१७
१२	सरभादिप्रकाण्ड एकादशः			३१७-३४०
१३	पर्वतादिप्रकाण्डे द्वादशः		•••	३४०-३४३
१४	समुद्रादिप्रकाण्डस्त्रयोदशः			३४३-३६१
१५	पातालादिप्रकाण्डश्चतुर्दशः		•••	३६१-३६३
१६	सर्पादिप्रकाण्डः पञ्चदशः			३६३-३६७
१७	नारकाद्यप्रकाण्डः घोडराः		•••	३६७-३६⊏
१८	जिनप्रकाण्डः सप्तदशः		•••	३६⊏-३६५

पत्र-सङ्ख्या।

२ भुवःस्कन्धः ।

१-ह	साधारगप्रकाण्डः प्रथमः	• • •		३६ ~~८~~ -३७६
२०	भूखदेवप्रकाण्डा द्वितीयः	•••	• • •	३७६-३७६
२१	नभःस्थदेवप्रकाण्डस्तृतीयः	P • 6	* • •	३७६-४०५
२२	कालप्रकाण्डश्चतुर्थः			४०४-४१७
२३	नाट्यप्रकाण्डः पश्चमः			४१७-४३५
	₹ ₹	वर्गस्कन्धः		
२४	सूर्याह्मिकाण्डः प्रथमः	• •	• • • • • • • • • • • • • • • • • • •	४३६-४३⊏
२५	त्रह्मप्रकाण्डो द्वितीय:			४३-६-४५१
२६	म्रव्ययप्रकाण्डस्तृतीयः			४५१-४६०
२७	स्त्र्यादिलिङ्गप्रकाण्डश्चतुर्थः		•	४६१-४⊏४

13002

केशवकृतः कल्पद्धकोशः

गुरुं श्रीदिचाणामृर्त्तिं विभुं विश्वेश्वरं परम्। सर्वज्ञं तमनाचन्तं रात्रिंदिवमुपास्महे ॥१॥ कात्यवाचस्पतिव्याडिभागुर्यमरमङ्गलाः । साहसाङ्कमहेशाचा विजयन्ते जिनान्तिमाः ॥२॥ समालोक्य मतान्येषां कल्पद्रुरखिलार्थदः। क्रियते केशवेनायं नामप्रकृतिबोधनः ॥३॥ रूपोत्तया साहचर्याद्वा विशेषविधितः कचित्। स्त्रीपुंक्कीबप्रकृतये। ज्ञेयास्तत्र स्त्रियां स्त्रियि ॥श॥ स्त्री पुंसि ना निर पुमान् पुं क्लीबे षण्नपुंसकम्। युग्मे द्वयोस्त्रिप्रकृतौ त्रिषु, शेषार्थवाचकम् ॥४॥ निषेधेत्वादिमयाहि स्वार्थानामन्तगामिनाम्। श्र'धारम्भेथ पर्यायपरिवृत्तिप्रसङ्गतः ॥६॥ प्रत्ययार्थैः प्रकृतयस्तदुत्पत्तिप्रसङ्गतः। पर्यायिपदमारभ्य ज्ञेयं नामात्र सर्वतः ॥७॥ समस्तपदपर्यायपरिवर्त्तनमत्र तु । श्रालंकारिकसिद्धान्तासद्धत्वेऽपि विज्ञाक्यताम् ॥८॥

टिप्पणानि

अतिनान्नहेमचन्द्रोभिन्नेत इति प्रतिभाति । वैजयन्तीकृतो यादवस्य नाम कथं न
गृहीतं केशवेनेति न विद्याः ॥

१ अथेतिखर्थ B

येषां नातिप्रसिद्धानां शब्दानामिह संयहः। तेषां महाकवियन्थेः संवादे।ऽनुविधीयताम्॥६॥

विनायकः पृक्षिश्यङ्गो गस्त्रिधातुरच तुन्दिसः । द्वैमातुरः स्याद्धेरम्बे। विघ्नो लम्बोदरार्थकः ॥१०॥ एकार्थद्रदपर्याय ईशार्थी गणविश्रयोः । मृषवाहनपर्यायो हस्तिनोर्धान्मुखार्थकः ॥११॥ श्रपि वह्सभपर्यायः सिन्दूरमादकार्थयाः । वकपर्यायशुग्डार्थः पगमुखार्थाप्रजार्थकः ॥१२॥ वकार्थात्पादभुजयोः पर्यायश्च सदामदः। शिवपर्यायपुत्रार्थश्चतुःपञ्चभुजार्थकः ॥१३॥ स्त्रियां गीर्घरणी धात्रो भूर्घरेडावनी स्थिरा। धरित्री भूतधात्रयुर्वी चमावनिज्यी मही चमा ॥१४॥ धारणी काश्यपीरा कुर्मेदिनी वसुधा पुनः । रत्नपर्यायगर्भार्थाऽचलानन्तापि च चितिः ॥१५॥ विश्वंभराचा जगती गोत्रा पृथ्वीरसा पुनः। चोणी सर्वंसहा चोणिः कुम्भिन्यपि च निर्झृतिः ॥१६॥ वसुंधरा वसुमती ग्मा ज्या भूमिश्च माधवी। ब्बियां पूषा क्रोडकान्ता पृथिवी महिरित्यपि ॥१७॥

सहाऽदितिर्निश्चला स्याद्योजपर्यायसूरि । **ऋब्धिपर्यायवस्त्रार्था स्यामा भृतार्थमातृका ॥१८॥** भूरलिङ्गं च पृथिवी भूमी स्याद्रसुधारिणी। शैलाधारा गन्धमाता सुधा विश्वा च गह्वरी ॥१६॥ स्यादिला पर्वतार्थेभ्यः कीलार्था गातुरित्यपि। उर्वरा सर्वसस्याढ्या मृदा मृन्मृत्तिका समा ॥२०॥ मृत्स्ना मृत्सा प्रशस्ता स्यात्पुंस्युषः जारमृत्तिका । स्त्र्युषाप्यथ भुवः सान्तमव्ययं चोदिवै स्त्रियौ ॥२१॥ पुंस्याकाशः क्लीबपुंसोर्विहायाः षगनभाम्बरम् । पुष्करं व्योम गगनमनन्तं खं दिवं वियत् ॥२२॥ श्रन्तरिचं चान्तरीचं स्याद्विष्यवर्थपदार्थकम्। देवपत्तीषुवाय्वर्कचन्द्रनत्त्रत्योगिनाम् ॥२३॥ पर्यायान्मार्गपर्यायि दिगवस्थानमित्यपि । सुरपर्यायले।कार्थी नाकः स्वर्गः स्वरव्यम् ॥२४॥ देवपर्यायसद्मार्थं चोदिवौ हे स्त्रियाविमे । त्रिदिवोऽपि च मेर्वर्थाच्छुङ्गार्थं षण्त्रिविष्टपम् ॥२४॥ स्त्रियां बृहत्या रादस्या बृहती रादसी च ते। घृतवत्या च राधस्यावपारे राधसी ऋपि ॥२६॥

३ पुंस्यूषः^В २ या^C

चावाभूमी घृतवती चावापृथिवी इत्यपि । दिवस्पृथिव्यो च चावापृथिव्यावेकवाक्यतः ॥२०॥ स्यात्त्रियां जगती क्कीबे जगि्षष्टपिष्टपे । ग्रस्त्रियो भुवनं क्कीबे लोकः स्यात्पुंसि चाप्यथ ॥२८॥ कल्पद्रो केशवकृते भूमिस्कन्धे शुभात्तरे । इत्ययं प्रथमा वृत्तः कल्पद्रोरङ्कुरोद्गमः ॥२६॥ भूर्भुवःस्वरङ्कुरोद्भेदः ।

नीवृज्जनपदे। जानपदश्च विषयः पुमान् ।
देशः प्रदेशोस्त्री राष्ट्रं स्त्री स्थितिश्चावकाशकः ॥१॥
पदोपर्वतने स्थानं ष्याण्यं त्रिविधः क्रमात् ।
नानाद्रुमलतावीरुक्तिर्भरप्रान्तशीतलेः ॥२॥
सुमृगैः कुरराद्येश्च पिज्जातसमन्वितेः ।
वनैर्व्याप्तं ताम्रभुवं सस्यैर्जीहियवादिभिः ॥३॥
क्रीबेऽन्पं पुंसि कच्छः स्यादथास्य विपर्यये ।
नवेरल्पतृगोर्व्याप्ता धूसरा भूः फलाधिका ॥४॥
यत्र प्रदोष्तार्ककरेगीवोजाभूरिदुग्धदाः ।
नीरुजः प्राणिनः कूपजलपाजाङ्गलः स च ॥४॥

यत्र युक्तं द्वयोर्लंच्म गोधूमचणकावृतम्। यावनाला भाषयवैर्व्याप्तं साधारणं त्रिषु ॥६॥ देशः प्राग्दिज्ञिणः प्राच्य उदीच्यः पश्चिमोत्तरः । हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि ॥७॥ प्रत्यगेव प्रयागाच मध्यदेशः स मध्यमः। प्रत्यन्तानार्यदेशः स्यान्मध्यं विन्ध्यहिमागयोः ॥८॥ पूर्वपाश्चात्ययोरब्ध्योर्नदी यावच्छरावती। श्रार्यंपर्यायतः स्थानमाव^३र्त्तमपि वाच्यवत् ॥६॥ स्त्रियामाचारवेदी स्यात्सर्वधर्मपुरस्कृतम् । गङ्गायमुनयोर्मध्यमन्तर्वेदिः शमस्थली ॥१०॥ ब्रह्मावर्त्तः सरस्वत्या दषद्वत्याश्च मध्यभूः। ब्रह्मवेदिः क्रुरुत्तेत्रं पञ्चरामहूदान्तरा ॥११॥ धर्मचोत्रं विशसनं कुरुजाङ्गलमित्यपि । पाग्हृदकुष्णते।भूमः पाग्हृदकुष्णभूमिके ॥१२॥ कुमुद्रान्कुमुदप्रायो वेतस्वान्बहुवेतसः। नडकीया नडप्रायः स्यान्नड्वान्नड्वलश्च सः ॥१३॥ शाद्रलः शादहरितः सजम्बालेातिपङ्किलः । श्रपि नद्यम्बुवृष्टम्बुसंपन्नत्रीहिपालितः ॥१४॥

९ लेर्मांव $^{\rm B}$ २ छ $^{\rm B}$ ३ वर्तः श्रम. ४ परिष्कृ $^{\rm B}$ ४ समस्थली हे ६ दं तथा $^{\rm B}$ ७ भूम $^{\rm KC}$

नदीदेवार्थयोमीतृकार्थकः स्यादनुक्रमात्। नदीवृष्ट्यम्बुजेः सस्येर्युक्तो द्रैमातृकश्च सः ॥१५॥ जवरस्तृषवानृषो हस्वादिरपि कीर्त्तितः। स्त्री शर्करा तु वा भूम्नि देशे शार्करिलस्त्रिषु ॥१६॥ शार्करः शर्करावांश्च देशे चान्यत्र च त्रिषु । सिकता स्त्री बहुत्वे वा देशे सिकतिलस्त्रिषु ॥१७॥ सैकतः सिकतावांश्च देशे चान्यत्र च त्रिषु। स्त्रियां वा भूम्नि सिकता वालुका वालिकापि च ॥१८॥ पागडुभूमप्रभृतयश्चान्यलिङ्गाः स्थली न ना । सुराज्ञि देशे राजन्वान् क्रुराजनि तु राजवान् ॥१६॥ कुमुद्रदाचास्त्रिष्वेत इतः पुंभूम्नि चैकवत्। स्या^२द्वह्विकस्तु^२वह्वीकेा^४वाह्विकेापि च ॥२०॥ चोलश्रोडोय यवना जवनः पारसीककः। स च पारसिकापि स्यात् वाना धुस्तु वना वुकः ॥२१॥ दरत्स्त्रयां च दरदा कन्यकुब्जः कुशस्थलम्। कन्याकुब्जः कान्यकुब्जः केाशलः केासलोपि च ॥२२॥ तीरभुक्तिस्तीरभुक्ती विदेही मिथिलः समाः। ⁻चेदिश्चेयोडहालस्तु डाहालेा डाहलश्च सः ॥२३॥

[ा] मातुर ^{B} २ द्व ^{B} ३ वा ^{B} २ वा ^{B} ६ वु ^{KC} ७ युच ^{B} Ξ चेदि-रित्यादि पङ्क्तिद्वयं ^{B} पुस्तके नास्ति ।

देशे तु पुंसि काशिःस्याद्वाराणसवराणसौ। शुक्तिकः सुक्तिकस्तुल्या समी कोंकणकोंकणौ ॥२४॥ कंपिछो 'पिचकांपिल्लः कांपि 'ख्ल्यापि निगद्यते । श्रापिकौपिल्लका पिल्ल्यो^३ कामरूपस्तु कामरूः ॥२५॥ श्रीह⁸ट्टो हरिकेलिः स्या^रच्छ्रीहटोपि कचिद्भवेत् । ब्राह्मं चात्रं च वेशेयं शोद्रं चेत्रं चतुर्विधम् ॥२६॥ चेत्रं ब्राह्मं जलकुशमृगपिचगणावृतम्। सद्वृद्धेः फलदैर्युक्तं श्वेतमृद्धेधमित्यथ ॥२७॥ चात्रं कृरमृगव्यालघारघाषिगणावृतम्। श्रारक्तभूमिकं वृत्तेः कराटकाळ्ये विराजितम् ॥२८॥ तच्छातक्रतवं चाथ वैशेयं तु निधानवत्। सिद्धकिन्नरगंधर्वदैवतौघविराजितम् ॥२६॥ कौबेरं पीतमृत्कंतदथ शे।द्रं तु कृष्णमृत्। सर्वं क्षु कले। हानां कर्षकं बहुसस्यदम् ॥३०॥ क्रुराक्रुरमृगोपेतं वर्वु रखदिरावृतम् । तद्भौमं स्यादय चेत्रे तत्तद्वस्तूद्भवे।चिते ॥३१॥ यव्यं यवक्यं यावेयं षाष्टिकं वैहिकं च तत्। बैहेयमाणवीनं स्यादाणवं शाकशाकटम् ॥३२॥

 $[\]mathbf{1}$ ह्या ^{KC} छो ^{B} २ छो ^{K} २ ल्यों ^{B} ४ हटो ^{KC} १ त्र्ही ^{XC} ६ कर्षक ^{B}

शाकशाकटिनं तिल्यं तैलीनं माष्यमित्यपि । माषी'न'मुम्यमौमीनमौमं मौद्गीनमित्यपि ॥३३॥ मौहं भङ्गचं च भाङ्गीनं भाङ्गं स्यात्केाद्रवीणकम् । बीजाकृतं तूप्तकृष्टंसीतं इल्यं ह^रले कृतम् ॥३४॥ त्रिगुणाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यं द्विगुणाकृतम्। दिहल्यं चैकहल्यादि ज्ञेयं शम्बाकृतं च तत् ॥३५॥ द्रोणकाढकवापादौ द्रौणिकाढिकका दिकम्। खारीवापे तु खारीकमस्त्रियां वप्रइत्यपि ॥३६॥ केदारश्च पुनर्वाट एषां केदारिकं गर्गो । एषूद्भूतं वस्तुजातं त्रिषु स्यादकृते खिलम् ॥३७॥ तथाचाप्रहतं क्लीबे मरुधन्वा नुभौ निर । गेष्ठं गेस्यानकं क्लीबे गैष्ठीनं भूतपूर्वकम् ॥३८॥ तदाशितंगवीनं स्याद्वावा यत्राशिताः पुरा । कल्पद्रौ केशवकृते भृमिस्कन्धप्ररोहके । देशप्रकाग्डः प्रथमः साङ्गोऽयं सिद्धिमागतः ॥३६॥

क्लीबेतिलम्बे स्थानीयं मुद्रङ्गो विवशः पुमान् । नमं हैं (८५०) र्थामभि दींणमुखं कर्वटखर्वटी ॥१॥

१ न $^{\rm KCB}$ २ मुद्रथमौद्गीनमौद्गं मौद्गान $^{\rm B}$ ३ स्तीत्यं श्रमरपाठः १ जैं $^{\rm B}$ ६ दयः $^{\rm B}$ ७ मरुधन्वाबुभौ ${
m K}$ मरुधन्वा उभौ ${
m B}$ ६ मिद्दो ${
m R}$?

श्रस्त्रियां नर्मघै (४५०) श्रापि नर्मखेः २५० पुरमस्त्रियाम्। तदर्द्धमस्त्रियां खेटस्तस्यार्द्धं पत्तनाऽस्त्रियाम् ॥२॥ तदर्ईं निगमः पुंसि तदर्ईं तु निवेशनम्। स्त्रियां पुरीपू:पुरयः पुरं वा नगरं च वा ॥३॥ वा मन्दिरं पत्तनं स्यात्पद्दनं कटके।ऽस्त्रियाम् । स्यादभिष्य'न्दिवमनमुपपर्यायतः पुरम् ॥४॥ शाखानगरपर्यायं यामः कर्षुकवासभूः । श्रयासंनिपर्युपेभ्यः परः स्याद्यसयः पुमान् ॥४॥ जन्यं तु प्रामपर्यायमुखपर्यायमित्यपि । पाटकस्तु ३ तद्बहिः १ स्यादाघाटस्तु घटोवधिः ॥६॥ श्रन्तावसानं स्त्री सीमा मर्यादापि च सीमनि। प्रामसीमा तृपशल्यं ना कठः^{*} कग्ठकश्च^६ सः ॥७॥ पंसि क्लीबे तु मालः स्याद् प्रामप्रामान्तराटवी । पर्यन्तभूः परिसरः स्यात्कर्मान्तस्तु कर्मभूः॥॥॥ श्राभीरपह्यी घोषः स्या®द्धज्ञानीशावनांतरा । वाटोल्पके तु पह्ली स्त्री पह्लिएयथ न स्त्रियाम् ॥६॥ पक्कगः न शबरावासे वेश्याजनसमाश्रये। वेशः पुंसि स्त्रियां वेश्याप्यथ पुंसि द्विजन्मनाम् ॥१०॥

९ न्द् Ragh २ कषुक ^{K} ३ ट ^{KL} ४ इद्धिः ^{B} ४ ^{C} ६ नाटकः कण्ट-कश्च ^{P} ७ द्ध ^{K} द्भपक्षयः त्रम पक्कर्यां ^{C}

श्रप्रहारोप्यथ यामेल्पके यामटिका सत्रयाम् । एका यामपतिर्यत्र सभृत्यपरिचारकः ।।११॥ क्रटिका सेकभागे।ऽसावप्यथा विपणाः स्त्रियाम् । पग्यवीथी च वीथ्यथी चतुईंदश्च न स्त्रियाम् ॥१२॥ शूद्रस्य शासनं क्रृप्त^३कीला पट्टो^४लिकापि च। शासनं नैव कस्यापि^६ पांसुकीलाथ पूर्गणः ॥१३॥ गजाह्यं हस्तिपुरं गजाह्वं गजसाह्वयम् । हस्तिनं हास्तिनपुरं हस्तिनापुरमित्यपि ॥१४॥ एकचकं हरिग्रहं शंभुपर्यायवार्त्तनिः। शाकेतं चापि साकेतमयोध्यात्तरकाशला ॥१५॥ केाशलाथा कन्यकन्या-कान्येभ्यः कुञ्जमित्यपि । महोदयं गांधिपुरं कौशं द्वारवतीत्यपि ॥१६॥ द्वारावती द्वारकापि द्वारिका च क्कशस्थली ॥१७॥ वनमालिन्यथेा पुष्पपुरं पाटलिपुत्रकम् । विदेहा मिथिला तुल्ये वेदिपर्यायपूरय ॥१८॥ त्रिपुरी चेदिनगरी के।शाम्बी वत्सपत्तनम्। प्राजापत्यः प्रयागः स्यादिष्ठहोत्रयहार्थकम् ॥१६॥ मशुरा तु मधूपझं मधुरा शिवपूरथ । पुरीश्रेष्ठा तीर्थराजी जित्वरी च तपःस्थली ॥२०॥

काशी वाराणसी काशिवरणासी वराणसी। महाश्मशानमानन्दवनं क्लीबेऽविमुक्तकम् ॥२१॥ शिवपर्यायलिङ्गार्थमथस्यादुज्जयन्यपि। विशाले।ज्जयिनी पुष्पकरिएडन्यप्यवन्तिको ॥२२॥ तदुचानं समाख्यातं क्वीबे पुष्पकरगडकम् । देवीकाट्टा 'वाणपुरं काटीवर्षमुमावनम् ॥२३। स्याच्छोगितपुरं चाय चमत्कारपुरार्थकम्। नगरं वृद्धनगरमथ सिद्धपुरं पुनः ॥२४॥ सारस्वतं हैहयपूर्माहिष्मत्यपि चेष्यते। ^२इन्दुपर्यायतः प्रस्थं योगिनीतः पुरार्थकम् ॥२५॥ पुरी नलस्य निषधा गयराजर्षिपूर्गया। पितृतीर्थं राजगृहं जरासंधपुरं हि तत् ॥२६॥ चम्पा तु मालिनी कर्गाले।मपादपुरीत्यपि ॥२०॥ स्त्रियां क्रीबे ^४तामलितं दामलितं तमालिनी। वेलाकूलं^४ स्तम्बपुरं विष्गुपर्यायपूरपि ॥२८॥ श्रथ वैदर्भपर्यायं कुगिडनं कुगिडनापुरम् । रथ्या प्रताली विशिखा नगराभ्यन्तरायनम् ॥२६॥ काटो वप्रोऽस्त्रियां सालः प्राकारो वरणः पुमान्। श्रस्त्री दुर्गोत्तर्णं क्वीवे पुनरावेष्टकः पुमान् ॥३०॥

१ बा $^{\rm B}$ २ इन्द्र $^{\rm C}$ $^{\rm B}$ ३ तीर्थे $^{\rm B}$ । ४ ताम्र $^{\rm B}$ १ कुळं $^{\rm B}$ ६ जिपि $^{\rm B}$ ७ गो $^{\rm C}$ गैं: $^{\rm B}$

कम्पावारोपि तद्वत्स्युस्तस्य भेदा श्रनेकशः। प्राकारायं कपिकाटक्रमेभ्यः शिरसीर्थकम् ॥३१॥ प्राकारभित्तिमृले स्वात् स्त्रियां नेमिरतः पुनः । प्राचीनं^१ परिवारः स्याद्रमादे। प्रान्तते। वृतिः ॥३२॥ कुड्यमस्त्री स्त्रियां भित्तिः करभः पुंस्ययास्त्रियाम् । यदन्तन्यंस्तमृतकदेहं प्रायोर्द्धकुड्यकम् ॥३३॥ एडूकमेडुकं न स्त्री स्यातामथ निवेशनम्। सदनं सादनं वेश्म भवनं मन्दिरं विटम् ॥३४॥ निशान्तं धाम शरणं कुलं गेहं निकेतनम् । श्रगारं चेादवसितमागारं चाधिवासनम्^१ ॥३५॥ शिविरं विशयं पस्त्यमोको वस्त्यमिमानि षण। शाला सभा च वसतिर्वसती च स्त्रियामिमाः ॥३६॥ गृहं निकेतं निलयमालयं पुन्नपुंसकम्। द्रयोः कुटी कुटीरा ना वेश श्रावसयः चयः ॥३७॥ श्रध्यानिसंभ्यो वासः स्याद्विश्रामावसधाश्रयौ । श्रावसथ्यो^६ पि संस्त्यायो ग्रहाः पुंसि च भूम्न्यपि॥३८॥ श्रिलिन्दभेदैरेवं स्युर्यहभेदाश्च षाडश । ध्रवं हीनमलिन्देन धन्यं स्यात्प्रागलिन्दकम् ॥३६॥

१ रं B ३ विदम् १ ४ सता K सितम C ४ केश C ६ थ्या

जयं 'स्याद्चिणालिन्दमथालिन्दद्वयान्विते। पूर्वदिचायता नन्दं कान्तं पश्चिमपूर्वतः ॥४०॥ मनेारमं च तत्प्रत्यग्दिन गालिन्दमुत्तमम् । कूरं पूर्वीत्तरालिन्दं दित्तगो।दक् सुपत्तकम् ॥४१॥ उदक् पश्चिमगालिन्दं चयं चाय ज्यिलन्दके। उत्तरानिन्दशून्यं च सुमुखं परिकीर्त्तितम् ॥४२॥ पश्चिमालिन्दशुन्येऽपि धनदं दिचणा हि च। श्रिलिन्दहीनमानन्दं पूर्वालिन्दविवर्जितम् ॥४३॥ विपुलं सर्वते।लिन्दसंयुक्तं विजयं मतम्। हीनस्तम्भमिलन्दं रयाच्छाला स्तम्भैः समावृता ॥४४॥ प्रघानः प्रघनस्तुल्या प्रघाणः प्रघणः स च । संजवनं संयमनं चतुःशालं स्त्रियां च षण् ॥४५॥ श्रित्रयामुटजः पर्योटजाप्यथ नपुंसके । चैत्यमायतनं देवपर्यायेभ्यो यहार्थकम् ॥४६॥ प्रासादः पुंस्यथाढ्यस्य गृहे हर्म्यं नपुंसकम् । हस्तिशाला तु चतुरं वाजिनां मन्दुरानना ॥४७॥ गवां संदानिनी चाथावेशनं शिल्पिनां च षण्। स्यान्मार्गे जलपानस्य 'प्रपा सत्री प्रतिश्रयः ॥४८॥

१ उत्तरालिन्दं पश्चिमालिन्दं च ? २ न्ये $^{
m B}$ ३ न्दः $^{
m KC}$ ४ प्रपा सित्र $^{
m B}$

संन्यासिनां च च्छात्राणां निलये स्यान्मठोऽस्त्रियाम् । चित्रशाला जालिनी स्यादय तैलार्थशालिका ॥४६॥ यन्त्रसद्मार्थकं तन्तुवायशाला तु गर्त्तकी । कुशाला पिचशालायां शिल्पा खरकुटीत्यपि ॥५०॥ उपनी नापितग्रहमास्थानं ग्रहभद्रकम्। क्रम्भकारस्य शाला तु बुधैः पाकपुटीरिता ॥५१॥ खळूरिका तु महानां श्रमस्य स्थानभूरथ। श्राथर्वणं शान्तिगृहं शान्तीगृहकमित्यपि ॥५२॥ कुट्टिमाऽस्त्री निबद्धा भूश्चन्द्रशांला शिरोग्रहम् । भागडागारे केाशकोषाविश्वयां गञ्ज इत्यपि ॥५३॥ सुराग्रहे स्त्रियां गञ्जा गुञ्जाथा सृतिकाग्रहम् । श्ररिष्टं सृतकग्रहं वेशा वेश्याग्रहे पुमान् ॥५४॥ वेश्यमप्यथ संधानी स्यात्स्त्रियां कुप्यशालिका । भै।रिकी नैष्किकी टङ्कशाला लच्मीयहार्थकम् ॥५५॥ श्रस्त्री महानसं पाकशाला रसवती स्त्रियाम्। लेल्यस्थानं 'यन्थकुटी कारा स्याद्वन्दिशालिका ॥५६॥ स्याद्गोगगर्भवासार्थादृग्रहपर्यायमित्यपि। पुंसि क्लीबे उपवरकं शयनादास्पदार्थकम् ॥५७॥

निशायहं तु गोजारिः स्त्रियां ग्रतयहं च तत्। वारित्रापि च कारावी भ्रमजङ्गमतः कुटी ॥५८॥ ^रमूर्छंखोलं खपरिका क्लीबे पत्रपिशाचिका । कायमानं ननोशीरसुगन्धतृ णनिर्मितम् ॥५६॥ स्यादस्त्रियां वास्तुग्रहं ग्रहृपोतक इत्यपि । क्लीबे वधूटी शयनं वातायनं गवाच्नकः ॥६०॥ यहाचो मगडपो ऽस्त्रीस्याजनपर्यायसंश्रयः। बहुमानुषसंकीर्यां निर्मुटं च करागंलम् ॥६१॥ हर्म्यादि धनिनां वासः प्रासादस्तु प्रसाद वत्। देवभूमीशपर्यायात्सद्मार्थी घोपकारिका ॥६२॥ उपकार्याय सौधोऽ स्त्री सद्म धामापि राजतः। चन्द्रशाला तु वलिभर्वलभी चन्द्रशालिका ॥६३॥ वडिमर्वडभी चूडा चूला च स्युस्स्रियामिमाः। विमानमथ तद्भेदास्तत्र विच्छन्दकोऽश्चियाम् ॥६४॥ विच्छर्दकोऽपि वा क्लीबे नन्दावर्त्तश्च न स्त्रियाम्। नन्यावर्त्तोऽपि वा क्लीबे सर्वतोभद्र इत्यपि ॥६५॥ वा पुंसि वर्द्धमानोऽस्त्री रुचकस्वस्तिकौ समौ। सिंहार्चादृद्वारपर्यायं तत्रेव स्या रत्प्रवेशनम् ॥६६॥

⁹ थी ^{K} २ मुद्धें स्थोलं ^{K} ३ ट ^{B} ४ दना ^{K} दनः ^{K} १ कि ^{B}

स्त्र्यगारं भूभुजामन्तःपुरं स्यादवरोधनम् । श्रवरोधोऽपि शुद्धान्तर्नना स्थानं च भद्रकम् ॥६७॥ जिनस्थाने चैत्यमस्त्री विहारोऽसावपाश्रयः। मत्तालम्बश्चपत्रीवो न स्त्रियां मत्तवारणम् ॥६८॥ समुद्रपर्यायगृहं जलयन्त्रनिकेतनम्। शिवस्य वृषमग्डप्यां बुधैर्गीपुटिकं स्मृतम् ॥६६॥ स्थुणास्तम्भः पुमान्नासादारु द्वारोपरि स्थितम्। चौमं वा पुंसि चाट्टालो गृहस्योपरिभूमिकम् ॥७०॥ यद्रेश्माधावप्रहर्णा देहल्युम्बर इत्यपि। उदुम्बरश्चाथ शिली शिला चापि शिलिः पुनः ॥७१॥ श्रधस्ताद्दारुगि शिला सैव स्यादृद्वारिपग्डिका । प्रच्छन्नमन्तर्द्वारं स्यात्पचद्वारं तु पचकः ॥७२॥ वलीकमस्त्रियां क्लीबेर नीव्रं नीघ्रं च नीद्रकम्। पटलान्तेथ तत्प्रान्त इन्द्रकोश रस्तमङ्गकः ॥७३॥ पुंसिच्छदिः स्त्री पटलं त्रिषु स्याद्रलभी स्त्रियाम् । गोपानसी स्यादाधार ध्वादने वक्रदारुखि ॥७४॥ प्रासादमगडपे चूडा दन्तास्ते नागदन्तकाः। मत्तवारणमिच्छन्ति प्रयीवं पुनपुंसकम् ॥७४॥

१ मन्द २ निद्रं नीघ्रं च नीध्रकम् ^В ३ स्तु मन्त्र्यकः ^В ४ रः छा ^{अ С}

स्त्रियां कपोतपाली स्यादिटङ्कं पुनपुंसकम्। स्त्री द्वार्द्वारं प्रतीहारः स्याद्वितर्दिस्तु वेदिका ॥७६॥ वातर्दिश्चापि वातर्दी विज्ञेयाः स्युः स्त्रियामिमाः। तारखाेऽस्त्री बहिर्द्वारं पुरद्वारं तु गोपुरम् ॥७७॥ तिर्यगायतवंशादि श्लच्योषीकादिनिर्मिते। द्वाराघावरगो जालमालाभिव्यञ्जके बहिः ॥७८॥ तारगो।परि मङ्गल्यं दाम वन्दनमालिका। वर्द्धमानं तु तदृद्वारं येन वध्योपनीयते ॥७६॥ श्रमार्गे रचितं द्वारमपद्वारं च मारिका । श्रय हस्तिनखः कूटं पूर्दारोपरिकूटकम् ॥८०॥ स्त्रियां द्वाः स्यात्कपाटं च^{*} कवाटं च कुवाटकम् । त्रिष्वेते चाररिरपि ननाऽररमथ त्रिषु ॥ १॥ स्यादर्गलं तु परिघः पुमान्स्यादथ सृचिका । श्रिंिका चेदर्गलिका कूचिका कुञ्चिकापि च ॥प्रश। पुंस्यङ्कुशा निकुञ्चः स्याद्वारग्गी स्यात्स्त्रयामथ । त्रर्गल्यादेरधिष्ठाने शृंखला वल्गनी क्रियो ॥८३॥ द्वारयन्त्रं तु तालं स्यादस्योद्घाटनयन्त्रकम् । प्रतिताख्यपि ताली°स्याद्बहुभेदान्यमृन्यपि ॥८४॥

९ जिः $^{\rm B}$ २ प्रति $^{\rm B}$ ३ यास्तु $^{\rm B}$, ४ वर्ष $^{\rm B}$ ५ $^{\rm B}$ का $^{\rm K}$ ६ विजनी $^{\rm B}$ ७ तािकः $^{\rm B}$

श्रारोहणं स्यात्सापानं पाषागोष्ट्यादिनिर्मिते । काष्ठादिनिर्मिता सा स्यान्निःश्रेणिरिथरोहिणी॥ ८४॥ निः 'श्रयययपि निःश्रेगी ऊह् 'नी तु समृहिनी। समूहनिर्बहुकरा शोधनी व्यवहारिका ॥ ८६ ॥ संमार्जनी वर्द्धनी स्यात्सेवोक्ता तृणकृचिका । पुंविमार्गः भुहरिग्गी सेवार्द्धेन्दुसमान्पिका ॥ ५७ ॥ क्कीबे सुहरगां १ तत्स्यात्सा समा काष्ठकीलकेः। खचिता पमटी ज्ञेया यष्ट्या "ढ्याथ निघर्षणम् ॥ 🖛 ॥ संस्थानं चाथावकरः संकरः चिप्तके मुखम् । स्यान्निःसरणमाघाटे। मर्यादाप्यवहारकः ॥८६॥ पत्तनादिपरिच्छेदे संनिवेशा निकर्षणम् । प्रतिहारः प्रतीहारो वातमञ्चक इत्यपि ॥ ६०॥ इंद्रकोशस्तदुपरि दारु तिर्यंक् स्थितं हि यत् । उत्तरङ्गोथकाष्टादिनिर्मिता शालभञ्जिका ॥ ६१ ॥ पाञ्चालिका पुत्रिका स्यादय लेपमयी तु या। संपादिता शिल्पिवरैः सा स्यादञ्जलिकारिका ॥ ६२॥ मार्गोऽध्वा निगमः पन्था विवधः पुंसि बीवधः । श्रपि द्रयोः स्यात्पदवी सरिगः सरगी सृतिः॥ ६३॥

[।] ता ^{C} २ श्रे ^{KC} ३ अहि ^{K} ४ मार्गः सु ^{K} मार्गस्तु ^{B} १ सू ^{C} ६ सू ^{C} ७ केप्य ^{B}

पदविः स्त्री पुंसि वाटः पथः पेंडः पुमानयम्। वर्त्तंन्येकपदी पद्या वर्त्तनिः पद्धतिः स्त्रियाम् ॥ ६४ ॥ श्रयनं वर्त्तनं वर्त्म क्लीबे स्याच्छरगिर्द्धयोः । श्रयाचारे। वहो माथोऽपयं क्वीवेऽपथोऽपि वा ॥ ६५॥ व्यथ्वा दुरध्वा विपद्यः कदध्वा कापघोऽस्त्रियः। हस्त्यश्वरथपादातगमनोऽध्वा तु संकुलः ॥ ६६ ॥ द्विमार्गे। द्विपयं चारपथे। उच्च त्रिपथे त्रिकम् । चतुष्पथे चतुष्कं स्यात्संस्थानं बहुमार्गके ॥ ६७ ॥ चत्वरं रचाय शृङ्गाटं त्रिमाग्यी यत्र संगमः। प्रान्तरं दूरशून्योध्वाप्यथ वर्त्मनि दुर्गमे ॥ ६७ ॥ कान्तारमस्त्रियां च स्याद्दुर्गमार्गाऽपि दुर्गमः। संधिला तु सुरङ्गा स्याद्गूढमार्गो भुवोन्तरा ॥ ६६ ॥ घगटापद्यः संसरगं श्रीपद्यः स्यान्महापद्यः। राजपर्यायमार्गार्थः स पुरस्योपनिष्करम् ॥ १०० ॥ उपनिष्क्रमणं पर्व मध्यमाङ्गुलिमध्यमम्^ध। स्यादङ्गुलं तैर्द्वादशभिविंतस्तिस्तयुगेन च ॥ १०१॥ हस्तो हस्तैश्रतुभिः स्याद्वनुर्दग्रहश्च तैः पुनः। द्विसहस्रमितैः क्रोशः क्रोशाभ्यां गेरितं पुनः ॥१०२॥

१ आपमं आयमं २ में B ३ चारवार B ४ तः B

गव्यूतं च स्त्रियां गव्या द्वयोर्गव्यूतिरित्यपि । कल्पद्रौ केशवकृते भूमिस्कन्धे गुणाद्भुते । 'पूःप्रकागडो द्वितीयोऽयं साङ्गः प्रत्यच्चतां गतः ।

भूपर्यायस्पृशे। मर्त्या मानवा मनुजा विशः। मनुष्याः पृतना मर्ताः चितयो मानुषा श्रपि ॥ १ ॥ 'श्रग्रहीरा जगतः पञ्चजनाश्चर्षग्रयः पुनः । मन्तवो भूतलस्थाना द्विपदाश्चेतना जनाः ॥ २ ॥ मनृषि मनुषा जानपदा जनपदाः प्रजाः । स्त्री भूम्न्ये ^५धतवश्चेषां विशेषाः पुरुषा नराः ॥ ३ ॥ नरः पुमांसः पुरुषा श्रिश्चयां तु न्पूंसकम् । पुंसि क्लीबे पराडषराडषाराडाः पाराडः पुनः स्त्रियाम् ॥ ४॥ तृतीयप्रकृतिश्चाय नारी योषा च योषिता। प्रतीपदर्शिनी योषिद्वनिता महिलापि च ॥ ४ ॥ रामाऽबला महेला स्त्री सीमन्तिन्यपि मेहली। मेहुला मेहिला चापि महिली महिलापि च॥ ६॥ जे। षिजोषा महेली च यामिर्यामी च जादिमे । स्त्रीपर्यायजनार्थो ना मग्डयन्तश्च सुन्दरी ॥ ७ ॥

१ चा^B २ पुः प्रकाण्डस्तृतीयोऽयं KC ३ संपूर्तिमागतः

४ अपिड ^{KC} १ द्यव ^{B} ६ सहीली ^{B}

रमणी कामिनी कान्ता कापना मत्तकाशिनी। श्रद्भना ललना भीरुर्भामिनी युवतिश्ररी ॥८॥ नितम्बिनी च प्रमदा वामा तदनुवासिता। वरारोहा सुंदराङ्गी रत्नभूतोत्तमा च सा ॥६॥ सुखोष्णशीता तुहिनयोष्मयोर्वरवर्णिनी । स्वयुगोनापमानेन मनोज्ञादिपदेन च ॥१०॥ विशेषिताङ्गकर्मा स्त्री यथा तरललोचना । मत्तेभगमना चापि स्यान्मृगाच्यलसेच्या ॥११॥ वामाची सुस्मितास्याः स्वं मानलीलास्मितादयः'। लीला विलासा विच्छित्तिर्विव्वोकः किलकिञ्चितम् ॥१२॥ माद्वायितं कुट्टमितं ललितं विहृतं तथा। विभ्रमश्चेत्यलंकाराः स्त्रीणां स्वाभाविका दश ॥१३॥ प्रागल्भ्यौदार्यमाधुर्यशोभाधीरत्वकान्तयः । दीप्तिश्चायलजाभावहावहेलास्त्रये(ङ्गजाः ॥१४॥ सारङ्गगद्भवास्याचात्यर्थं मधुरस्वरा । श्रथ साध्वी सुशीला स्यादेकपत्नी पतिव्रता ॥१५॥ सत्पथाथ कुलस्त्री स्यान्मालिका पालिका कुलात्। सुकुला पतिंवरा तु खरु वर्या स्वयंवरा ॥१६॥

३ स्मया^ट २ षारू^ट

कन्या क्रमारी कन्याका कन्यिका वालिका च सा। स्याद्गोरी चाप्यथ पुनर्निप्नकाऽनागतार्नवा ॥१७॥ कुमारी पुंप्रसङ्गोत्यरजा गुप्तरजस्वला । राका नवफलार्था साप्यचिरोहा वधूर्नवा ॥१८॥ सार्वाक् प्रसृतितः श्यामा दिक्करी नवयौवना । वयः संधिमती चाथ दृष्टपुष्पा तु धेनुका ॥१६॥ यहतुप्रथमस्नाने मङ्गल्यं घ्रियतेम्बरम्। स स्रानन्दपटस्तत्र मेशुनं नवरङ्गकम् ॥२०॥ श्रय यूनी तु युवती तरुणी तलुनीति च। युवतिर्योवनाढ्या च कलाव^३त्यथ कामुकी ॥२१॥ वृषस्यन्ती कामुकाथ प्रज्ञा प्राज्ञी च धीमती। कात्यायन्यर्द्धवृद्धा स्याद्विश्वस्ताविधवे समे ॥२२॥ काषायवसना रगडा विशस्ता मुगडमुगिडता । वृद्धा पलिक्नी पलिता वशा वश्या च जर्जरा ॥२३॥ स्यात्सधीची वयस्यालिः सखी च सहचारिगा। सदाचारा कर्मकरा प्रेष्यान्तःपुरचारिगा।।२४॥ सेरन्ध्री परवेशमस्या स्ववशा शिल्पकारिका । सरस्वती च वलजा रोचना हारिग्गी ति च ॥२५॥

[।] पि $\mathbf{a}^{B}$ २ थांयया ^{B} ३ कल $\mathbf{a}^{CK}$ ४ ज ^{B} १ ने। ^{B} ६ ह ^{B}

स्यात्संदेशहरा दृती घटका वाक्यहारिगी। भिचुकी श्रमणा मुगडा विवृक्ता दुर्भगा च सा ॥२६॥ गतार्त्तवा निःकला स्याद्विन्दुर्नश्यत्प्रसूतिका । श्रवीरा निःपतिसुता^२ स्यादशिश्वी शिशुं विना ॥२७॥ जीवतोका जीवसृः स्यात्कृमिलातु बहुप्रसृः। सप्तपुत्रप्रसूर्या स्त्री सैवोक्ता सुतवस्करा ॥२८॥ स्यात्पत्नीमातृपर्याया वीरात्तद्युणसंयुता । प्रजावती जातते।का प्रजाता च प्रसृतिका ॥२६॥ संकेतं याति पत्यर्थां सा तु त्रोक्ताभिसारिका। या संकेतग्रहं याता पतिं तत्र न विन्दति ॥३०॥ सीक्ताद्रिका विदेशस्थे पत्यौ प्रोषितभर्ज्का । स्यात्त्रोष्यत्पतिका पत्यौ विदेशगमनोत्सुके ॥३१॥ श्रन्योपभुक्तपतिका खरिडतेति निगचते। श्रश्लीलदृढरूपा सा या लावएयविवर्जिता ॥३२॥ श्लाघ्यावयवसंस्थाना रूपसौन्दर्यवत्यपि । जीवत्पतिर्जीवपत्नी पतिवत्नी सभर्त्तुका ॥३३॥ पतित्यक्ता सुकुलजा सा स्यात्पतिवतीति च। कुलकूगी तु कुलटा पांसुला घर्षिगीत्वरी^म ॥३४॥

१ निश्कला ^{KC} २ निश्पति ^{KC} ३ सप्तवस्करी ^{K} सप्तवस्तुरी ^{C} ४ पत्यर्थं ^{K} ४ प्रियं ^{BC} ६ सोक्कोद्विता ^{K} सैवोद्विता ^{B} ७ स्थासस्यौदेशगमनेश्चकंप्रोध्यस्पतिश्चवसा ^{B} = चरी ^{B}

बन्धकी लाञ्छवी व्यादशीला मदननालिका। धर्षिणिर्वर्षिणिश्चापि लाञ्छिका चर्षणीति च ॥३४॥ चर्षिणिर्वर्षेणी रगडा पांशुलापि निगचते । दुःश्वक्ती पुंश्रली बंधुरा स्वैरिगयसतीत्यय ॥३६॥ वारपरायपणादीनामर्थेभ्या योषिदर्थकाः। कञ्जिनी लञ्जिका वेश्या बन्दी श्रुला च कर्करा ॥३ ७॥ रूपाजीवा वारवाणिः कामलेखावगालिका । चुद्राजिना कालकूची कुट्टकी सम्भली समे ॥३८॥ सनाली कुञ्चिका भाज्या चाटा कुहककारिका । चेटी दासी कुम्भदासी नागरैः सत्कृतातु या ॥३६॥ मिलष्टा मिलना म्लाना ऋतुपुष्पार्थतावती । पर्यायाः पांशुलादक्यात्रेय्यविश्च रजस्वला ॥४०॥ स्त्रीपर्यायेभ्या धर्मिणी स्यात्सेवोक्ता व्युषिताप्यच । हीना पितृभ्यां छेमुगडा रोषमृका खल्कक्किका ' ॥४१॥ वन्ध्या तु केशिनी शून्या माघपुष्पा वृथार्त्तवा। भागडा''वृषत्करिः''सा स्यास्त्रोकाचारं न या चरेत्॥४२॥ उच्चभाला मरुगडा स्यात्वण्रजः पुष्पमार्त्तवम् । स्त्रीधर्मो ना रजाऽपि स्यादय जाया कुटुम्बिनी ॥४३॥

१ जी ^{C} २ व ^{KC} ३ बन्धुद् ^{K} बन्धुद् ^{B} ४ पि ^{B} १ वन्दि ^{C} बदी ^{B} ६ नी ^{B} श्र ^{K} B = रती ^{KC} १ पूर्व ^{K} सु ^{B} १० सु ^{KB} ११ दा ^{B} १२ दि $_{\rm j}^B$

भार्या दाराः पुंसि भूम्नि स्यादेकत्वे ख्रियामियम्'। पत्नी पािखायहीती च पुरन्ध्रिश्च पुरन्ध्यपि । श्चन्या पागिएहीता^३ स्यात् द्वितीया सहधर्मिणी ॥४४॥ युर्विगयापन्नसत्त्वा स्यादन्तर्वत्न्युदरिग्यपि । श्रिक्षयां दोहदं क्लीबे दौहृदं लालसा श्रियाम् ॥४४॥ श्रद्धालुर्दोहृदवती स्त्रियां गर्भाशयस्तु ना । जरायुनी चास्त्रियां द्वे कललेल्वेऽपरामरे ॥४६॥ स्त्रियां क्लीबे जरायुः स्यात्सान्तमेवाथ वै पुनः। गर्भस्येवाष्टमा मासो देवमासोप्यथ शिव्याम् ॥४७॥ कुमारभृत्या सा बाल तन्त्रं गर्भिग्यवेच्चणम्। क्कीबे विजननं गर्भो गरभोचूड^र इत्यपि ॥४८॥ प्रसवोऽपि प्रसृति स्त्री निप्तका काटवीत्यपि। धात्री स्यादुपमात्रर्था भर्तुः पत्न्यः परस्परम् ॥४६॥ एकपल्यः सपल्यः स्युर्गीणिकादेर्गेणे तु षण्। गाणिक्यं यौवतं पौंस्नं स्त्रेणं गार्भिगयमित्यपि ॥५०॥ पूर्वोढा त्वधिविन्ना स्यात् पश्चादृढाधिवेदिनी। ज्येष्ठायामप्यनूढायामूढा या स्यात्कनीयसी ॥५१॥

१ म ^{KC} २ कथ ^{B} ३ च...ला ४ था ^{B} १ चृ u^K चृ्रच ^{B} (अ् u^R)

दिधीषुर्दिधिषुज्येंष्ठा स्यादमेदिधिषुः पुनः । पुंस्येतासां धवा एते दीर्घान्ताः स्युः पुनश्च षट् ॥५२॥ धीपर्यायमतो प्रज्ञा प्राज्ञा प्राज्ञी ततः पुनः । शूद्रस्य भार्या शूद्री स्याच्छूद्रा तजातिरङ्गना ॥५३॥ श्राभीरी तु महाशूद्री जातिपुंयोगयोः समा । श्रार्याणी स्वयमर्या स्यात् चत्रिया चत्रियाग्यपि ॥५४॥ उपाध्यायाप्युपाध्यायी स्यादाचार्यापि च स्वतः । श्चाचार्यागी'तु पुंयोगे स्यादार्यी चत्रियीति च ॥५५॥ उपाध्यायान्युपाध्यायी सश्मश्रुर्नरमालिनी । नरपालिनी सा च स्यान्नरनारीविलच्चणा ॥४६॥ पोटा तु सेव पोढा'तु वोढा कुहककारिका। कानीनः स्यानु कन्याजे सुभगायाः सुते त्रिषु ॥५७॥ भार्योरू रन्यभार्यायां पुत्रस्योत्पत्तिकारिणि ॥४८॥ भार्याजितः काकरूकः स्त्रीजितः स्त्रीवशोऽपि च। श्रथ धामिश्च' धामी च जामिश्चैव सहोदरा" ॥५६॥ सोदरा भगिनी भ्रग्नी स्वसा जामिश्च सा पुनः । ज्येष्ठा चाथ किनिष्ठा स्यादिम्बका तत्तनुद्भवे ॥६०॥

१ नी सि॰ कौ (श्राचार्याद्यात्वं च) २ ठा ^{BK} ३ ठा ^{K} ४ २ दिक: ^{KC} ६ रा ^{K} ७ रा: ^{BC} ६ स्व ^{B} ६ वा ^{K}

जामेया भागिनेयः स्यात्स्वस्त्रीयः कुतपाद्वयाः। स कष्टभागिनेया यः सपत्नीतनयः स्वसुः ॥६१॥ नता पात्रः पुत्रपुत्रपर्यायस्तस्य चात्मजः। प्रतिनप्ता प्रयोत्रः स्यात्वष्टस्तु स्यात्परंपरः ॥६२॥ पत्युः स्वसा ननन्दा स्यान्ननान्दा नन्दिनीति च। प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानी तु मातुली ॥६३॥ दम्पत्योभ्रतिवर्गस्य भार्यास्तुल्याः परस्परम् । यातरश्चाथ दंपत्योः पितरी श्वाशुरी च तौ ॥६४॥ जरन्तकः शतानीकस्ते श्वश्रवी मातरी तयोः। स्त्रीभ्राता देवरः शालः संयुक्तो वारकीति च ॥६४॥ वार्गरोध कुली श्वश्रृज्येंष्ठा स्त्रीभगिनी च सा । कनीयसी तु शाली स्यात्सेवोक्ता केलिकूचिका ॥६६॥ तद्भर्तरि तु शाल्यूढा शाल्यूढोऽपि सलाप्यथ^६। भर्तुर्भर्त्ता लघुदेंवा देवरो दिविरोयजे ॥६७॥ भावुकः श्वशुरो ज्येष्ठो जामाता जन्य इत्यपि । पुत्र्यर्घेभ्यः पतिरच दुहित्रर्घात्सुतार्थकः ॥६८॥ दौहित्रः समदूर्नेता द्वितीयकुलधारकः। षागमातुरः स्यात्षगमातृ जातेऽपि स्यादथोत्तरे ॥६६॥

१ प्रशासि ^{K} २ वारकीलकः ^{B} ३ वागारे। ^{B} ४ स्व ^{B} ४ सूठा ^{K} ६ थच ७ आतृ-सुरः आतृश्वश्चरक्षव म द्योन्नेर ^{K} १

एवं द्वेमातुरेऽपि स्यादृब्याप्यस्तु पितुरयजे । तत्किनष्ठे तु कर्कः स्यात्तौ तु स्यातां पितृव्यकौ ॥ ७०॥ मातुर्श्वाता मातुलः स्यान्मामका मातृकेशरः। सकष्टमातुलो मातुः सपल्यास्तु सहोदरे ॥७१॥ पितृष्वसुस्तुक्पर्यायः पैतृष्वस्रेय इत्यपि । मातृष्वसुः सुते मातृष्वस्रेया मातुबात्मजे ॥७२॥ मातुलेयोऽय सापत्नो वैमात्रेयो विमातृजः। मातुः सपत्नीतनयेऽचासतीजे तु बन्धुलः ॥७३॥ त्रय बान्धकिनेयः स्याद्भिचुकी त्वसती विदि। विद्धप्रजननः स स्याद्यः स्वयं चिएडला भवेत् ॥७४॥ वासीसुते तु दासीरदासेया कुलटात्मजे। कौलटेरः कौलटेयः कौलटिनेय इत्यपि ॥७४॥ काणीपुत्रस्तु काणेया नाटेयस्तु नटीसुते । द्वितीयस्य पितुर्योन्नं भुत्तवा परिखता द्विजः ॥७६॥ श्रवटेट^३ इति ख्याता ज्येष्ठाजा ज्येष्ठिनेयकः^४। मुअकेशो गुडाकेश उभौ वर्वरकेशिनि ॥७७॥ खलतिः खह्नतिर्वभ्रुर्छ्छीर^१श्चेन्द्रस्नुप्तिकः। शिपिविष्टोपि 'खल्वाटः खह्नकश्चन्द्रिकान्वितः ॥७८॥

१ पि $^{
m B}$ २ तु $^{
m B}$ ३ ठ $^{
m B}$ ४ ज्ये $^{
m B}$ ४ गुडाकायानिद्रायाईश इति केचित् ६ $ec{arphi}^{
m B}$ ७ स्टस्तु $^{
m B}$

चगडो १ द्विनम्नोऽथ पुनश्चगिडको रेज्यथ संततिः। स्त्रियां सृतुः पुमान्पुत्र स्नात्मजस्तनयोऽपि च ॥ ७६ ॥ श्रात्मनीनः सुतोऽपि स्यावुद्वहो नन्दनोऽपि च। दायादः पिग्डदश्च स्यादङ्गभूर्यस्तु पञ्चमः ॥ ः ॥ परंपरः पल्ययनः पष्ठस्त्वपि परंपरः । पुत्रपोत्रान्पश्यति यः पुत्रपोत्रीण एष च ॥ ८१ ॥ परंपरी यो यः षष्ठं पञ्चमं चापि पश्यति । परोवरीगोऽनुभवन्परानप्यवरानपि ॥ ८२ ॥ बीजी तु सप्तमः पूर्वं पुमान्या भिरधाप्यमी । पुत्रादयः स्त्रियामाहुर्दुहिताथ प्रजा स्त्रियाम् ॥ ८३ ॥ क्कीबे बीजं स्यादपत्यं ताेकं तुगपि चास्त्रियाम्। त्रिष्वालघ्वौरसौ रस्यौ धर्मपत्नीसमुद्भवे ॥ ८४ ॥ मृते जारोद्भवे। गोलः क्रुगडो जारोद्भवे। प्रमुते। दत्तको दन्निमः पुत्रः पै।त्रिकेयोऽभिसंधितः ॥ ८४ ॥ समानेादर्यसोदर्यसगभ्यसहुजाः समाः । सहोदरः सोदरोऽपि तस्मिञ्ज्येष्ठे तु पूर्वजः ॥ ८६ ॥ ज्यायानप्यम्जोद्यः स्यादमीयोऽघ^१ जघन्यजः। कनिष्ठश्च यविष्ठश्च कनीयाननुजे। लघुः॥ ५७॥

१ चंगे ^{B} २ रण्डस्तु च ^{B} ३ बो ^{K} ४ कः ^{B} abla तः ^{KC} ६ वा ^{KD} ७ श्वामि १ रा ^{E} प्रजाः ^{K} ३ भं ^{B} । अग्रियोपि रा

यैावनं न स्त्रियां क्वीबे तारुएयं ये।वनी स्त्रियाम् । वृद्धर्त्वं स्थाविरं क्लीबे वार्द्धकं वृद्धसंयके ॥ वितः पित्रिं।त्रिष्वथे। पित्रं तु षण्॥ 🖛॥ पलितं न जरसा शाक्त्यं केशादिषु वली स्त्रियाम्। त्वचेार्थादूर्मिंपर्यायास्त्वक्तरङ्गः पुमानयम् ॥८६॥ श्रस्थनस्त्वक्^र स्नायुशैथिल्यमथे।त्तानशयास्त्रिषु^४। पाकाऽर्भकः शिशुः शावः पृथुका डिम्भ इत्यपि ॥६०॥ स्यात्योतो हितपर्यायो गर्भोऽपि गरभः पुनः । बाला वद्वमीणवकः चीरकग्ठः स्तनंधयः ॥६१॥ स्यादुत्तानशयश्चापि दारकोप्यथ तद्भिदः । जातमात्रो जातकः स्यादेकादशदिनावधि ॥६२॥ ततः षगमासपर्यन्तं शिशुः संवत्सरावधि । पृथुकोथा त्रिवर्षातु वद्धरब्दाच सप्तमात् ॥६३॥ सुकुमारो माणवकः, पैागगडस्तु दशावधि । कैशोर श्रापञ्चदशायुवा तु त्रिंशदब्दकः ॥६४॥ श्रापञ्चाशदब्दं मध्यो वृद्धोऽशीत्यवधिस्ततः। श्रासन्नास्तमयस्तत्र वर्षीयानुपधूपितः ॥६५॥

वितितं ^{BK} २ विति ^{B} ३ ग्रह्म ^{CB} ४ ग्राम्सः ^{B} ६ ग्रा

तरुणस्तु वयस्थः स्थायुवोत्पन्नवया श्रथ। प्रवयाः स्थविरो बृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि ।।६६॥ मर्भरोऽपि च यामः स्याद्वर्षीयान्दशमीत्यपि । पितामहाः पितुर्वश्या मातुर्मातामहाश्च ते ॥६७॥ सर्वेऽमी पितरः पूर्वे पूर्वजा श्रथ वान्धवाः। सगात्रः स्वजना ज्ञातिः सगन्धो बन्धुरित्यपि ॥६८॥ सपिग्डश्चापि दायादः सनाभिः स्वेप्यथ स्त्रियाम् । जातिता बन्धुता पुंसि ज्ञातिभावा न्पुंसकम्' ॥६६॥ ज्ञातेयं देहकर्ता तु ताता जनयिता पिता। जन्यो वप्रश्च सविता वता जनमार्थकारकः ॥१००॥ पितुः पर्यायशब्देभ्यः पित्रर्थः स्यात्पितामहः। पितामहस्य च पिता प्रपितामह इत्यपि ॥१०१॥ मातुर्मातामहाचेवं जननी तु प्रसृः शिफा । श्रम्बा जनित्र्यम्बिका स्यादका मधुमती च सा ॥१०२॥ जनियत्र्यपि माताथ पितुर्माता पितामही। मातुर्मातामहीत्याचा उन्नेयास्ताः क्रमादथ ॥१०३॥ एकयोक्तया प्रसू मातापितरी वितरी चती। स्यातां जनयितारी तौ मातरिपतरावि ॥१०४॥

१ सपिण्डः नपुंसकम् ^B २ जपे। ^C ३ शिका ^B ४ मीता ^B

एकशेषाद्श्रातरै। तौ भगिनीश्रातरावुभौ । पुत्रीपुत्रावुमौ पुत्रावध मार्यापती च तौ ॥१०५॥ दंपती जंपती जायापती श्रथ पुनश्च तौ। श्वश्रू च'श्वशुरे। श्वश्रू त्रिब्वितो मातृशासितात् ॥१०६॥ श्रमांसा दुर्वेलः शातश्छातः चामः शितः कृशः। चीणस्तनुश्च तलिनस्तुन्दी तुन्दोऽपि चिएडलः ॥१०७॥ मुन्दिलस्तुन्दिकश्चापि बृहत्कुचिश्च तुगिडनः। पिचिगडिलश्चोदिरिले। बलवान्मांसलोंऽसलः ॥१०८॥ निदिग्धः स्यादुपचितो नःचुद्रः चुद्रनासिकः। श्रवटीटेा वनाटश्चावभ्रटेा नतनासिके ॥१०६॥ खरणाः स्यात्खरणस उन्नसस्तूयनासिकः। खुरणाः स्यात्खुरणसो गन्धेापादानवर्जिते ॥११०॥ वियो विष्ठश्च विनसः पीनसी गतना विखुः । विक्रिधेा घाणदुर्गन्धिरथ काणस्तु काननः ॥१११॥ श्राणः स्यादेकपर्यायनेत्रार्थोप्यथ वक्रहक् । टेरो वलीरा वलिरः केकरः केदराऽपि च ॥११२॥ पृश्निः पृष्णिश्चाल्पतना कुञ्जान्युञ्जाप्यथा गडुः। गडुलश्चाथ कुकरे कुणिः कूणि'रतः पुनः ॥११३॥

१ श्वभूश्वद्यरी स्वद्यरी $^{
m S}$ २ निर्देश्धः $^{
m KC}$ ३ विषु $^{
m B}$ ४ खासः $^{
m C}$ १ कुन् $^{
m B}$

बाहुकगठो देार्गेडुः स्यात्स्ववे हस्वश्च वामनः। विखर्वः खट्टनः खर्वशाखा विधर एडकः ॥११४॥ कर्णपर्यायशून्यार्थः कल्लो वर्कर इत्यथ। श्रन्थः स्यादेडमूकोऽपि हक्पर्यायविनार्थकः ॥११४॥ विकलाङ्गस्तु पोगगडः खेाडखेारेा तु खञ्जके । ऊर्ध्वज्ञश्चापि चोर्ध्वज्जुरूर्ध्वजानुक इत्यपि ॥११६॥ प्रज्ञुस्तु प्रज्ञो विरलजानुः संयुतजानुकः । संज्ञः संज्ञोप्यथोदयदन्ते। दन्तुर इत्यि ॥११७॥ एडमूका नेडमृकः कलमृकाप्यवाक्श्रुतौ । जडकारडो नेडमूका मूके स्यादथ काहलः ॥११८॥ लेाहलेास्फुटवाचि स्याज्जडे नामविवर्जितः। मूर्खो मन्दोऽपि तुन्दस्य पर्यायपरिमार्जकः ॥१५६॥ श्रज्ञो जडे। मातृमुंखो यथाजातोऽपि बालिशः। जाल्मे। विपर्णो देवानां पर्यायेभ्यः प्रियार्थकः ॥१२०॥ श्रनद्वापुरुषो माषे। जडकागडोऽप्यनेडकः । शीतालसा 'प्यनुष्णः स्यादनेडा मातृशासितः ॥१२१॥ नासान्तराशब्दवृत्तिर्गुक्रणो निह्मणो 'ऽपि च। श्रथापि स्याप्रलम्बागडो मुष्करः पुंसि मुगिडतः ॥१२२॥

१ शितोलस्थो^B २ चहायो^B

व्युप्तकेशस्त्रिष्वथ स्याद्धर्ता वरियता वरः। धर्मकीला रतगुरुः प्रागानाथः पतिः प्रियः ॥१२३॥ रमाभरश्च यामाता जामाता रमणो धवः । कान्तः सुखोत्सवश्चापि हृदयेशोऽथ जारके ॥१२४॥ पापार्घात्पतिपर्याय उपात्पत्यर्थ इत्यपि । भ्रातृपर्यायपुत्रार्थो भ्रातृव्यः स्वरितोऽह्ययम् ॥१२५॥ भ्रातृव्योऽपि श्लिकुतमस्तस्य पुत्रः कुलर्द्धिकः । न द्वयोर्युगलं युग्मं द्वन्द्वं युगलमित्यपि ॥१२६॥ जदुकः कालकश्चापि पिप्लुश्च तिल इत्यपि। चेत्रं कलेवरं क्लीबे पिगडोऽस्त्री विप्रहः पुमान् ॥१२७॥ क्कीबे वपुः संहननं पुद्गलं वर्ष्म मृर्त्तिमत्। पुरं षडङ्गं करणं सूत्रशाखं शितं कुलम् ॥१२८॥ व्याधिपर्यायस्थानार्थं स्त्रियां मृर्त्तिस्तनुस्तनुः । पुरी पूरिश्चयां पुंसि पञ्जरो घन इत्यपि ॥१२६॥ श्रङ्गं क्वीबे ततुः सान्तं गात्रं पञ्जरमस्त्रियाम् । स्कन्धश्च संचरे। न स्त्री शरीरं कायमस्त्रियाम्॥१३०॥ देहाऽस्त्री स्थानकं वेरं पुंस्यात्मा चाथ न द्रयोः गात्राङ्गे पुंस्यवयवः प्रतीकापघनाऽपि च ॥१३१॥

१ तो^K २ जटुल: ^B ३ कलम् ^B ४ श्लोकार्घस्य ^{CB} पुस्तक्येारभावः

उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं कं' शिरं मस्तकेाऽश्चियाम् । मूर्द्धा पुंसि च मुगडोऽस्त्री भिस्तकाऽपि कमव्ययम्।१३२। द्रयोभैं। लिः कपालं षण् केशपर्यायभूरपि। शिरसोरुड्रहभवपर्यायाश्चिक्तराः कचाः ॥१३३॥ द्रयोर्वाला वेह्रितायाः केश^३कन्तारक्कन्तलाः । हस्तः पत्तः कलापश्च भार उच्चय इत्यपि ॥१३४॥ केशपर्यायतश्चेते केशभृयस्त्ववाचकाः। श्रलकाेऽस्त्री कर्करालः खंखणश्चूर्णकुन्तलः ॥१३४॥ भाले भ्रमरकाऽस्त्री स्यात् कुरुलाे भ्रमरालकः। धिम्मिह्यः संयताः केशाः केशवेशे कवर्यपि ॥१३६॥ कर्वर्यथ स्त्रियां वेशिर्वेशी च विशदे कचे। शीर्षग्यश्च शिरस्यश्च प्रलेभ्योऽपि त्रयस्त्रिषु ॥१३७॥ केशेषूपरि मालस्य वर्त्म सीमन्तकः पुमान्। चूडा केशी केशपाशी° शिखा पुंसि शिखगडकः ॥१३८॥ सवालानां काकपत्तः शिखगिडकशिखागडकौ । सटा जटा सा वृतिना लग्नास्ते ये परस्परम् ॥१३६॥ वक्तास्ये वदनं तुगडमाननं लपनं पुनः। वेरं घनात्तरं स्नेहरसनं मुखमस्त्रियाम् ॥१४०॥

१ शीर $^{\rm B}$ २ स्ति $^{
m KCB}$ ३ कुआर $^{
m KC}$ ४ छाः $^{
m K}$ १ वेषे $^{
m K}$ ६ भाळस्य $^{
m B}$ भाळाभ ७ शिखापुंसि पुस्तके नास्ति $^{
m K}$

दन्तपर्यायसद्मार्थमय स्याद्भालमहित्रयाम् । महाशंखश्च शंखश्च कपालोप्यस्त्रियःममी ॥१४१॥ स्त्री गोधिरलिकालीकललाटानि श्रुतिः स्त्रियाए। पिज्जूषश्रवणावस्त्री क्षीबे श्रोत्रं श्रवः पुनः ॥१४२॥ शब्दाधिष्ठानपर्याये। ध्वनिपर्यायते। यहः । श्रोत्रं स्यादिप च क्लीबे श्रोतः श्रवसमित्यिप ॥१४३॥ पंसि कर्णो महानादे। वेष्टेस्य कर्णाशष्कुली । तयोः प्रान्तस्तु धारा स्त्री तन्मृले १शिलकं च षण् । १९४।। पालिः स्त्री कर्णंलतिका शंखोऽस्त्री भ्रूश्रवोन्तरा। विलाचनं चचुरिच लोचनं नयनाम्बके ॥१४४॥ ज्योतिश्च देवदीपो ना रूपपर्यायते। यहः । श्रिव्यामीचणं नेत्रं स्त्रियां दृष्टिश्च गौरपि ॥१४६॥ दशी दक् स्याद्दशिरपि स्त्रियां क्लीबे च दर्शनम् । तारकास्त्र्यस्त्रियां तारा बिम्बिन्यच्याः कनीनिका ॥१४७॥ वामं सोम्यं तदित^२रत्सोरं स्यादथ वीचणम् । निशामनं निभालनं निष्यानमवलाकनम् ॥१४८॥ दर्शनं चोतनं निर्वर्णनं चाथार्द्धवीच्चणम्। उपाङ्गदर्शनं काचाः कटाचोऽचि विकृणितम् ॥१४६॥

९ शी^{KB} २ तदितरद्दसीस्यमथ^B

नेत्रार्थादम्बुपर्यायं बाष्पास्राव' श्रु रोदनम् । नालोक तम स्त्रियामच्णोरूध्वं ये रोमपद्धती ॥१५०॥ भ्रुवौ स्त्रियां चिह्निका स्यादिस्त्रयां कूर्चकूर्पके। नेत्ररोमिण पदमास्त्री निमेषनिमिषौ समौ।॥१५१॥ मुद्रगोथोद्घाटने स्यादुन्मेषश्चोन्मिषश्च सः। घोणा विकृणिका नस्या नासिका सिङ्घिनी व सा ॥१५२॥ गन्धनाडी गन्धवहा गन्धज्ञा गन्धनालिका । विकृियाकां नभाः क्लीबे घाणं ना नर्क नर्कुटे ॥१५३॥ नासा नक्का न'सापि स्यात्तज्जे नासिक्यमित्यपि। श्रोष्ठोऽधरश्च दन्तार्थाद्वस्त्रच्छ^६दनयोरपि ॥१५४॥ पर्याया वाचः पर्यायादृदलपर्याय इत्यपि । तयोः प्रान्ते सकस्यिकस्याणि सक्यणी ते च ॥१५५॥ तयारधासिकं तस्मादधस्तु चिबुकं चिबुः। सृक्रणस्तु परोगह्यस्तत्परः स्यात्क्रपोलकः ॥१५६॥ हनुईयोर्हनृ स्त्रीत्वे रमश्रु षण् व्यञ्जनं हिनुः ! कूर्चमस्त्री पुमान्धाट श्रास्यलाम च भासुरी ॥१५७॥ दाढिका दंष्ट्रिका दाढा द्राढास्ताश्चर्वणार्थकाः । दन्ता वक्तृखुरा जम्भा हालवे। १° रदना द्विजाः ॥१५८॥

१ वस्तु^B २ शिङ्किनी^S सिङ्क्षणी^B ३ मातिगंन्ध^B ४ नक्तर्कुटे^K ४ नका^B ६ च्छा ^B ७ पुनः^B ⊏ चिबु ^B ६ कः ^B १० द्वालचो ^B * लोतः वै.

दता रदा भन्नमहाः खरवादंशका रथाः। पंसि क्रीबे च दशनाश्चत्वारस्तेषु मध्य¹गाः ॥१५६॥ राजदन्तौ श्रेगिकौ द्वावधश्चोपरितः स्थितौ । स्त्रियां क्वींबे च रसना रसाला रसना रसा ॥१६०॥ रसिका पि च लोलार्था जिह्वाप्यमृतव विंगी। रसमाता च काकु रस्त्री तालु क्लीबे च काकुदम् ॥१६१॥ श्रपि वक्तृदलं चाथ घरिटका गलशुरिडका । सुधास्रवा लिम्बका स्यादन्याधा मृलजिह्निका ॥१६२॥ प्रत्युपाभ्यां जिह्विका^रस्याच्छिरोधिरपि कन्धरा । यीवापि धमनिः सा तु त्रिरेखालंकृता यदि ॥१६३॥ कम्बुपर्याय ध्यीवार्था स्त्रियां घाटा क्रकाटिका । श्रवदुश्रावटोपि स्यादस्त्रियां "च क्रुकः पुमान् ॥१६४॥ वीतनौ क्रुकपार्श्वस्थौ धमनी भीवयोः 'पुरः। नीलः पुमांस्तयोः पश्चात् स्त्रियां मन्या कदम्बिका॥१६४॥ श्रस्त्री निगरणः कराठा गलः स्यादथ तन्मिणः। श्रिश्चियां काकलं चाय क्कीबे मुजिशारः पुमान् ॥१६६॥ %¹°स्कन्धेांसोस्त्री पुमान्स्कन्धेा बाह्वर्थाच्छिखरं तयोः । संधीउरोंसगे स्यातां जत्रुगी तदधः स्त्रियाम् ॥१६७॥

१ माः ^{B} २ रशना ^{B} ३ वर्ष ^{B} ४ काकुस्त्री ^{B} ४ श्रां ^{K} ६ ग्रीवार्था कस्बुपर्यायात् ^{B} ७ नाटकः ^{B} ^{B} धर्मनी ^{B} ६ पुनः ^{B} १० स्कन्दो ^{B}

[₩] K स्कन्धांसि K

कचा क्षीवे बाहुमूलं तदधः पार्श्वमस्त्रियाम् । विलग्नं मध्यमं मध्यमवलग्नं च न श्चियाम् ॥१६८॥ दे।रिखयां स्त्रियां दोषा भुजापि स्याद्भुजः पुमान्। प्रवेष्टो नाकुलिर्वाहुर्वाहा' वाहू स्त्रियां पुमान् ॥१६६॥ कपोणिः कपणिः पुंसि कफणी कफणिः स्त्रियौ । कफोिखश्च कफा रियाश्च द्वावेतौ पुंस्यपि स्त्रियाम् ॥१७०॥ कूर्परं तदधः पुंसि प्रगग्डस्तदधः पुमान्। मिणवन्धो मिणिश्रास्त्री तदधस्तु प्रकेष्ठिकः ॥१७१॥ मणिवन्धादाकनिष्ठं करस्य करभा बहिः। पञ्चशाखः शयः पाणिः करे। हस्तः शलः करिः ॥१७२॥ श्रङ्गुलिः करशाखा स्या^३दङ्गुलीयाङ्गुलीत्यपि । श्रङ्गुरिः करवीरो नाप्यङ्गुष्ठोऽङ्गुल इत्यपि ॥१७३॥ प्रदेशिनी तर्जनी स्यान्मध्या ज्येष्ठा च मध्यमा। श्रानामिका स्यास्मावित्री कनिष्ठा तु कनीनिका ।१ ७४। तन्मध्यसंधिर्यन्थिः स्त्री क्रीबे पर्व परुः पुनः । यदङ्गुष्ठाङ्गलीमध्ये तत्स्या रित्तप्रं पुनस्ततः ॥१७४॥ तले धनादिसृचिन्या रेखाः पर्यायगाचराः। करस्याधः प्रपाणिर्ना तस्याधस्तु तलं च षण् ॥१७६॥

१ बाहु ^{B} २ गोच ^{B} ३ दङ्गुलिखाङ्गुलिखपि ^{B} ४ ज्ञ

स्यात्पार्यङ्गुलिपर्यायजार्थः कामाङ्कुशोऽपि च। महाराजः कररुहः करकग्टपुनर्ननवै ॥१७७॥ कराप्रजः करशूकानखाऽस्त्री नखरस्त्रिषु । संविगिडताङ्गुलिः पागिर्मुष्टिर्ना मुचुटिः स्त्रियाम्॥१७८॥ काहिर्ना भुस्तुसंग्राहे। खटकस्त्वर्धमुष्टिकः। प्रसृतिः कुब्जिते पाणौ चुलका^र कुञ्चिते पुमान् ॥१७६॥ श्रथ सिंहतलः स स्यात्तत्र हस्तेऽर्धमुष्टिते । पुंस्यञ्जलिस्तु प्रसृती युतेऽङ्गुष्ठे तते पुनः ॥१८०॥ प्रदेशिन्या प्रदेशोपि प्रादेशश्च नराविमेत । मध्यमावितते तालः सपादेकादशाङ्गलः ॥१८१॥ श्रनामयापि गाकर्णः सपादद्वादशाङ्गुलः । कनिष्ठया ततेऽङ्गुष्ठे वितस्तिद्वीदशाङ्गुलः ॥१८२॥ पुंसि स्त्रियां किष्कुरिप वितस्तिश्च पुनः स्त्रियाम् । तर्जन्यनामिके शिलष्टे मध्यमा पृष्ठगा तयोः ॥१८३॥ करिहस्तो थ कटिका छे। टिका हे इमे समे। तर्जनाङ्गुष्ठयोगोत्थे शब्दे स्यातामथा पुनः ॥१८४॥ विस्तताङ्कृतिके हस्ते चपेटः स्यादिप द्वयोः । प्रतलश्च प्रहस्तश्च तालिका ताल इत्यपि ॥१८४॥

१ सुष्क^B २ चुलुका^B ३ प्रस्ति ४ स्तस्फुक्रटिका^{KB}

हस्ते स्यान्मुष्टिते 'रिलर्इयोरथ कनिष्ठया। रहिते स्यादरितस्तु 'ननाव्यामस्तु पुंस्ययम् ॥१८६॥ वियामा हस्तचापार्थी हस्तबाह्वोर्यदन्तरम् । तिर्यक् स्यादय पुरुषप्रमागो पौरुषं त्रिषु ॥१८७॥ तलाचावत्परीमाणे दघ्रद्रयसरूपके।। जलादीनां जानु जङ्घा कगठादे। तद्वति त्रिषु ॥१८८॥ घटप्रस्थादिमाने तु मात्रं स्या तद्वति त्रिषु । त्रष्टौ तु मुख्यः कुञ्चिन द्रयोः किं विरित्यपि ॥१८॥ द्विग्रणं पुष्कलं चैतद्द्विग्रणं पूर्ण'पात्रकम् । द्रवद्रव्यस्य प्रसृतिश्चुलुकं षण् चुलुः पुमान् ॥१६०॥ उरोहृद्धदयकोडे न ना स्कन्धा भुजान्तरम्। गुणाधिष्ठानमसहमपि मर्मवरं त्रसम् ।१६१॥ क्कीबे वत्सं च वच्तश्च स्तनाधो जठरोपरि । क्कीबे एष्ठं च एष्ठि^६श्च एष्ठी च द्वे इमे स्त्रियौ ॥१६२॥ वक्तःपर्यायरुहरुड्जार्थे। कृचे। कुचावपि। धरगौ तावुरसिजावुरोजाविप च स्तनौ ॥१६३॥ पयोधरें। पयोधौ च मेचकं पिष्पलं च षण्। स्तनार्थाच्च मुखं वृन्तं क्लीबे स्तनशिखा स्त्रियाम्।।१६४॥

१ उरित^B २ ततोच्याम^B ३ not in KCS ४ किंचि B १ मा B ६ ष्टिरचपृशी B

निर वा चूचुकं 'चाथो तुन्दिस्तुन्दा पिचग्डकः। स्त्रियां कुची द्रयोः कुचिः पिचिगडो र जठरे।ऽस्त्रियाम् ।१६५। उदरं चापि तुन्दश्च मलुकश्च पुमानयम्। त्रिषु लोसलताधारः कुत्ती उदरपार्श्वगे ॥१६६॥ नाभिईयोः स्त्रियां नाभी वन्तोदिर्दीदिः पुमान् ॥ दरोऽपि स्याच्छिरामृलं देहवृन्तार्थमित्यपि ॥१६७॥ श्रपि स्यादुदरावर्त्तं स्यादथो नाभिकूपिका । गर्भंडो नाभिगुडको नाभिस्थानान्तरागतः ॥१६८॥ जन्तारामाशयः पुंसि पुंसि क्लीबेऽपि मध्यमम्। क्लीबे वलग्नं चाथ स्यात्पृष्ठयन्थी युडः पुमान् ॥१६६॥ स्यात्कटिप्रान्तपर्यायः पृष्ठवंशाधरे त्रिकम् ॥ नाभेरधा मूत्रपुटं वस्तिर्मृत्राशयः पुमान् ॥२००॥ वातपर्यायशीर्षार्थः स च पक्काशयोन्तरा । गर्भस्थानं तु तत्स्त्रीगामथ काञ्चीपदं तु षग् ॥२०१॥ कलत्रं च कटीरोऽस्त्री फलके। ना कटिः स्त्रियाम्। ककुद्मतो द्वयोः श्रोगािः स्त्रिया श्रोगिकटी कटः॥२०२॥ श्रधो नितम्बः स्त्रीकट्याः पुमान्स च कटीरकः। तद्याधः पुनः क्लीबे जघनं चाथ कूपकी ॥२०३॥

१ जूचकं ^{K} २ पिचग्रहो ^{B} ३ तुन्दं च ^{KB} २ तुतोदिर्दीजिष्टि ^{B} ४ गडुः ^{K} ६ स्त्रियां श्रोणि ^{B}

नाषणककुन्दरे ' फुछलिङ्गे ते चरतावुके । कुकंदरेप्यथ भगे। द्वयार्यीनिश्च यान्यपि ॥२०४॥ श्रधस्तादव्ययं चापि क्षीबे रतग्रहार्थकम् । कलत्रं समरपर्यायग्रहं ग्रह्मं वराङ्गकम् ॥२०४॥ श्रस्त्रियां जन्मसंसारपुष्पापत्यार्थ^२तः पथः । स्मरकूपोधरः संधिरवाच्यविषयार्थकः ॥२०६॥ श्रघेाऽव्ययं च कुहरं द्रयोः रत्रीप्रकृतिर्बुलिः । च्युतिर्वुरिः स्यादथ च तनीयस्तत्र मध्यगः ॥२०७॥ स्यादङ्कुशो मिण्रिय लिङ्गं लाङ्गलमस्त्रियाम् । शेवशेपौ ध्वजोपस्थौ भगमेढौ च मेहनः ॥२०८॥ पुंसि लोलः स्मरस्तम्भः कन्दर्पः शङ्कुरित्यपि। स्त्रियां कामलता क्लीबेशेफः शेपश्च न स्त्रियाम्॥२०६॥ शिश्नः क्लीबे व्यञ्जनं स्यान्नरपर्यायलच्म च । स्रजः^{*} प्रजननं गुद्यं मोहनं पुंस्युपस्थकः ॥२१०॥ श्रयागडकाशः काशागडः पेलः काशक इत्यपि। श्रगडोऽस्त्री वृषणो° सुष्कस्तद्धः सीवनी^६ स्त्रियाम् २११। सावीसूत्रं पुनः क्लीबे भगः पुंसि पुरीषणः। उच्चारः षणधा मर्म पायुः पुंसि^{१°}च्युतिः स्त्रियाम् ॥२१२॥

१ फुछ ^{BK} २ र्थकः पुमान् ^{KGB} श्रेतःवशः $Eendation\ by\ ^R$. ३ स्त्रिष्ठकृति ^{B} ४ श्रोवःशेफ ^{B} ५ श्रदः ^{BK} ६ पेत्रा ७ वृषिप्रिं ^{B} κ सिवनी ^{B} ६ साविस् ^{B} १० न्युती ^{BK}

शकृद्द्वारं युदे। उस्त्री स्पिक् न स्त्रियामासमं च षण्। श्रपानं ना कटिप्रोथः स्त्रियामपि चुलिश्च्युतिः ॥२१३॥ ऊर्वीः संधिर्वचणः[?] स्यान्मध्यं वंचणमुष्कयोः। विटपं च महावीथ्यस्त्रियामूरुस्तु सिक्य षण् ॥२१४॥ श्रस्त्र्यष्ठीवत्तस्य पर्व वारकीलोथ तस्य तु। पश्चाद्भागे मन्दिरः स्यात्प्रत्ययं तद्धः पुनः ॥२१५॥ कपोली तदधो भागा जङ्घा प्रत्यययोः पुरः। जङ्घापिगडी पिचगडी च जावनी कुल्फगुल्फको ॥२१६॥ द्रयोरधस्ताद्घुटयोः पार्ष्णी पार्ष्णिरपि स्त्रियाम् । द्रयोर्घुटो घुगिटकाथ पदाऽस्त्री चरगो।ऽपि पात् ॥२१७॥ पुमान्पादे। ङ्घरङ्घः पत्क्रमग्रे। विक्रमः क्रमः। तन्मूलं गाहिरं क्लीबे पादायं प्रपदं च षण् ॥२१८॥ श्रय तत्रापि च चित्रमद्गुष्ठाङ्गुलिमध्यतः । कूर्चमस्त्री तदुपरि स्कन्धेांह्रिशिर इत्यपि ॥२१६॥ तलं तु तलहृदयं मध्यं पादतलस्य यत् । पादन्यासः पदं क्लीबे क्रमः क्रमणमित्यपि ॥२२०॥ रसास्रग्मांसमेदे।ऽस्थिमजाशुक्राणि धातवः। सप्तेतेषां क्रमाद्योनी रसादिभ्याप्यथ च्छविः ॥२२१॥

९ वैचयं ^{B} २ पिटपं ^{B} ३ श्च ४ मिद्रः ^{K} ४ स्प्रत्यग्रं ^{BKS} स्प्रत्यशं ^{C} ६ स्यात् ^{B} ७ क्क ^{S} क्का ^{K}

रसिका स्वेदमाता स्यात् षड्सात्रेप्यस्यभ्रा। स्यात्त्वचा हारतेजो¹त्याप्यस्रमाता वपुःस्रवः ॥२२२॥ पुंसि क्लीबे च चर्माम्भा रसो नर्यथ शाणितम्। श्रासुरं प्राग्यदं रक्तमाग्नेयं मांसकार्यपि ॥२२३॥ स्यादस्रं रुधिरं शाणं वर्मजं लोहलोहिते। कीलालं चतजं विस्वमस्टक् चर्मसमुद्भवम् ॥२२४॥ तेजस्त्वक् चतजन्मार्थं काश्यपं मांसजा रसः। मांससारे। प्यची मांसं पिशितं ऋब्यमामिषम् ॥२२५॥ पललं 'जंगलं कीरं ' लेवनं सारटं पलम । श्रस्रपर्यायजन्मार्थं तरसं जाङ्गलं घसम् ॥२२६॥ वासिष्ठं रक्ततेजाजं कीनं भेदस्कृदित्यथ । पृक्का तु°तस्रता पेशी हृदयं पुरसं च हृत् ॥२२७॥ वुक्कस्त्रिषु यक्कत् क्लोम ताड्यं कुपुषमित्यपि। ¹°वल्ऌूर[ः] त्रिषु¹¹षगमुष्कमांसं सरसमुत्तमम् ॥२२८॥ गौतमं मांसतेजोजं हृन्मेदः स्त्री वसा वपा। मांसपर्यायतः स्नेहपर्यायमथगादकम् ॥२२६॥ श्रस्त्रीशिरोर्थतः स्नेहो^{१२}मस्तिक्का मस्तुलुङ्गकः । मेदे।जमस्थि कुल्यं स्याद्भारद्वाजं च देहतः ॥२३०॥

¹ था ^{B} २ प्राण् ^{C} ३ क ^{B} ४ जङ्गलं ^{SB} ४ किलं ^{B} ६ किलं ^{B} ७ तःकृता ^{B} Ξ सरसं ^{K} ६ ताइंकु ताइंकु ^{B} १० वर्जुरं ^{B} ११ वर्णुरक ^{S} १२ मस्ति को ^{B}

श्रद्धीलं धारकं मांसपित्तंश्वदयितं पुनः । कर्करो न पुमान्मज्जाऽप्यस्थिसारः षणस्थिजम् ॥२३१॥ वाजं तेजः स्त्रियां शुक्रवर्द्धिनी कै।शिकीत्यपि । शुक्रमानन्दजं पुंस्त्वं तेजावीर्यं च पौरुषम् ॥२३२॥ स्याद्वीजिमिन्द्रियं रेता रोहणं किट्टर्जितम् । पुमानन्नविकारः स्यादपि मज्जारसोरसः ॥२३३॥ शिरसो'स्थि करोढिः स्त्री कपालः कर्परोऽस्त्रियाम् । पृष्ठास्थनि कसेरु स्यात्स्त्रियां क्लीबे असुखंखणः ॥२३४॥ ^४खटवाङ्गोपि कसेरुर्ना पर्शू^४परशुवकयः। ^६ श्चरुच्यादौ विषमे। देशः स्थपुटं वपुषि स्मृतम् ॥२३४॥ पुनरप्यथ पार्श्वास्थि स्यात् स्त्रियां पारिर्वका पुनः । कङ्कालस्त्वस्त्रियामस्थिपअरोऽपि द्वयोरथ ॥२३६॥ जीवितज्ञा धरा मन्या तन्तुकी धरणी च सा। स्याच्छिरा धमनिर्नाडी नाडिः षण् संधिवन्धनम् ॥२३७॥ महास्नायुः कगडरा स्त्री तिस्रस्तासूत्रमा इमाः । इडा वामे तनोर्मध्ये सुषुम्ना पिङ्गला परे ॥२३८॥ इत्यादिकाः शिराभेदा विज्ञेया योगशास्त्रतः । त्वक्त्वचाऽस्रग्धरा कृतिरछादिनीरे।मभूरपि ।२३६॥

९ स्थि $^{ ext{KS}}$ २ कसेरू $^{ ext{B}}$ ३ सुखंव $^{ ext{B}}$ ४ खट्टाङ्गो $^{ ext{K}}$ ४ परशुःपशुं $^{ ext{B}}$ ६ द्यस्थ्या $^{ ext{S}}$

ॐ ^{CF}शिवखट्बाङ्ग

क्लीबेऽजिनं देहवर्म चर्म पुंसि महापटः। रक्ताधारोप्यथमलः किट्टेऽस्त्र्यथ तनूरुहृम् ॥२४०॥ रोम लेामाङ्गजं त्वग्जं त्वचः पर्यायते। मलः। वालपुत्रः परित्राणमन्तरा नासिकोष्ठयोः ॥२४१॥ यत्तन्मुख्यं कर्णमूलात्कर्णमूलावधिस्थितम् । नरचिह्नं द्वयोः श्मश्रु शुग्ठं कचाश्रितं च यत् ॥२४२॥ 'दृषीका दृषिका नेत्रभवे नेत्रोद्भवे तु षण्। ^रकुलुकं ^{रे}पुष्पिकापि स्यात्पिञ्जूषः कर्णयोः ^४ पुमान् ।२४३॥ सिंहाणमस्त्री नासोत्थे तत्र स्वेदनरेचने । कुरुगडवृद्धा^र स्विणिका स्वाणिका नामिजे कुणः ॥२४४॥ लिङ्गजे पुष्पिकाथ स्यान्मुखार्थादासवार्थका। स्टिणिका स्यन्दिनी लाला स्टिणीका° कालकूचिका ॥२४४॥ घर्मस्तु स्वेदप्रस्वेदौ त्वक्पर्यायजलार्थकम्। मूत्रं देहासवः पुंसि वस्तिपर्यायते। मलः । २४६॥ प्रसावः प्रस्रवोऽपि स्याद्विड्विष्ठे च स्त्रियामुभे। शकृत् क्रीबे मलोप्यस्त्री पुंस्थुचारोप्यवस्करः ॥२४७॥ क्रीबे गूथं पुनर्वर्चः पुरीषं शमलो⁻ऽस्त्रियाम् । पर्दनं गुदजे शब्दे तत्र कुस्मित मित्यपि ॥ २४८ ॥

१ दुविका ^{BC} २ कुर्लक ^{C} ३ पिष्पिका ^{S} ४ कर्णजे ^{SK} ४ वृद्धी ^{B} ६ कुर्पा ^{B} ७ कुरु ^{B} = शरुको ^{B} ६ कुस्सित ^{C} कुस्सित ^{B}

पुंस्याकल्पा वेषवेशावपि भूषणमस्त्रियाम् । स्थान्नेपथ्यमपि क्लीबे प्रतिकर्म प्रसाधनम् ॥२४६॥ श्रस्त्रो किरीटं मुक्कटमुष्णीषमवतंसकम् । काटीरमपि कौटीरस्तथैव शेखराऽपि च ॥२५०॥ त्रापीडः पुंसि मौलिः स्याद्वेष्टनं षणतः पुनः । मगौ तत्रैव खचिते पुंसि चूडार्थता मगिः ॥२५१॥ श्रपि क्लीबे शिरोरत्नं तरले। हारमध्यगः। मूर्झि माल्यं तु षण् दाम शीर्षकं ' शिरसः स्रजि ॥२५२॥ स्रक् स्त्रियां मालिका माला गर्भकः केशमध्यगम् । प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि पुरोन्यस्तं ललाम तत् ॥२५३॥ तिर्यंग्वज्ञिस वैकर्ज प्रालम्बमृजु तत्समम्। श्रन्थनं यन्थनं पुंसि प्रारम्भो रचना स्त्रियाम् ॥२५४॥ परिपूर्णत्वमाभागः कर्णपूरस्तु न स्त्रियाम् । स्त्रियां पत्राह्यताभिङ्गः पाश्यापि स्याह्यलाटिका ॥२५५॥ पारिपाश्या पारितथ्या कर्णिका कर्णभूषणम् । कर्णादर्शः कर्णवेष्टस्ताटङ्कः पुंसि क्रगडलम् ॥२५६॥ श्रित्रयां ताडपत्रं स्त्री कर्णान्दुः कर्णवालिका । उत्वितिका च कर्णान्दूरथ कग्ठविभूषग्रम् ॥२५७॥

१ शीर्षण्य ^B २ गः^B

क्रीबे येवेयकं चापि लम्बमाना ललन्तिका। प्रालम्बिका कृता हेम्रोरः सूत्रिका तु मै।क्तिकैः ॥२५८॥ कलापः पुंसि मुक्तार्थाद्धारः प्रालम्ब इत्यपि । स्त्र्यावली स्रग्लता यष्टिः सूत्रं प्रतिसरस्त्रिषु ॥२५६॥ देवच्छन्दः शतं साथमिन्द्रच्छन्दः सहस्रकम् । तदर्धं विजयच्छन्दो हारस्त्वष्टोत्तरं शतम् ॥२६०॥ श्रर्द्धं रश्मिकलापोस्य दशभिश्रार्द्धमाग्यः । द्विद्वीदशोर्द्वगुच्छः स्यात्पञ्चहारफलं लता ॥२६१॥ श्रर्द्धहारश्चतुः षष्टि^३र्गुच्छमाणवमन्दिराः । श्रपि गोस्तनगोपुच्छावर्द्धमर्द्धं यथोत्तरम् ॥२६२॥ इति हारा यष्टिभेदेरेकावल्येकयष्टिका। किएठकाप्यथ नचत्रमाला तत्संख्यमौक्तिकैः ॥२६३॥ क्रीबेऽङ्गदं तु केयूरं बाहुपर्यायभूषणम् । श्रावापकः पारिहार्यः कटको वलयोऽस्त्रियाम् ॥२६४॥ कङ्कणं न स्त्रियां तद्वदंगुलीयकमूर्मिका। साचराङ् गुलिमुद्रा स्यात् करारोहः पुमानथ ॥२६४॥ क्कीबे सारसनं काञ्ची सैव स्याक्किटिमेखला। संसप्तकी^४ च रसना^६कटिपर्यायनाटिका ॥२६६॥

१ कलम्बिका ^{B} २ श्रद्धरिस ^{B} ३ गुच्छा ^{K} ४ करो ^{B} ४ सांसप्रकी ^{B} ६ कोटि ^{BC}

स्त्री मेखला च' रसना काञ्चिः कच्या च कच्चया। पुंस्कट्यां शृङ्खलं तु स्यात्त्रिषु पादाङ्गुलस्य षण्।।२६७॥ स्यात्पादकटकं वास्त्री तुलाकोटिरपि द्रयोः। मञ्जीरोऽस्त्री नृपुरोऽपि तुलाकोट्यपि च स्त्रियाम् ॥२६८॥ हंसकश्चाथ घर्घर्यं। कडुग्गी चुद्रघग्ट्यपि । पादशीली प्रतिसरा किङ्किगी चुद्रघिटका ॥२६६॥ पादतः कीलिका नाली मालिका चाङ्गलीयकम्। श्रिडिनी सिञ्जिनी तुल्ये**⊛वृश्चिक्यपि वृश्चिका ॥२७०॥** पटः सिचय श्राच्छादचीवराः पुंसि न स्त्रियाम् । चेलमाच्छादनं वासे। वसनं चापि न स्त्रियाम् ॥२७१॥ तद्रल्कलतृग्किमिफलरोमार्थसंभवम् । चुमाभङ्गाशणादित्वक्संजातं वाल्कमित्यपि ॥२७२॥ कर्णासाकीदितृलोत्यं फालं स्याद्वादरे पुनः। श्रार्कं तौलं च रोमं तु स्याच्छशैडादिरोमजम् ॥२७३॥ तदौर्णमय केशियं जीविनिर्जीवकाशजम्। विविधं चापि तत्सृत्रं पट्टं हीरं च कोमलम्॥२७४॥ श्रथैतेषां प्रभेदाः स्युस्तत्र वल्कलजान्यपि । चौमारयस्त्री पवित्राणि शाणान्यावपनानि तु॥२७४॥

१ रस ^{BC} २ वास्त्री ^{EC} ३ शाली ^{B} ४ किलिका ^{C} ४ मानिका ^{B} ६ पदहीर ^{B}

^{*} Indication of author's residence in North Behar तिहुत ?

शाणी गोणी स्त्रियां तासां विकृतिः पुंसि कार्गलः। कागलोप्यचराधारः पुस्तकप्रकृतिः पुनः ॥२७६॥ श्च जरात्के।शपर्यायस्तद्व द्रर्जस्य वल्कले । ताड़पत्रे तत्र पत्रं न ना भङ्गोदृभवान्यपि ॥२७७॥ कार्पासं सर्वकार्यार्थं वादरं तदथ स्त्रियाम् । ऊर्णा मेषादिले। मिनस्यात्क्षीवे श्रीर्णं तदुद्भवे ॥२७८॥ श्राविकौ भ्रक्षेचेव पुमानूर्णायुरित्यपि । श्रायस्त्रको रस्त्रकः स्यादृद्वयोः कम्बल इत्यपि ॥२७६॥ मरूद्रवायां शुम्बा स्याङ्कुम्बा पञ्चनदोद्भवा । पुंसि पर्वतसंजातपर्यायो रत्नकम्बलः ॥२८०॥ काश्मीरी तु महोर्णा स्यात् प्रावारीत्यपि पामरी। य^४चिका भोट इत्याद्यास्तत्तद्विषयनामकाः ॥२८१॥ म्लेच्छदेशोद्भवाः केपि परुत्कालोद्भवा श्रपि। श्चनेके राजभोग्यास्ते त्रिषु सर्वे यथार्थतः ॥२८२॥ श्रय साधारणं^र मापं चौमं स्यात्प्रावृतं त्रिषु । दुकूलं च दुगूलं स्यात्काशियं कृमिकाशजम् ॥२८३॥ राङ्कवं मृगरोमोत्थं स्त्रियां भूम्नि दशा श्रपि । वस्त्रान्ते च स्त्रियां वर्त्तिर्वस्तिश्चापि च पहनवः ॥२८४॥

९ श्रपिकीकंस्र $^{
m B}$ श्रपिकीकंप्र $^{
m KC}$ श्राविकीरश्रकी चैव $^{
m S}$ २ सर्र् $^{
m KC}$ ३ छम्बा $^{
m B}$ ४ स्राति $^{
m KC}$ ५ पचिका $^{
m BKS}$ ६ माप् $^{
m BKS}$

वस्त्रव्यस्यः पुमानस्त्री प्रार्थ्यश्रञ्चल इत्यपि । श्रष्टहस्तपरिमाणं परिधानचमं महत् ॥२८४॥ सदशं चालितं शिष्टेस्त' द्वौत्रं पौत्रमप्यग्र । स्नानेङ्ग^२प्रोञ्छने पेात्रमंगोद्धेांगो^३छनं च षण् ॥२८६॥ तत्स्यादुद्गमनीयं यद्धौतयोर्वस्त्रयोर्थुगम् । नवं वासाऽनाहृतं स्यादहृतं तन्त्रकं पुनः ॥२८७॥ ^४निःप्रवर्णं किःप्रवाणिस्तद्वस्तु सकलं त्रिषु । पटचरो जीर्णवस्त्रं संव्यानं तृत्तरीयकम् ॥२८८॥ प्रच्छादनं प्रावरगं वराशिः स्थूलशाटकः । वैकच उत्तरासङ्गः प्रावारो बृहती स्त्रियाम् ॥२८६॥ परिधानं परीधानमन्तरीयमधोंशुकम् । श्रपि स्यादुपसंव्यानं तथापि वसनं पुनः ॥२६०॥ तद्यन्थिस्तु स्त्रियां नीविनीवी नोचय इत्यपि। श्रद्धीरुकं चलनकं स्याचग्डातकमंशुकम् ॥२६१॥ सभर्तु काणामन्यासां चलनीति निगचते । शाटीचोट्यो स्त्रियां पुंसि कूर्पासश्चोलको द्वयोः ॥२६२॥ श्रस्त्रियां कञ्चुकोऽपि स्यात्रिषु स्यादपि कञ्चुली^र । श्रङ्गिका कटिबन्धे तु परेः श्रात्स्यात्करः पुमान् ॥२६३॥

१ द्वोनं^{BS} २ प्रोत्त^{BC} ३ व्ह्र^B ४ निष्प्रवर्ण निष्प्र^S १ कञ्चुला^B ६ प्राक्^B # मैथिल spelling

पह्नवादियुतः सोऽपि पटः प्रच्छादनी द्वयोः। द्विवस्त्रा द्विपटी तद्वद्धिमवातसहें शुके ॥२६४॥ नीसारोथ निचालस्तु निचुल्यश्चोत्तरच्छदः। श्रपि स्यात्प्रच्छदपटः क्षीबे निचुलकं पुनः ॥२६५॥ कञ्चकं वारवाणा ना यामस्तूलयुतोप्यथ। द्वयोः कच्छाटिका कच्छपटः कोपीनमित्यपि ॥२६६॥ कत्ता स्त्री कर्पटः पुंसि परिधाने परोञ्चलः । उत्मवादौ सुहुद्भिर्यद्वलादाकुष्य रह्यते ॥२६७॥ वस्त्रमाल्यादि तत्पूर्णापात्रं पूर्णानकं च तत्। तदेवाप्रपदीनं स्याद्रयाप्नोत्याप्रपदं हि यत् ॥ २६८॥ चीवरं भिचुसंघाटी समे। नक्तकर्पटी। ऊर्मिका स्यात् स्त्रियां वस्त्रभङ्गराब्देऽस्य मर्मरः॥२६६॥ प्रतिसीरा जवनिका तिरसः करिकारिणी। त्रपटी स्यापुमान्काग्ड भटो थोह्योच इत्यपि ॥३००॥ चन्द्रोदयश्च^५कटका वितानं पुंनपुंसकम् । क्कीबे स्थुलं पट्टमयं दूष्यं यद्दस्त्रवेश्म च ॥३०१॥ पटवासः खरगृहं केशिकं पटकुट्यपि । स्याद्युगुलयनि^मकार्या रज्जुवंशादि संभवे ॥३०२॥

१ कञ्चुको ^{KS} २ च्छा ^{B} ३ परा ^{KS} ४ पटे ^{KCB} ४ दश्को वै. ६ तत् ^{B} ७ कोपाकं म काया ^{S} ६ संगते ^{B}

श्रय रोगे गदो व्याधिरुपतापः चयोऽपि च। क्रमः क्रामे। विकारः स्यान्मृत्युपर्यायसेवकः॥३०३॥ स्त्री ग्लानिरर्त्तिरार्त्तिः स्याद्रुयुजा षणपाटवम् । भयं मान्यं च पुंसि स्यादामयोष' महागदः ॥३०४॥ ज्वरः स्यात्संज्वरो रोगपुष्टश्चातङ्कस्त्रिपात् । भस्मवाण स्त्रिशीर्षार्थ एक दंष्ट्रार्थ इत्यपि ॥३०४॥ श्रय ज्वरो मनुष्येषु करिजातिषु^र पाकलः । श्रभितापस्तुरङ्गेषु पोरको^र रासभेषु सः ॥३०६॥ उष्ट्रेष्वलसकः सस्याद् गोषु स्यादेश्वरो ज्वरः । सर्पेष्वाचिक इत्या^४ रूयो हारिद्रो महिषेष्वयम् ॥३०७॥ मृगेषु मृगरोगः स्यात्प्रलेपोऽजाविकेष्वयम् । श्रचमानः पित्तपुस्यान्मत्स्येष्विन्द्रमदश्चसः ॥३०८॥ गुल्मेषु यन्थिकः सस्यात्सच पुष्पेषु पर्वतः। श्रोषधीषु ज्योतिरयं रूपकेा° निलनीषु च ॥३०६॥ धान्येषु पूर्णका लोलः कोद्रवेषु च पर्वतः । **®पुष्पेष्वप्सु च नीली स्याद्धरायामूषराभिधः ॥३१०॥** श्रव्नगन्धिरतीसारोऽतिसार उदरामयः । मलवेगोथ स्त्रियां स्याद्यहर्गा संप्रहरायपि ॥३११॥

१ महामदः ^{KC} २ पालकः ^{BK} ३ प्रोरको ^{C} ४ ख्ये ^{B} ४ मेगः ^{B} ६ श्रवमानः ^{B} ७ रुपको ^{B} म् जोला ^{K}

^{*} पुष्पेषुपर्वतः is repeated

श्रपि'प्रवाहिका चाथाजीर्णाचन्नाचपकता। तदिकारे विषूचिः स्त्री दुर्नामाना गुदाङ्कराः ॥३१२॥ पापरोगो मयूरी स्त्री रक्तपर्यायता वटीँ। क्रीबेऽर्शासि गुदा रैकीलाः कृमयः केष्ठजाः पुनः॥३१३॥ श्रङ्गजा विविधास्ते स्युर्यू का व्याः स्युर्वमिस्त्रियाम् । वान्तिः स्त्रियां स्याद्रमशुः प्रच्छर्दिश्छर्दिरित्यपि॥३१४॥ छ 'र्दिवीमी च वमनं छर्दनं स्यान्न पुंसकम् । त्रय पाग्डुर्विरूपः स्यात्स^६चिवामय इत्यपि ॥३१५॥ कामला स्त्री तत्प्रभेदे क्लीबं तु स्याद्वलीमकम्। रक्तपीतं धीतरक्तं वातादिद्वन्द्वदोषजम् ॥३१६॥ उन्नेयमथ⁻काशः स्यात् चुतं क्वीबे चवः पुमान् । स्त्रियां चुत् चवशुः पुंसि प्रतिश्यायः प्रतिश्ययः ॥३१७॥ पीनसाथ चया राज यक्ष्मा रागार्थराडपि। यक्ष्म' जक्ष्मश्च यक्ष्मश्च शोषो बहुविधा स्त्रमी ॥३१८॥ श्रयाप्यग्निविकारोथारुचिः स्त्री स्यादरोचकम्। अअद्धानभिलाषोथ पिपासा तृद् तृषापि च ॥३१६॥ तृष्णोदन्येथ मूर्छा तु मृहिर्मोहिःखर''चयः। खरसादश्च^{१२}मूर्त्सायां^{१३}निद्रास्त्री शयनं च षण्॥३२०॥

१ श्रापि श्राप् ^{RBC} २ ची ^{B} ६ लात् ^{CKS} ४ र्थूकादिमाविम ^{B} ५ छुर्दी ^{KS} ६ त्सा ^{B} ७ रक्तिपत्त पित्त ^{C} म कास: ^{KBS} ६ पीनासे। ^{B} १० श्रक्ष्म ^{B} ११ स्वर ^{BS} १२ स्वर ^{SB} १३ थे। ^{SK}

स्वप्तः स्वापश्च संवेशस्तन्द्री तन्द्रा प्रमीलिका । श्रपि स्याद्विषया ज्ञानं प्रलयः प्रमिलापि च ॥३२१॥ ग्लानि^रग्लीः स्यादथ मदः स्त्रियामुद्रिक्तचित्तता । मदात्ययो मदातङ्कः पानस्यार्थादजीर्णकम् ॥३२२॥ पानाद्विभ्रमपर्यायः पानाद्घातस्तथा परः। संतापः संज्वरस्तापः ष्ठोषो वाहोऽपि चामकः ॥३२३॥ श्रन्तर्दाहः केष्टतापे मुखताल्वेष्टचचुषि । तापे ना दवयुः पादपागयङ्गुलितलादिके ॥३२४॥ यः संतापः शिखापितः प्रलयस्तु प्रलीनता । सच स्यादिन्द्रियस्वायश्चेष्टनाशोष्यथापि च ॥३२५॥ उन्मादो मतिविभ्रंशउन्मनायितमित्यपि। स्रावेशे। भृतसंचारे। भृतकान्ते^र प्रहागमः ॥३२६॥ श्रपस्मारोङ्गविकृतिर्लालीधो भृतविकिया । तैमित्यं जडता जाड्यं शीतलत्वमपाटवम् ॥३२७॥ श्रामवातः संधिशूलमथ शूलं तु वातजे । तोदे यदन्नपाके स्यातच्छूलं° परिणामकम् ॥३२८॥ स्यादुदृगार उदावर्त झानाहा मलरोधनम् । विवन्धोपि च विष्टम्भः प्रत्यानाह उरोप्रहः ॥३२६॥

९ प्रस्त्यं ^{KC} २ रस्र ^{B} ३ शो ^{B} ४ पित्ता ^{KB} ४ कान्ते। ^{B} ६ बीसान्धो ^{B} ७ स्र ^{KC}

हृद्रोगे। हृद्रते श्रूलेऽथोदराग्युदरामये। जलोदरोथ जुम्भा स्याजम्मिका जुम्भगं च षग ॥३३०॥ मान्चालस्ये भन्दता स्यात् कार्यप्रद्वेष इत्यपि । श्रामा मलस्य वैषम्याद्रकार्तिः शाणितामयः ॥३३१॥ गुल्मस्तु जाठरे। यन्थिः पृष्ठ^२यन्थिर्गडुर्भटः । मृत्राघाते। मृत्रवर्त्मरोधेथ मृत्रकृच्छके ॥३३२॥ कुच्छं स्त्रियामश्मरी स्यात् प्रमेहो मेह इत्यपि। मृत्रदोषः सामरागः प्रमेहपिटकाः पुनः ॥३३३॥ मेदोदोषोपि शोथोऽस्त्री शोफः स्यात् श्वययुः पुमान् । श्चन्त्रवृद्धिर्गग्डमाला श्रर्बुदं स्यात्ततः पुनः ॥३३४॥ श्रस्त्रियां पादवल्मीकं श्र्वीपदं पादगरिहरः। विद्रधी विद्रधिः स्त्रीस्याद्दृद्गन्थिह् द्वणश्च सः ॥३३४॥ त्रणो भगप्रदेशोत्थः स च पुंसि भगंदरः। सद्योत्रणः केष्टिभेदः पुंसि नाडीव्रणेऽपि च ॥३३६॥ लिङ्गोपदंशा लिङ्गाशांस्यिय कुष्टभिदाः क्रमात्। कुष्ठं शिवत्रमुभे क्षीबे काठा दुश्चर्मकं पुनः ॥३३७॥ कापालिकोद्धम्बरे च मग्डलं त्रिषु चर्चिका । तद्वत्त्वक्पलिकं च स्यात्पादस्फोटो विपादिका ॥३३८॥

९ मोद्यालस्ये^B २ ग्रन्थोगडु^{BK} पुमान्^{KC} ३ कापालिकोदुम्बरे च श्रस्त्रियां पारवरिमकम् रलीपदंपादगण्डीरः विद्वधीविद्वधिस्त्रियाम^B ४ फलिकं^B

धीतकुष्ठं टिटटिभं स्त्री 'दुदुरलसमित्यपि। दद्रदंद्रश्चापि दर्दूः काठो नाकग्डुरित्यपि ॥३३६॥ कच्छः कग्रहश्च कग्रहृतिः खर्जूः कग्रहृयनं च षण्। पीतस्फोटे पाम पामा सूक्ष्म स्फोटे विचर्चिका ॥३४०॥ चुद्रस्फोटे^३चञ्चिका स्यान्मसूराभा मसूरिका । संचारिसुगिडका" स्फोटे पिटको विटकिश्रिषु ॥३४१॥ विस्पोटः स्फोटकश्चेन्द्रलुप्तः केशव इत्यपि । महाकुष्ठे चर्मदलं पुगडरीकं शतारुकम् ॥३४२॥ काकनं ° पित्तकुष्ठं च कुष्ठान्यष्टादशैव हि । श्रय षष्टिमिताः चुद्रुरोगाः पनसिकादिकाः ॥३४३॥ मसूरिकान्तास्तेषु स्याज्ज्वालागर्दभकार्थकः । श्रम्लिपत्तं विसर्पाह्व उदर्दो वातशािखतम् ॥३४४॥ इत्यं भूयो रोगभेदा श्रथ वातोद्भवा गदाः। श्राचेपकं हुनूस्तम्भ इत्याया श्रथ पित्तजाः ॥३४४॥ भूमोद्वारादयस्ते स्युश्चत्वारि शदथापरे । रक्तोद्भवा गौरवाद्यास्ते दशाय मुखोद्भवाः । ते चतुःसप्ततिमितास्तेषु दन्तोद्भवा दश ॥३४७॥

१ दुद्ध ^{B} २ सून ^{K} ३ चिन्चिका ^{CB} ४ संचारीश्चु ^{K} रीशु ^{B} ४ विकट ^{KB} ६ वुक् ^{B} ७ काननं म द्भः ^{B} ६ विपर्योह्य ^{KC} १० कफजाः स्पुर्निद्वाद्याः ^{B}

एकादशैष्ठ भजा दन्तमूलरोगास्त्रयोदश । श्रष्टे। तालुगदा जिह्वाभवाः षड गलजा गदाः ॥३४८॥ त्रष्टादशाष्टावपरे मुखमध्यभवा त्रय । **त्रष्टादश स्युः कर्णोत्थाः सप्तपाली समुद्भवाः ॥३४६॥** कर्णमूलेाद्भवाः पञ्चदशाष्टी नासिकोद्भवाः। शिरोरोगा दशैव स्युस्ते खलत्यादयोप्यथ ॥३५०॥ नवैव स्युः कपालोत्थास्तेषु स्यादिन्द्रलुप्तकम्। तथा पलितमित्याचा ऋघ नेत्रसमुद्भवाः ॥३५१॥ चतुर्नवतिसंख्याकाः पुंस्त्वदोषास्तु पञ्चधा । कुम्भीक इषको^२ संक्यः सुगन्धी षएड^३ इत्यमी ॥३५२॥ श्रयाप्यष्टौ शुक्रदोषा श्रय स्त्रीदेहजागदः । तेष्वष्टावार्त्तवोत्थास्तु तत्र प्रयाभमार्त्तवम् ॥३५३॥ क्रणयं^धयन्थिलं^ध चीणमलतुल्यादिकं च तत्। प्रदराऽस्त्री चतुर्धा स्यादय योनिसमुद्भवाः ॥३५४॥ चतुर्विंशतिराख्याताः शुक्रावामिनिकादयः । योनिकन्दश्चतुर्धा स्यादष्टधा गर्भजो गदः ॥३५५॥ पञ्चधा स्तनजा रोगा बालरोगस्त्रिधा मतः। श्रदचपुरुषाज्ञातः° सपत्नीविहितोऽपरः ॥३५६॥

१ दशोध्ठ ^{B} २ ईर्प्यकासेक्यो ^{S} ३ व σ^S व $\sigma\sigma^B$ वंठ ^{K} 8 कुण्यम ^{B} ४ प्रन्थिकं, क ^{B} ६ वामिनी ^{C} ७ जातः ^{B}

देवाजातस्तत्र दन्तभेदाख्या विविधा गदाः। श्रय रुग्गोऽमितो^रम्लाना व्याधितो विकृतो पटुः॥३५७॥ ग्रभ्यान्तः^र सामयो मन्द श्रातुरो ग्लास्तुरित्यपि । तद्विशेषाः समुन्नेयास्तत्तनमत्वर्थगोचराः ३५८॥ यथा ज्वरितकग्डूलार्शसच्चितदद्रुणाः । त्रिष्वथा भेषजं क्वीबे भेषज्यं च भिषग्जितम् ॥३५६॥ श्रीषधं चागदं जायुः पुंस्ययापि च नियहः। उपचारश्चापशमश्चिकत्सा रुक प्रतिकिया ॥३६०॥ उपचर्यायात्मनीनमायुष्यं च हितं च तत्। पथ्यं स्यादप्यथारोग्यं वात्तं पाटवलाघवे ॥३६१॥ **त्र्यनामयम**थोह्याद्यः पटुः कल्पो निरामयः । श्रग्लास्नुरगदो नीरुगनातङ्को लघुः पुनः ॥३६२॥ वार्तोपि स्यादथा वैद्य श्रायुर्वेदी चिकित्सकः। रोगहार्यगदंकारो रोगज्ञो जीवदो भिषक ॥३६३॥ स्रष्टा विद्वान्विधिरथ विषवैयस्तु जाङ्गली । कथाप्रसङ्गः क्विन्नाचे चुछश्चिछश्च पिछकः ॥३६४॥ वाच्यलिङ्गा अथो अ पथ्यं पादाहारः स्त्रियां मृजा । स्यान्मार्ष्टि र्मार्जनी क्वीबे स्यादुद्वर्त्तनमित्यपि ॥३६५॥

९ भेदा $\mathbf{u}^B$ २ निता ^{C} श्रभ्यन्तो ३ बि $\mathbf{g}^K$ ४ श्रथाप्यान् $\mathbf{z}^S$ * पथ्यं पादाहार इति पर्यायो

परिकर्माङ्गसंस्कार श्राचामः स्नानमाप्लवः। स्त्र्याप्लुतिः स्यादाचमनमभिषेकोऽवगाहृनम् ॥३६६॥ अवगाहोऽपि चर्चा तु चार्चिक्यं स्थासकोपि च। प्रबोधश्चानुबोधश्च स्याहेखेङ्गुलिपत्रयोः ॥३६७॥ यत् सर्वेषिधिस्नानं तन्मङ्गल्यमलौ किकम्। दिष्टं तु मृत्तिकास्नानमभिषेकस्तु मन्त्रवत् ॥३६८॥ क्कीबे तमालपत्रं स्याचित्रकं तिलकोऽस्त्रियाम्। पुनर्विशेषकं क्लोबे शीतलं भोगिवछभम् ॥३६६॥ गोशीर्षं चापि मङ्गल्यं तिलपर्णं महाईकम्। सुगन्धं चावनं चास्त्री शीतगन्धोऽपि चन्दनः ॥३७०॥ गन्धाढ्यो गन्धसारोऽपि श्रीखगडो मलयोद्भवः। सर्पावासश्च पाटीरा वेधकः पुंसि राहिणः ॥३७१॥ गन्धराजाऽपि भद्रश्रीः स्वयं शुष्के तु सुक्कडिः । वेरं षगाईच्छिन्ने स्याद्दिधा काष्ठं तुचान्दनम् ॥३७२॥ वेंटा मलयपादाः स्युस्तज्ञं वेटं परे जगुः। निम्ब^२बिल्वहरिद्रादि^३ तत्संगत्या भवन्ति ते^३॥३७३॥ नातिपीतं तु कैरातं कवरं चन्दनं च तत्। गन्धकाष्ठं शैलगन्धं किराताभिधवह्रभम् ॥३७४॥

३ मबोाचकम् ^{S} २ विव ^{K} ३ द्रा ^{S} ४ ये ^{B}

तत्स्याद्बहलगन्धं च पित्तंगन्धं तु पीतकम्। कालेयवर्वरं पीतचन्दनं माधवप्रियम् ॥३७४॥ श्रथ रक्तार्कजुद्रेभ्यश्चन्दनं रक्तसारकम्। क्रचन्दनं हिमं चाय वर्वरं श्वेतवर्वरम् ॥३७६॥ वर्वरोत्थं लेहितं तु सुराईं नन्दनोद्भवम् । हरिगन्धं महागन्धमिन्द्रपर्यायचन्दनम् ॥३७७॥ स्यादस्त्रियां दिञ्यमथ काश्मीरं पिशुनं वरम् । शठं वरेगयं घुस्टणमरुणं वह्निशेखरम् ॥३७८॥ गौरं कालेयकं कान्तं जागुडं केशरोऽस्त्रियाम् । कुङ्कमं चापि वाह्लीकं पीतं काश्मीरसंभवम् ॥३७६॥ अस्वक्पर्यायि काश्मीरं सूर्यपर्यायि दीपनम् । संकोचं सौरमं धीरं वर्णं स्यात्पीतचन्दनम् ॥३८०॥ घोरं चाय तृगोत्यं तुतृगार्थाकुङ्कमार्थकम् । तृणपुष्पार्थकं चाथ श्यामा गन्धमृगाग्डजा ॥३८१॥ कस्तूरी मृगनाभिः स्यान्मदनी गन्धवेलिका। मार्जारी सुभगा वेधमुख्या स्याद्बहुगन्धदा ॥३८२॥ श्यामला ललिता गन्धभूलिरामोदिनीत्यपि । मृगः सहस्रवेधी स्थान्मार्गो मृगमदोऽपि च ॥३८३॥

⁹ पीत ^{B} २ पीतं ^{BK} ३ गौर ^{B} ४ वाहिकं

कपिला पिङ्गला कृष्णा त्रिविधातस्तु ' पञ्चधा । चूर्णीकृता तु खरिका तिलाभा तिलकापरा ॥३८४॥ कुलित्यका कुलत्थाभा तस्याः स्थूला तु पिग्डका । ततः स्थूला नापिकाथ कर्पूरो हिमवालुकः ॥३८४॥ स्याद्वेगुप्रचनपर्यायसारपर्याय इत्यपि । त्र्रिप स्याचन्द्रपर्यायो हिमाङ्कः शाम्भवः पुनः ॥३८६॥ गोशीर्षस्तेलपर्णः स्याताराभ्रः क्रमुदः शिला । मिहकाप्यथ तद्भेदाः पोताभो भीमसेनकः ॥३८७॥ श्रपि स्याच्छंकरावासः पांसुः शीतकरः पुनः । पि^४ञ्जोब्जसारः सारोपि जृटिका वालुकः पुनः ॥३८८॥ हिमयुक्तः शीतलापि पञ्चिक रश्चेवमादयः। चीनकश्चीनकर्पूरः कृत्रिमो धवलः पटुः ॥३⊏६॥ दीपकर्पूरजोपि स्यात्सच कर्पूरनामकः। पीता तु गौतमी गव्या वन्दनी या च काञ्चनी ॥३६०॥ मेध्या मनेारमा श्यामा रामा गौरी च रोचना । गोरोचना च मङ्गल्याथ जवादिः स्त्रियामियम् ॥३६१॥ गन्धपर्यायराजार्थो मृगार्थाद्वर्मजोऽपि च। श्रित्रयां कर्दमः "स्निग्धः कृत्रिमोऽपि ततः पुनः ॥३६२॥

९ ता ^{KB} २ कुलुत्थिका ^{B} ३ सन्धः ४ पिजो ^{KS} ४ चिक ^{B} ६ चन्द्रनीया ^{BK} ७ मातिळ ^{B}

समृहगन्धो गन्धाट्यः सुगन्धतेल इत्यपि । कटुमोदोथ¹स्तूणीकः स्तूणीकान्तः कुठेरकः ॥३६३ स्तृि एकः पीतकः कान्तो नन्दी कलप इत्यपि । जातिपत्री^३ जातिकोशी सुमनापि च पत्रिका ॥३६४॥ जातीफलं जातिसस्यं शास्त्रकं सुमनः फलम् । मजुसारं आतिसारं पुटं द्वेष्यं तु कोलकम् ॥३६४॥ कङ्गोलकं कृतफलं मरिचं कटुकं फलम् । कटफलं स्थूलमरिचं माधवोचितमित्यपि ३६६॥ कर्पूरागरुकस्तूरी कक्को ^६लेर्यचकर्दमः। गात्रानुलेपनी वर्त्तिर्वर्णकं कु विलेपनम् ॥३६७॥ चूर्णानि वासयोगाः स्युर्वासितं भावितं त्रिषु । प्रियंग्रः फलिनी श्यामा प्रियवह्नी फलप्रिया ॥३**६**८ गौरी गोविंदिनी वृन्ता करमा कंङ्ककङ्गनी। लङ्गुरा गौरवछी च सुभगा पर्गाभेदिनी ॥३६६॥ शुभा पीता च मङ्गल्या श्रेयस्यथ सुधूपकः। श्रीवासः श्रीरसा वेष्टा धूपाङ्गस्तिलपर्णिकः ॥४००॥ वेष्टसारो रमावेष्टः चीरशीर्षक इत्यपि। उशीरं तु मृगालं स्याजलवासी हरिप्रियः ॥४०१॥

१ पि ^{B} २ कालोय ^{B} ३ जाती ^{B} ४ मज १ द्वेण्यं ^{B} ६ कंकोले ^{B} ७ पर्याकः ^{KSB} % वर्णको वर्णकोऽसावि पुंलिङ्गो माघे ।

श्रभयं वीरणं वीरं समगन्धिकमित्यपि। रणिप्रयं वीरतरं शिशिरं शीतमूलकम् ॥४०२॥ शुभ्रं सुगन्धिकं चापि कलकं चाथ शेखरम्। स्त्रियां लवङ्गकलिका दिव्यं क्षीबे न^१च स्त्रियाम् ॥४०३॥ लवङ्गं देवपर्यायपुष्पपर्यायकं फलम्रे। लक्ष्मीपर्यायपुष्पार्थं मृंगारं वान्तसम्भवम्^र ॥४०४॥ रुचिरं स्यादथ स्वादुः सुधूमाे भारतारकः। गन्धधूमभवोथास्त्री कृष्णादगरुकाष्ठके ॥४०५॥ श्रगुरु र्वसुकः केश्यः शृङ्गारो विश्वरूपकः । धूपार्ही वह्नरोऽपि स्यान्मिश्रवर्गोऽघ^६ पीतकः ॥४०६॥ श्रलारोऽनार्यको लोहः स च वर्णप्रसादनः। काष्ठागुरुः कृमिजग्धश्चाय स्यादद्दनागुरुः ॥४०७॥ दाहागुरु^ददीहकाष्ठं पुरं धूपाङ्गदः पुनः। वह्नभः पूरमथनं मङ्गल्यामह्निके स्त्रियौ ॥४०८॥ गन्धार्थ¹°मङ्गलाच्चाथ तुरुष्का यवनः कपिः। पिग्याकः^{११} कपिजे। धूम्रः शिल्पिसारः सुगन्धकः^{१२}।४०६ शिल्पिकः पीतसारः स्यात् पिगिडतः पिगडतेलकः । करेवरः कृत्रिमको लेपनश्चाय गुग्गुलुः । ॥४१०॥

१ चन $^{
m B}$ २ प्रवस् $^{
m BK}$ ३ वान्ति $^{
m BK}$ ४ स $^{
m B}$ ४ बैंसुकः $^{
m B}$ ६ वर्षे $^{
m B}$ ७ ग $^{
m B}$ $^{
m E}$ प्र $^{
m tKC}$ १० रछोकार्धन्नास्ति $^{
m B}$ पुस्तके ११ पिनाकः $^{
m C}$ १२ सुगन्धि $^{
m BK}$

म्लेच्छद्विष्टो भवानीष्टो जटालः कौशिकः पुरः। निशाटका भृतहरः कालनिर्यासशावरौ ॥४११॥ मरुदेश्यो रूचगन्धा वातन्नो महिषाचकः । देवेष्टोऽपि च रचोहा दित्यो दुर्गः शिवोप्यथ ॥४१२॥ गन्धराजः स्वर्णावर्णः सुवर्णकणगुग्गुलुः। पलंकपश्च सुरभिर्वशपीताच भूमिजः ॥४१३॥ महिषासुरमज्जेत्थो दुर्गापर्यायवस्रभः । श्राशापुरोद्भवो दुर्गाहादे। भूतव इत्यपि ॥४१४॥ मेध्यः सीरभ्यदः शालनिर्यासस्त्वग्निवहः। रालः सर्जरसः शालः कालः कनकलोद्भवः ॥४१५॥ बहुरूपः कललजः सुरभि^रर्यचधूपकः । देवेष्टः शीतलोऽपि स्यादथ पालीन्दभीषणौ ॥४१६ ॥ सौराष्ट्रः शिखरी कन्दुः कन्दूरक सुकन्दकी । बहुगन्धो गोपुरगस्तीक्ष्णः शंखः ध्वरः शकः ॥४१७॥ रुप्योऽपि बदरीपत्रः "श्ललः काशीहनुः स्त्रियाम् । शिपिः शुक्ति र्नागहनुः पुनः पर्गाविलासिनी ॥४१८॥ संधिनालो नखार्थः स्यादय व्यालनखः पुनः । व्यालायुधो व्याचनत्वः कूटस्यश्चकनायकः ॥४१६॥

१ न्यो ^{B} २ दुर्गशिर् ^{B} ३ सुभगोध ^{B} ४ कु ^{K} र सुक् ^{K} सुक् ^{K} सुक् ^{K} सुक् ^{K} अरुिष्ठः ह तुन्धियाम् ^{B} ६ नांहनुगः ^{B}

चक्री चक्रनखश्चापि कालः पुंस्यथ षग्पुनः। संस्कारो गन्धमाल्याचैर्यत्स्यात्तदिधवासनम् ॥४२०॥ तल्पमस्त्री तु तलिनं क्षीबे स्याच्छयनं पुनः । शयनीयं स्त्रियां शय्या खट्वा स्यान्मञ्चकोऽस्त्रियाम् ४२१ द्रयोर्मञ्चश्च पर्यङ्कपल्यङ्गे पुंसि चास्तरः। क्रीबे चास्तरणं तत्राच्छादने कशिपुः पुनः ॥४२२॥ श्रिस्त्रयां कसिपुश्चाय स्यादुच्छीर्षकमस्त्रियाम् । उपधानं चापबर्हश्चाथ पर्यस्तिका स्त्रियाम् ॥४२३॥ श्रवस¹क्थिनिका खट्वा निषया खट्विका समे। स्वाद्देत्रासनमासन्दी प्रतियाहपतदृयही ॥४२४॥ त्रस्त्रियां पालकं क्षीबे विष्टरासनके उभे। स्त्रियां क्षीवे तु पीठं स्यादौशीरं शयनासने ॥४२५॥ दर्पणो मुकुरश्चाय प्रदीपः कज्जलध्वजः ॥४२६॥ दोषापर्यायतिलका यहपर्यायते। मणिः। स्तेहार्थाशनपर्यायो दशार्थादिन्धनार्थकः ॥४२७॥ दीपिका दीपमछी स्यादय निर्मन्थनं च पण्। नीराजनं दीपपात्रैदींपस्थानं स्त्रियां पुनः ॥४२८॥

१ क्थिकानिखट्वा ^{B} २ कः ^{KB}

पूषिः स्यादय दीपाधो दग्डे सति शिखा भरः। दीपार्थाद्वचपर्यायः कौमुदी तरुरित्यपि॥ ४२६॥ श्रथ स्यात्कज्जलं क्षीबे दीपोच्छिष्टं तथाञ्जनम्। पुंसि स्यात्पत्तकोऽस्त्री स्या^२दृ व्यजनं तालवृन्तकम् ।४३०। उत्त्रेपो वर्हिपिच्छोत्थे चामरे तु प्रकीर्णकः । श्रस्त्री त्रिषु^३विचित्रं स्यान्मृगादित्वक्समुद्भवे ॥४३१॥ श्रालावर्तं जलिक्कन्नवस्त्रेण रचितेऽपि च। त्रिषु स्यात्कङ्कतः केशमार्जनश्च प्रसाधनः ॥ ४३२ ॥ **'गिरियका गिरिगुडो बालक्रीडनका गुडः ।** गिरिपर्यायवचनः समौ कन्दुकगन्दुकौ ॥ ४३३ ॥ निश्चुङ्कतं दन्तशानं पिष्टान्तो^{*} भूलिगुच्छकः । कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामलुम्बकैः ॥ ४३४ ॥ तार्तीया नरकागडे। उयं भूस्कन्धे सिद्धिमागतः ॥ ४३ ४॥

इति नरादिप्रकाग्डः।

जमदिग्नभरद्वाजविश्वामित्रात्रिगौतमाः । विसष्ठकश्यपागस्त्या ऋषयो गोत्रकारकाः ॥१॥ गोत्राणां तु सहस्राणि प्रयुतान्यर्वुदानि च । जनपञ्चाशदेवैषां प्रवरा ऋषिदर्शनात् ॥२॥

१ तरः त्रिका^B २ द्वीजनं वीजनीत्यपि^S ३ घवित्रं ^K ? ४ गिरीयके ^S ४ तो ^F

व्रियमाणातया वापि सत्तया वानुवर्त्तनम् । एकस्य दृश्यते यत्र तदृ गोत्रं तस्य कथ्यते ॥३॥ कुलं तु गोत्रं जननं क्षीवे स्त्री संतितः पुमान्। वंशोन्ववायः सन्ताना ऽन्वया वर्णचतुष्टयी ॥४॥ ब्राह्मण्जत्रविट्शूद्राश्चातुर्वर्ग्यमिति स्मृतम् । स्यादामुष्यायणोऽमुष्यपुत्रश्च ब्राह्मणायनः ॥४॥ प्रख्यातनप्तृकश्चापि बीज्यः कुल्यः कुलोद्भवः । महाकुलः सभ्य त्रार्यः कुलीनः कुलसंमतः ॥६॥ गर्भाधानं पुंसवनं गर्भरच्चणमित्यपि। सीमन्तोन्नयनं जातकर्म मेधाजनिस्तथा ॥७॥ उत्थानं नामकरणमन्नप्राशनमित्युत । चूडाकर्मोपनयनं व्रतादेशनमेव च ॥८॥ समावर्त्तनमुद्वाहस्तत्रेवाग्नेः प्रधारणम् । एभिः स्मार्नेश्च संस्कारैः संस्कृतो ब्राह्मणे। मतः॥६॥ भूमिपर्यायदेवार्थो माठरः कठवाडवौ । सूत्रकराठो वेदगर्भः सावित्रोऽपि त्रयी ततुः ॥१०॥ स्यान्मुखक्ष्यप्रपर्यायजन्मपर्यायइत्ययम् । वर्णाज्येष्ठः शमीगभी ब्रह्म षटकर्मकृत्पुनः ॥११॥

ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिचुक इत्यपि। श्रथ तत्र ब्रह्मचारी वर्णी मुख्याश्रमी वटुः ॥१२॥ उपनीता माणवका मेखली वाजिनी पुनः। तथा गुरुकुलावासी स च स्याद्विविधः क्रमात् ॥१३॥ यावजीवं व्रतपरो नैष्ठिको गृहसंमुखः। उपकुर्वाण इति चाथो वट्टकरणं तु षण् ॥१४॥ नयनं नायनं नाय उपादय द्विजायनम् । स्यात्सृत्रं ब्रह्मयज्ञाभ्यां पवित्रमुपवीतकम् ॥१५॥ देवपर्यायलक्ष्माय स्त्रियां मौ श्री तु मेखला । ज्योणीसूत्री कठचत्रविशामेषां द्यनुक्रमात् ॥१६॥ ऐगोयं राखं गव्यमजिनानि तथा पुनः। पालाशा वाथवा वैल्वा नैययोधस्ततोऽपरः ॥१७॥ त्रीदुम्बरः स त्राषाढो वर्णः सीपि च वेगावः । रम्भाभंगो⊛ गृहस्थानां व्रते स्याद्व्रतिनामपि ॥१८॥ श्रामन्त्रितादिमध्यान्तभवतीशब्दसंयुताम् । भिन्नां देहीत्यथ स्कन्धाद्वामात्कट्यविधिस्थते ॥१६॥ हृत्पृष्ठवंशगे यज्ञोपवीती स्यादतः पुमान् । सव्यश्चा प्यपसव्यस्तु प्राचीनावीत इत्यपि ॥२०॥

१ द्याजिनी ^{K} २ वै $\mathbf{u}$; ^{B} ३ था ^{B}

^{*} राम्भोदण्डो इति स्यात्।

कराठलम्बिन नीवीती प्रवीती पृष्ठलम्बिन । श्रयाञ्जलिर्वेदपाठे पुंसि ब्रह्माञ्जलिः पुनः ॥२१॥ ब्रह्मारग्यं पाठभूमिः साङ्गवाक्ये परायगम् । परायगं च साकल्यमथापि ब्रह्मबिन्दवः ॥२२॥ वेदाध्ययनकाले ये विप्रुषा मुखनिःस्टताः। स्वाध्यायस्तु जपः पाठो धर्मभाणक इत्यपि ॥२३॥ वेदमाता तु गायत्री सावित्री त्रिपदा च सा। वैश्वामित्री व्याहृतयो महाव्याहृतयः स्त्रियाम् ॥२४॥ वरिवस्या तु शश्रूषा परिचर्याप्युपासनम्। पर्युपाभ्यां समुपाभ्यामन्वाभ्यामासनं च षण् ॥२५॥ उपस्पर्शस्त्वाचमनमाचामाथाप्यभाषणम् । वाचायमश्च यमनं मौनं स्यादप्यथ स्त्रिया ॥२६॥ 'श्रानुपूर्व्यावृता चाथ पर्यायोऽनुक्रमोपि च। परिपाटी स्त्रियां चाथ पर्यायः स्यादुपात्ययः ॥२७॥ त्र्रतिपातोऽय नियमस्त्वस्त्रियां व्रतमित्यपि । पुगयकं तूपवासाद्यमुपवस्तमुपोषग्रम् ॥२८॥ ^३श्चोपवस्तं तृपवस्तमस्त्रियामुपवासकः । उपोषितं चोपवस्ताऽनशनानशनं^३ पुनः ॥२६॥

१ श्रानुपूर्व्या वावृताप्य ^{B} २ पर्ययः ^{S} ३ श्रीपवस्तं चोपवस्तं ^{K} ४ ने ^{B}

रोगक्रोधभयेर्यत्तदन्नत्यागाच लङ्गम्। इ्यन्तरे इ्यन्तरे भुक्तं तत्तु षष्ठात्मकालकम् ॥३०॥ श्रद्धारानं चार्द्धशनं विज्ञेयं चार्द्ध^रभाजने । नित्यकर्मसमाहारनैष्ट्रयें चैक वित्तता ॥३१॥ मिणवन्धात्पुरो ब्राह्मं मानुषं करभान्तरा। श्रङ्गुल्यप्रेषु दैवं स्यात्तर्जनीमध्यमान्तरा ॥३२॥ देव्यामध्यानामिकयोर्मृलमाग्नेयमित्यपि । श्रङ्गष्ठतर्जनीमृले पित्र्यं तीर्थानि वै करे ॥३३॥ उपाकमीपाकरणे स्यात्स्त्रियामप्युपाकृतिः । सर्वेनसामपञ्जंशि जप्यमस्त्र्यघमर्षणम् ॥३४॥ वाच्यलिङ्गं भतद्वति षण् चरितं शीलमिश्रयाम् । ब्रह्मासनं ध्यानयोगासने कल्पो विधिः क्रमः ॥३४॥ मुख्यः स्यात्त्रथमः कल्पो^४ ह्यनुकल्पस्ततोऽधमः । नमस्काराभिवादौ च पादप्रहृगमित्यपि ॥३६॥ श्रथ यस्तूपकुर्वाणः स्नाती स्नातः स श्राप्तुतः। समावृत्तो यहमुखा लब्धानुज्ञो युरोः कुलात् ॥३७॥ वती यावदिवाहं स्यादुद्वयोर्वाहः परियहः। पािंपर्याययहणं पीडापर्यायकं पुनः ॥३८॥

१ भुक्तमाहुः ^{B} २ भोजनम् ^{B} ३ टङ्क्ता $^{\mathrm{B}K}$ ४ च तहत् पर्य् ^{B} १ नुक ^{c} पस्तु ^{B}

^¹परि**णायः परिणयो वाधुक्यं दारकर्म** च। तस्मिन्काले यहीतोग्निरावसथ्य उपासनः ॥३६॥ नवोढावस्त्रं वाधूयं षणानन्दपटस्त्रिषु । परिग्रह्म वती स्नातो ग्रहान्मेध्याश्रमी स्थितः॥४०॥ संस्कारकर्त्ता स गुरुः श्रोत्रियच्छान्दसा समी। ^रश्रोत्रं क्लीब उपाध्यायोऽध्यापकेा ब्राह्मणायनः ॥४१॥ यजनं याजनं पाठोऽध्यापनं च प्रतिप्रहः। दानं चेति च पड्यत्र सा स्यादाजीविका स्त्रियाम् ॥४२॥ वार्त्ता वृत्तिः पुनः क्लीबे वर्त्तनं जीवनं पुनः । ^४पुंस्याजीवोऽपि यद्भेयगाम्येषां त्रिष्वितः पुनः ॥४३॥ शीनामृते मृतं तद्रहतं चाप्यमृतं क्रमात्। सेवाकृषिर्याचितं चायाचितं तु शिलोञ्छके ॥४४॥ प्रतिप्रहश्च साधुभ्यः क्रमादेषां च लच्चणम् । त्यक्तस्वस्वामिकऋय्यकणावचय स्त्रापणात् ॥४५।। उञ्द्वोऽस्त्रियां तथा चेत्रात् कियागवचयः पुनः। स्यादस्त्रियां^रशिलः शैलः क्वीबे याचितमित्यपि ॥४६॥ श्चन्चानः प्रवचने सांगे धीती गुरोश्च^६ यः । विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः ॥४७॥

९ परीग्रयः B२ वस्त्र B ३ श्रीत्रं ४ रहोकार्द्धनास्ति BC पुस्तकयोः ४ शिकः ६ स्तु B

धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्परिडतः कविः। धीमान्स्रिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचन्त्रणः ॥४८॥ मेधः कालाचरी विप्रो मतिमाञ्शिचताचरः। ैबृद्धो विदो विदानश्च प्रेचाकार्यपि शास्त्रवित् ॥४६॥ दूरदृग्विदयः सूरी प्रज्ञालः प्रज्ञिलः पुनः । स्याद्दीर्घदूरयोर्दशीं कृतकर्मा विशारदः ॥५०॥ वैज्ञानिकः कृतमुखा मेधावी विदुरित्यपि। कुशायीयमतिर्देचो विज्ञो विज्ञातशिचितौ ॥५१॥ छेका विदग्धा विदुरा निष्णातः कृतधीरपि। ^थनिर्दिष्टो निपुगो बोद्धा सुमतिः कुशले।ऽपि च ॥५२॥ प्रेचावान्विबुधश्चोयः ^५ प्रोढः प्राज्ञो ^६ विदन्नय । ब्रात्रान्तेवासिनौ शिष्ये शैक्तः प्राथमकल्पिकः॥४३॥ नवीनशिष्यपर्यायस्त्रिष्वेते विद्वदादिमाः । ग्रुणनं शीलनं घेषः स्वाध्यायो धर्म भागकः ॥५४॥ पाठोऽपि च जपोऽभ्यासे। वेदेंगादौ पुनः पुनः। एकब्रह्मवताचारा मिथः स ब्रह्मचारिणः ॥४४॥ सतीर्थाश्चैकगुरवस्ते सहाध्यायिनस्त्रिषु । शेषमचरमादाय प्रतिश्लोकं क्रमेण तु ॥५६॥

१ विज्ञो ^{B} २ वृद्धो इत्यादि शिवितीपर्यन्तं सार्द्धश्लोकद्वयं नास्ति ^{K} पुस्तके ३ कृतीकर्म ^{B} नेदिष्ठो ^{B} ४ प्र ^{B} ६ प्रज्ञो ^{BKS} ७ भावकः ^{B}

श्रन्योन्यं श्लोकपठनं प्रतिमाला श्लियां च सा । यज्ञः सवोऽध्वरो यागः सप्ततन्तुर्मखः ऋतुः ॥५७॥ विष्णुपर्यायवचना मन्युस्तोमश्च संस्तरः। प्रयाग श्राहवश्चैव मिष्टश्चाभिषवो हवः ॥४८॥ इज्या स्त्रियां पुंसि मेना धर्मा ना सत्रमस्त्रियाम्। बर्हिः क्रीबे वितानं स्यादिख्यां च धृतिः स्त्रियाम् ॥४६॥ इष्टिः संस्था पुमान्मेधः सवनं षण् भिदस्य च। राजसूयं वाजपेयं पुंसि क्लीबेऽथ तस्य च ॥६०॥ श्रारंभस्यैव नियमे दीचा तु वतसंयमः। ऋग्विद्धोता यजुर्वित्स्यादध्वर्युः सामगः पुनः ॥६१॥ उद्गाता स्या त्सप्तपञ्चचतुर्भिंस्तदृगुणाः क्रमात्। यष्टा तु यजमानः स्यादादेष्टा त्वध्वरे वती ॥६२॥ इज्याशीले। यायजूको यज्वा तु विधिनेष्टवान् । श्रप्यासुतीवलाप्यग्निं चितवानग्निचित् पुमान् ॥६३॥ सर्ववेदाः स येनेष्टो यागः सर्वस्वदिचणः। सोमिकी दीचिणीयेष्टिः सामस्याभिषवे कृते ॥६४ स्त्री सुत्या सवनं क्वीबे स्यात्पुंस्यभिषवः पुनः। श्रातिथ्याचा इष्टयः स्युर्यज्ञान्तोऽवसृषः पुमान् ॥६४॥

९ यो वाजपेयः^B २ स्तद्गणाः^B

योमिमन्त्र्य निहन्येत स स्यात्पशुरुपाकृतः। परंपराकं 'शसनं प्रोच्नणं च मखे वधः ॥६६॥ प्रमीत उपसंपन्न 'प्रोचितौ वाच्यलिङ्गकाः। स्युरथापि च सांनाय्यं हविष्यं होत्रकं हविः ॥६७॥ श्रग्नौ हुतं त्रिषु द्रव्ये त्यक्तं चापि वषट्कृतम् । पारंपर्योपदेशे स्यादैतिह्यमिति हाव्ययम् ॥६८॥ श्राद्यं ज्ञानमुपज्ञा स्त्री ज्ञात्वारम्भ उपक्रमः। दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पत्तान्तयोः क्रमात् ॥६६॥ स्त्री'समज्या 'समाज्या स्यात्पर्षत्परिषदौ न ना । गोष्ठी सभा समित्संसन्न नास्थानं सदः भदाः ॥७०॥ 'श्रास्थानी सदसी क्लीबे स्त्रियां च समितिः स्त्रियाम्। सभासदः सभास्ताराः सदस्या विधिदर्शिनः ॥७१॥ सामाजिकाः प्राश्निकाश्च सभ्याः पारिषदा श्रपि। °परिषद्वलाः परिषदाः पर्षचाः परिषद्वलाः ॥७२॥ परिषद्याः पार्षदाश्च पार्षद्याः पर्षदा ऋपि । तेऽपि स्युः पारिषदकः श्रय स्युः प्राग्घविर्यः हात् ॥७३॥ प्राग्वंशः स्यायत्र तत्र सम्यग्यात्रा दिवौकसाम् । देवद्रोगी व्य सैवोक्ता क्वंवा सुगहना वृतिः ॥७४॥

१ शमनं ^{B} २ ता ^{KC} ३ समज्वा ^{B} ४ समज्या ^{B} ५ सद् ^{B} ६ म्नास्थान ^{B} ७ चें ^{B} ६ तु ^{BKS}

वेदिः परिष्कृता भूमिश्चतुष्कं च चतुष्किका । स्त्रियामि च वेदी स्यात्स्थ^रगिडलं चत्वरं समे ॥७४॥ यज्ञार्थात्सम्भपर्याया यूपोऽ स्त्री स्यादशास्त्रियाम्। चषालो यूपकटके यूपकर्णे घृतावनिः ॥७६॥ यूपायभागे तर्माऽस्त्री मन्थने धोरणिर्द्वयोः। श्ररणी⁸च स्त्रियां तत्र चात्र मन्थप्रमन्थकाः ॥७७॥ भेदाः स्युरस्या श्रङ्गानां प्रणीतस्तु सुसंस्कृतः । महावीरः समृद्धः स्यात्परिचाय्योपचाय्यकौ ॥७८॥ ^४प्रयोजकोप्यथानाय्यो गार्हपत्यात्प्रगीयते । यः स्यात्सदिचणाग्निहिं स्थानभेदानु ते त्रयः ॥७६॥ दिचाणामिर्गार्हपत्याहवनीयाश्च तेऽर्द्धकाः। पञ्च सभ्यावसथ्याभ्यां पूर्णाधानं तदुच्यते ॥८०॥ श्रिप्तत्रयं त्रयी त्रेता होमभस्म तु वैष्टुभम्। रचा भृतिर्विभृति स्त्री क्लीबे भसितभस्मके ॥ ८१॥ उच्छिष्टमग्निपर्य्यायात् चारो ना शोषकं त्रिषु । भाले तिर्यग्गतास्तिस्रो भस्मरेखास्त्रिपुगड्रकम् ॥८२॥ होमधूमस्तु निगगो हवनी होमकुगडकम्। कालीमसी ध्रुवा ध्रुमा लोहिता च स्फुलिङ्गिनी ॥ = ३॥

९ परिकृता^B २ स्थाण्डिलं ३ था^B ४ चा^B ४ प्रयोजकेतादि तेर्धका **पर्यन्तं** सार्द्धपद्यं^K पुस्तके नास्ति ।

तथा विश्वरुचिश्चेव सप्तविश्वा इविर्भुजः । त्रय स्युर्यज्ञपात्राणि स्नुवः पुंसि च वा स्त्रियाम् ॥८४॥ स्त्रियां स्त्रः स्नूरथापि स्यादुपभृत्स्यात्स्त्रियां जुहूः । जुहुः पुमान् स्रुक स्त्रियां स्यादधरोत्तरणे क्रमात् ॥८४॥ ध्रुवा सा यज्ञकर्मार्थं ' यस्यामाज्यं निधीयते । श्रमिना तु स्मृतामीना नीरेण सिमतं दिध ॥८६॥ चीरं शरः पयस्या स्यान्मस्तुन्यपि तु^{*} वाजिनम् । इष्टं तु^रकार्त्तवं कर्म वापीकूपादिपूर्तकम् ॥८७॥ इष्टापूर्तं तदेकोत्तया इव्यपाके चरुः पुमान् । परमान्नं पायसे।ऽस्त्री स्यात् चीरेष्यपि वाच्यवत् ॥८८॥ ऋक् सामिधेनी धाय्या सा या स्यादिशसिमन्धने । गायत्र्युष्यिगनुष्दुप् च बृहती पंक्तिरित्यपि ॥८६॥ त्रिष्टुप् च जगती चातिजगत्यपि च शक्करी। म्रष्टिर्भु तिर्द्वितीयाः स्युरतिपूर्वा तथा कृतिः ॥६०॥ सा तु प्राविसमत्युद्भयः स्युश्छन्दांस्येकविंशतिः। ख्रियां पङ्क्तिः सैव विराट्°ित्रष्टुप्तृष्टुबुभे समे ॥६१॥ वृत्तं समं चार्थसमं विषमं त्रिविधं च तत्। गणबद्धमिदं छन्द श्रार्याद्यं मात्रिकं च तत् ॥६२॥

१ सर्वयज्ञार्थ ^B २ मिलितं ^{KBS} ३ शरा^K ४ च ^B ≮ कृतियं ^B ६ पि च ^{KC}

७ त्रिषुत्रिष्टुबुमे^{KC}

^{*} जिह्ना इति स्यात् ।

हृठ्यं कव्यं देवपितृदेयमन्नादिकं ऋमात्। **त्राज्ये तु दधिसंपृक्ते पृषदाज्यं पृषन्तकः** ॥६३॥ दध्ना तु मधुसंपृक्तं मधुपकीऽस्त्रियामथ । हिवत्री स्त्री होमकुग्डं बर्हिर्मुष्टिस्तु विष्टरः ॥६४॥ श्रमृतं यज्ञशेषे स्यादिघसा भुक्तशेषके। राद्धं सिद्धमथे। चारुवता मासापवासिनी ॥६४॥ श्रिप्रिहोज्यप्रिचित्साप्तिराहिताग्निरथापि च। **अग्न्याधानमग्निहोत्रमग्निरचाणमित्यपि ॥६६॥** ^६घर्माग्निस्तु महाज्वाला महावीरः प्रवर्गवत् । वेदपाठश्च होमश्चातिष्यर्चा पितृतर्पणम् ॥६७॥ भूतादिभ्योन्नादिदे ये स्त्रीपुंसार्विलिरित्यपि। ब्रह्मदेवनरितृभृतयज्ञा श्रमी क्रमात् ॥६८॥ चत्वारस्ते पाकयज्ञा ब्रह्मयज्ञोऽत्र पञ्चमः। त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने ॥६६॥ विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम् । प्रादेशनं निर्वपणमपवर्जनमंहतिः ॥१००॥ प्रदेशनं विश्रग्यनमतिसर्जनमित्यपि। विसर्जनं च पुंसि स्यादुत्सर्गः स्पर्श इत्यथ ॥१०१॥

१ पूषातकः BKS २ धर्मा B ३ रथे B ४ यं B

तुला हिरएयगर्भश्च ब्रह्माग्डं कल्पपादयः। गोसहस्रं स्वर्णकामधेनुः स्वर्णाश्व एव च ॥१०२॥ हेमहस्ति अरथः पञ्चलाङ्गलं स्वर्णमेदिनी । विश्वचक्रं कल्पलता सप्तसागरकं तथा ॥१०३॥ रत्नं धेनुर्महाभूतघटः षोडश उच्यते । महादानानि चान्यानि दश स्युः कनकं हयः ॥१०४॥ तिला नागस्तथा दासी रथः पृथ्वी यहा श्रपि। कन्या धेनुश्च कपिला दानान्येतानि वे दश ॥१०५॥ हिंसाकर्माभिचारः स्यायज्ञार्हं कर्म 'यज्ञिकम् । मृतार्थं यदहर्दानमूर्ध्वदेहिकमित्यपि ॥१०६॥ एकादश द्वादशाहकुत्ये तु स्यात् किया स्त्रियाम्। श्रपिनृतनपर्यायश्राद्धं कारटमस्त्रियाम् ॥१०७॥ पितृपङ्क्तिविधानं स्यात्सपिगडीकरणं च षण्। पितृदाने निवापः स्यान्निर्वापः ^३श्राद्धमित्यपि ॥१०८॥ स्वधाऽव्ययानव्ययं स्यात्पितृदानविधावध । देवदानेऽपि स्वाहैवमथ श्राद्धादिकं च यत् ॥१०६॥ पितृयज्ञो मासि मासि तदनुश्राद्धमस्त्रियाम्। श्रन्वाहार्यमष्टमेऽह्रो मुहूर्तः कुतपोऽस्त्रियाम् ॥११०॥

१ यज्ञियम् २ श्राद्धकर्मेणि^B

स्ती इति स्थात्

पर्येषणा परीष्टिः स्यादन्वेषणा गवेषणा । याचनाध्येषणा याञ्चा परीष्टिरपि चार्थना ॥१११॥ श्रर्घार्हं यत्तदर्धं स्यात्पाद्यं पादार्ह्वारिणि । श्रातिष्यं स्यादातिथेयं तत्र साध्वातिथेयकम् ॥११२॥ प्राचूर्णकः प्राचुणकः प्राचुणो गाथ इत्ययम् । यहागतः स्यादतिथिईयोर्देशिक इत्यपि ॥११३॥ श्रागन्तुका नारुय तिथिः समीची वन्दना स्त्रियो। स तु त्रिषूपसंयाद्यो योभिवायो यथाविधि ॥११४॥ पादपर्याययहण्मुपसंयह इत्यपि । पूजा नमस्यापचितिः सपर्याप्यईणा स्त्रियाम् ॥११४॥ वरिवस्या तु शुश्रूषा परिचर्याप्युपासना । श्रन्वासनाप्युपास्तिः स्त्री क्वीबे शुश्रृषणं पुनः ॥११६॥ कौशली कुशलप्रश्ने ब्रज्याटाट्या सरापि च। 'साचेर्या मार्गपर्यायस्थितिः पर्यटनं समे ॥११७॥ नियोगः केतनं श्राख्ने देवार्चादौ तु पञ्चधा । गन्धपुष्पे भूपदीपौ नैवेद्यमिति सित्कया ॥११८॥ श्रर्घपाद्या चमस्नानमधुपर्काधिकेश्च तैः। दशधायो षोडशधा सासनस्वागताम्बरैः ॥११६॥

१ प्राहु $\bar{\mathbf{w}}^{\mathrm{B}}$ २ तिथी ^{BKS} ३ सनम् ^{B} ४ चर्या ^{B} ४ चर्मन ^{B} स्वासन ^{B}

भृषाचन्दनसंमिश्रेः सात्तराचमनी 'यकैः। ध्यानादिकिकया तीर्था निदिध्या सा तु सास्थिरा ॥१२०॥ निदिध्यासनमप्येतन्मननं^२त्वात्मचिन्त^३नम् । ऋषये। मन्त्रद्रष्टार ऋषयः संशितवताः ॥१२१॥ शापास्त्राः सत्यवचसो व्यासाद्यास्त्रे महर्षयः । देवर्षयः कचाद्याः स्यु^४र्भह्याद्यास्तु महर्षयः ॥१२२॥ ऋतुपर्णादयो राजर्षयः काग्रडर्षयस्त्वमी । जैमिन्याचा नारदस्तु कपिवक्तो विधातृभुः ॥१२३॥ स्यादब्रह्मादेवपर्यायपिशुनः कलिकारकः । देवब्रह्मा देवलः स्या^रहुर्वासास्तु क्रशारिणः ॥१२४॥ प्राचेतसस्तु वाल्मीकिः कविज्येष्ठो वशः कविः। कुशी च मैत्रावरुणो वाल्मीको वल्मिकोऽपि च ॥१२५॥ वल्मीकी वाल्मिकी चाय भ स्थात्पाराशरी पुनः। कृष्णहें पायने। वेदव्यासः स्यात्सत्व⁻भारतः ॥१२६॥ व्यासः कृष्णः सात्यवतः कानीनो बादरायगः। पाराशरो माठरोऽपि पाराशर्यस्ततः पुनः ॥१२७॥ हैपायनोथास्य माता वासवी सत्यवत्यपि। योजनागन्धपर्याया मत्स्योत्या गन्धकाल्यपि ॥।१२८॥

९ यके $^{
m B}$ २ चात्म $^{
m B}$ ३ ना $^{
m B}$ ४ भे $^{
m C}$ छा $^{
m B}$ ४ ह $_{
m E}$ ६ कोव $^{
m B}$ ७ स्याच्च $^{
m B}$ m = भारतम् $^{
m B}$

वासवी मत्स्यगन्धापि 'दाशेयी शंतनुप्रिया । माता विचित्रवीर्यस्य पुनश्चित्राङ्गदस्य च ॥१२६॥ विसष्ठोऽरुन्धतीनाथपर्या^२य्यापव इत्यपि । समैत्रावरुगोऽपि स्यादत्तमाला त्वरुन्धती ॥१३०॥ त्रिशङ्कयाजी गाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः। वैश्वामित्रो याज्ञवल्क्यो योगेशो ब्रह्मरात्रिकः ॥१३१॥ दधीचिश्च दधीचोऽपि वदान्यश्रेष्ठ इत्युत। यायावरो जरत्कारुदेवी च मनसा प्रिया ॥१३२॥ जरत्कारुस्तयोः पुत्र श्रास्तीकश्चास्तिकोऽपि च। गीतमस्तु शतानन्दो भातुरीयस्तु पाणिनिः ॥१३३॥ शालातुरीयो दाच्चेयः शालंकिः पाणिनाहिकौ । ^१शिवपर्यायभक्तोऽय गानदीयः पतञ्जलिः ॥१३४॥ कात्यायनो वररुचिः कायोऽपि च पुनर्वसुः। मेधापर्यायजिच्चाय व्याडिर्विन्ध्यनिवास्यपि ॥१३५॥ नन्दिनीपुत्रपर्यायः कणादः काश्यपोऽपि च। स्फोटायनस्तु कचीवान्पालकाप्ये करेग्रुभूः ॥१३६॥ रुचिरातनयार्थः स्याद्गुणवत्यपि ^१पालकी । वात्स्यायनो महानागः कौटिल्यश्चणकात्मजः ॥१३७॥

१ दासेयी $^{
m KC}$ २ यथव इत्यपि $^{
m B}$ ३ मातुलान्त $^{
m B}$ ४ शिष् $^{
m K}$ ४ पाजिका $^{
m B}$ पालका $^{
m K}$

द्राविलः पचिलः स्वामी विष्णुगुप्तोङ्गलोपि च । धन्वन्तरिर्दिवोदासः काशिराजः सुधोद्भवः ॥१३८॥ ब्रह्मीभृतो द्वैतवादी शंकराचार्य इत्यपि। उपवर्षी हलभूतिः कृतकोटि 'रयान्वितः ॥१३६॥ चूर्णकुद्भाष्यकारः स्यादृहरिर्भर्तृहरिः समौ । रघुकारः कालिदासो मेधारुद्रस्तु काटिकृत् ॥१४०॥ गुणाढ्योप्यथ वाणः स्याद्रकगद्यनिवधकृत् । भारविः शत्रुलुंपः स्थाद्भवभूतिस्तु विश्रुतः॥१४१॥ भूमिपर्यायगर्भार्थोप्यथ वैयासिकः पुनः । वेदान्ती ब्रह्मवादी स्यादथ मीमांसकः स च ॥१४२॥ 'जैमिनीयोप्यथौलुक्यः स च वैशेषिकोप्यथ । शम्बुकश्चापि शम्बूक उभौ शृद्रसुतौ समी ॥१४३॥ सौगतः शून्यवादी स्याद्वादिको ^४द्वयवाद्यपि । श्रर्हतोप्याचपादः स्याद्योगो नैयायिको^रऽपि च ॥१५४॥ पातञ्जलो यौगिकः स्यात्कापिलः सांख्य इत्यपि। लेकायतिकचार्वाक बाईस्पत्याश्च^६ नास्तिकाः ॥१४४॥ पाश्चार्थिकः पाशुपतः शैवश्चापि महाऽव्रतः । कापालिकाऽथ वामी स्याद्वामिकाऽथापि लोकिकः ।१ ४६।

१ रयाचितः ^{B} २ ताँतानिकां ^{B} ३ मतौ ^{B} ४ वादवाद्यपि ^{B} १ प्यथ् ^{B} ६ त्याद्या ^{B}

७ वृती BKS म कौलिक:B

श्राम्नायी सामयी माध्वो ' वैष्णवः पञ्चरात्रिकः। रक्ताम्बरो भदन्तोऽपि शाक्यभिचुश्च वन्दकः ॥१४७॥ श्वेताम्बरः श्वेतभित्तुः चपण्^रस्तु दिगम्बरः । नम्राढश्रमणा^३ह्हीक निर्मन्था जीवजीवकाः ॥१४८॥ चेलुकश्चीवरी भिचुर्महोपासकमेलिकौ। वन्यश्चेत्यः श्रामगोरः स च प्रव्रजितः पुनः ॥१४६॥ तच्छिष्याः श्रावकाः ^३खङ्गाः ^४सुदन्ता एकचारिणः । बुद्धाः स्वयंभुवस्तेषां भेदाः खरतरादयः ॥१५०॥ धर्मध्वजी लिङ्गवृत्तिः पाखग्डः सर्वेलिङ्गिनि । °उरःकटः पञ्चवटो⁻जोटिङ्गश्च महावती ॥१५१॥ क्कहना लोभान्मिथ्येर्या सा स्यादपथकल्पना। चतत्रतोवकीर्णी स्यादृत्रात्यः संस्कारवर्जितः ॥१५२॥ जटालजिटलें। तुल्यावथ कर्पटिकार्पटी। श्रलाभात्तु स्त्रियस्त्यागस्तदश्वब्रह्मचर्यकम् ॥१५३॥ यद्रतं यमिनां ग्रप्तं खञ्जरीटरतं हि तत्। शिश्विदानः कृष्णकर्मा ब्रह्मबन्धुर्द्विजाधमः ॥१५४॥ नष्टाग्निवीरहा जातिमात्रजीवी द्विजबुवः। श्रजपस्त्वसदध्येता वेदहीनो निराकृतिः ॥१५५॥

१ मध्योवै ^{B} माध्यवै ^{K} २ श्र ^{B} ३ हीक ^{K} ४ पङ्गाः (पङ्गाः) ^{B} ४ सुंदता ^{FC} ६ पाषण्डः ^{B} ७ उरस्कटः ^{B} $\hookrightarrow$ भ्रोटिङ्ग ^{BKS}

'वान्ताशी भोजनार्थं यो गोत्रादि वदति स्वकम्। उच्छिष्टभाजनो देवनैवेचकृतभाजनः ॥१५६॥ शाखारगडः स्वशाखीयकर्मलुप्तो ^२न्यकर्मकृत् । शाखा^३हराडोप्यन्यशाखा^३पाठके स्वीयवर्जके ॥१५७॥ कनिष्ठस्तु कृताधाना न ज्येष्ठे ह्याप्रहोत्रिणि । पर्याधाता कनिष्ठः स्याज्येष्ठः पर्याहितः स च ॥१ ५८॥ किनष्टः सामयाजी चेन्न ज्येष्टः सामयागकृत्। परियष्टा कनिष्ठः स्यात्परीष्टो ज्येष्ठ इत्यपि ॥१५६ विवाहरहिते ज्येष्ठे किनष्ठो दारसंप्रही। परिवेत्ता परिवेदी परिवित्तिस्तु पूर्वजः ॥१६०॥ परिवित्ता सुतस्तस्य सा स्त्री तु परिवेदिनी । पूर्वोढा त्वधिविन्ना म्यात् पश्चादृढाधिवेदिका ॥१६१॥ शस्त्राजीवः काग्रडपृष्ठो गुरुहा नरकीलकः । मलोदेवादिपूजायामश्चाद्धोऽथ मलिम्लुचः ॥१६२॥ पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टो निषिद्धैकरुचिः खरुः। सुते यस्मिन्नुदेत्यर्कोत्यस्तमेति क्रमेण तौ ॥१६३॥ श्रभ्युदिताभिनि ^१ र्भुक्तौ वीरोज्भो न जुहोति यः। श्रिप्तिहोत्रच्छलाचाञ्चापरो वीरोपजीवकः ॥१६४॥

९ वार्ताशी ^{B} २ ल्पकर्म ^{KC} ३ द ^{B} ४ वर्जके स्वीयपाठके ^{B} १ स्व ^{B} ह्य ^{B} ६ पुनः ^{B} ७ यातु स्वी ^{B} म ता ^{B} ६ वे ^{B} १० सुक्ती ^{B}

वीरविप्लावको जुह्नद्वनैः शूद्रोपपादितैः। वैडालवतिकः सर्वाभिसंधी छद्मतापसः ॥१६४॥ त्रिणाचिकेतस्त्रियोप्तिं चितवांस्त्रिमधुश्च यः। कर्मविद्यायोनिशुद्धा यस्य तूभयपत्तजाः ॥१६६॥ बहुदिचाणयज्वानः सज्ञेयस्त्रिसुपर्णकः। वैखानसस्तु स्याद्वानप्रस्थो वन्यान्नभोजनः ॥१६७॥ वन्येर्रः हस्थधर्माथ तपस्या नियमस्थितः। वतादानं परिवज्या संन्यासोप्यथ योगभित् ॥१६८॥ श्रहिंसासृतृतास्तेयब्रह्माकिंचनता यमाः। नियमाः शौचसंतोषौ स्वाध्यायतपसी श्रपि ॥१६६॥ देवताप्रणिधानं च करणं पुनरासनम्। प्राणायामः प्राणयमः श्वासप्रश्वासरोधनम् ॥१७०॥ प्रत्याहारस्त्विन्द्रयाणां विषयेभ्यः समाहृतिः। धारणा स्त्री कचिद्धेये चित्तस्य स्थिरबन्धनम् ॥१७१॥ ध्यानं तु विषये तस्मिन्नेकप्रत्ययसंततिः। समाधि स्त्री तदेवार्थमात्राभासनरूपकम् ॥१७२॥ एवं योगो यमायङ्गैरष्टभिः संमतोऽष्टधा । एषामभ्यासता योगी भिद्धः रसांन्यासिका यतिः ॥१७३॥

१ वित् B २ घि: KC ३ सं BKS

परिवाडिप कर्मन्दी तापसा मस्करी यती। पाराशरी रक्तवस्त्रपर्यायः परिकाङ्क्ष्यपि ॥१७४॥ वाचंयमा मुनिरपि द्वयोरेव मुनी स्त्रियाम्। स्यात्परिवाजकश्चाय शेते यः स्थगिडले वतात्॥१७५॥ स्थागिडल्यः स्थगिडलेशायी स्थगिडलेशयइत्यपि। तपःक्रुशसहो दान्तः चान्तः शान्तो रजितेन्द्रियः॥१७६॥ तपस्या तु तपो जप्यं जाप्यं जापो जपः पुनः। कमगडलुश्चैत्यमुखः करकः कुगिडकः 'स्त्रियाम् ॥१७७॥ यत्यासने ब्रुसीब्रुष्यौ वृषी वृषिः स्त्रियामिमाः। त्रिवर्गो धर्मकामार्थे श्चतुर्वर्गः समोच्चकः ॥१७⊏॥ बलतुर्याश्चतुर्भद्रमथ देवत्वमित्यपि । देवसायुज्यमपि च देवभृयादिकं पुनः ॥१७६॥ प्रयोज्यमेवं ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि । ब्रह्मभूयं स्त्रियां मुक्तिः पुंसि मोत्तापवर्गकौ ॥१८०॥ क्कींबे कैवल्यनिर्वाग्रश्रेयो निःश्रेयसामृते । संन्यासवत्यनशनव्रते प्रायस्तु न स्त्रियाम् ॥१८१॥ कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामसंचयैः। भूस्कन्धे ब्रह्मकागडोऽयं तुर्यः सिद्धिमुपागतः ॥१८२॥ इत्यृषिगोत्रब्रह्मप्रकाग्डः।

[।] पार^B २ लः BKS ३ श्रान्तो B ४ जायो B २ का^B

राजन्यो बाहुपर्यायजन्मार्थः चत्रियो विराट । राड्राजा स्यादिपि चत्रं राज्ञि भूपार्थपार्थिवौ ॥१॥ भूपर्यायपतिचिद्भृत् ^१पार्थवे। भूपुरंदरः । मूमित्रजामनुष्याणां पर्यायेभ्यो धनस्य च ॥२॥ नेतृपेशपतीनां च पालार्थानां च वाचकः। मूर्द्धाभिषिक्तः पृथिवी-शक्रपर्याय इत्यपि ॥३॥ मग्डलेश्वरपर्यायः ^४सामन्तोषाप्यधीश्वरः । प्रणताशेषसामन्तश्चक्रवर्ती भयापहः ॥४॥ एकजन्मा सार्वभौमार्य्यतोऽन्ये मध्यमवर्त्तिनः। सत्वप्रतिरयो यस्य नास्ति प्रतिरयो युधि ॥४॥ येनेष्टं राजसूयेन मगडलस्येश्वरश्च यः । शास्ति यश्राज्ञया राज्ञः स सम्राडय राजकम् ॥६॥ राजन्यकं च नृपतिः चत्रमस्त्रीगणे कमात्। महामात्रो धी सचिवो मन्त्री सचिव इत्यपि ॥७॥ स च प्रनिथहरोऽमात्यः स्यात्प्रधानं च न स्त्रियः। श्रमात्याः° कर्मसचिवास्तत्तत्कर्माधिकारिगः ॥८॥ पुरोहितः पुरोधाः स्यात्स्थेयोऽय द्वारपालके। दौवारिकः प्रतीहारो द्वाःस्थितो वेत्रधारकः ॥६॥

१ दथ ^{B} २ राट् पार्थ ^{B} ३ पार्थिवो ^{B} ४ सामन्तः स्याद् ^{B} ४ प्यतोन्ये ^{B} ६ नृपतिचित्रयाणां गर्णे ^{B} ७ श्रमालः ^{B}

दर्शको दर्शितद्वाः स्याद् द्वाःस्थो धास्स्थितदर्शकः । स च द्वाःस्थितदशीं स्यात् प्रतिहार उदास्थितः ॥१०॥ उपस्थितः प्रतीहारी प्रतिहार्यपि वा पुनः। व्यवहारद्रष्टरि स्यात्प्राड्विवाकोऽचदर्शकः ॥११॥ ग्रथापि स्यादनीकस्था रिचवर्गा थकोष्टपः। श्रयकोधिकृतस्तस्य नरे दौःसाधिकोऽपि च ॥१२॥ गर्वाटो वर्त्तको दग्डधार्यथ स्थायुकोऽपि च। राज्ञा योधिकृतः स स्याद्गोपो यामेषु भूरिषु ॥१३॥ स्वर्णाध्यचो भौरिकः स्यात् हेरिकोप्यथ नैष्किकः। रोप्याध्यचष्टङ्कशाली टङ्कपर्यायतः पतिः ॥१४॥ चुद्रोपकरणानां चो पाध्यचः परिकर्मिकः। पुराध्यन्ने दग्डपतिः पौरिको दग्डपाशिकः ॥१५॥ स्थानाध्यत्तः स्थानिकः स्याच्छुल्काध्यत्तस्तु शौल्किकः । धर्माध्यक्तो धार्मिकः स्याद्धर्माधिकरणीत्यपि ॥१६॥ ह्याध्यचो हायिकः स्यात्पाकाध्यचस्तु पाकिकः। चतुरङ्गवलाध्यक्तः सेनानीर्दगडनायकः ॥१७॥ स्यातामन्तःपुराध्यचेऽन्तर्वेशिकावरोधिको । कुब्जो वर्षवरः षगढः (षाढः text) सीविद्धश्च कञ्चुकी १८

१ त्रथेयो...स्या पुस्तके न दृश्यते २ स्याद्भूरिको ^{B} ३ योध्यच परिका ^{B} ४ शौल्ककः ^{B} ४ धर्माध्यचो..... कञ्च ुकी ^{B} पुस्तके एव दृश्यते नान्येषु ।

स्थापत्यः सौविदोऽथ'स्याद्भृत्यो भृतक इत्यपि। संवको रर्थानुजीवी स्याद्वेर्यरिद्वेषगो द्विषत् ॥१६॥ दुहृ इस्युः सपलो द्विड् विपचः शात्रवोऽहितः। परौचाभेर्मातियाती परेः पन्थिकपन्थिनौ ॥२०॥ प्रतेरनीकपचाख्यौ जिघांसुद्देषिशत्रवः । श्ररात्यारात्यसहनपर्यवस्थात्रमित्रकाः ॥२१॥ विद्विषश्च द्विषुविद्विद् विद्वेषी द्विषतो द्विषः। श्रभिघाती चाभिमतिः सापतोऽपि सपतवत् ॥२२॥ वैरानुबन्धी योन्यार्थ^३मुपनाहः स उच्यते। वयस्यः स्निग्धः सवयाः स्नेद्धः धांशुलकः स्तवा ॥२३॥ सुहृनिमत्रमपि क्वींचे सख्यं साप्तपदीनकम् । श्रादिराजः पृथुर्वेन्यो मांधाता युवनाश्वजः ॥२४॥ कुवलाश्वो धुन्धुमारो हरिश्चनद्रस्त्रिशङकुजः। पुरूरवा बौध ऐल उर्वशीरमणोऽपि च ॥२५॥ ^६उदुसन्तावायुरायुः^{*} पुत्रेस्याथ पुरुः पुरू^७ । शतधन्वा शतधनुः चत्रभेदेप्यथो नलः ॥२६॥

१ पि $^{
m B}$ २ थ्य°नु $^{
m B}$ ३ न्योन्य $^{
m B}$ ४ ह्यः $^{
m KC}$ ४ पांसु $^{
m B}$ ६ उद्वराता $^{
m B}$ ७ प्रः पुरः

[ः] उकारान्तः सकारान्तश्चायुशब्द श्रायुःशब्दश्च ।

बाहुको नैषधः पुग्यश्लोकोऽश्वज्ञोऽस्य च प्रिया। दमयन्ती तु वैदर्भी भैमी स्यादथ नाहुषः ॥२७॥ ययातिरर्जुनः कार्त्तवीर्यो हेह्य इत्यपि । कार्त्तिवीर्यः कार्त्तवीर्यार्जुना माहिष्मतीपतिः ॥२८॥ सहस्रवाहुपर्याया दौष्यन्तिर्भरतोऽपि च। सर्वदमः सर्वदमः स्यात्सर्वदमनाऽपि सः ॥२६॥ शाकुन्तलेयः खटवाङ्गो दिलीपोप्यथ शांतनुः। शन्तनुश्च महाभीष्मः प्रतीपोऽथ परावसुः ॥३०॥ गङ्गापर्यायपुत्रार्थो गाङ्गेया गाङ्ग इत्यपि । गाङ्गायनिः शान्तनवो भीष्मा देवव्रतोपि च ॥३१॥ रचःपर्यायदन्तार्थः स्यादिच्छामरणार्थकः । प्रज्ञापर्यायनेत्रार्थो धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ॥३२॥ वैचित्रवीर्यः पाग्डः स्याद्भृतराष्ट्रानुजोऽपि च । श्रम्बालिकेयः पत्न्यस्य कुन्ती कुन्ता च सात्वती ॥३३॥ पृथान्या शल्यभगिनी माद्री शल्यस्तु मद्रपः । दुर्योधनस्तु कुरुराड् गान्धारेयः सुयोधनः ॥३४॥ शतायजाऽस्यावरजास्ते स्युर्दुःशासनादयः । शकुनिः से।बले।पि स्याद्वान्धारोऽप्यचकोविदः ॥३५॥

१ गङ्गायविः^B

दुर्ग् तवेदी कर्णस्तु चम्पाधिपतिरङ्गराट्। राधार्कपर्यायसुतो वसुषेगश्च सृतजः ॥३६॥ कालपृष्ठं जयो¹धन्वा स्यै³षा दुष्टचतुष्टयी। सुयोधनादिका सायोधनिर्लच्मण इत्यपि ॥३७॥ स्रजातशत्रुपर्यायः^३शल्यारिश्च युधिष्ठिरः । कर्णानुजोजमीढः स्याद्धर्मराजस्तपःसुतः ॥३८॥ वृकोदरो भीमसेना वायुपुत्रः करवणः। वीररेगुर्नागबले। वह्नवे। गुणकारकः ॥३६॥ भीमा ^४हिडिम्बकिमीरवककी चकसूदनः । सोवलीतनयार्थारिः पाकपर्यायकारकः ॥४०॥ श्रर्जुनः फाल्युनः पार्थः सव्यसाची धनंजयः। राधावेधी किरीट्ये न्द्रिः श्वेताश्वः फाल्युनो नरः ॥४१॥ बृहन्नडो गुडाकेशः सुभद्रेशश्च कर्गाजित्। हन्मत्कपिपर्यायध्वजपर्याय इत्यपि ॥४२॥ बीभत्सुर्विजयो जिष्गु ^६र्गागिडवी कालखंजहा। बीभत्सश्चित्रयोधी च धन्वी योगी च तद्रथे ॥४३॥ निन्दिधाषा धनुरपि गाग्डीवा गाग्डिवाऽस्त्रियाम्। गांजीवे। गांजिवे।ऽप्यस्त्री नकुलस्त्वश्वशास्त्रवित्।।४४॥

९ छंजपो ^{C} ष्ठंजपो ^{C} २ सेपा ^{B} ३ कङ्कोऽजातारिपर्यायः ^{B} ४ हिड ^{K} १ सो ^{B}

तन्तिपालः शाकुनस्तु गोवित्स्याद्यन्थिकः पुनः। सहदेवोऽपि चरमावेतौ माद्रीसुताबुभौ ॥४४॥ युधिष्टिराचास्तेऽपि स्युज्येंष्टाः क्रुन्तीसुतास्त्रयः । पञ्चामी धर्मवाय्विन्द्रनासत्यानां सुताः क्रमात् ॥४६॥ तेऽपि स्युः पाग्डुपुत्रार्था^१स्तापसा अथ यज्ञा । पाञ्चाली द्रौपदी कृष्णा पार्वती नित्ययौवना ॥३७॥ याज्ञसेनी वेदिजनमपर्याया पागडुशर्मिला । सैरन्ध्री पञ्चसूः पञ्चवह्नभा पञ्चमीति च ॥४८॥ स्यात्पतिः श्वशुरो "ज्येष्ठः कनीयान्देवरः पतिः। त्रितयं त्रिषु मध्येषु कृष्णासम्बन्ध ईदृशः ॥४६॥ सौभद्रेयोऽभिमन्युः स्यादार्जुनिस्तस्य चात्मजः । परीचितः परीचित्स्यादुत्तरातनयार्थकः ॥५०॥ पारीचितस्तु रार्जार्षर्जनमेजय इत्यपि । यजमानः सर्पसत्रे स च जन्मेजयोप्यथ ॥५१॥ द्रुपदे। यज्ञसेनः स्यात् पृषतः कंपिलापतिः । धृष्टयुम्नो द्रोणरिपुरपि याजाभिचारजः ॥५२॥ द्रौपदः पार्षतः सेनापतिश्चाच शिखरिडनि । भीष्मारिः श्लीरूपकोऽपि स्थूणपुंस्त्वप्रधारकः ॥ ४ ३॥

१ स्तापत्वा ^{K} २ जे ^{B} ३ कपिळा ^{B} ४ स्त्रीरू ^{KC}

^{*} ज्येष्टरवशुरः = आतृश्वशुरः (Husband's elder brother)

घटपर्यायजन्मार्थो भारद्वाजः कृपीपतिः । द्रोगः^१शन्तनुजामाता गुरुराचार्य इत्यपि ॥५४॥ द्रौणायिनः कृपीपुत्रो द्रौणिद्रीणायनाऽपि च। श्रश्वत्थामापि^२ गौरः स्यात्कृपाचार्यस्तु गौतमः ॥५५॥ शैनेयः सात्यकिस्तुल्यौ सात्वतोऽपि च माधवः। सत्राजितश्च सत्रजित् सत्यभामापितर्यथ ॥५६॥ रुक्मिणीजनके उपि स्याद्गीष्मो भीष्मक इत्यपि। दमघोषश्चेदिपतिः शिशुपालश्च चेदिराट् ॥५७॥ श्रौतश्र^४वेयः कंसः स्यादुयसेनसुते।ऽपि च । बार्ह्यद्रथिर्जरासंधा मागधा मगधेश्वरः ॥४८॥ द्रैमातुरो राजयहस्वामी कर्णसखोऽपि च। इन्द्रपर्यायजा बाली बालिर्दुन्दुभिदर्पहा ॥५६॥ सूर्यपर्यायपुत्रार्थः सुर्यावा वानरेश्वरः । मारुतिः केसरिसुते। हनूमान्हनुमानपि ॥६०॥ रामद्रते। योगचरः स च स्याद्वज्जकङ्कटः । लङ्कारिराञ्जनेयः स्यादर्जुनार्थाद्ध्वजार्थकः ॥६१॥ सुबाहुजस्तु सगरो दैलीपिः स्याद्रगीरथः। विक्रमादित्यपर्यायो महेन्द्रादित्यसंभवः ॥६२॥

शा ^{BK} २ तु ^{B} ३ को ^{B} ४ श्रों $\mathbf{x}^{\mathrm{K}}$ १ कंटक: ^{KC}

श्रमो विषम'शीलोऽपि साहसाङ्गः शकोत्तरः । भंभसारः श्रेणिकः स्याद्धालस्तु शालिवाहनः ॥६३॥ सर्वे पृथुप्रभृतयो मताः सौखरयो नृपाः । यथाईवर्गाः प्रगिधिरपसर्पश्चरः स्पशः ॥६४॥ वार्त्तायनिः प्रवृत्तिश्च चरश्चारोऽपि वार्त्तिकः । प्रतिष्कशो वसर्पः स्यात् प्रविकाशोप्यमी त्रिषु ॥६४॥ सांवत्सरो ज्यौतिषिको दैवज्ञो 'देवलेखकः । कार्त्तान्तिकश्च मौहूर्ती ज्ञानी प्रश्नार्थवाद्यपि ॥६६॥ श्रथ स्यात्पुष्पशकटी दैवप्रश्नउपश्रुतिः । तान्त्रिको ज्ञातसिद्धान्तः सत्री ग्रहपतिः समौ ॥६७॥ लिपिंकरो लिपिकरो मसिपएयश्च लेखकः । लिविंकरो लिविकरो लेखकारक इत्ययम् ॥६८॥ स्यादचराच्चणश्रञ्चः किरिका मसिधानिकार । वर्ण कूची च मेलान्धुः स्यान्मसीजलमित्यपि ॥६६॥ मेला°मसिर्इयोः पत्राञ्जनं स्याच मसी⁻स्त्रियाम् । स्त्रियां स्यात्कलमः पुंसि लेखनी ^६चापि ^१ न स्त्रियाम् ॥७०॥ वर्णतृल्यथ लेखः स्याद्वर्णद्रतार्थकोऽपि च । स्यात्स्वस्तिमुखपर्यायो वाचःपर्यायहारकः ॥७१॥

१ शा ^{0} २ ता ^{KC} ३ प ^{B} ४ देव ^{B} पुस्तके नास्ति १ रि ^{B} ६ कु ^{C} ७ मसीज $\dot{\sigma}^{B}$ = मसा ^{B} ६ लेखिनी ^{B} १०स्थादचरादित्यादिन स्त्रियामित्यन्तं रह्योकद्वयं ^{K} पुस्तके नास्ति ।

तस्यैव मुद्रणं मुद्रा स्त्रियां प्रत्ययकारिणी। तेषां निबन्धनार्थं तु काचस्थानं च न द्वयोः ॥७२॥ श्रपि स्यात्कलमस्थानपर्याया मसिधानिका । उत्तमर्णाधमर्णादिव्यवहारार्थपत्रके ।। ७३॥ द्रव्याङ्गबन्धनं तत्स्यात्तेषां भेदा श्रनेकशः। लिखिताचरविन्यासे लिपिलिविरुभे खियौ ॥७४॥ लिपी लिवी च तुल्ये स्तो विखनीयं तु लेखितम्। लेखनीयं च लिखितं लिख्यं लेख्यममूनि च ॥७५॥ त्रिषु द्रव्येऽय लिखनं लेखनं लेख इत्यपि । पुस्तकं त्रिषु पुस्तं स्त्री क्लीबे तु शरयन्त्रकम् ॥७६॥ पुस्तकस्थापनस्थाने प्रोथवैदेशिकौ समी। स्यात्संदेशहरो दूतो ध्दौत्यं भावे च कर्मणि ॥७७॥ श्रध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि । यातुर्गन्तुरथो हारिः पथिकानां च संहतौ ॥ ७८॥ स्वाम्यमात्यसुहृत्काशराष्ट्रदुर्गवलानि च। सप्तेवाङ्गान्यमूनि स्युरथ पौरास्तु पुंस्यमी॥ ७६॥ श्रेगिः स्त्रियां च प्रकृतिर्दे इमे चाथ पहुँगाः। संधिर्ना विप्रहो यानमासनं हैं । प्राश्रयः ॥ ८०॥

१ उत्तमर्थेति रठोकार्त्रे पुस्तके नास्ति । २ ठिखलिसं तु लेखिनी ३ थ ⁸ ४ दूर्यं⁸

श्रय स्यु: शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः । च्चयः स्थानं च¹ वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनाम् ॥ ८१ ॥ स प्रतापः प्रभावश्च यत्तेजःकोशदग्डजम् । सामदाने भेददग्डावित्युपायचतुष्टयम् ॥ ८२ ॥ दमः पुंस्यस्त्रियां दग्डस्तद्वत्साहसमस्त्रियाम् । साम सान्त्वमुभे क्वीबे विज्ञान कोशिलके स्त्रियाम्।। = ३।। पुंस्युत्कोच उपाचारो दाहार श्रामिषं द्रयोः। प्राद्यं प्रदानमयनमुपादानं च ढौकनम्॥ ८४॥ उपायनमुपयाद्यं प्राभृतं च प्रदेशनम् । उपदा स्त्र्युपहारे ना यौतकादेस्तु देयके ॥ ८५ ॥ दाया ना हरणं क्लीबे पुंसि भेदोपजापकौ । त्रिवर्गेण भिया वापि परीचा सापधा स्त्रियाम् ॥८६॥ मायोपेचेन्द्रजालानि चुद्रा भेदा स्रमी त्रयः। तत्र चास्त्र्यषडचीगं यनृतीयायगाचरम् ॥८७॥ विकाशोऽपि च वीकाशोऽवकाशश्च प्रकाशवत् । विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकाप्रकाशकाः ॥८८॥ ^{क्ष}त्रिष्वस्त्र्युपह्वरं क्रीवे रहस्यं च जनान्तिकम् । एकान्तं केवलं छन्नमुपांशुरहृसी उभे ॥८६॥

१ नीति^{KC} २ लचा⁰. ३ इहार^C ४ विष्व^{KBC}

क्षीबाव्ययेथ मन्त्रः स्याद्रहस्यालाचने पुनः। स्याद्विश्वास'स्तु विश्रमभोऽस्रेषोऽस्रंशो यथोचितात्। ६०। कल्पादेशनवा^रन्याया देशरूपं समञ्जसम् । युक्तमापियकं न्याय्य मिरूपं च साम्प्रतम् ॥६१॥ उचितं भजमानं च प्राप्तं चाय समर्थनम् । संप्रधारणानुवादे। निर्देशोपि निदेशकः ॥६२॥ स्रादेशोप्यथ वे शास्तिः ^५शास्ती ^६स्यातां स्त्रियाविमे । श्राज्ञा शिष्टिः स्त्रियौ क्लीबे शासनं चावधारणा ॥६३॥ संस्था स्थितिश्च मर्यादा सीमा मन्तुस्तु पुंस्ययम् । श्रपराधे। प्यलीका स्त्री स्थात् क्रीबे विप्रियागसी । १४॥ शत्रुर्जिगीषोः पुरतः स्वदेशानन्तरो नृपः । तस्याप्यनन्तरे। मित्रमुदासीनस्ततः परः ॥६५॥ पार्ष्णियाहः पृष्ठवासी तस्याक्रन्दो निरन्तरः। ततः परस्तादासारोऽवनतोस्यापि पृष्ठगः ॥६६॥ श्चरेश्च विजिगीषेश्च मध्यमे। भूम्यनन्तरः । सपञ्चमस्तकः षष्ठ उदासीनस्ततः पृथक ॥६७॥ विजिगीषुः सप्तमः स्यात्पञ्चत्व'स्तादयो मताः। श्रिरिमित्रमरेमित्रं मित्रमित्रमतः परम् ॥६८॥

१ विश्रास ^{KBC} २ अघो^B श्रचरद्वयंनान्यपुस्तकेषु ३ नव^B ४ मभिनीतं^B ४ शस्तिः^C ६ सास्ती^B ७ व्यल्लीको ? प्रगसौ ६ त्यस्वा^K वस्त्यां

तथारिमित्रमित्रं च विजिगीषोः पुरस्तराः । उशना मग्डलिमदं प्राहृ द्वादशराजकम् ॥६६॥ विजिगीषुररिर्मित्रं पार्ष्णिप्राहृश्च मध्यमः । उदासी'नात्पुलेामेन्द्रौ षटकं मग्डलमूचतुः ॥१००॥ चत्वारः पार्थिवा मौलास्तिर्यक् पश्चात्पुरः स्थिताः । मूलप्रकृतयः शत्रुमित्रे सहजकृत्रिमे ॥१०१॥ सहजं स्वकुलोत्पन्नं कृत्रिमं कार्ययोगतः। मयास्योपकृतं पूर्वमयं चापकरिष्यति ॥१०२॥ इति यः क्रियते सन्धिः प्रतीकारः पुमानयम् । द्विपाचो दिशुणो। दगडो भागधेयोऽस्त्रियां वलिः ॥१०३॥ कारः करो नाथोद्दानं बन्धनं शुल्कमस्त्रियाम् । घट्टादिदेये द्रव्ये स्यादथापि द्विविधं भयम् ॥१०४॥ श्रदृष्टं तोयवह्व^यादि दृष्टं स्वपरचऋजम् । महीभुजामहिभयं स्व^४चक्रप्रभवं भयम् ॥१०५॥ सहायाः साधनोपाया विभागे। देशकालयोः । विपत्तेश्च प्रतीकार एष पञ्चाङ्गका नयः ॥१०६॥ कृषिर्विणिकपथे। दुर्गं सेतुः कुञ्जरबन्धनम् । 'खन्याकरबलादानं शून्यानां च निवेशनम् ॥१०७॥

९ माबुलो^B २ यत्^३ ३ प्रासं^K ४ पत्त^B १ विनिपात^B ६ एवं^B ७ खन्याकश्च खलानां च^B

श्रष्टवर्गो नृपस्यायमस्यैवापचयः चयः। वृद्धिस्तु वर्द्धन^१चैवं साम्यं स्यात्सोप्यं त्रिकः ॥१०८॥ उदयश्च त्रिवर्गश्च शान्ति स्त्री स्याइमा निर । मन्त्री पुरोधाः सेनानीर्द्वास्थोन्तर्वेशिकस्तथा ॥१०६॥ युवराजः प्रशास्ता च समाहर्त्तोपदेशकः। कर्मान्तिकः संनिधाता रूपाद्यधिकृतस्तथा ॥११०॥ मन्त्रपारिषदः पौरव्यावहारिकनायकौ । श्राटविका दुर्गपालो दग्डेश इति षट् त्रिकाः ॥१११॥ तीर्थानि शत्रुपचे स्युर्येषु चारः प्रयुज्यते । समाहर्त्प्रशास्ताराै नायकं चापवर्त्य तु ॥११२ महिषी मुख्यमन्त्री च वैद्यश्चेति पठन्ति ये। तेषामिमे त्रयः स्त्रीयाश्चाराणां स्युरगोचराः ॥ ११३॥ श्रतः स्वपचे तीर्थानि भवन्ति दश पञ्च च। चरन्ति पुरुषाः शत्रुपचे चेति चरास्त्रयः ॥ ११२ ॥ प्राज्ञा⁸दर्शननास्तिक्यप्रमादालसताकुथः । श्रमत्यं दीर्घसूत्रत्वमेकेन बहुभिः सह ॥ ११५ ॥ प्रकाशे च त्रयो मन्त्रा मन्त्रितत्याग एव च। श्रयसंग इति ज्ञेया देाषा द्वादश भूपतेः ॥ ११६ ॥

कामकोधौ लोभ १ हर्षो मानश्चापि मदः पुनः। श्चन्तर्गतोऽरिषड्वर्गः प्राणस्य चुत्तृषे पुनः ॥ ११७॥ शोकमोहैं। तु मनसा जरामृत्यू च वर्ष्मगः। षडूर्मयोतिवृष्टिः^२ स्यादवृष्टिः शलभाः शुकाः ॥ ११८॥ श्राखु^रस्वपरचक्राणि सप्तेता ईतयः पुमान् । भृत्येर्मित्रेश्च मन्त्रेश्व^रबलं त्रिविधमुन्यते ॥ ११६ ॥ हस्त्यश्वरथपादातं सेनाङ्गं स्याचतुष्टयम् । षडङ्गं भारिकस्वाभ्यां वारदेशिकयोद्धभिः ॥ १२० ॥ सक्मकारेरष्टाङ्गं प्रतप्तस्तु प्रतापवान् । सौम्योधिगम्यो ऽष शुचिरुपधातीतकः समौ ॥ १२१ पौराचनुप्रहे युक्तो वृत्तिर्व्यावृत्तिरन्यतः । पचे पचे तुलामानं भागडार्घप्रत्यवेचगम् ॥ १२२ ॥ संमाननं च मान्यानां लब्धप्रशमनानि पट । प्रतिभोगप्रातिभोगौ शाकादेरुपढौकनम् ॥ १२३॥ शूद्रकन्याकरो ध्यः स्यात्स च भौरीवराढ भक्तम् । राधाचकं तु तद्यन्त्रे चले यन्मील्यलोचनम् । १२४ प्रतिबिम्बेच्चणवशाद्रध्वं वेध्यमधोमुखम् । तद्वेधनादिकं कर्म वीर्यशुल्कमिति स्मृतम् । १२५

९ लाभ ^{KC} २ स्यादबृष्टिः इति ^{K} पुस्तके नास्ति ३ श्राख् ^{KC} ४ पुनः १ ४ त्रिविधं बल ^{B} ६ म्योंश ^{KC} ७ भाण्डाद्यं ^{B} म कौटनम् ^{KC} ढौकनम् ^{BS} ६ व्यः १० तु ११ वराटकम्

श्रिधिकारः प्रक्रिया स्त्री द्वयोश्चमरचामरे। लोमगुच्छः पुमान् क्लीबे चारतूलमथ त्रिषु ॥ १२६ ॥ छत्रं तु नृपचिन्हार्थं राजशृङ्गार्थकं च षण्। हैमदग्डं 'चातपत्रमुत्कूटं 'चोष्णवारगम् ॥ १२७॥ चक्रपर्यायतोङ्गार्थं भृङ्गालुः कनकालुका। ³निवेशः शिविरं क्लीबं सज्जनं तूपरचर्यो³ ॥ १२८ ॥ रथा गजो ऽश्वः पादातः सेनाङ्गं स्याचतुर्विधम् । युद्धा^रर्थे चक्रवद्याने शताङ्गः स्यन्दनो रथः ॥१२६॥ वङ्करो मूलविभुजे। यह्वो प्यस्त्री विमानकः। सक्रीडार्थः पुष्यरथा देवार्थस्तु मरुद्रथः॥ १३०॥ योग्या स्त्रियां वैनयिकोऽध्वरघः पारियानिकः। कर्णीरथः प्रवहृणंं 'डयनं हयनं समेन ॥ १३१ ॥ शकटोऽस्त्रीत्वनः क्वीबे शकटिः शकटी स्त्रियो। त्रिषु काम्बल वास्त्राचास्तेस्तेः परिवृते रथे ॥ १३२॥ सपाग्डुकलीया यःसंवीतः पाग्डुकम्बलैः। स तु ज्ञेयश्च वैय्याघो यो वृतो व्याघचर्मणा ॥१३३। एवं द्वीप्यादिचर्मादिसंवीते द्वैप इत्यपि। रथार्थात्पादपर्यायमङ्गपर्यायमस्त्रियाम् ॥ १३४ ॥

[ै] हिमदण्डं ^{KC} २ सुकुटं ^{C} सुत्कूटं ^{KB} ३ निवेशं ^{KC} ४ ग्राम् ^{B} १ थे ^{B} ६ थ ^{B} ७ नं ^{B} ६ मस् ^{BK} ६ वस्त्रा ^{K}

चक्रं पुमानरिर्द्धां 'रानेमी स्त्री नेमिरित्यपि। प्रधिरस्त्री द्वयोराणिः स्त्रियामाणीति चाप्यणी॥१३४॥ रथाप्रकीलकेनाभिर्नाभी चक्रस्य पिरिडका । स्त्रियामथे। ना कुवरः कूवरे। ना युगंधरः ॥ १३६ ॥ त्रस्त्रियामप्यथ युगमस्त्री यानमुखं पुनः । ैईषान्तबन्धनं चापि धूद्धू वीं च स्त्रियावुमे ॥१३७॥ युगान्तकीले शम्या स्त्री तत्स्थाने गर्त्तमद्वयोः । श्रनुकर्षो दार्वधस्थ मासङ्गस्तु युगान्तरम् ॥ १३८ ॥ रथगुप्तिर्वरूथाऽस्त्री^५स्यूर<mark>थाङ्गा^६न्युपस्कराः ।</mark> नियन्ता प्राजिता यन्ता सूतः सव्येष्ट्र सारथी ॥१३६॥ दिन्तग्रेस्थप्रचेतारी न्नता रथकुटु म्बिकः। रथिनः स्यन्दनारोहा रथिका रथिरा स्रपि ॥१४०॥ रथव्रजे स्त्रियां रथ्या रथकट्याप्यथ स्त्रियाम् । द्रयोः प्रेङ्घा तु दोला स्त्री यानं वा पुंसि न स्त्रियाम् ॥१४१॥ विमानेऽथ वराङ्गः स्याद्वारणो मृग इत्यपि। हस्ती दन्तावला दन्ती सिन्धुरो दीर्घमास्तः ॥१४२॥ मातङ्गो राजिलः पीलुर्जलकान्ता महामृगः। मतङ्गः सामजः क्रम्भी कुञ्जरोऽनेकपो द्विपः ॥१४३॥

१ निर्धारा ? २ इषा-त ^{B} ३ शस्या ^{B} ४ स्थंप्रा ^{B} ४ स्यु ^{B} ६ स्यप ? ७ ६८ ^{B} २ स्वनः ^{B}

निर्लू नः करटी नाग इभः स्तम्बेरमो गजः। करी मतङ्गजः पद्मी 'शूर्पकर्णो लतारतः' ॥१४४॥ पिग्डपादः पुष्करी स्याच्छुग्डारी^३ कज इत्यपि । विलोमरसनार्थः स्यादृद्वेर्दन्तार्थविषाग्रकः ॥१४४॥ द्रयोः करेगुर्वेतगडः पेचकी पुष्करी⁸ जटी। जलाकांचो महाकायोऽप्रस्वेदः सृचिकाधरः ॥१४६॥ शुगडालः पिचिलश्चापि ध्वजोऽस्त्री चासुरः कपिः। गम्भीरवेदी च करी करिग्णी धेनुका वशा ॥१४७॥ करेगुश्च करेगूश्च रेगुका च करेगुका। कर्णेरुश्च गर्णेरुश्च स्त्रियामच च तद्भिदः ॥१४८॥ पञ्चवर्षो गजे। वालः पातस्तु दशवार्षिकः । ^६विक्को दिक्कोपि विंशाब्दस्त्रिंशाब्दः कलभेाऽस्त्रियाम् ॥१४६ षष्टिवर्षो युवार्थः स्याच्छुगडारोऽपि मतः स च। स्यादशीतेस्तु बृद्धोऽथ यहन्धाघाणतोऽपरे ॥१५०॥ न तिष्ठन्ति गजाः सस्याद्गन्धहस्ती ततः पुनः । चतुर्विधा गजा भद्रो मन्द्रो मिश्रो मृगोऽपि च ॥१५१॥ एषामाकरजा भेदा विज्ञेया बहुवा बुधैः। गङ्गासागरहिमादिप्रयागाणां च मध्यतः ॥१५२॥

१ सू ^{K} २ रते: ^{B} ३ ण्ड ^{C} ४ जी ^{B} ४ बाळः पोरुस्तुदश ^{K} पुस्तके नास्ति ६ विष्को ^{B}

¹च्यवनं® (स्यात्) मध्यमं तल्लोहिताब्धेश्च पश्चिमे। त्रिपुर्या को सलादौ च चेदिका रूषकं वरम् ॥१५३॥ श्रीचेत्रं गेाड्बङ्गाल^धमाङ्गिरेयं तु मध्यमम् । विन्ध्याद्वि वेङ्कटाद्रेश्च कलिङ्गद्रविडावपि ॥१५४॥ वनं कालीयकं नाम समुद्राविधमध्यमम्। श्रीशैले देवशैले च मलये पर्वते वनम् ॥१४४॥ दाशार्णिकं वनं तत्स्या ^६द्वरं सद्याद्रिमृलतः । भृगुकच्छा विध वनमपरान्तं च मध्यमम् ॥१५६॥ द्वारवत्यां च सौराष्ट्रे कलिङ्गवनमुत्तमम्। कालंजरे कुरुचेत्रे सिन्धु सागरसंगमे ॥१५७॥ वनं पाञ्च^मनदं नाम मध्यमं परिकीत्तितम् । कालेप्यजातदन्ता यः स्वल्पाङ्गः स च मत्कुणः ॥१५८॥ यूथपर्यायनाथार्थः प्रभिन्ने मत्तगर्जितौ । मदोत्कटो मदकलः समावुद्दान्तविर्मदौ ॥१५६॥ किष्पतः सज्जितस्तिर्यग्घाती परिग्रतश्च सः । ब्यालोत्रऽदुष्टे गम्भीरवेदी त्ववमताङ्कराः ॥१६०॥ ^{१°}दग्डारारालल्लुषभा यत्रारोहृति पार्थिवः । राजवाद्यस्तूपवाद्यः सान्नाद्यः समरोचितः ॥१६१॥

१ नाच्यं वनं KC २ र्थाः KC ३ कारुषकं B ४ मागिरेयं B ४ स्यङ्क B विक K ६ द्वनं B ७ कण्ठा KC = वनं KC ६ नामा KC १० दण्डरा C ः प्राच्यं वरं पाठो भवेत ।

^¹ईषार्थदन्तपर्याय उद्यपर्यायदन्तके । स्त्रियां समृहे घटना घटा यूथं नपुंसकम् ॥१६२॥ मदो दानं प्रवृत्तिश्च वमयुः करसीकरः। करिनासा तु हस्तार्थः शुग्डा शुग्डार इत्ययम् ॥१६३॥ श्रस्यायं पुष्करं क्लीबेऽङ्गुलं स्यात्तस्य कर्णिका । विषाणावस्त्रियां पुंसि दन्तौ ना स्कन्ध श्रासनम् ॥१६४॥ कर्णमृलं चूडिका^२स्यादीषीका त्वित्तकूटकम् । श्रपाङ्गदेशो निर्याणं गगडस्तु करठः कठः ॥१६४॥ कट^३कोप्यथ कुम्भ्यचि कृटे स्यादिषीकेषिका®। श्रवप्रहो ललाट^{*}स्याद्रिदुः ^६ पुंस्युभयान्तरम् ॥१६६॥ कुम्भो तु शिरसःपिएडौ तयोर्मध्ये पिचुः पुमान् । घातकुम्भस्तयोः संधिरारचस्तु ततोऽप्यधः ॥१६७॥ वाहित्यं तदधोदेशः प्रतिमानमथास्त्रियाम् । गात्रं तु करिगाः °पूर्वजङ्वाद्यवयवे न ना ॥१६८॥ श्रपरावरे तु पश्राजङ्घायवयवे न ना । श्रारालं पुच्छमूलस्योपान्ते स्यात्पेचकः पुमान् ॥१६६॥ पार्श्वतः पत्तभागः स्यात्पद्मार्थं बिन्दुजालकम् । मदयोगविधानं तु इयस्तारमथ तल्पनम् ॥१७०॥

१ ह्षार्थ ^{B} २ हीपिका ^{B} ३ का ^{B} ४ कुटे ^{B} ४ टं ^{B} ६ द्विन्दुः ^{C} ७ पूर्वं ^{B} ^{B}

क्ष्मिक्टकं कुतः पुनस्क्तमिति नावगम्यते ।

पृष्ठवंशस्य यन्मांसं स्यादथो दन्तमांसके। क्कीबे³प्रवेष्टकं तत्स्यादथ तद्दन्धनेऽपि च ॥१७१॥ ग्रन्दुकः पुंसि निगडो न स्त्रियां शृङ्खलं त्रिषु । पादपाशश्च³हिञ्जीरो न स्त्रियां गजबन्धभूः ॥१७२॥ वारिर्वारी च प्राची च ैप्रारब्धिश्च स्त्रियामिमाः। गात्रबन्धेतु त्रिपदी चैकस्मिन्न धरेऽपि च ॥१७३॥ तात्रं वेगडकमालानं निर्वाणं वेगुकं पुनः। नालिकाकर्णवेधिन्यामथस्यादङ्कशोऽस्त्रियाम् ॥१७४॥ द्रयोः पराणिःश्रिणिरपि स्त्रियां स्यातां स्रणी श्रणी । श्रस्त्र्यष्ठत्वं कुशाघं घातमङ्कशवारगम् ॥१७५॥ निषादिनां पादकर्म यातं वीतं नपुंसकम्। कच्या दृष्या वरत्रा स्या दूषा चृष्या कुथ स्त्रिषु ॥१७६॥ प्रवेगिः स्त्री प्रवेगी च परिस्तोमः पुमानयम् । वर्णाः षणास्तरणं स्यात् कग्ठबन्धः कलापकः ॥१७७॥ पित्तज्वरः°पाकलोस्य कूटपूर्वस्त्रिदोषजः । नासापूर्वस्थूलहस्तं दन्तमृले करीरिका ॥१७८॥ शङ्घः कृटो दन्तमध्यं प्रोहश्चरणपर्वणि । ^{प्}श्रपस्कारः प्रजङ्घाये नाली^६नात्रापरे नना ॥१७६॥

१ प्रवे इत्यचरद्वयं न ^{C} पुस्तके २ हिंसीरों ^{B} ३ प्ररब्धि ^{B} ४ ज्ञपरो ^{B} १ दृष्या ^{B} ८ ६ क्षियाम् ७ ज्वरे ^{B} म् श्रय ^{B} ६ नात्र ^{B}

श्रष्ठीवतारिधष्ठाने संदानं पुंनपुंसकम्। विधानं गजभक्त्ये स्यात् क्षीबे चैव विधा स्त्रियाम् ॥१८०॥ मेग्ठो मेठो निषादी स्यात् सादिः सादी निषाचिप । दृश्यते¹पाग्डुरो यस्तु केशे रोम्गि च बालधौ ॥१८१॥ कर्गो च नेत्रयोश्चैव स स्यादेरावतान्वयः। श्रध्वचमः सारसद्दक् चमी वुद्धिविशारदः ॥१८२॥ ^३श्चजरोमा स्थूलशीर्षः पुगडरीकान्वयो गजः। स्तब्धकर्गाः सुदेद्दश्च कृष्णवर्गः कृशोदरः ॥१८३॥ स्थूलविन्दुर्धनु ^४र्वशः पुष्पदन्तान्वयो गजः । श्रग्निवर्गाः सुवर्गाचो वेगवाञ्जललम्पटः ॥१८४॥ श्रायते। विस्तृते।त्यर्थं वामनान्वयजः करी । प्रचग्डकुसुमच्छायः कपोतनयनः जमः ॥१८४॥ मेधावी तनुरोमा च सुप्रतीकान्वयोद्भवः। स्निग्धवालिधदन्तो यः श्वेतिविन्दुकरान्त्रितः ॥१८६॥ पेचकेल्पः स्थूलकलः सार्वभौमान्वयो गजः। रौद्रो लघुशिराह्व स्वश्वेतविन्दुसमन्वितः ॥१८७॥ पाटलापुष्पनयनः स भवेदञ्जनान्वयः। कुम्भस्थूलतनुः स्निग्धलोललोहितलोचनः ॥१८८॥

१ पाण्डरोङ्गे $^{
m K}$ पाण्डुरोगे $^{
m B}$ २ युद्ध $^{
m B}$ ३ कुळ्ज $^{
m B}$ ४ वैप्राण्ड् $^{'
m B}$ म हस्व,,,... स्तमश्चितः $^{
m KC}$

कृणों वस्तीर्गहस्तायः कुञ्जरः कुमुदान्वयः। घोटोश्वस्तुरगो वीती किएवी कान्तस्तुरंगमः ॥१८६॥ वाजी वाहस्तुरङ्गोर्वा गन्धर्वः सैन्धवो हयः। प्रकीर्गाः क्रमगाः प्रोथी क्रुरटः सिंहविक्रमः ॥१६०॥ स्यान्मुद्गमाषपर्यायाशनार्थश्चामरी च वाट । श्र्यर्थात्पुत्रार्थकः पीतिः केसरी हंस इत्यपि ॥१६१॥ मरुद्रथा वासुदेवस्ताक्ष्यी वातायना हरिः। शालिहोत्रश्चैकशफो दिधका एतशोप्यरुट ॥१६२॥ वधः पतङ्गो हेषी स्यात्सुपर्गाः श्येन इत्यपि । वीतिः सिर्दिधिकावा वातस्कन्धार्थ इत्यपि ॥१६३॥ स्थोर्यः पेद्वोऽव्यथिश्चापि त्रिविधाः स्युरमी पुनः। श्रेष्ठमध्याधमाः सर्वे देशदेशसमुद्भवाः ॥१६४॥ श्रब्धिवाहीककम्बोजपारसीकवनायुजाः । सौराष्ट्रकोङ्कुगोद्भृता श्राजानेयास्त उत्तमाः ॥१६४॥ तुरस्कारट्ट³कीरोरटक्कसिन्धुस्थलोद्भवाः । मध्यमाः प्राग्दिन्नाण दिक सम्भवाः शाम्भला ऋपि १६६॥ सारखता श्रर्जलाश्च तङ्गणा श्रधमा श्रमी। वर्णेः शुक्कादिभिर्वर्णा ब्राह्मणाचा यथाक्रमम् ॥१६७॥ मिश्रेमिश्रा विनीतस्तु साधुवाही जवाधिके। जवनो^{*}याश्वमेधीये ययुर्यायावरोऽपि च ॥१६८॥

१ कुष्टविस्तीर्थं ^{B} २ व्यधि ^{B} ३ कीरार ^{B} ४ शक्त्मलाः ^{KC} ५ ने ^{KC}

किशोरोऽल्पवयस्कोऽश्वाे रथ्याे वाढा रथस्य यः। पृष्ठ्यः स्थूरी प्रसूरेषां वाम्यश्वा वडवार्वती ॥१६६॥ गणे तु वाडवं तासां दुर्विनीतस्तु सृकलः। कश्यः कशाहीं हृद्धकावत्तीं श्रीवृत्तकी ह्यः ॥२००॥ पञ्चभद्रस्तु हृत्पृष्ठमुखपाश्वेषु पुष्पितः। पुच्छोरःखुर^१पुच्छास्यैः सितेः स्यादष्टमङ्गलः ॥२०१॥ सिते तु कर्ककेकाहै। खांगाहः श्वेतपिङ्गले। पीयूषवर्णाः संराहः पीते तु^रहरिमा हयः ॥२०२॥ ^रकृष्णवर्णस्तु खुङ्गाहः भियाहे। लोहितो हयः। श्रानीलो नीलकेपि स्यान्नियू हः कपिलो हयः॥२०३॥ वेाह्यार^५श्चायमेव स्यात्पाग्डुकेशरवालधिः । उराहस्तु मनाक्पाग्डुः क्रष्णवर्णो भवेद्यदि ॥२०४॥ सुरूहको गर्दभाभा वोरुखानस्तु पाटलः । कुलाहस्तु मनाकपीतः कृष्णः स्याचदिजानुनि ॥२०४॥ उकनाहः पीतरक्तच्छायः स एव तु कचित्। कृष्णरक्तच्छविः प्रोक्तः शागाः काकनदच्छविः ॥२०६॥ हरितः पीतहरितच्छायः स्यात्स च हालकः। पुंगलः सितकाचाभा हलाहश्चित्रितो हयः ॥२०७॥

१ पुच्छा $^{ ext{KCB}}$ पृष्ठा इति पाठस्तूचितः २ हरियो $^{ ext{BK}}$ ३ कृष्णवर्णेइत्यारभ्य मना-्पाण्डुरित्येतद्न्तं $^{ ext{K}}$ पुस्तके नास्ति ४ किंद्याहे $^{ ext{B}}$ ४ पिमे $^{ ext{C}}$ ६ वोरू $^{ ext{KC}}$

प्रोधोऽस्त्री नासिकाश्वस्य कश्यं मध्यमधापि च । शफोऽस्त्रियां खुरः पुंसि पुटेा¹विङ्कोच वालिधः ॥२०८॥ श्रस्त्री पुच्छस्तु लाङ्ग्लं क्लीवे लाङ्ग्लमित्यपि । स्त्रियां क्षीबे च लङ्गृलं पुच्छमस्त्री लजः पुमान् ॥२०६॥ स्यात्पच्छोपि च तत्रेव वालहस्तर्थकः युमान् । ललाम च ललामं च ऌ्रम⁸वालस्ततः पुनः ॥२१०॥ श्रपावृत्तपरावृत्तल्लिठितानि च वेह्निते । न द्वयोरश्ववृन्दे स्यादाश्वमाश्वीयमित्यपि ॥२११॥ निगालस्तु गलेादेशे हेषा ह षा^रश्वनिःस्वने । त्रिष्वाश्वी ध्यं यदश्येन दिनेनैकेन गम्यते ॥२१२॥ ऊर्ध्वस्थितिस्रियामस्य स्यात्पुला च पुलायिता । प्रचरः प्रखरोपि स्थात्संनाहोप^मजनं परः ॥२१३॥ खिलनास्त्री खलीनापि कवियं षण् कविः कवी। पञ्चाङ्गी कर्षणी चापि मुखपर्याययन्त्रणा ॥२१४॥ नेत्रपट्टे मिच धात्रं कवराचमथापि च। भूषणे मुखपटः स्यात्तिका तलसारणम् ॥२१४॥ दामा ^१ जनं पादपाशश्चर्मदग्डे कशास्त्रियाम् । पल्याणमपि पर्याणं बन्धे कक्ष्यास्य कत्त्रया ११॥२१६॥

१ विस्रो ^{B} २ इरीबे इत्यारभ्य लङ्ग्लिमियन्तं ^{B} पुस्तके नास्ति ३ पुनः ^{B} ४ वाज ^{B} १ स्विः स्वनः ^{B} C ६ यं ^{E} C ७ पि ^{B} ^{E} यं ^{B} ६ कर्त्रं ^{B} १० क्षतं ^{B} K १९ पा ^{B}

पदस्थाने पादिके च पादाधारा वथापि च। पु च्छाटिका पुच्छवन्धे खुरत्रागं खुरोपरि ॥२१७॥ बन्धने स्यात् खुराधस्ताछोहे त्राणे तु^धनालकः । तलत्रं स्यादृद्वयोरिंगः क्वीवे प्रवपर्णं स्त्रियाम् ॥२१८॥ कुशावचेपग्गी वल्गा क्लीबे धोरितवल्गिते। स्त्रियां प्लुतिरिमे क्लीबे तेजितोत्तेरिते पुनः ॥२५६॥ गतयः पञ्च धाराः स्युस्तुरगाणां क्रमादिमाः । तत्र धौरितकं धौर्यं धोरगं धोरितं च यत् ॥२२०॥ वभूके शिखिकं कोडगतिवद्दल्गिते पुनः। श्रयच्छायसमुह्णासात्® कुञ्चितायं नतित्रकम् ॥२२१॥ प्रुतिस्तु लङ्कनं पिचमृगगत्यनुहारकम्। उत्तेजितं रेचितं स्यान्मध्यवेगेन या गतिः ॥२२२॥ उत्तेरित^६मुपकग्ठमास्कन्दितकमित्यपि । उत्प्रुत्योत्प्लुत्य गमनं क्रोधादिवाखिलैः पदैः ॥२२३॥ श्रित्रयां वाहनं पत्रं यानं युग्यं च धारणम्। परंपरावाहृनं यत्तद्वेनीतकमस्त्रियाम् ॥२२४॥ **अश्वारोहा अश्ववाहाः सादिनोऽय निषङ्गिणः ।** भटा योधाश्च योद्धारः सेनारचाश्च ते पुनः ॥२२४॥

९ पदिके^B २ व^{BK} द^C ३ पुच्छ^{KC} ४ नालकाः^B लालकाः^C-१ गो^{KC} ६ सुपकण्डमित्यारभ्य त्तद्वैनीतकपर्य्यन्तं^K पुस्तके नास्ति। * च्छायेतिपाटः सर्वेष्वादर्शेषु। कायेतिपाटः संभाव्यते।

सेनान्तः परिधिः पुंसि स्यादारभट इत्यपि । ये सेनासमवेताः स्युः सैन्यास्ते सैनिका श्रपि ॥२२६॥ ये सहस्रेग बलिनः साहस्रास्ते सहस्रिगः। श्रय च स्यात्कञ्चुकोऽस्त्री कवचे। जगरः पुमान् ॥२२७॥ वारवाणोऽपि च क्कीबे तनुत्रं वर्म दंशनम्। सकञ्चकेर्मध्यधार्ये क्कीबे सारसनं पुनः ॥२२८॥ शीर्षकं तु शिरस्त्राणं शीर्षण्यं च शिरस्त्रकम् । नागोदरमुरस्त्राणं जङ्घात्राणं तु भत्कुणम् ॥२२६॥ नाइलं च तदेव स्थान्नालिका चाङ्गरिचणी। त्रिष्वितो ध्वजिनीपूर्वा श्रामुक्तः प्रतिमुक्तवत् ॥२३०॥ संनद्धो वर्मितः सज्जो दंशितो ब्यूढकङ्कटः। श्रपिनद्धः पिनद्धश्र दंशितश्राप्यमी त्रिषु ॥२३१॥ दंशिताचाश्चापि सत्त्वेप्यथ स्या दूर्मताग्यो । श्रपि कावचिकं चाथ पद्गपत्तिपदातयः ॥२३२॥ पदातिकः ^{३ ४}पदगमः पदगः पदिकोपि च। पादातिगश्च ^रपादातः पादातिकपदाजयौ ॥२३३॥ पादात्पदाजि^६पापिक्यः शररातिरतः पुनः। पदाजिरथ°पादातं पत्तिपर्यायसंहृतिः ॥२३४॥

१ मंखुण्यम् $^{\rm B}$ २ ह्रमैता $^{\rm B}$ ३ गः $^{\rm KC}$ ४ पदा $^{\rm KCB}$ पद् $^{\rm S}$ १ पादातपादितक-पदातयः $^{\rm S}$ ६ पायिक्य $^{\rm C}$ यायिभ्यः $^{\rm B}$ ७ पादान्त $^{\rm BKC}$ पादातस् $^{\rm S}$

शस्त्राजीव स्रायुधिककाग्रडपृष्ठायुधीयकाः। काग्डपृष्टसहाये तु प्रतिष्कशप्रतिष्कषे। ॥२३४॥ यो बहुन्योधयेदेकः स महातिरथः पुनः। दूरापाती दूरवेधी लघुहस्तार्थ इत्यपि ॥२३६॥ कृतहस्तः सुप्रयुक्तो विशिखः शीघ्रवेध्यपि । कृतपुङ्कोषापराद्धपृषत्को लक्ष्यतश्च्युतः ॥२३७॥ धनुर्निषङ्गपर्यायमत्वर्थप्रत्ययी पुनः । धनुर्धरोष काग्डीरः काग्डवाञ्छक्तिहेतिकः ॥२३८॥ शाक्तीक एवं याष्टीकः पारश्वधिक इत्यपि। नैस्त्रिंशकाऽसिहेतिः स्यात्प्रासिकः कौन्तिकोऽपि च ॥२३६॥ चर्मी फलकपाणिः स्थात् पताकी वैजयन्तिकः। श्रनुष्ठवः सहायश्च चतुराभिचरौ समौ ॥२४०॥ श्रयंसरोयं भविता पुरोगा नायकाऽपि च। पुरोगमः पुरोगामी भस चैवायायतः सरः ॥२४१॥ मन्थरो वेगगमनो जङ्घालस्त्वतिवेगिनि । जाङ्विको जङ्घाकरिकस्तरस्त्री त्वरितो जवी ॥२४२॥ जवनः प्रजवेा वेगी^रजिङ्कले जाङ्क इत्यपि । श्चन्वत्यन्तंभृशंकाममेभ्यो गामी क्रमादयम् ॥२४३॥

१ चैका^R २ जङ्गीनो^B

श्रत्यन्तीने।ऽनुकामीनः कामंगामीन इत्ययम् । स्यादुरस्वानुरसिले जेयो जेतव्यमात्रके ॥२४४॥ जेतुं शक्यस्तु जय्यः स्याजेतुं शत्रुं प्रयाति यः। श्रभ्यमित्रोभ्यमित्रीयोऽप्यभ्यमित्रीण इत्यपि ॥२४५॥ ऊर्जस्च्यूर्जस्बलात्यन्तवलपर्यायवन्यपि । विकान्तो जित्वरो जेता शूरो वीरश्च जिष्णुकः ॥२४६॥ संयुगे सर्वतः साधुः सांयुगीनः स्मृतश्च सः। रथस्वामी तु रथिको रथिनो रथिरो रथी ॥२४७॥ श्रथ सेना तु पृतना वाहिनी वाहना चमूः। वरूथिनी च ध्वजिनी बलं सैन्यं च गुल्मिनी ॥२४८॥ श्रित्रयां कटकं चक्रमनीकं च चमुस्त्रियाम्। गलोर्गलः कुटः काटः कोटो दुर्गश्च पुंस्यमी ॥२४६॥ ^रपत्तिरेकरथैकेभा त्र्यश्वा स्थात्पञ्चपद्गमा । इतः स्युह्मियुगोरङ्के र्यथात्तरमनुक्रमात् ॥२५०॥ क्कीबे सेनामुखं गुल्मेाऽस्त्रियामपि गणः "पुमान्। वाहिनी पृतना चापि चमूः पुनरनीकिनी ॥२५१॥ श्रपीयं दशभिनि द्वा सेनार्थाचौहिगीति सा। (13012880) खनन्दजिनचन्द्राश्वग्रणभूमिमिता रथाः ॥२५२॥

९ नीकिनी वाहिनि इति पाठः स्यात् २ कोठो $^{
m K}$ ३ पित्ति $^{
m B}$ ४ ऋमात् $^{
m B}$

(89970800)

^१गजाश्च खाश्चवेदाश्वरविचन्द्राब्धिभिः क्रमात्। (६४६२४४०)

सादिनः खशराब्ध्यिचतर्केषु वसु^२षिमताः ॥२५३॥ पत्तयो यत्र सा प्रोक्ता महाचौहिणिका ब्रधैः। व्युह्रस्तु बलविन्यासो भेदा दगडादयो युधि ॥२४४॥ प्रत्यासारो द्वयोः पार्ष्णिः सैन्यपृष्ठं प्रतिप्रहः। प्रतिप्रहोऽपि पुंसि स्यात्पार्च्णी प्रत्यासरोऽपि च ॥२५५॥ मुखे रथा ह्याः एष्ठे तत्पृष्ठे च पदातयः। पार्श्वयोश्च गजाः कार्या^३ठ्यूहोऽयं परिकीर्तितः ॥२५६॥ संपत्तिः संपदा संपछक्ष्मीः श्रीविपदा विपत् । विपत्तिरापदृदुःखार्था न द्वयारायुधं पुनः ॥२५७॥ श्रस्त्रं शस्त्रं प्रहरणं हेतिर्वा नाथ तत्त्रिधा । पाणियन्त्रादिना मुक्तं तच्च शक्तिशरादिकम् ॥२५८॥ श्रमुक्तं शस्त्रि कादिस्याचष्ट्याचंतु द्रयात्मकम् । श्रवलम्बः पुमान्दग्डो यष्टिश्च तरिणर्द्वयोः ॥२५६॥ मन्त्रप्रयोगजं शस्त्रमथ धन्व तु कार्मुकम् । शरासनं च कोदगडं^४सरासनममृनिषण् ॥२६०॥ स्यादिख्ययां धनुः धानतं "धनुः पुंसि धनृः स्त्रियाम् । तृणता त्रिणता चापो⁻न स्त्री गागडीवगागिडवौ ॥२६१॥

९ बाजाश्च $^{\rm B}$ २ संमिताः $^{\rm B}$ ३ भ्यूहो $^{\rm B}$ ४ का इत्येकमचरं $^{\rm C}$ पुस्तके नास्ति $^{\rm KC}$ ६ सान्त $^{\rm B}$ ७ धन् $^{\rm KC}$ $^{\rm E}$ चापो $^{\rm KC}$

द्रुणासेष्वासग्रणतः पुं क्कीबे स्रव्यधं पुनः। प्रतिकायः पुमानस्यायगते काटिरित्यपि ॥२६२॥ श्रटनी धनुषो मध्ये लस्तका ना गुणालयः। मौर्वी ज्या सिञ्जिनी जीवा न ना गव्या रेगुणो द्वयोः ॥२६३॥ पतिक्षका गुणा श्रीक्ष क्रीबे वाणासनं गुणः । गोधा स्त्रियां तलं क्लीबे सेव स्याद्वाहुपट्टिका ॥२६४॥ °क्कीबे लक्तं शरव्यं स्याह्रक्ष्यं वेध्यमुपासनम् । शराभ्यासः श्रमा योग्या खलूरी खुरलीति च ॥२६५॥ खलूरिका तु^र तद्ग्रभिरवष्टम्भश्च सौष्ठवम् । ^६युग्या°गुणनिका याह्या कागडोऽस्त्री विशिखः पुमान् ।२६६। सायकाऽजिह्मगो बागाः पृषत्कापि शिलीमुखः । कलम्बो मार्गगो रोपः पत्री स्यात्वग त्राशुगः ॥२६७॥ स्याद्वार्द्ध कङ्कयोः पत्रो वाजः प्रदर इत्यपि । स्थ्रलदग्डो⁵विपाटः स्याद³°स्त्रार्थात्कग्टकार्थकः ॥२६⊂॥ विकर्षः पत्रवाहश्च चित्रपुङ्धः शरः 1 खरः । ^{१२}सरः शरुर्ममेमेदी वीरशङ्कश्च लचहा ॥२६६॥ ^{१३}कदम्बसायकादम्बा वार्जी च स्यादिषुर्द्वयोः। प्रक्ष्वेडने। ना नाराचे। प्यस्त्रं षण सायकः पुमान् ॥२७०॥

१ स्त्र्य ^{B} २ गुणा ^{C} ३ सिञ्चा ^{B} ४ क्कीबेहत्यादिश्लोकः ^{K} पुस्तके नास्ति । १ पि ^{B} ६ पुण्या ^{C} ७ गुण्यनिकांत्याचा ^{B} = द्वारः ^{KC} ६ विपाठः ^{BK} १० दस्ता ^{KC} ११ स्वरुः ^{B} १२ शरोमरुः ^{B} १३ कदुम्बःसायः कादुम्बो ^{KC}

स्त्रियां भिक्षिश्च भह्नी च भह्नोऽपि स्यात्पुमानयम् । सर्वलोहे लोहतालः प्रसरः काग्डगोचरः ॥२७१॥ निरस्तः प्रहिते वागो तीरी^३विजुलसायके । नालीका नलिकाचेप्याः कर्णिना रुरुशिर्वकाः ॥२७२॥ स्त्रियां पुंसि विषाक्ते तु दिग्धो लिप्तो उक्त इत्यपि। हस्तावापा हस्तमुष्टियाद्यवाणगणे पुमान् ॥२७३॥ शरमुष्टिः 'पुच्छ शीर्ष द्विफली पुंसि पुङ्ककः। बाण्मुक्तिर्व्यवच्छेदो दीप्तिर्वेगस्य तीवता ॥२७४॥ खरत्रोपि चुरप्रः स्यादर्धेन्दुप्रमुखा भिदाः। श्रप्यञ्जलिक इत्याचा वाजः पत्तश्च पिच्छकः ॥२७४॥ प्रत्यालीढं तथालीढं विशाखं मग्डलं पुनः। वैक्रतं दर्दुरं चैव°दश स्थानानि धन्विनाम् ॥२७६॥ शतध्नी तु चतुस्ताला लोहकगटकसंचिता। श्रयःशङ्करसंछिन्ना ^६शतध्न्येव महाफला^{१०} ॥२७७॥ भुशुग्डी स्याद्दारुमयी वृत्तायः ^{११}कीलसंचिता । श्रपि गोलासनं क्लीबे बद्घोल्का नालिका स्त्रियाम् ॥२७८॥ उत्सृष्टा गोलकाः पुंसि कणयो लोहयन्त्रके। शरपर्यायोश्रयधिर्द्वयोः स्यादिषुधी स्त्रियाम् ॥२७६॥

१ भिांछकवभिछी च $^{\rm B}$ २ छोहतछः $^{\rm B}$ छोह नाछा $^{\rm C}$ ३ विज्ज्ञछ $^{\rm BK}$ ४ तु बिसकः $^{\rm K}$ १ पिच्छ $^{\rm BK}$ ६ शीषे द्विकाबे $^{\rm CK}$ ७ स्थानान्येतानि $^{\rm B}$ म श्रयः संकरसञ्ज्ञिष्मा $^{\rm BK}$ ६ कछा $^{\rm B}$ २० फाछ

'तूर्णी तूर्णा च तूर्णीर उपासङ्गो निषङ्गकः। चन्द्रहासस्त्वसिः पुंसि प्रवालः सायकोऽपि च ॥२८०॥ रिष्टिक्य ष्टिईयोः खङ्गः पुंसि कौन्नेयकाऽपि च। भद्रासनो मग्डलायः करवालः कृपाग्यवत् ॥२८१॥ तरवारिर्द्वयोश्चापि निस्त्रिंशः करपालकः । क्कीबे शस्त्रं विशसनो धर्मपालः प्रजाकरः ॥२८२॥ तीच्ण भारोधरो देवा व्यवहारो दुरासहः। प्रसङ्गी^३रुद्रतनयः^४शस्त्रो विजय इत्यपि ॥२⊏३॥ शिवंकरो मनुज्येष्ठः कराली च विशायजः। गाढमुष्टिस्तीवमार्गः पुष्करी काशवानपि ॥२८४॥ धाराधरो लोहसपीं जयश्रीर्जगतोऽपि च। धर्मप्रचारो धाराङ्गः स्याद्धाराविष इत्यपि ॥२८५॥ पञ्चाशताङ्गुलैर्मुख्यः पञ्चविंशतिको परः। **अनयोर्मध्यमानेन मध्यमः खड्ग उच्यते ॥२८६॥** श्रवणो योगरोपेतस्तिर्यग्भेदिववर्जितः। वणयुक्तोऽपि निस्त्रिंशो बिल्वक्कुगडलपञ्जरैः ॥२८७॥ वर्द्धमानध्वजच्छत्रस्वस्तिकेश्च वर्षोः शुभः। मानहीना विभिन्नश्च कुञ्चिता ध्वनिवर्जितः ॥२८८॥

नेत्र¹चित्तविरोधी च वर्जनीया दुरा³सहः। श्रिसिर्मरकतश्यामो योगरैः परिवर्जितः ॥२८६॥ बाणबाहुवनच्छेदी ^६वाणो यः शाङ्गि णा धृतः । कृपाणः शाद्वलश्याम^३स्तबकी दीर्घयोगरः ॥२६०॥ श्रच्छेचो रोहिग्गीवाहः पौलस्त्येन धृतः पुरा। कुटिलेयोंगरेर्युक्तो वरकेसरसंनिभैः ॥२६१॥ मत्कुणः करवालाऽयं लोहवर्णेन वर्ण्यते। गोजिह्वापस्चवप्रख्यो योगरो यत्र दृश्यते ॥२६२॥ श्रिसिरिंग्वहो नाम द्विषच्छेदकरः परः। तरुगीकेशसंकाशः सृक्ष्मपाग्डुरयोगरः ॥२६३॥ सान्द्राङ्गः करवाले।ऽयं भद्रकालीकरस्थितः। राजजम्बूफलश्यामा वक्रपाग्रहुरयोगरः ॥२६४॥ स्निग्धच्छायवपुः खङ्गो वंगिवालोऽभिधीयते । श्रिसः प्रत्यप्रजीमृतसकलश्यामलच्छविः ॥२६५॥ पाठीनत्वक्समाकारयोगरो य सुवालकः। केकि चन्द्रकसंकाशैर्योगरैनिविडेः श्रितः ॥२६६॥ केवेछक इति ख्यातः खड्ग खड्ग मृतां मतः। तमालव्यालरोलम्बनिक्करम्बसमच्छविः ॥२६७॥

९ चित्र ^{B} २ सदः ^{K} ३ बागायः ^{K} ४ स्तवहीर्घ ^{K} ४ शुभः ^{B} ६ केवेछ इति विख्यातः ^{B}

कौचेयकः स^भीताचः पुरुषाकारयोगरः। एरगडवीजसंकाशयोगर^२स्तार^३पद्दकः ॥२६८॥ रामारोमावलीश्यामा न नमेन्नामितोप्यसिः। नववारिधरश्यामः पिङ्गाकुञ्चितयोगरः ॥२६६॥ खड्गः षडालको नाम विषवज्रभयापहः। स्वर्णचूर्णिनिभैः सूक्ष्मैर्योगरैः 'स्वर्णपञ्जरः ॥३००॥ मुक्ताचूर्णसमाकारैः ख्यातस्तित्तरवह्नरः। योगरैः 'कज्जलप्रख्यैः खड्गः स्यात् कालवह्नरः ॥३०१॥ वियच्छयामवपुः सारः स्वल्पपाग्डरयोगरः । सरोजिनीदलच्छायः कोङ्गिः खङ्गोऽभिधीयते ॥३०२॥ कदली शृङ्खली चापि यस्मिन्दृश्येत चान्तरा^म। वर्णयोगरभेदेन नामान्येषां भवन्ति हि ॥३०३॥ कटीतलो न्युब्जखङ्ग एकधार इली स्त्रियाम्। इलालिः करपालिः स्यादिलीलिरपि वा पुनः ॥३०४॥ करवाल्यथ मुष्टी स्त्री द्वयोर्मुष्टि र्भेहस्थले। त्सरुश्च पुंसि प्राह्मोपि प्रत्याकारस्तु पुंसि च ॥३०४॥ दन्तेन निर्मितस्तत्र दन्तपालिरसेस्तु यत्। तिर्यग्भागद्वयं मुष्टावधायान्तं नपुंसकम् ॥३०६॥

³ भीताख्यः २ स्तोरकः $^{\mathbb{K}}$ ३ पट्टिकः $^{\mathbb{B}}$ ४ स्वर्णपञ्जरैः $^{\mathbb{B}}$ स्वर्णपञ्जरैरिति पाठो भवेत् ४ अत्र पद्भ्यां पदोर्थद्वरणं पादवन्धः स उच्यते इत्यधिकं $^{\mathbb{B}}$ पुस्तके दृश्यते तच्चो-परिष्टान्नियुद्धभेदप्रकरणे $^{\mathbb{C}}$ पुस्तके समुपलभ्यते तत्रेव चैतत्पाठः समुचितः $^{\mathbb{K}}$ पुस्तकेत्वे-तन्छ्लोकार्द्धं न काप्युपलभ्यते ६ कल्पल $^{\mathbb{B}}$ ७ कोगिः $^{\mathbb{B}}$ $\mathbb{E}$ तरान्तरा $^{\mathbb{K}\mathbb{C}}$ ६ गृह $^{\mathbb{K}\mathbb{C}}$

भवेद्गञ्जनकं तस्मादधस्ता 'द्धगिडका स्त्रियाम् । श्रित्रका तदधस्तिर्यग्भागद्वितयमस्य तु ॥३०७॥ मध्यभागस्ताडिका स्त्री श्लक्मागोप्रमप्यसेः। योगरस्तु गुगोत्कर्षे खड्गाचश्चास्य कीर्त्तितः ॥३०८॥ परिवारः परीवारः केाशः केाषो नपुंसकम्। खङ्गपर्यायसद्मा^३र्थपिधानार्थकमित्यपि ॥३०६॥ प्रत्यप्रकाेशः स्यादृघातोः ध्वङ्गाप्राघातवारगो । खड्गस्य कटिबन्धार्था वेधा स्त्री मेखलापटः ॥३१०॥ फलकोऽस्त्री फलं^६फांटं खेटं क्वीवे^७स्फुटं पुनः । श्रद्भतावरणे चर्म⁻दके संयाहकोस्य तु ॥३११॥ मुष्टावय क्रुपाणी तु धुरी शस्त्री चुरीति च। ^{१°}स्यातामसेर्द्धेनुपुत्र्यो सेव स्यात्काशशायिका ॥३१२॥ पत्रतो धेनुकाथ स्यात्पत्र भपालस्तु सायता । मिन्दिपाले सृगः पुंसि^{१२}क्कद्दन्ती ^{१३}क्कलमातृका® ॥३१३॥ त्र्रापि पत्रलता सा स्याद्दगडोऽस्त्री लगुडः पुमान्। यष्टिईयोः स्त्रियां यष्टी कागडोऽप्यस्त्री ततः पुनः ॥३१४॥

१ दघस्ताघंडिका ^{B} २ खड़ाधश्चास्त ^{B} ३ थें ^{B} ४ द्रवःखड़ा ^{B} ४ बन्धार्था इति ^{B} पुस्तके वारद्रयं दृश्यते ६ फाटं ^{K} काण्डं ^{B} ७ स्फुटं ^{BK} स्फटं ^{BC} द्भ देके ^{B} ६ खुरी ^{B} १० स्थातामसेरित्यादिततः पुनिरत्यन्तं सार्द्धरलोकद्वयं ^{K} पुस्तके नेापलभ्यते ११ फाल ^{B} १२ कुट्टती १३ हुलमातृकेत्यभिधानान्तरेषु पाटः कुलमातृकेति सर्वेषु कल्पद्रपुस्तकेषु ।

क्षप्रज्ञायके हुलमिति हुलशब्दसार्थोऽग्रे इश्यते।

शक्ती स्त्रियां तथा शक्तिरमृतापि महाफला। कासृः खुरोत्तमस्तु स्यात्पद्दिशः पटिसोऽपि च ॥३१४॥ पालिरस्री कोटिरेता दीर्घान्ताः स्युः स्त्रियामिमाः । कुला°यका तु चिरिका फलपत्रायके हुलम् ॥३१६॥ वराह्वकर्णोन्वर्थः स्यादुः रस्पोटस्तीक्ष्णधारकः । श्रारा^३करो लोहदग्डश्चकं तु वलयाकृति ॥३१७॥ क्रीबे⁸सुसंचितमपि मुद्गरो द्रुघणो घनः । द्रुघनोऽपि च क्कन्ते तु प्रासः प्राशः शलोऽपि च ॥३१८॥ शल्यमस्त्री पुंसि शङ्कस्तत्र दीर्घायुधं पुनः। द्रयोः कुठारः परशुः पर्शुः परश्वधाऽपि च ॥३१६॥ परस्वधश्च स्वधितिष्टङ्कोपि पर्श्वधः कुठः । सर्वला शर्वलापि स्त्री सर्वली शर्वलीत्यपि ॥३२०॥ श्रस्त्रियां तोमरोध स्यात्परिघः परि^रपालनः । सर्वलोहमयं न्ययं विश्रूलं तु त्रि शीर्षकम् ॥३२१॥ धनुः खङ्गो गदाचकवज्रखद्रवाङ्गतोमराः । यमदंष्ट्रा चुरीमृलं कर्त्तरी मुद्गरो हुलम् ॥३२२॥ पाशोङ्कशो भिन्दिपालः कणपः पट्टिशस्ततः । भुग्रुगडी शङ्क्षमुसल⁻स्तरुगोफणपत्रणाः ॥३३३॥

१ मला ^{B} हुलामकेति शुद्धं प्रतिभाति २ दुःस्केट ^{KC} ३ कलो ^{K} कालो ^{B} ४ समंचित ^{B} ४ पातः ^{B} ६ त्रिशलं ^{KC} ७ शीव्रकम् ^{B} = स्तरूण ^{C}

दुःस्फोटमचिकाडाह्रडभसाः करपत्रकः। हुलिः कुठारः परिघः कुन्तिः शक्तिश्च कर्त्तरी ॥३२४॥ यष्टिः शस्त्राणि षट्त्रिंशदमून्यायोधजीविनाम् । घागिटको घगिटकः केागः स्यादश्रोऽस्रश्च पुंस्यमी ॥३२५॥ सर्वाभिसारः सर्वाभीसारोभी राजनात्परः। स च स्यात्सर्वसंनाहोऽभिसारोभिसरोऽपि च ॥३२६॥ दशम्यां यो विधिभूपे स च लोहाभिसारकः। यत्तेनयाभिगमनमरे। तदभिषेणनम् ॥३२७॥ यात्रा वज्याभिनिर्याणं प्रयाणं गमनं गमः। प्रस्थानं च प्रसरगं ननासारः प्रचक्रकम् ॥३२८॥ श्रिभिक्रमे रगो यानमभीतस्य रिपुं प्रति। स्रभ्यमित्रयोऽभ्यमित्रीयोऽभ्यमित्रीणोभ्यरिं वजन् ३१४॥ स्यात्सुहृद्दलमासारः प्रचक्तं चलितं बलम् । प्रसारस्तु प्रसरणं तृणकाष्ठादिहेतवे ॥३३०॥ वैतालिका बोधकराः प्रातर्गे याः स्तुतिवताः। **त्रार्थिकाः सौखसुप्त्यर्था घारिटकाश्चाकिकाः समाः ।३३१॥** मागधा मगधास्ते स्युर्वन्दिनः स्तुतिपाठकाः । वैतालिकाद्या नग्नाः ३स्युर्नग्नाचार्यस्तु हिगडकः ॥३३२॥

१ नी ^{B} २ यास्तु ^{B} ३ नांनावीर्यास्तु ^{B}

भोगावली 'वन्दिपाठे। वसुकीटस्तु याचकः। संसप्तकास्तु समये समरादिनवर्त्तिनः ॥३३३॥ संशप्तका श्रथ रजः चोदः सान्ते उभे च षण । रेणुस्त्रिषु रजः क्वींचे धूलिर्धूली स्त्रियामुभे ॥३३४॥ पुंसि पांसुश्च पांशुश्च वातकेतुः चितेः कषः। श्रस्त्री तूस्तमि ^३चोदश्चूर्णः सर्वत्र चूर्णिते ॥३३४॥ संभारः पिञ्जलस्तु स्यात्समुत्पिञ्जो भृशाकुले। महासमरतूर्येऽस्त्री पटहाडम्बरी समी ॥३३६॥ ध्वजाऽस्त्री केतनं चापि क्षीबे केतुः पुमान् स्त्रियाम् । वैजयन्ती जयन्ती च पताका व्योममञ्जरी ॥३३७॥ कन्दल्यपि स्यात्कदली ककुत्स्त्री ककुदोऽस्त्रियाम् । विहिते पत्रवस्त्रादौ मीने चीनोऽस्त्रियामयम् ॥३३८॥ एषां वस्त्रे कोणभेदात् पताकाध्वजकेतवः। श्रस्योच्चूडावचूडाख्यावूर्ध्वाधामुखकूर्चके ॥३३६॥ श्रहं पूर्वमहं पूर्वमित्यहंपूर्विका स्त्रियाम्। एवं चाहंप्रथमिका तथाहंश्रेष्ठिकापि च ॥३४०॥ दर्पादात्मनि या श्लाघा साहंपुरुषिका स्त्रियाम् । परस्परं योहंकारः सेाहमहिमका ख्रियाम् ॥३४१॥

९ वन्दिपागे B २ वर्ण: BK

दग्डेदग्डेर्यद्भटानां वृत्तं युद्धमनुत्तमम्। दग्डादगिड तदेवं स्यात्केशाकेशि नखानिख ॥३४२॥ मुष्टिमिर्मुष्टिमिर्युद्धं यद्द्रनं 'मुष्टीमुष्टि तत्। शक्तयृष्टिमुष्टियुक्तीनां गालिबाहूरुजानुनाम् ॥३४३॥ उन्नेयमेवं क्रमशो वृत्ते भाविनि वारगो। पराक्रमातिशायित्वहेतवे क्रियते भटैः ॥३४४॥ पानं यत्तद्वीरपाणमाजः पुंसि सहोऽस्त्रियाम् । सान्तमोजः सहः क्लीबे क्लीबे^२सुष्मं च शुष्म च ॥३४४॥ मृधमास्कन्दनं संख्यं समीकं साम्परायिकम् । जन्यं पुमान् सम्प्रहारो नदनुः कलहो रणः ॥३४६॥ समाघाताभिसंपातः संस्कारो दुर्दरः कलिः। ^३ स्रत्यामर्दश्च संमर्दो विमर्दः संयुगे।ऽश्चियाम् ॥३४७॥ द्वयो राजिश्च समितिः संयद्राढिः समित्युनः। श्रिक्यां समरं चापि^र जन्यमाहरणं मृधम् ॥३४८॥ इन्इमास्कन्दनं पुंसि संगरश्च समाह्रयः। युदाहृवश्च संघातः समुदायोऽपि विग्रहः ॥३४६॥ प्रघातोभ्यागमश्चापि^६नन्दनुः संप्रहारकः । समर्यो भर भ्राक्रन्दः पृतनाज्यौ श्चियां पुनः ॥३४०॥

३ मुद्दिमुद्दि ^{B} २ शुष्मन् ^{B} युष्मन् ^{KC} ३ श्रभ्या ^{B} ४ संयुद्दाटिः ^{B} ४ जन्यं पूर्वमिप दश्यते । जन्थं ^{B} ६ नद्तुः ^{K} नन्दनः ^{B}

नियुद्धं बाहुयुद्धे स्यात्तस्य भेदा श्रमी मताः। मिथः कर^¹यहे योद्धोः प्रसृष्टा स्यात्स्त्रियामियम् ॥३५१॥ द्विग्रणीकृतदोर्मध्ये शीवाकर्षोऽपि कगटकः । श्रवधृतं तु पादेन प्रेरणं यच वत्तसः ॥३५२॥ शलाकयाङ्गलीच्छिन्ना नखयष्टिर्हि सा मता। ^२पद्भयां पदोर्यद्धरगां पादबन्धः स उच्यते ॥३५३॥ देाईयाकर्षणं कीलः प्रकाष्टहननं तु यत्। स वज्रपातोऽथ पुनस्तुमुलं संकुलं रणम् ॥३५४॥ क्ष्वेडा स्त्री सिंहनादो ना क्ष्वेडितं पुंनपुंसकम्। नासीरं त्वप्रयानं स्यादवमर्दस्तु पीडनम् ॥३५५॥ उत्पिञ्जलः काह्नलश्च हल्लोलस्तत्र लोलता । तत्राव्यक्तो रवाे रोला हलः काला हलः पुनः ॥३५६॥ प्रविदारश्च संघामा विदारः प्रविदारणम् । ^४संस्फेटश्चापि ^४संपानोऽनीकः संफेट इत्यपि ॥३५७॥ संपरावः समुदयः ६ संस्फोटः कलहोऽस्त्रियाम् । स्त्रियामाजी च°समितिः स्यात् क्वीवे सांपरा⁻यिकम् ॥३५८॥ श्रायोधनं च प्रधनं युद्धं संयत् श्रियां नरि । क्रन्दनं रोदनं रावा वृंहितं करिगर्जितम् ॥३५६॥

९ ग्रहो ^{BK} २ प्रज्ञामिति ^{K} पुस्तके नास्ति ३ रोलः वोळः ^{KC} ४ संस्फे ^{KC} ४ मिसंपातो ^{BK} ६ दायः ^{C} ७ समिती ^{B} ^{L} यकम् ^{B}

विस्फारे। धनुषः स्वाने विष्फारोऽपि निगद्यते । प्रसमं तु बलात्कारे छलितं तु छलं च षण् ॥३६०॥ श्रजन्यमञ्जी चेात्पात उपसर्गीऽथ कश्मलम्। मूर्छी मोहोथ विजयोऽभ्यवस्कन्दनमित्यपि ॥३६१॥ जयोभ्यासादनं च स्यादप्यथा वैरशोधनम्। वैर^२शुद्धिः प्रतीकारः प्रतिकारस्ततः पुनः ॥३६२॥ विसंप्रोद्ध्ये। द्वद्रावी वैरनिर्यातनं च षण् । स्त्री^३श्टगाल्यपयानं ^३षण् पलायनमपक्रमः ॥३६३॥ पराजयो रखे भङ्गो हारिर्हारी श्चियामिमे। कत्तास्पर्द्धा प्रतिस्पर्द्धा डम्बरे डिम्बविप्लवौ ॥३६४॥ परापर्यभिता भृता गता भग्नः पलायितः। पराजितेऽपि नष्टः स्याद् यहीतदिक् तिरोहितः ॥३६४॥ कांदिशीका भयत्रस्तोऽप्यथ भेलस्तु कातरः। ^५पलंकटश्च हरिणपर्यायहृदयार्थकः ॥३६६॥ श्रधीरः कातरो भीरुभीं खुश्चिकत इत्यपि। 'दरितश्चिकले। भीतस्त्रस्तस्त्रसित इत्यथ ॥३६७॥ जिताहवा जितकाशी पराभृते पराजितः। विजिते। निर्जितश्चाय प्रस्कन्नपतितौ त्रिषु ॥३६८॥

⁹ विषारो ^{KC} २ शुद्धि ^{B} ३ श्रद्धा ^{B} ४ स्थात् ^{B} ४ पतंकरश्च ^{B} ६ दितः शिक्कृतो ^{B}

कर्त्त'प्रमाथ संतापनिवापच्छेदसंज्ञयाः । कद्वयापाद निर्यन्थनिस्तर्हविशसा श्रपि ॥३६६॥ वर्द्धप्रमाप^रप्रमथ^४प्रवासप्रशमच्राणाः । पुत्रश्च कल्पनिर्यातनिषूदप्रमथास्ततः ॥३७०॥ श्रपासोद्वास^र निर्वापा नमेभ्यः क्राथमारकौ । हिंसानिशुम्भः संज्ञितरालम्भः परिवर्जनम् ॥३७१॥ विसारश्चापि विसरनिकार निवहा श्रपि। तद्वन्निस्तर्हनिर्वापविकारेभ्यो गमित्यपि ।।३७२॥ वधाविनिभ्यां वापः स्याद्विसरः प्रतिघातनम् । निवाहोऽपि स्त्रियां मारिः सर्वगो मरको स्त्रियाम् ॥३७३॥ श्रपि स्यात्तद्वत्प्रलयो दिष्टान्तोऽप्यत्ययोऽपि च। नाशः स्त्रियां पञ्चता स्यान्निधनं षण्रद्वयोः पुनः ॥३७४॥ बहुभिः प्रबले शत्रौ प्रमत्ते सति हिंसनम् । °धाटी तु ⁻धातकं डाकश्चौराणामभिसारके ॥३७४॥ स्त्रियां 'लुगठा च लुगिठश्च खूषिळू 'षी च' 'लुगठनम्। भृमिपर्यायलाभार्थः सौतिकं रात्रिमारणम् ॥३७६॥

९ प्रथम ^{B} २। निम्नन्थ ^{B} ३ प्रथम ^{B} ४ विवासप्रशस ^{B} ४ श्रायासोद्वा ^{B} ६ निर्वहा ^{B} निवाहाँ ^{B} ७ धारी ^{B} घटी ^{B} ^{E} धाटकं ^{KB} ६ लुण्टाच लुण्टिश्च सूपि ^{B} १० लुण्टनम् ^{K}

मिसाईंग्रं, निवापग्रं, वि (नि ?) कारग्रं चेत्रर्थः ।

विशरणं मारणं हिंसा दिष्टान्तः प्रलये। वधः । स्यादाऋन्दः पिञ्जरम्भौ प्रतिघः परिघः पुनः ॥३७७॥ परिसमाविसंभ्योऽपि घातो 'घातस्ततः पुनः। संयामभयदा भूमिर्वीरा शंसनमित्यपि ॥३७८॥ उत्क्रान्त्यवस्थो मठर उपधूपित इत्यपि । म्रियमाणस्य यः श्वासः स हराहर उच्यते ॥३७६॥ परासुप्राप्तपञ्चत्वपरेतप्रेतसंस्थिताः । श्रपि प्रमीतिश्रिष्वेते वित्यचैत्ये तु न इयोः ॥३८०॥ चितिः खाटिश्चिता चित्या स्त्रियां ना चूडकः कटः। शिरोहीने कबन्धोऽस्त्री रुगडो देहे कियान्विते ॥३८१॥ स्यात् श्मशानं पितृवनं वीरभूः करवीरकम्। श्चन्तपर्यायशय्यार्थपर्यायं च शतानकम् ॥३८२॥ रुद्रपर्याय श्राकीडे संस्क्रियासिकये समे। ^४शवपर्यायवेश्मार्थं⁴दाहृतः सरसेाऽर्थकः ॥३⊏३॥ स्त्रियां स्यादुपकार्याथ कुणपः चितिवर्द्धनः । पञ्चावस्थः कटस्थालं शवे।ऽस्त्री प्रयहोऽपि च ॥३८४॥ उपप्रहः करमरी प्राहो वन्दो च बन्धने। प्राणोऽसुरसवः प्राणाः पुंसि भूम्न्येकभाषणे ॥३८४॥

[।] धात K २ संशान K^C ३ चित्यरचैत्यं B ४ वीरभः B ४ शर BK ६ दिहतः B ७ कंगरी B

पुरुषायुषकं यावदायुः स्यादृद्धिगुणं ततः ।

द्वयायुषं त्रिगुणं तद्वत्त्र्यायुषं च तिरायुषम् ॥३८६॥
जीवोऽसुधारणं चाथ क्षीबे द्वे त्र्रायुरायुषी ।
'पुंसि जीवितकालः स्याज्जीवातुर्जीवनौषधम् ॥३८७॥
कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामिभः किल ।
भूमिस्कन्धे चत्रकाग्रहः पञ्चमः सिद्धिमागतः ॥३८८॥

इति चत्रिय'प्रकाराडः।

विशो भूमिस्पृशो वैश्या ऊरुपर्यायजार्थकाः ।
श्रयां उरव्या गोरचाकृषिवाणिज्यजीविनः ॥१॥
स्त्रयां कृषिः स्याद्राणिज्या न ना सत्यानृतं पुनः ।
तृष्णा धनपिशाची स्याद्वार उद्धारमित्रयाम् ॥२॥
श्रृणं प्रमात्यं क्रीवे य कुसीदं वृद्धिजीविका ।
अकुमुदो वाच्यलिङ्गः स्यात् कुमुदं च नपुंसकम् ॥३॥

९ श्रायुर्जीवित $^{
m B}$ २ चत्रियकाण्डः $^{
m B}$ ३ गोरचाः $^{
m BC}$ ४ उद्दार $^{
m K}$ १ प्रमासं $^{
m B}$

[&]quot; कुसुदो वाच्यकिङ्गः स्थात् कुसुदं चेति पाठः स्थात् ।

'फलाम्लिकार्थप्रयोगे याच्चाप्राप्तं तु याचितम्। ^२यत्प्राप्तं नित्यमादापमित्यकं तदितश्चिषु ॥४॥ ैश्चावप्रादुतमर्णस्तु प्रयोक्ताथ प्रहीतिर । श्रधमर्गाः कुसीदी तु वृद्धवाजीवश्र वार्द्धुषः ॥४॥ कुसीदका वृद्धिपरः स्यादृद्धैगुणिक इत्यपि । मृल्यं क्षीवेऽश्चियां वस्नः पुमानर्घं क्रयो ऽपि च ॥६॥ श्रवक्रयो भाटके।ऽस्त्री द्रव्यवृद्धौ कला स्त्रियाम् । मध्यस्थः प्राश्निकः साची स्थेयोथो कृटसाचिणि ॥७॥ मिथ्यापर्यायसाची स्यादसूत्री सूत्रवर्जितः कर्षकः कार्षकः चेत्री कृषाणश्चापि कु र्षुकः ॥८॥ कृषीवलः कुटुम्बी स्याद्धली कृषिकः इत्यपि। लोष्टमस्त्रयस्त्रियां लेष्टुर्दलनी दलिरुमे स्त्रियौ ॥६॥ महादलिश्च दलनिईं द्वयोर्दलनी स्त्रियाम् । स्यात्प्रतोदः प्रवयणं प्राजनं तेत्रतोदने ॥१०॥ भूदारणं खनित्रं स्यादवदारणमित्यऽपि । कुद्दालोप्यथ रम्भस्तु दगडो दरकरोऽपि च ॥११॥ घासच्छेदी खुरञः स्यात्स्त्रियां दातिस्तु न द्वयोः! दात्रं लितत्रं तन्मुष्टौ वंठो⁻मत्यं समीकृतौ ॥१२॥

९ पळा ^{B} मळा ^{K} २ तत्त्रासं नित्यमादाय नित्यकं ^{B} यत्प्रासं निमयादापिमत्यकिमिति पाढः स्यात् ३ त्राविप्रा ^{B} ग्रावसा चोत्तमर्थिस्विति पाढः स्यात् ४ नर्थं ^{K} ४ कुट ^{B} ६ कर्षुकः ^{K} ७ कृषीक ^{C} ^{C} सत्तिं ^{C}

स्याद्योक्तं योत्रमाबन्धो हल्यं त्रिषु हलिः स्त्रियाम् । श्रपि नित्या निरीपं^र च कालोऽस्त्री कूटकं कृषः ॥१३॥ कृषिका ना फलं क्लीबे न श्चियां हललाङ्गले। सीरो हालश्च भूम्यर्थदारणोऽष स्त्रियामिमे ॥१४॥ ईशेपे सीरदएडो ना सीता शीतास्य पद्धतौ । सीरपर्यायप^रद्यर्थां निरीशं कूटकं च षण् ॥१५॥ कुशी केाशी लोहफले तदाधारे तु चर्वढम् । श्रस्त्री श्रेगिः खले। धान्यपीडने पशुसंततेः ॥१६॥ खलमध्यगते कीले मेहिमेंथिरुमे ख्रिया। श्रथ स्याद्दिविधं धान्यं शूकशिम्बिसमुद्भवम् ॥१७॥ तत्र श्रुकेषु प्रथमे शालयः पुंस्यमी पुनः। रक्तशालिर्महाशालिः कलमः शक्कनाहृतः ॥१८॥ दीर्घश्यका रोधश्यक स्तूर्णकः शङ्घमौक्तिकौ । लाङ्गलः कर्दमा लोहवाला महिषमस्तकः ॥१६॥ पुगड्रः पागडुः पुगडरीकः प्रमादे। गौरसारिवौ । ¹°शारामुखः शीतभीरुस्तपनी¹¹यः सुगन्धिकः ॥२०॥ पुष्पाग्डका दीर्घताला महादूषकदूषकौ। पतङ्गकः ^{१२}काञ्चनका हायनोप्यथ षष्टिकाः ॥२१॥

गौरो महान् कुरवकः प्रमोदो भनपुष्पकः । कुमुदः कालकः ^२पीतः केदारस्तूर्ण^३काङ्गुभौ ॥२२॥ प्रायः स्युत्रींहया बोहिर्महान्कृष्णा जतून्द्रवः । सारामुखस्वरितका लावाचश्चीनशूकरौ ॥२३॥ पारावतः कुक्कुटाग्डेा जालशालजदर्दुराः। क्करविन्दो नन्दिमुखे। हाले। वरकराधनौ ॥२४॥ रक्तशूका रक्तशालिर्महतः शालितगडुली। कलामाः कलमा भूम्नि नाकलम्बिश्च गारुडः ॥२५॥ शकुना हतपर्यायो राजहंसार्थ इत्यपि । दीर्घशूको लम्बशूके रोधशूकस्तु तत्समे ॥२६॥ शूकेय तूर्णिकः शीव्रपाके धाश्वयुजश्च सः। शङ्खशूकः शङ्खसमे मुक्तासदशतगडुले ॥२७॥ मौक्तिकायो तैलिकः स्यात्तैलासी वाय लाङ्गलः। सीराक्टष्टितिभवः कर्दमः कर्दमोद्भवः ॥२८॥ लेाह°तालेतिकठिनतग्डुलः पुगड्रकः पुनः। पुगडरीकनिभः पागडुः पागडुरोप्यथ⁻गौरकः ॥२६॥ हरिद्राभः प्रमादस्तु प्रहादश्चाय सारिवः। 'सारिवाभः पुगडरीकपृष्ठः' 'श्वेतोत्पलोप्यथ ॥३०॥

१ शन ^{K} रान ^{B} २ पीतकेदार ^{B} ३ कांगुकी ^{C} कांयुकी ^{K} ४ द्ध ^{C} ४ की ^{B} ६ शी ^{B} ७ नात्वो ^{B} ^{E} गो ^{B} ६ शारीवाभः ^{C} सारिकामः ^{B} १० पृष्ठ ^{KC}

सुरामुखः कृष्णामुख¹तग्डुलोण सुगन्धिकः । गन्धशालिरथोशीतभीरुःशीतविनाश्यपि ॥३१॥ तपनीयोऽथ पुष्पाग्डः स च कामलतग्डुलः। स्यान्महामदकारी तु मह^ररूषक इत्यपि ॥३२॥ दीर्घनाला लम्बनाले मदकारी तु रूपकः। स्वर्णशालिः काञ्चनः स्यात्पतङ्गः कुङ्कमाकृतिः ॥३३॥ ह्यायनः कुशवाकः स्या^३द्घटप्रच्छोघ षष्टिकाः । षष्टिरात्रेण ये चेत्रे परिपका भवन्ति ते ॥३४॥ एवमेव बीह्योऽपि समुन्नेया यथाऋमम्। श्यामाकः श्यामकोऽपि स्यादविपर्यायतः प्रियः ॥३४॥ स्त्रीबीजः सुकुमारश्च तृणवीजात्तमश्च सः। राजधान्यं पुनः क्कीबे चेत्रजो वनजश्च सः ॥३६॥ द्विविधा हस्तिश्यामाऽय प्रियङ्गः पीततगडुलः । रागी च कड्गः कियाशा लाञ्छना बहुकाियाशः॥३७॥ स्यात् स्त्रियां कंग्रनी कृष्णा मधुका शाकिकाचसा । रक्ता पीता तु°शुमटी सैव स्यादय चीनकः ॥३८॥ स्त्रियां स्यानमाधवी सेव काकपर्यायकंगुनी। कोरदूषः केाद्रवः स्यादुद्दाला वनकोद्रवे ॥३६॥

९ मुखस्त ^{B} २ रूप ^{C} शेष ^{B} ३ द्वोटपुत्रे ^{BC} ४ का ^{KC} ५ वियः ^{KC} पुनः ^{B} ६ साया ^{B} ७ शमधी ^{B} म कौर ^{B}

मदनाङ्गो देशदेशसंभवा भिन्नजातिकः। श्यामाकः कोद्रवः कंग्रुनीवारो मकरः कुली ॥४०॥ तृणधान्यान्यमृन्येके सरागीगयथ कञ्चुकी । भान्यराजस्तीच्राश्रुको ह्यपर्यायवस्रभः ॥४१॥ यवा मेध्यान्नपर्याया हविष्यः 'शितशूककः। दिव्योच्चतस्तीच्णश्रुकः पवित्र^३स्त्यक्तुरित्यपि ॥४२॥ ⁸स्तोकः स्तोक्यश्च हरिते द्विविधोऽपि प्रकीर्त्तितः । शूकमुगडोऽशूकमुगडो गोधूमः स च वंशजः ॥४३॥ वंशधान्यं वंशबीजा यवपर्यायसंभवः। गोधूमः सुमनो धूपः चीरी निस्तुष इत्यपि ॥४४॥ रसालश्चाथ तद्भेदाः स्त्रियां नान्दीमुखीत्यपि । मधूली हंसवाजीककाष्ठकाचाश्च तिद्वधाः ॥ ४५॥ बृहन्तो लघवश्चाथ यावनालः स्त्रियां पुमान्। दीर्घनाले। यवनलः शिखरी°वृन्ततगडुलः ॥४६॥ चेत्रेचुरिचुपर्यायपत्रो दीर्घशरश्च सः। योनली बीजपुष्पी च जूर्णा जूर्णिश्च जारिगी ।।१७॥ जारिर्जरिदेंवधान्यं धवलेतरतग्डुलः । नत्तत्रकूरस्तारः स्यादृवृत्तो मौक्तिकतग्डुलः ॥४८॥

१ कुङ्गुर ^{C} २ सित ^{B} ३ त्रः सक्तु ^{BK} ४ तोकस्तोवमश्च ^{K} तोकस्तवमश्च ^{B} १ यूपः ^{C} यूपः ^{K} ६ तिद्धिदाः ^{B} ७ वृत्त ^{K} वृत ^{B} = िया ^{B} ६ धवलोतार ^{K} धवले तार ^{B}

रक्तकुस्तुंवरो रक्ते तृवरो वर इत्यपि। बृहती काग्रडकियाशा श्वेतरक्तविभेदतः ॥४६॥ राजपर्यायजूर्णाह्या वाजरिश्चाय^२वर्चटः । मञ्चूको मकरो महः रेचुडोस्मिन्मणि की **खियाम्** ॥५०॥ श्रस्त्री कणिशकिंसारु सस्यशुकं नपुंसकम् । श्रथ स्याच्छिम्बजं मुद्रः सूपमुख्यो रसात्तमः ॥५१॥ भुक्तिप्रदो इयानन्दो भूफलस्तत्र चासिते। वासन्तेऽपि च लाभ्यः स्यात्सुराष्ट्रोत्थोय पीतके ॥४२॥ प्रवेलशारदजया नीले हरितशाखिकी। वसुर्वनाखुः ख्वराडीरो हरिमन्थश्च धूसरः ॥४३॥ वनजे तु कुलीनः स्या^नदुरकेऽपि निगृढकः । माषो बली बीजवरः कामार्थश्च पुरीषणः ॥५४॥ वृषाकरो धान्यवीरः कुरुविन्दोऽपि मांसलः । पित्र्यो ' 'वलाढ्यः काचराजपदात् माषो परो लघुः ॥ ४४॥ चणस्तु हरिमन्थः स्थात्कञ्चुकी कृष्णकञ्चुकः । बालभोज्यो वाजिभक्ष्यः सुगन्धस्त्रिविधश्च सः ॥४६॥ भूसरः श्वेतकृष्णश्च मकुष्टस्तु^{११}मयुष्टकः । क्रमी ' 'लका वनमुद्रो वर्ह्धामुद्रोऽमृतोऽपि च ॥५७॥

१ तूम्बरी ^{B} २ चर्षटः ^{B} चर्षटः ^{K} ३ खुद्रो ^{B} द्रा ^{K} ४ का ^{B} १ क् ^{B} ६ क्युः ^{KC} ७ बुक ^{B} $\leftarrow$ द्वरको इति पाठः स्थात् ६ तनः ^{B} १० बलाग्रः। ११ मपुष्टकः ^{B} २२ कृमीयको ^{B}

सूरो मसूरो मङ्गल्या रक्तपर्यायदालिकः। पृष्ठकल्याग्य¹ग्रडते। बीजः¹कृष्गो वसन्तकः ॥प्र⊏॥ ¹कलाया मग्डचणका हरेगुश्च द्रयाः पुनः । सतीनकः सतीलेऽपि 'कलापश्चापि पुंस्ययम् ॥४६॥ शमने। नालकः 'कगठी द्रयोर्लङ्का तु रूचणा। करा°ला नित्रपुरापिस्यात्का शिडका चात्मिका च सा ॥६० ष्ट्राढकी तुवरी वर्णकरा वीरभुजा च सा। वृत्तबीजा पीतपुष्पा वंश^{१९}पर्यायसंभवा ॥६१॥ नान्दीमुखे। राजमाषश्चभवलोभववरी स्त्रियाम्। ^{१३}पावकश्चापि कुल्माषः श्वेतवर्णोऽपरा स्त्रियाम् ॥६२॥ श्वेतवृन्ता कृष्णवृन्ता श्वेतादिवर्णभेदतः। कुलियका रक्तवृन्ता कृष्णवृन्तः कुल्त्यकः ॥६३॥ चवः १४ चुधाधिजनना मधुरः सुकुमारकः । वृत्तबीजा दीर्घशिम्बी चपलोप्यथ नेः परः ॥६४॥ पावः स्याच्छितिशिम्बिश्च भव्छी बहुविधश्च सः। माध्वीकः श्वेतनिष्पावः स्यात्स्त्रियां मधुशर्करा ॥६४॥

१ राउ ^{B} ३ कृष्णो ^{B} ३ कलापे ^{B} ४ सतीने ^{B} ४ कलाय ^{B} ६ कंटीह्रंथोल्ड्र्या ^{C} शुण्ठीह्रयोलङ्का ^{B} ७ ल ^{B} म त्रिपुटेति पाटः स्वात् ६ ण्डी ^{K} १० पर्याचि ११ श्रखले ^{B} १२ वर्षटे ^{K} चर्षच ^{B} १३ वावक १४ चुताभि ^{B} ^{C} चुधावि ^{K} १४ वङ्घो ^{K} ^{C}

पलंकषा स्थ्रलशिम्बी वृत्ता मधुसिता सिता। नन्दिजः कदुनिष्पावः 'कर्बुरो वनसंभवे ॥६६॥ काकाग्डोऽथ तिलो ह्व्या देवर्षिपितृवछ्भः। होमधान्यं पवित्रं स्यात् पापन्नः पितृतर्पगः ॥६७॥ पूतधान्यं जर्तिलस्तु वनजे स तु निष्फलः। तिलात्पेजश्च पिञ्जश्च स तु ज्ञेयश्चतुर्विधः ॥६८॥ गामृत्रसंनिभः कृष्णः श्वेतः कर्वुर इत्यपि । वज्रपर्यायपुष्पार्थं स्यात्तत्र तिलपुष्पके ॥६६॥ श्रतसी पिच्छला देवी मदगन्धा मदोत्कटा । उमा जुमा हैमवती सुतीक्ष्णा नीलपुष्प्यपि ॥%॥ 'श्रकसी त्वा सुरी राजी तीक्ष्णगन्धा मधूलिका। पुंसि चवः चुता रक्तसर्वपा राजसर्वपः ॥७१॥ पुंसि'चुधान्नभिजनः चुताभिजननः स च । राजिका कृष्णिका चाथ सिद्धः सिद्धप्रयोजनः ॥७२॥ सर्वपः साधना भृतनाशनः सितसर्वपः। कटुतेलः सरिषपा गारः सिद्धार्थ इत्यपि ॥७३॥ मङ्गल्योऽपि च केशारिरथ स्यात्तिलकल्कके । पललं तिलचूर्ये तु पिष्टकं तिल किट्टके ॥ ७४॥

९ कहुरो ^{B} २ थें: ^{KC} ३ पिच्छिला ^{B} ४ श्रतसी ^{B} ४ श्रुधामिजनन इतिपाठः स्थात् ६ कहके ^{B}

पिग्याकः पुंस्यथ खलिनिस्नेहस्तिलकल्कजः। कियां धान्यकाशाना स्त्रियां स्यात्सस्यमञ्जरी ॥७४॥ सस्यार्थाच्छीर्षपर्यायं न स्त्रियां शूकमित्यपि । श्रुचणतीच्णायके चाथ शाल्याचा निस्तुषीकृताः॥७६॥ त्रिःकृत्वः कगिडताः शुद्धास्तागडुला श्रथ पुंस्यमी । बहुत्वे शालयो¹भ्रष्टा लाजा श्रथ तथा यवाः ॥७७॥ भाना श्रार्द्रा वीहयस्तु भ्रष्टा श्रत्यन्तकरिडताः। पृषुकश्चिपिटास्तेस्यु र्गोधूमाः स्युस्तथाविधाः ॥७८॥ खुंबिका^रतुलुका भ्रष्टाः शिम्बिधान्यस्य शिम्बयः। श्रर्द्धित्रास्तु कुल्माशाः कग्डनादिकियां विना ॥७६॥ शिविः शिवी सिविः सिवी सिवा सिवा शिमिस्त्रियः। भान्यान्मा^{*}ता च कोशोऽय समृहे धान्यसंभवे॥८०॥ श्रपि स्तम्बकरिर्गुच्छो^६वालस्त्रिष्वपि चास्त्रियाम् । °काराडेऽफले पलालोऽस्त्री पलोथापि कडङ्गरे ॥<१॥ बुसं क्लीबे बुसेरः स्यादस्त्रियामय पुष्कसः। पुंसि स्यादथ धान्यत्वक् तुषःपुंस्यथ च⁻स्त्रियाम् ॥=२॥ दालिर्दाली चणादीनां स्फोरो नरि यवोद्भवे। पिष्टे सक्तुः पूर्णाकः स्यादापूपः परकोऽस्त्रियाम् ॥<३॥

[়] সূতা ছবি আব্ ২ গাঁ ^{B} ২ বলুকা ^{B} ৬ शिंवा शिमी श्चियाम् ^{B} ২ না ^{B} ২ না ^{B} ৩ কাণ্ডকনি ^{B} Ξ ভাগ্নিযাম্ ^{B} ২ पूर्यको ^{K}

विकसें। वापि गोधूमसंभवे समिता स्त्रियाम् । स्फोटे गोधूमजे¹स्थूली किणका यावनालजे ॥=४॥ चगोत्थे वेसवारो ना पिष्टं माषभवे न ना । सर्वं स्याच्चाकिकं चूर्णं शिलापिष्टे तु पिष्टिका ॥८५॥ त्रिष्वम्बुना^रविना पक्को भ्रष्टः पुंसि भरूजकः । भरुजः ^३क्केदितभ्रष्ट^४ उद्दूषः परिवाहिका ॥८६॥ खदिका स्त्र्यथ धानानां श्रुक्ष्णचूर्येषु सक्तवः। तत्र मन्था वृतमधुद्राचेचुरसमिश्रितः ॥८७॥ तस्मिञ्जलविमिश्रे तु चिक्क्णो मस्रणोऽपि च। दन्ना संमिश्रितं तत्र करम्भः स्यादतः परम् ॥८८॥ शिंबिधान्यं जलक्किन्नं साङ्करं भिण्रुरू कम् । त्रिषु रिद्धं त्वावसितमृद्धं वृद्धं समृद्धकम् ॥८६॥ प्रणीतमुपसम्पन्नं प्रशस्तं च सुसंस्कृतम्। धान्ये बृहति संपन्नमयोग्नं मुसलोऽस्त्रियाम् ॥६०॥ मुशलोप्यथ कगडन्यामुदुळूभ्यां खलस्त्रिषु । स्यात् क्लीबे पवनं शूर्पं सूर्पं प्रस्फोटनं पुनः ॥६१॥ त्रिषु वस्तुनि तत्पूते शोधितं निर्वुसीकृतम् । फुछफालस्तु तद्वाते ख्रियां क्षीबे तु चालनी ॥६२॥

१ स्थ $\mathcal{B}^B$ २ आष्ट्रपके अन्दं ^{B} ३ भक्तः क्लेदिते। ^{B} ४ विद्यः परिवादिका ^{B} १ परिक्रद ^{KC}

श्रिष्ट्रयां तितउ क्लीबे परीपवनमित्यपि । स्यात्तद्वत्पारिपवनं 'पावीरश्चापि पुंस्ययम् ॥६३॥ प्रस्थोऽस्त्रियां स्त्रियां पाली पालिश्चापि स्त्रियामध्। स्यात्कटिश्चिष्वलिञ्जो ना प्रसेवः स्यूत इत्यपि ॥६४॥ ^रकगडोलः पिटकः पुंसि स्त्री शाला सृदपाकयोः । स्त्रियां रसवती तत्राध्यक्तः पौरोगवस्त्रिषु ॥६४॥ सृपकारो वस्त्रवः स्यात्सृदोप्यारालिकः पुनः। गुण्योदनिकाथ स्याद्भचपर्यायकारके ॥६६॥ श्रापूरिकः ^रकान्दविकः क्लीबे^४श्मन्तकमित्यपि । उदोध्यानं च धानं च हानं षण् चुह्यपि स्त्रियाम् ॥६७॥ तथा चुिहरिप ज्ञेया तद्वत्साधिश्रयग्यपि । श्रन्तिकाथ इसन्ती तु इसन्यङ्गारधानिका ॥६८॥ श्रद्गारात्पात्री शकटी क्षीबेऽलातं तथेाल्मुकम् । तत्सामिज्वलिते काष्ठे^५सधूमेथ विधूमके ॥६६॥ श्रङ्गारेङ्गाली निर्वाणे कोकिला लाहकाऽपि च। भ्राष्ट्राम्बरीषे। द्वावस्त्री स्त्रियां कन्दुः रिथते। नले ॥१००॥ घृतादिना क्हेदिनि स्यात्कटा हिल्ला प्वाप्त । **श्रक्ति**यां पिठरं कुगडं क्वीब श्रास्था[⊏]ल्युखे स्त्रियौ ॥१०१॥

१ पाटीर् ^{KC} २ कडो $\varnothing$: ^{KC} ३ काव्यक्तिकः ^{B} ४ पूमान्तक ^{KC} १ विभूमेधसभूमके ^{C} तत्सामीप्वादिपिक्तिद्वमं ^{K} पुस्तके नास्ति ६ स्थिते नचे ^{B} ७ क्केंदिते ^{B} = त्युके ^{B}

चरुः पुमान्स्त्रियां नन्दानन्दिरास्त्रुर्गलन्तिका । वर्द्धनी करकः पुंसि घटोऽस्त्री कलशो द्रयोः ॥१०२॥ कुम्भश्च कलसाऽपि स्यात्करीरोऽपि कुटाऽस्त्रियाम्।. निपोप्यथ स्त्रियां पारी दोहनी रोहगीित च ॥१०३॥ तुम्बा निलिम्पा क्लीबे स्यान्निपानमपि वा ख्रियाम् । श्रिलिअरो मिणिश्चापि न द्रयोः स्यादुदञ्चनम् ॥१०४॥ करङ्को नारिकेलस्य कटाहः कुठरे। द्रयोः। वर्द्धमानः शरावेऽस्त्री पुमाञ्शालाजिरोप्यथ ॥१०५॥ भृजीषं स्याद्यीषं च क्लीबे स्यात्पिष्टपाककृत्। कंसोऽस्त्री चषकः पानभाजनेपि स्त्रियां च षण्॥१०६॥ स्थालं पात्रममत्रं स्यात् क्वीबेथापि स्त्रियां करिः। दवि द्वीं कंविरपि दारुहस्तः कडच्छकः ॥१०७॥ तर्दूः स्त्रियां काष्ठलोही 'शतर्खी स्यादयापरा। स्यात्³पछिका कुन्तलिका दध्यादिच्छेदिनी³तु या ॥१०⊏॥ श्रय स्त्रियां कुतृः कृत्तेः स्नेहपर्यायभाजनम् । ^४सेवाल्पा कुतुपः पुंसि क्लप्ता (ऽसंस्कृतचर्मणा ॥१०६॥ संस्कृतेन दृतिः पुंसि खल्लो स्त्र्यालूश्च चर्मगा। करपात्री चाथ मेथा मन्थः स्यान्मन्थदग्डकः ॥११०॥

[ी] कुवि $^{
m B}$ २ शलदीं $^{
m KC}$ ३ पीलका $^{
m KC}$ ४ च $^{
m KC}$ ४ सेव स्थाकुतुपः $^{
m B}$ ६ प्रासं $^{
m B}$ ७ स्थक्तुत् $^{
m B}$

चुब्धस्तदर्गले तु स्यात्कुठरोप्यथ मर्कटी। स्त्रियां प्रत्यर्गले नेत्रं क्लीबे व्यावर्त्तनं च तत् ॥१११॥ .मूलकन्दकरीराय्रफल¹काग्डविरूढकैः । त्वक्पत्रकवकेरेवं शाका दशविधः स्मृतः ॥११२॥ स्व दनं व्यञ्जनं क्षीबे तेमनं स्यादजामिकृत्। मूलकोऽस्त्री नीलकगठो मृत्चारः कन्दमूलकः ॥११३॥ हृस्तिदन्तः शङ्खमूलो हरित्पर्णः सितोऽपि च। रुचिरोथ स्थूलमूलः स च चाणक्यमूलकः ॥११४॥ विष्णुगुप्तो महाकन्दो वालेया मरुसम्भवः। शालाककदुकश्चापि कौटिल्यश्चाय ग्रञ्जनः ॥११४॥ यवनेष्टः शिरामूलो यन्थिमूलोऽपि वर्तुलः। शिखाकन्दः पिग्डमूलो^३गजाग्**डः पिग्डकः पुनः॥११**६॥ श्रय षण् गर्जरं पीतमृलं स्यात्पीतकन्दकम्। सुम्लं स्वादुकन्दं च नारङ्गमथ शियुकः ॥११७॥ हरिच्छाकः शाकपत्रः सुपत्रश्चोपदंशकः । बहुमूलो दशमूलः ^४कामलच्छद इत्यपि ॥११८॥ तीक्ष्णमूलो नीलशियौ^रतीक्ष्णगन्धो जनप्रियः। शोभाञ्जनस्तत्र कृष्णे रुचिराञ्जन इत्यपि ॥११६॥

१ काण्डापिकाढकैः ^{B} २ खद्नं व्यक्षनं ^{B} ३ गजाङ्गः ^{B} ४ कामच्छादं ^{B} १ तीक्ष्णगन्ध इत्यारभ्य श्वेतशिप्रावित्यन्तं ^{B} पुस्तके नास्ति ।

मुखामादः श्वेतशियौ मुखभङ्गश्च रोचनः । सुमृलः श्वेतमरिचस्तीक्ष्णः स्यादथ रक्तके ॥१२०॥ मधुरो मधुशियुः स्यात्सुगन्धो बहुलच्छदः । श्रपि केसरिपर्यायोप्यथ वेगुर्महाबलः ॥१२१॥ तृणकेतुर्यवफलो वंशः कर्मार इत्यपि। शतपर्वा दृढयन्थिर्मसूरोप्यादकीफलः ॥१२२॥ सारशून्यो मस्करः स्यात्त्वकसारोऽपि धनुद्रु मः। त्वचिसारोपि तद्वत्स्यात् तेजने। रम्भ इत्यपि ॥१२३॥ सच्छिद्राः कीचकास्ते स्युर्ये स्वनन्त्यनिलेरिताः । भोरटं पूरणं वंशात्तन्मृलेथ तदङ्करे ॥१२४॥ श्रस्त्री करीरो वंशामं तद् मन्यों तु द्वयोः परुः । पर्वा स्त्री काग्डसन्धिनी परुः पारु त्वगस्य तु ॥१२५॥ तमालः पुंसि चाथ स्यानमृदुपर्वा तु वेत्रकः। योगिदगडः सुदगडोऽय माकन्दी बहुमूलिका ॥१२६॥ मादनी गन्धमृली स्याद्राका^रविशदमृलिका । सोली वनहरिद्रायां वनारिष्टाथ रे पेडका ॥१२७॥ °वन्याईकाथो रसोने लग्नुनो रशुनोऽस्त्रियाम् । उप्रगन्धो म्लेच्छकन्दो भृतन्नः षग्महोषधम् ॥१२८॥

१ मोर्स्ट ^{B} २ विषम ^{B} ३ पेंडुका ^{C} पेंडका ^{B} ४ वन्यादाका ^{B} ४ लशुने। ^{B}

तत्र रक्ते दीर्घपत्रो यवनेष्टश्च एञ्जनः । स्थूलकन्दः पलागडुस्तु तीक्ष्णकन्दश्च दीपनः ॥१२६॥ मुखाद्वणगन्धाह्वः शूद्रपर्यायतः प्रियः । स्त्रिया¹मुह्री कृमिहरो बहु^२पत्रो विरोचनः ॥१३०॥ विश्रगन्धः स च श्वेतः पीतो राजपलागडुकः । यवनेष्टो दीर्घपत्रो राजपर्यायतः प्रियः ॥१३१॥ कगडूरः सूरणः कन्दो मुकन्दः स्थूलकन्दकः। दुर्नामारिवृत्तेकन्दो वातारिः स्कन्दवर्धनः ॥१३२॥ रुव्यकन्दस्तीव्रकन्दः श्रुरकन्दः सितोपरः । सच वन्योप्यतान्यः स्यादकग्हुरोऽपि पूर्ववत् ॥१३३॥ श्रम्लिका स्वल्पविटपा सुकुमाराम्ल^३नामिका । श्रशोहिताम्लिकाकन्दः फलकन्दोऽपि चेष्यते ॥१३४॥ मुखालु^रर्मग्रडपारोही दीर्घकन्दः सुकन्दकः । स्यात्स्वादुस्थूलवत्सेभ्यः कन्दः स्यादथ रोमशः ॥१३४॥ पिग्डालुर्प्रंथिलः पिग्डकन्दस्ताम्बूलपत्रकः । लोमशः पित्तकोपि स्यान्नानाकन्दोऽय लोहिते॥१३६॥ रक्तपिग्डो लोहितालुः कासकन्दस्तु कन्दिलः । विशालपत्रश्रालुः स्यात्कासालुः स्यादथापि च ॥१३७॥

१ मूल्ली B २ पुत्रो B ३ वृत्र KC ४ नासिका KC नाडिका B ४ भेंडपा B

कर्काटिका तु कूष्माग्डी कुम्भाग्डी स्याद्बृहद्दला। मृदङ्गकुम्भपुष्पेभ्यः फला स्यात्सुफलापि च ॥१३८॥ गोरचतुम्बी गोरची 'नाधाला दुर्घटाह्वया। चीरतुम्बी दीर्घफला^२परीवृत्तफला च सा ॥१३६॥ महाफला दुग्धबीजा दन्तबीजा पयस्विनी। ^३ श्रलावुः स्थान्महावह्वी श्रमन्नी सापि चेत्कदुः॥१४०॥ स्त्रीक्ष्वाकुः चत्रियवरा ^४दीर्घवीजाय भूद्रवा । ^रवल्मीकेात्था भूमितुम्बी शक्र^६चापोद्भवा च सा ॥१४१॥ नागतुम्बी दिव्यतुम्बी देव्यथ श्यामबीजिनी। स्याचित्तमांसमधुरवृत्तेभ्यः फलिनी च सा ॥१४२॥ घृणायाश्चित्रवह्री स्यात् कलिङ्गी रक्त°वीजका । चीनाकी चीनकी चीना तिन्दुकी तिन्दिसी च सा ॥१४३॥ कोशातकी खादुफला जालिनी कर्कशच्छदा। कर्कोटकी पीतपुष्पा स्या⁻दीर्घधारयोः फला ॥१४४॥ धामार्गवः पुमान् पोषानका बहुविधा च सा । श्रन्या हस्तिबृहद्याम्यकोशातक्यथमग्डपी ॥१४४॥ पटो ' लीदीर्घमधुरशिखिस्त्रादुभ्य एव सा । स्यात्पटेालं राजफलं तन्मूलं रम्यकं पुनः ॥१४६॥

³ नाघाला ^{B} २ परावृत्त ^{B} ३ स्थालावुः ^{B} ४ चरा ^{B} १ वाल्मी ^{B} ६ पायो ^{E} CS ७ बीजिका ^{B} ^{E} दीर्घाधारयोः कला ^{B} ६ कोषातकी ^{B} ३० पटोलीत्यादिपिक्किद्वयं ^{E} CS पुस्तकेषु न दृश्यते ।

द्विविधा फलभेदेन काकागडी कालपालिका। पर्यङ्कपालिका खटवा खट्वाङ्गी दिधपुष्प्यपि ॥१४४॥ स्रितपर्यायशिम्ब्यर्था सुशिम्बी^१स्थलशिम्बिका । कारवर्छी तु कटुका चीरी^२पत्रा कठिस्रका ॥१४६॥ सितपुष्टाम्बुसूक्ष्माभ्यां वल्ली कग्टफलाप्यथ । कर्कोटकी स्वादुफला मनोज्ञा च मनस्विनी ॥१४७॥ वोधना बन्ध्यकर्कोटी देवी कगटफलाप्यथ। व्याघी कगटलता व्याली मांसी चाखुनखी मृगी ॥१४८॥ मार्जारिगयथ विम्बी तु तुगडी रक्तफला च सा। श्रधरोष्टफला पीलुपर्णी सा रुचिरात्फला ॥१४६॥ कटुस्वादुफला द्रेधा ग्रामतः पविका तु^३सा। मग्डपी कलिका^भशिम्बी कलिनी नखपूर्विका ॥१५०॥ निःपावी स्याद्गुच्छफला फलिनी चिपिटा चसा। विशालाप्यथ वार्त्ताकी वृन्ताकी कगटपत्रिका ॥१५१॥ कटालुमीसलफला शाकश्रेष्ठा च कटफला। महोटिका च निद्रालुई न्ताकी महती च सा ॥१४२॥ चित्रफला कग्टिकनी जनित्रयफला पुनः। रक्तनीलमिश्रवर्णश्वेतेभ्यः फलसंज्ञका । ॥१५३॥

१ स्थूल $^{
m B}$ २ पान्त्रा कटिल्लिका $^{
m B}$ ३ च $^{
m B}$ ४ शिम्बिकिलिनी $^{
m B}$ ४ ज्ञिका $^{
m B}$

वातिङ्ग गोापि वार्त्ताकी वार्त्ताका वातिगा पि च। वार्तापि हिङ्गुली भाग्टी वृन्ताको वातिकश्च सः ॥१५६॥ वार्त्ताकुश्च द्वयोश्चैव भतकी बङ्गकी च षण्। डङ्गरिः स्त्री^४गगडरिः स्यादीर्घेर्वारुश्च^४गगडरी ॥१५७॥ गजदन्तफला नाग शुगुड्यथा वृत्तकर्कटी। सा खरत्वक्फला "तिक्तषड्रे खाङ्कितसत्फला ॥१५८॥ मधुपाकफलाथ स्यादथच्छर्दालु⁻कर्कटी । पीनसा स्या^६त्कदुदला त्रपुस्या संनिका पुनः ॥१५६॥ श्रपि लोमशकाग्डा स्याद्धस्तिपर्णी च मृत्रला। ^{१°}कन्दालुस्त्रपुषी^{११}पीतपुष्पी बहुफलापि च ॥१६०॥ सेव को 'रशफलापि स्यादथेर्वारुस्तु 'रकर्कटी। उर्वारुपि चेर्वारुव्यालपुत्री च रोमशा ॥१६१॥ स्थूलतोयहस्तिदन्तपर्यायेभ्यः १४ फला च सा। शारदी^{१४}वामुकी स्निग्धफला बहुफला च सा ॥१६२॥ चेत्रकर्कटिका चैव मधुरार्घात्फलार्थका । सुचित्रा चिर्भिटी चित्रफलाथ चेत्रचिर्भिटी ॥१६३॥ ^{१६}पथ्या पाग्डुफला चिर्भिटिका रोचनतः फला । मध्यपीतफला सैव चिक्कणान्तःफलद्रवा ॥१६४॥

१ वातिङ्गु खो ^{B} २ वातिकः पुनः ^{B} ३ वङ्गकं च ^{B} ४ गण्डरीश्र ^{B} ४ डङ्गरी ^{B} ६ सुग्रुख्य ७ तिक्तापडू खाङ्कितमस्तका ^{B} ^{E} नु ^{KO} तु ^{B} ६ स्थाद्रक्तफळा त्रापुस्या संत्रिका ^{B} १० कण्टालु ^{B} ११ दीत ^{K} वीत ^{C} १२ काराफळा ^{B} १३ श्र ^{B} १४ कळा ^{KO} १४ वासुकी ^{B} १६ पथ्येत्यादिपङ्कित्तनुष्टयं ^{B} पुस्तके नास्ति ।

कर्कट्यथ मृगाची तु श्वेतपुष्पा मृगादिनी। मृगेर्वारुश्चित्रवही कट्फला लघुचिर्मिटी ॥१६५॥ कपिलाची बहुफला मृगचिर्भिटिका च सा। मृगेचणा चित्रफला देवी पथ्यामरूद्भवा ॥१६६॥ स्या चीर्णमर्कटी त्वन्या राजकर्कटिका पुनः। श्रीफली प्रजितः पत्रफला बहुफला च सा ॥१६७॥ सुषवीकारवीचुद्रकारवीकन्दतालता । श्रयापरे पत्रशाका वास्तूको वास्तुकोऽस्त्रियाम् ॥१६८॥ चक्रवर्त्ती राजशाकः शाकराजः पुनःस्त्रियाम् । दलाम्लं चुक्रवास्तूकं लिक्कचं स्यादथ स्त्रियाम्॥१६६॥ ^३दलायलेाहिता चिह्नी मृदुत्तारचिरार्थतः। पत्रा स्त्रियां वास्तुकी सा श्वचिल्ल्यथ सुपत्रिका ॥१७०॥ चुरपत्री पलाक्या स्यात्पालक्या याम्यवस्रभा। मधुरा स्नेहपत्रार्था राजार्थाद्विरिशाकिनी ॥१७१॥ पालक्या नागपालक्या मदशाकस्तु भोहिनी। उपोदकी कलम्बी च पिच्छिला पिच्छिलच्छदा ॥१७२॥ विशाला मूलयोती तुवरिः शाकटपोतिका। चुद्रवह्डी कलंडुस्तु घाली स्यात्कम्बलालुका ॥१७३॥

१ स्याचीन B २ पूवितः B ३ दळांगू B ४ श्वमोदिनी B

जीवन्ती स्त्री रक्तनालस्ताम्रपत्रः सनालकः । शाकवीरो जीवशाको मेषोऽय षण् सुगन्धिकम् ॥१७४॥ गौरं स्वर्णं गन्धशाकं कटु श्रृङ्काटमित्यपि । भूवारिजं वर्णशाकः शियुपत्राणि जीवनी ॥१७३॥ तर्कारी वसुकः पद्मा वर्षाभूश्चैव फिञ्जका । तग्डुलीयकचाङ्गेरीकुसुम्भराजिसर्षपाः ॥१७४॥ कुडञ्जा तिन्दुकः फेडा त्रिपुटाचाः क्रमादमी। पत्रशाका श्रङ्करितं^२शिम्बिधान्यं विरूढकम् ॥१७५॥ भूमिस्फोटस्तु कवकं छत्राकं स्याच्छिलीन्ध्रकम् । सैन्धवोऽस्त्री शीतशिवं नादेयः सितसिन्धुजम् ॥१७६॥ पटूत्तां वरं शुद्धं धीतेयं च शिलात्मजम्। विमलं मणिमन्थं स्या^४च्छिवं भाष्यं पचा स्त्रियाम् ॥१७७ सोवर्चलं हृद्यगन्धं रुचिकं तिलकं पुनः। जरगं कृष्णलवग्र^६मक्ष्यं काद्रविकं पुनः ॥१७८॥ रुच्यं स्यादथ नीलं षण्°काचकौचोद्भवं पुनः । ⁻गालक्यजं हृद्यगन्धं कुरुविन्दमथा विडम् ॥१७६॥ खग्डं द्राविडकं चारं कृतकं धूर्तमासुरम् । सुपाक्यमथ शुभ्रं तु महारम[ः] च^१°संवरम् ॥१८०॥

१ श्रङ्गार ^{B} २ शिम्बं ^{B} ३ शितिशिधुजम् ^{B} ४ च्छिम्बमाष ^{B} ४ रुचितं ^{C} रुचकं ^{B} ६ मत्स्यं ^{B} ७ काचः काचोद्धवःपुनः ^{B} प्रालक्यजं ^{B} १ कवकं ^{B} १०सांवरम् ^{B} सावरम् ^{K}

पृथ्वीजं गग्डलवणमथान्यल्लवणाब्धिजम् । शिवं वशिरमचीवं सामुद्रमथ'वार्मयम् ॥१८१॥ ^रद्रौगोयं वारिजं चापि त्रिकृटलवणं पुनः । श्रथोषरं^३सार्वगणं संसर्गलवणार्थकम् ॥१८२॥ स्यान्मिश्रं बहुलवण्धमयौर्वसहमैरिणम् । वसुपांशु च वसुकं पांशवं^५रोमकं पुनः ॥१८३॥ उद्भवं चोषरमथ स्त्रियां शुग्ठी महौषधम् । कटूषणं कटुयन्यि नागरं विश्वभेषजम् ॥१८४॥ कटुभङ्गं विश्वमथ शृङ्गवेराईके पुनः। सौपर्णं गुल्ममूलं स्यात्कफारिकन्दरं वरम् ॥१८५॥ सैकतेष्टमनूपोत्थं महीजमथ केालकम् । मरीचं मरिचं चापि मिरीचं मिरिचं पुनः ॥१८६॥ यवनेष्टं वृत्तफलं^दशाकाङ्ग[ः] धर्मपत्तनम् । ³°वल्लीजमृषगं वीरं पलितं कटुकं च तत् ॥१८७॥ कृष्णं मृष्टं सर्वहितं कफवेर्येथ तिसते। वश्यंकरं च बहुलं वालकं चन्द्रकं च तत् ॥१८८॥ धान्याकं धान्यकं धान्य^{'११}धान्येयं धनिकं समम्। ^{¹२}उरूवरुर्ना वरी स्त्री छत्रधान्यं वितुन्नकम् ॥१**८**॥।

१ वार्भयम् ^{B} २ द्रोग्ये ^{B} ३ सावगर्ग् ^{B} ४ बहुळवण् ^{B} ४ रीमकं ^{B}

६ चरम् K ७ कौलकम् ^{B} $\mathbf{x}$ शाकाद्यं ^{B} ६ धर्वपत्तनम् ^{KC} धार्मपात्तनम् ^{B}

१० वलीज $^{
m B}$ ११ घानेयं $^{
m B}$ १२ उरुर्वरुनीवरी $^{
m B}$

जीवन्ती स्त्री रक्तनालस्ताम्रपत्रः सनालकः । शाकवीरो जीवशाका मेषोऽय षण् सुगन्धिकम् ॥१७४॥ गौरं स्वर्णं गन्धशाकं कदु श्रृङ्काटिमत्यिप । भूवारिजं वर्णशाकः शियुपत्राणि जी३नी ॥१७३॥ तर्कारी वसुकः पद्मा वर्षाभृश्चैव फञ्जिका । तग्डुलीयकचाङ्गेरीकुसुम्भराजिसर्षपाः ॥१७४॥ क़ुडञ्जा तिन्दुकः फेडा त्रिपुटाचाः क्रमादमी। पत्रशाका स्रङ्करितं^२शिम्बिधान्यं विरूढकम् ॥१७४॥ भूमिस्फोटस्तु कवकं छत्राकं स्याच्छिलीन्ध्रकम् । सैन्धवोऽस्त्री शीतशिवं नादेयः सितसिन्धुजम् ॥१७६॥ पटूत्तां वरं शुद्धं धौतेयं च शिलात्मजम्। विमलं मग्गिमन्धं स्या^४च्छिवं भाष्यं पचा स्त्रियाम् ॥१७७ सौवर्चलं हृद्यगन्धं रित्नकं पुनः । जरगां कृष्णलवण्^६मक्ष्यं काद्रविकं पुनः ॥१७८॥ रुच्यं स्यादथ नीलं षण्°काचकौचोद्भवं पुनः । ⁵गालक्यजं हृद्यगन्धं कुरुविन्दमथा विडम् ॥१७६॥ खग्डं द्राविडकं चारं कृतकं धूर्तमासुरम् । सुपाक्यमथ शुभ्रं तु महारम^{ें} च^{१°}संवरम् ॥१८०॥

१ श्रङ्गार ^{B} २ शिम्बं ^{B} ३ शितिशियुजम् ^{B} ४ च्छिम्बमाष ^{B} ४ रुचितं ^{C} रुचकं ^{B} ६ मत्स्य ^{B} ७ काचः काचोद्भवःपुनः ^{B} म ^{B} पाळक्यजं ^{B} ६ कवकं ^{B} १०सांवरम् ^{B} सावरम् ^{K}

पृथ्वीजं गग्डलवणमथान्यल्लवणाब्धिजम्। शिवं वशिरमज्ञीवं सामुद्रमथ'वार्मयम् ॥१८१॥ ^रद्रौर्णेयं वारिजं चापि त्रिकूटलवर्णं पुनः। श्रथोषरं रेसार्वगणं संसर्गलवणार्थकम् ॥१८२॥ स्यान्मिश्रं बहुलवण मर्थोर्वसहमैरिणम् । वसुपांशु च वसुकं पांशवं^४रेामकं पुनः ॥१८३॥ उद्भवं चेाषरमथ स्त्रियां शुग्ठी महौषधम् । कटूषणं कटुप्रनिथ नागरं विश्वभेषजम् ॥१८४॥ कटुभङ्गं विश्वमथ शृङ्गवेराईके पुनः । सौपर्णं गुल्ममूलं स्यात्कफारिकन्दरं^६ वरम् ॥१८४॥ सैकतेष्टमनूपोत्थं महीजमथ कोलकम् । मरीचं मरिचं चापि मिरीचं मिरिचं पुनः ॥१८६॥ यवनेष्टं वृत्तफलं⁻शाकाङ्ग[ः] धर्मपत्तनम् । ¹°वल्लीजमूषणं वीरं पलितं कटुकं च तत् ॥१८७॥ कृष्णं मृष्टं सर्वहितं कफवेर्येथ तिसते। वश्यंकरं च बहुलं वालकं चन्द्रकं च तत् ॥१८८॥ धान्याकं धान्यकं धान्य^{ं ११}धान्येयं धनिकं समम्। ^{1२}उरूवरुर्ना वरी स्त्री छत्रधान्यं वितुन्नकम् ॥१८॥

९ वार्भयम् $^{
m B}$ २ द्रोर्णेय $^{
m B}$ ३ सावगर्णं $^{
m B}$ ४ बहुळवर्ण $^{
m B}$ ४ रौमकं $^{
m B}$

६ चरम् $^{
m K}$ ७ कौलकम् $^{
m B}$ $^{
m E}$ शाकाद्यं $^{
m B}$ ६ धर्बपत्तनम् $^{
m KC}$ धार्मपात्तनम् $^{
m B}$

१० वळीज $^{
m B}$ ११ भानेयं $^{
m B}$ १२ उरुवैरुनीवरी $^{
m B}$

पुंसि क्लीबे शालियोग्यः सुगन्धिः सूक्ष्मपत्रकः। जनप्रियो बीजधान्यं धान्यं बीजश्च वेधकम् ॥१६०॥ 'मागधा जरगोा दीप्यो जीर्गो जीरकजीरगौ। बह्विसस्योप्यजाजी स्त्री श्वेतायाम् तत्र वे कणा ॥१६१॥ कणजीरो दीर्घकणा सुगन्धा तु सितेतरा। बहु गन्धा कालमेषी शाली काश्मीरजीरका ॥१६२॥ भेदिनीवान्तिशोधिन्यौ वर्षाकाल्यथ जीरिगा। स्यात्स्थूल जीरके कृष्णे दीप्या काल्युपकुञ्चिका ॥१ पृथ्वी स्थूलकणा चापि^रमनोज्ञा पृथुरित्यथ । मेथिनी दीपनी मेथी बहु पत्रा च बेधिनी ॥१६४॥ वल्लरी चन्द्रिका गन्धफला मन्या च कौरवी। पीतबीजा मिश्रपुष्पा कञ्चुकाप्यथ दीर्घका ॥१६५॥ 'पृथ्वीका कवरी हिङ्गुपत्री चापि तथा पृथुः। दार्वी'पत्नी दारुपत्नी' विल्की वाष्प्यथ रामढम् ॥१६६॥ ^{११} श्रारूढगन्धं जरणं भेदनं सृप^{१२}दीपनम् । सहस्रवेधिरचोघ्नं सूपाङ्गं जन्तुनाशनम् ॥१६७॥

९ धान्यबीजं च ^{B} २ सामधोजरण्त्यादितः पूर्वं सागधीकालसेपी च शालीका-रमीरजीरकेति ^{B} पुस्तके दृश्यते ३ बहुगन्धेत्यादिपिङ्क्तद्वयस्य स्थाने बहुगन्धाति-शोधिन्यौ वर्षाकाल्यथ जारिग्रीलेकेव पङ्क्तिः ^{B} पुस्तके समुपलम्यते ४ स्थूबी ^{B} १ सनेगला ^{B} ६ पत्री च बोधिनी ^{B} ७ कुश्चिका ^{B} ६ प्रतन्वी १० विल्की वाप्यथ ^{C} विल्वी बाष्यथ् ^{K} ११ श्रागूव ^{B} १२ भूपनम् ^{B}

उपवीर्यं च'वाह्रीकं हिङ्गुदीता स्त्रियां पुनः। भूतारिरुप्रगन्धा स्यादथ स्यात् हिङ्गुनाडिका ॥१६८॥ पलाशा जन्तुका वंशपत्री रामठिका च सा। स्यात्पिङ्गाह्वा सुवीर्याध शतवेधि तु काञ्जिकम् ॥१६६॥ ब्रियां क्रीवे काञ्जिका स्त्री न स्त्रियामम्लसारकः। श्रवन्तिसोमोभिषुते। धान्या^ध म्लश्चारनालकः ॥२००॥ ^४कुल्माषाभिषवोपि स्यादुन्नाहं कुग्डगोलिकम्। रचोन्नमपि कुल्माषं यहाम्लं स्यान्महारसम्॥२०१॥ कुञ्जनं कुलजं सिद्धसिललं धातुनाशनम्। श्रारनालं च धान्याम्लं यवजं तु यवादकम् ॥२०२॥ गोधूमजं तु सौवीरं तुषोत्थं तु तुषोदकम्। द्विरुत्तरं मधुगुडकाञ्जिकं मस्तु धान्य^६कम् ॥२०३॥ चुकं शुक्रं तदेव स्यात्कणा मधुसमित्ततम्। मधुचुकं न स्त्रियां स्यात्त्रिषु तद्वति वस्तुनि ॥२०४॥ जम्बीररसधान्याम्ला वामासं चौद्रभाग्डगौ। धान्याम्लसंज्ञमेवं स्यादथ वेध्याम्लवेतसः ॥२०५॥ श्रम्लो रसाम्लो राजाम्लः शतवेध्यम्लनायकः । श्रम्लसारो रक्तसारो भीमः स्याद्वीरवेतसः ॥२०६॥

९ बाल्हीकं $^{
m B}$ २ जतुका $^{
m B}$ ३ च $^{
m B}$ ४ म्लंचा $^{
m B}$ ४ कल्माषाभिभवो $^{
m KC}$ ६ धान्यगम् $^{
m K}$ ७ वामास $^{
m B}$

गुल्मकेतुश्चापि भेदी वेधि स्याच्छङ्खमांसयोः। हरिद्रा'रञ्जनी स्वर्णवर्णा वर्णवती वरा ॥२०७॥ दीर्घरागा वर्णधात्री जनेष्टा वर्णिनी च सा । पवित्रा^३हरिता पीता वराङ्गी शोभना शिफा ॥२०८॥ गौरी विषद्यी मङ्गल्या निशार्था च विलासिनी । शोभा जयन्ती लक्ष्मीः स्थान्मङ्गला सुभगाह्वया ॥२०६॥ भद्रा दारुहरिद्रान्या स्थिररागा पचंपचा । कटंकटेरी पर्जन्या दावीं कामवती च सा ॥२१०॥ क्कीबे कालेयकं पीतदारु⁸कालीयपीतके । रसस्य समलस्येचोस्त्रिये कांश^रमलामलाः ॥२११॥ विकारः फाग्गितगुडमत्स्यगडी खग्डशर्करः। शिशुप्रियोरुणः खरडे। रसजः फाणितं तु षण् ॥२१२॥ त्र्रपि चुद्रगुडेाथस्याद्गुडः स्त्रादुश्च^६मेादकी । मधुरो रसपाकात्थ°काथोऽघ चुद्रशर्करा ॥२१३॥ मत्स्यएड्यपि च मत्स्यागडी मधुरा पिएडशर्करा। सा खगडशर्करा चैव गुडपर्यायसंभवा ॥२१४॥ मधुपर्यायधूल्यर्था शर्कराह्वाथ खग्डके । तवराजः खगडसारः खगडजः खगडमोदकः ॥२१४॥

९ रजनी ^{B} २ वरवर्थिनी ^{B} ३ परिता ^{B} ४ कीलीय ^{K} ४ मितामळाः ^{B} ६ मोदनः ^{B}

[🛛] स्थ: B

स सुधामादकाऽघ स्यात्तवराजसमुद्भवे। खग्डे खग्डोद्भवोद्भृतः सुधामोदकतश्च सः ॥२१६॥ सिद्धमेादकोऽपि स्यात्स चैवामृतसारजः। वर्त्तिकाश'श्चिवटकाः शर्करालिङ्गकादयः ॥२१७॥ विकाराः खगडजाश्चाच सिकता तु सितोपला । श्रहिच्छत्रो रेपलाकास्याद्विकारा इचुजा श्रमी ॥२१८॥ यावनालरसोत्थोन्यो । नारिकेलीरसोद्भवः । खर्जूरीरसजस्तालीरसजाऽपि युडोभवेत् ॥२१६॥ शर्करा चापि सा तु स्यान्मधुजा मधुशर्करा। शीता जात्या माधवी स्यात्सोक्ता भाचीक शर्करा ॥२२० यावनाली हिमात्पन्ना हिमानी हिमशर्करा। स्यात्जुद्रशर्करा चुद्रा गुडजा^रजलबिन्दुजा ॥२२१॥ हैयङ्गवीनं^६सरजं चीरोत्थं दिधसंभवम् । मन्थजं नवनीतं स्यात्सारोत्थाभ्यञ्जनं घृतम् ॥२२२॥ सार्परायुस्तैजसं स्यात् म्रचणं स्नेहनं पुनः। श्रमृताह्वं जीवनीयं पवित्रं नवनीतजम् ॥२२३॥ होम्यं होमोत्तमार्थं स्या°दस्याघाराभिघा^दरखौ। मले घृत स्य विलयोषास्त्री चीरं तु जीवनम् ॥२२४॥

९ श्रवटकाः ^{B} २ पत्नोका ^{B} २ नारीकेला ^{B} ४ माचिक ^{B} ४ लच ^{B} ६ शर ^{K} ७ दस्त्रपा ^{B} $\mathbf{x}$ स्को ^{B} ६ स्या ^{B}

दुग्धं प्रस्रवणं धारि सौम्यमूधस्यमित्यपि। पयोमृतं तन्नारीणां दुग्धेस्तन्यमतः परम् ॥२२५॥ श्चविरिशमविरीशमविसेाहमवेः प्रयः । स्टतचीरोपरिभवा घना संतानिका स्त्रियाम् ॥२२६॥ सद्यः प्रसृतायाः चीरं पीयुषोऽभिनवं पयः । पेयुषो मलिनं क्लीबे घनं स्यादध भोरटम् ॥२२७॥ श्रासप्ताहादथ दिध मङ्गल्यं चीरसंभवम् । विरलं तज्जलं मस्तु क्लीबेथा कट्वरः सरः॥२२८॥ दघ्युत्तरो दिधस्नेहो दध्यप्रमय कूचिका । दभा तकेण च चीरे पके स्याद्दधितक्रयोः ॥२२६॥ उत्तराथ चीरशरा शर्करा सहिता स्त्रियाम् । सुबद्धं घनवस्त्रेण दिधभावविवर्जितम् ॥२३०॥ पिग्डीभूतं यद्दधिस्याद्दधिपिग्डः स उच्यते । एवं तक्रे तक्रपिएडो दिधदुग्धविमिश्रितम् ॥२३१॥ चतुर्जातसिताशुगठीमरिचैलासमन्वितम् । द्देन शुभ्रवस्त्रेण गालितं केसरान्वितम् ॥२३२॥ मार्जिता सा रसाला स्याच्छिखरि रायथ गारसः। सरसं निर्जलं घेालं मिथतं रसवर्जितम् ॥२३३॥

१ मोरयम् kc २ ण्यपि गोरसे B

पादाम्बुतक्रमद्धीम्बूदश्चिदृद्वयांशाम्भसायुतम् । कालसेयं द्रयं सार्द्धजलदग्डाहृतं क्रमात् ॥२३४॥ श्ररिष्टमिश्रयां क्लीबे रसायनविले। डिते। श्रशींघ्नं सारगं श्वेतं कवचं चाथ मन्थरः ॥२३४॥ दिधचारोऽपि वैशाख रस्तकाटः करवर्षणः । ^रमन्थे। मन्थनमन्थानखजाः पुंसि नपुंसके ॥२३६॥ मन्थदराडे।ऽथ तद्रजौ नेत्रं क्लीबे ततः पुनः । स्त्रियां भिस्सान्नमन्थः षण्जीवनं स्यात्त्रसाधनम्॥२३७॥ कीलालमायुरशनमन्नाचं भाज्यमित्यपि। वाजः ^४परिस्नुतमपि^४ दीदिविश्वास्त्रियां पुनः ॥२३८॥ श्रिस्रियामादनः कूरो भक्तो दग्धे तु भिःसटा। दिभका चाथ मगडोऽस्त्री भक्तमगडे स्रवः पुमान् ॥२३६॥ स्राम^६ स्राचमनिः स्राममसाराः प्रस्तवः पुनः । युक्तया संसाधिते सृदैः शिम्ब्यन्ने प्रहितोऽस्त्रियाम् ।२४०। दालिः स्त्रियां पुंसि सूपो दाली स्यास्त्रवणान्विते । शूकशिविभवैर्द्धान्यैः संमिश्रो मिश्रितौदनः ।२४१॥ विची विचे उमे स्नीत्वे सुसिद्धा षड्युणाम्मसि । स्त्रियां यवागृर्विरलद्रवाथ ^{१०}कृशरोऽस्त्रियाम् ॥२४२॥

१ शेयं ^{B} २ स्तकार: ^{KC} ३ मथे। ^{B} ४ परिस्तुत ^{B} ४ दीदिविः रचात्स्त्रियां ^{KC} ६ श्राचाम ^{B} ७ प्रसवः ^{B} म सासिद्धा ^{B} ६ षड्गुग्यो ^{B} १० क्रशरा।

तिलतगडुलमाषाणां या सा संयोगसंभवा। भृतौदना दिधनिशा सक्तुलाजतिलान्वितः ॥२४३॥ 'बाह्योदनो ' यावकः स्याद्यवैः स्विन्नै श्रे विस्तुषैः। दलितैर्यवगोधूमैः स्थूला सा समिता स्त्रियाम् ॥२४४॥ वाटः पुमांस्तत्र गुडसंमिश्रे कृसरः पुमान् । ^४तृसरस्तगडुलेः सिद्धेः सगुडेः सोप्यथापरः ॥२ ४४॥ तप्ते घृते विनिचिप्य समितां भर्जितां मनाक्। ततस्तत्र विनिच्चिप्य खगडं तेन समं पचेत् ॥२४६॥ कूसरं तं कसारं च कंसारमिति केचन। षोडशांशमिते दुग्धे तगडुलानां पले शनैः ॥२४७॥ सम्यक संसाधिते क्लीबे परमान्नं ततस्त्रियाम्। ^६चीरेयी पायसः पुंसि क्लीबे दुग्धार्थत°श्चरु ॥२४८॥ विलेपी घनसिक्या स्त्री स्विन्ना तोये चतुर्रुणा। पेया सिक्ययुता पथ्या चतुर्दशगुणेऽम्भसि । ॥२४६॥ श्रष्टादशगुर्गो ताये श्रिता यूषस्तु शिम्बिजैः। एवं मांसरसो मांसैर्मासयूषस्तु सस्मृतः ॥२५०॥ सस्यात्कृताख्यो लवणकटुस्नेहादिनायुतः। **श्रकृतः स्यात्तद्रहितोप्यथ काम्बलिकः खलः ॥**२५१॥

९ पाक्यो ^{B} २ पावक ^{B} : ३ स्तु ^{B} ४ कुशरः ^{B} ४ तसर ^{B} ६ चीरेपि ^{KO} ७ चरहः ^{B}

फलमूलसमांशा यः कटवम्ला विमला रसः। घृतेन मर्दितां तोयैः समितां मृदु®मर्दयेत् ॥२५२॥ मातुलुङ्गत्वचा खगडपकमाईकपूरितम्। विधाय पूपकं वृत्तं गन्धाढ्यं केसरान्वितम् ॥२५३॥ पत्तका सर्पिषि खगडे वगाहितो मधुशीर्षकः । समितां मधुदुग्धेन मादियत्वा सुशाभनाम् ॥२५४॥ पचेदृघृतोत्तरे खगडे न्यसंत्पक्वे नवे घटे। ततो मरिचपक्वैलाखग्डचूर्णावचूर्णितम् ॥२५५॥ कुर्यात्कपूरसंयुक्तं संयावमय शष्कुली । शाल्रुकमध्यसंयुक्तैः शालिकोद्रवतग्डुलैः ॥२५६॥ संपिष्टैस्तिलसंयुक्तैः लेाहभ्रष्टैस्ततः परम् । स्थाली खर्परसच्छिद्रखर्परायसखर्परैः ॥२४७॥ श्रङ्गारैरपि पिष्टान्नपाकः स्यादय भास्करी। चन्द्रिका रोटि कावृत्ता पिष्टखर्परसंभवा ॥२५८॥ महान्तो विस्तृताः सूक्ष्माः कर्परादिषु पाचिताः। स्युर्मगडका मगडलिनः स्थूलाः पूपलिका श्चियाम्॥२५६॥ ^२ श्रयाङ्गारेषु संपकः सूक्ष्मः सोङ्गारमण्डकः । श्रङ्गारकर्कटी स्थूलाऽथाप्यपक्वे तु पोलिका ॥२६०॥

१ खण्डेच^B २ यथा ^{KC}

भर्जयेदिति पाठः स्यात् ।

पिष्टवर्तिस्तु चमसी सृचिका सेविका पुनः। पक्वेऽपूपः पिष्टकः स्यात्प्रपिका पूलिका स्त्रियाम् ॥२६१॥ प्रपत्नी चर्पटा पोली पुलिकावद्विपाचिते। पूर्वा घृतप्तुते पिष्टे समिता गुडवारिगा ॥२६२॥ वृते वाप्यथवा तैले चक्राकारा सुपिष्टिका । भर्जिता वटका नास्या दवसेकिम इत्यपि ॥२६३॥ मिश्रा मग्डलिका पका सम्यगायसर्खपरे। घृतप्रुते पूरकः स्यादेवं मुद्गादिपिष्टजः ॥२६४॥ माषादि पिष्टका'सिद्धः सूर्गाकः पुनिपुंसकः । पिट्यां तु स्वेदपकायां भिंडूरं स्यादृद्वयोरथ ॥२६५॥ भ्रष्टा तुल्ये घृते तप्ते समिता तुल्य रशर्करे। श्रत्युष्णेरम्बुभिः पका त्रिसरा लिप्सका च सा ॥२६६॥ वृताक्तसमिता पूपं वृते तसे मनाक शृतम्। लघुदीसा खरतरा घृतपकादिघष्टरः ॥२६७॥ चणचूर्णाष्टांशयुता सा पूरी तग्डुला द्वेः। पिष्टेर्धृतघनीभूतैर्गोलके समिताभवे ॥२६८॥ वेष्टिते स्थूलपूपाभे घृतपक्वे तु खाद्यकः। चन्द्रविम्बाकृति तद्दरफेग्गिकं तु फग्गिज्ञकम् ॥३६६॥

१ सिदस्त्गांक: BC २ मिन्दुरं B ३ शर्करै: B ४ सुप्सिका C

श्रशोकवर्तिकापि स्यादय पिष्टभवा भिदः। चणकप्रभवा पिष्टी पिष्टिका माषसंभवा ॥२७०॥ यवानीहिङ्गुलवणैः संयुक्ता गर्भसंस्थिता। पूरिकेव विधातव्या शमिका वेठिका तु सा ॥२७१॥ ¹कचूटिकाथ समिता ³घृताक्ता द्राचया युता । एलालवङ्गकर्पूरमरिचैः परिवारिताम् ॥२७२॥ चिष्ता तु समितां लम्बपुटे वेष्ट्य घृते पचेत्। ततः खग्डे न्यसेत्पक्वे गुह्यकः सोपि चास्त्रियाम् ॥२७३॥ सुशुद्धसमिताप्रस्थं विमर्च पयसा सह । यावत्तदम्लतां याति तावत्स्थाप्यं घटान्तरा ॥२७४॥ सच्छिद्रोदञ्चने न्यस्तं तप्ते घृतकटाहुके। परिभ्राम्य परिभ्राम्य पातयेत्कुगडलाकृतिम् ॥२७४॥ परिपकां सितालेहनिर्वापितकदुष्णकाम्। सा कङ्क्णी कुगडली स्यान्मादका गालकः पुनः ॥२७६॥ लड्डुकोपि च तद्भेयाः समितां परिशोधिताम्। घृते विपकामापाकं शीतलां सुसितान्विताम् ॥२७७॥ सघृतां गालकीभूतां सघृष्टश्चमसीभवः। घृतेन मर्दितां तायेः सम्बद्धां विपचेद्घृते ॥२७८॥

१ कर्चुंरिका ^{B} २ वृताद्वां ^{B} ३ वेष्ट्र ^{K}

यथाकथंचित्समितां सुपकां परिचूर्णयेत्। सिताघृताभ्यां संयुक्ते दलजे। दलमादकः ॥२७६॥ घृतमर्दिततोयाईसमितां चमसीघृते। पकां घृते सिता मिश्रा चमसी संभवाभिधाम् ॥२८०॥ श्रपूपचूर्णे सगुडे चूरीमादक इत्ययम् । पिष्टे घृतगुडोन्मिश्रे लोपकोच पुनर्घृते ॥२८१॥ गुडेनैकरसीभूते समितां तत्र पाचयेत्। गुडपर्पटकः स स्यात्पिष्टीं माषादिसंभवाम् ॥२८२॥ घृतपकां शर्कराढ्यां स तु माषादिमादकः। जलेनाले। डितं शालिपिष्टं खग्डविमिश्रितम् ॥२८३॥ भारापूपकवत्पाच्यं वर्वरं चाघ चिक्कग्रम् । मस्र्यां कर्कर^{ं२} स्निग्धं पिच्छिलं विजिलं पुनः ॥२८४॥ विजलं स्याद्विजिविलमथ संमृष्टशोधिते। भावितं वासितं चापि धूपिते वस्तुनि त्रिषु ॥२८४॥ मसृणाद्यं तथोदिश्व^३दौदिश्वत्कमतोपि च । उदिश्वतं स्याद्वटके त्ववसे किममिश्रयाम् ॥२८६॥ निकाथो ' रसकस्तुल्यावथ स्याद्वेसवारकः । शुग्ठीमरिचवेदेहीधान्यकाजाजिदाडिमः^६ ॥२⊏६॥

१ वर्ष्यरं ^{B} २ साधं ^{K} ३ दौर्दश्चित ^{B} ४ त्ववसंकित ^{K} ४ निकाथरसकौ हुक्या ^{B} ६ दाडिमें: ^{B}

हिङ्गुसामुद्रसंयुक्त इत्येकोथापरः पुनः । स्विन्नमुद्गादिजः कल्कः सोन्यः स्याद्देसवारकः ॥२८८॥ मांसं निरस्थि सुस्तिन्नं पुनर्देषदि चूर्णितम्। पिप्पलीशुगिठमरिचगुडसर्पिः समन्वितम् ॥२८६॥ ऐकध्यं पाचितं सम्यग्वेसवारोध¹ सौरकः । सीरावो^२ मांसजरसः पकः सद्रवचन्दनः^३ ॥२६०॥ स वेसवारसंयुक्तः खानिष्को मांसजा रसः। वल्लूरं परिशुष्कं स्याच्लुष्के मांसप्रदिग्धकम् ॥२६१॥ सस्तेहोथाग्निना भ्रष्टे पुनर्भतिर्भटित्रकम् । तथा भरुटकं चाथ शूल्यं श्रुलाकृतं च तत् ॥२६२॥ पैठरं पिठरे पकमौष्यं स्यादुषया° श्रुतम् । लवगोादकसंसिद्धस्वल्पमांसादिसंस्कृतः ॥२६३॥ बहुद्रवः स च⁻ रसो दकलाविशकिषु। दाधिकं चापि सार्पिष्कं 'सापिकं तैलिकं क्रमात् ॥२६४॥ दिधसर्पिःसृपतिलसंस्कृते वस्तुनि त्रिषु । रागश्च^{1°} खाडवो भिन्न एकोक्तया राग¹⁹खाडवः ॥१६४॥ सितारुचकसिन्धृत्थैः सवृत्तामुपरूषकैः । जम्बूफलरसैर्युक्तो रागो राजिकया युतः ॥२६६॥

१ एकथ्यं ^{KC} २ वारःस सौरकः ^{B} ३ सौरजो ^{B} ४ सहन श्रोदनः ^{B} ४ वह्नरं ^{K} ६ स्त्रियां भूति ^{B} ७ सरूजकं ^{B} + दूषया + रसःकदला ^{B} १० सीर्पष्कं ^{B} ११,१२ साण्ड ^{B}

फलेरीषत्स्वादुरसेः कपित्थाद्येः समन्वितः। स्वादुप्रायोम्लवगः सराग इति केचन ॥२६७॥ स्पष्टामुलवणः स्पष्टः कषायलवणोषणम् । त्रतिक्तः³ खाग्डवः कौलः कपित्थाद्युपबृंहितः ॥२६⊏॥ सद्दकः सामजापि स्यात्प्रमादो वर्द्धमानकः । विस्यन्दनोपि च स्त्री स्यात्पानकः पञ्चसारकः ॥२६६॥ वाटिकापर्पटाद्याः स्युः कर्चर्याद्याः प्रभत्तकाः । श्रशनाया बुभुत्ता चुत् चुधा स्याद्रुचिरित्यपि ॥३००॥ श्रिस्रियां रोचकश्चापि तत्र लेपस्तु भोजनम् । जेमनं स्वादनं जिध्विछनं चापि जन्नणम् ॥३०१॥ 'खजनं भच्नणं भुक्तिरशनं विघसा घिसः । प्रत्यवसानमाहारः चुधापर्यायनाशनम् ॥३०२॥ लेहोदनं च तद्दत्स्यादभ्यवहार^५ इत्यपि । श्रादकागोप्यवकागो^६ निष्कागश्राथ चर्वगम् ॥३०३॥ वस्तुनश्चूर्णनं दन्तैर्जिह्वास्वादस्तु लेहनम् । दद्वयापार्युतं चाष्यं तद्धीनं पेयकं त्रिषु ॥३०४॥ यासा गुडेरकः पिएडो द्वयोर्गएडोलको गुडः। क्कींबे स्यादिरणं गीर्थिगीर्थी तुल्ये गिरिर्गिटी ॥३०५॥

१ प्रसाम् $^{\rm B}$ २ खाण्डवः $^{\rm B}$ ३ वेरुभनं $^{\rm B}$ ४ स्वद्नमिति पाठः स्य|त् χ दुभ्य-वाहार $^{\rm B}$ ६ श्राह् $^{\rm B}$

पृथगुक्तयैकयोक्तया च कशिपुः स्यान्न च स्त्रियाम् । भुक्तयाच्छादनयोरेवमथान्नेच्छाविवर्जिते ॥३०६॥ तृप्तस्तु सुहिता वस्ताशितास्तृप्तिस्तु तर्पणम्। स्वादाघागां च सोहित्यमथ पिग्डोलिका स्त्रियाम् ॥३०७॥ फेला फेली भुक्तशेषे विघसोनर्यथेन्द्रकः । सजभ्धिश्च ससन्धिश्च तुल्यानां सहभोजने ॥३०८॥ सधर्मिणां तु संभूय भोजनं गणचक्रकम् । तुल्यपाने सपीतिः स्त्री तर्षे तातृट् तृषे स्त्रियौ ॥३०६॥ तृष्णोादन्या पिपासा स्यादम्बुपर्यायतः स्पृहा । वैकालिकं रात्रिभोज्ये^३ खल्पके न द्वयोरथ ॥३१०॥ भुक्तस्योपरि यद्भुक्तं तदध्यशनमित्यपि । श्रीरामणं कल्यवर्त्तः प्रातर्भोज्येल्पके पुमान् ॥३११॥ गुल्यस्तु मधुरो मिष्टः ध्वादुज्येष्ठो मधूलकः । व्याप्नुवल्लिम्पतीवास्यं सचेक्ष्वादावधामुकः ॥३१२॥ खटवरः पावनः® खट्टो दन्तपर्यायतः शठः । श्रमुः समुखगः स्रावं स्वेदनं च विबोधनम् ॥३१३॥ दन्तानां हर्षणं दाहं विधत्ते मुखकएठयोः। स च जम्बीरनिम्ब्वादावथ सर्वरसः पटुः ॥३१४॥

१ द्याता ^{KC} २ नर्थपेंडकः ^{B} ३ ध्वल्पके ^{KC} प्यल्पके ^{B} ४ श्रारामग्रां ^{B} ४ पिण्डः ^{B} * पाचन इति स्थात् ।

चारोपि लवणः सोपि प्रलिम्पन्विदहन्मुखम् । विष्यन्दयन्लाघवयन् क्लेदयन्सैन्धवादिषु ॥३१४॥ संदृश्यतेथ कटुको मुखपर्यायभेचपि। संवेजयद्यो रसनां निपाते तुदतीव च ॥३१६॥ विदहृन्मुखनासाचि संस्रावी मरिचादिषु । दृश्यतेथापि तिकस्तु मुखपर्यायभेद्यपि ॥३१७॥ प्रतिहन्ति निपाते यो रसनं स्वदते न च। स चायं मुखवेशद्यशोषप्रह्लादकारकः ॥३१८॥ बिम्बादौ दृश्यते साथ तूवरो रसनाशठः। तुवरोपि कषायः स्यादिश्वयां स्यात्स चोत्तरः ॥३१६॥ वैशयस्तम्भजाड्यैयी रसनं योजयेद्रसः । बध्नातीव च यः कगठं स दृश्यस्तिन्दुकादिषु ॥३२०॥ श्रमीषां त्रिषु वस्तूनि भेदा एषामनुक्रमात्। मधुराम्नुचारकदुतिका एकैकमृनिताः ॥३२१॥ द्विकाः पञ्चदशैव स्युर्दशषटज्येकसंमिताः । मधुरोमुश्च लवणः कटुकश्चेति ते त्रिकाः ॥३२२॥ विंशतिर्मधुराम्लाह्व क्वांभ्यः कटुः पुनः । तिक्तः कषायो गुल्याम्ललवर्णोभ्यः प्रयोजितः ॥३२३॥

तिक्तः कषाया मधुरकदुतिक्तेभ्य इत्ययम् । कषायो गुल्यलवणकदुकेभ्यश्च तिक्तकः ॥३२४॥ कषाया गुल्यलवणतिक्तेभ्याऽपि कषायकः। गुल्यचारकदुभ्योऽपि कषायश्च ततः पुनः ॥३२४॥ श्रम्भचारकदुभ्यः स्यातिकस्तुवरकस्ततः । स्यादम् चारतिक्तेभ्यः कषायोम्नुकटूत्तरः ॥३२६॥ तिक्तः कषाया लवणकदुतिक्तकषायकः। स्यात् चारकटुतिक्तेभ्यः कषायः स्युश्चतुष्ककाः ॥३२७॥ एते पञ्चदशैव स्युरतः षट्पञ्चकाः परे। मधुराम्नुचारकदुतिकास्तिक्तकषायकौ ॥३२८॥ मधुराम्चारतिककषाया मधुरः पटुः । कटुतिक्तकषायोऽपि मध्वम्नकटुतिक्तकः ॥३२६॥ कषायाथामुलवणमधुतिक्तेभ्य इत्ययम् । षट्क एको रसाः षट्ते पुंस्येते स्युश्चिषष्टिकाः ॥३३०॥ रसभेदा दोषभेदा उन्नेया एवमेव तु। उद्देगः क्रमुकः पूगश्चिका स्त्री चिक्रणी न ना ॥३३१॥ स्यात्खेचरी तु मधुरा क्लीबे गौल्वं तु तैल्वलम् । ग्रहागरगथे। घोंगटा किठनाप्यथ वैटिलम् ॥३३२॥

१ कटुः $^{
m B}$ २ एते $^{
m B}$ ३ श्रिक्का $^{
m B}$ ४ तैकलम् $^{
m B}$ तल्वलम् $^{
m C}$ ४ घोटा $^{
m CK}$ ६ वैविलम् $^{
m B}$

पूगीफलं वह्नयुगं होसं पत्तनजं च तत्। नागपर्यायवल्ल्यर्था ताम्बूली भन्नपत्रिका ॥३३३॥ सेव सप्तशिरा पर्गालता स्यादय तद्भिदः। श्रीवाटी चाम्रवाटी च पत्रसी च ग्रहागरी ॥३३४॥ श्रमुसारा मालवात्था मागधी होसगीति च। स्यादन्द्र^२ पुष्कलीचाथ चूर्णमम्नं सुधार्थकम् ॥३३४॥ कुटार्जुनकरञ्जार्कः शिलास्पटिकशुक्तिजम् । स्यात् खादिरस्तु खदिरसारः चोदोपि रङ्गदः ॥३३६॥ श्रय कायस्तु खदिररसोरङ्गः कपायकः । वाच्यलिङ्गस्तु सुरिभ रामोदी मुखवासनः ॥३३७॥ शुभवासनश्चापि^{*} पुन^६ ग्रीरुवासन इत्यपि । ताम्बूलं मिलितैरेभिर्वीटकं° त्रिष्वथापरम् ॥३३८॥ फलकन्दकरीरादिलवणेन विमिश्रितम्। हरिद्राराजिका^द कल्ककदुतैलसमन्वितम् ॥३३६॥ तत्संधितं तु संधानमास्थानं वस्तुनि त्रिषु। शलादुभिः फलैः शुष्केभिश्रितेर्भधुरादिभिः ॥३४०॥ प्रयुक्तं स्यादिदमपि संधान ' मुपदंशकम् । कटुबीजा च वैदेही कोला दन्तफलोषणा ॥३४१॥

९ होसपनजं तथा^B २ दिन्द् ३ कुटार्जुनेत्यर्घ सर्वेद्यादर्शेषु शुभवा-सन्दर्याचर्यानन्तरं दृश्यते ४ रामोदो^B ४ शुम्र^B ६ ग्रीरू^B ७ कंत्रित्वधेत्यदि कल्ककदु पर्यन्तं^B पुस्तके न दृश्यते = हरिद्रेत्याचर्यद्वयं^K पुस्तके नास्ति ६ इंद्मर्धे^K प्रस्तके नास्ति १० मुप्दंशकः^B

कृष्णाेपकुल्या कारञ्जी स्पृतिः । स्यान्मागधी कणा । पिप्पली पिप्पलिस्तुल्ये ऊषणा चपलापि च ॥२४२॥ शौगडी च तैजसी स्थूलसूक्ष्मभेदादियं द्विधा। गजार्थात्पिप्पली छिद्रपिप्पली श्रेयसी च सा ॥३४३॥ दीर्घयन्थिर्वर्तुली च क्रीबे चव्यफलं पुनः। सेंहली सर्पदगडी च लम्बतन्ता च पार्वती ॥३४४॥ प्रलम्बबीजा सर्पाङ्गी तीवनेत्रा^र च जीवला । उत्कटा कुरवीचापि चुद्रसृक्ष्म वनार्थतः ॥३४४॥ पिप्पल्यर्था तदुत्थाथ⁻ मूलं तु चटिका शिरः । यन्थिकं पिप्पली मूलं कटुमूलं च शोषजम् ॥३४६॥ केालमृलं कटुयंथिः सर्वयन्यिः कटूषणम् । सुगन्धिकं च पत्राट्यं विरूषं यन्थिलं पुनः ॥३४७॥ दीप्योऽस्त्रियां दीपकोऽपि यवसाम्रो धवामजः। यवजः पुंसि वातारिभू कदम्बश्च शूलहा ॥३४८॥ स्त्र्युयगन्धा दीपनी च यवानी चाय चव्यकम्। कोलं स्त्रियां कटिकणा चिवका गन्धनाकुली ॥३४६॥ वल्ली च केलिवल्ली स्याद्वशिरः क्रुकरः पुमान् । तीक्ष्णोघ पालका पाठी ज्योतिष्कः '°शूरदारुणौ॥३४०॥

१ स्मृतिः ^{CK} २ जषणं नृकला ^{B} ३ वैंचुली ^{B} ४ पर्वती ४ नेत्री ^{B} ६ उत्कुठा ^{B} सूरमा ^{B} = तद्वन्या ^{B} ६ यवसाह्नो ^{B} १० ज्योतिद्युः ^{B}

श्रक्षिव्याद्याभिधश्चापि चित्रकः शंवरः कुटः । कृष्णो व्यालः कालमूलो मार्जारोप्यतिदीप्यकः॥३५१॥ रक्ते रुद्रो गुणाढ्यः स्यान्महाङ्गश्चाय गह्नरा । कपाली कैरवी मोघा कृमिन्नी चित्रतगडुला ॥३५२॥ वातारिस्तग्डुली चापि सैवोक्ता मृगगामिनी। तगद्धलीया विडङ्गापि त्रिष्वथायातु मङ्गला ॥३५३॥ यचाप्रगन्धा गालामी जटिला लोमशा च सा। रचोन्नो विजया भद्राथ श्वेता विजया च सा ॥३५४॥ तीक्ष्णगन्धा हैमवती मङ्गला दीर्घपत्रका । षड्यन्यापि च मेध्याथ कुलञ्जस्तु कुलञ्जनः ॥३५५॥ गन्धमूलस्तीक्ष्णमूलोऽथैला तु लवली हिमा। निः कुटी निः कुटिरपि द्राविड्यल्पा त्रुटी श्रुटिः ॥३५६॥ कपोतपर्णी बहलगन्धा चैवोपकुञ्चिका । कायस्था चन्द्रिका चापि गोरङ्गी महती तु सा ॥३५७॥ कपिस्था गोपुरा कान्ता घृताची गर्भसंभवा। सुरभित्वग्दिव्यगन्धा महैला त्रिदिवोद्भवा ॥३५८॥ रुद्रैला त्रिपुटा पृथ्वी कल्पाप्येन्द्री कुमारिका । 'खरीका त्वजमोदापि वार्कटी हस्तिकारवी ॥३५६॥

९ ब्रुटाB २ गौरङ्गी K कोरङ्गी श्रम ३ त्रिपुरा KC ४ खारीका KC

गन्धपत्री गन्धदला मयूरी वहिदीपिका। शिखिमोदा प्रमोदाठ्या ब्रह्मको शा च मे।दिनी ॥३६०॥ फलमुख्या गन्धरता विशाला चाथ नन्दिनी । रेग्रुका कपिला कान्ता महिला राजपुत्र्यपि ॥३६१॥ हरेग्रुकायां¹ दुष्पुत्रा द्विजा रेग्रुर्हिमा धवा । धर्मिणी कपिला नृता शान्ता हैमवती ह्युमा ॥३६२॥ श्रस्त्री रक्तापहं बोलं सौरलं^२ रक्त गन्धिकम् । रसगन्धं महागन्धं सुरसं पिग्डिकं विषम् ॥३६३॥ निर्लोहं वर्वरं मुग्डं विश्वं गन्धरसं पुनः । विश्वगन्धं त्रणारिः स्यात् स्मृत्याह्नमथ दुर्लभः ॥३६४॥ कर्चूरो द्राविडः काशो जटाले। गन्धमूलकः। वेधमुख्या गन्धसार स्तवचीरं तु तालजम् ॥३६४॥ गेाधूमजं पिष्टिकोत्थं पवनं^ध तग्डुलोद्भवम् । वनगोदुग्धजं चापि पयः चीरमथापि च ॥३६६॥ तालीसपत्रं तालीसमन्नायं च शुकादरम्। धात्रीपत्रं चार्कवेधं करिपत्रं तमाह्वयम् ॥३६७॥ तालं नीलाम्बरं र नीलं तुङ्गा तु ६ वंशरोचना । चीरी वांशीच शुभ्रापि वनेन्दुर्वंशशर्करा ॥३६८॥

१ हरेनुका पाण्डुष्पुत्रामु हरेनुका पाण्डुपुत्रीB २ सौरतं रत्नB ३ सारः स्रवKC ४ यवनंB १ वायि नीलंचरं B ६ तुङ्गनुर्वश K

मिञ्जष्ठा हरिग्री रक्ता गौरी योजनवस्रयपि। मङ्गला विकसा पद्मा रोहिग्गी कालमेषिका ॥३६६॥ भंडी चित्रलता चित्रा चित्राङ्गो जननी च सा। मगहूकपर्गी विजया रागाढ्या रक्तयष्टिका ॥३७०॥ ज्वरहृन्त्रयरुणा छत्रा भगडीरी^३ वस्त्रभूषणा । रागाङ्गी चाभिमग्डीर लता नागकुमार्यपि ॥३७१॥ सिंहली योजनी कौन्तो चेालो ना स चतुर्विधः । लाचा खिरिका रक्ता रङ्गमाता पलंकषा ॥३७२॥ जतुरस्त्री कृमिन्नी स्त्री दुमार्थादामयार्थकः । दीितः पलाशी जतुका जतूका^६ गन्धमादिनी ॥३७३॥ पित्तन्नी स्याद्द्रवरसा लक्तका मुद्रिग्गी च सा । निर्भर्त्सना जतुरसा जननी जनकार्यपि ॥३७४॥ चक्रवर्त्तिनी " संघर्षा लोधो रोधश्च शांवरः । हेतुपुष्पः⁻ काग्रडचीलस्तिलको हस्तिलोधकः ॥३७५॥ तिरीटस्तिलको भिल्लतरुश्चाय बृहद्रलः। कटुकः पट्टिकारोधः पट्टी लाचाप्रसादनः ॥३७६॥ वल्कलोधो बृहद्दकः शीर्णवल्कोन्तिभेषजम् । मालवो ' जीर्गाबुझोऽपि वह्निपुष्पी तु धातकी ॥३७७॥

९ जधाननी K २ राथा K E ३ भण्डारी K E ४ चापि भण्डोरेति । । । । । B ७ समर्थी K = हेतK B ६ रोधा १० मालवः सम

श्रिप्रिज्वाला मद्यपुष्पा कुञ्जरा मद्यवासिनी । धाविन्यपि सुभिक्ता स्याद्बहुपुष्पा च पार्वती ॥३७८॥ गुच्छसंघादिपुष्पान्ता कुमुदा कुञ्जराप्यथ । स्यात्समुद्रार्थोत्तरग^२फलपर्याय्यथा वृकी ॥३७६॥ श्रेयसी स्वापनी पाठा प्राचीना पापचेलिका । ै श्रम्बष्ठा पथिका तिक्ता बृहत्तिका च दीपनी ॥३८०॥ एकाष्ठीला विद्धकर्णी कुचेली शिशिरा वरा। वरतिक्ता वृत्तपर्णी चूषा^४ देवी च मालवी ॥३८१॥ कटुका जननी तिका रोहिणी शकुलादनी। मत्स्यपिता च चक्राङ्गी शतपर्बा व^६सादनी ॥३८२॥ तत्र कृष्णा कागडरुहा व्यरिष्टा कटुरोहिणी। श्रामघ्न्यरिष्टा केदारकदुः कट्वञ्जनी° कदुः ॥३८३॥ श्रशोकरोहिणी चापि महोषध्यथ भङ्गुरा। विरूपातिविषा श्वेतकन्दा विश्वा महेौषधी ॥३८४॥ विषरूपा श्यामकन्दा श्टङ्गी श्वेतवचारुणा। उपात्प्र प्रत्यो^न विषाय सुगन्धिर्मन्यला हिमा ॥३८४॥ कुरुविन्दी भद्रमुस्ता वाराही क्रोडवछभा। गुन्द्रा कसेरुर्भद्रापि मेधा 'ह्यास्यात् द्वयोरपि ॥३८६ ॥

९ कुमुदेति पदं पुस्तके न दश्यते B २ तरङ्ग B ३ स्थापनी K E४ ग्रम्ब॰ठेत्यर्ध-द्वयं K पुस्तके न दश्यते ४ श्रवधा K E ६ वसादिनी B ७ कद्वश्रनी K B π पत्थोरितिपाठः सर्वेत्र १विन्दा १० मेवाह्य

गाङ्गेया वनजा राजकसेरः कच्छजापि सा। श्रन्या नागरमुस्तास्यात्सैव प्रोक्ता घनार्थका ॥३८७॥ नगरोत्था च चक्राङ्गा पिग्डमुस्ता कलापिनी। नादेवी^र शिशिरापि स्याच्चृडाला वासकेसरा ॥३८८॥ ध्वाङ्क्ष्युच्चटा कचरुहा मधुकं तु मधुस्रवा। मधुवल्ली मघूकं षण् यष्ट्याह्नं यष्टिकामधु ॥३८६॥ श्रयान्यत् क्लितनीयं स्यात् क्लीतनं मधुवल्ल्यपि । शोषा ^४पहा मधुरसा सातिसौम्या मधूल्यपि ॥३६०॥ भागीं गर्दभवछी स्यातु फञ्जिकाङ्गारवछरी। सुरूपा भ्रमरेष्टापि शकमाताथ मृलके ॥३६१॥ वीरं पुष्करमूलं स्यात् पौष्करं पद्मपत्रकम् । सारिपचं ब्रह्मतीर्थं शृङ्गी तु वनमूर्द्धजा ॥३६२॥ कुलीरश्टङ्गी चकाङ्गी घोषा चगडा कलिङ्गका। महाघोषा चेन्दुखग्डा कर्कराह्वा लताङ्गयपि ॥३६३॥ निकुम्भो तु श्योनघगटा नागस्फे।ता° च रेचनी । भद्रा⁻रूचा पवित्रा स्यादनुकूला विशोधनी ॥३६४॥ प्रगडफलपत्रापि विशल्या तरुगीत्यपि । उदुम्बरदला क्रम्भी साथ केशरुहापरा ॥३ ६ ४॥

९ गाङ्गेयो वनजो २ निदेयीK ३ क्कीवनम् B ४ वहेतिपाटः सर्वत्र ४ भोगीB ६ कर्कटाह्वेतिपाटः स्थात् ७ सूताB म सूक्ष्माB

भिषग्भद्रावर्त्तका च भद्रा दन्ती' जयावहा । चराङ्गीर सारकस्त्वस्त्री जयपालोऽपि रेचकः ॥३६६॥ दन्तीबीजं मलद्रावि तिन्तिडीफलमित्यपि । क्रम्भी घरटाभवं बीजमथ मालविका त्रिवृत् ॥३६७॥ श्यामार्द्धचन्द्रा विदला कालिङ्गी कालमेष्यपि। मसूरा सुषणी काली त्रिवेला स्यादथापरा ॥३६८॥ कालिन्दी त्रिपुटा काकनासिका ताम्रपुष्प्यपि। श्रमृताथ त्वचं भृङ्गं वल्कं वल्कलमित्यापि ॥३६६॥ कलशं सिंहलं वन्यं वराङ्गी मुखशोधनम् । बहुगन्धं च सुरसमुत्कटं रामवल्लमम् ॥४००॥ तदेवोक्तं विज्ञलं ध्याछटवर्ण^४ नविषयम् । गन्धवल्कं तापसं तु सुरगन्धं च गोपनम् ॥४०१॥ सुकुमारं च पत्राह्ममंशुकाह्वं च पत्रकम्। तमालपत्रमथ च किञ्जल्कं कनकाह्वयम् ॥४०२॥ चाम्पेयं नागपर्यायकेसरे नागनामकम् । स्यान्निर्विषा 'त्यपविषा विषहन्त्री विषादिनी ॥४०३॥ महौषधं विषं चेाघं वत्सनाभः पुमानयम्। नागपर्यायकश्चाय षड्यन्याम्लनिशा वधूः ॥४०४॥

४ भद्दन्ती २ ज्वराङ्गी ३ दन्ति B ४ विज्ञलं Ke ४ रज्जुटपर्णं ६ तव C ७ तूप K

सुगन्धमूला च सठी गन्धारी पृथुपगर्यपि। समुद्रा तृणपूर्वापि हिमजा गन्धते। वधूः ॥४०४॥ समुद्रार्थोत्तरं फेनमथ फेनं निफेनकम्र । फेनं च खस्खसरसार लोहद्रावी तु टङ्कगः ॥४०६॥ रसाधिका रसझश्च रङ्गचारोऽपि रङ्गदः। सुभगष्टङ्कणचारो मलिनो धातुवस्रभः ॥४०७॥ वर्तुलः कणकः चारश्चाथन्यच्छ्वेतटङ्कुणम् । मालतीतीरसंभूतं शिवो द्रावकरश्च सः ॥४०८॥ स्यात्क्ररगडो यन्थिफलो विटपो वस्त्रभूषणः। हिमावली च हृद्धात्री^४ कुष्ठघो रागकुष्ठकः ॥४०६॥ प्रनिथलोङ्गारप्रनिथः स्यात्सुवर्चास्तु सुवर्चिकः । स्वर्जिकः स्वर्चिकचारो लवणासुरमेदजे ॥४१०॥ जलजं लवणचारमथ पाक्या यवायजः । यवसारो यताहः स्याचवश्रुकोऽघ षण् सरम् ॥४११॥ वज्रचारं च धूमोत्थं चारश्चेष्टं विदारकम्। वज्रकं स्यादथ पुनर्मलारिः चारमेलकः ॥४१२॥ सर्वेचारो बहुचारो महाचारोऽय मायिका। मायाफलं मायिफलमपि ^६च्छिद्राफलं पुनः ॥४१३॥

१ सटी B २ नफेनकम् B महिफेने निफेनकमिति पाटः स्थात्३ स्वस्वशीरम् |B ४ कुछुन्नोरागकुष्ठकः B ४ चारश्रेष्ठमिति स्थात् चीवश्रेष्ठं B ६ बिद्धद् B

पानीयालुरनृपालुर्नीलालुः शुक्रुकन्दकः । शुभार्त्धर्महिषीकन्दः^२ सर्पोख्यो वनवास्यपि ॥४१४॥ विषकन्दोषातिह्नस्तिस्थूलेभ्यः कन्दपत्रकाः । बृहत्वग्दीर्घपत्रो^३ऽथ कृमिन्नो वस्त्रपञ्जरः ॥४१४॥ कोलकन्दश्च पेटालुः सुपुटः पेटकन्दकः। पिअरोप्यथ⁸ वाराही ब्रह्मपुत्री च यष्टिका ॥४१६॥ विष्वकृसेनप्रिया चापि त्रिनेत्राथ हरिप्रियः । विष्णुकन्दे। विष्णुगुप्तः सुपुटो बहुसंपुटः ॥४१७॥ जलवासी बृहत्कन्दो दीर्घपत्रोऽय धारगी । चिरपत्री धारगाीया कन्दालुश्च सुकन्दकः ॥४१८॥ वनकन्दश्च कन्दाढ्यो दग्डकन्दोथ नाकुली। सर्पगन्धी रक्तपत्री सुगन्धा स्वरसेश्वरी ॥४१६॥ संमादन्यपरा तु स्यात्सुवहा गन्धनाकुली । महासुगन्धा सर्पाची फाणिभुग्विषमर्दिनी ॥४२०॥ नकुलाट्या पङ्क्तिमालावारिभ्यः कन्द इत्ययम्। प्रनिथपर्गा^न कन्दलता त्रिशिखाथ विदारिका ॥४२१॥ शीतशुक्का ध्वादुकन्दा गजेष्टा वाजिवस्रभा। श्वगाली वृष्यगन्धा च विडाली वृष्यवह्यपि ॥४२२॥

१ पानीयाजुरित्यर्थे K पुस्तके नास्ति २ श्चनाजु KC ३ पत्रा B ४ पञ्जरो B ४ घारियो B ६ सर्पगन्था B ७ सुरसेश्वरी B ⊏ पर्यो ६ श्चन्ना B

भूकूष्माग्डी कन्दफला सैव स्वादुलतापरा। चीरात्कन्दो विदारी स्यादिचोर्गन्था च वछरी ॥४२३॥ पयस्विनी मलञ्चस्तु वनवासी च विजुलः । श्रपि स्याच्छाल्मलीकन्दश्चाथ चाग्ड।लकन्दकः ॥४२४॥ एकद्वित्रिचतुःपञ्चपत्रः सोक्तश्च पञ्चधा । तेलकन्दो द्रावकन्दस्तिलाङ्कित दलश्च सः ॥४२४॥ करवीराख्यकन्दः स्यात्म चोक्तस्तिलचित्रकः । त्रिपर्णिका' बृहत्पत्रा छिन्न'यनिका च सा ॥४२६॥ कन्दालुः कन्दबद्धला साम्लवछी विषापहा । लक्ष्मणा पुत्रकन्दास्यात्पुत्रदा मानिनी च सा ॥४२७॥ नागाह्वा फलिनी मजा चासृग्विन्दुच्छदाप्यथ। कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टे यथेप्सितम् ॥४२८॥ रासस्तु गोदुद्दां क्रीडा गीतिः पारावती स्त्रियाम् । गोपगोपालगोसंख्यगोधुगाभीरवह्नवाः ॥४२६॥ गोदुहोऽप्यथ तद्भेदा गोजाव्युष्ट्रादिपालनात् । गामहिष्यादिकं पादबन्धनं पदबन्धनम् ॥४३०॥ गोविन्दो गोष्वधिकृते महिषस्तु रजस्वलः । स्याद्धंसकालीतनया दंशपर्यायभीरुकः ॥४३१॥

१ त्रिकर्शिका B रमन्धनिका B ३ निकामेष्टम् B ४ हियम् B

महो जरन्तो रक्ताचो धीर'स्कन्धश्च सैरिभः। यमार्थ^२ वाहनार्थोऽपि कृष्णश्वङ्गश्च कासरः ॥४३२॥ श्चङुः ^१ स्कन्धश्च हेरम्बो हाहः स्याद्गद्गदस्वरः । श्रश्वपर्याय भारत्ये भेलालिको ऽघ वनोद्भवः ॥ ४३३॥ गवलो महिषी तु स्याद्धंसकाली तु सैरिभी। कलुषा मन्दगमना महाचीरा पयस्विनी ॥४३४॥ जायमानविषाणाये कटाहस्तिच्छशुईयोः। गेामी गवेश्वरो^द गोमान्गेाकुलं गोधनं धनम् ॥४३५॥ श्रस्त्री त्रिष्वाशितं भव्यं गावे। यत्राशिताः पुरा । गवीनं चाथ वृषभः ^१ शाक्करो गोवृषो वृषः ॥४३६॥ गौरनड्वान्सौरभेयः ककुद्मान्पुंगवो वृषा । उत्ता भद्रो वलीवर्दः 'शष्करिर्गन्धमैथुनः ॥४३७॥ मदकोहलगोभर्त्त्रर्षभाः शाङ्करइदचरः। श्रुङ्गी च श्रुङ्गिगोऽपि स्याद्रहतिर्वहतुः ¹३समौ ॥४३८॥ श्रथ स्याद्गोपतिः शग्डः शग्ठः षग्डश्च षग्ढवत् । महान्महो १३ चश्चो चतरश्चा थापि स्याजरहवे ॥४३६॥ वृद्धोचश्चापि जातोचः संजातोचश्च नृतने। गव्या गोत्रा च धेनूनां संहतौ धेनुकं पुनः ॥४४०॥

१ स्कन्दश्चB २ पयार्थ Ck ३ रवङ्ककन्दरच ४ रिप्वर्थो B ४ नातिको kc ६ सैरभी B ७ कालुपा b म गवीरवरो b १ यत्र kc १० शाष्करो B १२ शाक्करो १२ विह्नुः B १३ प्रोक्करो B

उक्ष्णां स्यादौचकं चाथ वत्सानां वात्सकं पुनः। सद्योजातस्तर्ग्यकः स्यादोग्धा वत्सः शक्नत्करिः ॥४४१॥ श्राटीकनं क्रमस्तेषां दम्यो वत्सतरः पुनः । श्रार्षभ्यः 'षग्डतायोग्यः कूटो भग्नविषाणकः ॥४४२॥ खगडाईश्वद्भो वगडस्तु च्छिन्नपुच्छार्थकस्त्रिषु । कालेप्यजातश्टक्स्तु मुगडस्तुवरतूवरौ ॥४४३॥ भुग्नश्टहस्तु मीठः स्यात्स्कन्धश्टहस्तु दोलितः। मृगश्रङ्गे तु हरिणः कूटाचाः स्युरमी त्रिषु ॥४४४॥ स्त्रियां ककुत्त्वंसकृटं ककुदं पुनरस्त्रियाम् । स्कन्धप्रदेशे वाहः स्यात्सास्ना तु गलकम्बलः ॥४४४॥ कराठला जालगोगी स्यात्स्त्रयां रेभा तु रेभणम् पुंसि प्रोथे। नासिकायं शफं क्लीबे खुरः पुमान् ॥४४६॥ शृङ्गमस्त्री विषागं च स्यात्क्रीबे कृचिका स्त्रियाम् । निसप्रोतस्तुनस्योतो न स्यितो न स्तितः समाः ॥४४७॥ श्रथ स्यान्नासिकारज्जुः श्रियां नस्ता^भ नसोतिनी । पृष्ठवाड्युगपार्श्वस्थयुग्यप्रासङ्ग्यशाकटाः ॥४४८॥ हालिकः सैरिका रथ्यस्तत्तद्वोढरि धूर्वहः। धुर्यो धुरीगो। घौरेयो पूर्वस्थ धुरन्धरः ॥४४६॥

९ वण्डता ^{B} २ मीड ^{B} ३ कण्डाला स्थात् । कंगला ^{B} ४ नस्मेतिनी ^{B} ।

तुल्यावेकधुरीणौ द्रौ स्यातामेकधुरावहौ। स तु सर्वधुरीणः स्या वस्तु सर्वधुरावहः ॥४४०॥ गलिर्दुष्टवृषः स स्याद्यः समर्थोऽप्यधूर्वहः। स्थौरी पृष्ठी पृष्ठवाट् स्यात् स्कान्धिकः रकन्धवाहिकः ४४१ षोडन् द्विदन् क्रमात् षड् द्विजातदन्ते वृषेऽघ च। उस्रा स्त्रियां मही माता सुरभी सुरभिर्गवी ॥४४२॥ श्रनड्वाही सौरभेयी वन्दनीया च श्रृङ्गिणी। श्रर्जुन्यनडुही^र चेडा रोहिग्गी जगती महा ॥४५३॥ श्रुङ्गी श्रुङ्गिश्च माहेयी पुनरघ्न्या च गौः स्त्रियाम् । कर्तुरा पाटला श्वेता शवली च निलिम्पिका ॥४४४॥ तुध्रेत्याद्यभिधास्ताः ' स्युराकान्ता वृषभेण या । संधिनी चाप्यथ स्त्री स्याद्वेहहर्भोपघातिनी ॥४५५॥ वृषोपगा स्रवहर्भा वतोका संधिनी वशा। प्रजनोपसरौ® कालः प्रस्नवासन्नकालके ॥४५६॥ काल्योपसर्या तत्कालयुताथा बालगर्भिणी। स्यात्पलिकी तु प्रष्ठौद्यामेकाब्दा त्वेकहायनी ॥४५७॥ एवं द्वित्रिचतुर्भ्यः स्या द्रषेपर्यायवाचिका । स्यादचगडी तु सुकरा वत्सकामा तु वत्सला ॥२४८॥

१ द्योवे $^{\rm B}$ २ गडि सिकै। ३ कांधिकः $^{\rm B}$ ४ उस्रों $^{\rm K}$ १ लेडा $^{\rm KC}$ ६ नीभ्रे $^{\rm B}$ ७ कालेतिपाटः सर्वेत्र म दृब्द् $^{\rm BC}$

ग्रष्टिः सकृत्प्रसृता स्याद्धेनुः स्त्री स्यान्नवप्रसृः। चिरप्रसूर्वष्कयगी वस्कयग्यथ नैचिकम् ॥४४६॥ निचिकं च शिरस्तस्या बहुसृः स्यात्परेष्टुका^२ । दुःखदोद्या तु करटा दुर्दोद्या चाथ सुव्रता ॥४६०॥ सैवोक्ता सुखसंदोद्या पीनोधी पीवरस्तनी। स्याद्वहुद्रोग्पर्यायचीरपर्यायिनीत्यपि ॥४६१॥ वञ्जुली चाथ धेनुष्या यूतादिवन्धने १ स्थिता । पीतदुग्धा चाथ समां समां यातु विजायते ॥४६२॥ समांसमीनाथापीनमूधः क्लीबे तु पुंसि वा । स्यादं स्त्रियां गोमयं तु पवित्रमुपलेपनम् ॥४६३॥ शुष्के तत्र करीषो रज्ञी त्रिषु गव्यं गवामिदम्। शिवः ६पुष्यलकः कीलोऽस्त्रियां संदानबन्धने ॥४६४॥ क्कीबे °दामं स्त्रियां रञ्जुर्दामन्युष्टः क्रमेलकः । वक्रयीवो प्बहुकरो वासन्तः कगटकाशनः ॥४६४॥ तालुनाशश्च लम्बौष्ठोऽध्वगो भोलिर्मरुप्रियः। शलो महाङ्गश्च मयो दुर्गपर्यायलङ्गनः ॥४६६॥ द्विककुत्करभस्तु स्यादृब्यब्द डष्ट्रः शिशुश्च सः। करभाः¹° स्युः श्रृङ्खलकादारवेः पादवन्धनेः ॥४६७॥

१ वस्कराप्यय नैचिकी ^{B} २ ब्रुका ^{B} ३ घृतादिवधने ^{KC} ४ स्यात्स्त्रियां गोमयं गव्यं ^{B} ४ करीशो ^{B} ६ पुष्पळकः ^{C} पुष्पळकः ^{B} पुष्कळकः सि० कैं।० ७ द्वाम ^{KC} = वहकरो ^{CK} ६ पयो ^{CK} १० कार ^{CK}

श्रजा संजा सर्वभन्ना चुलुंपा चे गलस्तनी। छागी चाथ पशुश्छागो लम्बकर्गश्च वर्करः ॥४६८॥ शिवादेवप्रियो वस्तः स्तुभः स्याच्छगलोप्यजः। बुष्कोल्पायुश्छागलोऽपि^२ मेनादः पर्णभोजनः ॥४६६॥ स्थागः परिक्रमसहो जावालस्त्वजजीवनः। मेध्यो मेको महागन्धो भक्तरश्च पयस्वलः ॥४७०॥ मेषो रभ्रो रेगो। यां युर्ने हो विष्य हुं डु रेहरः । उरभ्रो^६ लोमशः शृङ्गी स्यादविश्चैडको बली ॥४७१॥ पुच्छपर्यायमांसार्थः स्यादेशान्तरसंभवे। कुररी स्याजाल किनी मेषी वेगयविलारुजा ॥४७२॥ श्रविः स्त्री शिशुवाद्यः स्यादिडिश्राथ कदम्बके। उष्ट्रच्छागोरभ्रकाणामोष्ट्रकं छागकाजके ॥४७३॥ उरभ्रकं चाथ खरः शुद्धजङ्गश्च धूसरः। शङ्कर्याः स्मरस्मर्यः श्रक्रीवान् रासभोऽपि च ॥४७४॥ याम्याश्वश्चिरमेही स्याद्वालेया रेगुरूषितः। गर्दभः स्यादेकशफः क्रायिकः क्रयिकः क्रयी ॥४७४॥ एते स्यु वेंः सार्थवाहः स्याद्वैदेशिक इत्यपि। पग्याजीवश्चापिशके व्यापारी निगमोऽपि सः ॥४७६॥

१ तु लुंपा $^{
m CK}$ २ वुक्को $^{
m B}$ ३ रभ्रे $^{
m K}$ ४ मैंठो $^{
m K}$ ४ हुँ $_{
m g}$ ः $^{
m B}$ ६ तररलो $^{
m B}$ ७ जालुकिनी $^{
m B}$ म झागकाजको $^{
m B}$ ६ स्मरः स्मर्थं $^{
m KC}$

स्यान्नागरो भनेगमे।ऽपि वाणिजे।ऽपि वणिक् पणिः । नीवी परिपणं चापि भागडं नीविरपि स्त्रियाम् ॥४७७॥ श्रपि मूलधनं चाथ तत्रलाभाऽधिकं धनात्। वागिज्यं च विगज्या स्यान्मूल्यं वस्तोप्यवक्रयः ॥४७८॥ विशास विषयां वाशिजकं वाशिज्यं स्याच तत्र तु। वास्नोप्यथ स्यान्नैमेयः स्यात् क्लीबे परिवर्त्तनम् ॥४७६॥ परिवर्तः परीवर्त्तः परीवर्त्तनमित्यपि । प्रतिदानं परिदानं दीर्घमध्ये उमे श्रपि ॥४८०॥ प्रतिहारः परावर्त्तो विन्योर्मेयमयावध । स्यान्निचेपस्तूप^{*}निधिर्न्यासश्चाथ तदर्पणम् ॥४८१॥ प्रतिदानं प्रतीदानं परिदानमतः परम् । परीदानमथ ऋय्यं त्रिषु पग्ये प्रसारितम् ॥४८२॥ क्रेतव्यमात्रे स्यात् क्रेयं विक्रेयं पिणतव्यके । पायं चाथ स्त्रियां सत्याकृतिः सत्यापना न ना^६॥४८३॥ सत्यंकारोऽपि पुंसि स्यादथाधिः पुंसि लग्नकः । प्रतिभृकः प्रतिस्थेयः साची स्यादथ विकयः ॥४८४॥ विपणश्चाथ संख्याः स्युर्गगोयं गगय भित्यपि । संख्येय एक एकत्वे द्वित्वे तु द्वावुभावपि^म ॥४८५॥

१ क्रगरे। इति पाठः सर्वत्र २ पर्या ^{B} ३ धिके ^{KC} ४ स्तु परिधि ^{B} १ विक्रेय ^{CK} ६ सत्यापर्या ^{B} ७ गर्य ^{CK} म द्वाउमा ^{B}

त्र्यादयोष्टादशान्ताः स्युर्वाच्यप्रकृतयः पुनः । एकोनविंशतिस्त्रिंशदित्याद्याः स्युस्त्रिलिङ्गकाः ॥४⊏६॥ श्रष्टादशभ्य एकाद्याः संख्याः संख्येयगोचराः। ऊनविंशत्यादिकाः स्युः सर्वाः संख्येयसंख्ययोः ॥४८७॥ विंशत्याद्याः सदैकत्वे स्त्रियां संख्येयसंख्ययोः । संख्यात्वे द्विबहुत्वे स्युस्तासुचा नवतेस्त्रियः ॥४८८॥ ह्रस्वान्ता ऋपि दीर्घान्ताः स्युरेते विंशतिः पुनः । षष्टिश्च सप्ततिस्तद्वदशीतिनेवतिः पुनः ॥४८६॥ एकानविंशतिश्चैवमेवमेकान्नविंशतिः। एकाद्नविंशतिश्चैवमेकान्नत्रिंशदादयः ॥४६०॥ द्वाविंशतिद्विविंशतिः सप्ताविंशतिरित्यपि। सप्तविंशतिरित्येवं द्वाषष्टिश्च द्विषष्टिभिः ॥४६१॥ द्रासप्ततिर्द्धिसप्ततिरित्याचूह्य। यथाकमम्। द्रौ त्रयो वेत्येवमाद्या द्वित्रा स्त्रिचतुरा स्त्रपि ॥४६२॥ त्रिपञ्चा एवमेकद्राः षट्सप्ता श्रपि पञ्चषाः । भूचन्द्रभुजनेत्राग्निगुणवेदयुगात्र्रपि ॥४६३॥ भूतेन्द्रियर्तुतर्किषिवाजीभवसवा प्रहाः। नन्दादिशश्चपङ्क्तिश्च संख्या संज्ञाह्यनुक्रमात् ॥४६४॥ यथोत्तरं दशगुणमेकं दशशतं पुनः। सहस्रमयुतं लचं प्रयुतं कोटिरर्बुदम् ॥४६५॥

श्रब्जं' खर्वं निखर्वं च महाब्जं शङ्खवारिधी । श्चन्त्यं मध्यं परार्द्धं च परार्द्धद्विगुणं परम् ॥३६६॥ एतदायुः परंधातुः शतवर्षमितं हि तत् । शतं क्लीबे पुंसि वा स्यात् क्लीबे साहस्रमित्यपि ॥४६७॥ सहस्रम्युतं लचा स्त्रियां क्लीबे कचिन्मतम् । स्त्रियां क्षीवे तु नियुतं काटी काटिरुभे स्त्रियौ ॥४६८॥ श्रस्त्र्यर्बुदं शङ्करस्त्री हिवे वा पद्ममित्रयाम् । पुंसि चाथ महापद्मं तद्भदन्यानि न द्वयोः ॥४६६॥ चमत्कारावहा लोके कलाः स्युश्चतुरुत्तराः । षष्टिर्गीतं वाद्यनृत्ये नाट्यमालेख्यमेव च ॥५००॥ तिलकं पुष्परचना पुष्पास्तरणमेव च। रञ्जनं दन्तवस्त्रादेर्भिणिबद्धावलिकिया^४ ॥५०१॥ शय्याम्बुवाच मस्तम्भश्चित्रोपायाश्च^र माल्यकम् । केसरापीडनेपथ्ये कर्णभृषासुगन्धकौ ॥५०२॥ भूषणं चेन्द्रजालं च सुक्कमारेण केनचित्। कृता उपाया रूपादी हस्तलाघवमित्यपि ॥५०३॥ चित्रशाकं च पूपादि पानकादि च सूचिका । पुत्तलीचालनं वीणा प्रहेलीज्ञानमेव च ॥५०४॥

९ द्यर्व $^{
m B}$ २ शङ्कःस्त्री $^{
m Kc}$ ३ नृत्ते $^{
m B}$ ४ बद्धो $^{
m B}$ ४ मय्तम्भ इति स्यात् ६ लानमेव $^{
m B}$

सर्व' प्रतिकृतिकृतिरन्यदुर्वचलेखनम्'। पुस्तस्य वाचनं शीघं नाटिका ख्यायिकासु धीः ॥५०५॥ समस्यापूरणं वाणवेत्रादिपहिकाकृतिः । तर्कुसाध्यं सूत्रकर्म तच्चणं वास्तुकर्म च ॥५०६॥ रत्नज्ञानं धातुवादे। मएयादेरपि रञ्जनम् । तदाकारपरिज्ञानं वृत्तायुर्वेद एव च ॥५० ७॥ मेषादियुत्सारिकादिलापमुह्यापनं तथा। वेणीमुष्टिज्ञता म्लेच्छशास्त्रभाषासु नैपुणम् ॥५०८॥ पुष्पस्य शकटीज्ञानं यन्त्रं तद्धारगां तथा। श्रभेचस्यापि हीरादेभेंदसंपादनादिकम् ॥५०६॥ मनः समस्यारचनं छलं ध कोषायभिज्ञता । वस्त्रान्यथाकृतिर्घृतमाकर्षः शिशुचेष्टितम् ॥५१०॥ विघ्रज्ञानं * जयज्ञानं वैतालिककवित्वधीः । तुलाचैः पैतिवं मानं द्रुवयं कुडवादिभिः ॥५११॥ पाय्यं हस्तादिभिरथ जालान्तरगते खेः। किरगोन्तर्गतं सृक्ष्मं रजसः कणमुत्तमम् ॥५१२॥ ात्रंशांशस्तस्य विज्ञेयः परमागुर्द्वयोरयम्^न । तत्त्रयंत्रसरेगुः स्यात्तदृद्धयं वंशिका स्त्रियाम् ॥५१३॥

१ सर्वप्रतिकृतिरन्यस्त्वे K २ लेखनी k C ३ तर्क CK ४ कोशाG ४ जप B ६ यौवतं B ७ याप्यं B κ रथ B

षड्भिस्ताभिर्मरीचिः स्त्री षड्भिराभिस्तु राजिका । ताभिस्त्रिभिः सर्षपः स्यात्सर्षपैरष्टभिर्यवः ॥५१४॥ - द्वाभ्यां यवाभ्यां गुञ्जा स्यात्पञ्च ता माषमाषकी। । स एव हेमधान्यो ना तैश्चतुर्भिस्ट शाणकः ॥५१५॥ टङ्कोऽस्त्री धरगां शाणद्वयं के।लस्तु दंत्तमः र । चुद्रमावटकः र काली कर्षः पुंसि नपुंसके ॥५१६॥ श्रस्त्री हेम्नः सुवर्णं तचतु िस्तैः पलं तु षण । द्रयोर्मुष्टिः स्त्रियां मुष्टी स्पाटं पुंसिवा स्त्रियाम् ॥५१ ७॥ तद्वदन्येऽपि विज्ञेयास्तत्र पाणितलं पिचुः । किंचित्पाणिः पाणिमानी करमध्यं च तिन्दुकम् ॥५१८॥ नाचो हंसपदं वर्णं विडालपदमित्यपि। उदुम्बरं षोडशी स्यात् कवलयहकः पुनः ॥५१६॥ प्रथमं न स्त्रियां पुंसि तृतीयं स्त्री चतुर्दशम् । चतुष्टयं तु कर्षांगां पलमित्यभिधीयते ॥५२०॥ सुवर्णाचे स्वर्णविस्तं कुरुविस्तं^र तु तत्पले । तुला स्त्रियां पलशतं भारः स्याद्विंशतिस्तुलाः ॥५२१॥ श्राचितः पुंसि वा क्लीबे द्वयं वा दशभारिकम्। मानभेदे भरः पुंसि सहस्रद्वितयैः पलैः ॥५२२॥

९ मापकी B २ दचमः C ३ कोलःकोलः B ४ सृपाटःपुंसि चा B १ विस्तरत् B

स एव शाकटो भारः शतमानं तु पुंसि वा। दशभिर्द्धरगौस्तुल्यमथ कार्षापगः पुनः ॥५२३॥ श्रपि स्यात्कार्षिकस्तत्र कार्षिके ताम्रिके पणः। पणैश्चतुर्भिः कुडवस्तावद्भिः कुडवैरपि ॥५२४॥ प्रस्था स्त्रियामाढकः स्यात् त्रिषुद्रोगोाऽस्त्रियां पुनः । खारी स्त्री वोडशद्रोगौस्ताभिः वोडशभिः पुनः ॥५२५॥ कलशी दशिभर्मुंगडः परीमाणिमदं स्मृतम् । काकि गिः काकि गी तुल्ये काकिनिः काकिनी समे ५२६ काकिंगः काकगीतद्वत्काकिनः काकनीत्यथ। उड़ी मगडः ' स्त्रियां तूर्या' सैवोक्ता दशमानिका । ५२७ देशे देशे स्वस्वराज्ये राजभिर्मानकल्पनात्। विशिष्टमविशिष्टं वा ज्ञेयं तत्र तदुक्तिभिः ॥५२८॥ परिमाणप्रमाणज्ञैस्तुलादगडो द्वयोर्धटः। कराटकी धुंसि तत्रत्य तौल्यभेदास्तु देशजाः ॥५२६॥ संरादिका ये मणान्तास्ते म्लेच्छपरिकल्पिताः। स्वर्णं सुवर्णं कनकं पुरटं निष्कहाटके ॥५३०॥ चन्द्रमष्टापदं जाम्बूनदमेते °नवास्त्रियाम् । तपनीयं शातकुम्भं च्च द्वयोहिमहेमनी ॥५३१॥

१ उद्ग्री ^{KC} २ जूर्या ^{B} ३ मालिका ^{B} ४ कटकी ^{B} ५ ते।ल्र ^{B} ६ शेरा ^{B} ७ नवा ^{B} म न द्वयोर्हें १ ^{B}

गैरिकं वसु कल्याणं रजतं भर्म कर्वुरम् । चामीकरं जातरूपं चाम्पेयं वित्तमर्जुनम् ॥५३२॥ कार्त्तस्वरं लोहवरं महारजतगारुडे । श्रिप्रयायबीजार्थं शुऋं जीवनमाजसम् ॥५३३॥ ¹नारं दाचायणं श्रीमत्कुम्भै^२ वेणुतटीभवम् । द्रव्यं च स्वापतेयं च रिक्थमृक्थं धनं मधम् ॥ ५३४॥ काञ्चनं हिरगं भर्म^३ गाङ्गेयं शतकुम्भजम् । तपनीयं शातकौम्भमभ्रं कर्चूरमित्यपि ॥५३४॥ जाम्बूनदं चोरुसारं रुक्मं कार्तस्वरं पुनः। द्रविगां वरिवः श्वात्रं हिरण्यं रक्तमित्यपि ॥५३६॥ युम्नं स्त्रियौ रा रयी ना कोशोर्थो विभवोऽपि च। शोभोजनं वैणवं च दीप्तं दीप्तकमुज्ज्वलम् ॥३३७॥ कान्तिस्वरं^६ जाम्बवं स्यात्कलधौतमपि द्वयोः । तद्भमिजं रसोत्थं च° बहुलोहोद्भवं त्रिधा ॥५३८॥ श्रलंकारसुवर्णं स्याच्छुङ्गी श्रृङ्गिः ख्रियासुभे। कोषोस्त्रियामथापि स्याद्धेमरूप्ये कृताकृते ॥५३६॥ कुप्यं षण तद्वयादन्यदाहतानाहते समे। तारहेम्नी तु संश्लिष्टे घन गोलकमस्त्रियाम् ॥५४०॥

१ नारंदं दाचायणं श्रीमात्कुम्भे ^{K} २ त्कुम्भं ^{B} ३ भर्म ^{B} ४ शोभाक्षनं च वैणेयं ^{B} ४ दीस्कु ^{KC} ६ कार्तस्वरं ^{BC} ७ रक्तजं च ^{B} म संशिक्षप्टं ^{K} ६ घृतं गोलक ^{B}

दुर्वर्णं पुंसि वा रूप्यं रूपं रोप्यं यवीयसम् । तारं लोहं वसुश्रेष्ठं रजतं रुचिरं पुनः ॥५४१॥ कलधौतं रूपसाध्ये श्वेतस्येन्दोर्हिमस्य च। कुमुदस्य च हंसस्य पर्यायि ब्रह्मवर्द्धनम् ॥५४२॥ सूर्यपर्यायिगात्रार्थं ताम्नं शुल्वमुदुम्बरम् । ⁸मर्कटम्लेच्छवक्तार्थं वरिष्ठं च कनीयसम् ॥५४३॥ उद्मबरं च तद्वत्स्यादादुम्बरमुदुम्बरम् । नेपालिकं त्र्यम्बकं स्याद्रक्तपर्यायिवर्णकम् ॥५४४॥ वङ्गं स्यादिखयां रङ्गं पूतिगन्धं हिमस्रवस् । त्रपु क्लीबे^६ पुंसि वा स्यात्त्रपुषं चीनचिप्पटे ॥४४४॥ नागार्थकं स्यादात्यूषं° कुरूप्यं मुखभूषणम् । मधुरश्वेतरूप्यार्थं मृद्धङ्गं ग्रहपत्रकम् ॥५४६॥ मालीनकं सिंहलकं कास्तीरं घनजीवने । त्रस्त्रियां त्रापुसं चाय शीसको[ः] उस्त्री हगौषधम्।।५४७॥ गजं गगहृपदभवं नागं वस्रे च न स्त्रियाम्। योगीष्टं यवनेष्टं स्यात् क्ववङ्गं परिपिष्टकम् ॥५४८॥ वप्रं नीरः सुवर्णारिः सीरपत्रकमित्यपि । मृदुकृष्णायसं पक्ष्यं ११ बन्धकं १२ तारशुद्धिकृत् ॥५४६॥

१ रूप्य ^{B} २ गात्रार्थे ^{K} ३ मृदुर्वरम् ^{B} ४ मकेटे ^{K} ४ हिमं सवम् ^{B} ६ त्रपुक्जीवे त्रपुषि वा त्रपुचीनोऽपि चिप्पटम् ^{B} ७ दात्युषं ^{B} म घनजीवनम् ^{B} ६ शीशको ^{B} १० नागंवभे ^{C} नागवभे ^{B} ११ यद्यं ^{B} १२ भधकं ^{K}

शिरावृत्तं च वङ्गारि वप्रं चापि महाबलम् । कांस्य सौराष्ट्रकं घोषं कंसीयं ब्रह्मवर्द्धनम् ॥५५०॥ वह्निदीप्त्यर्थलोहार्थं घोरपुष्पं पवित्रकम् । रवर्णं कोहजं वङ्गं शुल्वजं च प्रकाशकम् ॥५५१॥ चग्टाशब्दं विद्युदर्थास्त्रियाहूमसुराह्वयम्^४। कंसोऽस्त्रियां च ताम्रार्द्धमारमस्त्री तु पित्तलम् ॥४४२॥ पीतलोहितपर्यायि चुद्रस्वर्णार्थसिंहले^६। रीतिः स्त्रियां ° रिरी रीरी न स्त्रियामारकूटकम् ॥४५३॥ श्रयान्या राजरीतिस्तु ब्राह्मी राज्ञी महेश्वरी। काका तुगडी च कपिला पिङ्गला लेाहसंकरम् ॥४४४॥ वर्त्तलोहं नीललोहं वर्त्तकं नालिका स्त्रियाम् । ^६कान्तायसमयस्कान्तं कान्तं कृष्णोत्तरं ^{१९} च तत् ॥४४४॥ महालोहं तच्चतुर्द्धा भ्रामकं चुम्बकं पुनः। मुग्डं कृष्णायसं चेति लोहसारं भतथाश्मजम् ॥५५६॥ श्रश्मलोहोऽस्त्रियां सारं न स्त्रियां कृमिलोहकम् । तीक्ष्णं शस्त्रायसं कालिपएडं पिएडायसं शठम् १२॥४५७॥ श्रायसं निशितं तीवं लोहं खं च मुगडनम्। श्रयश्रीनेाद्भवं धीनं^{१३} धीवरं कृणमामिषम् ॥५५८॥

१ वृत $^{\cdot B}$ २ वनम् ^{B} ३ घासीयं ^{B} ४ स्वर्णलोहजव $^{\cdot B}$ च शूलवज्रं प्रकाशनम् ^{B} ४ स्त्रियार्थ ^{B} ६ सेंहले ^{B} ७ रिरीरीच ^{B} = काकतुण्डी ^{BC} ६ कालायस ^{B} १० कृष्णोत $^{\cdot B}$ ११ समरम् १२ शटम् ^{B} १३ धीरं ^{B}

श्रायः कालायसे चास्य विकारे तु कुशी स्त्रियाम्। सिंहाग्राभूर्तः मग्डूर सारगान्यस्य किट्टके ॥५५६॥ मनःशिला तु कुनटी मनोज्ञा नागजिह्विका। नेपाली^२ रसमेता च मनोग्रप्ता च रोचनी ॥५६०॥ करवीरापि कल्यागी शिलारोगः शिलाऽपि सा । सिन्दूरोऽस्त्री ^४ रागरेगुर्द्वयो ^४वीररजश्च षण् ॥५६१॥ नागार्थाद्वर्म^६पर्याचि रक्तार्थं मङ्गलार्थकम् । गर्णेशार्थाद्भवणार्थं संध्यापर्यायि रागि च ॥५६२॥ सौभाग्यमपि श्रृङ्गारमथ हिङ्गुलमस्त्रियाम् । सुरङ्गं कर्बुरं रक्तं हिङ्गुलं चूर्णपारदम् ॥४६३॥ रञ्जनं दरदं म्लेच्छं चित्राङ्गं चापि रञ्जकम् । ⁵ बर्बरं ^६सुगरं चाथ गैरिकं^१° गिरिमृद्भवम् ॥५६४॥ गवेधुकं पुंसि रक्तधातुरन्यत्मुरक्तकम् । सुवर्ण गैरिकस्वर्णबभ्रुभ्यो धातुरित्यपि ॥५६५॥ संध्याह्नमथ सौराष्ट्री सुजाता सुरमृतिका। स्तुत्याकाचीतुमृद्दीस्यान्मृत्सा^{११}संघोपिमृत्तलम्^{१२}॥५६६॥ विडालोऽस्त्री चित्रगन्धो हरितालोऽपि तालकः। चित्राङ्गं पिञ्जरं क्कीबे गौरं च नटमगडनम् ॥५६७॥

१ पूर्त ^{B} २ नैपाली ^{B} ३ नेत्री ^{B} ४ रज्जु ^{B} १ वीं ६ द्वक्त ^{B} ७ पर्यायि ^{B} = कवेंरं ^{C} ६ सुरतं ^{B} १० गौरिकं ^{B} ११ न्मृत्स्ना ^{B} १२ मृत्वल्रम् ^{B}

पीतं काञ्चनकं गौरीललितं कनकद्रवः। शिलार्थाजन्तु पर्याय मश्मोत्थं गिरिसंभवम् ॥५६८॥ गन्धको गन्धपाषागो। गन्धमादनमस्त्रियाम् । पूर्तिगन्धोऽदिव्यगधः सुगन्धः क्रूरगन्धकः ॥५६९॥ वटसौगन्धिकः कुष्टकीटयारिरित्यपि । गन्धाद्रसायं श्वेतादिवर्णभेदाचतुर्विधः ॥५७०॥ काशीसं धातुकाशीसं वेशरं हंसले। मशम् । शोधनं पांशुकाशीसं शुश्रमन्यन्मलीमसम् ॥५७१॥ वत्सकं वत्सकाशीसमय माचीकपीतके। पीतमाचिकमापीतं माचीकं धातुमाचिकम् ॥५७२॥ ताप्यंहेमाह्यं तारमान्तिकं स्यादथाञ्जनम् । नादेयं यामुनं कृष्णं चत्तुष्यं वारिसंभवम् ॥५७३॥ कापे।तंद्दकप्रदं स्रोते।ञ्जनं नीलाञ्जनं पुनः। सौवीरमथ चचुष्या दक्प्रसादा मलापहा ॥५७४॥ कुलाल्यपि कुलत्थाथ कौसुम्भं कुसुमाञ्जनम् । रीतिकं रीतिकुसुमं पैक्करं पुष्पतोञ्जनम् ॥५७५॥ पुष्पकेतुः पुमांश्चाय रसोद्भृतं रसाञ्जनम् । वीर्याञ्जनं तार्द्यशैलं 'रसगर्भं रसायनम् ॥५७६॥

१ ज्जतु इति पाटः स्थात् २ केशरमित्यादि पांशुकाशीसमित्यन्तं B पुस्तके नेायळभ्यते ३ कौस्तुभं B ४ रसभं च।

कृतकं बालभैषज्यं दार्वीकाथ समुद्भवम् । रसनाभामिसारौ द्वावस्त्रियां रसराट् पुमान् ॥५७७॥ रीत्यां तु धम्यमानायां यत् किट्टं तद्रसाञ्जनम् । तदभावेऽपि कर्त्तव्यं दार्वीकाथसमुद्भवम् ॥५७=॥ वल्मीक 'सारं सौवीरसारं स्रोतोञ्जनं पुनः। कपोतसारं जलजमय विमिष्ठकः पुमान् ॥५७६॥ लेाहिताङ्गो ^३रेचनः स्यादञ्जनो^३ रक्तचूर्णकः । तुत्थं नीलाञ्जनं नीलं 'साम्लगर्तामृतोद्भवम् ॥५८०॥ मयूरतुत्यं भीलाश्म मथान्यद्रयकं पुनः। खर्परी⁻ खर्परीतुत्यं चत्तुष्यं रसकं पुनः ॥५८१॥ ग्रमृतोत्यं च सृतस्तु पारदः पारतो रसः । रसराजो महातेजा रससिंहो महारसः ॥५८२॥ सृतो रसोत्तमो जैत्रश्चपले रुद्रजः प्रभुः। शिवाहः शिवबीजाह्वो लोकेशो दुर्छरोऽमृतः ॥५८३॥ देवः स्कन्दाङ्गजः स्कन्दो देहता मृत्युनाशनः। रसधातुईरतेजाे ¹°यशोदः खेचरः पुनः ॥५८४॥ व्योमार्थाह्नं तु गौरीजमभ्रकं 11 बहुपत्रकम् । श्टङ्गं स्यादथ वर्णेश्च शुक्काचौस्तच्चतुर्विधम् ॥५८५॥

१ शीर्ष ^{B} २ कस्पिल्कः ^{C} ३ रेचनं ^{B} ४ ट्रक्षने ^{B} ४ साम्र ^{KC} ६ तूस ^{B} ७ द्रेकं ^{K} प्र्वकं ^{B} म कपेरी ^{B} ६ तुल्ये ^{B} १० यशादेः ^{B} ११ जं ताम्रकं ^{B}

स्फटी तु स्फटिकी ' श्वेता रङ्गाङ्गा रङ्गदा पुनः । श्रिप रङ्ग हढा चाथ खटिनी खटिका खटी ॥५८६॥ े सितधातुर्धवलमृदथ े चीरी तु दीप्तिकः । ⁸ वज्रभोपि च गोमेदसंनिभः सौध इत्यपि ॥५८७॥ स्यादृदुग्धी दुग्धपाषागोप्यथ कर्पूरनामतः । मग्यन्तः सच कर्पूरमणिः स्यादेवमेव तु ॥५८८॥ श्राखुनाम ^१पुरः कार्य मतः पाषाण इत्यपि । स च स्यादाखुपाषाणो लोहसंकरकारकः ॥५८६॥ कङ्कुष्ठं विमलं स्वच्छं तारहेमाभितयथ। माणिक्यं शोणरत्नं च तरुणीरत्नमित्मपि ॥५६०॥ श्रृङ्गारि रक्तमाणिक्यं रागहृद्रत्नमित्यपि । तत्र रक्ते पद्मरागे। उरुणे सौगन्धिको ऽस्त्रियाम् ॥ ५६ १॥ क्करुविन्दस्तु पीते स्यादिति रक्तेथ नीलके। गन्धिनीलं चाथमुक्ता स्त्रियां सौम्यापि मुक्तिका ॥५६२॥ तारोऽस्त्रियां शुक्तिमणिः स्यात् पुंसि च रसोपलः । क्रीबे मुक्ताफलं स्वच्छं बिन्दु रतनं च मौक्तिकम् ॥५६३ शौक्तिकेयं शीतलं स्यादम्भःसारं च नीरजम् । श्रिप स्थाचन्द्ररत्नं च लचहैमवतं शुभम् ॥५६४॥

[ः] स्फाटिका ^{K} र शित ^{B} ३ मृत श्रध ^{B} ४ वज्राक्षो ^{B} ४ धु (ध) रः ^{B} ६ कारकाः ^{B} ७ कङ्कर्रं ^{B} κ रक्तो ^{B} ६ विद् ^{B}

शशिप्रियं बिन्दुफलं नन्तत्रं शौक्तिकं च तत्। शंखवंशाब्दशुक्तीनामुदरेभ्यश्च योनयः ॥५६५॥ शिरोम्भःकरिकोलाहिमकरेभ्यो भवन्त्युत । भौमरत्नं प्रवाले।ऽस्त्रो विदुमे। नाब्धिवस्त्रभः ।।५६६॥ रक्ताङ्करोङ्गारमणिः शाणाङ्गश्च लतामणिः। रोहिणेयो मरकतश्चाश्मगर्भो हरिन्मणिः ॥५६७॥ गारुतमतो ैगरारातिर्गरुडोद्गीर्ग इत्यपि। पुष्परागः पीतरत्नं पीताश्मा पीत इत्यपि ॥५६८॥ बुधरत्नं बालवाया रत्नमुख्यस्तु हीरकः। श्रस्त्रियां वज्जपर्यायनामाभेद्यो® शिरोऽपि च ॥५६६॥ सूचीमुखश्च षट्कोगो। दृढरत्नं वरारकः । श्वेतादिवर्णेविप्राचा वर्णाः स्युः क्रमशोस्य तु ॥६००॥ पुमान्नीलं सौरिरत्नं नील।श्मा नीलरत्नकः। स्वर्भानवस्तु गामेदः सचात्तममणिः पुनः ॥६०१॥ वैदूर्यं केतुरत्नं स्यात् प्रादृष्ं वालवायजम्। माणिक्यमञ्जलोहं च पिचं चापि विदूरजम् ॥६०२॥ श्रश्रलोद्दश्राङ्करेऽथ गोमेदो वालवायजः। बृहस्पतिमणिश्चाय स्पटिकस्तु सितोपलः ॥६०३॥

श्रपि स्यान्निर्मलमणिः स्वच्छोथ तपनोपलः। सूर्यकान्तस्तापनः स्यादिप दीप्तोपलश्च सः ॥६०४॥ श्रिप्रार्भोऽय वैकान्ते। विकान्ते। नीचवज्रकः । गोनासो गोनसः चुद्रवज्रोऽथा संस्रवोपलः ॥६०५॥ इन्दुकान्तः सिताश्मा स्यादथावर्त्तमणिः पुनः । राजावर्त्तस्तथावर्त्तः पेरोजो हिरताश्मके ॥६०६॥ पद्मरागः शौक्तिकेयं विद्रुमे। गरुडोद्भवः । पुष्परागो वज्रमिन नीलो गोमेदको वृषः ॥६०७॥ विदूरजाेऽपि रच्यादि यहाणां मणयः कमात् । श्रय लेाहितको वज्रस्तया नीलमहोपलः ॥६०८॥ मुक्ता मरकताचानि महारतानि सर्वतः। विदूरजः प्रबालोऽपि गोमेदः पुष्परागकः ॥६०६॥ इत्यादीन्युपरत्नानि प्रवदन्ति मनीषिणः। मधूली स्त्री मधु क्लीबे पवित्रं पितृदैवतम् ॥६१०॥ पुष्पपर्यायासवार्थस्तद्भेदाः स्युः क्रमादमी । माचीकं माचिकं तत्स्या^६ त्तैलाभमथ° भ्रामरम् ॥६११॥ विहितं भ्रमरेः स्वल्पेः श्वेतं स्यात्चोद्रकं तु तत्। वर्णेन कपिलं चाथ पीताभिः परिनिर्भितम् ॥६१२॥

१ स्तपनः ^{B} प्रवः ^{K} ३ कान्तः ^{B} ७ पेरोजी ^{B} ४ मथ ^{B} ६ चस्या ^{B} ७ संचाध ^{B} म स्वर्थें: ^{B}

पैतिकं घृतवर्णं तदपरं पुत्तिकाकृतम् । पौत्तिकं स्यात् सारघं तु छात्रं तदपि पिङ्गलम् ।।६१३॥ यदार्घ्यमपि पिङ्गं स्यादावन्त्यमपरे जगुः। चवकं चाथ मधुकवृच्चपुप्परसैश्चितम् ॥६९४॥ जरत्कार्वाश्रमभवं जगुरन्ये मधूत्तमम् । कुद्दालं स्वर्णसदृशं प्रायो वल्मीकमध्यगम् ग६१५॥ तच्चभू कृत्तिकन्दालं पत्रोपरिभवं तु यत् । जलप्रसरगां^४ तेलं चिक्रगां विह्ववस्रमम् ॥६१६॥ दीपाहारः पुमान् स्नेहश्चाथ तद्योनयः क्रमात् । तिलसर्षपकेौसुम्भ चुमा खस्खस तूवरी ॥६१७॥ राजिकैरगडनिर्ग्रगडी करजेङ्गुदचित्रिका । निम्बाच शियु कोशाम्राभयाङ्क हिमधूलिकाः ॥६१८॥ राजादनं नारिकेलः कर्पूरं त्रपुसं तथा । ईर्वारुरिप कर्कारुः कूष्माग्डालावु चेत्यि ॥६१६॥ ज्योतिष्मती तिलादीनां स्वस्वपर्यायजं क्रमात्। तिलजं सर्षपोद्भृतं तैलं च सार्षपं ऋमात् ॥६२०॥ उन्नेयमेवं धीमद्भिमेधूच्छिष्टं तु मादनम्। मधुजं विघसं सिक्थं द्रवकं मित्तकाश्रयः ॥६२१॥

१ बिर्मितम् $^{
m B}$ २ कृति $^{
m B}$ ३ पैत्रंपरि $^{
m B}$ ४ प्रसर्ग् $^{
m B}$ ४ चिचिका $^{
m B}$ ६ ङ्क्लोछ $^{
m B}$

मधुशेषं पीतरागं मधूरः मित्तकामलः । श्रापि स्निग्धं मधुलका मधुशेषोऽपि न श्रियाम् ॥६२२॥ कल्पद्रो केशवकृते फलिते नाम सत्फलैः । षष्टः प्रकागडो वैश्याख्यः सम्यक् सिद्धिमुपागतः ॥६२३॥

इति वैश्यप्रकागडः

शून्यस्कन्धातको शुद्रे 'यज्रो दासा महत्तरः। यामकूटोऽवरवर्णो वृषलश्च जघन्यजः ॥१॥ श्राचगडालं तु संकीर्णा श्रनुलोमविलोमजाः। त्रिष्वङ्कषाशन्यायेन नखस्था अनुलोमजाः ॥२॥ विलामजास्तु तावन्त^७ ऐक्येन^४ नवयास्तु ते । ब्रह्माज्ञया कर्मकरा विहिता विश्वकर्मणा ॥३॥ एषां परस्परोत्पत्त्या बहुभिर्भूरियं वृता । श्रनृढायां ब्राह्मणस्य चित्रये।दरसंभवः ॥४॥ पुत्रो मूर्द्धावसिक्ताख्योम्बष्ठा वैश्योदरोद्भवः । शूद्रोदर्यः पारशवः चत्रियस्य विशोदरात् ॥४॥ महिष्यः स्यातु श्रूद्रायामुत्रपुत्रस्ततः परम् । वैश्यात् शूद्रोदराज्जातः करणश्चानुलोमजाः ॥६॥ षडेते षड् विले।मात्याः चत्रियाद्बाह्मग्रीभवः । सृतो वेश्याद्बाह्मणीजः स्यादेदेहिक इत्यपि ॥७॥

९ नैश्यानां $^{\rm B}$ २ शुद्धो $^{\rm B}$ ३ स्वस्थानं $^{\rm B}$ खरथा ७२० इति पाटः स्यात् ४ तावन्त इसस्मात्परं $^{\rm B}$ पुस्तके ७२० श्रङ्को दृश्यते ४ नवचपा $^{\rm B}$

ALC:

मागधः चत्रियायां स्याच्छूद्राद्धेश्यातनृभवः। श्रायोगवः चत्रियायां चत्ताथ ब्राह्मणीभवः ॥⊏।। चगडाले।ऽपि च चागडाले।ऽधमः सर्वाधमेषुःसः। माहिष्यात्करणीजाता रथकार इतीह दिक् ।।६३२॥ **ष्ट्राय पारशवो^रभिस्त्रो निषादः पर्वताश्रयः** । त्रिष्वितः पुष्करान्ताःस्युः शिल्पी कारुश्च कारुकः॥१०॥ स्त्रियां प्रकृतिः श्रेणिस्तु द्वयोः स्थाने सजातिभिः। कुलकश्च कुलश्रेष्ठी कुलबीजः कुलोद्भवः ॥११॥ स च स्थात्कुलमित्रो ना मालाकारस्तु मालिकः। श्रारामिकः पुष्पलावः कुम्भकारश्च मृत्करः ॥१२॥ दग्डभृचकजीवे।ऽपि कुलालोऽप्यथ लेपकः । पुलगग्रडः ^२ सुधाजीवी तन्तुवायः कुविन्दकः ॥१३॥ कुपिन्दो वायोष पुनस्तुन्नवायस्तु सौचिकः। रङ्गाजीवः कृगुश्चित्रकारश्चित्रकरोऽपि च ॥१४॥ शस्त्रमार्जः शस्त्रमार्गः शाग्रजीवोऽसिधावकः। भ्रमासक्तोऽय पादूकुच्चर्मकारश्च चर्मरुः ॥१५॥ क्रुरटा लोहकारस्तु व्योकारोप्यथ मुष्टिकः। स्वर्णपर्यायतः कारस्तालो^४गोजिक इत्यपि ॥१६॥

९ हादिकः^B २ शिवो^B ३ पळ^B ४ कुपिन्द् ८ रसौक्तिक^{KO}

नाडिंधमः कलादः स्या^१च्छौल्बिकस्ताम्रकुद्दकः । कायस्थः कूटकृत्पञ्जीकरः करण इत्यपि ॥१७॥ स्याच्छांखिकः काम्बविक^२स्तेली धूसरचाक्रिकौ । तिलादिपर्यायतुदः स्नेहकारक इत्यपि ॥१८॥ मणिकारो नैकटिको रथकारस्तु वर्द्धकिः। काष्ट्रतट् स्थपतिस्त्वष्टा तत्त्राथ यामग्रह्यके ॥१६॥ यामतचोऽय स्वच्छन्दे कौटतचोऽय नापितः। वात्सीपुत्रो दिवाकीत्ति र्मुगडकोन्तावसाय्यपि ॥२०॥ तिगडवाहो¹ ग्रामगीर्वा³श्चौरिको⁴ भागिडकः पुनः । नखकुद्दः चुरी मुगडी चगिडलः चुरमर्घथ ॥२१॥ निर्णेजकः कर्मकीलो रजकः पवनिश्च सः । पवनो वस्त्रपात्रोऽथ शुग्डारः शुग्डिशौग्डिकौ ॥२२॥ मग्डहारः कल्प°पालो मानपर्यायतो विगक् । श्रजाजीवस्तु जाबालो देवाजीवस्तु देवलः ॥२३॥ श्रधमद्विजपर्याया मायिकः प्रतिहारकः। प्रतीहारः कामलोऽपि कर्मार⁻ प्रतिहारकः ॥२४॥ कारावी जङ्गमकुटी सा स्याद्भ्रमकुटीत्यपि। वारित्रा खर्परी मूर्द्धखोलं पत्रपिशाचिका ॥२५॥

९ च्छौस्टिक ^{B} २ स्तैली ^{B} ६ तुण्डि ^{B} ४ नाश्चौ ^{K} २ साद्गि ^{C} ६ ययनी ^{K} पयनी ^{C} ७ पाळः पान ^{B} म कर्मार ^{B}

केशवकृतः कल्पद्रकोशः

मायाकारः शाम्बरीस्यान्मायी च शाम्बरी 'त्यपि। शैलालयस्तु शैऌूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः ॥२६॥ भरताश्च नटाश्चापि चारणाश्च कुशीलवाः। मार्दक्षिका मौरजिकाः पाणिघाः पाणिवादकाः॥२७॥ स्याद्रेगुध्मा वैण्विका वीणावादी तु वैणिकः। जीवान्तकः शाकुनिका वागुरी जालिकः समौ ॥२८॥ वैतंसिका हिंसकः स्यान्मांसिका मांसविकयी। मृतिभुग् मृतिकः कर्मकरो वैतनिकश्च सः ॥२६॥ वार्त्तावहो वैवधिका भारवाहस्तु भारिकः। भारवाडय नीचस्तु विवर्गः पामरेतरौ ॥३०॥ प्राकृतोऽपसदो जाल्मे। निहीनश्च पृथम्जनः। ^२ज्ञुङ्छकप्रेष्यदासेयदासदासेरचेटकाः ॥३१॥ नियोज्यिकङ्करप्रेष्यभुजिष्यपरिचारकाः । पराचितपरिस्कन्न रेपरजातपरैधिताः ॥३२॥ भृत्यः कडारा मन्दस्तु तुन्दोनुष्योलसापि च। श्रालस्यः स्यात्परिमृजः शीतो दत्तस्तु पेलवः ॥३३॥ सृत्थान उष्णश्चतुरः पेशनः पेसनः पदुः। चग्रडालोऽपि च चाग्रडालः श्वपाचः श्वपचः श्वपक् ॥३४॥

१ साम्बरी ^{C} २ द्वद्रकः ^{B} ३ स्तुन्न ^{K} ४ मितः ^{C} ४ श्र्वपाक् ^{B}

अन्तेवासी दिवा कीर्तिर्मातङ्गोऽपि च पुल्कसः। जनंगमः 'पुल्कशोऽपि निषादश्च निषत् स्रवः ॥३४॥ पुलिका नाहला निष्ठ्याः शवरा वरुटा भटाः । माला भिल्लाः किराताश्च ते सर्वे भिन्नजातयः ॥३६॥ व्याधाे ^४मृगवधाजीवाे मृगयुर्लुब्धकाेऽपि सः । कौलेयकः सारमेयः शुनको रात्रिजागरः ॥३७॥ शालावृकः शुनिः श्वानः क्रुक्कुरो मृगदंशकः । त्रगोार्वुको^र स्थिभुक्कीषो^६ रसनालिडूतत्रगः ॥३८॥ वान्ताशी दीर्घसुरतः शयात्तुररतत्रपः। कुर्कुरः शुनकेापिं स्या°द्भषोपि च शुनिः शुनः ॥३६॥ मुहुःक्रोधी रसायायी⁻ शिवारिः सूचके। रुरुः । वनंतपः स्वजातिद्विड् दीर्घनादश्च मग्डलः ॥४०॥ कृतज्ञः स्यात्पुरोगामी स्यादिन्द्रमहकामुकः । कपिलो भषको यत्तो यामार्थेभ्यो मृगार्थकः ॥४१॥ श्वा श्वानो मङ्गलो वऋपुच्छो भल्रुह इत्यपि। विश्वक'द्रुस्तु मृगयापर्यायक्कशलार्थकः ॥४२॥ तत्र रोगिरायलर्कः स्याद्विविधा देशदेशजाः । शुन्यं शुनीरं द्वे तुल्ये स्त्रियां शुन्या समृहके ॥४३॥

९ पुष्कशो ^{B} २ निष्ट्या ^{BK} ३ म्लेस्क् ^{B} ४ मृगं च भाजिष्टो ^{B} ४ मृगंन्दुको ^{B} त्रयान्दुको ६ क्कीशो ^{K} क्कीशो ^{K} ७ द्धषकोपि ^{B} द्भ पायी इति पाठः स्यात् १ विश्वकद्भित्या धर्षद्वयं ^{K} पुस्तके नास्ति ।

एषां माता तु सरमा तज्जातिः स्त्री शुनिः शुनी । भषी श्वानी कुक्कुरी च⁹ कुक्कुरी भषगीत्यपि ॥४४॥ श्वसंकोचे तु शौनः स्याच्छौवनोऽन्यत्र कथ्यते। स्याच्छुनः सविधं यत्तत्स्थलं द्युपशुनं पुनः ॥४४॥ श्राच्छोटनं न ना क्लीबे मृगव्यं मृगया स्त्रियाम्। पापर्द्धिः पुंसि चाखेटो वज्येर्थो दिन्ते हतः ॥४६॥ दिचाणेमां दिचाणारुर्ज्ज्ञ्थपर्याययोगवान्। चारः पटचरा दक्तश्चीरः पाटचरः परः ॥४७॥ मेाषकस्तस्करः स्तेन ऐ कागारिककुम्भिलौ। पुंसि क्लीबे स्तेनमपि खनिकाखनिकौ^३ समौ ॥४८॥ रात्रिंचरो रात्रिचरप्रतिरोधिमलिम्लुचाः। शङ्किताचर श्रास्कन्दी ^४वन्दीकारस्तु माचलः ॥४६॥ कुजिम्भनः सुरङ्गार्हे ^६चिछ्नभा हटमापके । काव्यचारे चन्द्ररेगुः स्त्रीचारे रतिहग्डकः ॥५०॥ संधिः सुरङ्गा खानिः स्त्री "संधिवेलाथ तद्भिदः। श्रीवत्सगोमुखाद्याः स्युः क्लीबे स्तैन्यं तु चौरिका ॥५१॥ चुरा चौरी च चौर्यं षण् स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धनम् । कर्णीसुतो मूलदेवा मूलभद्रः कलाङ्करः ॥५२॥

१ कुर्करी ^{B} २ व्याख्येये ^{B} ३ एका ^{K} ४ खनकौ ^{C} १ वन्दि ६ चिल्छ।भो ^{B} ७ संधिवैहा ^{B}

करगटको धौर्त्यमार्गस्तेयशास्त्रप्रवर्त्तकः। भ्राता शशोस्य भृत्यस्तु विपुलश्चाचलस्तथा ॥५३॥ वीतंसो स्त्री पित्तमृगबन्धोपकरणो पुमान्। उन्माथः कूटयन्त्रं स्याद्वागुरा च द्वयोः स्त्रियाम् ॥५४॥ मृगाणां बन्धनी रज्जुः शुल्वे।ऽस्त्री नाव राटकः । रज्जुः स्त्रियां त्रिषु वटी वरत्रा ग्रण[ः]दोरकौ ॥५५॥ स्त्रियां तन्त्री घटीयन्त्रं स्यादुद्धाटनमित्यपि । कूपाज्जलोद्वाहनं स्यादरघट्टः पुमानयम् ॥५६॥ करगाी लेवनी वेमा वायदगडश्च पुंस्युभौ। सूत्राणि तन्तवः पुंसि वाणिव्यृतिरुभे स्त्रियौ ॥५७॥ वानी च वानं क्लीबे स्यात्त्रिलस्तृली तुरिस्तुरी। स्त्रियः स्युस्तन्त्रकाष्ठेऽपि¹स्त्रियां सूची तु सेवनी ॥४८॥ वायदग्डे पुंसि वेमा न वा वेमाथ तत्र तु। तन्त्रवायशलाकायां प्रवागां च प्रवागयपि ॥५६॥ सेवनं सीवनं स्यूतिस्त्रिषु स्यूतप्रसेवकौ । त्रसरः सृत्रवेष्टे स्याज्ञ्ची सृत्रं तु पिप्पलम् ॥६ ॥ पाञ्चालिका पुत्रिका या वस्त्रदन्तादिनिर्मिता। सालभञ्जी लेप्यमयी या सैवाञ्जलिकारिका ॥६१॥

१ भृत्यो तु २ डोरकौ $^{
m B}$ ३ स्तत्रकोशेऽिप $^{
m B}$ ४ स्पूची $^{
m B}$

स्त्रियः पादृस्तु पन्नधी मोची प्राणहिता पुनः । उपानत्पादुका' पादात्सेवं वीथी रथी हिता ॥६२॥ विरजा रिचणी तद्वदायता पादुरित्यपि। स्त्रियां क्लीबे पादपीठपर्यायमथ तद्भिदः ॥६३॥ चर्मवल्कलवस्त्रत्वकतृणकाष्टादिनिर्मिताः । नधीवधी वरत्री स्यादुपनीना पदायता ॥६४॥ नदृधी वदृधी वरत्राथ प्रतिष्कषप्रतिष्कशौ । कशाश्वादेस्ताडनी स्यादथारा चर्मवेधिका ॥६५॥ स्या^३त्संदंशः कङ्कमुखं यन्त्रं कुन्दं ^३ श्रमुः पुमान् । तेजसावर्तनी मृषा मृषिका मृष इत्यपि ॥६६॥ स्त्रियामावर्त्तनी चाथ भस्त्राका^र भस्त्रिका पुनः। प्रसेविका सेविका च चर्मणो वारिपूरणी ।।६७॥ श्रास्फोटनी वेधनिका कृपाणी कर्त्तरी समे। दिचे गोत्तरधारस्तु काष्ठपर्यायतचकः ॥६८॥ वंशोथ वेधनी तु स्याच्छेदन्यथ शरारिका । ^६रन्ध्रकारिग्यथ पुनरारिका करपत्रिका ॥६६॥ स्यादीषीका तूलिकापि शाग्यस्तु निकषः कषः। पिञ्जनं स्यादिहननं घूननं तूलशोधनम् ॥७०॥

१ पाद्या २ स्थानुपदीना ^{B} चानुपदीनेति पाठः स्थात् ३ त्सुदंशः ^{B} ४ कुन्द् ^{B} ४ सिक्कि ^{B} ६ चर्मथद्वारिपूरण्यम् ^{B} ७ तत्तणः $\blacksquare$ न्यपि ^{B} ६ रन्ध ^CK

तूलस्फोटनधन्वर्षं पिञ्जनी तूलशोधिनी। पिचुः पुंस्यस्त्रियां तूलं वादरं तन्तुकारसम् ॥७१॥ कपाललासिका तूललासिका पितिकापि च। तर्कुः स्त्रियां पुनः क्लीबं तद्वत् कर्त्तनसाधनम् ॥७२॥ वर्त्तनी तूलपीठी च तर्कुशाण्यस्तु जामिकः । त्रिषु द्वारायणं सूत्रपर्णं यत्तेन वेष्टचते ॥७३॥ निर्वेष्ट⁸नं नाडिनीरमेकाष्ठी तृलशर्करा। नाराच्येषणिकाथ स्यात् संपुटस्तु समुद्रकः ॥७४॥ त्रिषु पेटा पेटिका स्त्रो पेटिकः पेटकोऽस्त्रियाम् । स्यान्मञ्जूषा मञ्जुषिका पेडा पेडिरुभे समे ॥७४॥ मञ्जूषापि स्त्रियां चाथ द्वयोर्विवधवीवधौ । पर्याहारो भरें। भारोप्यथापि स्या दिहङ्गमा ॥७६॥ विद्वक्तिका भारयष्टिस्तदालम्बिन जालके। शिक्यं क्लीबे पुंसि काचष्टङ्कोऽ स्त्री घावदारगाः ॥७७॥ वासी तु तचाणी पत्रदारकः ककचे।स्त्रियाम् । करपत्रं पुनः क्लीबे शिल्पं कर्मकलादिकम् ॥७८॥ स्यादयःप्रतिमा सूर्मी शूर्मी स्वर्णविनिर्मिता। हरिताय प्रतिच्छाया प्रतिमा प्रतियातना ॥७६॥

९ धन्वर्धां ^{B} २ पिनिका ^{B} ३ सामकः ^{B} ४ निवेष्टनं नाडिचीरमेकाष्टी त $\wp^{\mathrm{B}}$ ४ द्विहंनभा ^{B}

उपमार्चा प्रतिनिधिः पुंसि प्रतिकृतिः स्त्रियाम् । प्रतिबिम्बं प्रतिमानमुपमानं नपुंसकम् ॥८०॥ वाच्यलिङ्गाः समस्तुल्यः सहचाः सहशाः सहक्। साधारणः समानश्च ते तूत्तरपदे स्थिताः ॥८१॥ निभसंकाशनीकाशव्रतीकाशोपमादयः । कर्मग्यातु विधा भृत्या भृतिः श्ली कर्मवेतनम् ॥८२॥ भरग्यं भरगां मूल्यं निर्वेशः पण इत्यपि । स्त्रियां क्कटी तु तरला परिस्तुन्मा^३दिनीवती ॥८३॥ गन्धोत्तमेरा मदिरा मदिष्टा वारुणी हला। प्रसन्ना मदना हाला काचमाची परिस्नुता ॥८४॥ वाल्कली^३ कपिशा वीरा काहला ^३कालवाब्धिजा। शुग्डा दैत्या देवस्ट्रष्टा^४ माधवी मद्यमस्त्रियाम् ॥८४॥ कत्तोयं^६ हार*ह्ररं च कापिशायनमिर्त्याप । चषको^मरसकः सीधुरस्त्रियां कापिशं च श्ण्॥८६॥ हालाहलाऽस्त्रियां चापि माधवी माधवोपि च। मदो मध्वासवस्तुल्या मधु माध्वीक इत्ययम् ॥८७॥ कपिनाशनमाध्वीके ^{1°} स्यादि ¹¹रा गन्धमादनी । श्रासवोलिः पुमान् क्लीबे कल्पमासुतिकृन्मधु ॥८८॥

१ भर्म ^{B} २ दनावती ^{B} ३ काल्कली ^{B} ४ वार्षजा ^{B} ४ देवसुष्टा ^{B} ६ कृते।ऽय' ^{B} ७ हारहरं ^{K} ६ वषके। ^{CK} ६ माध्वी च ^{B} १० कपिलाशन ^{B} ११ मुदिरा ^{B}

श्रिरष्टं कश्यं तत्रेव शालिपिष्टकृता सुरा। मैरेयमस्त्रियां क्लीबे माध्वं माधूकमस्त्रियाम् ॥८६॥ मधूकपुष्परसजा माध्वी साथ गुडोद्भवा । गोडी न ना शर्करोत्थं शार्करं स्यात्तदैत्तवम् ॥६०॥ मृद्रीभवं स्यान्माद्वींकं तत्फालमचवल्कजम् । श्राचं सर्वे सीधवः स्युः शीतोष्णादिविभेदतः ॥६१॥ पकापकविभेदेन चतुर्द्धा तद्भिदा श्रथ। कादम्बरी नारिकेलतालखर्जूरसंभवा ॥६२॥ एवं बहुविधं मद्यं देशदेशसमुद्भवम् । कैबातादि^२ समुन्नेयमथ भन्नणचन्नगो ॥६३॥ उपदंशोवदंशः स्यान्मद्यपायनमित्यपि । शुग्डापानं ^३ मदस्थानं ^३ मधुवारा श्रनुक्रमाः ॥६४॥ जाङ्गलो^४ जगलः पङ्के मद्यसंधानमासुतिः । श्रासवो भिषवोऽपि स्यात् किगवं तु मद्यबीजकम् ॥६५॥ नम्रहुर्नमहूः पुंसि सुरामगडायभागके । कापि कारोत्तरः कारोत्तमः स्यात्पुनरित्यपि ॥६६॥ स्त्रीप्रसन्ना 'षणापानं पानगेाष्ठी स्त्रियामियम् । स्युर्गल्वकश्च रसकश्चषकश्चास्त्रियामिमे ॥६७॥

९ श्रिरिष्ट-मिलाग्रर्डं द्वयं ^{B} पुस्तके न दृश्यते २ कैलासादि ^{B} ३ पान ^{K} ४ मधिस्थान ^{B} ४ मङ्गलः ^{B} ६ प्रसन्न ^{B}

पानार्थात्पात्रपर्यायमनुतर्षोनुतर्षग्रम् । वेश्यापतिः पछवका भुजङ्गश्च विटश्च सः ॥६८॥ उपप्लुतस्तु व्यसनी पञ्चभद्रोप्यवप्लुतः । भूर्तीचदेवी कितवो यूतकृत् कृष्णकोहलः ॥६६॥ तथैव चृतकारश्च दुरोदरदरोदरा । अचधूर्त्तो देवसभ्यः सभिकः साभिकोऽपि च ॥१००॥ लग्नकः प्रतिभूद्यं तकारकस्तृणमत्कुणः। च्तोस्त्रियामचवती दरोदरदुरोदरे ॥१०१॥ यूतबीजं वटी वा ना हिरएयं च वराटकः। द्रयोर्वराटो वटकः कपर्दः श्वेतकोऽपि च ॥१०२॥ श्वेता कर्पार्दका श्वेती चूर्णिः षण्कितवं^३ पणः। परि**णायस्तु**° सारीणां समन्तान्नयने^१ स्त्रियाम् ॥१०३॥ शारिर्द्वयोः स्त्रियां शारी शारीना पाशकः पुनः। श्रच्चविन्दुत्रिक^६द्वन्द्वे दुन्दुभी दुन्दुभिः स्त्रियौ ॥१०४॥ श्रपि स्यात्फलकः° पुंसि ततः क्लीबे तु पुंसि वा । श्रष्टापदं⁼ सारिफलं^६ पण्यूतं समाह्वयः ॥१०४॥ कृतं द्वापरमित्याचास्तद्गेदाः ^{१०} स्युरनेककाः । स्याचञ्चुरी¹¹ तिन्तिडी च पञ्चमीसारि¹³श्रृङ्खला ॥१०६

१ क्र $\mathbf{e}^{\mathbf{z}^{\mathbf{B}}}$ २ देव $^{\mathbf{B}}$ ३ पुनः $^{\mathbf{B}}$ ४ शारीणां $^{\mathbf{B}}$ ४ श्रायने $^{\mathbf{K}}$ ६ द्वये $^{\mathbf{C}\mathbf{K}}$ ७ त्कळकः $^{\mathbf{B}}$ ५ शारि $^{\mathbf{B}}$ ६ प्राणि $^{\mathbf{B}}$ १० उन्नेयाःस्युरनेकशः $^{\mathbf{B}}$ ११ चम्बुडि $^{\mathbf{B}}$ १२ शारि $^{\mathbf{B}}$

श्रष्टनागं नयवटी नयः स्याज्जतुपुत्रकः । श्रग्लहं चतुरङ्गं स्यान्नयपर्यायते। बलम् ॥१०७॥ कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नाम सत्फलैः । प्रकागडः सप्तमः शूद्रसंज्ञः सिद्धिमुपागतः ॥१०८॥

इति शूद्रादिप्रकाराडः।

स्त्रादाराद्यं यद्विशेष्यं यादृशैः प्रस्तुतं पदैः । गुणद्रव्यकियाशब्दा विज्ञेयास्तस्य भेदकाः ॥१॥ चोमंकरोरिष्टतातिः शिवतातिः शिवंकरः । पुग्यवान् सुकृती धन्या महेच्छस्तु महाशयः ॥२॥ उदात्त उद्भटोदीर्गमहात्माना महायशाः । महामनाः कृतार्थस्तु महोत्साहो महोद्यमः ॥३॥ तदर्थकारश्चापि स्यात्कृतकृत्योऽघ शिचितः । निष्णातश्चतुरो विज्ञः प्रवीगो। निपुग्गः पटुः ॥४॥ ब्रेकरब्रइह्ररब्रेकाली विदम्धरब्रेकलोऽपि च। तद्वस्यात्कृतकर्मापि छेको दचो लघुक्रियः॥५॥ विद्रपी तु सहृदये। हृदयालुः कृतीत्यि । तथा सहृदयोपि स्यादथ वैज्ञानिकः पुनः ॥६॥

१ पृति $^{^{\mathrm{L}}}$ २ स्तथाते तस्य ^{B} ३ विद्रूपी ^{B}

सैवोक्तः कर्महस्तोपि कुशलश्च कृताननः। पूज्यः प्रतीक्ष्यः सांशयिकः संशयापन्नमानसः ॥७॥ दिनाणीयो दिनाणाईस्तत्र दिनाग्य इत्यपि। स्युर्वदान्यस्थूललचदानशौग्रडा बहुप्रदे ॥८॥ वदान्या दानशीलः स्यादुदारश्चानुदारवत्। त्यागी च रथूललचोपि वरदस्तु समर्द्धकः ॥६॥ संयद्दरोप्यभयदे पिङ्गलस्तु बहुश्रुतः । त्रतानुष्टानसमये कान्तया कामितोपि सन् ॥१०॥ तदानुकूल्यं न चरेदिसधाराव्रती च सः। सदा लच्चणसंपन्नः पुमान्भालाङ्क उच्यते ॥११॥ मनस्वी बहुविध्नेऽपि कार्ये सुस्थिरमानसः। जैवातृकः स्यादायुष्मानन्तर्वाणिस्तु शास्त्रवित् ॥१२॥ व्युत्पन्नः प्रहतः चुग्णः कारगी तु परीचकः । तारतम्यविचारज्ञः श्ळिकुतः संशयावहः ॥१३॥ हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः। दुर्मना विमना श्रन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः ॥१४॥ उत्सुकोत्किएठतौ चाथ सरलोदारदिचाणाः। श्रपि स्वात्सुकलोर्थस्य दानभागसमन्विते ॥१५॥

१ सैवोक्ते ^{K} २ दिच्या ^{B} ३ स्यागी ^{KC} ४ शिकुंतः ^{B}

दोषेकद्दक् पुरोभागी साधुसभ्यार्यसज्जनाः । तत्परे प्रसितासक्ता विष्टार्थोद्युक्त उत्सुकः ॥१६॥ प्रतीते प्रथितख्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः । ग्रगौः प्रतीते तु कृतलचणाहृतलचगौ। ।१७॥ श्राढ्योस्तिमान्धनी स्वामीभ्येश्वरौ पतिरीशिता । भर्त्तेशेनेन्द्रनाथार्या नायकस्त्वधिभूः प्रभुः ॥१८॥ नेताधिपः परिवृद्धोऽधिकर्द्धिस्तु समृद्धकः । डिङ्गरः किङ्करो भृत्यो वासः प्रेष्यः पराचितः ॥१६॥ परिकर्मी परिस्कन्दनियोज्यपरिचारकाः। भुजिष्योऽभ्यागारिकस्तु कुटुम्बव्यापृतः स यः ॥२०॥ पुंस्युपाधिः सुन्दराङ्गः सिंहसंहननो हि सः। निर्वार्यः कार्यकर्ता यः संपन्नः सत्त्वसंपदा ॥२१॥ सत्कृत्यालंकृतां कन्यां या ददाति स कूकुदः । वीचा^रपन्नो विलचेथाधृष्टे शालीनशारदौ ॥२२॥ लक्ष्मीवांह्रक्ष्मणः श्रीमांह्रक्ष्मणो लच्चणोपि च श्रथ स्निग्धो वत्सलोऽथ दयात्तुरपि सूरतः ॥२३॥ स्यात् कृपालुः कार्राणकः स्वतन्त्रस्तु निरङ्कराः। श्रपावृतो यथाकामी स्वच्छन्दो निरवप्रहः ॥२४॥

१ निर्धायः B २ बीडा^B

स्वैर्यधीनस्तु परवान्नाधवान्निन्नग्रह्मकौ । श्रस्वच्छन्दः पराधीनः परतन्त्रो वशोऽपि च ॥२५॥ 'श्रायत्तश्राय खलपूः स स्याइहुकरोऽपि च । चिरिकयो दीर्घसूत्रो जाल्मे।ऽसमीक्ष्यकारिणि ॥२६॥ सेवाहीनः श्ळिकुतमस्थूत्कृतः कुष्ठपीडितः। कुसृत्या विभवान्वेषी पार्श्वकः संधिजीवकः ॥२७॥ तीक्ष्णापायेन यो जीवेत्स श्रायःशूलिकः पुनः। कियासु मन्दः कुगठः स्यात् कियावान् कर्मसृद्यतः ॥२८॥ कर्मचमेलंकर्मीणः कर्मशूरस्तु कर्मठः। सकार्मः कर्मशीला यः कर्मकारस्तु तत्क्रियः॥२६॥ कर्मग्यभुक् कर्मकरः कर्मकारस्तु निर्भेतिः। भृतिको भृतिभुक्कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः ॥३०॥ श्रपस्नाता मृतस्नान श्रामिषाशी तु शोष्कलः। शौष्कलः भष्कुलः भ्यास्ता देशको ऽथ बुभुक्तितः ॥३१॥ श्रप्सातः चुधितश्चाथ जिघत्सुरशनावितः। परान्नः परिएडाद आशितो घस्मरोद्मरः ॥३२॥ भन्नकः स्यादय पुनर्विजिगीषाविवर्जिते । श्रायुनः स्यादौदरिकोऽप्यथ स्रोदरपूरके ॥३३॥

९ श्रयत्त $^{
m B}$ २ स्थूकृतः $^{
m K}$ ३ भरण्यभुक् श्रमः ४ शौद्य $arphi^{
m KC}$ ४ शुस्कु $arphi^{
m B}$

क्रचिंभरिः स्यादुदरंभरिरात्मंभरिः पुनः । सर्वान्नीनस्तु सर्वान्नभाजि पर्याय इत्यपि ॥३४॥ तथोदरियाचः स्यात्तर्धितश्च पिपासितः । विपासुस्तर्धित^रस्तृष्णक् विपासस्तृषितोऽपि च ॥३५॥ लालसो लोलुपो लिप्सुर्लम्पटश्चाभिलाषुकः। लुब्धो गृध्नुर्गर्द्धनः स्यात्मायी कुरकजालिकौ ॥३६॥ दग्डाजिनी व्यंसकोथाविनीतः स्यात्समुद्धतः । उन्मदस्तृन्मदिष्णुः स्यात्कामुके कमितानुकः ॥३७॥ कुन्नः कामयिताभीकः कामनः कमनोभिकः । कािमः कामी च कमुको खुब्धे लोखुपलोखुभौ ॥३८॥ मत्ते शाग्डात्कटचीबाः पञ्चभद्रः परिप्लुते । व्यसनी निर्लेचणस्तु पाग्डुरपृष्ठ इत्यि ॥३६॥ श्रय श्रिकुतमा बालः पितृहीना विनायकः। गेहेनदीं ग्रहेशूरः पिग्डीशूरोऽय दुष्टधीः ॥४०॥ वित्रशोऽनिष्टबुद्धिः स्यादीर्ष्यात्तुः क्रहनः पुनः । स्यादस्थिरे संकुसुका द्वेष्टात्वनुपदीत्यपि ॥४१॥ व्युत्पन्नः संस्कृतः चुग्णः प्रहृतोऽथ स्थिरोऽपि च। नीलीरागेा विश्रयः स्यात् स्थिरसौहृद इत्यपि ॥४२॥

१ भोगी $(\eta)^{CK}$ २ स्तर्षुं σ^B ३ व्ययिनीत इति सर्वेत्र पाठः ४ कुमुको ^{B} १ पञ्चभद्र ^{KC} उपण्लुतस्तु व्यसनी परचभद्रोप्यवप्लुत इति पूर्वं मद्यशब्दानन्तर-मुक्तम् । ६ सेयाहीनः, रिलकुतमः, रिलकुतः संशयावह इति पूर्वेमुक्तम् ।

कुसुम्भरागे।ऽतोन्यः स्याद्धरिद्राराग इत्यपि । सुनिश्चितः ¹संशितः स्यात्पुत्रान्नादः कुटीचकः ॥४३॥ विदग्धे। नागसंचारजीवी च शरणार्थकः। श्रभ्यापन्नश्र^२तद्वत्स्याद्वीचापन्नो विलचितः ॥४४॥ श्रासीन उपविष्टः स्यादृध्वस्थोध्वदमौ समौ। उत्पश्य उन्मुखे गृद्धाः ३पच्ये न्युब्जस्त्वधामुखे ॥४४॥ प्रेतवाहित भ्राविष्टः शान्ते। दान्ते।ऽथ दातरि । दाका दारुश्च मुदिरो वचने स्थित श्राश्रवः ॥४६॥ वश्यः प्रणेयो निभृतो विनीतः प्रश्रितः समाः । विधेयो विनययाही प्रगल्भः प्रतिभान्विते ॥४७॥ प्रौढेाय सृक्ष्मदर्शी तु कुशायीयमितश्च सः । प्रत्युत्पन्नमतिस्तत्कालधोर्मेधाविमेधिरौ ॥४८॥ धृष्टे धृष्णे। वियातश्च धृष्णक् स्यादस्तिमान्धनी । स्यादधृष्टे तु शालीनः शारदोऽयातिकुत्सिते ॥४६॥ ^४कट्वरश्चाथ^४षट्प्रज्ञः कामकेलिवि दृषकः । ^६पिङ्गः पाठविकः पद्दो व्यलीके। धूर्त्त इत्यपि ॥५०॥ पीठकेलिः पीठमर्दो भविलश्चिदुरोविटः । प्रघटाविच्छास्त्रगग्डः "प्रपञ्चलविपश्चितौ ॥५१॥

१ शांसितः ^{BK} २ श्रभ्यपन्न इति पाठः सर्वत्र ३ पके ^{CK} ४ कट्टर ^{B} ५ षड्वज्ञः ^{B} ६ सिङ्गः ^{B} षिङ्गइति स्यात् ७ प्रपञ्चिलिपञ्चिली ^{B}

समावथा विप्रलब्धा विच्चता विकृताऽपि च। यामेयकस्तु यामीणो याम्यो यामचरोप्यथ ॥५२॥ दुर्विगाद्यं दुःप्रधृष्यं विषमं स्थपुटं पुनः । श्रगम्यमनवस्थं स्यात्समे बहलपीवरे ॥५३॥ प्रेषितस्तु विस्टष्टः स्यात्प्रहितः परिस्टष्टकः । उल्वणस्तूत्करोदृगाढ उद्धतश्चाय देष्टिकः ॥५४॥ स्याद्देवतत्परोऽजिह्मः प्रग्रगः प्राञ्जलोप्यृजुः । सरलः 'प्रोष्यः पथिकः समीचीनः समञ्जसः ॥५५॥ खट्वारूढोऽविनीतः स्यान्मसार^२ मस्रुगी समी । श्रम्योद्यगरयो प्रामरायः श्रेष्ठः शाल्युत्तमः पुनः ॥५६॥ क्लीबे उन्ययं प्रधानं स्यादुपायं प्रमुखं पुनः । उत्तमानुत्तमे वुल्ये स्यात्प्रवेकोऽपि राजघः ॥५७॥ ^४स्थगस्तीच्गोप्यथाशंसुराशंसितरि पातुके । पतयात्तुः संशयात्तुः स्यात्संशयितरीत्यपि ॥५८॥ श्रद्धालुः श्रद्धया युक्ते यहयालुर्यहीतरि। हृदयालुः सहृदये वन्दारुरभिवादके॥५६॥ लजाशीला ^५ऽपत्रपिष्गुः स्याद्वर्द्विष्गुस्तु वर्द्धनः । उत्पतिष्णु^६स्तृत्पतितोऽलंकरिष्णुस्तु मगडनः ॥६०॥

[े] प्रोधः ^{B} २ न्मसण्मसृणौ ^{CK} ३ नुत्तमी तुल्यौ ^{B} ४ मृग ^{CK} ४ शीले ^{B} ६ स्तूरपतिता ^{B}

भूष्णुर्भविष्णुर्भविता वर्त्तिष्णुर्वेष्णुवर्त्तनौ । निराकरिष्णुः चिप्नुः स्यात्प्रभृष्णुस्तु सहाः पुनः ॥६१॥ चमावांश्चापि शक्तः स्यादय रोचिष्गुरोचनौ । शरारुघांतुका हिंस्रो रुष्टेऽमर्षणरोषणी ॥६२॥ क्रोधनः क्रहृनेर्प्याल्यः चग्डस्त्वत्यन्तकोपनः । जागरूको जागरिता वासदायी तु शङ्करः ॥६३॥ शरणार्थ्यभिपन्नः स्या श्लान्द्रः स्निग्धश्च मेदुरः । ज्ञाता तु विदुरो विन्दुर्वेदिताय नमस्यितः ॥६४॥ श्रपा विता नमसिताऽचित श्राचित इत्यपि। विस्टत्वरो विस्टमरो विकासी तु विकस्वरः ॥६४॥ विसारी तु प्रसारी स्यादृघूर्णितः प्रचलायितः । खप्तक शयालुर्निद्रालुर्निद्राणशयितौ पुनः ॥६६॥ सुप्तःश्ख्यस्तु शिथिलः प्रतीकप्रतिको समो। प्रतिकूलेऽथापि पुनः पराचीनः पराङ्मुखः ॥६ ७॥ प्रतीपोषाप्यवा चीने।ऽधे।मुखेऽप्यथ संमुखे। ^४संमुखीनोथ देवद्यूङ् देवानञ्चति यः पुनः ॥६⊏॥ सहाञ्चति स सध्यङ् यो विष्वयुङ् विष्वगञ्चति । यस्तिरोञ्चति तिर्यङ् स सम्यङ् यः सममञ्चति ॥६६॥

९ स्सान्द्रस्निग्धश्र $^{
m B}$ २ श्रयाचिते। $^{
m B}$ ३ श्रित $^{
m B}$ प्रतीपद्दत्यर्भेद्वयं $^{
m K}$ पुस्तके नास्ति ४ संमुखोप्यथ $^{
m K}$

प्रथमामुख्यवचने किमः कचङ् भवेदिति । सिंहण्युः सहनः चन्ता तितिचुर्दमिता दमी ॥७०॥ वदे। वदावदे। वक्ता वाचेायुक्तिपटुः पुनः । वागीशा वाक्पतिर्वागमी वावद्कोऽतिवक्तरि ॥७१॥ जञ्जपूकस्तु जल्पाका वाचालस्तु विगर्द्यवाक् । वाचाटः क्ररवेऽबद्धमुखे मुखरदुर्मुखो ॥७२॥ सूचकेाथापि शकें तु सुमुखस्तु प्रियंवदः। श्लुच्याः प्रगल्भवचनः क्रवादः क्रवचाऽपि च ॥७३॥ कद्दे। गर्द्धवाग्दुर्वाग्यद्वद्वानुत्तरेपि च। श्रयानेडो ^¹वर्कटः स्यादधरे। हीनवादिनि ॥७४॥ एडो मूकः ^४कडोऽवाचि स्यादसीम्य ^४खरेऽस्वरः । रवणः शब्दना नान्दीवादी नान्दीकरः समी ॥७४॥ डमरोडुमरौ तुल्यौ क्रीडासंरम्भनिर्भरे। शास्त्रेष्वधीती मन्त्रेषु नाधीती शिलकुतोऽप्यथ ॥७६॥ एडमूकोऽनेडमूका वक्तुं श्रोतुमसज्जिते। तूर्णीशीलस्तु तृष्णीका नम्नोऽवासा दिगम्बरः ॥७७॥ देशिके "शासकः शास्ता धार्मिको धर्मिकः समौ। निःकाशितोऽपकृष्टोपध्वस्ते न्यक्कृतधिक्कृतौ[∽] ॥७⊏॥

१ शक्तें B शक्कें इति कोषान्तरेषु पाठः २ सुमुखे तु ^{KC} ३ वर्करः ^{B} ४ कुडा ^{B} १ स्वरी ^{B} ६ रुळकुतो ^{K} ७ शासिता ^{B} π विकृतौ ^{KC}

श्रात्तगन्धे।भिभृतोरि 'त्याजिताहंकृतिश्र सः। दिगडिता दापितश्चापि साधिते। उथ निराकृतः ॥ ७६॥ प्रत्याख्यातः प्रतिचिप्तः पत्यादिष्टोपविद्धवत् । निरस्तश्चाप्यधिचिप्तस्तुल्यौ विक्कवविह्वलौ ॥८०॥ प्रतिबद्धः प्रतिहतो हतश्चापि मनोहतः । नद्धे बद्धो निगडितः संयतः कीलितः सितः ॥ ८१॥ **ब्रालानिता यन्त्रितोऽपि स्यात्संदानित इत्यपि ।** स्थिरेऽ^२संकसुकश्चाथ विहस्तव्याकुलौ समौ ॥८२॥ ब्ययोऽयापि पुनः स स्यात्समुत्पिञ्जश्च पिञ्जलः । भृशाकुले।त्यञ्जलो च चारिताचारितौ पुनः ॥८३॥ श्रभिशस्तेऽथोपरक्तो व्यसनार्ती वधोद्यते। संनद्ध स्राततायी स्यात् कशार्हः कश्य इत्यथ ॥ ८४॥ श्रापन्नश्रापत्प्राप्तोथ प्रत्याख्याते पुनः पुनः । प्रतिशिष्टो ^३नारकीटः स्वदत्ताशाविहन्तरि ॥८५॥ द्वेष्यस्त्विज्ञगता वध्यः शीर्षच्छेचो विषेण यः। वध्यो विष्यो मुसल्यस्तु या वध्यो मुसलेन च ॥८६॥ शिश्विदानः कृष्णकर्मा निकृतस्त्वनृजुः शठः । दोषैकदृक पुरोभागी द्विजिह्वो मत्सरी खलः ॥५७॥

९ पिस्माजिता^B २ ऽसंकुसुक^B ३ विघो^B ४ वारकीट इ्त्यभिधानन्तरेषु पाठः

कर्णेजपः सूचकः स्यान्नीचः कुरवदुर्जनौ । पिशुनोऽय नृशंसः स्थात्क्रूरो घातुक इत्यथ ॥८८॥ स्याद्धृतीं वञ्चकः पापः चुद्रो वञ्चृक इत्यपि । कीनाशश्च कदर्यः स्यात्किंपचानो मितंपचः ॥ = ६॥ हढमुष्टिर्बद्धकरो ^¹निस्वे। दुस्यश्च दुर्विधः । ^२दुस्थिता दुर्गता दीनो दरिद्रोऽकिंचनोऽपि च ॥६०॥ यद्भविष्या दैवपर स्तर्क्षकस्तुवनीयकः। स्याद्याचका याचनका मार्गगो।ऽय ग्रुभार्थिन ॥६१॥ ग्रुभंयुः स्यादहंकारिगयहंयुर्मित्रवत्सले । मित्रंयुरथ शंवःस्याच्छंयुरात्मसुखार्थिनि ॥६२॥ स तु पश्चजनीनः स्या क्राग्डादिनिरतो हि यः। श्रनुत्रे सोम्यसौम्यौ द्वौ दीर्घे व्यायतश्रायतः ॥६३॥ हर्षगो। हर्षुकस्तुल्यौ श्वेतविन्दुयुते^र द्रयम् । स्यात्प्रषत् प्रषतस्तद्वत् कान्दिशीका भयद्भते ॥६४॥ स च कान्दिशिकोऽपि स्याद्विलीने विद्वतो द्रुतः । प्रतिवेशी प्रतीवेशी स्यादासन्ननिवासिनि ॥६४॥ ब्रह्मएया ब्राह्मणहिता व्रतदम्भस्त्वकल्कनः । वैरङ्गिको विरागार्ह^६श्चचणः कलिलचितः ॥६६॥

९ निःस्बो $^{
m B}$ २ दुस्थितिदु $^{
m CB}$ ३ स्तर्कक $^{
m B}$ ४ द्भाडादि $^{
m B}$ ४ युतंद्भयम् $^{
m B}$ ६ श्रद्भपाः

स्याचनुष्यस्तु सुभगः स्यात्प्रणाय्यस्त्वसंमतः । स्वस्था नस्यः परान्द्रेष्टि यः सगोष्टश्च उच्यते ॥६७॥ ^२दिव्योपपादुका देवा नृगवाद्या जरायुजाः। ^३स्वेदजाः कृमिदंशाद्याः पिचसपीदये।ऽग्रडजाः ॥६८॥ उद्भिजास्तरगुल्माचा उद्भिदुद्भिजमुद्भिदम्। मनःपर्यायता हारि हुरं ज्ञं रममित्यपि ॥६६॥ ^४सुन्दरं रुचिरं चारु कान्तं ^४वल्गु च पेशलम् । श्रिभिरामं रामवामे मञ्जुलं मञ्जु पेसलम् ॥१००॥ वन्ध्रं वन्धुरं तुल्ये पेलवं चापि शोभनम्। रुच्यं चापि च चोक्तं स्यान्मनोज्ञं मञ्जु वञ्जुलम् ॥१०१॥ श्रपि स्यात्सुषमं चाथाभीप्सितं दयितं प्रियम् । श्रभीष्टं वह्नग®हृ यमयासे चनकं हि तत् ॥१०२॥ निकृष्टे प्रतिकृष्टार्वरेफयाप्यावमाधमाः । रोपरेपारमा रेवो ⁻निकृष्टः संडमिख्रयाम् ॥१०३॥ कुपूयकुत्सितावद्यलेटगद्यां एका श्रपि। स्युर्वाच्यलिङ्गा मलिनं कल्मषं च मलीमसम् ॥१०४॥ स्यान्म्रानं कच्चलं तु स्यान्मलदृषितमित्यथ । निार्णक्तं विमलं वीधं पूतं मेध्यं पवित्रकम् ॥१०५॥

१ वस्थः ^{B} २ दिन्यौ ^{B} ३ उद्भिजाइत्यर्धद्वयं ^{K} पुस्तके नास्ति ४ सुन्दर-मित्यर्धद्वयं ^{c} पुस्तके नास्ति ४ वल्यु ^{K} ६ पेशलं ^{B} ७ दूष्व ^{K} मिक्क्रप्ट ^{B}

समृढं शोधितं मृष्टं निःशोध्यमनवस्करम् । शून्यं तु वशिकं तुच्छमिरिणं शुन्यमीरिणम् ॥१०६॥ पुंसि क्लीबे नितानं स्यान्मसारं फलवथापि च। श्चमं प्रामं प्रामहरमाध्यममीयमप्रियम् ॥१०७॥ मुख्यं वर्यं वरेग्यं च प्रवहीं च प्रवहिणम् । परार्घ्यानवराध्ये हे पूरगः पूरकः समौ ॥१०८॥ विनाकृतं विरहितं व्यवच्छिन्नं विशेषितम् । भिन्नं स्यादय 'निर्व्यूहे मुक्तं 'यो वातिशोभनः ।१०६। पुष्कलः सत्तमश्चापि श्रेयान् श्रेष्ठो ैमहत्तमः । स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुङ्गवर्षभक्कञ्चगः ॥११०॥ सिंहशार्दृलवृषभपुग्डरीकवृषा स्रपि। वराहृधुर्यधौरेयाः सपर्यायाः ऋमादमी ॥१११॥ श्रेष्टार्थगे।चराः पुंसि स्त्रियौ महीमचर्चिके । क्लीबे प्रकागडमुद्घश्च तल्लजश्चापि पुंस्युमा ॥११२॥ सर्व एते प्रशस्तार्थाः स्युरुत्तरपदे स्थिताः । क्कीबे⁸ऽप्रधाने तु⁸ प्राध्यमुपसर्जनमित्यपि ॥११३॥ विशंकटं पृथु महद्विशाला च विसंकटा । स्त्रियां क्लीबे च विकटं पुंसि क्लीबे स्त्रियामिमे ॥११४॥

१ निन्यूंह $^{^{*}B}$ २ चाथा ^{B} ३ महीतमः ^{B} ४ झीत्वप्रधानं ^{B} ४ तुप्राग्न्य ^{KC} त्वप्राप्रयमिति स्यात् ६ विसंकटं ^{B} ७ बहुलकं बृहत् ^{B} π बड़ोरु ^{B}

विसंकटो विशाला द्वे वदं वड्ं बृहत्पृथु। पीनं तु पीवरं पीवा 'बहूरु विपुलं पुनः ॥११५॥ पीवपीवरभूरिष्ठपुष्टे स्थूलानि भूरि च। स्तोकं पत्रमुत्तमरूपं जुछकं रखुछकं पुनः ॥११६॥ सूक्ष्मं श्लक्ष्णं कृशं दभ्रमथ मात्रा स्त्रियां त्रुटिः । लवलेशकणाः पुंसि स्यादत्यल्पेप्यगुः कगाः ॥११७॥ स्वल्पमल्पं^३ कगीकं च कगािका च कगािः कगाि । कर्णीयोर्त्पीयमल्पिष्टमणीयो बहुलं बहु ॥११⊏॥ प्रभृतं प्रचुरं प्राज्यमदभ्रं पुरुहुः पुरुः । भूयो भूरि स्फिरं गाढं निविडं विरलं पुनः ॥११६॥ निविरीशं च भृयिष्ठं पिगिडतं गुगितं हतम्। करम्बितं तु खचितं विरलं शिथिलं श्लथम् ॥१२०॥ गणनीयं गणेयं च संख्यातं गणितं पुनः। सर्वविश्वसमाशेषसमस्तनिखिलानि च ॥१२१॥ श्रनृनाखगडसंपूर्णसमयसकलानि च। निःशेषाखिलकृत्स्नानि घनं सान्द्रं निरन्तरम् ॥१२२॥ समीपनिकटासन्नसनीडसविधानि च। संनिक्चष्टसमर्याद सवेशान्यभितोऽव्ययम् ॥१२३॥ स्याच्चोपकग्ठमभ्यर्णं सदेशाभ्ययके पुनः । श्रभ्यासमभ्याशमपि संसक्ते त्वपदान्तरम् ॥१२४॥

९ बहुलकं वृहत् $^{
m B}$ २ वड़ोरु $^{
m B}$ ३ सुल्लकं $^{
m B}$ ४ स्थल्पिसत्यर्घं $^{
m KC}$ पुस्तके नास्ति ४ निवरीशं $^{
m KC}$ ६ संदेशा $^{
m B}$

समृढं शोधितं मृष्टं निःशोध्यमनवस्करम् । शून्यं तु वशिकं तुच्छिमिरिणं शुन्यमीरिणम् ॥१०६॥ पुंसि क्लीबे नितानं स्यान्मसारं फलवधापि च। श्रयं प्रायं प्रायहरमाज्यमयीयम्यियम् ॥१०७॥ मुख्यं वर्यं वरेग्यं च प्रवर्हं च प्रवर्हणम् । परार्ध्यानवराध्यों द्वे पूरणः पूरकः समी ॥१०८॥ विनाकृतं विरहितं व्यवच्छन्नं विशेषितम् । भिन्नं स्यादय 'निर्व्यूहे मुक्तं 'यो वातिशोभनः ।१०६। पुष्कलः सत्तमश्चापि श्रेयान् श्रेष्ठो ैमहत्तमः। स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुङ्गवर्षभक्कञ्जगः ॥११०॥ सिंहशार्द्रलवृषभपुग्डरीकवृषा ऋषि । वराह्युर्यधे।रेयाः सपर्यायाः ऋमादमी ॥१११॥ श्रेष्टार्थगाचराः पुंसि स्त्रियौ मह्शीमचर्चिके । क्कीबे प्रकाराडमुद्घश्च तस्त्रजश्चापि पुंस्युभा ॥११२॥ सर्व एते प्रशस्तार्थाः स्युरुत्तरपदे स्थिताः । क्कीबे⁸ऽप्रधाने तु^{*} प्राघ्यमुपसर्जनमित्यपि ॥११३॥ विशंकटं पृथु महद्विशाला च विसंकटा। स्त्रियां क्लीबे च विकटं पुंसि क्लीबे स्त्रियामिमे ॥११४॥

१ निन्यूंह ^{B} २ चाथा ^{B} ३ महीतमः ^{B} ४ क़ीत्वप्रधानं ^{B} ५ तुप्राग्न्य ^{KC} त्वप्राज्यमिति स्थात् ६ विसंकटं ^{B} ७ बहुलकं बृह्त् ^{B} π बड़ोरु ^{B}

विसंकटेा विशाला द्वे वद्रं वड्रं वृहत्पृथु । पीनं तु पीवरं पीवा ^२बहूरु विपुलं पुनः ॥११५॥ पीवपीवरभूरिष्ठपुष्टे स्थूलानि भूरि च। स्तोकं पत्रमुत्तमल्पं चुछकं रेखुछकं पुनः ॥११६॥ सृक्ष्मं श्लक्ष्णं कृशं दभ्रमथ मात्रा स्त्रियां त्रुटिः । लवलेशकणाः पुंसि स्थादत्यल्पेप्यगुः कणाः ॥११७॥ स्वल्पमल्पं^४ कगािकं च कियाका च कियाः कगाि। कर्णीयोर्वायमल्पिष्टमणीयो बहुलं बहु ॥११८॥ प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यमदभ्रं पुरुहुः पुरुः । भूयो भूरि स्फिरं गाढं निविडं विरलं पुनः ॥११६॥ निविरीशं^४ च भूयिष्ठं पिगिडतं गुगितं हतम्। करम्बितं तु खचितं विरलं शिथिलं श्लथम् ॥१२०॥ गणनीयं गणेयं च संख्यातं गणितं पुनः। सर्वविश्वसमाशेषसमस्तनिखिलानि च ॥१२१॥ श्रनूनाखगडसंपूर्णसमयसकलानि च। निःशेषाखिलकृत्स्नानि घनं सान्द्रं निरन्तरम् ॥१२२॥ समीपनिकटासन्नसनीडसविधानि च। संनिकृष्टसमर्याद स्वेशान्यभितोऽव्ययम् ॥१२३॥ स्याचोपकगठमभ्यर्णं सदेशाभ्ययके पुनः । श्रभ्यासमभ्याशमपि संसक्ते त्वपदान्तरम् ॥१२४॥

१ बहुलकं बृहत् $^{
m B}$ २ वडूरेह $^{
m B}$ ३ सुल्लकं $^{
m B}$ ४ स्थल्पिस्त्यर्घं $^{
m K}$ पुस्तके नास्ति ४ निवरीशं $^{
m KC}$ ६ संदेशा $^{
m B}$

नेदिष्टमन्तिकतमं चाव्यवहितमित्यपि। भुदूरेप्यायतं दीर्घं वृत्ते निस्तलवर्त्तुले ॥१२४॥ विषमे। त्रतं स्थपुटं वन्धुरं तून्नताननम्। उच्चे प्रांशूम्नतं तुङ्गमुदयमपि वाच्यवत् ॥१२६॥ स्यादु चैरुचकेनींचैनींचकेन्यंक् च नीचकः। वामनो ह्रस्वखर्वी चावागम्रेऽवनतानते ॥१२७॥ प्रेङ्गोलितस्तरलितो ललितः प्रेङ्गितः पुनः । त्रालं वृजिनं जिह्यमूर्मिमन्नतिमत्यपि ॥१२८॥ ^३स्यादावनतमाविद्धं नम्रं बन्धूरवन्धुरे । वक्रं वेकं च कुटिलं 'भुग्नं वेह्नितमित्यपि ॥१२६॥ वक्तं चाथ प्राञ्जलं स्यात्मरलं पग्रणं पुनः । श्रजिह्ममाकुलं दु स्याद्व्यस्ते प्रगुणमित्यपि ॥१३०॥ श्रनाकुलं शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यः सनातनः । सदातनश्च स्थास्तुस्तु स्थेयान् स्थिरतरोऽपि च ॥१३१॥ एकरूपतया कालव्यापी कूटस्य उच्यते। स्थावरं स्थावरादन्य चिरिष्णु जङ्गमञ्चरम् ॥१३२॥ चराचरं त्रसं द्रङ्गं कम्प्रं चरनकम्पने । चदुलं चपलं लेालं चञ्चलं च चलाचलम् ॥१३३॥

९ सुदूरेहत्वर्धे $\mathbf{g}$ पुस्तके नास्ति २ चान्ययम् $\mathbf{R}$ ४ स्यादादनत $\mathbf{B}$ ३ वंकं $\mathbf{B}$ १ भमं $\mathbf{B}$ ६ जङ्गमं च चरिष्णु च $\mathbf{B}$ ७ त्रसमिङ्गं $\mathbf{B}$

भ्चलं स्यात्तरलं चाथ पारिष्ठवपरिष्ठवे । श्रतिरिक्तः समिथका दृढसंधिस्तु संहतः ॥१३४॥ कूरं करेरं जठरं जरठं ददनिष्दुरे। मूर्तं निवातं निःसंधि निर्भरं श्रौढमेधितम् ॥१३४॥ प्रवृद्धं प्रतनं प्रत्नं पुराणं च पुरातनम् । प्राणं चिरंतनं चापि स्त्रीपुराणा पुराग्यपि ॥१३६॥ नवीनो नृतनो नव्यः प्रत्ययो नृतनो नवः। श्रय स्यात्सुकुमारं तु कोमलं मृदुलं मृदु ॥१३७॥ क्षीवेऽव्ययं त्वनुपदं वाच्यलिङ्गमिदं त्रयम् । श्चन्वगन्वज्ञमनुगमनध्यज्ञमतीन्दियम् ॥१३८॥ प्रत्यत्तं स्यादैन्द्रियकमेकायस्त्वेकतानकः । एकायनोनन्यवृत्तिः पुंस्यादिः पूर्व स्त्रादिमः ॥१३६॥ पौरस्त्यः प्रथमोन्तोऽस्त्री जघन्यश्चरमोन्तिमः। पाश्चात्यः पश्चिमोऽन्त्यश्च स्फुटं स्पष्टं निरर्थकम् ॥१४०॥ प्रव्यक्तमुल्वणं मेाघं मध्यसीयं दिने पुनः। श्रुप्यं स्यादियमं साधारणं सामान्यमित्यपि ॥१४१॥ सर्वेर्ग्गोरिवकलं वस्तु सस्यकमुच्यते । एकाकी त्वेककश्चैकोऽयान्योन्यतर इत्यपि ॥१४२॥

९ चलं चरं च तरलं चापिप्रवपरिप्रवेष २ श्व^{KC}

इतरस्त्वस्त्वदेकः स्यादन्यार्थे ऽन्यतरत्पुनः । द्दन्द्वभिन्नेप्यथोच्चग्डमुत्ताल भिवलालितम् ॥१४३॥ निर्गलमवाधं स्यात्त्रसव्यं प्रतिकृलकम्। त्रपसव्यमपष्टु स्यादपष्टुलमपि कचित् ॥१४४॥ श्रपसव्यं शरीरस्य दक्तिगां चाथ संकटम् । संबाधः पुंसि कलिलं गहनं चापि संकुले ॥१४४॥ संकीर्णाकीर्णके चाथ तते विस्तृत विस्तृते। अन्तर्गतं विस्मृतं स्यात् प्राप्तं प्रिणिहितं च तत् ॥१४६॥ वेह्यितप्रेङ्खिताधूतविधुतानि प्रकम्पितम् । श्राधुतं चाथ निष्ठ्यूतं नुत्तं नुन्नं^३तथास्तवत् ॥१४७॥ ईरितः चिप्त श्राविद्धः स्यात्परीष्टं तु वेष्टितम् । परिविष्टं परिचित्तं 'निवृत्तं परिखादिना ॥१४८॥ वेष्टिते मुष्टितं तु स्यान्मुषितं च वलोद्धते । अच्छिन्नमुद्धतं तु स्यादवबर्हितमित्यपि ॥१४६॥ उत्पाटितं प्रबृद्धे तु प्रसृतं शाततेजिते । °न्यस्तं निस्दष्टं निर्दिष्टं पूजितोपचिते समे ॥१५०॥ गूढं गुतं गुगिठतं च 'मूषितं चाव्यथ द्रुतम्। उदीर्णं स्यादथोद्गीर्गा उद्यते काचितं पुनः ॥१५१॥

⁹ मविल्लिक्वतम् $^{\rm B}$ २ विस्मृते $^{\rm B}$ ३ नुन्नमथा $^{\rm B}$ ४ निर्वतं $^{\rm B}$ ४ मुपितं तु स्या- मृषितं $^{\rm B}$ ६ उत्पादितं $^{\rm KC}$ ७ न्यस्ते $^{\rm B}$ = पूजितापिचते इति पाठः स्यात् ६ भूपितं $^{\rm B}$

शिक्यिते लिजिते हीतो हीयो रोमाञ्चितस्वसौ। हृष्टरोमाथ ' पष्कः स्याद्विनाशोन्मुख इत्यपि ॥१५२॥ व्यावृत्तस्तु वृतो वृत्तः संयोजित उपाहितः। स्यान्मारितः संगमितः संस्थितो मृत इत्यपि ॥१५३॥ प्राप्यं गम्यं समासाद्यं स्वन्नं रीएां स्नुतं स्नुतम्। संगृहस्तु 'संकलितोवगीतः' ख्यातोवगईगाः ॥१५४॥ श्रथापि^३ चैवं सर्वस्तु विश्वः समसिमावपि । इदं प्रत्यच्चनिर्देश्यमेतन्नेदिष्टवर्त्ति तत् ॥१ ५५॥ विप्रकृष्टं च तददः परोच्चे तत्त्यदित्यपि । तदर्थप्रतियोगी यः खात्माहं त्वं परात्मनि ॥१५६॥ पूज्ये भवान् किं जिज्ञास्ये कतरस्त्वन्तरे द्वयोः। कतमा भूयसामित्थं ज्ञेया श्रन्यतरादयः ॥१५७॥ ^रप्रत्यनन्तरपार्श्वस्थानन्तरं चापदान्तरम् । स्याद्विविधो बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः ॥१५⊏॥ श्रधरीणो^६ धिक्कृतः स्यादवध्वस्तोवचूर्णितः । त्रनायासकृत फाग्टमबद्धोच्छुङ्खले °समे ॥१५६॥ स्यादसंबद्धमुद्दामं ⁻निष्पक्वं क्वथितं समे । चीराज्यपयसां पाके ^६श्चितं निर्वाणमित्यपि ॥१६०॥

१ पकः ^{B} २ ख्यातावगर्हणः इति पाटः स्यात् ३ श्रथापीत्पर्ध द्वयं ^{K} पुस्तके न दश्यते

४ स्टिवतरे ^{B} १ पारर्वस्थानन्तरमिति ^{K} पुस्तके नास्ति ६ धिकृतः ^{B} ७ उभे ^{B}

द निपकं^B ६ श्रतसितिपाशिनिः

मुनिवह्वयादिके चाथ निर्वातो विगतानिले। गृतं गृनं 'हत्तं हन्नं मूत्रिते मीढमित्यपि ॥१६१॥ पुष्टे तु पुषितं सान्त्वे चान्त उद्भ्रान्तउद्धते । दान्तस्तु दिमते शान्तः शिमते प्राथितेर्दितः ॥१६२॥ ज्ञप्तस्तु ज्ञापितेच्छन्नश्छादिते पूजितेऽर्चितः । पूरिते भरितः पूर्णः क्रिष्टस्तु क्लेशिते पुनः ॥१६३॥ सितस्त्ववसिते दग्धे युष्टः प्लुष्टस्तथे।पितः । वेधितश्छेदितो विद्धे विन्नो वित्तो विचारितः ॥१६४॥ निष्प्रभे विगतारोकस्तचुप्रचू तनृकृते । सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ दारिते भिन्नभेदितौ ॥१६५॥ **ऊतं स्यूतमुतं तद्दत्त्रोतं ^१स्यात्रं तु** संतते । नमस्यितं नमसितं तथा स्यादं पचायितम् ॥१६६॥ श्रचितोपचिते चाथ वरिवस्थितमित्यपि । वरिवसितोपचरिते स्यादुपासितमित्यपि ॥१६७॥ संतापितस्तु संतप्तो दूनो धूपायितोऽपि च। धूपितोथ प्रमुदितः प्रहृन्नस्तृप्त इत्यपि ॥१६ ८॥ प्रोतो हृष्टश्च मत्तोथ दातं छिन्नं दितं छितम्। वृक्तं छातं च छूनं च कृत्तमप्यथ विच्युतम् ॥१६६॥

९ हतं ^{OK} २ क्षुष्ट इति सर्वेष्वादर्शपुस्तकेषु पाठः ३ स्या (स्था) तं ^{B} ४ दपचामितं ^{B} ४ वृष्णं ^{B}

स्रस्तं ध्वस्तं स्कन्नभृष्टे गलितं निचिताचिते । श्रपवाहितं 'स्थगितं पिहितान्तर्हिते समे ॥१७०॥ लब्धमासादितं प्राप्तं भृतं विन्नं च भावितम् । श्रन्वेषितं तु मृगितं मार्गितं च गवेषितम् ॥१७१॥ श्रमंयुक्ते त्वमिलितमन्तर्गडु निर्थके। सान्द्रमाद्भै तथा क्लिन्नं तिमितं स्तिमितं समम् ॥१७२॥ समुन्नमुतं ^४त्रातं तु ग्रप्तं गोपायितं पुनः । श्रवितं रिचतं त्राणमथावगणितं पुनः ॥१७३॥ श्रवज्ञातं ^१चावमतं परिभृतेवमानितम् । उत्सृष्ट^{ः विधुतं धूतं त्यक्तं हीनं समुज्भितम्॥१७४॥} श्रवकीर्णमधः चिप्ते न्यञ्चितं स्यादुदञ्चितम् । ऊर्ध्वितिय चुरितं रचितं दत्तमर्पिते ॥१७५॥ °क्रष्टं स्यादर्चितं श्यानं शीनं चापि सितेन्विते । श्रन्वीतं स्यादयाख्यातं जिल्पतं ^चलपितं पुनः॥१७६॥ भाषिताभिहिते चोक्तमुदितं चाथ बुद्धिते। बुद्धं च मनितं चाथ विदितं प्रतिपन्नकम् ॥१७७॥ श्रवगतं चाथसितमूरीकृतमुरीकृतम् । श्रङ्गीकृतं प्रतिज्ञातमाश्रुतं चाररीकृतम् ॥१७८॥

९ श्रप्तवाहित' $^{
m B}$ २ धृत $^{
m \cdot KC}$ ३ साद (सार्द्र) $^{
m B}$ ४ सुन्नतं त्रात $^{
m \cdot CK}$ १ वनत $^{
m \cdot CK}$ ६ वन्स्पृष्टमित्यर्भद्वय $^{
m \cdot KB}$ पुस्तकये। $^{
m i}$ दश्यते ७ कृष्ण $^{
m \cdot B}$ $^{
m c}$ किवत $^{
m \cdot B}$

स्यात्तंगीर्णं त्वविदितं संश्रुतं च समाहितम्। उपश्रुतं चापगतं प्रकाशे प्रकटं पुनः ॥१७६॥ विशदं चाथशस्तं स्या'दीडितं च पणायितम् । पनायितं च पिंगतं पनितं प्रसुतं पुनः ॥१⊏०॥ स्तृतं स्यादीडितं गीर्णं वर्णितं चाप्यभिष्टुतम् । भित्तं चर्वितं भुक्तमाशितं यस्तखादिते ॥१८१॥ गिलितं प्रत्यवसितं लिप्तं प्सातं तथा पुनः। जग्धं चैवाभ्यवहृतमन्नं चेपिष्ट इत्यपि।।१८२॥ प्रेष्टो वरिष्टः चोदिष्ठो 'वंहिष्ठश्च स्थविष्टकः । स्फेष्ठो ट्राधिष्ठसाधिष्ठौ गरिष्ठोऽपि तथा पुनः ।।१८३।। ह्रसिष्टश्च वसिष्टश्च प्रकर्षार्था त्रमी पुनः। पीवरोभीप्सितः चुद्रः पृथुः चित्रो बहुस्तथा ॥१८४॥ वृन्दारका वामनस्तु ^१गुरुर्वड्रो गुरुस्तथा । वाढश्च व्यायतश्चैतेऽतिशवार्थाः स्मृता इति ॥१८४॥ कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नाम सत्फलेः। विशेष्यायत्तकाग्डोयमष्टमः पूर्णतामगात् ॥१८६॥

इति विशेष्यनिष्नकाग्रडः । प्रकृतिप्रत्ययार्थाचैः संकीर्गे लिङ्गमुन्नयेत् । विधिर्विधानं कर्मास्त्री क्रिया कृत्या विधा कृतिः ॥१॥

१ दीन्नि $^{
m B}$ दील्पि $^{
m CK}$ २ वर्हिं छश्र $^{
m kC}$ ३ वेंहु गर्हे $^{
m B}$ ४ स्वी $^{
m KC}$

श्रपि तत्कर्मसातत्ये स्युरेवमपरस्पराः । साकल्यं साङ्गवचने पारायणपरायणे ॥२॥ श्रतिवेगेन वेदादेः सम्यक् पारस्य दर्शने। तुरायगां तत्र त्यान्वरया 'ऽत्वरयापि वा ॥३॥ तदेव पारणं क्वीबे स्युरेते पुरतः स्त्रियाम् । यदच्छा स्वैरिता हेतुशून्या त्वस्या विलक्तणम् ॥४॥ शमथस्तु शमः शान्तिः प्रशान्तिः प्रशमः पुनः। उपशान्तिश्चोपशमा दान्तिस्तु दमथा दमः ॥५॥ श्रवदानं कर्मवृत्तं काम्यदानं प्रवारणप् । वशक्रिया संवननं स्यात्संवदनमित्यपि ॥६॥ विधूननं विधुवनं मूलैः' कर्म तु कार्मणम् । पर्याप्तिः स्त्री परित्राणं तर्पगां त्रीणनावने ॥७॥ स्याद्धस्तवारणं चाथ ६स्यृतिः सेवनसीवने । स्त्रियां भिदाना विवरः स्फुटनं तु नपुंसकम् ॥८॥ परिवारः परीवारः स्वीये परिजने मतः। परिवापः परीवापः स्थाप्ये वीजे परिच्छदे ॥॥। परिहारः परीहारोऽधीकारोप्यधिकारवत् । प्रस्रावस्तु स्रवः स्रावोऽनुहारोप्यनुकारवत् ॥१०॥

९ ऽतरयापि वेति $^{\rm B}$ पुस्तके नास्ति २ देवपारणमञ्जीवे स्युरेते पुनरिश्चयाम् $^{\rm B}$ ३ त्वास्था $^{\rm B}$ ४ दमतो $^{\rm B}$ ४ मूळकर्म $^{\rm B}$ ६ सूतिः $^{\rm B}$ ७ परिवायः परीवायः $^{\rm CK}$

धरगोथ भरो भारः प्रणयः सान्त्वनापि च ॥११॥ तथा चानुनयोऽथ स्यान्मृगया मृगणा मृगः। स्यान्मार्गेणा' मृगो घाते प्याघातश्च विघातकः ॥१२॥ श्रभिषङ्गस्त्वभीषङ्गः स्यादाक्रोशनमित्यपि । संमूर्छनमभिव्यातिः संवेदो वेदना नना ॥१३॥ व्याप्यं^२ तु साधनं कर्म करगां साधके।त्तरम् । स्तनाभागस्तनभरश्चाजर्यं संगते युतम् ॥१४॥ श्रपि स्याङ्कदुडखल्पे सोमालं कुसुमाकरे। पुंस्यखिः स्त्रियां खाटी खाटिर्गरणगूरगो ॥१५॥ स्नपनं स्नापनं तुल्ये परभागः खसंपदि । गुगोत्कर्षोऽपि भङ्गिस्तु वाक्कृता वप्तुते प्रवः ॥१६॥ स्त्रियां श्चिषाङ्कपालिः स्यादङ्कपाल्युपगृहनम् । क्कीबे परीरम्भगां च स्यादालिङ्गनमित्यपि ॥१७॥ श्राश्लेषश्च परीरम्भः संश्लेषः परिरम्भणम् । समुद्रपर्यायग्रहं जलयन्त्रग्रहे पुनः ॥१८॥ क्रीडाक्रीडक्योर्देवसेवायां संवकेन यः। स दाया दानं दुर्जातं दुःसमं चासमञ्जसम् ॥१६॥

९ स्यान्मार्गेणो ^{KC} २ ब्यासं ^{B} ३ संगतं पुनः ^{B} ४ विकृता वाञ्चवे प्रवः ^{B}

विषाक्तवाणनिहतौ 'कलऔ मृगपिक्तणौ। याञ्चा तु याचना भिज्ञाऽभ्येषणाप्यर्दनाऽपि च ॥२०॥ श्रर्दनी चार्दनिरिप स्त्रियः स्युः प्रार्थनार्थना । श्रभ्यर्थना भित्तगा च मार्गणामृः स्त्रियश्च षण् ॥२१॥ श्रयाप्यानन्दनं ^२चाप्रच्छनं चापि सभाजनम् । यन्थनं यथनं गुम्फः प्रतिपत्तिः प्रगल्भता ॥२२॥ प्रभुता प्रभवन्ती स्यात्संदर्भी रचना न ना। दवशुः परितापः स्यादाचिग्यमनुकूलता ॥२३॥ प्रिणिपातस्त्वनुनयः प्रणितः सान्त्वनं पुनः। श्रपि ग्लानिस्तु क्कमधुरनुतापो विसूरग्रम् ॥२४॥ ^२कल्पानुताप्यको मान्यमालस्यं चयने चयः। वर्द्धना वञ्चनापि स्या⁸द्विचेष्टा विक्रमे समे ॥२५॥ श्रयावृतं त्वारायः स्यादपज्ञानमपात्ययः । निभालनं निशमनं द्योतनं चावलोकनम् ॥२६॥ निशामनं शिते शातं 'निशितं तेजितं समम्। स्यादाशंसनमाधे।यो विगानं वचनीयता ॥२७॥ स्याद्वितर्को विकल्पोऽपि द्यत्याधानमतिकमः । वीप्सा क्रमोध ^६प्लवनं स्रवोधाप्यवसन्नता ॥२८॥

१ कलजी ^{B} २ चाप्रच्छन्नं ^{CK} ३ कल्पान्तताप्यकी ^{K} कलातुलातुकी ^{B} ४ दिवेष्टा-विक्रमेष्टमे ^{B} ४ निशातं निशितं ^{B} ६ ष्ठवनमाष्ठ्रवेष्या ^{B}

सादः खेदश्च निर्वेद उपादानं च संप्रहः। क्रीडावियोगौ हानं च परित्यागोऽप्यथापि च ॥२६॥ भिणतं स्यादाच्छुरितं र गोमुखं तूपलेपनम् । वर्द्धापनार्थः यत्पूर्णापात्रं पूर्णानकं च तत् ॥३०॥ लेशस्तूपपदं गन्धोऽनुबन्धेषत्करावपि । गालिर्गाली स्त्रियों क्षीबे विकल्पेप्यवमर्षणा ।।३१॥ स्यादाकोशनमाकोशः शपनं शमनं शमः । वप्रस्तु धृलिकेदारः ध्या वीतिर्भच्तगं च सा ॥३२॥ मैत्रेयिका मित्रयुद्धं प्रत्ययाः सहकारिणः । श्रथ हेतुरुपादानं व्याप्यं लिङ्गं च साधनम् ॥३॥ श्रनुमा त्वनुमानं 'स्यात्पुंसि चानुमितिः स्त्रियाम् । प्रत्यचोपाचमध्यचं प्रमागं प्रमितिः प्रमा ॥३४॥ श्राप्तः प्राप्तः प्रिणिहिते ^६दोहनं तृपयाचितम् । भ्रमो ना विस्मृतिश्च स्त्री धन्धो धान्ध्यमपाटवम् ॥३४॥ मृषिः शास्त्रकृदाचार्यः शास्त्रं तु स्मृतिरागमः। रामेण रावणवधेा रामायणमथेाचयः ॥३६॥ वस्त्रयन्यिश्च नीवी स्यात्कौमुदी कार्त्तिकोत्सवः। श्रावेशारम्भसंरम्भाः त्रियवाक् चटुचाटुनी ॥३७॥

१ वा^B २ प्युरितं B ३ मर्शना B ४ स्फा^{KC} ४ त्संघा B ६ **डोइ**नं B]

प्रतिरूपं 'प्रतिच्छेदः सवेशनरतिक्रिये शालीनीकरणन्यग्भावने गन्धनसृचने ॥३८॥ भावः पदार्थी धर्मः स्यात्सत्त्वं तत्त्वं च वस्तु च। वर्धनं छेदनं व्युष्टिः फलमान्नाय इत्यपि ॥३६॥ संप्रदायोऽघ विश्रम्भा विश्वासोऽघ र चये चिया । यहे याहो वशः कान्तौ रचा त्रागो रगः कगो ॥४०॥ ^१व्यधा वेधे पचा पाके विपाकः पचनं पुनः । विश्रामविश्रमी तुल्यी हवा हूती वरा वृती ॥४१॥ श्रोषः ष्ट्रोषे नया नाये ज्यानिर्जीर्यिर्श्रमा द्वयाः । स्त्रियों भ्रमिर्भ्रमी च हे स्फातिवृद्धी च भन्नग्रे ॥४२॥ वृत्तेनुवृत्तमावृत्तं श्रीणने तर्पणेऽवनम् । बोधे बोधिः प्रथा ख्यातौ स्पृष्टिः पृक्तौ स्तुतिः स्तवे ॥४३॥ विधा समृद्धौ स्फुरणं स्फुलनं स्फुरितेऽपि च। उत्कर्षोऽतिशये संधिः श्लेषे विषयश्राशये ॥४४॥ चिपायां चेपगं गीर्थि^{*}र्गिरी ^६गुरणमुद्यमे । उन्नायउन्नये श्रायः श्रयणे जयने जयः ॥४५॥ निगादो निगदे "मादो मद उद्देग उद्भमे। विमर्दनं परिमलेऽभ्युपपत्तिरनुयहे ॥४६॥

९ प्रतिच्छन्दः ^{B} २ पचये ^{B} ।चचये ३ व्यधे ^{B} ४ वृत्तेनुवर्तनं वृत्तं ^{B} ४ गुरौ ^{B} ६ गुरग्रद्यमे ७ मदोमाद इति पूर्वमप्युक्तम् ।

फालिः फाली श्रियां छेदे खरडे। ऽस्त्री 'रदनं रदः। विधूननं विधुवनं धुवनं च विधूवने ॥४७॥ संचेपे च समाहारः संयाहः संयहः समा। ^रश्चाप्तिर्व्याप्तिश्च संप्राप्तिः पर्याप्तिः प्राप्तिरित्यपि ॥४८॥ कामः काम्ये यहे याहो ग्लपनं ग्लापनं समम्। श्रसद्याहे^३ संसर्गं संसारः संसृतिः श्रियाम् ॥४६॥ तुल्यान्यशौचमाशुच्यमाशौचं वाथ पेशुनम् । पैशुन्यमथ नैपुग्यं नैपुगां चाथ चापलम् ॥५०॥ चापल्यमथ से।हार्द से।हृदप्यं च से।हृदम् । इत्यादयः कियाशब्दा ऊद्या धातुजलचर्गोः ॥५१॥ श्रभियोगस्त्वभिषद्दो नियहस्त्वननुप्रहः। मुष्टिबन्धस्तु संघाहो ^४डिम्बो डिम्बिरविछवौ ॥५२॥ बन्धनं प्रसितिश्चारः 'स्पृष्टिः स्पशोपतप्तता । विकारो विप्रकारः स्यादाकारस्त्विङ्गइङ्गितम् ॥५३॥ परिणामे। विकारः स्याद्विकृतिर्विकिया समे । श्रपहारस्त्वपचर्या समाहारः समुच्चयः ॥५४॥ प्रत्याहार उपादानं विहारस्तु परिक्रमः । श्रमिहारोऽभियहणं निर्हारोऽ भ्यवकर्षणम् ॥५५॥

१ दरग्रं दरः ^{B} २ श्रभिन्याप्तिश्च ^{B} ३ श्रसहाहे ४ पेशून्य ^{B} ४ डिम्बे उमर ^{B} ६ स्पष्टिः स्पर्शोपस्रि ^{B} ७ न्यवकर्षग्रम् ^{B}

श्रनुहारोऽनुकारः स्यात्सादृश्येथार्थवर्त्तनम्^१ । व्ययः संकटसंबाधी परिपाट्यानुपूर्व्यपि ॥५६॥ निर्बन्धाऽभिनिवेशः स्याः अवेशोन्तर्विगाहनम् । स्यात्प्रवृत्तिस्तु प्रवाहः प्रवहो गमनं बहिः ॥५७॥ वियामे। विगमे 'दिग्धं ह्रुते चीर्णं तु शीलितम् । श्वश्रोवपातो^३ ज्ञानंतु समज्ञा स्यान्मुदागमः ॥५८॥ हृष्ठेवस्तर्के उत्सिक्त उद्धतो राजमहकः । प्रमुखं तु तदात्वं स्थात्सहायाः सहभाविनः ॥५६॥ षोढा षड्ढाच षडधा स्यात् 'प्रकारवचने पुनः। द्वैविध्यं द्विविधं यामा यमसंयामसंयमाः ॥६०॥ व्यायामाऽपि वियामश्च वियमे। यमकः पुनः । हिंसाकर्माभिचारः स्याजागर्या जागरा समे ॥६१॥ विद्योन्तरायः प्रत्युह उपव्रस्त्वन्तिकाश्रये । स्यातां निवेशनिर्वेशावुपभे।गः परिक्रिया ॥६२॥ परिसर्पोथ^६ विधुरं° परिश्लेषेप्यथाश्रयः। छन्दाशयौ समसनं संदोपणमथापि च ॥६३॥ परिसर्या परीसारः स्यादास्या त्वासना स्थितिः। विस्तारो विद्यहे। व्यासः स च शब्दस्य विस्तरः ६४

१ थाधवर्जनस् ^{B} २ दिच्च कृते ^{B} ३ श्वभ्रावपातो ^{B} ४ संमुखं ^{B} ४ षकार ^{B} ६ परिसर्या ^{B} ७ प्रविश्लेषे ^{B}

स्यान्मर्दनं संवहनं विनाशः स्याददर्शनम् । संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसरस्तु विसर्पणम् ॥६५॥ लवा निलावा लवने निः पावः पवनं पवः । स्यात् प्रस्तावस्त्ववसरः प्रश्रयप्रणयौ समौ ॥६६॥ धीशक्तिर्विक्रमे। दुर्गसंचरः संक्रमाऽस्त्रियाम् । प्रत्युत्क्रमः प्रयोगार्थः स्यात्प्रक्रम उपक्रमः ॥६७॥ स्यात्प्रत्यादानमुद्धात त्रारम्भः 'संभ्रमस्त्वरा । श्रनुकमः क्रमेाथ स्यात् क्रान्तोधिकम श्राक्रमे ॥६८॥ श्रारोहणं प्रतिक्रमा व्युत्कमस्तु क्रमात्कमः । हीनातिरिक्तता वाक्यहीने नीवाक इत्यपि ॥६६॥ निवाकश्च प्रवाकश्चरा संनिधः संनिकर्षणम् । प्रतिबन्धः प्रतिष्टम्भोऽवनायस्तु निपातनम् ॥७:॥ स्याचावनयनं चापलम्भस्त्वनु भवाऽपि च । विप्रलम्भा विप्रयोगः समालम्भा विलेपने ॥७१॥ विश्रावस्तु प्रतिख्यातिर्विजम्भस्त्वतिसर्जनम् । निपाठो निपठः पाठेऽवेत्ता तु प्रतिजागरः ॥७२॥ तेम तेमः न्समुदने स्यादादीनव श्रास्रवः। केशेथ मेलके मेलः संगमाऽयावलोकनम् ॥७३॥

१ निंग्रहे ^{B} २ संकस ^{KC} ३ माचरा ^{B} ४ कामो ^{B} ४ कमात्क्रमः ^{B} ६ प्रवासश्च ^{B} ७ तथे ^{KC} नथे ^{B} ८ समुन्दने ^{B} ६ सङ्गः ^{B}

निर्वर्णनं स्यान्निध्यानमीच्चणं दर्शनं समम्। प्रत्याख्याने निरसनं प्रत्यादेशो निराकृतिः ॥७४॥ उपशायो विशायश्च शयनार्थाभिधायिनौ । **ब्रार्तनं'** च ऋतीया च 'घृग्गीया च घृगार्थके ॥७५॥ व्यत्यासस्तु विपर्यासा व्यत्ययश्च विपर्ययः। पर्याचातिक्रमस्तस्मिन्नतिपात उपात्ययः ॥७६॥ प्रेषणं यत्समाहृत्य तत्तु स्यात्प्रतिशासनम्। ससंस्तावस्तु विज्ञेयः स्तुतिभूमिर्द्विजजन्मनाम् ॥७७॥ काष्ठे निधाय यत्काष्ठं तक्ष्यतेऽधः स उद्धनः । स्तम्बद्गस्तु स्तम्बघनो येन स्तम्बो निहन्यते ॥७८॥ श्राविधा विध्यते येन तत्र विष्वक्समे निघः। उत्कारश्च निकारश्च द्वौ धान्योत्चेपगार्थकौ ॥७६॥ निगारोद्गारनिचावा^३ उद्घाहो गरणादिषु । उपरामे त्ववाविभ्यो रतिर्नाशस्त्वभावके ॥८०॥ संमूर्छनं त्वभिव्याप्तिरवेचा प्रतिजागरः। जीवकस्तु प्रयासः स्यात्परिखामस्तु विकिया ॥⊏१॥ नियोगो विधिसंप्रेषो विनियोगः फलार्पणम् । स्याद्विश्वासस्तु संरम्भः क्लीबे निष्ठेवनं धुनः ॥⊏२॥

१ अर्तनं ^{B} २ ह्रणीया ^{B} ३ विद्याक K विद्याव ^{C} ४ निष्ठावनं ^{B}

निष्ठीवनं च निष्ठेवो निष्ठ्यूतिश्च श्चियामियम् । जूतिः स्याज्जवनेथापि तद्वदेवावसानके ॥ = ३॥ सातिर्ज्तिर्ज्वरेऽथैवमुदजः प्रेरणं पशोः। श्रकरिंगुस्त्वजीवनिश्चाभवनिरजनिः ॥८४॥ शब्दा इत्यादयः प्रायो विज्ञेयाः 'चेपणार्थकाः । गोत्रान्तेभ्यस्तस्य वृन्दमेवमै।पगवादिकम् ॥ ५॥ त्रापूपिकं शाष्कुलिकमेवमायमचेतसाम्। मानवानां सु मानव्यं सहायानां सहायता ॥</ हल्या हलानां ब्राह्मएयं ब्राह्मणानामथापि च। वाडवानां तु वाडव्यं पर्शूनां पार्श्वमित्यपि ॥८७॥ पृष्ठानामपि पृष्ठचं स्यात्वलानां खलिनी स्त्रियाम् । खल्या मानुष्यकं नृर्णां श्रामता जनतापि च ॥==॥ धूम्या पाश्या तथा गग्या^२ गव्या साहस्रमित्यपि । कारीषं वार्मगं^र चाथाथर्वर्णं चापि वार्छकम् ॥=६॥ चर्चुराकं धनुकृता ववहारो वहारणम्। युद्धस्य वारगो स्यानु श्च्योतः श्राघार इत्ययम् ॥६०॥ श्राज्यादिचरणे यतु कुङ्कमादिविमर्दनम्। तस्मिन्परिमलः स्यानु प्राद्वदीकरणप्रहिः ॥६१॥

१ चंप्रशा ^{B} २ गरुया ^{B} गञ्या इति पाठः स्थात् ३ वार्षेशं ^{KC} ४ धेन्नां भैनुकं ताचदवहारो २ श्रोतः ^{B} ६ प्राद्वन्दीकरणे प्रहिरिति पाठः स्थात् ।

श्राङोह्ठे परेस्तु स्यात्प्रत्युद्गमन कर्मणि। प्रतेस्तु खीकृती साभे रभियागे समस्तु सः ॥६२॥ संचये चाहिताधाने तद्विरुद्धे तु नेः परः। उदस्तु पिच्युपन्यासं यहुगो तु प्रतीच्छतिः ॥६३॥ स्पशश्चारिकयायां तुशमति स्वेच्छया गते। श्रवाद्वलानत उदस्तुङ्गत्वे विकृतौ परेः ॥६४॥ प्रात्करोतिभेदसाम्ये स्राहाङस्त्वाकृतिं पुनः। त्रपादिरोधं भूषां तु ^३समाऽनो स्तु समानताम् ॥ ६५॥ श्रधेः प्रधानतां नेस्तु जैहम्यं हृस्तु समुच्चये । समाङ्भ्यां संयमे प्रत्याङ्पूर्वोऽवः पदसंचरे ॥६६॥ क्रीडावाङः परो भन्नानीत्योः स्यात्प्रलये समः । प्राप्तावङ्वेदनोः शम्येऽवान्निवृत्तौ परेस्तु सः ॥६७॥ त्यागेऽवढै।कने तृ्धात्संमुखयह्यो त्वभेः। चैार्येपि निर उद्धारे शवस्योद्वहनेऽपि च ॥६८॥ विद्धत्सर्गे च शपथेऽथाद ऊर्ध्वीकृतावि । प्रवहस्तु बहिर्यात्रा प्रवाहोम्ब्वादिसंतितः ॥६६॥ उपोद्धो निकट्याप्ते (थापोद्धः परिवर्जिते । समृढः स्यादुपचिते निव्यू ढस्तु समापिते ॥१००॥

९ मित्यपि ^{B} २ उद्वेश्तु वाच्युपन्यासे इति स्यात् ३ समानेस्तु ^{B} ४ यः ^{B} १ वान्दुः ^{B} ६ नेदनेाः ^{B}

निरूढस्तु भवेरख्यातेऽध्यूढोऽधिष्ठित उच्यते । द्विरागमस्तु वध्वा यः स स्रावाहोय संनिधौ ॥१०१॥ श्रावाहृनं स्यादावाहेऽथोपात्परिणये यमिः। श्राङो देध्यें नेः स्तनिः स्यात् कुन्थनेभिनिरुत्तरः ॥१०२॥ सोत्यन्तशब्दे सितः प्रात् प्रीतावाङस्तु संनिधौ। वेर्दुःखन्त्रासने नेः स्यात्संवने चापपूर्वकः ॥१०३॥ श्रभेः पञ्जिः पराभृतौ 'कोधे च चरतिस्त्वभेः। परो रे निष्ठाध्यवसितौ पर्श्रुपाभ्यां तु संवने ॥१०४॥ श्रपराधेत्वपादाङोऽनुत्थानेऽनुगमे त्वनोः । व्रतिसंभ्यां तु संहारे प्रत्यूहे विद्यगगडकी ॥१०५॥ भोगे निरो विशिर्नेस्तु विवाहशयने समः। श्रासने स उपात्स्यातां द्वीपरिच्छदवेष्टने ॥१०६ ॥ परि किया परी सर्पो विधुरं विकले त्रिषु । श्राकृतच्छन्दसी छन्दभावौ यत्तूपमन्त्रणम् ॥१०७॥ रहस्तूपच्छन्दनं तत् संचेपे तु समस्यतिः। वेर्विस्मृते^र भिराधानेऽभेरभ्यासं भ्रमे त्वधेः ॥१०८॥ तुर्याश्रमे संनिपरः स विरोधे तु तिष्ठतिः । पर्यवात्प्रत्यवाचाङो यत्ने प्रात्तु गतौ नितः ॥१०६॥

९ क्रियायां ^{B} २ परा ^{B} ३ क्रिपा ^{k} ४ सर्यां ^{C} ४ वेर्वस्मृतोनेराधाने इति स्वात्

निश्चयेऽनो स्त्वाचरण उत्पूर्वस्तूर्ध्वकर्मीण । विष्वग्गतौ परीसारः परिसर्या प्रसर्पणम् ॥१९०॥ 'वरादो वा कुलादों वा गुप्तिरेष्टव्यकर्मभिः। सैव ग्रतमिर्ग्गृप्ति केलिश्च स्यान्निलायनम् ॥१९१॥ सर्पेणे तु त्रणादीनां प्रसरोध प्रयामकः। नीवाकश्च महार्घस्य धान्यादेरादरे नहि ॥११२॥ उहापोहादिके बुद्धिशक्तौ निष्क्रम उच्यते। श्रवनायः खलीकारोप्यधोनयनकर्मणि ॥११३॥ उपपूर्वो लभिर्धातुरनुभूतार्थवाचकः । विलेपने कुङ्कमायैः समालम्भोथ विप्रतः ॥११४॥ लिभर्वियोगे वेदीन श्राङस्तु स्पर्शने वधे । कूणनं तु भवेत्किञ्चित्संकोचे प्रतिबिम्बने ॥११५॥ फलनं मार्गणान्वीचा संवीचावचयोऽपि च। समः संयह्यो चिञ् स्यादुपादृद्धौ चयेत्वपात् ॥११६॥ शीलने तु परेर्ज्ञाने तिरोप्याभग्डने चगो। श्रपात्तु ध्यायतिः शापे श्राङस्तूत्किग्ठितस्मृतौ ॥११७॥ कमात्त्रहरिकादेर्यच्छयनं तत्र पुंस्ययम् । उपशायो विशायश्च स्यातामुपशयस्तु यः ॥११८॥

१ वारादो^C २ गु°स^B ३ वेदन^{kC} ४ भण्डमे

'वस्तुना येन रोगस्योपचयोथ कृतीचयः'।
समावीज्या च हृणिया हृणीयाथ कृतो पुमान् ॥११६॥
संस्तावः' स्तुतिभूस्तुल्यायामिवस्तारके निघः'।
विस्मितो भवतीत्यर्थे भवेत् कुहकुहायते ॥१२०॥
भावप्रधाना ये प्रायः पर्यायेषु च नोचिताः।
तेत्र यत्कीर्तिताः शेषं ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः ॥१२१॥
कल्पद्रौ केशवकृते नामप्रकृतिवोधने'।
संकीर्णा नवमः कागडो यातः संपूर्णतामयम् ॥१२२॥

इति संकीर्णकागडः।

श्ररण्यमस्त्री कान्तारं षग्डा वाप्यटवी स्त्रियाम् । क्रीबे चेल्कं वनं सत्रं गहनं विपिनं तलम् ॥१॥ समञ्जं हिङ्गुलं वार्चं कत्तं काननियत्यिप । दवदावावुभौ पुंसि प्रस्तारोपि कषोपि च ॥२॥ तृणाटव्यां महारण्ये त्वरण्यानी स्त्रियामियम् । पुंस्यारामश्चोपवनं पुरप्रान्तिस्थितं वनम् ॥३॥ यहारामो निष्कुटः स्याद्वाद्यारामस्तु पौरकः । प्रधानगणिकादीनामारामे पुष्पवृक्तयोः ॥४॥

९ पय ^{kC} २ यस्तु ^{kB} ३ प्रस्तावः ^{B} ४ नियः ^{B} ४ बोधके ^{B} ६ वर्ल्कं ^{C} वरुकं ^{B} ७ समन्तमिति स्थात् (समन्तपञ्चकशब्दे तत्प्रयोगः) = प्रस्तारहच ^{B} ६ यौरकः ^{B}

पर्यायाद्वाटिकार्था च चुद्रारामे प्रसाटिका । पुमानाकीड उद्यानं राज्ञः साधारणे वने ॥५॥ स्यादेतदेव प्रमदवनं च प्रमदावनम् । यदन्तःपुरलोकानां क्रीडायोग्यमनाकुलम् ॥६॥ नृपाज्ञया पदच्छेद्यं तन्मस्रवनमुच्यते । वीध्यालिराविलः श्रेग्णी लेखा रिञ्छोलिरावली ॥७॥ श्राली' च पालिरालिश्च शरणी सरणी द्वयोः। शरियाः सरियाः श्रेयाः स्त्रियां राजिस्तु राज्यपि ॥=॥ रेखा लेखा च पङ्क्तिश्च सर्वथा या निरन्तरा। तत्र पङ्किः सान्तराला राजिर्हीनान्तरालका ॥ ॥ ॥ वन्या वनसमूहे स्यादङ्करोङ्कूरमस्त्रियाम् । प्रराहोऽभिनवोद्धेदे^र तत्र पर्वसमुद्भवे ॥१०॥ श्रस्त्री निकुञ्जकुञ्जी द्वे लतादिपिहितोदरे । वृत्तस्तु विटपी स्कन्धी सीमाको हिरितच्छदः ॥११॥ विह 'पर्यायजन्मार्थो जन्तुरारोहकस्तरः। कारस्कर उरुद्वीपः पादपो विष्टर स्थिरः ॥१२॥

१ पालिसालिश्वशस्यां सरियाः सरियाद्वेशः २ सर्छनिः ३ सर्वेषां ४ जिका ^{B} १ मिनवे काण्डे १ स्त्रीमाङ्क्त्रे ^{B} ७ जन्तुरोविद्धिपर्यायजन्मार्थे सहकस्त्रथा ^{B} म उरुद्वीपो ^{B}

श्रनोकहोऽगः शिखरी शाखी शालः पलाश्यपि । दुद्भीदिः कुटानागो नन्यावर्त्ती हरिद्रसुः ॥१३॥ महीपर्यायरुहजपर्यायस्तरुरागमः । कराली पुष्पफलद ऊर्गी रूचः पुलाक्यपि ॥१४॥ नगोऽगमः कुठिर्गच्छः कुठारुरपि विष्टरः । वानस्पत्यः फलेः पुष्पादपुष्पात्तेर्वनस्पतिः ॥१५॥ निर्लुटो । याप्यबन्ध्यः स्यात्स च वृत्तः फलेयहिः । फलग्रह्मपि सज्ञेयो ह्ममोघफल इत्यपि ॥१६॥ फिलते फिलनोपि स्यात्फलपर्यायवान् फर्ला। नञर्घात्फलपर्यायोऽवकेशी बन्ध्य इत्यपि ॥१७॥ फलपुष्पैर्विरहित एते वन्ध्यादयस्त्रिषु । स्थाग्रुरस्त्री ध्रुवः शङ्कर्ह्यस्वशाखार्थकः चुपः ॥१⊏॥ ^४ज्जुपेऽप्रकाग्डे गुल्मः स्यात्स्तम्बो^२थ व्रततिर्लता । वह्डी च वहिर्द्भतती स्त्रियां वीरुत् प्रतानिनी ॥१६॥ गुल्मिनी चोलपो वेली वेह्निवेंल्ली च वीरुधा। व्रतिर्विरुधाचापि गुल्मिनी च विरुत् स्त्रियः ।।२०॥ नगाचारोह उच्छाय उत्सेधोप्युच्छयश्च सः। स्कन्धकाग्डप्रकाग्डाश्च मृलाच्छाखावधिस्तरोः ॥२१॥

१ रकः ^{kC} २ विस्तारः ^{B} ३ निर्जुटो ४ चुपो ^{B} १ त्सम्बो ^{kC} ६ खिथाम् ^{B}

समे शाखालते स्कन्धशाखाशाले शिफाजटे। श्रर्वाग्भागोस्य बुधः स्यान्नितम्बः स पृथुः पुनः ॥२२॥ पादपर्यायि मूलं स्वान्नेत्रं च चरणोऽश्चियाम् । श्रयं क्रीबे शिरः पुंसि मजा सारश्च पुंस्युभौ ॥२३॥ क्वचिन्मजा स्त्रियां त्वक् स्त्री त्वचा वल्कलमस्त्रियाम्। चोलकं च श्रियां छल्लिश्छल्ली च वल्कलं च षण्।।२४॥ शल्कं चोचमथ स्त्री स्याद्दारु सामान्यकाष्ठके। रूचे कलिञ्जिमिध्मं स्यादेध एधः समित्स्त्रियाम् ॥२५॥ समिन्धनेन्धने च द्वे निःकुहः कोटरोऽस्त्रियाम् । पत्रं पलाशं पात्रं स्याद्दलं पर्णं छदः पुमान् ॥२६॥ स्यादथच्छदनं धादमस्त्रियां बर्हमित्यथ। 'चमरिर्मञ्जरीवाना मञ्जी मञ्जिश्च मञ्जरिः ॥२७॥ वल्लरी वह्हरिश्चापि वह्नरं मञ्जरं त्रिषु। पछवोऽस्त्री किसलयं किसलं विसलं पुनः ॥२८॥ चलः पुमान्प्रवालोऽस्त्री केशिशुङ्गे उमे स्त्रियौ। स्त्रियां माटिस्तु^३ पर्णानामन्तरा^३ व्यापिका शिरा॥२६॥ विस्तारविटपावस्त्री कलिकोत्कलिके स्त्रियो। किलः कली उभे तद्रत् चारको जालिजालके ॥३०॥

९ स्यादयच्छ्रदनमित्यर्थे पुस्तके विसत्नं पुनरित्यतःपरस्तादृश्यते २ चमरी ^{B} ३ माहिरित्यभिधानान्तरेषु ४ मन्तरम्याधिनी ४ कञ्जी ^{B}

गुच्छो गुलुच्छो लुच्छः भ्यादगुच्छकः भ्तवकोऽपि च । गुलुच्छो ग्लुच्छको गुच्छः दुझलो मुकुलान ना ।।३१॥ मकुले पुंसि वा क्लीबे बहुत्वे सुमनः स्त्रियाम् । स्यात् क्लीबे सुमनं पुष्पं प्रसूनं कुसुमेाऽस्त्रियाम् ॥३२॥ प्रसवे च सुमं सूनं कुदालो मुकुलोऽस्त्रियाम् । स्फुटः स्मेरो विकसितः स्मितः फुल्लो विजृम्भितः ॥३३॥ वीकाशश्च विकाशश्च वीकासापि विकासवत्। प्रफुछोन्मुद्रितोदीर्णा उदोभिदुरमीलितौ ॥३४॥ बुद्धो भिन्नश्च मिषितः श्वसितो जुम्भवत्यपि। विकस्वरश्च व्याकोशा विकचो हसितार्थकः ॥ ४॥ दलोच्छवसप्रवालोन्मिषाङ्करेभ्य इतच् क्रमात्। पछवाचाय निद्राणो मुद्रितो मीलितोऽपि च ॥३६॥ फुह्रार्थाद्विपरीतार्थोऽलसः संकुचिताऽपि च । तान्तः सिनद्रो मिलितिम्निष्वेते स्युः स्फुटादयः ॥३७॥ मकरन्दः पुष्परसो मरन्दो मधु न द्वयोः । परागः पुष्पपर्यायरजःपर्याय इत्यपि ॥३८॥ मधूली स्त्रीष्टगन्धि स्यात्सुगन्धिः सौरभोऽपि च। सौरभ्यः सुरभिः पुंसि बाणतर्पण इत्यपि ॥३६॥

१ ब्लुच्छः B २ गुङ्कः B ३ ऽक्षियाम् B ४ प्रसर्वं च B १ नतः kC

विमर्वोत्थे परिमल श्रामे।दे। हृदयंगमे । मुखवासन श्रामादी दुर्गन्धः पूतिगन्धकः ॥४०॥ विशी स्यादामगन्धिः षण् विस्रं वा स्यादथ त्रिषु। वृत्तादीनां फले ' शस्यं तत्रापक्वे शलादु च ॥४१॥ शुष्केप्यवानं स्याद्वानमथ हीनप्रकागडके । स्तम्बगुल्मावथलता गुल्मिनी च प्रतानिनी ॥४२॥ व्रतिर्वति वही स्यात् क्लीब उलपं पुनः। वीरुदेषातिविस्तीर्णा तालकमुककेतकी ॥४३॥ नारिकेरीच खर्जूरी तृगावृत्ताः स्युरित्यमी । द्विहीनं प्रसवे सर्वं हरीतक्यादयः स्त्रियाम् ॥४४॥ श्राश्वत्थवैणव्रष्ठाचनैययोधेङ्गुदादि^र च । बाईतं च फले जम्ब्वा जम्बूः स्त्री जम्बु जाम्बवम् ॥४४॥ पुष्पे जातीप्रभृतयः स्वलिङ्गा बीहयः फले। कुमार्याद्याश्च भङ्गाद्याः पत्रेऽपि स्युस्ततः पुनः ॥४६॥ विदार्याचास्तुमूलेऽपि पुष्पे क्लीबे च पाटला । श्राम्रश्चृतो महाकालो माकन्दः षट्पदातिथिः ॥४७॥ कामाङ्गो मधुदूतः स्यात्सहकारोऽति सौरभः। रसालः स्त्रीप्रियश्चापि साहारपिकवस्त्रभा ।।४८॥

१ सस्यं B २ धेङ्ग Ck ३ पि BCk

पुरुकालो वसन्तद्धः सच पञ्चविधः स्मृतः। केाशाम्रस्तु घनस्कन्धो वनाम्रो जन्तुपादपः ॥४६॥ जुद्राम्रोऽपि च रक्ताम्रो लाचा वृचश्च रक्तकः। बहुपूर्वस्तु मध्वाम्रः शीतलाम्रो मुनिश्च सः ॥५०॥ मदनेच्छाफलश्रकतलाम्रोऽपि वनेज्यकः । **अथ कामशरः कामव**स्त्रभो माधवदुमः ॥५१॥ श्रम्लफलः सीधुरसो मोदः स्यान्मन्मथालयः। मध्वासवः सुमनसः पिकरागा नृपप्रियः ॥५२॥ प्रियाम्बुरथ राजाम्रो राजपर्यायतः फलः । स्मराम्रो मधुरोऽथ स्यान्महाराजफलस्तु सः ॥५३॥ कामायुधेा राजपुत्रः कङ्कः कामफले।ऽपि च । श्राम्रः रथूलान्महाराजात् कपित्थार्थोऽपिनीलतः ॥ ४ ४॥ तत्पर्याचकलार्थं स्वात्पुगडरीकं च तत्समम्। स्त्रियां जम्बूर्महास्कन्धा राजार्हाऽऽमादमादिनी ॥४४॥ शुक्रिया राजफला श्यामला सुरभिच्छदा । श्रयान्या स्याद्राजजम्बृः स्वर्णमाता महाफला ॥५६॥ पिकप्रिया महाजम्बूर्महानीलाप्यथापरा। काकादिष्टफला जम्बूर्भः ङ्गेष्टास्याद्दनिप्रया । ॥५७॥

१ स्रोपिचB २ स्राम्नः स्थूलात्कपित्यार्थो महाराजोऽपि नीलतः kC

नादेयी भूमिजम्बूस्तु भृङ्गेष्टा सूक्ष्मसत्यका । पिकमच्या काकजम्बूर्य पूतफलः पुनः ॥४८॥ पनसः कगटकिफलः फलिनः फलवृत्तकः । महावृक्षः फला भारः कंपलः कराटकीफलः ॥५६॥ चम्पालुरथ तै भङ्गि पुस्नं पुंसि नपुंसके। निरष्टीला तु कदली सुकुमारा सक्टत्फला ॥६०॥ मोचा गुच्छफला रम्भा सुफला गुच्छदन्तिका। उरुस्तम्भा भानुफला वनलक्ष्मीर्विषाणिनी ॥६१॥ रसा नृपेष्टा निःसारा बालेष्टाप्यथ काष्ठिका । सुकाष्ठा च शिलाकाष्ठवनेभ्यः कदलीति च ॥६२॥ फलाप्यथ सुरभिका सुभगा च सुरप्रिया। गौरी हेमफलांश्वद्रि वनहाटक चम्पकाः ॥६३॥ -एषां पर्यायशब्देभ्या रम्भापर्यायवाचिका । कुमारिका चन्त^६पुष्पा सत्पुष्पं तु शिली धकम् ॥६४॥ श्रयापि स्यान्नारिकेरो नारीकेरश्च लाङ्गली। नाडीकेरो नाडिकेरो नाडिकेलश्च वा स्त्रियाम् ॥६५॥ नारीकेला नारिकेले। नालीकेलः शिरःफलः। सदाफला रसफला मत्क्रणश्च छटाफलः ॥६६॥

१ महावृत्तफला kB २ करालः B ३ तन्नागे बुस्तं B ४ कुरुस्तम्भाkC ४ फलांश्चन्त्रB ६ वृत्तB

तृणराजः स्कन्धतरुदांचिणात्योपि लाङ्गली । फल'स्त्रिनेत्रदृढयोरथान्यो मधुनः फलः ॥६७॥ मध्तरो ै नालिकेरो ै बद्धकूर्चफलश्च सः । ह्रस्वमृद्वोश्चापि फलः करकोस्य फलास्थनि ॥६८॥ तन्मजा खपुरं क्लीबे कूर्परं गरिका स्त्रियाम्। वारः खद्टः खरस्कन्धो ललनो बहुवल्कलः ॥६६॥ भक्ष्यबीजः स्नेहबीजो वनद्रुस्तापसप्रियः। धनुःपटः पियालश्च पटो 'ऽपि च धनुर्द्धनृ' ॥७०॥ प्रियानः स्यादुपवटश्चाथ मह्यातकी त्रिषु। पर्यायोऽन्न्यर्कयोशचापि वातारिः स्यादरुःकरः ॥७१॥ ^{न्}तैलस्फोटपृथग्भ्यः स्याद्दीजः कृमिहरश्च सः। स्याद्धनुर्वीजवीरेभ्यो वृक्तोऽय क्तीरिका स्त्रियाम् ॥७२॥ चीरवृचो राजफला निम्बबीजा नृपद्रुमः। चीरशुक्को दृढस्कः धः श्रीफलो माधवोद्भवः ॥७३॥ राजादनफलेा राजादनं राजातनोऽस्त्रियाम् । श्रिख्यां द्रौ फलाध्यचाध्यचौ च र्चार्ययं पुमान ॥७४॥ फलाध्यचो मधुफलः चीरगुच्छफलोऽपि सः। रसबीजः शुकेष्टश्च त्रिषु दाडिम्बदाडिमौ ॥७५॥

१ स्री $^{
m B}$ २ नारिकेळो $^{
m B}$ ३ बहु $^{
m B}$ ४ करङ्को $^{
m B}$ १ कर्परं $^{
m B}$ ६ वरे। $^{
m B}$ $^{
m a}$ दुन् $^{
m B}$

मध्बीजो रक्तबीजा दालिमः फलखाडवः। करकः सुफले। दन्तबीजः कुचफले।ऽपि च सः ॥७६॥ मिणवीजो रक्तफले। रोचनः ग्रुकब्रह्मः। नीलपत्रो वृत्तफलः सुनीलो रक्तपुष्पकः ॥७७॥ श्रथ तिन्दुः कृष्णसारः कालस्कन्धातिमुक्तकः। स्यन्दनार्थादाह्वयार्थः स्फूर्जनोऽपि च रामगः ॥७८॥ काकपर्यायतिन्दुः स्यात् काकागडः काकवीजकः। श्रचोडस्तु फलस्नेहः कन्दरालफलाऽपि च ॥७६॥ गुडाशयः पर्वतीय श्राखारोऽपि वृहच्छदः । वीरेष्टो मधुमत्तः स्याद्विरेचनफलस्तु सः ॥८०॥ पीतुः शीतसहस्रांशः शाखी गुडफलश्च सः। महाफला महाराजमधुभ्यः पीलुरित्यपि ॥८१॥ मधुपीलुर्महावृत्तोऽथ पारेवतमस्त्रियाम् । श्रारेवते। रेनतश्च रैवतोऽपि सुधाफलः ॥=२॥ मधुसस्यो प्युल्लृती स्त्री तद्भेदाः स्युरनेकशः। महापारेवतं स्वर्णीपारेवतमतः परम् ॥ ५३॥ सास्राणिजं वारिकं च रक्तरैवतकं पुनः। बृह्तपारेवतं द्वीपखर्जूरी द्वीपजादयः ॥८४॥

१ पार्वतीयः^{BK} २ सास्त्रा^B

हयिया तु निःश्रेगी यवनेष्टा दुरारुहा । खरस्कन्धा तु दुर्धर्षा काषायी खर्जुरी द्वयोः ॥ 🖂 ॥। निःश्रेगिरिप खर्जुरी माध्वी तु मधुकर्कटी। मधुरा मधुखर्जूरी कोलपर्यायकर्कटी ॥=६॥ कर्करोप्यथ' भूखर्जूर्यवरा तु मधुस्रवा। दीच्या च पिग्डखर्जूरी फलपुष्पा श्रभक्तका ॥८७॥ स्वादुपिग्डाथ चान्या तु मुनिखर्जूरिका च सा । सैव स्याद्राजखर्जूरी राजपिगडा नृपप्रिया ॥८८॥ मधुवृत्तस्तु मधुला मधुष्ठीला मधुस्रवः। मधूको मधुकोपि स्यान्मधु क्वीबे मधुः पुमान् ॥८६॥ गुडपुष्पा रोधपुष्पा ^४वनप्रस्थश्च माधवः । मधुपुष्पस्तु मङ्गल्यो जलजाते मधूलकः ॥६०॥ जुद्राप्रियो दीर्घपत्रः पतङ्गो 'वारवस्त्रभः। चौरिकाचोप्यथ भवं भविष्यं भव्यभावने ॥६१॥ श्रिपि पिच्छिलबीजं स्थात्तच लोमफलं पुनः। स्ताद्रक्तशोधनं चाथ वीरं ^६वाराह्वकारुके ॥६२॥ वीरसेनमथ द्राचा कृष्णापि तापसप्रिया। प्रियाला स्याचारुगुच्छाऽमृतेभ्योऽपि फला पुनः ॥६३॥

१ कर्कटो $^{
m B}$ २ पुष्पश्च $^{
m B}$ ३ पुंसि $^{
m kC}$ ४ वान $^{
m B}$ १ वीरा $^{
m B}$

'रसालारव्याऽमरा मृद्री गेास्तनी च हिमोत्तरा। फलाभद्रा च कपिला मधुवल्ली मधूल्यपि ॥६४॥ शतवीर्या हैमवती काश्मीरी पथिका च सा। सुधारसा दार्घमधुसुभ्यः सस्यार्थका च सा ॥६४॥ हरिता 'हारहूराथ सुवृत्ता बीजर्वार्जता । श्रय कर्मारकः कर्मरकः पीतफलश्र सः ॥६६॥ धाराफलो मुद्गरकः परुषं तु परूषकम्। नीलमग्डलमल्पास्थि गिरिपीलु परावतम् ॥६७॥ परुनीलफलं चाथ चलपत्रश्च यज्ञियः। शुचिबोधिचीरचैत्यश्राभ्यो द्रवर्थी गजाशनः ॥६८॥ श्रश्वत्थे। विष्णुसद्मार्थः पवित्रं गुह्यपत्रकः। मङ्गल्यः श्यामले। विप्रः सत्यः सेव्यः शुभप्रदः ॥६६॥ यत्तोदुम्बरमेतस्य फलेश्वत्थी वनोद्भवा । श्चरवत्थसंनिभा चुद्रा पवित्रा लघुपत्र्यथ ॥१००॥ वटेा जटालो न्ययोधोऽवरोहा पादरोह्णः। विटपी मगडपी श्रृङ्गी'यत्तावासश्च रोहिणः ॥१०१॥ महाच्छायः स्कन्धरुहः चीरी रक्तफलः पुनः। कै।बेरे। बहुपान्नीलः शिफारुट् च वनस्पतिः ॥१०२॥

[ा] यामराB २ हरB ३ सत्यसेव्य B ४ यज्ञा KC

नदीयज्ञार्थयोर्व्चः सिद्धार्थोऽपि वटी स्त्रियाम् । श्रमरा शृङ्गिनी चीर'काष्ठाप्यथ कपीतनः ॥१०३॥ प्रचः प्रवङ्गः प्रवगे। गर्दभागडः कमगडलुः। महावलोऽवरोहद्रः चीरी श्टङ्गी सुपार्श्वकः ॥१०४॥ दृढप्ररोहः पुगड्रस्तु भिदुरो हस्वपर्णकः । महावरोहोपि जटी मङ्गलच्छाय इत्यपि ॥१५०॥ स्यात्पर्क^२पर्वयोष्टिष्टी मशकी तु सदाफलः । उदुम्बरः पुष्पशून्यो यज्ञियः सुप्रतिष्ठितः ॥१०६॥ कालस्कन्धः शीतवल्कः चीरवृत्तः पवित्रकः । हेमदुग्धः काग्रहफलः सौम्यः चीरी च काञ्चनः ॥१०७॥ वसुदुमा हरिद्राचाः सौम्या जन्तुफलश्च सः। सचत्तुः शीतवृत्तोऽय लघुपत्रफला स्त्रियाम् ॥१०८॥ लघारुदुम्बरार्था च चुद्रोदुम्बरिकाऽपि सा । काष्टोदुम्बरिका चाथ करपत्रच्छदाऽपरा ॥१०६॥ खरपत्रापि 'माकगठी वान्तिसस्या बृहच्छदा । श्रयार्यराजपुराडेभ्य उदुम्बरफलार्थका ॥११०॥ कृष्णोदुम्बरिका काकोदुम्बरी जघनेफला। श्रजाजी फल्युनी फल्यु भंतयूश्चित्रभेषजम् ॥१११॥

९ काष्ठे $\mathbf{B}$ २ पूर्व $^{\mathbf{C}\mathbf{K}}$ ३ वल्की $^{\mathbf{B}}$ ४ मार्कण्डी $^{\mathbf{B}}$ १ मीलपू $^{\mathbf{B}\mathbf{C}}$

स्यादृद्वयोर्बदरी कोला कर्कन्धूरपि च स्त्रियाम् । कर्कन्धुश्चापि कर्कान्धूर्न क्षीबे कुवली त्रिषु ॥११२॥ कोलः कोलिश्च केली च बदरं कापि पुंसि च। दृढवीजा ^२बृत्तफला फेनिला फलशैशिरा ॥११३॥ सुवीरापि च सौवीरा बालेष्टा सुफला च सा । राजपर्यायबदरी ब्रह्मा स्तनबीजिका ॥११४॥ पृथुकोलाथ भूसूक्ष्मलघुवछीभ्य एव सा। बदरी स्याइहुफला बदराइछरी फला ॥११४॥ सृक्ष्मा रपत्रफलार्था स्यादुःस्पर्शा बहुकगटका । शिखिप्रिया च्यार्थात्स्याद्वदर्यथः सुकेसरः ॥११६॥ बीजपूरो बीजपूर्गाः पूर्गाबीजश्च पूरकः । मातुलुङ्गः केसरान्तो रुचका दन्तुरच्छदः ॥११७॥ सुपूरका बीजफलो जन्तुझो°थवने।द्भवा । गन्धाढ्या देवदूती च स्यादत्यम्लरसा च सा ॥११८॥ मधुनः कर्कटी वहीं बीजपूरार्थका च सा। ^६महाफला वर्छमाना राचनी तु शिवाऽमृता ॥११६॥ धात्रा वयस्थामलकी त्रिषु तिष्यफलाऽमला। ¹°एमलापि च कायस्था श्रीफला वृत्तसस्यका ॥१२०॥

१ केल्लं ^{B} २ वृक्ष ^{KC} २ बिल्म्प ^{B} ४ विक्षरी ^{B} ४ पत्र ^{CK} ६ चिणार्था स्यादिति पाठः सर्वत्र ७ प ^{KC} म्म अप्रः ^{K} ६ महामूला ^{B} १० रामला ^{C} समला ^{B}

वृष्या शान्ता चुद्रधात्री चुद्रजात्यथ चुकिका। चिञ्च्वाम्लिका शाकचुक्रा चुक्राम्ला 'तिन्तिडी च सा^र१२१ चुकं पण् चुकिका चुका शुक्का च शुक्किका स्त्रियः। श्रम्लाऽम्लोका® तिन्तिडी च तेंतिली तिन्तिलीति सा १२२ श्राम्रातकः^र पीतनकः कपिचृडः कपिप्रियः । श्रद्भीफलो रसाख्यश्च तनुचीरोथ गोचुरः ॥१२३॥ नारङ्गो नागरङ्गोपि गन्धाढ्यो गन्धपत्रकः । योगारङ्गो योगरङ्गो वरिष्ठश्च सुरङ्गकः ॥१२४॥ ऐरावतः 'सुगन्धोऽच वह्निदीप्तश्च रोचनः। निन्दकश्चाम्बजम्बीरा वह्नि बीजश्च शोधनः ॥१२४॥ श्रम्लसारो दन्तघाता जन्तुमार्यथ तत्र तु । श्रिति सृदमत्वचिफले महानिम्वूर्महाफला ॥१२६॥ जम्बीरो जम्भले। जम्भी जम्भी दन्तशठे। जतुः । स्यादृ गम्भीरोपि जम्भीरस्तद्वजम्बीर इत्यपि ॥१२७॥ मुखशोधी रोचनको जाड्यारिर्मधुरोऽपरः। मधुजम्भाे रसद्रावी पित्तद्रावी विराभिधः '° ॥१२८॥ चिरपाकी तु माऌ्रः कपित्थोपि दधित्थकः । याहियन्थिगन्धकुचवृत्तेभ्यः कठिनादपि ॥१२६॥

१ चकाला ^{B} २ ति ^{kC} ३ कः ^{B} ४ म्लिका ^{BC} ४ श्रम्लातकः ^{B} ६ सुरङ्गो ^{B} ७ रूप ^{B} म जतु ^{B} ६ रसम्भीरो ^{B} १० चिरोभिषः ^{B}

फलार्थः स्याइन्तशठः कपीष्टः करभप्रियः। मङ्गल्योऽपि स्त्रियां नीलमस्त्रिकाप्यथ तुम्बुरुः ॥१३०॥ वनजः सौरजः सौरः सानुजस्तीक्ष्णवल्कलः। द्विजन्तीयपत्लस्तीक्ष्यपत्रोऽपि च महामुनिः ॥१३१॥ सुगन्धिः स्यात्स्फुटफले। रुद्राचस्तु शिवप्रियः। पावनोत्तश्च सर्पाचो नमेरुर्भूतनाशनः ॥१३२॥ विल्वो द्वयोह्द चगन्धः शागिडल्यः श्रीफलः पुनः । शल्वः शलाद्धः शैल्रुषः शैवपत्रः शिवेष्टकः ॥१३३॥ कर्कटाह्वो गन्धपत्रः पत्रश्रेष्ठिषत्रिपत्रकः । दुरारोहो गन्धफलिख्रिशिखश्च शिवद्रुमः ॥१३४॥ त्रिशाखपत्रोऽपि सदाफलः सत्यफलश्च सः। तूदस्तृलो ब्रह्मकाष्ठं ब्राह्मग्रेष्टश्च यापकः ॥१३५॥ सोः पुष्परूपो नीलद्भुरथ सिश्चन्तिका श्वियाम् । सहकी शल्लकी सल्ली सुगन्धा सुरभिस्रवा ॥१३६॥ शल्लकी ह्रादिनी ह्रादा ह्रादिनी सुरभी रसा। गजभन्ता मुखामादा सुश्रीका जलतिक्तिका ॥१३७॥ ह्रस्वादङ्क^३रका चस्रफला^३ छिन्नरुहा च सा। श्रपि गन्धफला चाथ कतकोम्बुप्रसादनः ॥१३**८॥**

९ पावकः ^С २ वह्नकी^{KC} ३ दाङ्कर^{kC} ४ श्रम्लफला^{kC}

रुच्यस्तिक्तफलो गुच्छाफलः कतफलश्च सः। ब्रेदनीयोय कर्काह्य चुद्रधात्री च' कर्कटः ॥१३६॥ मृगलगडो 'गगोरुःस्यात्तोदनः कुन्दनोप्यथ । श्लेष्मातको बाहुवारः पिच्छिलो द्विजकूपितः ।।१४०॥ शेलुः शीतफलः सेतु^३ रुद्दालः कर्वुदारुकः^४ । भृतद्रुमा गन्धपुष्पः चुद्रश्लेष्मातकोऽपरः ॥१४१॥ लघुशेलुः सृत्सफलो भ्रकर्चूर पि दारकः। सुप्युको मोत्तकः ¹°सारवृत्तोऽपि च विषापहः ॥१४२॥ पाटली वनवासी च जटालोऽपि सुतीक्ष्णकः। मेहना गोलिका भ स्यात्करमर्दस्तु चीकलः ॥१४३॥ ^{१२}कृष्णोऽविघ्नः कराम्लः ^{१३} स्यात्सुषेणो मुनिरित्यि। फलस्तीच्यादि ^१ संयुक्तः फलान्तस्तवकादिकः ॥१८४॥ कायस्था श्रेयसी दिव्या जीवन्यपि हरीतकी। त्रिषु नामस्थानजातिभेदादृगुणभिदः क्रमात् ॥१४५॥ जीवन्ती १४ विजया रोहि गयमृता पूतना ऽभया । रसा ^{१६}तद्वच्छेतिकनीत्येषा सप्तविधा मता ॥१४६॥

१ द्वधाहन्त्री ^{B} २ गरोर् ^{Ck} ३ द्विजकुस्सितइत्यन्यत्र ४ सेलुद्रि ^{B} १ कर्बुद्रा-हकः ^{B} ६ पुष्पच्चपः ^{B} ७ सत्यजलो ^{L} विदारकाः ^{B} ६ मध्यको ^{B} १० चार ^{B} ११ मोकिको ^{B} १२ ह्यो ^{B} १२ ऽविद्राइत्यन्यत्र । विद्रकरोम्लः ^{B} १४ संयुक्त ^{B} ११ जीवनी ^{B} १६ च्छेतिकिनी ^{B}

जीवन्ती भवर्णवर्णा सा सर्वदेशसमुद्भवा। गुगो^र सार्वपथीनाथ विजया लघुवृत्तका ॥१४७॥ सा विन्ध्यादिसमुद्भता सर्वदेशषविनाशिनी। तृतीया रोहिगाी वृत्ता प्रातिष्ठानी चते हिता ॥१४८॥ त्रमृता मांसला स्थूला चम्पोत्था सा विरेचनी। पञ्चमी पूतना स्वल्पत्वचा सिन्धुसमुद्भवा ॥१४६॥ लेपे हिताथाभया तु नेत्ररागविनाशिनी । सौराष्ट्री पञ्चकोणाय⁸ पुनः श्वेतिकनी च सा ॥१५०॥ श्रम्ला हिमाद्रिसंभृता सर्वरोगविनाशिनी। यावद्धस्ते कृता तावद्विरेचनकरी नृणाम् ॥१५१॥ विभीतकस्तैलफले। भृतावासः कलिद्रुमः । संवर्त्तकश्च वासन्ती विषन्नोपि विभीदकः ॥१५२॥ वहें डुके। हार्यफलः पुनः कर्षफलश्च सः। निम्बः प्रभद्रः कीरेष्टोऽरिष्टोऽरिष्टफलोऽपि च ॥१४३॥ पिचुमन्दः पारिभद्रो नेता काक फलश्च सः। यवनेष्टः पीतसारः सर्वतोभद्र इत्यपि ॥१५४॥ वरतिक्तः पिचुमर्दः शीतो ज्येष्टामलः पुनः। छर्दना हिङ्गुनिर्यासा महानिम्बस्तु कार्मुकः ॥१४५॥

[।] जीवनी ^{B} २ गुर्गोः ^{B} ३ प्रति ^{B} ৪ पुनश्चेतिकनी ^{B} ২ স্বস্থা ^{KC} ६ কান্ত ^{B} ৩ স্বস্থীমন্তঃ ^{B} = কামুকঃ ^{B}

मदोद्रेकः केशमुष्टिः काकाराडोऽपि यमद्रमः । अपि स्याद्रम्यकचीरो महातिक्तोऽथ रामणः ॥१५६॥ रमणो वकपर्यायनिम्बः केंडर्य इत्यपि । गिरिनिम्बः शुक्रसारो भूनिम्बस्तु किरातकः ॥१५७॥ कैरातोऽनार्यतिकः स्या तिक्तको रामसेनकः। श्रकाराडितको हैमः स्यादथ नेपालिनम्बकः ॥१५**८॥** तृणनिम्बो ज्वरान्तः स्यान्नाडीतिक्तोर्धतिक्तकः। निद्रारिः संनिपातारिः कृष्णगर्भस्तु कट्फलः ॥१५६॥ सामवल्को रञ्जनकः स्त्री कुम्भी लघुकाश्मरी। भद्रावती महाकुम्भी श्रीपर्णी कुमुदा च सा ॥१६०॥ भद्रोयगन्धा सैवान्याऽप्यग्निमन्थः पुमानयम् । श्चरगयकेतुस्तर्कारी कर्णिका विजया जया ॥१६१॥ नादेय्यनन्तापि च सा वैजयन्त्यथ तत्र तु । ज्जद्राग्निमन्थस्तपनस्त्र्यरियार्गियाकारिका ॥१६२॥ तेजेाबृचस्तनुत्वक् स्यात्^६ स्योनाकस्तु कटंभरः । मयूरजङ्गः" कट्वङ्गः शुकनासः कुटंनटः ॥१६३॥ प्रियजीवोऽपि रत्नुकः इनटस्तु विरोचनः । भ्रमरेष्टो वर्ह्दिजङ्घो^६ वातारिः स्यान्मुनिद्रमः ॥१६४॥

[ः] समने $^{
m B}$ २ केंडर्थ्य $^{
m K}$ ३ तिकाको $^{
m B}$ ४ रश्ननकोऽस्त्रि $^{
m B}$ ४ पि वन्या $^{
m B}$ ६ सोना-

मगड्डकः' फल्युवृन्ताका निःसारः पूर्तिपत्रकः । ैपीतवृत्तो भृतिसारः टेट्ट्र वासन्तशोयकौ ॥१६४॥ मगडूकपर्णी पीताङ्गोऽप्यजश्दङ्गी तु वार्तिका । मेषश्रङ्गी सर्पदंष्ट्रा कृष्णवृन्ता तु काश्मरी ॥१६६॥ श्रीपर्णी सर्वताभद्रा हीरा भद्रा च कट्फला। भद्रपर्णी सीधुपर्णी कम्भारी क्रुमुदा पुनः ॥१६७॥ काश्मरी कश्मरी च स्त्री कश्मर्थं पूंनपूंसकम्। विदारिगी गोपभद्रा गम्भारी मधुपगर्यपि ॥१६८॥ रोहिणी चीरिणी श्वेता बहुभद्रा च मेदिनी। °क्रुष्यास्थूलत्वचा ग्रष्टिः सुफला मधुमत्यपि ॥१६६॥ स्यानमहाकुमुदा चाथ कुदालो युगपत्रकः। श्रुक्ष्णत्वक्^म मालुपत्रः स्यादम्बुराश्मान्तकेन्द्रकौ^६।१७०। कृतमालो राजतरुः प्रप्रहः कर्धिकारकः। परिव्याधो व्याधिरिपुः सुफलोथ ज्वरान्तकः ॥१७१॥ ^{१°}श्रारेचने। दीर्घफलः स्वर्णदः स्वर्णपुष्पकः। **म्रार**ग्वधो व्याधिघाते। दद्रुकुष्ठहरश्च सः ॥१७२॥ स्यादारगवधश्चापि शंपाकश्चतुरङ्गुलः । संपाकाऽि च शम्याकाः सुवर्णाशुः पुमान्स्त्रियाम् १७३

[ा] मण्डकः ^{B} २ फवि ^{B} ३ पीन ^{B} ४ टट्ट् ^{B} १ वर्तिका ^{B} ६ कभारी ^{B} ७ कृष्णा ^{B} Ξ भालु ^{B} ६ केन्द्रको ^{B} १० त्रारिवतो ^{B} ११ सुवर्णालुः ^{K}

विषद्यी नेत्ररोगद्यी वृश्चिकाली विषागिनी। श्रलिपणीं भूरिदुग्धा कलिका देवलाङ्गली ॥१७४॥ सुरपुष्पा गमावत्ती दित्तगावर्तकी पुनः। सुवर्णीदा युग्मफला करभी कर्कशा मशा ।।१७४॥ चीरशृङ्गयथ^र काटी स्त्री सैवोक्ता गिरिमिक्कता। क्कटजः कोटजो वत्सः कलिङ्गः शक्रपादपः ॥१७६॥ श्रपि काेटी यवफलः संप्राही पागडुरद्रुमः। प्रावृष्यो मह्निकापुष्पो महागन्धः फलेऽस्य तु ॥१७७॥ स्यादृश्चियामिन्द्रयवमस्त्री भद्रयवं पुनः । किन्द्रं च ख्रियां क्रीबे कौटजं कुटजं च पण् ॥१७८॥ इन्द्राह्वः स्यादिन्द्रफले। वत्सकोऽथ शिरीषकः । सुलोमशो वहुमृदुमधुवृत्तार्थतः सुमः ॥१७६॥ भगिडरश्चापि भग्डीरो भगिडलोऽपि च कथ्यते । शुकेष्टो भगिडकाऽपि स्याद्विषञ्चश्च कपीतनः ।।१८०॥ उद्दालकः श्यामलः स्यात्कलिङ्गः शङ्किनीफलः । रक्तमूलस्तु वदरः स्वादचो देवसर्षपः ।।१८१।। कुरराङ्घः सूक्ष्मदलः करञ्जस्तु करञ्जकः। विरविल्वा नक्तमालः पूर्तीकः पूर्तिकश्च सः ॥१८२॥

[।] मिशी^B २ के।दी^B ३ स्यात्कुरआस्तु रोजकः^B

38€

केशवकृतः कल्पद्रकोशः

पूर्तीकरञ्जः किलकृत् पूर्तीकरज इत्यपि । तथैव पूर्तिकरजोषान्यो घृतकरञ्जकः ॥१८३॥ े घृतपर्गाः स्निग्धपर्गास्तपस्त्री विषनाशनः । महाकरञ्जः षडयन्थो हस्तिरोह्ण इत्यपि ॥१८४॥ हस्ती करञ्जः शाङ्गेंष्टा विषन्नी मदहस्तिनी । श्रङ्गारवल्ली काकश्ली मधुमत्ता वसादिनी ॥१८४॥ कलागड्यप्यथ गुच्छार्थात्करञ्जः पुष्प इत्यपि । स्निग्धपत्रो नदी गुच्छी सा नन्दी दन्तधावनः ।।१८६॥ श्रङ्कोल्लोङ्को ध्वेत गृहपत्रोनिकाचकः । ग्रसस्वेदः पीतसारा मदना गृहमिक्कका ॥१८७॥ पीतस्ताम्रफलो दीर्घकालः स्याह्यस्वकर्णकः। गुणाढ्यः कोलको गन्धपुष्पो रावत इत्यथ ।।१८८॥ नखवृत्तो नखालुः स्यात्रराह्नः शोकनाशनः। श्रथ सर्जरसः सर्जः कलः कलयजाद्भवः ॥१८॥ वह्रीवृत्तो वीरपर्णः शालः स्यादजकर्णकः । कषाया ललना गन्धवृत्तो रालाथ वंशकः ॥१६०॥ सिद्धिदः सालनिर्यासो यत्त्रधूपोऽग्निवह्नभः । दिव्यसारः सुरेष्टः स्याच्छ्ररोष' जरणद्भाः ॥१६१॥

१ करि ^{LC} २ घृतपर्णं इत्याद्यधं ^{B} पुस्तके न दश्यते ३ धावनम् ^{B} ४ टको ^{B} ४ की σ^{B} ६ राचध ^{L} रोचन ^{B} ७ शी σ^{C} = वंशकम् ^{C} ६ भूरो ^{B}

दीर्घपर्णः कौशिकोऽपि वन्यः स्यादश्वकर्णकः । सस्यसंवरणस्तार्च्य प्रसवोप्यतलः पुनः ॥१६२॥ ताला ध्वजद्रमः पत्री दीर्घस्कन्धा दृढच्छदः। तृणराजा मधुरसो मदाढ्यो दीर्घपादपः ॥१६३॥ तरुराजा दीर्घपत्रो गुच्छपत्रश्चिरायुकः। गजभन्तश्चासवदः श्रीतालस्तु मृदुच्छदः ॥१६४॥ मृदु तालो लेखदले। लेखाही याम्यसंभवः। स्याच्छिरालविशालाभ्यां पत्रोप्यथ बृहच्छदः ॥१६५॥ हिन्तालः स्थूलतालःस्याद्रल्कपत्रो विभीषणः । गर्भषावी^४ नीलतालो द्विधाङ्घिबेहुकग्टकः ॥१६६॥ स्थिरपत्रो द्विधा लेख्यः सितपत्रोम्लसारकः । बृहत्तालोथ माडः स्यादीघी मद्यद्रमश्च सः ॥१६७॥ वितानको मेाह°करस्तलोऽपि च मदोत्तरः। तापिच्छस्तु तमालः स्यात्कालस्कन्धो महाबलः ॥१६८॥ नीलध्वजः कृष्णतालः कदम्बो ललनाप्रियः। स्यात्सीधुवृत्तयोः पुष्पः सुरभिः कर्णंपूरकः ॥३६६॥ कादम्बर्यो मदाढ्योथ पुलकी मृगवह्नभः। ध मेघाङ्गनात्रिया नीपोऽपि च धाराकदम्बकः ॥२००॥

१ स्तार्क्यः प्रसवादिनलः ^{B} २ शव ^{B} ३ जालो ^{kC} ४ पि भीषwः ^{B} १ स्नाबी ^{B} ६ सेस्रो ^{B}

प्रावृष्यः प्रावृषेगयः स्यादय भूलीकदम्बकः । बलभद्राभिधो भृङ्गप्रियः ऋमुकपुष्पकः ॥२०१॥ स्याद्रसन्तपरागाभ्यां पुष्पः स्यादथ भूमिजः। भूवह्रभो भूकदम्बो लघुपुष्पो व्रणापहः ॥२०२॥ वृत्तपुष्पो विषय्नोध वानीरो^भ जलवेतसः । शालालश्चाथ क्रम्भीरः पर्पटद्रमरोमशौ ॥२०३॥ समालविटपी चाथ दीर्घपत्रस्तु वञ्जुलः । वेतसो मञ्जरीनम्रो निचुलो गन्धपुष्पकः ॥२०४॥ सुशोगाः कलनश्चाय धवस्तु मधुरत्वचः। शुकवृत्तो दृढतरुः कषायो गौर इत्यथ ॥२०४॥ ^२धन्वने। रक्तकुसुमे। धनुर्वृत्तो महानलः। रुजापहः पिच्छलको रूचः स्वादुफलोऽप्यथ ॥२०६॥ भूर्जीवल्कद्रुमा भूतध्रुक् सुचर्मापि चित्रलः। भूर्यरचाबिन्दुमृदुपर्यायेभ्य व्हरो भुजः ॥२०७॥ तिनिशः स्यन्दनश्चकी रथाङ्गः स्यन्दनद्रुमः। श्रपि स्त्रीपुंसयोर्नेमिर्नेमी चापि स्त्रियामिमे ॥२०८॥ भस्मगर्भो जलधरः शम्बरस्तु शिवप्रियः। श्रर्जुनाह्वो नदीसर्जो वीरद्रुः कक्कभोप्यथ ॥२०६॥

१ वानीरी ^{B} २ धुवने। ^{B} ३ रूपस्वादु ^{B} ४ भ्यःछ्टाफxः ^{B} ४ स्याद्य दुम ^{B} ६ शबरस्तु ^{B}

हरिद्रः पीतदारुः स्यात्सुपुष्पश्च सुराह्वयः । पीतकाऽध स्त्रियां दग्धा दग्धिका कर्कशच्छदा ॥२१०॥ स्थलेरुहा दभ्धरुहा^र रोमशा भस्मरोहिगी। सुदग्धिकाथ शास्त्रोटः खरपत्रो ग्रहद्रुमः ॥२११॥ धूकावासो भूतवृत्तः स्थिरसारोतिपत्रकः । श्रेष्ठकाष्ठ°शाखपत्रो दीर्घपत्रोय शिशंशपा^र ॥२१२॥ महाश्यामा ऋष्णसारा तीक्ष्णसारापि भूम्रिका । कपिलाथ^६ श्वेतपत्रा सितपर्यायशिंशपा^० ॥२१३॥ स्मरिणी कपिलाची च भस्मगर्भा कुशिंश्पा । श्ररुणस्तु भ भहासर्जोशन श्रासनसौरियौ ॥२१४॥ प्रियको वृत्त^{११}बीजः स्यास्प्रियसालश्च नीलकः । श्वेतवृत्तस्तु वरुणस्तिक्तशाकः कुमारकः ॥२१४॥ साधुवृत्तः पवित्रस्तु गर्भदः सिद्धिदः पुनः । कुठ^{१२}जीवश्चाथ पुनः करहाटः चुरः शरः ॥२१६॥ स्यान्महाश्वेतयोः पिग्डीतकश्चाथ विषद्भाः। कारस्करश्च किंपाका विषतिन्दुः क्रुपाककः ॥२१७॥ कालकूटो रम्यफलोऽय स्त्रियां स्याद्विषान्तिका । कटभी नालिका शौगडी पाटली गिरिकर्णिका ॥२१८॥

[%] दाग्यिका B २ दीर्घरहाB ३ यूकावासः Ck ४ काष्टः B ४,७,८ शिंशुपाk ६ कपिळार्थाB ६ श्ररून Ck १० महासर्जा Ck ११ वृत्त B १२ बीजB

शिरीषपत्रा किग्गीही कालिन्दी विषपादिका। महाश्वेताथ चवकः चतकः क्र्र इत्यपि ॥२१६॥ तीक्ष्णो भृताङ्कशो राजोद्देजनो भृतनाशनः। लक्कचा लिक्कचः सालः काषायी दृढवल्कलः ॥२२०॥ स्थूलस्कन्धो डहुडुहु लकुचोऽय विकङ्कतः। स्याद्व्याचकग्रटयोःपादो^२ यन्थिलः स्वादुकग्रटकः २२१ गोपघगटो बहुफलः स्तुचावृत्तः स्तुवद्रुमः। वैकङ्कतः^४ कग्**टकारी वैकतो^६ यन्थिलः समाः ॥**२२२॥ स्यात् पिगडरोह्णः प्रतः किंकिग्गीरवकस्तु सः । ह्य पर्यायवैर्यर्थः कटवीरो हरप्रियः ॥२२३॥ प्रतिहासः श्वेतकुन्दगौरीभ्यः पुष्प इत्यपि । स्यात्स्निग्धदिव्ययोस्तद्वद्रोधक स्तत्र रक्तके ॥२२४॥ गगोशचगडीकुसुमे। भृतमारी रवित्रियः। क्रोथ 'पीतप्रसवा गन्धपुष्पाय कृष्णके ॥२२४॥ कृष्यापुष्पे। य धन्तर उन्मत्तः कितवः शठः। धुस्तुरोऽपि च धूस्तूरो धुनुरो धूनुरश्च सः ॥२२६॥

१ नने CK २ कण्टो गोपादो Ck ३ फल्लस्तचा B ४ श्रुच Ck १ विक-क्रूतः Ck ६ चैकतो Ck ७ किकेग्णी चीरकस्तु Ck ६ हयपर्यायवैयर्थः B ६ द्रोधक इति स्यात् १० बीज B

धूर्तः स्वर्णाभिधानोऽपि मादनः शिवशेखरः। क्रुब्रापुष्यः शिवस्तिग्धः सचिवो विषनाशनः ॥२२७॥ खर्जूझः कालहा पुष्पः खरकग्टफलाऽपि सः। मोहनो मातुलः श्यामः शैवः कलभमत्तकौ ॥२२८॥ क्रूरोथ राजधत्तूरो राजस्वर्णी महाशिवः । भ्रान्तो निःश्रेणिकापुष्पस्तत्फले मातुलात्मजः ॥२२६॥ स्यादिश्वयामय पुनः करकस्तु युगच्छदः। स्यान्महापीतकान्तेभ्यः पुष्पोऽपि कनकान्तकः ॥२३०॥ कोविदारः काञ्चनारः कुद्दाले।थार्कसंज्ञकः । चीरच्छदः चीरकागडः खर्जुघः शिवपुष्पकः ॥२३१॥ जुम्भणो विष्टरः चीरी प्रतापोऽपि विकीरणः। श्रास्फोटकः स्वापुष्पः फलः स्याच्छुकतूलयोः॥२३२॥ तत्र शुक्के शुकरार्कः प्रतापा वृत्तमस्त्रिकः । राजार्कस्तु सदापुष्पा वसुकोत्यर्क इत्यपि ॥२३३॥ काष्ठीलाेऽपि च मन्दारः श्वेते पृथ्वीक इत्यपि । रुचुको^द रुचुके।ऽपि स्याद्दीर्घपुष्पार्थकोऽप्यथ ॥२३४॥

१ सर्जू रहत्याद्यर्भद्रय^{* CK} पुस्तकयोर्नास्ति केवलं $^{\rm B}$ पुस्तक उपलभ्यते २ स्तुपुग $^{\rm C}$ स्तुप्ग $^{\rm K}$ ३ श्रक्षोटकः $^{\rm KC}$ ४ फालः $^{\rm B}$ १ सर्कं $^{\rm B}$ श्रलकं श्रम० ६ श्वेत $^{\rm B}$ ७ इत्यथ $^{\rm B}$ म स्वकं $^{\rm B}$ रुवको $^{\rm B}$

नमेरुः सुरपुन्नागः सुरेष्टः सुरपर्णिका । सुरतुङ्गः पलाशस्तु किंशुका वक्रपुष्पकः ॥२३४॥ स्यात्पर्णोपज्ञको वातपोधः पीतद्रुमाऽपि सः। ब्रह्मवृत्तोऽथ तद्भेदे हस्तिकर्गः सुक्रगटकी ॥२३६॥ श्वेतस्कन्धः पारिभद्रः सपलाशो भवेदृद्विधा । वर्छोवृक्तविभेदेन स्त्रियां किंशुलकेति च ॥२३७॥ तद्वनेप्यथ पुंनागः पाटलो रक्तपुष्पकः । पुरुषाह्वोऽपि तुङ्गोथ तिलकाह्वस्तु रेचकः ॥२३८॥ वसन्तसुन्दरोऽरिष्टो बालभूषणमित्यपि। मृतजीव रियरपुष्पो रुहः स्याच्छिन्नदग्धयोः ॥२३६॥ तरुगीकटाचकामेाथाप्यगस्त्यस्तु मुनिद्रुमः । त्रणारिः शीघपुष्पः स्याद्वकपुष्पः सुरप्रियः ॥२४०॥ दीर्घसस्यः पाटला तु पाटलिर्विषवह्रभा । स्थिरगन्धा तालवृन्ती रक्तपुष्पाम्बुवास्यपि ॥२४१॥ वासन्त्यमाघा कुम्भीकाप्यथाशोकस्तु वञ्जुलः। मधुपुष्पः केलिकः स्याद्रक्तपर्यायपञ्चवः ॥२४२॥ दोहदी सुभगश्चित्रो विचित्रः कर्णपूरकः। स्याद्धेमपिग्डयोः पुष्पो नटः कामाधिवासकः ॥२४३॥

१ ग्रामेरुः $^{\rm B}$ २ यहको $^{\rm B}$ ३ वातः पोधो $^{\rm CK}$ बानपेातः $^{\rm B}$ ४ सकण्टकी $^{\rm B}$ १ जीवः $^{\rm B}$ ६ पिण्ड्योःपुष्पे।(थ) $^{\rm B}$

कङ्के छिरपि कङ्केली स्थिरपुष्पस्तु वस्पकः। श्रतिगन्धः स्वर्णपुष्पो हेमाह्नः सुकुमारकः ॥२४४॥ वनदीपस्तत्कलिका स्त्रियां स्याद्गन्धमादिनी । बहुमोदा गन्धफली वनजे चुद्रचम्पकः ॥२४५॥ स्यान्नागचम्पकश्चाच बकुलस्तु विशारदः । मधुपुष्पः सीधुगन्धः स्थिरपुष्पक इत्यपि ॥२४६॥ सुरभिर्श्रमरानन्दो मचामोदश्वर शारदी। करकः केसरे। धन्वी भन्दमन्दनो गृहपुष्पकः ॥२४७॥ योषास्यमधुरोऽपि स्याद्वीरपुष्पोहलश्च सः। खरपत्रा तु शेकाली शारदी पुष्पवर्षिगाी ।।२४८॥ केतकी तीक्ष्णपुष्पी स्याद्विफला ध्रुलिपुष्पिका । स्यान्मेध्या कग्टकदला शिवद्विष्टा नृपिष्रया ॥२४६॥ स्थिरगन्धा दीर्घपत्रा ऋकचा गन्धपुष्पिका । स्यादिन्दु किलका थान्या कनक प्रसवा च सा ॥२५०॥ हैमी कनकपुष्पात्र कामखद्गदला पुनः। विष्टारुहा वज्रहा सुवर्णादपि केतकी । ॥२५१॥ सिन्द्रवीरयोः पुष्पा सुमना तु सुरिप्रया। संध्यापुष्पा राजपुष्पा मनोज्ञा तिलभाविनी ॥२५२॥

[॰] गन्धस्तु ^{B} २ मादश्र ^{kC} ३ मदने। ^{B} ४ द्रद ^{B} १ दिस्र ^{B} ६ मने।ज्ञ

केतकी मालती जाती गन्धा सुदृढयोरि । जनेष्टा सुकुमाराथ मुद्गरो विटवन्नभः ॥२५३॥ गन्धसारः' सकृत्पर्णः कर्दमी वृत्तपुष्पकः । श्रतिगन्धो गन्धराजा जनष्टो भृङ्गवह्रभः ॥२५४॥ गेयप्रियः सुवृत्ता तु सुमनाः शिववस्त्रभा । सुशीता शतपत्री च सौरभ्याख्या द्विधा च सा ॥२५५॥ श्वेतारुणैः सुकुसुमैर्भद्र वल्ली तु मल्लिका । शीता भीरुप्रिया सौम्या गौरी च वनचन्द्रिका ॥२५६॥ नारीष्टा गिरिजामही चन्द्रिका मोदिनी मुनिः। दमयन्ती सिताथान्या मदनी तु कुमारिका ॥२५७॥ महिका वटपत्रा च सुगन्धा वृत्तमहिका। वृत्तपुष्पा च मुक्ताभा श्रीवही सुलभिया ॥२५८॥ वार्षिका⁻ त्रिपुटा^६ व्यस्ता सुरूपा मुक्तबन्धका । सैवोक्ता षट्पदानन्दाऽनेकनिर्देशगोचरा ॥२५६॥ विशेषात्फलपुष्पेश्च दीर्घसूक्ष्मेः सुवर्त्तुलेः। कस्तूरीमिकका सा तु कस्तूरीवासना च या ॥२६०॥ ^{¹°}प्रातर्विकस्वराप्येकाप्यन्या साय⁻ विकस्वरा । सास्फोता वनमल्ल्याख्या वासन्ती मधुदूतिका ॥२६१॥

९ सप्तपर्शः ^{kC} २ गन्धप्रिया ३ सुमना ४ स्याद्विपा ^{B} १ मेंदवल्ली ^{B} ६ देम-यन्ति ^{k} ७ मोदिनी ^{B} मदयन्तीत्यन्यत्र $^\mu$ वार्षिकी ^{B} ६ त्रिपुरा ^{k} १० मातर्घिकासा-प्येकाथा ^{B}

प्रहसन्ती महाजाती मध्वाढ्या चाथ यूथिका । माधवी गणिकाम्बष्टा मोदिनी बालपुष्पिका ॥२६२॥ भृङ्गानन्दापि^र गन्धाढ्या सुगन्धा तु मनोहरा । युवतीष्टा सुवर्णाह्वा शिखगडी नागपुष्पिका ॥२६३॥ हरिता व्यक्तगन्धा च^र पीतयूष्यथ कुंजकः । महासहा वृत्तपुष्पः कग्टकाढ्योतिकेसरः ॥२६४॥ विकुतः संकुतः खर्वीथार्घाहीं हरिवछभः। मुचुकुन्दश्च सुदला बहुपुष्पः सुपुष्पकः ॥२६४॥ लदमणो रक्तप्रसवः करुणी ग्रीष्मपुष्प्यपि । रक्तपुष्पा सारुगी स्याचन्द्रवही तु माधवी ॥२६६॥ भृङ्गप्रिया भद्रलता भूमिमग्डलभूषणा । सुगन्धा^३ गणिकारी तु काञ्चनी गन्धपुष्प्यपि ॥२६७॥ श्रिलिमोदा च वासन्ती सास्यान्मदनमोदिनी । मुचुकुन्दस्तु कुन्दोऽपि महागन्धो मने।हरः ॥२६८॥ मदनोऽपि सदातारमुक्ताभ्यः पुष्प इत्यपि । श्रष्टहासा मनोज्ञः स्याद्रनहासाथ शाम्भवः ॥२६६॥ शिवादापीड श्राह्णादो मल्ल्यङ्केष्टश्च सुव्रतः। बकः पाशुपतश्चापि वसुकः क्रमपूरकः ॥२७०॥

१ मै।द्वाC २ धे B ३ पीतपुष्पोध कंजकः B ४ सुगन्धी B १ महा-कुन्दो KC ६ द kC

केविका कविका केवा भृङ्गारी नृपवछरी। भृद्गमारी महागन्धा राजकन्यार्कवह्नभः ।।२७१॥ बन्धूको बन्धुजीवोऽपि पुष्पो रक्तोष्ठयोरपि। बन्धुश्च बन्धुकः पुंसि बन्धुरो वन्धुलो द्वयोः ॥२७२॥ मध्यंदिनस्त्रि संधिस्तु संधीवेली सदाफलः। स संधिकुसुमे।ऽथ स्याद्रक्तपुष्पा जवा जया।।२७३॥ श्रोड़का^र प्रातिका सूर्यप्रिया चापि यवा पुनः । · श्रस्यास्तु कुसुमे वज्रपुष्पं स्याद्रमरी त्वपि^६ ॥२७४॥ भ्रमरारिर्मासपुष्पी कुष्टारिस्तरगी तु सा। ° सहाकुमारी गंधाळ्या सुदला चारुकेसरा ॥२७५॥ बहुपत्रा रामभृङ्गप्रियाप्यथ महासहा। महती राजतरुणी 'सुपुष्पोप्यमिलातकः ॥२७६॥ सुवर्णपुष्पकाम्लाताऽथान्या रक्तामिलातकः । प्रसवः स्यात् कुरवको रक्तात्सभसलोत्सवः ^१ ॥२७७॥ मधूत्सवप्रसवोऽपि रामालिङ्गनकामुकः। सुभगो रामप्रसवः सपीतः किङ्किरातकः ॥२७=॥ कुरगटकश्च फलकः पीताम्लानश्च पीतनः। कुसुमः स्याःकुरवकः सादासी नीलपुष्पिका ॥२७६॥

[।] भा B २ रक्तीवयोरिप B ३ सन्ध्य C ४ संध्या B १ भ्रोद्का B ६ स्वपि Ck ७ साहा B π पत्रो B ६ स Ck १० त्सु B

नीलाम्लानश्छादकः स्याद्बाला चार्त्तगला च सा । भिग्टी कग्ट ' क्रूरग्टः स्यात्पीता सेंहचरी च सा॥२८०॥ सैव शोणा कुरवकः कग्टकिन्यथ रक्तका। उष्ट्भागडी^३ रक्तवर्णले।हितेभ्यश्च पुष्पिका ॥२८१॥ श्रिस्रियां तगरो 'वक्रो विनम्रः' कुञ्चिता नतः । स्याच्छदो^६ नहुषो° दग्डहुर्षो हुर्षण इत्यपि ॥२८२॥ कालानुसारकं राजहर्षणं पार्थिवं पुनः । पिग्डीतगरकं चेत्रं दीनं जिह्वं मुनिस्तु ना ॥२८३॥ गन्धोत्कटोऽपि दमना दान्ता जटिलदगिडनौ । पाग्डुरागो[≒] ब्रह्मजटा विनीतो देवशेखरः ॥२⊏४॥ पत्री पत्रविवेकाऽपि पुगडरीकाऽपि पत्रकः । ¹°तद्वत्तपस्विस्थूलाभ्यां वन्ये तु मदनार्थकः ॥२⊏५॥ वनादिनामपर्यायोप्यथ त्रिदशमञ्जरी । तुलसी सुभगा तीवा पावनी विष्णुवस्त्रभा ॥२८६॥ सुरेज्या सुरसा श्यामा कायस्था सुरदुन्दुभिः। ''बहुनो मञ्जरी पत्रा भृतन्नी स्थ्रलपत्र्यपि'े ॥२८७॥

[।] कण्टः B २ सहचरी B ३ उरआण्डी B ४ रक्तो B ४ विनम्नः Ck

१० स्याज्व B-kC ११ बहुलो B १२ मूल्यपि B

गौरी स्यादृद्धिविधा कृष्णासिताभेदात्फणिजकः । खरपत्रो मरुवका गन्धपत्रः समीरणः ॥२५८॥ बहुवीर्यः शीतलकः सुराह्वो मरिचाऽपि च। जम्बी रः प्रस्थकुसुमा द्विविधोयमथार्जके ॥२८६॥ चुद्रात्पर्णश्च तुलसी कुठेरोऽपि कडिञ्जरः। ^४पुर्वार्जकश्चोप्रगन्धः सुमुखस्तु सितार्जके ॥२६०॥ पत्रो वटपुटाभ्यां स्याद्वेषुगठो भूरिगन्धकः । कृष्णार्जकः कालुमाला मालुकः कृष्णमालुकः ॥२६१॥ दोषक्केशी विषव्नः स्यात्सुगन्धिर्वनवर्वरी। प्रसन्नकः सूक्ष्मपत्रो निद्रात्तुः *शोफहार्यपि ॥२६ २॥ सुमुखा गङ्गपत्री तु गङ्गापत्री सुरङ्गका । ^६पाची मरकतः पत्री मह्या^० हरितपत्रिका ॥२६३॥ श्रिरिष्टा सुरभिश्राथ बालकेाऽस्त्री तु शीतलम् । पर्यायः 'केशजलयोर्ह्वविरं' हिरिवेरकम् ॥ १६४॥ वरहिष्ठं च बर्हिष्ठमुदीच्यमपि कथ्यते । स्यात्तिक्तं वारिपर्यायं वर्वरः ' सुमुखः पुनः ॥२६४॥

श सा द्विचिधा kC २ त्पिशाजकः kC ३ रप्रस्थ B ४ पुंखा B ४ शोक B ६ नाची B ७ माजी B π शीतलः B ६ कुश B १० द्वीरेरं B ११ वर्षरं-सुमुखं B

'गरघ्नो गन्धपत्रः स्यात्यूतगन्धः' सुराईकः । क्रुष्णवर्वरकः स्वास्यः सपूर्णं देवपर्णकम् ॥२६६॥ स्यादेवाईं चीरमा च सूक्ष्मगन्धेभ्य इत्यपि। पर्गं चाथ महानन्दा गन्धाढ्या रामशीतला ।।२६७॥ रामाथ शाल्मली चापि स्त्रियां शाल्मलिरित्यपि। °चिरजीवी पिच्छलः स्याच्छाल्मलिन्यपि पूरगाी २६८ रक्तोत्पलस्तूलवृत्तो रम्यपुष्पः कटुद्रुमः । मातोप्यथ श्रवः श्रङ्को रसो माचा ततः पुनः ॥२६६॥ श्रपि °पिच्छलसारः स्याल्मलीवेष्ट इत्ययम् । तत्तूलइन्द्रवाताभ्यां तूलं क्षीबे मरुद्ध्वजम् ॥३००॥ म्रीष्महासं वंशकफं वृद्धसूत्रकमित्यपि^६। रोहीतका रोहितका रोही श्रीहनिबर्हणः ॥३०१॥ सदाप्रसूनो दाडिम्बपुष्पः स्यात्कूट 1°शाल्मली। कुशाल्मली बृहद्बल्कः स्याद्विरेचन इत्ययम् ॥३०२॥ सितपुष्पोप्येकवीरो महावीरः सुवीरकः । रोहितेया रौहतः ' स्यात्तद्वद्रौहित इत्यपि ॥३०३॥

१ गरघ्रो k C २ पूर्तर्गेन्धः B ३ सस्यात् B ४ स्थिर B ४ पिच्छिलः B ६ पुष्पकदुदुमः kC ७ पिच्छिल B π जः B ६ मित्यथ B ४० हकुट B १ १ रोहियाः C

एकादिवीरपर्यायः स्यादयो रक्तकेसरः। पारिभद्रो निम्बतरुर्मन्दारः पारिजातकः ॥३०४॥ कृमिक्नो रक्तकुसुमा बहुपुष्पोऽय कगटकी। खदिरो रक्तसारश्च खाद्यः पत्री चितिः स्त्रियाम् ॥३०४॥ वक्राङ्गो बालतनया मुशल्योऽपि मुसल्यवत्। गायत्र्यपि च पुंसि स्यात्सारद्भुर्दन्तधावनः ॥३०६॥ बालपत्रोऽपि कुष्ठारिर्मेध्योऽय कदरोऽपरः । श्वेतसारः कार्मुकः स्यात्सोमसारः पथिद्रुमः ॥३०७॥ सोमवल्का नेमिवृत्तः कुब्जकगटक इत्यपि। रक्तसारः सुसारः स्याद्रक्ते विट्खदिरस्तु सः ॥३०८॥ मरुजः सारखदिरः कालस्कन्धोऽपि गारटः । बहुसारः पत्रतरुरम्भाजा रिरिरः स्त्रियाम् ॥३०६॥ इरिमो वीरमेदश्चाप्यसिमेदश्च मेदकः। दाना संदानिका चापि सैवोक्ता खदिरच्छटा ॥३१०॥ शमी तु केशदमनी शान्ता तुङ्गा शुभंकरी। ह्रविर्गन्धा^४ शिवेशाना सुरभिः पापनाशनी ॥३९१॥ मङ्गलापि तपस्वीष्टा भेध्या दुरितपावनी। सुभद्रा शङ्ककलिका भद्रासक्तु फली शिवा ॥३१२॥

१ पमः B २ मोदटः B ३ ज्येरिB ४ न्धोB ४ मद्याB ६ फलाB

^¹सक्तुफलापि विजया शान्ता चाप्यपराजिता । शुभाष्यथ शमीरः स्याच्छम्यारु रिप पुंस्युभा ॥३१३॥ श्रथ व्रव्रकर्व्रौ कराटा खदीर्घकराटकः । पंक्तिबीजो गुग्गुलाचो गाश्यङ्गस्तीक्ष्णकगटकः ॥३१४॥ कपान्तकोऽजभद्रःस्याद् दृढवीजोप्यथापरः। शुक्रशाकः स्थूलकग्टश्छत्राको जालवर्दुरः ॥३१४॥ रन्धकगटस्तनुच्छाया थारिमेदो रिमेदकः। गोधास्कन्धोपीरिमेदः पूतिमेदोऽहिमारकः ॥३१६॥ ^४पलागडुस्तु कटुः पञ्चवर्द्धनः पञ्चरक्तकः । इस्ताञ्जनविधौ शस्ता जीर्गाज्वरहरश्च सः ॥३१७॥ पञ्चकश्चाथ श्रुलारिगैरिवो विषकगटकः। तीक्ष्णकराटः क्रोष्टुफले।ऽतिगन्धस्तापसद्भमः ॥३१⊏॥ पूतिगन्धस्तैलफलस्तनुपत्रोऽनिलान्तकः । पुंस्तियोरिङ्ग् दीपुंसीङ्ग्दपत्रो मुनिद्रुमः ॥३१६ ॥ यन्थिलः क्रुकरो गृहपत्रः स्यात्कररः पुनः । करीरेाऽपि च कारीरो ^१ निःपत्रस्तीक्ष्णकगटकः ॥३२०॥ सुधा स्तुही स्तुक्स्त्रियः स्युः चीरी निस्त्रिंशपत्रकः। शाखापत्रो महादृक्तः सेहुएडे। वज्रकएटकः ॥३२१ ॥

१ सक् B ३ च्छ्रस्वारु B ३ वर्षर: kC ४ पकाण्डुस्तु कुट्ट: Ck १ निपन्न B

बहुशाखः चीरकाग्डाे गग्डीराे दग्डवृत्तकः। हुगड़े। वनारिनेत्रारिर्भद्दो व्याघनखः पुनः ॥३२२॥ वज्री समन्तदुग्धान्या स्नुहा वज्रा गुडा गुला। स्नुहिः सिहुगडे। वज्रद्रुर्धारापूर्वा स्नुही पुत्रा^३ ॥३२३॥ त्रिधाराप्यथ कन्यारी कन्थरी तीक्ष्णकगटका । तीच्यागन्धा दुःप्रवेशा दुर्द्धर्षा "कन्थकाप्यथ ॥३२४॥ रुवुर्वातारिस्तरुणश्चित्रो गन्धर्वहस्तकः । व्याघपुच्छो वर्द्धमानः श्वेतैरग्रहोऽप^रमग्डकः ॥३२४॥ पञ्चाङ्गुला दीर्घदगडे इत्रुकी रुबुका वकः । वर्ष्धमानस्तत्र रक्ते स्यादृव्याघो हस्तिकर्णकः ॥३२६॥ उरुवुश्चोरुवृकोऽपि चञ्चुरुत्तानपर्णकः । ⁵करप[े]ः पञ्चनखस्तत्तुः स्निग्धे।ऽपि मस्करः ॥३२७॥ एरगडो मगड श्रामगडो प्यमगडश्च व्यडम्बनः। व्यडम्बकश्चित्रचञ्चुरादगडस्त्रिपुरः स च ॥ ३२८॥ हस्वैरगडश्चित्रदगडः ^{१०} स्थूलदगडे।ऽपरोप्यथ । बाटा बदरिका बाटी गालिका शत्रुकरहकः ॥३२६॥ कगटकी चतुरङ्गाह्वाप्यथ वह्डीकरञ्जकः। दुःस्पर्शोऽपि कुवेराचाः स्यात्कगटफल ११ इत्यथ ॥३३०॥

९ दह्B २ कुण्डोB ३ युवाBk ४ कथकाB १ थB ६ दण्डोB ७ वु कःBम वर B ६ स्तल:B १० वीज:B ११ इत्यपि B

कारी कार्यापि गिरिजाप्यति पत्र्यपरा पुनः । क्रग्टकार्यथ राटस्तु ^३तर्दनो वस्तिरोधनः ॥३३१॥ य्रन्थिधारा ^{क्ष्}गोलघटाफलः पिग्डीतकः पुनः। तगरः शल्यकेडर्योः मदनः करहाटकः ॥३३२॥ °कगडालाऽपि विषान्मुष्टिफला हर्षोऽप्यथापरः। महापिग्डीतकः स्निग्धपिग्डीतकवराहकौ ॥३३३॥ कटुपर्गोऽय कृच्छारिः चुधाकुशल इत्यपि । ⁻पील्वन्तरे। वीरवृत्तो दीर्घमूलोऽथ तारटी ॥३३४॥ 'खर्बुरा तरटी तीवा रक्तवीजाथ शीतला। श्रीवर्ह्धी शिववह्री च कगटवह्नी दुरारुहा ॥३३५॥ ग्रम्ला कटुफला स्वच्छा सैवाप्यन्या निकुञ्चिका । स्यादम्लकुंचिका कुञ्ज "वल्लयाथ नृपित्रयः ॥३३६॥ रामवर्णोऽ''पर्वदराडे। दीर्घोप्यथ नदीभवः। ¹³यावनालोदद्रत्वक् स्यात्वरपत्रो नदी स च ॥३३७॥ शरो बाग्र इषुः काग्रड^{११} उत्कटः सायकः चुरः। इचुरिचुरिकापत्रो विशिखोऽय महाशरः ॥३३८॥

[ा] कारिकायांB कारिकान्याC २ कृतिB ३ छुदैने।B ४ गोलB ४ फल ६ केंड्रयोंCk ७ काण्डालो B = विस्वCk पिस्वC विस्पाB ६ खर्जू राB १० वस्व (स्त्य) प्यथB ११ वशोKC १२ यावनाल इत्यद्धें केवल B पुस्तके दश्यते १३ इस्कट इस्यन्यत्र ।

बहुमूलः स्थ्रलशरो दीर्घमृलोय रञ्जनः। ^१ मुओ मुञ्जतृणाह्नः स्याद्बाह्मणस्ते जनाह्वयः ३३६ वानीरका मुञ्जनका ैहूरमूलो धृषतृगाः। बहुप्रजो दृढमूलः शत्रुभङ्गोऽथ काशकः ॥३४०॥ कागडेचुर्वायसेचुः स्यादिचु कागडे।ऽपि चेचुरः । कासेन्दुरिक्ष्वरिर्दर्भपत्रः शारद इत्यपि ॥३४१॥ नादेया लेखिनीकाग्रडः कच्छालंकारकः पुनः। सितपुष्पोप्यथाश्वाला नीरजः शर इत्यपि ॥३४२॥ ^६ग्रग्डा शिरिशिरा श्वेता स्यात्तदर्थस्तु वज्रकः। पूतो ह्रस्वः कुशो ब्रह्मपवित्रो यज्ञभूषणः ॥३४३॥ स्यात्सृच्ययः पुग्यतृणस्तीक्ष्णो^न याज्ञिकपत्रकः । श्रन्यस्तु शरपत्रः स्यात् हरिहर्भः पृथुच्छदः ॥३४४॥ दीर्घपत्रः सूच्मपत्रः पवित्रं चाथ वल्वजा'ः। त्रस्त्रियां^{११}हठपत्री स्यानृगोचुश्च तृगत्वचः ॥३४५॥ मौजीपत्रो दढतृगः पानीयाख्या दढजुरा ११। कत्तृयां भरोहिषतृयां पूतीकं यवदम्धकम् ॥३४६॥

१ मुआB २ द्वाह्यो रामजनाहूयःB ३ द्रस्तमुलोहवन्णःB ४ दिष्ठः काण्डोkC ४ द्वरःB ६ तुङ्शारिशिरा रवेतदर्भस्तु वज्रकः पुनःB ७ हस्बकुशोB म स्तीक्ष्णी यज्ञीयkC ६ हरिर्दर्भःB १० वलवजाःB ११ हटB १२ द्वरःB १३ रोहिषB

श्यामकं चामकं 'चाम्यं दृढकागडं दृढच्छदम् । द्राघिष्ठं दीर्घतालं च तिक्तसारं तु कुत्सितम् ॥३४७॥ नला नाला नडः कुच्चिरन्ध्रकः कीचकः पुनः। वंशान्तरोपि धमनः शून्यमध्यो विभीषणः ॥३४८॥ बिद्रांशाऽपि मृदार्वशात् पत्रः स्यान्नालवंशकः। श्रपि पोटगले। वन्ये^३ देवनालो महानडः^४ ॥३४६॥ नलेात्तमः ' स्थूलनडः स्थूलदगडः सुनालकः । सुरद्रुमाऽय हरिता नीलदूर्वा च शाम्भवी ॥३४०॥ श्यामा शीता शतयन्थिर्मङ्गला सुभगा जया। शतमूला तृष्णवल्ली पूतिहुन्त्री महे। पधी ॥३५१॥ श्रमृता विजया पूता °शिवेष्टा च शिताप्यथ । श्वेतदूर्वा सिता चएडा गोलोमी सुरवह्नभा ॥३५२॥ ⁵ दुर्मरा भार्गवी भद्राऽनन्ता दिव्या सितच्छदा । गीरा विघ्ने शानकान्ता अमृता स्वच्छेचुपर्विका ॥३५३॥ स्यात्प्रचएडा श्वेतकाएडा वीर्या काएडा सहस्रतः। मालावल्ल्यतियन्थिभ्यो दूर्वा स्याद्यन्थिमूलिका ॥३५४ यन्थिला विह्नि मृलयन्थिः स्यात्पर्ववल्ल्यपि । रोह्तत्पर्वीथ^१° गगडाली गगडदूर्वा च वारुगी ॥३४५॥

१ वाम्यंB २ वमनःB ३ वन्योB ४ नहःB १ नडोत्तमः ६ मूलीB ७ शिवेष्टेB ६ दुर्भराB ६ विश्वेB १० चB

मस्याची श्यामलयनिथर्यनिथला यनिथपिर्धका । सूचीपत्रा श्यामकागडा 'कलायाप्यथ कुन्दुरुः ॥३५६॥ कन्दुरुदीर्घपत्रश्च रसालाऽपि खरच्छदः। सुतृणः वेत्रसंभूता भिगटी स्यान्मृगवह्नभः ॥३५७॥ ^रभूतृणो रोहितो भृतिर्भृतीकश्च कुटुम्बकः । मालातृगः श्रमालंवा गुच्छलस्त्वति^४गन्धकः ॥३५८॥ श्रतिच्छत्रो गुद्यबीजः सुगन्धिः पुंस्त्ववियहः। व्यङ्गरोधश्च^४ वधिरोप्यन्यो भूतृण इत्यपि ॥३५६॥ सुरसः सुरभियन्थिः स च स्यान्मुखवासनः । सुगन्धिरूषरो^६ भूरिपत्रोऽपि च तृगोत्तमः ॥३६०॥ इचुदर्भां सुदर्भा चाप्यश्वालुस्तृणपत्रिका। गामूत्रिका रक्ततृणा चेत्रजा कृष्णमूमिजा ॥३६१॥ शिल्पिका शिल्पिनी शीता चेत्रज्ञा च मृदुच्छदा। निश्रेणिका श्रेणिका च नीरसा वनवल्लरी ।।३६२।। श्रश्ली शष्पं वालतृणां यवसं तृणमर्जुनम् । तृगानां संहतिस्तृग्या नड्या तु नडसंहतिः ॥३६३॥ गर्भोटिका तु जठरी धुनीला च जलाश्रया। मृदुयन्थिस्तु मर्जुरः ^{१०} सुतृणो मृदुपत्रकः ॥३६४॥

९ कलापाप्यथ तुम्बुरः २ सृतृणः ^{K} ३ भूत्पूगो ^{B} ४ स्त्वेति मंचकः ^{B} ४ बिधरायान्ये ^{B} ६ रूखरो ^{B} ७ इंदुर्दभां ^{B} ^{B} च नेत्रजा ^{B} ६ जनुषी ^{B} १० मजुरः ^{B}

धेनुद्ग्धप्रदश्चापि तृणाढ्यं तु मृगप्रियम्। पत्राढ्यं पर्वततृगां वंशपत्री तु जीरिका ।।३६५॥ जीर्ष्यपत्र्यथ मन्थाना हरिता दढमूलकः । पह्णीवाहे। दीर्घतृगः सुपत्रस्ताम्रवर्णकः ॥३६६॥ श्रम्लकागडं पटुतृगं तृणाम्लं लवणानृणम्। कनिष्ठिकं 'तु शूकाढ्यं शूकं शूकतृणार्थकम् ॥३६७॥ पग्यगन्धोऽस्त्रियां पत्रा कङ्कृणी प्रायदा च सा। दीर्घकाग्रङः काग्रङगुग्रङच्छत्रगुंछिस्त्रकाग्यकः ॥३६८॥ नीलपत्रस्त्रिधारः स्यादृवृत्तगुगडो जलाश्रयः । ग्रग्डोऽय ग्रण्डकन्दः स्यात्स्त्रियां पुंसि कसेरुकः ॥३६६॥ इन्तुमुस्ता सृकरेष्टा सुगन्धा गन्धकन्दला। चिया दुग्धदा गौल्या सुनीला चेत्रजा हिमा ॥३७०॥ गुगडासिनी तु गुगडाला चिपिटा गुंछमूलिका। तृग्पपर्णी जलावासा पृथुला नवविष्टरा ॥३७१॥ जलस्रवा^र मृदुलता पिच्छिला महिषी प्रिया। श्रशाखा शूलपत्री च स्याच्छली धृम्रमूलिका ॥३७२॥ पिरिपेह्नं^६ स्रवं वन्यं शतपुष्पं° पुटंनटम् । गोनर्दं गोपुटं दासपुटं स्याज्जीर्शबुव्नकम् ॥३७३॥

[ा] प्रकं ^{B} २ क $\mathbf{e}$ गुनी ^{B} ३ सुबीजा ^{B} ४ पर्यास्तला ^{B} ४ श्रवा ^{B} ६ परिपिलं ७ कुटं ^{B} $\mathbf{a}$ दासपुरमिस्यन्यन्न ।

'हिङ्गुलस्तु नदीकान्ता जलजा दीर्घपत्रकः। नदीजो निचुला रक्तः कामुकश्राय चरिडका ॥३७४॥ ब्रिन्नाद्भवाऽमृतलता गडूची^र मधुपर्णिका। ज्वरारिरमरा श्यामा विशल्यापि रसायनी ॥३७५॥ वत्सादनी इग्डलिनी वयस्थाऽमृतसंभवा। भिषक्षिया सुरकृता जावन्ती सोमवल्ल्यपि ॥३७६॥ नागपुत्र्यथ कन्दोत्थाऽमृता पिग्डगडूचिका। बहुद्धिन्ना बहुरुहा पिग्डालुः कन्दरोहिग्गी ॥३७७॥ मूर्वाऽमर्यमरा दिव्यलता तिक्ता मधूलिका । मधुश्रेगी भिन्नदशा त्रिपर्गी मधुमत्यपि ॥३७८॥ देवी मधुमती देवश्रेगी सैव सुखाषिता। पृथक्पर्णी च गोकर्णी लघुपर्यपि मारटा ॥३७६॥ तेजिखनी मधुदला दहना गोपविछिका। पीलुपर्णी स्निग्धपर्णी रक्तला च मधुस्रवा^४ ॥३८०॥ ज्वलिन्यथ^६ पटेालः स्याज्ज्वलनः कर्कशच्छदः । राजनामा कटुफलः पाग्डुः पाग्डुफलश्च सः ॥३⊏१॥ पञ्चराजीफलो नागफलोऽमृतफलश्च सः। कुष्ठकगड्वो°ररिवीं जगर्भः स्यात्कासमर्दनः ॥३८२॥

९ हिंजा (ज) ल्रस्तु $^{
m B}$ २ गुहूची $^{
m B}$ ३ दिनी $^{
m B}$ ४ कृतो $^{
m B}$ ४ अवा $^{
m B}$ ६ ज्वित-स्थि $^{
m B}$ ७ कन्दो $^{
m kC}$

ज्योत्स्नाथ मधुरा काकी काकेाली वायंसूलिका'। धाङ्चोली मेदुरा धीरा वीरा चीरापि शुक्कका ॥३८३॥ स्वादुमांसी वयस्था तु विषागी च पयस्विनी। काकाली मधुरा शुक्का चीरशुक्कापि जीवनः ॥३८४॥ माषपणीं तु ^२काम्भाजी कृष्णदन्ता । ^१माषा हंसार्द्रमांसेभ्यो मङ्गल्या हयपुच्छ्यपि ॥३८४॥ वज्रमृली शालिपर्णी कल्याग्णी पागडुरा घना । श्रात्मेाद्भवा बहुफली^६ स्वयंभूश्च विसारिगी ॥३८६॥ सुलभा मुद्गपर्णी तु शिम्बी मार्जारगन्धिका । शूर्पपर्णी चुद्रसहा काकमुद्रा वनोद्भवा ॥३८७॥ °क्करङ्गिका काशिलाथ काञ्जिका शशिविम्बिका⁻। जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीयाऽपि जीवना ॥३८८॥ जोवपुष्टा जीवदात्री जीवभद्रा सुपुङ्गला ।। शाक्त्रेष्ठा च शृङ्गाटी भद्रा माङ्गल्यदा च सा ॥३८६॥ च्चद्रजीवाथ^{१°} मधुरा जीवपुष्टा यशस्करी । प्रियंकरी पुत्रभद्रा बृहजीवन्तिकाप्यथ ॥३६०॥ सुजीवन्ती स्वर्णजीवी'' स्वर्णपर्णी हिमाश्रया । स्याद्धेमा हेमजीवन्ती तृण्यन्यिः सुपर्रायथ ॥३६१॥

१ सोबिका ^{B} २ काम्बोजीत्यन्यत्र ३ वृन्ता ^{B} ४ मायेति पाटः सर्वंत्र ४ यना ^{B} ६ बहुफला ^{B} ७ कुरङ्गिकः ^{B} ६ शिम्बिका ^{B} ६ सुमङ्गला ^{B} १० बीजा ^{B} ११ बीजा ^{B}

शिववह्यो तु शिवजा लिङ्गिनी शिववह्यिका । बहुपुत्री वित्रफला चगडाऽयस्तम्भिनीश्वरी ॥३६२॥ लेङ्गी स्वयंभूश्चगडाली कृतच्छिद्रा चु⁸ जालिनी। मृदङ्ग ^१वछिनी च्वेडा सैवोक्ता कृतवेधना ॥३६३॥ सैषा सुतिक्तघगटाली के।शातक्यथ मर्कटी। शूकशिम्बिः शूकशिम्बी शूकशिम्बा च वानरी ।।३६४॥ शूकिसम्बः शूकिसम्बी शूकिसम्बा जडाऽजहा। शुकशिम्बिः शुक्रशिम्बी शुक्रशिम्बा ततः पुनः ॥३६५॥ शुकसिम्बिः शुकसिम्बी शुकसिम्बा पुनश्च सा । शूकपिगिडः शूकपिगडी शूकपिगडा ततः परा ॥३९६॥ शुक्रपिगिडः शुक्रपिग्डी शुक्रपिग्डा च सा भवेत्। श्रात्मगुप्ता कपेः कच्छुः कच्छुः स्याद्दुरभिप्रहा ॥३६७॥ कपिरोमलता गुप्ता दुःस्पर्शा कच्छुराऽजया। प्रावृषेग्या च सेव स्याच्छुन्दरी° गुरुरार्षभी ॥३६८॥ लाङ्गली कुएडली चएडी केशरोमा महर्षभी। तीच्णी वराही रोमालुः स्यान्छिम्बी वनसूकरी ॥३६६॥ रोमवछी तिक्तवीजा कटुतुम्बी बृहत्फला। राजपुत्री कटुफला तिक्तबीजा च तुम्ब्यथ ॥४००॥

१ पत्रीB २ चर्छिB ३ व्वराB ४ तुCk १ विस्तिपिk ६ तत्पराB ७ तकन्द्र(पहु) री गुरुरार्षभाB π चण्डाB

स्यादाकाशार्थवल्ल्यर्था दुःस्पर्शाऽय गरा गरी। वेणीरुहा केाशफला घेारा रामशपत्रिका ॥४०१॥ कदम्बा कर्कटी देवदाली स्यात्सारमृषिका। दाली तुरङ्गी तर्कारी विषन्नी वृत्तकेशाका ॥४०२॥ वन्ध्यककेटिकी वन्ध्या मनोज्ञा कन्दवल्लरी। पन्था दिव्या पत्रदात्री भृतहन्त्रीश्वरी च सा ॥४०३॥ सुगन्धा सर्पदमनी श्रोकन्दा च कुमारिका। विषकगटकिनी तिक्तः तिक्ततुग्ड्यथ शंवरी ।।४०४॥ चित्रा द्रवन्ती कृशिरा सुकर्णी बहुकर्णिका । न्यप्रोधिकाऽऽखुकर्णी स्याच्चएडा भूमिचरी वृषा ॥४०५॥ ऐन्द्रेन्द्रवारुग्यरुगा विषद्मी कणकर्णिका। मृगादिनी चुद्ररुहा हेमपुष्पोन्द्र^४चिर्भिटा ॥४०६॥ सूर्याऽमरा पोतपुष्पी सुपर्णी चेन्द्रवल्लरी । रक्तेर्वारुविषलता वारुगी बालकप्रिया ॥४०७॥ गवाची सुफला माता तारिका विषवछरी। वृषलाची चुद्रफला विषशी^४ चामृताप्यथ ॥४०८॥ महेन्द्रवारुणी चित्रवही सौम्या महाफला। विशाला त्रपुसा दीर्घवङ्घी स्यात्त्रपुसीत्यपि ॥४०६॥

१ वन्ध्यCk २ यथाB ३ शंबरीB ४ चिभिंटीB ४ चामिषाB

यवतिक्ता महातिका दृढपादा च भर्पिणी। नाकुली नेत्रमीनापि शंखिनी पत्रतंडुली ॥४१०॥ तिक्ता माहेश्वरी यावी शाखिन्यथ 'घनेश्वरी। रौद्री जटा रहजटा सुगन्धा सुहवा पुनः ॥४११॥ ^४रुद्रा सौम्या रुद्रलता महाराजजटा च सा । पत्रवह्यी जटावह्यी रुद्राणी नेत्रपुष्करा ॥४१२॥ सुगन्धपत्रा सुरभिः सुभद्रा च सुपिङ्गला । ज्योतिष्मती स्वर्णलता सरस्वत्यनलप्रभा ॥४९३॥ दुर्वरा कटभी ज्योतिर्लता दीप्ता मतिप्रदा। मेध्याऽमृताथ लवणा काकाग्डी वायसादिनी ।।४९४॥ तेजोवती बहुरसा कङ्गुणी कनकप्रभा। सुवर्णनकुली तीच्णसुवेगा वायसीति च ॥४१५॥ तेजस्विनी शैलसुता सुतैला च यशस्विनी। श्रिप्रितीता सुरफला सौम्या लवणिकंशुका ॥४१६॥ श्रीलता भीर्लता तीव्राप्तिगर्भा चाप्तितः फला। पारावतपदी⁻ ब्राह्मी मेध्या मेधाविनीत्यपि ॥४१७॥ पीता धीरा पीततेला सितपुष्पी तु गर्दभी। दिधपुष्पाऽद्रिकर्णी च कटभी विषद्दन्त्रयपि ॥४१८॥

s sबसिपैंग्रीB २ धनेB ३ जदीB ४ रुद्धB ६ दनीB ७ श्रीर्रुताk B = पण्या नखपदीB

श्वेताऽपराजिता श्वेता नीलपुष्पी गवादिनी। महानीला नीलगिरि^र कर्णी स्यान्नीलसंध्यका^३ ॥४१६॥ व्यक्तगन्धा मोरटस्तु कर्गपुष्पो मधुस्रवः। धनमूलः पीलुपत्रः पुरुषः चीरमारटः ॥४२०॥ दीर्घमुलोप्यथ द्रोग्णी करम्भा पुष्पमञ्जरी। इन्दीवरा युग्मफला दीर्घवृन्तोत्तमारणी ॥ ॥ ४२१॥ नलिका वृत्तवह्री तु^र वस्तमेषान्त्रिका च सा। वृषगन्धाथ यज्ञार्हा यज्ञश्रेष्ठा धनुर्लता ॥४२२॥ स्त्री सोमयज्ञगुल्मेभ्यो वह्नी सैव द्विजिपया । सोमचीरा महागुल्मा सोमपर्याय इत्ययम् ॥४२३॥ पुंसि स्यात्सप्रतिपदमारभ्यापूर्णमासकम् । प्रत्यहं यत्र° पुष्पाणामुदयस्तत्त्वयः पुनः ॥४२४॥ श्रादर्शमथ तद्भेदा श्रंशुमान्रजतप्रभः । चन्द्रमाः कनकाभासः सर्वदा स जलेचरः । चित्रितः पाग्डुरश्चापि सर्पनिर्माकसंनिभा ॥४२६॥ वृत्ताप्रालम्बितावेतौ मुञ्ज¹ वांह्यशुनच्छदः । तार्च्याहितोऽपि श्वेताचो गायत्रस्त्रैष्टुभः पुनः ॥४२७॥

१ पुष्पाB २ टिरिB ३ सन्धिकाB ४ वृत्ता च सारणीB ४ वस्तुB ६ गुरुमB ७ पत्रB ५ नव्जतःC ६ पB १० मूजवानित्यन्यत्र ।

स्यात्पाङ्कः शाक्करोऽय स्यात्सीम्या महिषवज्ञरी। प्रतिसोमा पत्रवही काग्डशाखान्त्रवहिका ॥४२८॥ श्रन्या वत्सादनी सोमवल्ली विकान्तमेचका । पातालगारुडी ताचीं दीर्घकाएडा महाबला ॥४२६॥ दीर्घवल्ली हढलता वन्या गापालकर्कटी। चुद्रेर्वारुवीयसी तु काकाची काकनासिका ॥४३०॥ काकप्राणा काकतुगडी सुरङ्गी च सुनासिका। काकाचा^र तस्करस्नायुर्थ काकादनो पुनः ॥४३१॥ वक्रशल्या काकपीलुर्दुर्मोहा काकशिम्बिका । रक्तला वायसी काकरओं स्याद्वायसादनी ॥४३२॥ रक्ता तु रिकका गुञ्जा शिखगडी भिल्लभूषणा। सोम्या चूडामगिः कृष्णचूडिका कृष्णलाऽरुणा ॥४३३॥ शीतपाक्युच्चष्टाचान्य। श्वेतगुञ्जार्थका च सा । श्रम्भोज्य^भजान्त्री त्वावेगी गुञ्जका दीर्घवालुकः ॥४३४॥ वृद्धः केाटरपुष्पोध द्वितीया जीर्णदारुकः। सुपुष्पिका जीर्गाफली सृक्ष्मपत्राऽजराष्यथ ॥४३४॥ कैवर्तिका सुरङ्गा च लतावल्ली द्रमारुहा। रङ्गिणी वस्त्ररङ्गा च सुभगाय सुले। सका ॥४३६॥

९ वात्याक्तःB २ काकाचीत्याद्यर्थं C पुस्तके नास्ति ३ काइत्येकमचरं kC पुस्तकयोगांस्ति ४ म्राम्भोज्यB १ चB

ताली तमाली ताम्रा च सूच्मवल्ली पटुस्तु सः। नासासंवेदनः काग्डकदुः काग्डीर इत्यपि ॥४३७॥ करवल्ला तोयवल्ली सुकाग्डश्चाच जन्तुका । बहुपुत्रा जन्तुकारी जननी चक्रवर्त्तनी ॥४३८॥ तिर्यक्फला राजवृत्ता निशान्धा च सुपुष्पिका । कपिकच्छुकरोमापि जनेष्टा सृच्मवल्ल्यपि ॥४३६॥ रञ्जनी चमरी कृष्णवही दीर्घफला च सा। विदूलिका कृष्णरुहा यन्थिवल्ली सुवल्ल्यपि ॥४४०॥ तस्वल्ल्यथ कगडूरा वयस्थाऽरगयवासिनी। श्चत्यम्लपर्णी तीच्णा च वही सूरणवल्ल्यपि^३ ॥४४१॥ शङ्खपुष्पी तु शङ्खाह्वा सुपुष्पा कम्बुमालिनी। पीतपुष्पा तु भूलया मेध्या मलविनाशिनी ॥४४२॥ श्रावर्तकी तिन्दुकिनी विभागडा च विषागिका। चर्मरङ्गा मनोज्ञाथ कर्णस्फोटार्छ रचन्द्रिका ॥४४३॥ चित्रपर्णी स्फोटलता 'त्रिपुरा चन्द्रिकाप्यथ । महावल्ली काष्ठवल्ली कट्वी कटुकवल्लिका ॥४४४॥ कदुश्चापि सुवल्ली च सुकाष्टा पशुमेहनी। ते।यवल्ली वृत्तरहा घनवल्ल्यमृतस्रवा ॥४४४॥

९ च ${f B}$ २ गण्डूरा ${f B}{f k}$ ३ मित्यिप ${f B}$ ४ पुष्पी ${f B}$ स्पी (स्फी) ता ${f B}$ ६ त्रिपुटा ? ७ चकर्रीकडु ${f C}{f k}$

श्वेतपुष्पी पुत्रदात्री बृत्तपत्रा सुवल्लरी। गन्धालुर्भ्रमरी वेशा जाता वातारिकाप्यथ ॥४४६॥ पत्रवल्ली दीर्घवल्ली खरपर्णी विषादिनी । स्रम्लातकी सुपर्गी च पलाशी काञ्जिका च सा ॥४४७॥ श्रम्लपत्री रसाम्ला स्यादय स्युः चुपजातयः। श्रहिच्छत्रा मिसिर्योषा शताह्वा पे।तिकाशिका ॥४४=॥ स्ववाग्वज्रभूरिवनशतेभ्यः पुष्पिका पुनः। संघातशतसृक्ष्मेभ्यः पत्री छत्रा चै कारवी ॥४४६॥ सुगन्धा माधवी चाथ सुपुष्पा सुरसापि च । सुरसा तालपर्णी⁸ च निःश्रेया वनजापि सा ॥४५०॥ श्रवाक्पुष्पा^र शीतशिवा शालिनी मधुराप्यथ । शालिपर्णी तु सुदला दीर्घमूला सुपर्णिका ॥४५१॥ विदारिगन्धा^६ सुमतिर्दीर्घपत्री ग्रहा ध्रुवा°। कुमुदा पिच्छिरा⁻ सौभ्या नद्याम्रस्तूपदंशकः ॥४५२॥ समष्टीलः केाशफलः केाशाम्रश्चाम्रगन्धकृत्। गरडीरश्चाथ बृहती वार्त्ताकी स्थूलकरहका ॥४५३॥ महती सिंहिकाऽकान्ता सुगडाकी राष्ट्रिका कुली ! कगटाली कट्फला कगटतनुः कगटालुरित्यपि ४५४

९ आंमरीB२ वतारिकाB३ केरवीB४ ताळपर्णी तु निश्रेणिर्निश्रेणीBनिःश्रेयेत्यस्य स्थाने मिश्रेयेत्यन्यत्र । १ पुष्पीCB६ विदारीत्यर्थे पुस्तके नास्ति ७ ब्रुहाB६ स्थिराB६ ळताB

डेालरी वनवृन्ताकी बहुपुत्री महोटिका। श्रथान्या बृहती पुत्रप्रदा बहुफला च सा ॥४५५॥ 'रुषाङ्गा जविका पीततगडुला धत्रलाऽपरा । सा तु श्वेतबृहत्यर्थाऽयाप्यन्या क्रग्टकारिका ॥४५६॥ चुद्रकरा कराटकिनी 'दुःस्पर्शा द्राविगा पुनः चुद्रा व्याघी चुद्रफला निदिग्ध्यथ सितात्तरा ।। ४५७॥ करारारिका चेत्रदूती लक्ष्मणा कपटेश्वरी। स्यान्निःस्नेहफला रास्ना नाकुली च प्रियंकरी ॥४४८॥ गर्दभी चन्द्रिका रामा क्किन्ना सैव महौषधी। सा चोक्ता कदुवार्त्ताकी पृक्षिपर्णी तु मेखला ॥४५६॥ शृगालविन्ना कलशी धावनी च महाग्रहा। लाङ्गूलिका सिंहपुच्छी पृथक्पर्णी १ शृगालिक ॥४६०॥ दीर्घपर्णी चित्रपर्णी श्रपुच्छा चाथ गोचुरः। महाङ्गः कगटकी बालदंष्ट्रः स्याद्भद्रक्रगटकः ॥४६१॥ दुश्चंक्रमः श्वदंष्ट्रः स्याद्गोक्ष्यटोऽपि चुराङ्गकः । त्रिकगटकस्तु चुरकः षडङ्गो बहुकगटकः ॥४६२॥ पलंकषः कगटफले। वनश्रङ्गाटकः करी । चुद्रचुरश्चेचुगन्धः स्यादुकगटे। यवासकः ॥४६३॥

⁹ सर्माङ्गाB २ दुःस्परोा द्राविणी च साB ३ सितेतराB ४ पृष्ठपर्धा तु मौखलाB ४ धमनीCk ६ पत्री श्रुगालिनीB ७ कण्टकाB = थ वासकः

यासाऽनन्तो बालपत्रः समुद्रान्तो मरूद्रवः । त्रिकरटकः सूक्ष्मपत्रो विषन्नो विषकराटकः ॥४६४॥ सुदूरमृलः कटुकश्चाल्पका बहुकग्टकः । चुद्रेङ्गुदी तीक्ष्यगन्धो गन्धार्यधिककगटकः ॥४६५॥ वृषोऽटरूषः सिंहास्या वासका घाटरूषकः । शितपर्णी वाजिदन्ता भिषङ्भाता वसादिनी ॥४६६॥ वाशाका वाशका वाशा वाशका वाशकः पुलान्। वासाका वासिका वाजी वासकी वाजिदन्तकः ॥४६७॥ श्रटरूषोप्यटरुषस्तद्व चाटरुरित्यपि । वासापि सिंही भपर्याया सृच्याख्यस्तु शितावरः ॥४६ ८॥ सूचिपत्रः शीतवरः स्वस्तिकः पुरुटः शिखी । मेधाकृद्याहकः सूची कुक्कुटःसुनिषणकः ॥४६६॥ बभ्रः श्रीवारके। धन्वयवासस्तु दुरालभा। ताम्रम्ला दुरालम्भा विरूपा दुरवयहा ॥४७०॥ प्रबोधिनी सृक्ष्मदला धन्त्री पुंस्यपि कच्छुरा। विशारदा तू ष्ट्रभचाऽजभचा मरुसंभवा ॥ ७१॥ वही कगटारिका चुद्रफला चुद्रदुरालभा । वहुक्रण्टाग्निधमनी राजमाता धमन्यपि ॥४७२॥

[ः] ज्ञेB २ वाशाकेत्यर्थंC पुस्तके नास्ति वासकेतिपदं ^{B} पुस्तके नास्ति ३ वासी ^{B} ४ पर्यायाः ^{CK} ४ सूद्यप्रस्तु ^{B} ६ कुक्कुरः ^{B} ७ बश्चः ^{B} म दुरोछभा ^{B} ६ गजमोता ^{B}

वाक्ची सुप्रभा सोमराजी शीता शितावरी। सुवल्ल्यवल्युजा राजी चन्द्ररेखा सुविक्किका ॥४७३॥ सोमवर्छा काकमेषी काम्भोजी पूर्तिगन्धका। कालमेषी कालमेशी वागुची कालमोचिका ॥४७४॥ चन्द्राह्वाऽजा कृष्णफला शर्णपुष्पी तु लोमशा। बृहत्पुष्पी स्थूलफला शिंगिका^{*} शणघिरिटका ॥४७४॥ पीतपुष्पी माल्यपुष्पी सृक्ष्मपुष्पी तु षष्टिका । सूच्मपर्गी चुद्रशागापुष्प्यथ श्वेतपुष्पिका ॥४७६॥ महासिता वृत्तपर्णी शरार्थेभ्यस्तु पुङ्किका । सैव श्वेता द्वितीयाथ कगटालुः कगटपुङ्खका ॥४७७॥ कटुतिक्तस्तु चमना माल्यपुष्पा निशाचरः। स्यादोर्घात्पस्तवः° शाखस्त्वकसारः शाण इत्यथ ॥४७⊏॥ श्चम्बष्ठाम्बालिका वाला⁼ शरालाम्श्राम्बिका पुनः। स्यान्मयूरी गन्धफला दृढवल्का च पाशिका ॥४७६॥ मुखमाची चित्रपुष्पी छिन्नपत्रयथ शोधनी । नीला नीला तालपत्री राज्ञी काली महाफला ॥४८०:। नीलिनी ' नीलपुष्पी च श्राफला ' मन्येलमे चिका । कृष्णला रजनी भद्रा भारवाही महाबला ॥४८१॥

१ शान्ता ^{B} २ लेखा ^{B} ३ काम्बोजी ^{B} ४ चन्द्राद्वीजा ^{B} ४ शािक्ता ^{B} ६ पर्या ^{C} K ७ शाखात्वक्सारः ^{B} म शशला ^{B} ६ ५.जी ^{B} १० निबनीति पाटः सर्वेत्र ११ उयेल् ^{B}

क्कीतनी चारटी श्यामा गन्धात्पुष्पा च पुष्यपि। स्थिररङ्गाञ्जनकोशी राजनील्यपरा पुनः ॥४८२॥ केशाहीं श्रीफुली 'तुत्था मह नीली खरच्छदा। गोजिह्वाधोमुखात्पुष्पी^३ भृतोत्मादहरीत्यथ ॥४⊂३॥ श्रपामार्गः शैलरिकः कागडकगठो मयूरकः। करमण्डलिका भंटश्रमत्कारश्च कंटकी ॥४८॥ खरमञ्जर्यधःशल्यः किण्ही पिङ्क्तिकग्टकः। प्रत्यक्षुष्पा दुर्प्रहः स्यात्कुब्जा मर्कटिपप्पली ॥४८५॥ धामार्गवोपि चवका मालाकगरोऽपि मर्कटी। रक्ते तत्राघट्टकः स्यात् चुद्रापामार्ग इत्यपि ॥४८६॥ रक्तबिन्दुर्दुग्धिनिका स्वल्पपत्रा ५ ऽथ भद्रिका। बला समङ्गोदनिका माटा भद्रौदनीति च ॥४८७॥ कल्यागिनी भद्रवला पाटी चाथ महाबला। पृक्का रुहा व्यालजिह्वा बल्या शीता बला च सा ।।४८८।। स्याः महाज्येष्ठदेवेभ्या बला मृगरसा मृगा। सहदेवी पीतपुष्पी देवाही गन्धवस्तरी ॥४८६॥ कंटभरा केशरुहा वर्षपुष्पा मृगादिनी । स्यात्केाशवर्द्धिनी चाथ शीता तु 'वृष्यगन्धिनी ४६०

१ केशाईB २ तुच्छाB ३ मुखा पुष्पी Ck ४ कियाद्दीB ४ पन्नोऽथ ६ पुष्प C

शीतपुष्पाय' खर्वा स्याख्वरगन्धा चतुःफला । भद्रादनी विश्वदेवा देवदरहा गर्वेधुका ॥४६१॥ घाटा नागवला उभीष्टा सहतः रे स्युः परा इमाः । शाखा पत्रा[ः] फला गन्धा महाराष्ट्री तु शारदी ॥४६२॥ मत्स्यादनी मत्स्यगन्धा प्राग्यदा तोयवस्तरी। श्रिप्रिज्वाला चित्रपत्री लाङ्गली जलपिप्पली ॥४६३॥ ^४वाराहकर्णी तुरगी ^६कञ्चकाऽश्वावरेाहिका । श्ररवगन्धाय वनजा गन्धपत्री हयप्रिया ॥४६४॥ वाजिनी पुष्टिदा पुष्टा श्यामला कामरूपिगा। पलाशपर्णी बलदा वातन्नी धीवरापि च ॥५६५॥ कालप्रियकरी वन्या वराहपत्रिका च सा ह्रपुषा' विपुषा विस्ना विगन्धाऽथापराजिता ॥४६६॥ ⁻कच्छ्रस्रोहविषध्वाङ्चनाशिनी खल्पतः फला । शतावरी शतपदी पीवरी दीवरी वरी ॥४६७॥ वृष्या दिव्या '°द्वीपिशत्रुर्द्वीपिका वरकग्टकी । नारायणी सूक्ष्मपत्रा शतहा सुरसापि च ॥४६८॥

९ लपखर्वा स्यात् वरगन्धाB २ दाना विश्वदेवीB ३ महत्तःB ४ पश्र ^{B} ४ वराह् ^{B} ६ कम्बुकाष्टावरोहिकाC कम्बुः काष्टावरोहिकाB ७ हपुषी ^{B} π कच्छूमी हविषा ^{B} ६ हन्दीवरी स्रम १० द्वीप ^{Ck}

महाशतसहस्रेभ्यः सोश्च वीर्योध्वेकएटका । फिणिजिका स्वादुरसा सुपत्राथैलवालुकम् ॥४६६॥ हरिवालुकमेलाह्वं मालुकं वालुकं दृढम् । एल्वालुकं विपित्थं च दुर्वर्णं प्रसरं पुनः ॥५००॥ सुगन्धकं 'शाल्वगन्धि स्यादेलागन्धमित्यथ। कलिकाली लाङ्गलिनी हिल्ती गर्भपातिनी ॥५०१॥ दीता विशल्याग्निमुखी हली १ नक्तेन्दुपुष्पिका । स्यादृद्वयोस्तेरणस्तेरः क्वनीली रागदोप्यथ ॥५०२॥ जया जयन्ती हरिता विक्रान्ता विजया बला। माटा° पराजिता सूचममूला स्यादय सुन्दरी ॥५०३॥ काकमाची सर्वतिका बहुकट् गुच्छतः फला। रसायनी काकमाता स्वादुपाका विराविग्गी^६ ॥५०४॥ बरा कुष्टशी मत्स्याचा स्याच्छ्वन्ती तु मूषिका। न्ययोधी च श्रुतश्रेणी ' चित्रा मूषकमार्यपि ॥५०४॥ प्रत्यक्श्रेणी शंवरी 'स्यादानन्दा विजया जया। वीर 'रपुत्राथ 'रभुङ्गाह्वो मार्कवः केशरञ्जनः ॥५०६॥

१ मालूकं B २ ऐत्वालुकं B २ कपित्थत्विगत्यत्र १ सुप्तCk १ जीनी B ६ नक्तंदुC ७ मागB म कटुCk ६ विश्वि १० श्रोग्यीk ११ शंवराCk १२ पत्रा १२ मुझाह्वा शार्कवः B

पितृप्रियो भृङ्गराजोङ्गारकः केशवर्द्धनः। श्चन्यो नीलो नीलपुष्पः श्यामलश्चाथ लोमशः शा४०७॥ काकजङ्गा नदी कानता दासी काकाह्वया पुनः र। पारावतपदी चाथ चञ्चुश्चञ्चूश्च विंजुला ।।५०८।। चित्रपुत्री च कलभी सुशाखः चेत्रसंभवः। चंचुरश्चंचुपत्रो^६ऽथ विषारिर्दीर्घपत्रिका ॥५०६॥ दिव्यगन्धा महासुभ्यां बृहतश्चंचुरित्यथ । त्वक्सारभेदिनी चुद्रचंचुः शुनकचञ्चुका ॥५१०॥ सिन्दुवारः श्वेतपुष्पः सिन्दुकः स्थिरसाधनः। स्त्रीपुंसोः सुरसो नेता सिद्धोन्या नीलसिन्दुका ॥५११॥ सिन्दुकच्छपिका भूतकेशी द्रोगी च नीलिका। निर्गुरिडरिप निर्गुराडी द्रोगी ना सिन्दुवारितः ॥५१२॥ शिफालिकापि गुक्काङ्गी सुवहा चापराजिता। वातारिर्विजया भूतकेशस्य चेत्रसंभवः ॥५१३॥ द्रयोभिंगडश्चतुष्पत्र म्राम्लपत्रश्चतुष्पदः । करपर्णो वृत्तबीजः शुशाखश्चाय पुत्रदा ॥५१४॥ गर्भदात्री प्राणिमाता तक्राह्वा तक्रभचका। पञ्चाङ्गलाशिकाभा स्यात्स्वर्णुली हेमपुष्पिका ॥५१४॥

१ लोमशाB २ कण्टा ३ चसा ^{B} ४ वंजुला ^{B} ४ पत्रीB ६ पिB ७ पुष्पाB π वारकः ^{B} ६ केश्यशेति स्थात् ।

त्रव्दमाता खस्खसस्तु सुवीजः सूद्मतग्डुलः । सृक्ष्मबीजाऽय मतिदा बल्या पङ्गुल्यहारिगी ॥५१६॥ हषत्पत्री गुच्छपुष्पी 'शिमुड्यथ वनोद्भवः । क्कसुम्भा विह्नसंभृत स्त्रिष्वा हुल्योर्वुदश्च सः ॥५१७॥ शिग्बीफलो दन्तकाष्टो नृपमाङ्गल्यकः पुनः । शरत्पुष्पस्तरवटो हलराख्यः सुपुष्पकः ॥५१८॥ भूम्याहु रेल्यां क्रष्ठका स्यान्मार्कग्डीयं महे षधम् । कासमर्वोरिमर्दः स्यात्कालः कनक इत्यथ ॥५१६॥ सुपत्रो रक्तविटपः कुष्ठारिः स्याद्रविप्रियः। श्रादित्यपत्रांशुपतिरथ पिञ्छोलिपिगिडके ॥५२०॥ श्वेताम्लिकाय नीलाम्ली श्यामाम्ली दीर्घशाखिका। नीलिपंछोलिका ब्राह्मी सैव १ प्रतिमयूरिका ॥५२१॥ श्रयब्रह्माजविभ्यः स्याद्गन्धापि खरपुष्पिका । श्रकभक्ता तु वरदा सूर्यकान्ता सुवर्चला ॥४२२॥ मग्डूकपर्णी मग्डूकी विकान्ता सुरसंभवा। सौरी सुतेजार्कहिता इंडिडेंडी चुपात्पुनः ॥४२३॥ विषकेशरगोभ्यः भोर्मुष्टिरन्या तु जीवनी । शाकश्रेष्ठा दीर्घपत्रा सूक्ष्मपत्रा सुकालुका ॥५२४॥

¹ शिगुस्तु यवनाद्भुवः^B २ स्निग्धकुल्योवु दश्च सः^B ३ भूस्यांकृत्यो ४ कुसुमःB १ प्तियCk ६ सुताB ७ स्युरन्या डोडीतुBk

जीवन्ती बहुवह्वी स्यादथ नील'सिताञ्जनी। श्रञ्जनी रेचनी काली कृष्णाभाष्यथ सारिणी ।।४२४।। कर्पासी वदरी वर्च्या समुद्रान्ता मरूद्रवा। तुला पिचुर्गुडोपि स्याद्वादरस्तुगडकेरिका ।।५२६॥ वनजारगय कार्पासी भारद्वाज्यथ र श्रृङ्खली। वज्रास्थि शृङ्खला वज्रकगटकः केकिलाचकः ॥५२७॥ इन्नरिन्नरकोवज्ज° पिच्छिला कापिशेन्तगाः। इन्नुगन्धा ⁻सप्तला स्यात्फेनादीप्ता विषाणिका ॥५२८॥ स्वर्णपुष्पी पत्रघना बहुफेनापि सारिवा । विमला बिन्दुला " कामवृद्धिस्तु मदनायुधः "।। ५२६।। जीवो जितेन्द्रियः कामी दद्रुघ्नस्तु प्रपुन्नटः। चकमर्दः प्रपुन्नाटः पुन्नाटः शुक्रनासिकः ॥५३०॥ दृढवीजस्तरवटः खर्जूघोऽग्रङगजश्च सः । स्यान्मेघगजचक्राणां नामा चक्रगजः पुनः ।।५३१॥ व्यावर्त्तकश्चैडगजाे ११ भिजिभरीटा तु भिजिभरा । पीतपुष्पा करटफला वृत्ताश्रयफला च सा ॥५३२॥

१ शिताCk २ वच्याB ३ कारियाB ४ कर्पांसी u सङ्खली ६ वज्रास्थिः Ck ७ वज्रपिन्छिकालापिशेचगःB u विदुलाCk ११ मर्दनाB १२ किकिरीB

¹हुडरोमाप्यथ चुद्रचुपास्तत्राथ पर्पटः । तृष्णारिश्चरका रेगुः कल्पाङ्गो वरकारकः ॥५३३॥ शीतः शीतप्रियः पांशुः सुतिक्तो बहुकग्टकः । क्रुशशाखो^र रक्तपुष्पः पितारिः कवचः पुनः ॥५३४॥ जीवका जीवना जीव्यः शृङ्गाख्यः प्रागादः प्रियः। ^रचिरजीवी च मधुरो मङ्गल्यः कूर्चशीर्षकः ॥५३४॥ ह्रस्वाङ्गो भे जीवदे। वृद्धिप्रदे। धीरस्तु दुर्छरः। गोपर्यायपतिः कामी गोरचो गोपतिश्च सः ॥५३६॥ भृत्तः प्रियोऽय श्रमणा भित्तुः * श्रवणशीर्षकः । शुग्डिनी श्रावणी चाथ महामुग्डी तु लेाचनी ५३७ करम्बपुष्पा विकचा कोडघेारा पतंकषः। स्यान्महाश्रावणी मुगडा भूनदीभ्यां कदम्बका ॥५३⊏॥ मुगडा छिन्ना यन्थिनिका माता लोभन्यलंबुषा। स्थविराथ मिणिच्छिद्रा शल्यपग्यीप जीवनी ॥५३६॥ मेदावती मेदसारा मेदिनी मधुरा वरा। स्तिग्धा मेदोद्भवा साध्वी शल्यदा बहुरन्धिका ॥५४०॥ जीवनी तु महामेदा देवेष्टा पांशुरागिगा। वसुच्छिद्रा देवगन्धा विद्या देवमणिश्च सा ॥५४१॥

१ हुड्डB २ शाके। B ३ चिरंB ४ हस्त्राङ्गइत्याद्यर्थत्र्यं B पुस्तके नास्ति λ प्रवयाCk ६ सुण्डिनीति स्यात् ७ पेराB म दिस्यCk

सुरमेदा महाच्छिद्रा ' वृद्धार्हाप्यथ बुद्धिदा । सिद्धा योग्या जीवदात्री ले।ककान्ता रथाङ्ग्यपि ॥५४२॥ जीवश्रेष्टा यशस्या स्त्री चेतनीया सुखं च मुत्। संपञ्जनेष्टा र भूत्यर्था भूतिश्चापिर प्रसारिगी ॥५४२॥ ^४नारुपर्णी राजबला सारिग्णी प्रसरा सरा । प्रतानकी भद्रपर्णी^४ स्याह्ल्या^६ राजपर्ण्यथ ॥५४४॥ ध्रम्रपत्रा तु ध्रम्राह्वा सुलभा ग्रधपत्रका । द्रयोः पाषाणभेदः स्यात् श्वेतः शैलसमुद्भवः ॥५४४॥ इरावती तु ⁻खटवाङ्गा गोधा गोधावतीत्यथ। क्वेतान्या सा शिलाचका शिलात्वक् सप्तनासिका ॥५४६ शिलाजा वल्क लाभाघ चुद्रपाषाणभेदकः। रश्मिकेतुश्चतुःपत्री पार्वती कन्दरोद्भवा ॥५४७॥ नागभूरथ भृद्गेष्टा एहकन्या स्थलेरुहा । क्कमार्यर्था दीर्घपत्रा बहुपत्राऽमराऽजरा ॥५४८॥ कगटकप्रावृता वीरा ब्रह्मज्ञी विपुला श्रवा। कपिला तरुणी रामा मृद्धी स्यादम्बुधिस्रवा ५४६॥ बर्हिचूडा तु शिखिनी शिखातुः सुशिखाप्यथ । चोरिगी काञ्चनचीरी कर्षिगी पटुपर्ग्यपि ॥४५०॥

१ वृत्ताहांB २ लक्ष्यथांB ३ थB ४ नार्ष्B १ पर्गाB ६ स्याद्वन्याB ७ पुत्रका म स्वर्वाङ्गिB ३ भाB

दुग्धा हैमवती हैमी 'हेमदुग्धा हिमावती। हिमाद्रिजा यवादृभृता स्वर्णचीरी तु रुक्मिग्णी ॥५५१॥ स्वर्गाह्वाच त्रायमाणा कृतत्राणापि पालिनी । मङ्गल्यार्हा देवबला वार्यायन्ती वार्षिकी च सा ॥ ॥ ५५२॥ सुकामा बलभद्राय स्रवत्तोयाऽमृतस्रवा । रामाम्बिका महास्तम्बी हदन्ती शणपत्रिका ॥५५३॥ संजीविन्यथ मःस्याची सेोम्या ब्राह्मी सुवर्चला । महोषधी सुरश्रेष्ठा सुरेष्टा सुरसा पुनः ॥५५४ ॥ मग्हूकजननी मध्या वीरा दिव्याऽपरा च सा । सृक्ष्मपत्रा लघुबाह्मी जलजाप्यथ कामिनी ॥४४४॥ शिखरी पादपरुहा द्रुपदी गन्धमादिनी। वृत्तादनी केशरूपा श्यामा स्त्रीपुंसयोः पुनः ॥५५६॥ वन्दाकः कामवृत्तोऽय कुलत्या दक्प्रसादनी। कुताली लेाचनहिता सैवारएयकुलियका ॥४५७॥ तग्डुलीयस्तु भग्डीरो बहुवीर्यो घनस्वनः। ^६सुशाके। यन्थिलश्चाथ चुद्रघेाली खरच्छदा ॥५५८॥

१ हिमB २ पियाितनीB ३ वरूतिB ४ वसाCk χ रोमािश्चका महास्तम्बी रुद्ती चर्णपत्रिकाB ६ मण्डूकवर्णा (ण्पत्री ण्युत्रा) त्यस्यत्र ७ रहें। B द वीर्यां B ३ शुशाले। B

विविक्षका रक्तदला शुगडी तु हस्ति शुगिडका । धूसर्यथ पयस्या तु चीरिणी जलकामुका ।। १४६॥ क्रुटुम्बिनी वऋशल्या दुराधर्षां अलेरुहा । बिरोटी शीतला चाथ ^६चारिटी स्थलपद्मिनी ॥४६०॥ सुगन्धमूलाम्बुरुहा पुष्करा पद्मचारिणी। लक्ष्मीः प्रेष्ठा पद्मवती रम्या स्थलरुहा पुनः ॥५६४॥ सुपुष्करा 'चातिचरा रक्तपुष्पा तु 'जाम्बती। जम्बूर्जाम्बवती 'वृक्का दुर्खर्षा दुःसहा च सा¹° ॥५६२॥ मलन्नी नागदमनी नागिनी तु विशोधिनी। नागस्फोता विशालाची नागच्छत्रा विचच्चणा ५६३॥ श्वेतात्सर्पमधुभ्यश्च पुष्पा स्याच्छलदन्तिका । नागदन्ती स्वादुकाथ विष्णुकान्ताऽपराजिता ॥५६४॥ नीलकान्ता नीलपुष्पा विकान्ताप्यथ पुंस्ययम् । कुगांजरः कुगांजीवः कुगांज्योऽरगयवास्तुकः ११ ॥५६४॥ १९श्रय ताल्युचटा वृष्या विषद्गी बहुपत्रिका । बहुवीर्याहिभयदाऽजरा भूभ्यामली १३ पुनः ॥५६६॥

१ त्रिवल्ळिका ^{B} २ हस्त ^{B} ३ कामुकी ^{B} ४ दुर्घर्षां च जलेरहा ^{B} ४ किरीटी ^{B} ६ चारटीस्यन्यत्र ७ तिचारा च $^{
m B}$ म जीवनी $^{
m B}$ ६ वृष्णा ${
m B}$ १० वसा ${
m Ck}$ ११ वस्तुकः ${
m B}$ १२ वृष्याध्यांडोश्चटताली 🛭 १३ भूमांमली 🖪

वितुन्ना चारटी वीरा दृढपादी हिमालया। विश्वपर्ण्यथ गोरची पञ्चपर्णी विचित्रला ॥५६७॥ (सा) र स्यात्सुदीर्घसर्पेभ्यो र दर्गडी गन्धाधिकाप्यथ । प्रसारिणी कोष्टुपुच्छी गोलेामीजा च धूमिका ॥५६८॥ दुग्धपेजी पयः फेनी फेनदुग्धा पयस्विनी । भूतारी प्राग्वकेतुन्नी गोजापगर्यथ चुकिका ॥४६६॥ चुकाम्लिका च चाङ्गेरी शाखाम्लाप्यमुपत्रिका । शमीपत्रा रक्तपादी स्पृक्का खदिरपुच्यपि ॥५७०॥ संकाचनी नमस्कारी समङ्गा च प्रसारिणी। स्पर्शलजापि लजालुः स्याह्नजा^र लजरीत्यपि ॥५७१॥ गएडमाला सप्तपर्णी कन्दर्यञ्जलिकारिका । स्यादस्त्रशोधिनी चापि स्वग्रप्ताथ बृहद्दला ॥५७२॥ अल्पन्तुपान्याप्यपरा त्रिपर्णी हंसपादिका । संचारिणी च पदिका प्रह्लादी कीलपादिका ॥५७३॥ गोधापदी हयार्थातु कातराथ पुनर्नवा। स्त्रियां पुंसि कठिल्लः स्याद्विशाखः शिखिवाटिका ॥५७४॥ दीर्घपत्रा च वर्षाभृः पृथ्वी रक्ताऽपरा पुनः। वर्षाभूः पत्रिका काएडा रक्तान्मएडलपत्रिका ॥५७५॥

[ः] च चित्रलाB २ सा इत्येकमचरंkC पुस्तकयोगिस्ति । स्याःसुदीर्घभुजङ्गेभ्योB ३ सर्वेभ्योC ४ दण्डो ^{B} ४ लजिनी ^{B} ६ गण्डमाली ^{B} ७ कदरीत्यन्यत्र π रक्तपरा ^{B}

वेशाख्यथ च नीलान्या शैवस्तु शिवशेखरः । शिवमही शिवतमः सुरेष्टो वसुकः पुनः ॥५७६॥ श्रपि पाग्रुपतश्राथ व्यालीपर्यायवाचिका । वृश्चिका त्वलिपत्री स्यान्नखपर्णी च पिच्छिला ॥५७७ ताली े क्रम्भा पाटली स्याद्ध्रवः रस्यादक्तपुष्पिका। स्यात्पाग्रहुरक्ली पाग्रहुर्भूसरा वृत्तवीजका ॥५७८॥ श्वेता^र तुम्बुरिकापत्री पर्वमृलाप्यविप्रिया । श्रजदराडी ब्रह्मदराडी कराटपत्रफलाप्यथ ॥५७६॥ द्रवन्ती शम्बरी चित्रा न्ययोधी श्णम्लिका । प्रत्यक्श्रेंग्री विषा चगडा पुत्रश्रेगयाखुपगर्यपि ॥५८०॥ प्रतिपर्णशिफा चापि सहस्रादिप मूलिका । द्रोणपुष्पी दीर्घदला कुम्भयानिः कुरुम्बिका ।।४८१॥ चित्रजुपः सुपुष्पा स्यात्सेवोक्ता चित्रपत्रिका । श्रथाप्यन्या महाद्रोणा° देवी देवकुरुम्बका ॥५८२॥ दिव्यपुष्पी च काञ्जिः स्यादथ १० हुएडुः पुमान्स्रियाम् गोरचदुग्धा गोरची ताम्रदुग्धा रसायनी ॥५८३॥ अपि स्याद्वहुपत्री च मृतसंजीवनी शुनी। इनुर्मधुगुडतृणोऽसिपत्रः । कुसुमाकरः ॥४८४॥

१ वसुका ^{B} २ कुम्भी ^{B} ३ द्रक्तका च पुनः पुनः ^{B} ४ फला ^{C} k ५ तुवरिका ^{B} ६ कुरं-बका ^{B} ७ द्रोयी ^{B} ^{B} द कुल्वका ^{B} ६ काश्ली ^{B} १० हंडः ^{B} ११ सुकुमारकः इति स्यात् ।

वृष्यो वंशोऽपि कान्तारः स च पञ्चविधः सितः । कठिनश्वेतकाष्ठेभ्य इचुः काग्डाच पत्रकः ॥४८४॥ स्यादीर्घवंशसूत्रीभ्यो नीलपेरुश्च पुगड्के । इजुवाही' रसालः स्यादिजुवार्द्धिरथापरः ॥४८६।। करङ्के चुरिचुयोनी रसालो रसदायकः। कोकिलेचुस्तु कृष्णेचुरिचुरोप्यथ रक्तके ॥४८७॥ शतपरुः सूच्मपत्र उत्कटा मधुरा द्रयोः। ह्रस्वमृलाथ तन्म्ले मेारटश्चेचुलोचनम् ॥४८८॥ श्रथ चैता महोषध्यः सर्वा एव ^१रसायनाः । मगडलैः कपिलेश्चित्रा सर्पामा पञ्च वर्णिनी ॥५८६॥ पञ्चरितप्रमाणा तु विज्ञेयाऽजगरी बुधैः। निष्पत्रा कनकाभासा मूले द्रयङ्गुलसंमिता ॥५६०॥ स्वल्पाकारा ले।हिताङ्गा श्वेतकापोतिकोच्यते। द्विपर्गिनीमूलभवा मरुणां कृष्णपिङ्गलाम् ॥५६१॥ द्विरित्तमात्रां जानीयाद्गोनसीं गानसाकृतिम्। सत्तारां रोमशां मृद्धीं रसेनेनुरसोपमाम् ॥५६२॥ एवंरूपरसां चापि कृष्णकापोतिमादिशेत्। कृष्णसर्पस्य रूपेण ⁻वाराही कन्दसंभवाम् ॥४६३॥

१ वादीC जादीB २ परःKe ३ उत्काटाB ४ छोचनःB १ रसायनःB ६ सोडिताक्रीB ७ भावा तरुणीB म वाराहीमिति स्थात्।

एकपणीं महावीर्या भिन्नाञ्जनचयोपमाम् । छत्रातिच्छत्रके विद्याद्रचोघ्ने कन्दसंभवे ॥५६४॥ जरामृत्युनिवारिगयौ श्वेतकापोतिसंभवे। कान्रे द्वादशिमः पत्रेर्मयूराङ्गरहोपमेः ॥५९४॥ कन्दजा काञ्चनचीरी कन्या नाम महे।षधिः। करेगुः सुबहुचीरा कन्देन गजरूपिगा ॥४६६॥ हस्तिकर्णपलाशस्य तुल्यपर्णा द्विपर्णिनी । श्रजास्तनाभकन्दा तु सचीरा चुपरूपिग्गी ॥४६७॥ श्रजा महोषधी ज्ञेया शंखकुन्देन्दुपाग्डरा । विचित्रक्कसुमां श्वेतां काकादन्या समचुपाम् ॥५६८॥ ^१तऋकामेाषधां विद्याज्जरामृत्युविनाशिनीम् । शृिलिभः पश्चभिः पत्रैः 'संयुक्ता शुक्ककोमलैः ॥५६६॥ श्रादित्यपार्णनी ज्ञेया सदादित्यानुवर्त्तिनी । कनकाभा जलान्तेषु सर्वतः परिसर्पति ॥६००॥ मचीरा पद्मिनीप्रख्या देवी ब्रह्मसुवर्चला । श्ररतिमात्रचुपका पत्रेद्र्यङ्गुलसंमितैः ॥६०१॥ पुष्पेनीलात्पलाकारैः फलेश्वाञ्जनसप्रभेः। श्राविणी महती ज्ञेया कनकाभा पयस्विनी ॥६०२॥

[.] १ तत्र $^{
m B}$ २ संयुक्तांऽशुक $^{
m B}$

श्राविणी पाग्डुराभासः महाश्राविणिलचणा । गोलोमी चाजलोमी च लोमशे कन्दसंभवे ॥६०३॥ हंसपादीव विच्छिन्नैः पत्रेर्मृलसमुद्भवैः। श्रथवा शंखपुष्प्या तु समाना सर्परूपतः ॥६०४॥ वेगेन महता विद्यात्सर्पनिर्मोकसंनिमा। एषा हैमवती नाम जायते साम्बुदच्चये ॥६०५॥ सप्तादो सर्परूपिग्या बाह्योषध्यः प्रकीर्त्तिताः । तासामुद्धरणं कार्यं मन्त्रेणानेन सर्वदा ॥६०६॥ महेन्द्रराजकृष्णानां ब्राह्मणानां गवामपि । तपसा तेजसा चैव प्रशाम्यध्वं शिवाय च ॥६०७॥ मन्त्रेगानेन मतिमान्सर्वमप्योषधं 'जपेत्॥ कल्पद्री केशवकृते फलिते नाम सत्फलैः ॥ वनौषधिप्रकागडोऽयं दशमः सिद्धिमागतः ॥६०८॥

श्रथ प्रसद्धास्तत्रादौ सरभस्तु महामृगः। उत्पादको महास्कन्धः सिंहशत्रुर्महामनाः ॥१॥ लिएडलश्चार्ध्वनयनो रामोष्टापद इत्यपि। महाश्टक्षी मनस्वी च मृगेन्द्रश्चतुरूर्ध्वपात्॥२॥

१ जयेत्^B २ शरभद्वत्यन्यत्र ।

वनपर्वतयोरर्था किवासाथे हिपादपि। उष्ट्राकृतिश्चाथ सिंहः पञ्चास्यः केसरी हरी ॥३॥ हर्यकः वेशरी मानी नखी मृगपतिर्हरिः। कर्ग्ठीरवः पञ्चिशिखः शैलाटो भीमविक्रमः ॥४॥ पलंकषो महानादः पारीन्द्रो नखरायुधः । श्रगोकाश्च नगोकाश्च केसरी करिमाचलः ॥४॥ गन्धोष्णीषो व्यादितास्यो वनराजा गर्णश्वरः। हस्तिपर्यायशत्र्वर्थीं नभःक्रान्तः सक्रुत्प्रजः ॥६॥ रक्तजिह्नो महावीरे। दशमीस्थः सुगन्धिकः । तथैव श्वेतपिङ्गश्च श्वापदे। गर्जितासहः ॥७॥ द्विपः^र पञ्चशिखश्चाथ[्]नादेप्यस्य मरुत्स्रवः । °न्कारोऽपि च चृत्कार⁻ स्त्रियां क्ष्वेडाथ भीरुकः।।८।। व्याघः पञ्चनखो व्याडः शार्द्वोऽपि गुहाशयः। तीक्ष्णदंष्ट्रः पुगडरीका द्वीपी द्वीपिल इत्यपि ॥६॥ चित्रकश्चित्रकायः स्यादुपव्याघो मृगान्तकः। व्याघ्यां चित्रेण संजातः कलव्याघोष भह्नुकः ।।१०।। दुर्घोषो भह्नुको भह्नो ' भात्नुकः पृष्ठदृष्टिकः । द्राघिष्ठायुर्वीर्घकेशो भास्त्रको ११ भस्तको १२ ऽपि च ॥११॥

[ু] त्रिष्वासार्थो ^{CK} २ केशरो ^{CK} ३ त्यादितास्यो ^{B} ४ वैर्थर्थो ^{B} ४ द्विपं ^{B} ६ नादो ^{B} ७ जुकारो ^{B} ६ नाज्ये ^{B} १० भाळा ^{B} ११ भाजुको ^{B} भ $_{C}$ जुको ^{KC}

भह्डो भाह्रश्र 'भाद्रक ऋन्नोप्यथ मृगादनः। तरुज्ञुश्च ेतर्ज्ञः स्यादृघोरदर्शन इत्यपि ॥१२॥ शृगाले। वञ्चकः क्रोष्टा स्रगालो मृगधूर्त्तकः। गोमायुभू रिमायः स्यात्फेरवो घारवासनः ॥१३॥ पारूरवः पेरवोपि पेरुः फेरुश्च जम्बुकः । जम्बूका वनमत्तः स्याह्योपाशो वनकुक्कुरः ॥१४॥ शालावृकः शिवालुः स्यात्फेरगडो व्यावनामकः। स्त्रियां शिवा दीप्तजिह्वा फेरवा घेारवाशिनी ॥१५॥ लोपाश्युल्कामुखी गगिडः ^१ साल्पा खोल्का ^४ किखिः पुनः। भावाकी पूरिकेश्याह्वा निवना लग्नमेथुनाः ॥१६॥ तेऽपि स्युः श्वापदाः सर्वे कोकस्त्वीहामृगो वृकः । स्याद्गोवत्सन्हु^६डच्छागनाशनोऽपि जलाश्रयः ॥१७॥ वनार्थभषणार्थो°य पुनः स्यादीप्तले।चनः । स च स्यान्मृषकारातिर्मायावी रात्रिचार्यपि ॥१८॥ जाहकः "कुन्दमे। हीकुर्विडाले। वृषदंशकः ध मार्जार स्रोतुस्तद्भेदा देशभेदादयापरः ॥१६॥ वनेचरो लम्बमुखा वृत्तावासाऽय लामशः। सुगन्धिमृत्रः पूतीकस्तपना ^१ मारजातकः ॥२०॥

१ भाक्षृको ^{BCK} २ तरचु: ^{B} ३ गणिडरित्यचरद्वयं ^{CK} पुस्तकयोर्नास्ति ^{B} ४ के।स्हा ^{Ck} ४ निक्षिनी लक्षमेथुना ^{B} ६ वत्सो ^{B} ७ भच्यार्घोपि ^{B} ^{E} कदमोद्वीकु ^{B} ६ पृषदंसकः नैज १० नार ^{B}

गन्धवर्यायमार्जारः खट्टाशोष्य विलम्बिताः । गज उक्तो, गणोत्साहो वज्रचर्मा च गगडकः ॥२१॥ खड्गो वाधोणसः कोडी मालश्रङ्गो वलीत्यपि । खड़ी शुरोप्यथोष्ट्रोये प्रोक्तो, गीर्महिषोऽपि च ॥२२॥ वनगार्वलभद्रोऽपि स्यान्महागव इत्यपि । तथैव स्याद्रिछगवी तस्य स्त्री चमरस्तु सः ॥२३॥ व्यजनी वन्यगौर्वालिधिप्रियोप्यथ तिस्त्रियाम् । गिरिप्रिया तु चमरी दीर्घबालाथ शूकरः ॥२४॥ सूकरो रोमशो दंष्ट्री बहुसत्त्वः किरिः किटिः। रदपोत्रायुधः कोलः शूरो बहुतरस्वरः ॥२५॥ वली दन्तायुधः क्रोडः स्तब्धरोमा जलप्रियः। वराहः सूरिकाे घृष्टिः सूचीरोमा बहुत्रजः ॥२६॥ घाणान्तभेदना घाणी क्रमुखा वज्रवल्कलः। लाङ्गलास्यो दीर्घरतो मुस्तान्नः स्थूलनासिकः ॥२७॥ श्रदन्तो^र वक्रदंष्ट्रः स्या दाखनिर्याम सूकरः। यामीणो विड्वराहोऽपि विष्ठालुर्दारुकश्च सः ॥२८॥ श्रथ द्रुतास्तत्र हयः प्रोक्तः, स्यादथ वेसरः । सऋद्गर्भोऽश्वावरजः संतुष्टो मिश्रजः चमी ॥२६॥

१ खदाशो $^{
m CK}$ २ विल्लाम्बिता $^{
m B}$ ३ वनग $^{
m B}$ ४ स $^{
m B}$ १ श्रदतो $^{
m B}$ ६ वक्क $^{
m CK}$ ७ दाखानि $^{
m B}$

ध्वजोतिभारगो मिश्रशब्दोऽप्यथ महामृगाः। वराहमहिषन्यङ्कुरुरुरोहितवारणाः ॥३०॥ समस्थ्रमरः खङ्गो महिषो हिरिणस्तु सः। चारुनेत्रस्ताम्रमृगः सारङ्गः प्रियकः पुनः ॥३१॥ वातायुः कृष्णसारस्तु कलमः कृष्ण इत्यपि। एगोप्यथ पुनर्न्यङ्कर्वङ्कणो मृगसंनिभः ॥३२॥ देहेन वहृश्वङ्गायों मेघान्ते त्यजति स्वयम् । श्वृङ्गं राति रुरुस्तेन साम्भस्तटचरः सदा ॥३३॥ तेनासौ शम्बरादन्योऽयो रामः पुरुषप्रभः। विकटोप्रबद्ध श्रृङ्गो महाश्रृङ्गो वनप्रियः ॥३४॥ भारश्वङ्गोऽपि बिन्द्रङ्गः शम्बरोऽय महाजवः । वातप्रमीर्वातमृगो जङ्घालो जाङ्विकश्च सः ॥३४॥ कालपुच्छश्च सीत्कारिहछंकारो जवनः पुनः। श्रपि स्याद्वेगिहरिणः शिखिरूपोऽथ चित्रलः ॥३६॥ श्रृहः शाखी च सारङ्गः कुकुवागय रोहितः। वर्णाभ्यां ताम्रकृष्णाभ्यां युक्तः स चतुरोप्यथ ॥३७॥ श्रधोनिःकान्तदशनः कराला भषणाकृतिः। रोमभिवि रलैः स्वल्पैर्युतः कस्तूरिकामृगः ॥३८॥

¹ माहिषो ^{B} २ पुमान्यङ्कु ^{B} ३ भेदेन बहुश्रङ्गाम्रो ^{B} ४ स्तस्बन्धः ^{B} imes विकाशिम्रो बहुश्रङ्गा ^{B}

श्वदंष्ट्रस्तु चतुर्दंष्ट्रो दंष्ट्राक्केटकोप्यथ । रङ्कः शबलपृष्ठः स्यात् वुिराडवारोध यो मृगः ॥३६॥ गोतुल्यश्चाथ गवयः ककुत्सास्नाविवर्जितः। गोमृगेन्द्रो^२ऽप्यथा मत्स्यवर्णीऽसौ चमराकृतिः ॥४०। वेगवान्स्टमरोथ स्यादुरगो। रूपकोप्यथ। वरपोतः श्रेष्ठशावोप्यथ[ै] स्यात् कृतमालकः ॥४१॥ संघातचार्यथ तनुश्चारोः कः स्यात्त्रियां पुमान्। स्वल्पा शशाभा गोधाह्वा मातृकापि^१ पृथूदरा ॥४२॥ अन्यागोधाराङजा ज्ञेया शशकस्तु विलेशयः। लम्बकर्णः श्रुतगतिः श्रुलिको ले।मकर्णकः ॥४३॥ रुरु चीने णहरिणपृषताः शंवरः पुनः। स्टमरश्च चमूरुश्चे त्येते स्युरजिनाकराः ॥४४॥ प्रवप्नवंगप्नवगप्नवंगमनगाटनाः । स्यादृबुक्तशाखापर्णानां पर्यायेभ्यो मृगार्थकः ॥४५॥ उत्तालो वानरः कीशा मर्कटोऽपि बलीमुखः । हरिः किखिः कपिः शोगो दिधर्वनग्रहार्थकः ॥४६॥ मर्कः कुषाकुः पिङ्गाचाः पिङ्गो ममर इत्यपि। मन्दुराभूषणोऽपि स्यात्तद्भेदाः स्वल्पपुच्छकः ॥४७॥

१ स्याहुडियारो ^{B} २ मृगोन्द्रा ^{CK} ३ रवो ^{B} ४ श्वारोकः ^{B} १ मातृका ^{B} ६ धीनेथ् ^{B} ७ कुशाक्षुः ^{B} = मरर ^{B}

स च स्याद्रक्तगौरास्यः श्वेतः कृष्णमुखोपरः । गोलाङ्गूलः श्यामपादकरः श्वेते।ऽपि सर्वतः ॥४८॥ सर्वतः कृष्णवर्णोऽपि पिशङ्गो नीलकर्वुरी । गुदस्थलं कपीनां यत्तत्कप्यासमितीरितम् ॥४६॥ इति भेदावानराणामथ पर्णमृगा अमी। मुद्गादा मृषकाः¹े पूतिघसाः³ पादपशायकाः ॥५०॥ प्रवसा^३ वानराचास्तेप्यथापि स्युर्विलेशयाः । स्याच्छल्यकः शल्यमृगो वज्रशल्की विलेशयः ॥५१॥ स्त्रियां श्वाविच्छली चाथतह्शोम्नि शलली त्रिषु । शलं क्रीबेऽथ चमरपुच्छो जवितकोङ्कुडै। ॥४२॥ ^४केाके।वाचे। ध्रम्नकः स्याह्योमशोऽपि विलेशयः। नकुलः सूचिवदनः सर्पादी लेाहिताननः ॥५३॥ वश्रुर्वन्ये पुनर्याम्ये चिकः स्यादय मूषकः । वृषो इशोप्याखनिका मूषा मूषीकका द्रयोः ॥४४॥ विलकारी धान्यभच श्राखुर्मृडदरो नखीं । बहुप्रजोऽपि खनक उन्दुरुर्मृषिका द्वयोः ॥५५॥ निलेशये। वज्रदन्तो गर्ताटवृषकाग्डकाः । श्राखऋरखानिकेाऽखः स्यात्⁻ ऋमुः कर्चश्च^६ भिंबकः ॥५६

[।] मुद्गावाBCk २ वस्ताःB ३ मवसा ४ शलीB ४ केकिवाकेB ६ देशे।B ७ मुण्डदरे।C मूँ हुं हुरे। (मूँ हुन्दुरे।)B π कमः ६ भिंदकःB

महामूषस्तु मूषी स्थान्महाङ्गो भित्तिपातनः । विघ्नेशाश्वः शस्यमारी भूकलो गिरिसंभवः ॥५७॥ श्रनेकवर्णो वनजा गिरिका बालमृषिका । स्यात्खल्पा लम्बतुगडा तु शुगिडनी शुगिडमृषिका ॥५८॥ सुगन्धिमूषिका छुच्छ्रर्गन्धाढ्या प्रतिमूषिका । बुच्बुन्दरी राजपुत्री पुच्छलोमा तु ^२वृत्तिकः ॥५६॥ वृत्तोन्दरिखरेवः स्यान्निहाका तु द्विजिह्विका । दारुमुख्याह्वया गोधा गोधिकाऽएडसमुद्भवा ॥६०॥ त्रिविधा सा स्थूलमध्यसृदमाङ्गा स्थात्तदङ्गजे । कृष्णसर्पात्समुत्पन्ने तत्रैव च चतुष्पदे ॥६१॥ गौधेरोपि च गौधारो येन रेदष्टा न जीवति । तृणाञ्चनः ऋकचपात् कृकलासो हलाहलः ॥६२॥ ^५ वृतिस्यः सरदश्चित्रकोलश्चापि^५ द्रमाश्रयः । श्रपि स्यात्कगटकग्रहः प्रतिसूर्यः शयानकः ॥६३॥ दुरारोहो मरुभवे संडाका वनसंभवे। ६ सुकंपनोऽतिनीलेाथाञ्जनिकाप्यञ्जनाधिका ॥६ ४॥ हालिनी तत्र स्थूलायां ब्राह्मणी रक्तपुच्छिका। जाहको गात्रसंकोची सर्पारिः कामरूप्यपि ॥६४॥

[ा] भुकुलो ^{B} २ वृत्तिकाः ^{B} ३ दृष्टो ^{B} ४ वृत्तिस्थ इति पाठः सर्वत्र ४ थ ^{B} ६ सकम्पने। ^{B}

सूचीरोमा पीलुवासो बहुरूपश्च मगडली। विरूपी चार्थपञ्जी तु मुशली ग्रहगोधिका ॥६६॥ माणिक्या भित्तिका ज्येष्टा यहोली च विसंवरा । द्रयोः कुड्याच मत्स्यार्था गृहगोधा गृहान्तिका ॥६७॥ मुशली मुषली चाथ तन्तुवायस्तु वायकः। ऊर्णनाभश्रोर्णनाभि' र्छुतामर्कटकः कृमिः ।।६ =।। अष्टापदो मर्कटी च जाली तजालके पुमान्। ^२ स्राशाबन्धस्तद्विभेदास्तेषां भेदाश्च भूरिशः ॥६६॥ विषस्वेदा मर्कटी स्यादजीलाका हलाहलः। ^१वक्रकीटास्तत्प्रभेदा बहुवोप्यथ वृश्चिकः ॥७०॥ द्रोणोलिर्बश्चनः शुककीट आलिरली पुमान्। **त्राली दुगो।ऽथ तत्पुच्छकगटकेऽलमनव्ययम् ॥७१॥** कारस्कराटिका कर्णजलेका शतपाद्यपि। कर्णाजलोकः शतपाद्गीरुः शतपदी श्रियाम् ॥७२॥ नीलङ्गुरपि नीलाङ्गुश्चित्राङ्गी ^{*}कृमिवःकृमिः। वम्यु पाजिह्विका दीका दिका गेही च 'सीमिका ॥७३॥ कम्त्रलाशिन्यपि चटिरुपपाद्यपदी दिविः। वल्मीककारिकाद्गेही देवप्राप्तवरा च सा ॥७४॥

९ र्रुता ^{B} २ त्रंशावन्ध ^{C} त्रशाबन्ध ^{k} ३ चक्र ^{B} ४ काः ^{B} ४ सूमिवःकृमिः ^{B} ६ पाजितन्य ^{B} ७ सीसिका ^{B}

' पिपीलिका तु हीनाङ्गी बलिष्टा सिङ्घिनी च सा। अपि योजनगन्धज्ञा^२ तद्भेदाः स्युरनेकशः ॥७४॥ कृष्णादिवर्णभेदाच गतिभेदादथापराः । वृतेंड्यः पिङ्गकपिशास्ताः शुभाशुभसृचकाः ॥७६॥ उदंघाः कपिजङ्घाकास्ताः स्युस्तेलिपपालिकाः। शिथिल्यो घृतमल्ल्यस्तु वृत्तपत्रपुटाश्रयाः ॥७७॥ पिशङ्ग ^४रक्तकृष्णाङ्ग्यस्ताः सर्वा मधुरप्रियाः । महाङ्गास्तेपि पुंसि स्युर्मिकुणे। मञ्जकाश्रयः ॥७८॥ उदंशकश्चोत्क्रणः स्याद्रक्ताङ्गो रक्तपाप्यपि । उकात्कुणश्चाय पुनश्चञ्चलश्चञ्चलः प्रवः ॥७६॥ श्रथ पत्ररथः पत्ती द्विजे। नीडोद्भवः खगः। पत्री पतत्री विहगो विहङ्गः पत्रवाहनः ॥८०॥ वृत्तपर्यायसद्मार्थी नमसोर्थीद्गमार्थकः। पतङ्गः पित्सन् शकुनिः शकुनो विविध्हङ्गमः ॥८१॥ पुगः शक्कन्तः कगठाप्तिरगडजा रसनारदः। लोमकी कीकसमुखो नाडीचरण इत्यपि ॥ २॥ विकिरो विष्किरः पत्रिर्नगौकारच "नगौकसा। शरडश्च सरएडापि पतगश्च वयो द्वयोः ॥⊏३॥

[ा] पिप्पोलिका B २ ज्ञास्तद्भेदा इति सर्वत्र पाठः ३ घृतेंब्रः B ४ उदंशाः Ck १ रक्ताः B रक्ता CK ६ युगः B ७ नगोकसः BO

स्यात् पत्राङ्गी पिपतिषन् नभसंगम इत्यपि। पतत् वाजी विहायाः स्याच्छक्कन्तिस्ते चतुर्विधाः ॥८४॥ तत्रादो 'प्रतुदा ग्रथस्ताच्य श्रिल्लो विज्ञस्भणः। त्रातायी^४ शवली दूरदर्शी स्याद्भुजगान्त ः ॥८४॥ शाल्मलीस्थो वज्रतुग्डं। गरुत्मान् खगराट् पुनः। सुमुखः शोभनास्यः स्यान्मिणितुग्डस्तरत्नकः ।।८६॥ ऋपि ^६संघातचारी स्यात् भेरुतुगडो महाखगः। 🕢 ⁻ श्येनस्तरस्वो दाचाय्यो दूरदर्शी शशादनः ॥८७॥ कामान्धस्तीत्रसंतापः ऋव्यादस्ताद्यनायकः । वेगी खगान्तकः क्रूर एतद्भेदा अनेकशः ॥८८॥ चोमंकरीप्रभृतयः पुनर्भोष्टचरादयः। पित्राक्रश्च भासश्च गुद्धो विसर इत्यपि ॥८६॥ शालियाजा वडाश्चेव लङ्गवः प्राञ्जिका' ऋणिः। रक्रणाश्चेव संवाणा एघा ऋषि च वेसराः ॥६०॥ अचिएडकाः¹¹ कंविकाश्च द्रोणकाश्चावहावकाः । पापर्द्धिरसिकैर्ज्ञेया गन्धमादनसंभवाः ॥६१॥ नीलच्छदस्तु ' 'करगो। लम्बपर्गो रणप्रियः। रणमत्तः पिच्छवाणः स्थूलनीडो भयंकरः ॥६२॥

१ पत्राङ्गःB २ नभःसंगमB ३ प्रतुदे।B ४ श्रातापीB ४ त्रकःB ६ संभान-नारिCk ७ मेर्हB = रथेन इत्याद्यर्षद्वयंB पुस्तके न इत्यते ६ भासन्तःB १० श्रापिB११ माःB १२ कर्योk

लोहपृष्ठस्तु क्रुकरः संदंशवदनः खरः। रणालंकरणः क्रूरः 'कृकरश्चामिषप्रियः ॥६३॥ उपचकः श्रभ्रतनुः कृशचश्रुर्मदान्वितः । कङ्कोघ ^ववायसोऽरिष्टः ^वकांरवे। गृढमेथुनः ॥६४। त्रात्मघेषो महा^४लोलश्चिर(युर्मुखरः खरः । नाडीजङ्घः काशिकारिः सत्यवाङ्नगरीवकः^४ ॥६५॥ सकृत्प्रजाऽपकृष्टः स्याद्वलिपुष्टो निमित्तकृत् । लुगठाके। विलमुकाणः परमृत्युश्च राक्रजः ॥६६॥ ध्वाङ्चो रतजरः सूत्री करटः काकमौकुली । चलाचलोपि धूर्तः स्याच्छ्रावकोऽय पलप्रियः ॥६७॥ श्ररएयवायसा द्रोगः काकाला घनवागपि। द्रोणकाके। महाप्राणः सप्रोक्तः कृरवागि ॥६८॥ उल्लंकः पेचका घूकस्तामसा घारदर्शनः। घर्घरः काशिकः पीयुर्दिवाभीते। निशाटनः ॥६६॥ नक्तंचराऽपि काकारिर्दिवान्धः क्रुधिरित्यपि । नखादी चाथ मांसेष्टा दिवास्वापी निशाचरी ॥१००॥ दिवान्धा° वक्तविष्ठा स्या⁻द्वल्युनी मातृवाहिनी । श्रपादा पत्तनखराऽधामुख्यर्धजरत्यपि ॥१०१॥

९ क्रुकर B २ वायसाB ३ कारवोBC ४ लोकB ४ चकःB ६ नाखादीB ७ वक्कB म द्वल्युजीB

स्वेरिगा चाथ सैवाल्पा जतुकी गृह भोचिका। भांकारी चर्म^२चटिका सेवे।क्ता विषसृक्किका ॥१०२॥ श्रपिच्छाथ मयूरस्तु चन्द्रकी गरलव्रतः। गुरुमार्जारनीलेभ्यः कगठः केकी शिखाबलः ॥१०३॥ भुजङ्गभोजी पत्राड्यः शुक्कापाङ्गः शिखग्ड्यपि । चित्रपिच्छः कलापी च मेघमत्तः शिखी ध्वजी ॥१०४॥ प्रचलाकी बर्हिंगोपि वहीं तिलशिखीति च। मेघनादानुलासी स्याचित्रमेखल इत्यपि ॥१०५॥ कलापे। वर्हभारेस्य पिच्छवर्हे च न स्त्रियाम् । शिखरडी च शिखरडे। ना नेत्रं षण् चन्द्रिका स्त्रियाम् १०६ प्रचलाकः शिखा चूडा मेचकः पुंसि^३ तद्ध्वनौ । ^४केकाथा ^४पस्वरः क्रोञ्चः क्रुङ् स्यात्पङ्क्ति^६चरः पुनः॥ शरत्पची वक्रचञ्चरक्तको रात्रिजागरः। "शेवलादः पुगडरीकनयने। लोहिता तु या ।।१०८।। रोहिणी स्याङ्घोहिताङ्गाप्यथोत्कोशः स्त्रियां पुमान्। क्रररः खरशब्दः स्यान्नीलक्रीञ्चातिजागरः ॥१०६॥ दीर्घप्रीवश्च नीलाङ्गो वकस्तु शुक्कवायसः। वकाटस्तापसः कङ्कस्तीर्थजङ्घा निशान्तकः ॥११०॥

९ माचिकाB २ वटिकाk ३ तद्धनाCK ४ ककाCK १ पि सरःB ६ चरेCK ७शवलादःCk

तीर्थसेवी मृषाध्यायी मीनघाती शिखी पुनः। कङ्करुनिश्चलाङ्गः स्याद्वाकश्चन्द्रविहह्नमः ॥१११॥ स्त्रीदत्तविसुक् चाथ वलाका 'विषकिएठका । शरारिरारिराटिश्च शरार्यार्यातिरित्यपि ॥११२॥ शरालिश्च शराली च पुरुषत्वे स्त्रियामिमे । वलाहका वकेरुः स्त्री मेघानन्दा जलाश्रया ॥११३॥ धर्मान्तकामुकी श्वेताचोत्क्रोशा मत्स्यनाशनः । कायष्टिष्टिट्रिंट्सिप्टिष्टः क्रुररा जलकुक्कुटी ।।११४॥ कारएडवः काकवक्तो दीर्घाङ्घः कृष्णवर्का। ष्ठवो महाप्रमाग्रः स्यात्प्रसेवक^४गजश्च सः ॥११४॥ मृणाल^रकग्**डःकाकस्तु वलाकः स्याद**थापरः । ^६त्राटीभेदे तु पत्राटी स्यान्नान्दीमुख इत्यपि ॥११६॥ कुलवारी लघुश्चित्रवर्णश्चित्राङ्गदोप्यथ। मद्गुस्तु जलकाकः स्यादथान्या जलकुक्कुटी ॥११७॥ कृष्णवर्णाथ °काचाचो मिक्ककाचः कर्पार्दका । श्राकाशे सुचिरं भ्रान्त्वा जले पतित लोष्टवत् ॥११८॥ शुक्काचाः शुक्कशवलोप्यारी त्वारामुखी पुनः । चकः कोकश्चकवाको निट्पर्यायवियोग्यपि ॥११६॥

९ विसकिण्डिकेल्ल्बात्र २ झक्कुटिः B ३ दीर्घादिः B ४ गतC ४ कण्डू Ck आरी B ७ कार्कचो K

भूरिप्रेमा इन्द्रचारी रथाङ्गो राविषोऽपि च। कामी सहाया गोनर्दः कान्तोऽथ मणितारकः ॥१२०॥ श्रथ हंसस्तु चकाङ्गश्रकाङ्गो वरदश्च सः। श्वेतपचो मानसौका मोक्तिकाशन इत्यपि ॥१२१॥ राजहंसः सिता रक्तेरिचचञ्चपदैः पुनः । मलिकाचो भिक्षिकाचो मिल्रको पिचधूसरैः ॥१२२॥ सितेतरैर्धार्तराष्ट्रा मराले। धूसरच्छदः । कादम्बः कलहंसः स श्यामधूसरपत्तकः ॥१२३॥ श्रभव्यः स च हंसः स्थादथ लद्मणसारसौ । ^३लक्ष्मणो रसिकः कामी काकुवाकामिवस्रभः ॥१२४॥ नीलकग्ठः पुष्कराह्वो लक्ष्मणा लच्चणापि च। लचगी लक्ष्मगी च स्याहन्धोली वरटा ह्रयोः ॥१२५॥ तद्रद्वंसी च चक्राङ्गी चक्राङ्की मृदुगामिनी। गन्धोलिरपि गन्धाली वराला वारलापि च ॥१२६॥ वरला वारटी चापि वरटी च स्त्रियामिमाः। ये प्रवा एव ते सर्वे विज्ञेयाः जुद्रसारसाः ॥१२७॥ ते श्वेतचित्रधूम्राद्यनामान्त्याः स्युरनेकशः । सरावान् पद्मनेत्रश्च पद्मकन्दाद इत्यपि ॥१२८॥

१ मिल्लकाचो BK २ मिल्लकाल्यो B ३ लच्या इति स्यात्।

श्वेतादरः श्यामपृष्ठः 'कानीला जलवर्त्रिका। पुष्करा व्छायिका पद्मशायिन्यथ च विष्किराः ॥१२६॥ ताम्रचूडो विवृत्ताचः कुक्कुटश्चरणायुधः । कालज्ञः कृकवाकुः स्यान्नियोद्धा नखरायुधः ॥१३०॥ बहुप्रजः शिखगडी च विष्किरः स्यादुषःकलः। कामकाकुरवो भिल्लीकएठोपि गुणलोचनः ॥१३१॥ वतः पतः परापारापारेभ्यश्चातिमानवान् । स्यान्मदनमाहनवाग्विलासी रक्तनेत्रवान् ॥१३२॥ कगठारवा यहार्थेभ्यः कपाताप्यथ कामुकः । ^३श्रंह्रिपिच्छः कलरवे। ^३वग्देशी छुल्छुलारवः ॥१३३॥ कोकशुस्तु वनोद्भृते धूसरो धूम्रलोचनः। भीषणोमिसहायः स्यादहना यहनाशनः ॥१३४॥ भेदा एषां बहुविधा ग्रह्माणां वनचारिणाम् । पुंस्कोकिलः कलरवः पिको मदनपाठकः ॥१३४॥ वसन्तदूतो वासन्तः केाकिले। मधुगायनः। कुहूरवः परभृतः सुधाकगठो वनिर्मयः ॥१३६॥ **घेाषयि**बुः कामतालो मदोह्यापी रतोद्वहः । ^६सुतर्दनोऽपि ताम्राचः कलकगठा क्रनालिकः ॥१३७।

१ कानीलेB २ च्छादिकाCK ३ श्रिक्B ४ वाग्देशीB ४ योषियत्तुःB ६ सुदर्शने।ऽपिB

मत्तः कालोपि कामान्धेा गन्धर्वश्चास्य तु प्रिया। केकिला मधुरालापा कामगा वनभूषणा ॥१३८॥ श्रन्यपुष्टाप्येवमेवमुन्नेया श्रथ कीरके। शुका मेधातिथिर्मञ्जुपाठकः प्रियदर्शनः ॥१३६॥ मेधावी रक्तचञ्चवर्थः श्रीमान्वाग्मी फलाशनः। नृपत्रियो राजशुकः शतपत्रश्चमर्यपि^१ ॥१४०॥ काष्टपर्णशुकास्ते स्युर्ग्ररुमध्याल्पविप्रहाः। रक्तकृष्णोत्तमाङ्गास्ते रक्तपीतादिचञ्चवः ॥१४१॥ सारिका मधुरालापा दूती मेधाविनीति सा ॥१४२॥ गोराटी गोरिका मूली शरभी गोकिराटिका। हहोलिका^र चित्रपादा ^रचित्राङ्गी कलहप्रिया॥१४३॥ पीतपादा वङ्गकुला ^३हृहली प्रियवादिनी । ^४जीवंजीवस्तु रक्ताचश्रकोरो विषसृचकः ॥१४४॥ कोमुदीजीवना जीवजीवकश्चन्द्रिकाशनः। कोमुदीजीवनोङ्गारभचोप्यथ च चातकः ॥१४५॥ घनारवश्च वापीहः सारङ्गो मेघजीवनः। वर्षप्रियस्त्रिशंखः स्यात्स्तोका बभ्रुईरीतकः ॥१४६॥

१ पद्मयपिB। २ हदो(हदो)िबकंB ३ चित्राचीB ४ हद ∂B ४ जीव-जीवCk

कपिञ्जलोपि हारीतस्तञ्जलो जिनपत्रिका। जत्रका' जतुकापि स्यात्परोष्गी 'तैलपाप्यथ ॥१४७॥ गाेेेेेेे गेें मुङ्गराजो द्विपुच्छायो वनिष्रयः। सुच्रुडशीर्षो वाचालः सत्यवाक स्यादथापरः ॥१४८॥ भृङ्गः कलिङ्गो धूम्याटोप्यथ स्याहारुगोऽस्त्रियाम् । काष्ट®कृटः कर्त्रुराङ्गो दार्वाघाटोऽय खञ्जनः ॥१४६॥ खञ्जरीटः^{क्} कणाटीने मुनिपुत्रश्च तातलः। काकच्छदः कणाटीरः शिखादृश्यस्त्रिशङ्ककः॥१५०॥ शेवधिस्था^रन सुरता भद्रार्थः खण्डलेखकः^६ । व्याघाटस्तु भरद्वाजे। दीदिविस्तु 'किकीविकः ॥१५१॥ किकीदिविः खर्गाचूडे। नन्दिवर्द्धन इत्यपि। विशोकः खस्तिकश्चापश्चित्रवाजोऽपराजितः ॥१५२॥ मिणकगठे। महायोगी नीलाङ्गः पुग्यदर्शनः। कलविङ्कस्तु चटकः कामुको नीलकगठकः ॥१५३॥ कुलिङ्गश्चटका तत्स्त्री पुमपत्ये तु तद्भवे। ⁻चाटकेरस्त्र्यपत्ये तु चटकाप्यथ वर्त्तिका ॥१५४॥ ^९गांजीकाये। वर्त्तकोऽपि वर्त्ती कुब्जस्तु धूसरः । श्चरगयचटका भूमीशयस्तु खल्पसंचरः ॥१५५॥

१ जत्केत्यर्थं C पुस्तके नास्ति २ तैल्पायिकाB ३ कुद्दः B ४ खक्षरीटइत्यर्थद्वयं B पुस्तके नास्ति k सेविधk ६ खेलकइति स्थात् ७ किकीदिविः Ckः π केर B ६ गोजिकायोk कांजीकायाB

भोरिटः श्यामचटकः शैशिरः कण्भज्ञकः। यहकर्त्र चमे। भीरः कृषि दिष्टः कणित्रयः ॥१५६॥ नीलयीवो रक्तशिराः शुक्कपन्तो वनेचरः। कुरुवाहुः कुरुकुरुः स च 'वाधीणसाऽय च ॥१५७॥ स स्यात्कृष्णोदरशिरा वर्णतः कृष्णकर्बुरः। पन्थालकः र पुंसि भवेत् स्त्रियां स्याद्यवगरिडका ॥१५८॥ सारङ्गश्चटकाकारः कृशकगठोऽच हंसका । हुंकारकारका पाग्डुरोदरापि गुरूडुका ॥१४६॥ ककुभः ककुभाकारः स्थलजो रक्तपर्णकः ॥१६०॥ ^धचटहा चटघातिन्यां चिरीटी तु चिरिएटका । ^४फाश्च्दकारी फाकारो दुन्दुभिर्दुन्दुभिध्वनिः ॥१६१॥ गोपपुत्रस्तु लोपाको दात्यृहः कालकगठकः। श्रत्यूहोऽपि च दात्यौहो मासज्ञोऽपि च सः स्मृतः ॥१६२॥ कतुयष्टिस्तु यज्ञाहीं गिरिशा गिरिशाविका । गोचेडः स्यातु खदिरवर्णपचोप्यथापरः ॥१६३॥ डिगिडमागोा डिगिडमवच्छब्दे। य मञ्जुलीयकः। मञ्जुनादेाऽय त्रपुषेा रञ्जकस्तु प्रियात्मजः ॥१६४॥

९ द्विष्टा ^{Ck} २ वाझी ^{B} ३ यथाळकःCk ४ वटहा वटB १ काशब्दकारी काकारोB

स्चीचञ्चः पीतशीर्षः 'सुयहश्चाथ सर्षपा । खगडालिका हालिपुत्रा तुच्छिका स्फोटिकाप्यथ ॥१६५॥ कुमारी पोतकी श्यामा ब्रह्मपुत्री धनुर्धरी। पाग्डवी पुत्रिका मोहा चटिका विष्णुलिङ्ग्यपि ।।१६६॥ दुर्गीमाप्यथ गावत्सा पुच्छाधारक्तवर्णका । ^रपर्यंटिका कर्णिकिका रलालट्वापरा च सा ॥१६७॥ पुच्छाधःपीतवर्णाथ फेञ्चः पोटियकः पुनः । श्रीकर्णो नीलचटक इत्याचा श्रथ तित्तिरिः ॥१६८॥ तित्तिरस्तेतिरोऽपि स्या^रयाजुषश्चापि कञ्जुलः । लघुमांसोऽघ ^६गौरो यः स कपिञ्जल ईरितः ॥१६६ यस्तु स्यात्पाग्डुकपिलः स क्रुतित्तिर इत्युत । चित्रवर्णस्तु ककुमो "वर्त्तीरोल्पकपिञ्जलः ॥१७०॥ वर्त्तिका वर्त्तकावर्त्तो वर्त्तकाऽपि च शब्दितः । तस्मिं छघुतरे पुंसि लवी लावा लवः पुनः ॥१७१॥ तत्ररक्ते रक्तवर्त्मा वाग्रदस्तु गणाधियः। करढो व्याधनः 'कर्चूर्नरः कूिणः कुमारकः ॥१७२॥ वर्त्तिका शाकुनेयस्तु ^{१°}चुडो वृत्ताश्रयी पुनः। भयंकरो विशालाचो बृहद्रावी ततः पुनः ॥१७३॥

९ सगृहB २ विष्फुलिङ्ग्यपिB ३ पर्षटिकाB ४ केञ्चः पारियकःB ४ याज्यB ६ गौरेयःB ७ वक्तोरे।CK = पुमान्B ६ कछूB १० जुक्तोB

डुंडुलः पिङ्गलोऽय स्युः कीटास्तत्र तमा मिणः। प्रभाकीटः कीटमिणः 'खयोते। योत इत्यपि ॥१७४॥ ज्योतिषोपी क्लिणो माली वीजः स्यादुपसूर्यगः। पतङ्गः शलभोऽपि स्याद्धान्तचित्रो निमेषरुक् ॥१७४॥ तैलकीटस्तु षड्विन्दुस्तैलिनी द्रुनाशिनी। शक्रगोपस्तु वैराटिर्वर्षाभू स्तिन्तिभोन्निकः ॥१७६॥ रक्तवर्णश्चाम्मरजा भ्रमरस्तु 'शिलीमुखः। रोलम्बः षट्पदो भृङ्गो मधुकृन्मधुपश्च सः ॥१७७॥ पुष्पंधयः कलालापा द्विरेफो मधुलोलुपः। इन्दिन्दिरोलिर्भंकारी भसलो भ्रमरे।ऽपि च ॥१७८॥ **अली च चञ्चरीकः स्यात्पर्यायान्मधुपुष्पयोः।** लिट्पः कीटः पालिपालौ पालितः सूदनः पुनः ॥१७६॥ भृङ्गराजश्चालिमको मधुलेही मधुत्रतः । वेगुपर्यायवासी स्याद् भ्रमरी केाशकारिका ॥१⊏०॥ पेशस्करी कीटये।निर्मिक्तका कीटसंभवा। कीटमाता वान्तिकरा वर्वेणा नीलमिक्का ॥१८१॥ ^रभम्भरीली कर्नुराङ्गा ^रजीवत्कृमिपुरीषका । °पायला त्वमृतोत्पन्ना वमनी सरघा ^{प्}सरट् ॥१८२॥

९ स्यादुचोतितB २ ङ्गणोB ३ स्तित्तिभोB ४ शिलामुखःB। ४ सम्भरे। (रा) स्तिB ६ जीविकिमिपुरीषगाB ७ पापला π सराद्B

'मध्वर्थमचिकापि स्यात्तद्भेदाः चुद्र वर्वगा । गान्धारी वरदा चुद्रा ऋूरा सा खल्पपिङ्गला।।१८३॥ श्रय स्युः ^३पुत्तिकाः कृष्णवर्णा मशकसंनिभाः । वृत्तकोटरगाः स्थूलपिगिडका श्रथ पातकाः ॥१८४॥ बृहत्यो मित्तकाः पीता भ्रमयेशिया इतोप्यथ । तीक्ष्णा 'स्या मचिकाः पीतवर्णा श्रर्घा श्रथापराः ।।१८४।। वर्णतः पीतकपिला गन्धोली वरटा द्वयोः। श्रय दालाः पीतवर्णास्ताश्च वृत्तदलाश्रयाः ॥१८६॥ दंशा दुष्टमुखः ऋरो रुरुत्वक्संभवः स च। दंशी तज्जातिरल्पा सा चुद्रिका वनमचिका ॥१८७॥ मश्को वज्रतुगडः स्यात्मृच्यास्यः सूक्ष्ममिक्तकः। नीलाभः स्याद्रणरणो धूमलो रात्रिजागरः ॥१८८॥ भिल्ली चिल्ली चिरी चीरी भिल्लिकाचिल्लिके समे। चीरिका चीरुकी चीरुर्भिरुका भोरुकापि च ॥१८६॥ ^६िकरी कीरी चाथ जर्ती पुनश्चर्मचटो च सा। जिनपत्रा तु जतुका जतूकाप्यथ पूर्णिका ॥१६०॥ नासाच्छिन्दी च वरटी पराष्णी तैलपायिका। स्याद्वरोल्यथ पत्रागडसंभवा तु 'बकेरुका ॥१६१॥

१ मध्वार्थ B २ वर्षण B ३ सम्भरी लीत्यादि वर्षणान्तमर्धत्रयं K पुस्तके नास्ति ४ पुतिकाः KD पूतिकाः B ५ स्थान्म B । ६ सिम्मी B ७ जाती B π नासान्छित्रीति स्थात् ६ वकेरहा B

गोमचिकाथ यूका स्यात्षट्पदी स्वेदसंभवा। 'उकरयोकोदनी वाल'कीट स्रोकोरसीति च ।१६२॥ गोप। बिका केशटीका पत्तमजा पत्तमपट्पदी। श्वेतयकाङ्गवस्त्रोत्या पशुयूका पशुद्भवा ॥१६३॥ महिषस्या महयूका लिचा यूकाग्डमित्यथ । गर्दभी तु गोमयोत्या "महाभीरुरितीरिता ॥१६४॥ विलोमगतिरित्याद्या विज्ञेयाः कीटजातयः। तृणादिना स्वकौशल्याच्छाखिशाखासु निर्मिते ॥१६४॥ स्थानेथवा काटरादी भृग्वादीनां दरादिषु । शाखान्ते वा लम्बमाने कुलायस्तु पुमानयम् ॥१६६॥ त्रिषु नीडं पिच्छहं स्यात् *क्कीबेऽथाग्डमिख्याम्। काशोऽस्त्रियां स्त्रियां पेशिः पेशी काषोऽपि वा स्त्रियाम्।१६७ स्त्रियां चञ्चुश्च चञ्चूश्च त्रोटिस्त्रोटी सृपाटिका। स्त्री पत्ततिः पत्तती हें पत्तमूले छद्रोऽस्त्रियाम् ॥१६८॥ वाजः पत्तः पतत्रं स्यात्पिच्छं पत्रं तन्रुरुहुम्। गरुत्स्यादथ संप्रोदभ्यो डीनान्येषां गतिक्रियाः ॥१६६॥ समूहविसरव्यूहसंदोहनिवहप्रजाः । स्तामोघवारसंघातनिकरत्रातसंचयाः ॥२००॥

१ उकण्यौकेंB २ कीटतु को ३ केशेत्यादिमह्यूकान्तंK पुस्तके नेापळभ्यते ४ मेहाC १ षण्ड्B

निचयः प्रचयश्चेव प्रकरश्चाकरः पुनः। समुदायः समुदयः समवायो गणश्च यः ॥२०१॥ जातं चापि च जालं च पेटकं काग्डमिश्रयाम् । पटली संहतिर्द्धन्दं निकुरम्बं कदम्बकम् ॥२०२॥ राशि योः स्त्रियां राशी पुञ्जी अश्र पुञ्जकः । पुंसि क्लीबे च कूटं स्यादुत्करोऽपि च पुंस्ययम् ॥२०३॥ पशूनां समजोन्येषां समाजः स्यात्सधिर णाम् । ये विश्वस्ताः पत्तिमृगास्ते छेका ग्रह्मकास्त्रिषु ॥२०४॥ पिचणा येन यह्यन्ते पिचणोऽन्ये स दीपकः। 'कापे।तशौकमायूरतैत्तिरादीनि तद्गयो ॥२०५॥ स्त्री इयी द्वितयं द्वन्द्वे युगलं ^२यमलं युगम् । स्त्रीपुंसी मिथुनं युग्मं द्वेतं च युतकं मिथु ॥२०६॥ यमलं त्रितयं जातं समस्तं स्त्री त्रयी त्रयम् । कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामसत्फलेः ॥२०७॥ एकादशः ^३सरभादिः प्रकागुडः सिद्धिमागतः ।

गिरिगीत्रोचलः शैलः स्थावरो धातुमृद्धरः । कुकीलः सानुमान्व्यंशो^६ जीमृतः पृथुशेखरः ॥१॥

श कापाताशोकCK २ यामलंB ३ शरभादि:CK ४ न्यंशाB

कटक्यहार्यः शिखरी नगा दन्ती शिन्नोचयः। पेरावतोऽगो भाकृटः कुट्टारा दर्दुरः स्थिरः ॥२॥ गोत्रोद्रिः पर्वतः प्रस्थश्टङ्गवृत्त्रेभ्य एव वान् । भूपर्यायधरा भूधः स च स्यात्कन्दराकरः ॥३॥ अयाकराकरोथ स्यात्सुमेरुः कर्णिकाचलः। स्वःस्वर्गिस्वर्णपर्यायगिरिपर्याय इत्यपि ॥४॥ मेरुः स्यादुत्तराद्रिस्तु गिरिपर्यायराडपि । हिमपर्यायतः प्रस्थालयवान्मेनकापतिः ॥४॥ कुवेरगिरिपर्याया भवानीगुरुरित्यपि । हिरएयनाभमेनाकसुनाभानां तथा ग्ररुः ॥६॥ श्वेताद्रिरथ नीहारस्तुषारस्तुहिनं हिमम्। प्रालेयं मिहिका चाथ हिमानी हिमसंहतिः॥७॥ शीतं गुणे तद्वदर्धं सुषीमः शिशिरो जडः। तुषारः शीतलः शीतो हिमः सप्तान्यलिङ्गकाः ॥⊏॥ रात्रिंदिवं हिमाधिक्यं यत्तु ैहिमहर्दिवम् । ^१उज्भटिर्भूममहिषी रतान्धा च ^४कुहेलिका ॥६॥ धूमिका र स्यान्नभारेग्रुपर्यायार्थाकुहीति च । रजताद्रिस्तु कैलाशोऽष्टापदः स्फटिकाचलः ॥१०॥

१ तहदर्थाःB २ हिमदुर्दिनम्B ३ कुज्रिटिB ४ च नभे।B ६ पि कुहीति चB

शिवपर्यायवासार्थः कैलासे। हिमवद्धसः । क्रीञ्चः क्रोञ्चे। ग्रहहृतः पुंसि क्लीबे युगंधरम् ॥११॥ श्रपि किष्किन्ध किष्किन्ध्यौ वानराणां गिरौ द्रयम्। दिज्ञणाचल आषाढो माल्यवान्मलयोऽस्त्रियाम् ॥१२॥ रौहिणश्चन्दगिरिर्विन्ध्यस्तु जलवालुकः। वेङ्कटाद्रिः केसरी स्यात्सिंहः केशववज्ञभः ॥१३॥ सद्याचलस्तु मूर्द्धोदिस्त्रिकृटस्त्रिककुच्च सः। रेवाद्भवे तूपविन्ध्यमेकलामरकगटकाः ॥१४॥ सुवेलः स्यात्त्रमुकुट इन्द्रकीलस्तु मन्दरः। उज्जयन्तो रैवतः स्यात्सुदारुः पारियात्रकः ।।१४॥ वारिपात्रो ऽथास्त्रियां स्याद्गन्धमादनमित्यपि। ऋश्यमुको रिश्यमुको मूर्द्धन्यमध्यगान्तकाः^३ ॥१६॥ लोकालोकश्रकवालश्रित्रकृटादयः परे। कूटोऽस्त्री शिखरं श्टङ्गं प्रपातस्त्वतटो भृगुः ॥१७॥ मेखला मध्यभागेाद्रेनितम्बः कटकाऽस्त्रियाम् । द्रोणी तु शैलयोः संधिः स्यात्प्रस्थः सानुरिख्याम् ॥१८॥ पुमान्स्तुः स्यादय ग्रहा दरी स्त्री कन्दरिस्रेषु । दरिर्विलं देवखातमखातं गह्वरी स्त्रियाम् ॥१६॥

[।] स्सिंहरः केशवल्लभःCk २ पात्रकःB ३ तुगाCk। ४ विंलेCK

शिलोच्चयगतास्ते स्युः पादाः प्रत्यन्तपर्वताः । प्राग्भारा दन्तकास्तिर्यगद्रेर्याता बहिश्च ये ॥२०॥ श्रिधिरूढाधित्यकाद्रेरासन्ना भूरुपत्यका । गिरेः पतत्प्रवाहे स्थाज्भरी भारिरुभे स्त्रियौ ॥२१॥ इयोर्भरो निर्भरो ना स्फटिकः स्फाटिकः पुमान् । नर्यश्मा प्रस्तरो प्रावा पाषाणश्चोपलोऽश्चियाम् ॥२२॥ स्त्रियां धृषद्धृशच्चापि दशदृषच्छिलापि च। खनिः खानिः खनी खानी स्यात्स्त्रियामाकरश्च ना ॥२३॥ गुञ्जा स्त्रियां सुवर्णादिजन्मभूर्द्धातुकः पुमान् । शुक्कधातौ पाकशुक्का कठिनी खटिनी खटी।।२४।। गैरिकं रक्तधातुः स्याद् गिरिज्वरसमुद्भवम् । गिरिनद्धं गिरिणुद्धं गिरिसंबद्धमित्यपि ॥२५॥ वनादि मृगपक्ष्यादि धात्वादि सकलं त्रिषु । कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नाम सत्फलैः ॥२६॥ सिद्धिं गतः प्रकागडोऽयं द्वादशः पर्वतादिमः।

समुद्रः सागरः सिन्धुस्तरिषस्तारिषोऽर्णवः । लोहित्यस्तरिणर्धेनः पारावारो महाशयः ॥१॥

१ समुद्भवः B २ चनादि CK।

तरीषो नभसः पेरुरुदन्वान्पृथिवीस्रवः। गङ्गाधरो महाकच्छो मितदुर्दारदश्च सः ॥२॥ दैत्यदानवशैलानां पर्यायेभ्यो यहार्थकः। तिम्यूर्म्यर्थपदान्माली काशार्थोपि पलंकषः ॥३॥ जलपर्यायराशिधिनिधिनदनदीपतिः । पारावारोप्यकूपारो महीप्रावरणार्थकः ॥४॥ विततश्चन्द्रपर्यायजनको यादसां पतिः। रत्नाकरोऽपि जलदस्तद्भेदा लवणादयः ॥४॥ श्रपि ते स्युः सुरासर्पिर्दधिचीरपयोमयाः । स्रसापिधान ^१पर्यायात्सिन्धुपर्यायवाचकः ॥६॥ स्त्रियां तृप्तिरिरापः स्त्री भूम्नि पुंसि रसे। द्वयोः । गौः क्रीबे प्राग्यदं चीरं वाश्चापि सलिलं जलम् ॥७॥ कृपीटं कमलं सारं चीरं विषमिदं घृतम् । कबन्धमुदकं पाथः कीलालं पुष्करं र सरम् ॥=॥ वनं पवित्रममृतं कंवलं कं क्रुलीनसम्। पानीयं पिप्पलं पीघं पातालं सर्वतामुखम् ॥६॥ जीवनं भुवनं यादः पावनं चाणदं दकम्। श्रम्ञ्वम्भः शंवरं तोयं केामलं धरुणं सुखम् ॥१०॥

१ पर्यायाः Ck २ सर: Ck ३ पादः Ck

घनपर्यायतः पुष्पं नीरमण्श्र वारुणम् । निम्नगं दहृनारिः स्यात्सरिलं कर्नुरं मधु ॥११॥ दैव्यं सलं विषं यादःपर्यायेभ्यो एहार्थकम । ऋतमापो बन्धकं षण् न ना वारि कमव्ययम् ॥१२॥ काग्डोऽस्त्रियां घनरसो नरा नारा श्रपि स्त्रियाम्। भूम्नि गावः स्त्रियां भूम्नि गौः स्त्रियामपि सर्वतः ॥१३॥ इरा जडं जीवनीयं चलादे संवरं कुशम्। शिवं शवं शरं क्लीबे वा स्त्रियां स्यादुहुरुडुः ॥१४॥ सरः पुंस्यथ सामुद्रं मृगादिवृष्टिजे जले। श्राश्विन जलदेर्मुक्तमम्बु खातिविशाखयोः ॥१४॥ तत्र गाङ्गं दिव्यमपि धारं स्यादन्तरिचजम्। पार्थिवं पृथिवीजातं तत्कौपं च खनित्रिमम् ॥१६॥ र्श्रोद्भिदं तु भरोदृभृतं खयं जातमथ त्रिषु । स्यादाप्यमम्मयायूद्यं वीचिर्वीची स्त्रियां पुमान् ॥१७॥ ऊर्मिर्द्रयोस्तरङ्गो ना भङ्गो भङ्गि स्त्रियामियम् । भङ्गी च लहरी वीचा लहरिश्चोर्म्यपि स्त्रियाम् ॥१८॥ त्रिष्वर्गलं महत्सु द्रौ कल्लोलोल्लकावुमौ । ै पुटे भेदो वङ्कचक्रे भ्रमश्च जलनिर्गमः ॥१६॥

१ शवंB २ श्रद्धिदंCk ३ पुटभेदोB

तटं त्रिषु प्रतीरं च तीरं रोधश्च रोधसम्। स्यादथास्त्री परं पारं पारेपारमवारकम् ॥२०॥ पारावारे परार्वाची तीरे पात्रं तदन्तरम् । द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपं यदन्तर्वारिणस्तटम् ॥२१॥ श्रम्मुक्तमस्त्री पुलिनं सैकतं सिकतामयम् । मर्यादा तटभूमिः 'स्त्री वेला स्यादृष्टद्धिरम्भसः ॥२२॥ डिग्डीरोब्धिकफः फेनो ^२वुदृवुदस्थासको समी । निषद्दरोऽस्त्री 'जम्बालं तस्मिंस्तु कलिले। घने ॥२३॥ म्रपि तु स्या ^१त्पत्रयुक्ते पङ्कः कर्वटिकाे ऽस्त्रियाम् । दमः कर्दमशादौ च कूपकास्तु विदारकाः ॥२४॥ परिवाहः परीवाहो जलोच्छवासेऽथ निम्नके। गभीरमतलस्पर्शं गम्भारं चाप्यमी त्रिषु ॥२५॥ ^४स्थाघमस्थाघं चागाधं मस्तारं त्रिष्वमूनि च । तद्रस्तुन्यप्यथोत्तानमगाधार्थविपर्यये ॥२६॥ श्रनच्छं त्वप्रसन्नं स्यात्कचरं मिलनं पुनः। किहां पुष्पितं सेव्यं शाल्रुकं किहिमं चलम् ॥२७॥ दोहलं कलुषं चान्धमाविलं तद्विपर्यये। निर्मलं च त्रिपूत्तानात्पुंस्यगाधजले हृदः ॥२८॥

९ स्त्री वेत्रोतिB पुस्तके नेापलभ्यते २ बुद्बुदाB ३ जम्बालस्तरिमंस्तुB ४ स्थायमस्थायं चागाधमस्तारंB

सचाप्य'प्रवहार्थः स्याद् भियउद्भ्यो 'द्रहोऽपि च। वहः सरस्वान्प्रवहः प्रवाहो रोध इत्यपि ॥२६॥ तरिङ्गणी सागरगा तटिनी चञ्चला धुनी। स्रोतिस्वनी द्वीपवती तलोदा हृदिनी नदी ॥३०॥ स्रवन्ती निम्नगा स्रोत्या सिन्धुः 'सस्तुत्सरस्रती। ऋषिकुल्यापगा भाता धेना कूलंकषा शिफा ॥३१॥ श्रपगार्णा निर्भारेगी रोधश्रकाच पार्वती। रोधस्वती समुद्रस्त्री हादिनी च वहा धुनिः ॥३२॥ हिरएयवर्णा कर्षूः स्यात्सरिजम्बालिनीत्यपि । इरावती रोधवका रुजानाथ त्रिमार्गगा ॥३३॥ * देवनद्याश्च पर्याया शिवपर्यायशेखरा । स्यात्पदी विष्णुपर्यायात्त्रिस्रोता भीष्मसृस्त्रियाम् ॥३४ सिद्ध नयाश्च पर्याया धर्मद्रव्यपि गान्दिनी । गङ्गा त्रिपथगापि स्यात्सुरा°लम्बगमा पुनः ॥३५॥ हिमाद्रिपर्यायसुता स्वर्गपर्याय^मवाप्यपि । जहोर्भगीरथस्यापि प्रजार्था च कुमारसूः ॥३६॥ यमुनायम्यर्कसुता कालिन्दी च यमस्रसा। एवं तापी तु तपनी शनिपर्यायतानुजा ॥३७॥

९ प्रवहार्थः Ck २ प्रहो B ३ सस्त्रत् BC ४ मात्रा B ४ देवनद्योश्र Ck ६ नद्योश्र CK ७ लयगम्। B $\mathtt{c}$ वास्यपि B

रेवा तु नर्मदा सोमोद्भवा स्यान्मेकलादिजा । स्यात्प्रवंगङ्गापर्याया मुरला च भुरंदला ॥३८॥ स्यादर्द्धगङ्गा कावेरी वासिष्ठी 'गेामती पुनः । गोदा गोदावरी भीमोत्पला पि ज्यम्बकोद्भवा ॥३६॥ गोला ब्रह्मागडसंभूता गैातम्यथ च बाहुदा। करताया सदानीरा सेव स्यात्सेतवाहिनी ॥४०॥ सैत वाहन्यथ शताद्दुदूरिप शितादमू। द्रिद्री शुतु ^३पराएताः स्त्रियामथ विपाट स्त्रियाम् ॥४१। विपाशाय 'हिरगयात्स्याद्वाद्वर्वाहश्च शाणकः। काञ्चनाची विशाला च चच्चः सिन्धुः सरस्रती ॥४२॥ वेरायजा ब्रह्मसुता प्रचजाता च वाक्पदा । चन्द्रभागा चान्द्रभागी चन्द्रिका चान्द्रभागगा ॥४३॥ ^६रथेष्ठा च रथस्था च सरयुः सरयूरपि । अमोघातनये ब्रह्मपुत्रो लेहित्यलेहितौ ॥४४॥ पयोष्एयजा भारती स्याद्विशाला मुकुलाप्यथ । °श्रोघनादा सुवेषा च सुप्रभा मानसी हदा ॥४४॥ श्रच्छोदा च पुनः शिप्रा गएडकी विमलोदका । देववता तथेवान्या वितस्तेरावती शिवा ॥४६॥

१ मुद्गलाB २ गौतमीB ३ वाहिन्यथCK ४ परावेताः ४ हिरण्या स्याCK ६ रथेष्टाBC ७ याव्रुनादा सुवेषाCK कर्षनादसुषेमाB

विभागा देविका रेंभा धनपापा च मद्रिगा। केोशिकी चुमती केशा देवमाता क्रुमुद्रती ॥४७॥ 'देवस्मृतिश्च पार्णाशा पीता चर्मग्वती 'कपूः। कुन्त्यवन्ती वेग्रुमती विदर्भा सुरसा कुहूः॥४८॥ पलाशिनी नन्दना च धूमा मन्दाकिनी दया। चित्रोपला चित्रवर्णा सिन्धु रेखारिका तथा ॥४६॥ दशार्णा पिप्पली श्येनी 'मञ्जुलावा पिशाचिका। कुलामती शुक्तिमती सिनीवाली तथापरा ॥५०॥ वीणा वैतरणी भीमा निर्विन्ध्या तृपिका सिता। कृष्णवेणा कृष्णगङ्गा कृष्णा कृष्णसमुद्भवा ॥५१॥ भयंकरा कृष्णवर्णाऽथापरा निषधावती । तुङ्गभद्रा भीमरथी घट्टगा सा मलापहा ॥५२॥ कृतमाला ताम्रपणीं 'पुष्यभद्रोत्पलावती। चमा जम्बूर्वेत्रवती सुभद्रा मन्दवाहिनी ॥५३॥ इत्याद्याः स्युः पुनर्नद्यो घर्घराद्याः परे नदाः । सारिगाः कृत्रिमा कुल्या सरित्स्यादथ च त्रिषु ॥५४॥ प्रणाली जलपर्यायपदवी सिन्धुसंगमे । संभेदोऽय स्त्रियां भूम्नि सिकता ऋपि वालुकाः ॥४५॥

९ वेदB २ कप्:KC ३ रेखोCK ४ मञ्जूली वा पिग़ाचिकीB १ पुरुषाB

पृषन्ति विन्दु 'पृषतः पुमांसो विप्रुषः स्त्रियाम् । तीर्थोऽस्त्रियां पुंसि घटः रनानपानावतारके ॥५६॥ पुंसि पानीयवृद्धिः स्यात्स्रवः पूरोपि चाप्यथ । देविकासरयुद्धृते त्रिषु दाबिकसारवौ ॥।५७॥ नावा तार्यं तु नाव्यं स्यान्नोतार्ये वस्तुनि त्रिषु । स्त्रियां पुंसि तरएडा तु तरणी तरणिस्तरिः ॥५८॥ द्रयोवीरिरथः पुंसि तरान्धुस्तरणस्तरी । पोतो नौर्वार्वटः क्षीबे वहिनं वहनं पुनः ॥५६॥ तरीः " प्रवा भिला नौका न श्रियामुडुपोलुपौ। श्राकर्षीपि च कर्षः ' स्यात्पुनः क्लोबे सुखायनम् ॥६०॥ तुलाधटः पत्रवाले। द्वयोः पादालकोपि च। पोलिन्दस्त्वन्तरादग्डो मङ्गोऽस्त्री मङ्गिनी° स्त्रियाम् ॥६१ नौकादराडः चोपगी स्त्री चोपियाः चिपियाः स्त्रियाम् । चिपण्यपि तथैव स्यादरित्रे⁻ केनिपातनम् ॥६२॥ काटिपात्रं स्वयित्रस्त्री ^६काष्टकुद्दालकः पुमान्। सेचनं सेकपात्रं स्याद् गुगावृत्तस्तु कूपकः ॥६३॥ गुणः पुंसि स्त्रियां रञ्जूर्वरत्रा रिमरित्यपि । वातप्रतिच्छदे। वाताधारो वातमहापटः ॥६४॥

१ प्रवताःB ६ घटःB ३ वैविँटःK ४ तिरःB ४ कर्षःB ६ घटःB ७ भङ्गो- स्त्री भङ्गिनीB म दिरत्रंB ३ कष्टB ।

सांयात्रिकः पोतविणग्यानपात्रं वहित्रकम् । वोहित्थं वहनं पातः पातवाहा नियामकः ॥६५॥ निर्यामकः चेपकस्तु कर्णधारोऽपि नाविकः। पातधारः 'पातधरा 'यानादौ नौः समुद्रिया । ॥६६॥ सामुद्रिको मनुष्यः स्यात्सामुद्रं तद्भवे त्रिषु । *श्रातरस्तरपग्यं स्यादातारस्तरणं तरः ॥६७॥ संतारः संतरस्तारोऽप्यथ दुस्तारदुस्तरौ । काष्टाम्बुवाहिनी द्रोगी द्रोगिद्रु गिरपि द्रुगी ॥६८॥ क्कीबेर्द्धनावं नौकार्द्धेऽतीतनौकेऽतिनु त्रिषु । मत्स्यपर्यायजीव्यर्थः कैवर्त्तो दाशधीवरी ॥६६॥ दासेरकाथ जालं स्यादानायः पुंसि काटिका। शर्णसूत्रं पवित्रं स्यात् ह्रीबे मत्स्यादिबन्धनम् ॥७०॥ क्रपिनी च स्त्रियां क्षीबे वडिशं मत्स्यवेधनम् । विडिशाविलशे द्वेस्त्री विलिशं पुनः ॥७१॥ मत्स्याधानी कुवेग्गी स्यात्कुवेग्गिः कुविगापि च। एषां तु पञ्जराखेटे पलावश्च स्रवोऽपि च ॥७२॥ पृथुरोमा भवो मीन आत्माश्यनिमिषोग्डजः। कग्टकी शम्बरो मूका वल्कवान् शकली द्रयोः ॥७३॥

१ वाहित्यं २ पोताधार: B ३ धारो B ४ समुद्रिकाkC १ त्रातारkC

विसारो मत्सो' मत्स्योऽपि वैसारिणजलेशयौ । मद्यः शल्क्यथ तद्भेदा एककग्टकमञ्जरी ॥७४॥ सहस्रदंष्टः पाठीनोप्यवदालक इत्यपि । महामत्स्यो रूप्यवर्गो दीर्घः स्यादघ ले।हितः ॥७५॥ कृष्णशल्की श्वेतकुचिस्तालाङ्गो मत्स्यराडपि । वृत्त^भवज्रोप्यथ पुनर्गर्गरः पीतवर्णकः ॥७६॥ पिच्छलाङ्गः^१ पृष्ठरेखाबहलः सच शल्ककः^६। श्रय भीरः पृष्टगलपुच्छेषु द्विद्विपत्तकः ॥७७॥ श्रगल्को वृत्ततुग्डोऽय पालको वृत्तवक्त्रकः। नातिस्थूलो विशल्काङ्गः श्मश्रुलो दन्तवानपि ॥७८॥ संध्ययोरात्रिशेषे च प्रचारी "चाश्ववर्वरः । कुचौ पृष्ठे च कग्टालोप्यथान्यश्छगलः पुनः ॥७६॥ गले द्विकग्टकः श्वेतः पृष्ठेकग्टः सुविम्रहः। समानदीर्घवृत्तः स्यान्निःशल्कोप्यथ रोहितः ॥८०॥ रक्तमत्स्या लाहितः स्याद्रोहिः सालो गडा गलः । द्यालाय नडजे मत्स्ये चिलिचीमश्चिलीचिमः ॥८१॥ खलेहः¹°खलिशश्चापि¹¹नलमीनः खलेशयः । चीरजालोऽतिरक्ताङ्गो नातिदीर्घो न चाल्पकः ॥ २॥

१ मस्योCk २ दालुकB ३ स्तालागोB ४ वव्B ४ पिछिB ६ शह्नकःK वक्कःB ७ चाथBC π कण्टः ६ गलोण्डजः १० खलहःB ११ तलCk

नातिस्थूलः स गोमेदोप्यथ स्यान्महिषः पुनः । स्थ्रलाङ्गो महिषाकारः स्थ्रलशक्कः स तालुनि[।] ॥८३॥ वितस्तिमात्रः खल्पाङ्गः स्थूलशल्कस्तथापरः। कर्ण³वेशोतिकृष्णाङ्गो वृत्ताल्प ^१स्थूलचर्म्यपि ॥८४॥ चन्द्रिका^४ सर्पतुल्याथ ^४ तिमियोजनविस्तरः । तिमिंगिलो महामीनस्तिमिंगिलगिलस्तु सः ॥ 💵 ॥ तिहलश्चाच कुलिशः ^६कग्ट काष्टील इत्यपि। वज्राभश्चाथ राजीवः कृशो दीर्घाकृतिश्च सः ॥८६॥ सस्याजीवस्तु ⁻रेखाङ्कः पाटलः पाटलानिभः । ^६ निरुला जलपीने स्यात्सुरुलाे ¹°लेाष्टिताङ्गके ।∟८७॥ स्यान्नन्दी वारला सैव समुद्राद्धङ्गिकाप्यथ। सकगटकश्चन्द्रिकः स्यात्पार्श्वे वर्तु ल 11इत्यथ ॥८८॥ फलकी स्याचित्रफले। वाग्रुसे। वाग्रुजारतः। क्रवरीकङ्क पृष्ठी स्याद्वाजग्रीवेा मदा^{१२}र्मदः ॥८६॥ स्यादृद्वयोः १३शकरी प्रोष्टी श्वेतकालो जलव्यधे। ^{१४}कङ्कत्रोटोघ मर्ल्लोशा गाङ्गेयः शवराधिपः ॥६०॥ जलतालोऽपि च ज्ञेयः परि भक्पूर इत्यथ। जलेचरः खशेरोथ जलचञ्चल इत्यपि ॥६१॥

१ तालुमिCK २ घेशोK ३ श्र्वायB ४ संयK ४ तुल्पेC ६ कटंCK ७ काष्टील । π रेखाङ्गःB ६ विरुलोB १० लोष्टिBC ११ इत्यपिB १२ मदःB १३ श्रवरिC १४ शेरेंB १४ कुर्पूर

स चलत्पूर्णिमा चाय गङ्गाटेयो 'जलानिलः । जलवृश्चिक 'इञ्चाकाप्यथ स्याह्मघु'गर्गरः ॥६२॥ त्रिकग्टकेथ शालः स्याद् गन्धाहिः कूचिका द्वयोः। 'स स्याच्छकुलगग्डोथ ब्राह्मी चम्पक'पादुकः ॥६३॥ पुंस्त्रियोर्मद्गुरः श्टङ्गी दुर्नामा दीर्घकोश्यपि । उत्तुप्युद्धृपी चुत्तुकी चुत्तुम्पी 'चुत्तपीत्यपि ॥६४॥ स तु राजीवसंज्ञः स्यायस्त्रिरेखासमन्वितः। शिलीन्धः कचघा रामा दग्डारिः पाकमत्स्यकः ॥६५॥ संकोचिका "पचिमत्स्या विषपुच्छोप्यमीनरः। जात्या मत्स्या द्विधा ज्ञेयाश्चर्मजाः शल्कजा इति ॥६६॥ प्रत्येकं ते द्विधा प्रोक्ताः स्थूलसृदमप्रभेदतः । द्रुमचर्मपिनद्धाङ्गाश्चर्मजाः शल्कवर्जिताः ॥६७॥ शल्कशुक्तिपिनद्धा ⁻ये शल्कजास्ते प्रकीर्त्तताः । केचित्तमुद्रसंभूताः केचिन्नयुद्भवा इति ॥६८॥ सारश्च शृङ्गसारश्च विश्वलो ध्वालकस्तथा। कगटकारः संकुचकश्चर्मजाः सागरोद्भवाः ॥६६॥ कावाकः खिरिडिश्चैव पाठीनः सिंहतुगडकः । एते मत्स्या महाकायाश्चर्मजा निम्नगोद्भवाः॥१००॥

१ गळाचिळ इस्रन्यत्र । गळाचिळाB २ इन्द्राकेC ३ मर्गरः त्रि ४ सस्यात्तुB ४ पश्चिकःB ६ चुलुपीB ७ पाचिB = श्चB ६ न्यलकk रलकB

पाटलः पिच्छकस्त्वेकस्तथान्यो दन्तपोटलः । मध्यकायाविमा मत्स्या नदीजा चर्मसंभवा ॥१०१॥ ' घाषेरो 'गोजलश्चैव निद्भवश्च तथाऽपरः । मत्स्यः कटरथश्चेति खल्पकाया नदीभवाः ॥१०२॥ ^३ पडिमाने। महाकायः शल्कजः सागरोद्भवः । ^४ पह्णकस्तोमकश्चेति ^५खल्पकायौ समुद्रजे। ॥१०३॥ ^६ महाशीलः कल्हवश्च ताडकेा बडिशस्तथा । परगिश्च महाकायाः शल्कजाः सरिदुद्भवाः ॥१०४॥ रोहितः स्वर्णमीनश्च तथा खंडलियोपरः। मध्यकायाः सराल्कास्ते बलवन्तो नदीचराः ॥१०४॥ मरलिस्तुम्बरो°वैचिशल्कजा मध्यविप्रहाः। ⁵ केालत्यश्च महानद्याः संगतस्य महीमृतः ॥१०६॥ षट्सप्तयोजनं यावन्नदीमायान्ति सागरात्। नद्यां कर्दमहीनायां सशिलायां भवन्ति ते ॥१०७॥ ^६ केरवाकाचा महाकायाः सशल्का मत्स्यजातयः। शिलासंकटके स्थाने गम्भीरे ¹°करकादयः ॥१०८॥ वालुका बहुले तेाये गम्भीरे रोहितादयः। सपङ्के च सुविस्तीर्थे प्रवाहरहिते हुदे ॥१०६॥

१ घाषेरोCK २ मिजलश्चैव विवद्ध B ३ षडिमानेाB ४ पछीकB ४ मध्यकायौB ६ सहाB ७ वर्गे Ck द केलिस्थाश्चB ६ कावाकीवा १० कारB

पाठीनप्रमुखा मत्स्या निवसन्ति सकच्छपाः । पाषाणुप्रान्तविवरे नाभिदघोदके तथा ॥१६०॥ घाघरस्तुवरो वामी निवसन्ति निजेच्छया। नागस्तन्तुः स बभ्नाति प्राणिनं जलमध्यगम् ॥१११॥ मत्स्याः स्त्रीजातयः सर्वे गर्जद्वर्भा हि ते स्मृताः । सर्वेषामुदरेगडानां संघाता दृश्यते यतः ॥११२॥ शिशुकस्त वसाढ्यः स्याज्जलात्सृकरमर्कटौ । शिशुमारोप्यथ पुनर्जलौका तु जलोरगी ॥११३॥ जलोका जालिका वेगी जलालोका जलाटनी। जलौकसः स्त्रियां भूम्नि सेवोक्ता जलजन्तुका ॥१९४॥ जलायुका जलूकाय' शल्कं वल्कं च वल्कलम् । मत्स्यस्य शकलेमी स्युरित्यपादा जलेचराः ॥११५॥ शिशुमारो महाङ्गः स्यात्स्वल्पाङ्गश्चुलकी च सा। नकस्त्वम्बुकिराटः स्यात्स च वाडवहारकः ॥११६॥ श्रम्बुनः कग्टकभटौ^र वज्राकारशरीर्यपि । एतस्य भेदे कुम्भीरो मकरस्तु भषाशना ॥११७॥ ह्रदमहोसिदंष्ट्रः स्यान्मरोलिर्जलरूपकः । जलात्स्रवा³खुनकुलविडालशुनका श्रपि ॥११८॥

१ पिB २ भरोB ३ १चB ४ झवाB

कच्छपः कमठः कूर्मः कोडाङ्घिः पञ्चग्रप्तकः । मग्डूको दर्दुरो भेको वर्षाभूर्दर्दुरः प्रवः ॥११९॥ वर्षानन्दे। 'गाढवर्चाः शाऌूरः काेक इत्यपि । **स्रवंगमश्च शा**ळूरः सालुश्चापि प्रवंगमः ॥१२०॥ व्यङ्गः प्रवः शिली भेकी वर्षाभ्वी च डुलिर्डुली^२। हरिनेत्रः कुलीरः स्यात् कलीरः कर्ककर्रटौ ॥१२१॥ बहिःकुटीचरस्तिर्यग्यानः स्यादथ घुर्घुरी । मृत्^किरा वारिपर्यायकृमिः स्त्री जलमन्निका ॥१२२॥ ^४इत्येते पादिनाथ स्युः केशिनः शुक्तिका स्त्रियाम्। मुक्तार्थान्मातृपर्याया महाशुक्तिश्च मौक्तिकात् ॥१२३॥ शुक्त्यर्थापि च मुक्तायाः स्फोटोथ कृमिसूरपि। चुद्रशुक्तिश्च पुटिका जलार्थाच्छुक्तिरित्यपि ॥१२४॥ ^४शम्बुके।ऽपि च शम्बुकः शम्बुकः शम्बुके। दरः । शङ्खोर्गावभवः कम्बुरस्त्रियां °पावनध्वनिः ॥१२५॥ श्रन्तर्वको महानादस्त्रि⁻रेखे।ऽपि च सुस्वरः। हरित्रियोऽपि धवलोप्यथ स्यात् जुह्नकोऽपरः ॥१२६॥ चुद्रशङ्घः शङ्घनकः 'शम्बूकोन्यो जलोद्भवः । कृमिशङ्खश्च जलजजन्तुः कृमिजलोद्भवः ॥१२७॥

१ गृहवर्चा इत्यन्यत्र २ दुलिर्दुलिB ३ मृत्कुराCk ४ इत्येकB ४ शम्बुक इत्याद्यर्घद्वयंC पुस्तके नास्ति ६ सम्बुकःB ७ यावनB π रेखाB ६ शंखकेB

महाकपर्दी भळ्ळकः कपर्दीऽस्त्री वराटकः। चराचरचरो वर्यो बालक्रीडनकश्च सः ॥१२८॥ हिरएयः श्वेत इति च बहुवे। उन्ये चलेचराः । पुंस्येवान्धुः प्रही कूप उदपानं तु पुंसि वा ॥१२६॥ कारोत्तरश्च वीनाही प्रहिः स्यादन्धकूपके। कर्करान्धुर्जलाष्टावी कूपिका तु जलाम्बिका ॥१३०॥ उद्घाटका घटीयन्त्रं स्यादावर्त्तोरघटकः । श्रस्त्री निपानमाहाव उपकूपजलाशये ॥१३१॥ नेमिर्नेमी त्रिका तन्त्री वीनाहोस्त्र्यास्यवन्धने नान्दीपुटो ^२नान्दीमुखेा गर्तः खातेापि केवटः ॥१३२॥ श्रवघट्टावटौ तुल्यावथ पुष्करिगाीत्यपि । दीर्घी स्त्री यष्टिका वापी वापिश्वापि स्त्रियासुसे।।१३३॥ मीनगोध्यपि वेशन्तः स्वल्पे सरसि पल्वलः । श्रस्त्र्याखातं देवखातमखातं पुंनपुंसकम् ॥१३४॥ स्यादिस्त्रयां तलं तल्लं तटाकेाऽस्त्री तडागवत्। पद्माकरः पुमान् क्लीबे सरसं च सरः पुनः ॥१३५॥ कासारस्तत्र महति सरसी स्यात् स्त्रियामियम् । खेयं तु परिखाधारः खानिका जलधारणम् ॥१३६॥

१ ष्ठीलां B २ नान्दि B

^¹ स्यादालवालमावालमावापे।ऽस्त्री द्विर्जिप्रया । केदारः स्यात् कर्दमिलः स चोक्तः पांशुमर्दनः ॥१३७॥ कुशेशयं गन्धसोमं कुड्मलं पुष्करं नलम् । महोत्पलं तामरसं राजीवं श्रीकरं पुनः ॥१३८॥ स्यात्सरःसरसीपङ्कपर्यायेभ्यो रुहार्थकम् । एभ्यो जन्मार्थकं चापि ^२जलार्थादपि जार्थकम् ॥१३६॥ विसपर्यायपुष्पार्थं कृष्णपर्यायकन्दकम् । लच्मीपर्यायसद्मार्थं कन्दोहं दिनहासि तत् ॥१४०॥ श्तात्सहस्रात्पत्रार्थं कमलं कुमुदं तु तत्। कुमुच शारदं पुगडरीकं कैरविमत्यपि ॥१४१॥ रक्ते तु स्यात् कुवलयं कुवेलं कुवलं कुवम्। स्यादुत्पलं केाकनदमरविन्दमथापरम् ॥१४२॥ इन्दीवरं तु नीलाव्जिमिन्दिरावरमित्यपि। कावारमीषत् श्वेतं तु निलनं स्यादय स्त्रियाम् ॥१४३॥ स्यात्पद्मं किंचिदारक्तमीषन्नीलं तथात्पलम् । एषां तु वही नलिनी विसिना पुटकिन्यपि ॥१४४॥ नालीकिनी नलिनिनी कमलिन्यपि पद्मिनी। एषां बीजं तु ैगाले।ड्यं पद्मार्था^३दच इत्यपि ।।१४५

९ स्थानाळवाळCK स्थाळाळवाछ B। २ दळा B ३ गाले। अं B ४ द्वृष B

स्त्रियां क्रीञ्चादनी क्रीञ्चा श्यामा पद्मार्थकर्कटी। नालाऽस्त्रियां स्त्रियां क्लाबे मृणालं तु मृणालिका ॥१४६॥ षण्बिसं बिसतन्तुर्ना पिन्नन्यर्थाद्वहं च तत्। शालूकमेषां कन्दः स्यात् पद्ममूलं 'कटः पुमान् ॥१४७॥ 'जलाळुकं सूरगोा ना करहाटः शिफा स्त्रियाम् । **ऋनुष्णमुत्पलं** क्लीबे नलपर्यायनामकम् ॥१४८॥ रात्रिपर्यायपुष्पार्थं शीतलार्थाजलार्थकम् । हिमपर्यायपद्मार्थमथ स्यात् कुम्भिका पुनः ॥१४६॥ पृक्षिका पर्णिका वारिपर्यायेभ्यः परा स्त्रियाम् । मूलिका पर्णिका चाथास्त्रियां शैवाल^३ शेवले ॥१५०॥ शेवालश्चापि शेपालः शीपालः शेवलोऽस्त्रियाम् । शैवलं शीवलं तुल्यं वारिचामरमित्यपि ॥१५१॥ नाली नाला नालमपि नालः केसरकेसरी। पुंसि क्लीबेऽय नालीकं नालिकं नलिनं नलम् ॥१५२॥ विसंडकं तु 'लविल' 'श्रृङ्गाटेा वारिकुञ्जकः। अस्त्रियां शग्डपगडों द्वावब्जादीनां कदम्बके ॥१५३॥ शिफा स्त्रियां कन्दमस्त्री शिफाकन्दोऽपि वा स्त्रियाम्। विसं त्रिषु मृणालो ना केारकः पुन्नपुंसकः ॥१५४॥

१ कदः २ जलालुकः B ३ शेवलौ B ४ लविसं ४ श्रङ्कारो Ck ६ चा B

संवर्त्तिका तु संवर्त्तिः संवर्त्ती नवपत्र्यपि । तत्कार्णकामध्यगतबीजकोशो वराटकः ॥१५५॥ कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामसत्फलेः । त्रयोदशः प्रकागडोऽयमब्ध्याद्यः सिद्धिमागतः ॥१५६॥ समुद्रादिप्रकागडः (इतिपूरणप्रमुखकागडपूरणम्)

श्रधाभुवनपातालवलिसद्मार्थकानि तु । वडवामुखपर्यायं रसापर्यायतस्तलम् ॥१॥ नागपर्यायलेका है स्यादधाऽव्ययमित्यपि। रोकं विरोकं छिद्रं च रन्ध्रं श्वध्रं च पुंसि वा ॥२॥ सभ्रं दरं च वा पुंसि सुषी सुषिरुभे स्त्रिया। अतलं वितलं चैव सुतलं च तलातलम् ॥३॥ महारसाभ्यां च तलं पातालं स्युरमूनि पण्। तत्र स्युस्त्रिषु सत्त्वेमी स्यात्क्कीबे तमसं तमः ॥४॥ अन्थकारोऽस्त्रियां ध्वान्तं तमिस्रं तिमिरं पुनः। निशापर्यायचर्मार्थं भूच्छायं च रजाेबलम् ॥४॥ दिक्स्एटके। वियद्भृतिः खत्वग्वृत्रोऽप्यदर्शनः। निशापर्याय'रागार्थी दिनपर्यायकेसरः ॥६॥

¹ रोगाB

खपर्यायपरागार्थी वियद्गृतिर्दिगम्बरः । क्कीबे दिनार्थाद्दगडार्थं नीलपङ्कार्थमित्यपि ॥७॥ श्चन्धं तमान्धतमसमन्धातमसमित्यपि । चीणं तमेावतमसं विष्वक संतमसं च तत् ॥८॥ भुवि श्वभ्रे द्वयो 'र्गर्ताऽविटः स्यादवटोऽ वदु । कालेया दनुजा दैत्या ये चाप्यन्ये सुरद्विषः ॥६॥ सर्पा नागाश्च ते सर्वे सर्वपातालवासिनः। सुरपर्यायनज्पूर्वा दित्यपत्यार्थवाचकाः ॥१०॥ ते पूर्वदेवपर्याया 'इन्द्रपर्यायवैरिणः। कश्यपापत्यपर्यायाः पातालार्थाद्ग्रहार्थकाः ॥११॥ यज्ञपर्यायशत्रवर्धाः ^४चाम् दृष्टिमुषोपि च । तुल्या एतेश्च कालेया दानवा वेदविद्विषः ॥१२॥ अव्रतास्तामसतपःशीलधर्मार्थवैरिगः। श्रादिदेत्या हिरगयाचो ज्येष्टः कश्यपसूनुषु ॥१३॥ दैत्यार्थादिन्द्रपर्यायः पूर्वदेवार्थ इत्यपि । हिरगयकशिपुर्देत्या हिरगयाचानुजार्थकः ॥१४॥ कयाधूरस्य पत्नी स्यात्प्रहूनादाचाः सुताश्च ते । कायाधवश्च प्रहुलादे। हादः संह्वादसंज्ञकः ॥१४॥

१ गैतों B २ वटः B ३ इवं Ck ७ चरा B १ प्रहादो B

श्रनुहलादश्च ते हुनादास्तत्पुत्रैरिदमावृतम् । विरोचनस्तु प्राहलादिर्विलेंगेंचनोऽपि च ॥१६॥ वैरोचनिश्च दीर्घायुर्दाता वास्तुतु तत्सुतः। शैवाय वृषपर्वा तु वृषपर्वीय शम्बरः ॥१७॥ संवरोप्यथ 'मायावी स्यान्मयः कालनेमिनि । कालनेमिरितीत्याचा दैत्यकालेयदानवाः ॥१८॥ रक्तबीजप्रभृतया वैप्रचिता श्रथापरे। निवातकवचाद्याः स्युः कालेया श्रमुराश्च ते ॥१६॥ एकयोक्त्या पुनर्देत्या महिषाद्यास्तथैव च। श्चनन्ताः सर्व एवेते सर्वे देवविरोधिनः ॥२०॥ कल्पद्रौ 'केशवकृते फलिते नामलुंवकैः। सिद्धिं गतः प्रकागडोऽयं पातालाह्वश्चतुर्दशः ॥२१॥ पातालप्रकाराडः

सर्पो वर्वीकरश्चकी कुगडल्याशीविषश्च सः । वायुपर्यायभचार्थो लेलिहाना विषायुधः ॥१॥ चच्चःपर्यायकर्णार्थो विलार्थाच्छयनार्थकः । स्रापि व्याह्रो दर्विकरो वर्वी धृहर्विभृत्फटी ॥२॥

९ मायायी k २ केशवकृते फिलते नाम छुंचकेरिति केवछं B पुस्तके हरपते ३ भू B

फणाधरः फणधरः फणावान्फणवानपि । बिलवासी बिलेवासी गृहपादा बिलेचयः ॥३॥ चक्री विलश्यश्चापि कुग्डली व्यालभागिनौ । पृदाकुः कञ्चकी व्याडः कुम्भीनससरीखृपौ ॥४॥ काकोदरो दन्दशूको विषार्थाद्वोधरोऽपि च। भुजं भुजो 'रोरंजिह्मपत्रेभ्यो गें। गमः फर्गा ॥४॥ द्वे दीर्घाद्रसनार्थः स्याछेलिहानश्च पुष्करः। गृढपादीर्घपृष्ठोऽहिर्द्वयोद्तीरश्च कद्रुजः ॥६॥ शेषस्तु नागपर्यायराजार्थीऽनन्त इत्यपि । विष्णुपर्यायशय्यार्थः सद्दस्रफणमूघरौ ॥७॥ सितपङ्कजचिह्नः स्यादालुका गौर इत्यपि । ज्येष्ठः ^२कद्रुतनृजानां सर्पराजस्तु वासुकिः ॥८॥ श्वेता नीलसरोजाङ्को लोहिताङ्गस्तु तत्त्वकः । स्वस्तिकाङ्कशिरा^३श्चाय महापद्मोतिशुक्ककैः ॥६॥ दशभिविन्दुभियु कशिराः पीत सतां गले। दथच्छङ्घे न्दु 'सदृशा ज्वालाधूमसमश्च सः ॥१०॥ कालीयः कालियस्तुल्यो कृष्णपादार्थचिहिते । त्र्र्युंन्दु ^६मोलिः कुलिकोऽथापरे कम्बलः पुनः ॥११॥

९ रारK २ कड्B। ३ श्रापिB ४ शितोB सिता इति पाटः स्थात् ४ सदशो इति पाटः स्थात् ६ मौकिCk

बलाहुकश्चाश्वतर इत्याद्यास्तत्कुलाधिपाः। तत्तल्लचणसंयुक्तास्तत्तत्कुलसमुद्भवाः ॥१२॥ राजसर्पी भुजङ्गार्थी भोगी स्यादय वाहसः। चक्री मग्डल्यजगरः पारीन्द्रोऽजगिलः शयुः ॥१३॥ स्त्रियां दृन्भूर्मार्गभित्स्याद्वस्त्रताथ ^भतिलिंसकः । गानासा गानसाऽपि स्याद् घाणसाथालगर्दकः ॥१४॥ जलपर्यायसर्पार्थः समा राजिलइंड्सी। मातुलाने। मातुला हिद्धिमुखः पुंस्यहीरिषः ॥१५॥ श्रहीरगाी चाथ पुनर्भागड^३पुष्टस्तु केाकिलः । कन्दलान्तोषाश्वलालां स्त्रियां स ब्रह्मजिह्मगः ॥१६॥ निर्मोकरहिते तत्र निर्मुक्तो मुक्तकञ्चुकः। कुक्कुटादिः कुक्कुटाभो वर्णेन च खेण च ॥१७॥ नागाः सर्वे काद्रवेयाः सपादा श्रपदाश्च ते । सकर्णाः कर्णरहिता मुखवालधराः परे ॥१८॥ इत्यादयो बहुविधा व्यालाः पातालभूचराः। सपीं तु सर्पिणी चाथ स्यादाहेयं त्रिपूत च ॥१६॥ विषास्थ्यादि स्थादथ च फटायां तु फणा द्रयोः। स्फ्रटा स्फटा दर्वि दर्व्यो भोगस्त्रि ^४ष्वथ वर्ष्मिण ॥२०॥

९ तिजित्सकःB २ ही द्विB ३ पुच्छB ४ व्वस्यB

भोगस्त्रिष्वहिकोशस्तु निर्मोकः कञ्चुकोऽस्त्रियाम् । गरोस्त्री गरलः च्वेडो गरलं विषमस्त्रियाम् ॥२१॥ ग्रिश्चियां विषभेदे तु हालाहलहलाहले। हुलाहुलं हालहालं शौक्किकेयं च न स्त्रियाम् ॥२२॥ सोक्तिकेयोथ सौराष्ट्रिकः स्यात्सारोष्ट्रिकोऽपि च। वत्तनाभश्च काकोलः कालकूटः प्रदीपनः ॥२३॥ ब्रह्मपुत्रो 'दारकश्च पुंसि क्लीबे मता श्रमी। म्रहिच्छत्रो मेषश्रङ्गः कुलिका मधुसिक्थकः ॥२४॥ इन्द्रो लाङ्गुलिको ^३विष्णुलिङ्गपिङ्गलगातमाः । मुस्त°को दालवाद्याःस्युरथान्ये जङ्गमाः पुनः ॥२५॥ स्युर्देग्दंष्ट्राविषानागाः पुच्छलोममहाविषाः । वृश्चिकाद्याः पुनर्लोमविषा व्याघादयः पुनः ॥२६॥ लालाविषाश्च छूताया ^५त्रापा नखविषाः पुनः । कालान्तराधिकविषा मृषकाद्यास्ततः परे ॥२७॥ दूषीविषं क्रत्रिमं स्यादवार्यमौषधं विना । श्राशीराशिस्तालुदंष्ट्रा जिह्नयोरन्तरालगा ॥२**८**॥ कथाप्रसङ्गस्तु विषाद्वैयो गारुडिकश्च सः। जाङ्गल्यथाहि तुगडस्तु व्यालयाद्याहितुगिडकः ॥२६॥

[ः] कश्चसा ${f B}$ २ नारद् ${f B}$ दारदः श्रम ३ विस्फु ${f B}$ ४ कन्द्। ${f B}$ ४ साद्या ${f B}$ ६ का ${f B}$

पुरी भोगवती चैषां भोगिन्यो नागकन्यकाः। कल्पद्री केशव'कृते फलिते नामसत्फलैः॥३०॥ सपीदिमः पञ्चदशः प्रकागुडः सिद्धिमागतः।

नारका नरकाऽपि स्यान्निरया दुर्गतिः स्त्रियाम् । तद्भेदा स्तपनावीचि महारी एवरी एवाः ॥१॥ स्त्रियामवाची^३ तद्भेदेप्यथ संहार इत्ययम् । संघातः कालसूत्रं च तत्र सत्त्वास्तुनारकाः ॥२॥ 'अराप्येन्द्री 'कालकर्सं स्यादलक्ष्मीश्च निर्मृतिः। श्रकं दुःख°मघं कं क्रच्छ्रं बाधनमित्यपि ॥३॥ स्यात्पीडनं विडद्दनं पीडा पीडिश्च पीड्यपि। श्चितिरात्ति वर्यथा ⁻पीडा बाधी पुंसि स्त्रियामुभी ॥४॥ विष्टिराजृः कारणा तु यातना तीव्रवेदना। 'याचनाथामनस्यं स्यादामानस्यं प्रसृतिजम् ॥४॥ भील ^{१°}माभीलमपि चामीषां वस्तुनि च त्रिषु। महापापकृतः प्रेताः परेता ''अति' वाहिकाः ॥६॥

१ कृते फिबते नामसल्फबैरिति केवलं B पुस्तकेऽस्ति २ बीची B ३ मर्वाची B भ आराप्योन्द्री C १ कर्ची B ६ स्तु B ७ मस्त्रिति पाठःसर्वत्र = पीड B ६ पाचताया B १० मानीक B ११ झाति BC १२ वाहिकीः B

दुर्भोगभोगिनः क्षिष्टा भोग'पर्याप्तजीविनः । कल्पद्रो केशवक्कते 'फलिते नामसफलैः ॥७॥ नारकाद्यः प्रकागडोऽयं षोडशः सिद्धिमागतः ।

जिनोऽकनिष्ठगेा बुद्धः सर्वदर्शी महावलः । सम्बुद्धः करुणाकूचें। मारजिह्लोकजिच्च सः ॥१॥ दशार्हः श्रीघनस्तापी बहुचमगुणाकरौ। त्रिमृति देशभूमीशः खश्यो वृद्धवाद्यपि ॥२॥ महामुखे। विश्वबोधो महाबोधि रहंमुनिः। ^भद्वादशाचो वीतरागः श्वेतकेतुर्महामुनिः ॥३॥ धर्मचको धर्मराजः सर्वज्ञः सुगतः ^१स्वितत् । वागाशनिः कृश^६धनः पञ्चज्ञानस्तथागतः ॥**८॥** समन्तभद्रो भगवान् धर्मकालः सुभाषितः । षडभिज्ञो दशवलो व्योमाभस्तीर्थक्रन्मुनिः ॥४॥ सर्वार्थसिद्धः संग्रप्तो गौतमः कलिशासनः। शौद्धोदनिः शाक्यमुनिः सिद्धः शास्ता विनायकः ॥६॥

१ पर्याप्ति २ नम्म सत्फलैरिति केवलंB पुस्तकेऽस्ति ३ रहर्मुनिःB ४ द्वादशातेर्गेB ४ स्वित्K ६ अनिःB

श्रकीवन्धुर्धर्मधातुर्जितारिः केवली वितः ।

महाश्रमणश्र पुनर्मुनीन्द्रोर्हन्समाऽिष च ॥७॥

मायादेवीसुतश्रकी धरेयोषि च बाहुलः ।

चीणाष्टकर्मादेवाधिदेवः 'श्रोमा जिनेश्वरः ॥८॥

तीर्थंकरस्तीर्थकरस्तापी पारगतश्र सः ।

परमेष्ठा वीतरागः स्वयंभूः पुरुषोत्तमः ॥६॥

कल्पद्रौ केशवकृते पिलते नाम सत्पलैः ।

जिनप्रकाण्डः संपूर्णी जातः सत्तदशः शुभः ॥१०॥

कल्पद्रौ केशवकृते पिलते नाम सत्पलैः ।

प्रकाण्डैः सत्तदशिभर्भृमिस्कन्थ उपस्थितः ॥११॥

सुपर्वाणो देवयवः शान्ता ^१वृन्दारकाः सुराः । स्वप्तमृत्युजराव्याधिपर्यायपरिवर्जिताः ॥१॥ ^१सुवलाः पूजिता देवास्त्रिदशाश्च चिरायुषः । बर्हिःपर्यायवदनपर्याया सृभवश्च ते ॥२॥ स्वाह्ययज्ञसुधानां च पर्यायेभ्योऽशनार्थकाः । मृत्युपर्यायनञ्पूर्वा दिविद्युनभसः सदाः ॥३॥

९ श्राप्तेK श्रामोB २ कृते फलिते नामसत्फलैरिति केव ϕB पुस्तके दृश्यते ३ लुंबकै:B ४ वन्दारकाःB λ सुरलाःB

लेखा निलिम्पा गीर्वाणाः स्वर्गिणो मरुतो दितेः। श्रपत्यप्रत्ययार्थाः स्युस्तस्याः पुत्रार्थवाचकाः ॥४॥ देत्यदानवकालेयवैरिपर्यायवाचकाः। त्रिदिवार्थात्स्युरीशाना 'वयुनाः कामरूपिगाः ।।५॥ वा पुंसि दैवतान्येवं दृग्विषा देवता स्त्रियाम्। अपि ते स्युः सुमनस श्राजानाः कर्मजाश्च ते ।।६॥ भनामा त्वदितिर्देवपर्यायजननीत्यपि । श्चादित्याविश्ववसवस्तुषितानिलभास्वरः ।।७॥ महाराजिकसाध्याश्च रुद्रा एषां गणाः ऋमात् । धाता मित्रोर्यमा पूषा शक्तोंशो वरुगो। भगः ॥८॥ त्वष्टा विवस्वान्सविता द्वादशो विष्णु रित्यथ । ऋतुर्देचो वसुः कालकामौ च धृतिमानपि ॥६॥ मनुजो रोचमानश्च स्यात्पुरूरव ^३त्रार्द्धवः । दशकाेयं गणाेषायस्त्वनलश्चानिलाे ध्रुवः ॥१०॥ धरः प्रभासः सामश्च प्रत्यूषश्च वृकोष्टकः । भुवने। भावने। दत्तः सुजन्यः सुजनः ऋतुः ॥११॥ सुवर्णवर्णः प्रसुतो^३ व्यसुतश्चाव्ययो दश । एकद्वित्रिचतुःपञ्चज्योतिर्द्वित्रीन्द्र इत्यपि ॥१२॥

९ वंपुनाः ${f B}$ २ रित्यपि ${f B}$ । ३ श्रार्द्भवः ${f K}$ श्राद्भयः ${f B}$ पुस्तके प्रसुतो इत्यनन्तरं पूर्वोक्तं विद्यः पर्यायेखाद्यर्षत्रयं छिखितम् ।

तताभिख्यः प्रतिसक्वन्मितश्च संमितोऽ'मितः । भृतजित्सत्यजिन्मित्रः श्येनजित्पुरुजिद्दतः ॥१३॥ श्रतिमित्रः सुषेणश्च ऋतथामा पराजितः । वरुणे। विधृते। धाता महातेजा विधारणः ॥१४॥ ध्रुवो मिताशनः शक्तिः क्रीडनेान्यादृशो मुनिः। एतादृगीदृक् शरभा ^१धातुरूपो ^३विराड्गयः ॥१५॥ श्रनाधृष्ये। वपुर्वामः कामे। भीमः सहो द्युतिः । चिपो विमुक्त एकान्नपञ्चाशो गणञ्चानिलः ॥१६॥ वहः स्यात्त्रोत्संविपरापरिभ्यश्च वहः परः। एषां तु सप्तसप्तानां सप्तकः सप्तको वहात् ॥१७॥ श्रात्मा ह्याशुमता दन्तो ^४जुषः प्राण्स्तथैव च । हृविष्ठश्च गविष्ठश्च नवके। भास्वरो गणः ॥१८॥ प्रयुम्नो विद्युतः श्वेतो वज्रपत्तो बलाहकः। शतजिह्वो हिरगयाचाः कुमुदो विजयाकृतिः ॥१६॥ सुगन्धिः पूर्णिमासश्च पौर्णमासा यमापि च। वलाकश्च सुवीरश्च महाराजिकसंज्ञकः ॥२०॥ गणः पञ्चदशोथापि नरो नारायणस्ततः। हंसा नयश्च प्राणश्च मनोप्रहजगद्धितौ ॥२१॥

९ नितः $\mathbf{B}$ २ धातुगीषो $\mathbf{B}$ ३ विराहुषः $\mathbf{B}$ विराहूयः $\mathbf{K}$ ४ जुषमा $\mathbf{u}\mathbf{B}$ ।

हयो वातश्च साध्यानां नवका गण ईरितः। अजैकपादहिबुध्न्यः पिनाकी चापराजितः ॥२२॥ कपर्दी भुवनाधीशो भगः स्थाग्रुवृ षाकपिः। गिरिशो वीरभद्रोऽयं रुद्रैकादशका गणः ॥२३॥ विद्याधराप्सरोयचरचोगंधर्वकिंनराः। पिशाचा ग्रह्मकः सिद्धो भूतोऽमी देवयोनयः ॥२४॥ विद्याधरास्तु विद्याधाः कामरूपाः कलाविदः । जीमृतवाहृनाचास्ते गन्धर्वेभ्योऽवराः स्मृताः ॥२५॥ श्रथाकृत्यः शोभयन्त्य 'ऊर्ज्यो विक्ररये। रुचः । श्राप्तु ^२वत्योऽमृतरुचेा वेगवत्यश्च भीरवः ॥२६॥ रोचयन्त्यो बभ्रवश्च भुवश्चेत्यप्तरोगणाः । स्त्रियां बहुष्वप्सरसः स्वर्वेश्या उर्वशीमुखाः ॥२७॥ स्पर्शानन्दा रतिमदा श्रपि स्युः सुदयात्मजाः । ैउरुवाशिन्युर्वशी स्यादूर्वश्युरुवशी क्वचित्।।२८॥ श्रनुत्तमा सुरूपा च सुकेशी च मनावती। मेनका सहजन्या च ^४पर्णाशा पुञ्जिकस्थला ॥२६॥ ऋतुस्थला घृताची च विश्वाची पूर्व^४वित्तिका । पञ्चचूडा सामवती चित्रलेखा च सुप्रभा ॥३०॥

९ जर्ज्या वेकुरयोB २ वन्त्योऽसृतढुवोB ३ इदमर्थB पुस्तके न स्पष्टम् ४ पर्णात्वाB १ चित्तकाC

मिश्रकेशी सुग 'निधश्च विद्युत्स्पर्शा तिलोत्तमा। श्रदृश्या लक्ष्मणा चेमाप्यसिता ^२रुचिका तथा ॥३१॥ सुव्रता च सुवाहुश्च सुवोधा सुवपुस्तथा। पुगडरीकानुदारा च 'सुदारा सुरसा तथा ॥३२॥ हेमा सरस्वती कामा कमलापि च सुनृता। सुमुखा हंसपादा च ⁸वासाेरी रतिलालसा ॥३३॥ इत्याचप्सरसा यत्ता मेघवर्णः त्तमाकरः। यमा दग्डरथा भीमः पद्मचन्द्रश्च मौलिमान् ॥३४॥ प्रयोतो भृतिमान्भव्यः केतुमानय राज्ञसाः। हेत्यश्चैव प्रहेत्यश्च सलिलेन्द्रसुकेशिनौ ॥३४॥ नैकषेया यज्ञहा स्यात्सृयी विद्युद्धधस्तथा। रसनो व्याल इति चाथापि गान्धर्वको गणः ॥३६॥ चित्राङ्गदश्चित्ररथश्चित्रसेनोङ्गिराः कलिः। जर्णायुरयजः साम उथसेना हहा हुहुः ॥३७॥ हाहा हुहुः पुनरि केषांचन मतेऽव्यये।। केचिद्धोहाहुहू मित्रो हहाहुहू पुनश्च तौ ॥३८॥ विश्वावसुः सूर्यवर्चा नदीचित्रश्च ताम्रकः । दुराधिश्च शुचिईंसस्तृतिः पर्जन्य इत्यपि ॥३६॥

१ न्धीचB २ वियुत्पर्णाB ३ रुचिराB सुधारा ४ वासीरीरतB

वृषपर्वा नारदश्च पर्वतश्च नरश्च ते । समा गन्धर्वगान्धर्वदिव्यगायनगातवः ॥४०॥ श्रय किंपुरुषास्ते स्युः किंचित्पुरुषलच्ताः। छागाश्चेडक^२पर्यायमुखपर्यायशब्दिताः ॥४१॥ सुच्यास्या वानरास्याश्च पिशाचा नामतो गणाः। ^३दुःपूरणा विषादाश्च ज्वलनाः कुम्भमात्रकाः ॥४२॥ श्रङ्गारकाः प्रतुग्डाश्च उपवीरा^३ उल्रुखलाः । ^रश्चकर्णाश्चक्रखग्डाश्च पांसवः पात्रपाग्यः ॥४३॥ स्कन्दनाश्च वितुग्डाश्च विपुलाश्चाय गुद्यकाः। महापद्मश्च पद्मश्च शङ्घो मकरकच्छपे। ॥४४॥ मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्वः सिद्धास्त्वतः पुरः। सर्वानुभूतिर्गणिमान्मणिभद्रश्च नन्दनः । १४५॥ सुसिद्धः सुमनाः शङ्कः कगडूतिर्वसुमानपि । पिङ्गाचरचतुरस्चाय भूतानां तु गर्णाः पुनः ॥४६॥ ^६विपरीतकरा दान्ताः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः । नानाप्रकारवदना नानाबाहुशिरोधराः ॥४७॥ चतुष्पथपथाद्यालशून्यालयकृताश्रयाः । कक्कमा तु कक्कप्काष्टा दिग्दिशा हरिता हरित् ॥४८॥

९ पर्वतः किंनराश्च तेC २ श्रेडकCK ३ दुविंदाश्चB ४ उपवीशB ४ करुणीCK ६ विपरीतेB।

सूर्यपर्यायोदयार्था 'त्राची पूर्वा च मङ्गला । दिचणावाच्यपाची च पश्चिमा तु प्रतीच्यपि ॥४६॥ सूर्यार्थादस्तपर्यायाऽथोदीची त्वपराजिता । इन्द्राग्नियमरचो रम्बुवायुश्रीदिपनाकिनाम् ॥५०॥ पर्यायते।ऽपि तस्येदमीबन्ताः स्युः ऋमादिमाः। ऐरावतः पुगडरीका वामनः कुमुदेाञ्जनः ॥५१॥ पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः । करिगयोऽभ्रमुः कपिला पिङ्गलानुपमा क्रमात् ॥५२॥ ताम्रपर्णी शुभ्रदन्ती 'वामना चाञ्जनावती। रविः शुक्रो मही सृतुः स्वर्भानुर्भानुजो विधुः ॥५३॥ बुधा बृहस्पतिश्चेति क्रमादिक्पतयो यहाः । ^४क्कीबाञ्ययं त्वपदिशं दिशोर्मध्ये विदिक् स्त्रियाम् ॥५४॥ विदिशाऽपदिशा काष्टा चे।पदिक् स्यादतः पुनः । अभ्यन्तरं त्वन्तरालं द्वयोर्मध्यगतं च यत् ॥४४॥ दिगैक्ये चक्र^६वालं तु चक्रवाडं च मग्डलम् । यथापरेतरा पूर्वा तथा पूर्वेतरापरा ॥५६॥ यथोत्तरेतरापाची तथाऽपाचीतरोत्तरा। श्रपाग्भवमवाचीनमुदीचीन "मुदग्भवम् ॥५७॥

१ वाची ^{CK} २ चाप्यपाचीB ३ रह्यों व (वः वरुणः इलर्थः स्यात्) ४ चाङ्गनेति पाठे।ऽन्यत्र ४ क्लीबेल्यर्धेह्रयं केवलंB पुस्तके दश्यते, दिक्स्यादतः पुन इतिK पुस्तके पुनैरक्षोके एव दश्यते ६ वातंB ७ मुदाभवम्B

प्रत्यग्भवं प्रतीचीनं प्राचीनं प्राग्भवं पुनः । सार्वेदिकं तु दिश्यं स्यादमूनि त्रिषु तद्दति ॥५८॥ यामार्द्धेरष्टभिः 'सूर्यमीशान्यादिदिशः ऋमात्। श्राप्रातः प्रातरारभ्य भुनत्तयङ्गारिग्गी च सा ॥५६॥ ^२भुक्तोज्भिता भुज्यमाना ज्वलिता चेापधूपिता । एताः सोपद्रवास्तिस्रः पञ्चान्या निरुपद्रवाः ॥६०॥ भ्रादित्या वसवो रुद्रा अत्र वैवस्वतेन्तरे। ^रगणास्त्रयश्च देवानां ग्रुचिरिन्द्र इति क्रमः ॥६१॥ श्राजानाः कर्मजनुषः सर्वे देवगणा इति । कल्पद्रो केशवकृते 'भुवस्कन्धे द्वितीयके ॥६२॥ साधारणः प्रकारडोऽयं प्रथमः सिद्धिमागतः । इति अष्टादशप्रकागडः।

धनंजयोग्निर्ज्वलनो वीतिहोत्रोञ्चतिः ^४शिवः । जुहुराणः शुष्म घासिर्ह्घ्यवाड् दमुना वसुः ॥१॥ सप्तार्चिः पावनो विह्विविश्वप्सा वायुवाहृनः । कृपीटयोनिः कुतपो रक्तवर्णस्तनृनपात् ॥२॥

१ सूर्येतीशाB सूर्यर्ईशान्यादीति पाटः स्थात् २ भुक्त्वोB ३ गणा इत्यर्धेB पुस्तके नास्ति ४ स्वर्गस्कन्धे मनोहरे $^{\rm CK}$ ४ शिरःB ६ बहि वि श्वभावायुराहनंB

द्यागार्थवाहृनार्थः स्याजातवेदा उषबु धः । दूतो वेश्वानरे। मन्त्रो दीधितिः स्वर्णसप्तयोः ॥३॥ बर्हिः शुष्मा कृष्णवर्त्मा स्वाहापतिविरोचनौ । श्राश्रयाशो बृहद्भानुः ^३शिखावान्मूनिकेतनः ॥४॥ **द्दिरएयरेताः कपिले। नाचिकेते। विभावसुः** । सिमस्पीयः ग्रुचिपतिस्तमेविर्याग्रुगुचिणः ॥५॥ क्कीबेऽपां पित्तमप्पितं ज्योति वर्हि हेविश्च षरा। श्रपि वायु^रसखानन्तः पाचनः पावनेानलः ॥६॥ बर्हिः शुष्म उदर्चिः स्यादृबहुले। ह्वयवाहनः। श्रिप्तिहोत्रोप्तिशुष्मा च वभ्रुः शुक्रश्च पावकः ॥७॥ ष्ट्राश्रयाशोप्याशयाशो हृव्याशः शुचिराशिरः। शोचिष्केशः शर्मागर्भो विश्वप्सश्च समन्तभुक् ॥८॥ पर्परीका रोहिदश्वा वसुर्वायु भस्ता हरः। उषर्भुद्बहला ह्वयः क्रशानुर्जाएविर्यसुः ।।६॥ भूमध्वजश्छागरथा द्वतार्घादशनार्थकः । षितदीतश्चोर्ध्वगतिर्दमृनाश्च विभावसुः ॥१०॥ ^९ष्टुः कः कर्कश्च दस्मश्च °शोगोा धिष्ण्यश्च भास्करः। तुत्यः श्रेष्ठश्च यज्ञश्च तमाहा होमिरेधतुः ॥११॥

श्रीकान्स्रणि च केतवः B २ वहि 'BC ३ सको B ४ सका B ४ वेद्या OK ६ स्था CK ७ को ब्येटिK

स्याद्भुवन्युश्च धमन्शिक्षदिरः 'सुशिरोऽपि च। रीपिङ्गलश्चकेवाडोऽदेवताडे। वृषाकपिः ॥१२॥ श्रिप्तिहोत्रो महावीरः पशुपर्यायतः पतिः। जलेन्धनाव्धिकुक्ष्यप्रि^३रार्वश्च वडवानलः ॥१३॥ संवर्त्तको वाडवः स्याद्रडवामुख इत्यपि। वनवहिर्दवो दावः स्कन्धाप्तिः स्थूलकाष्ठ^४धक् ॥१८॥ ^४छगणस्तु करीषोत्यश्छागलोऽथ तुषाद्भवे । कुकूलः 'कूक नोऽपि स्यान्मुर्मुराथ चितागते ॥१४॥ ऋव्यादोध तृगोाङ्गते स्यात्तरत्सम इत्यपि। ज्वलतः प्रोदृगतकणे स्यातां "सुच्चरकुष्करे ॥१६॥ त्रिषु -स्फुलिङ्गो धूमस्तु वन्ह्यर्थेभ्यो ध्वजार्थकः । भम्भोध्मभःसूर्मरुद्वाहः खतमालोऽस्त्रियां स्तरी ॥१७॥ जीमृतवाही^{१°}धूम्रो ना करमालः सुगन्धिन । श्रगर्वादिभवे। धूपो बाणादीन्द्रियतर्पणः ॥१८॥ धूमधाराधूमलता लंधूमे। धूमजे मले । यनुणादी स्थिते तत्र धूमाङ्गोथ कला 'दश ।।१६।। धूम्राचिं १२ रूप्मा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी। सुश्रीः सुरूपा कपिला हृव्य^{ार}कव्यवहे अपि ॥२०॥

१ सुशिरोCK २ पिङ्गळश्रकवाडोपिB ३ रीर्वश्येत्यचरत्रयंKC पुस्तकयोनांस्ति ४ एक्B १ हेग्रेग्यCK हेग्र्य्य B त्रिकायहादौ छ्ग्यः ६ कुकुळोB ७ सुष्करकुष्करौB इ.स.किश्य ३ अ:B १० पुद्रानाB ११ द्यCK १२ रूप्य १३ कुळो

श्रग्नेःप्रिया स्वधा स्वाहा स्तव्यग्नाय्यस्य रोहितः । श्रश्वा विधूमे ज्वलिते काष्टांशेङ्गार इत्यपि ॥२१॥ इङ्गालोप्यथ निर्वागे केाकिलः सरसेऽरसे। स्त्रियां रत्ता विभृतिः स्यात् क्लीबे भसितभस्मनी ॥२२॥ श्रग्न्युच्छिष्टं पुमान्त्रारः सामिज्वलितदारुणि । श्रलातमुल्मुकं तुल्ये स्त्र्यर्चयो हेतयः शिखाः ॥२३॥ श्रचीं तद्वत्स्त्रयां क्षीबेऽप्यर्चि ज्वाला स्त्रियां पुमान् । श्चियां महत्यां तस्यां तु भलका च भभक्कया ॥२४॥ यालातसंभवा सोल्का ऽथाग्नेः स्वेच्छाद्भवाः कणाः। त्रिषु स्युरथ संतापः संज्वरोऽथ' जलादिकात् ॥२४॥ प्रतप्तादुद्भवे पुंसि बाष्प ऊष्मश्च पुंस्ययम् । कल्पद्रौर केशवकृते भुवस्कन्धे द्वितीयके ॥२६॥ भृस्थदेवप्रकागडोऽयं द्वितीयः सिद्धिमागतः ।

स्पर्शनः कः समीरो यः स्पर्शनो मारुतो नभः। वायुस्ततो मातरिश्वा हरिरात्मा वहश्च वाः॥१॥

१ ज्वलाB २ जन्मा पुर्माश्च वयाCK श्रनयोवांच्य इति नापळभ्यते ३ केशवेत्यादि-द्वितीयके इत्येतदन्तं केवलंB पुस्तके इस्यते ७ पःCK

'सृदाक्कः पञ्चलक्ष्मा च विश्वप्सा श्रजिरः पुनः । 'धारावलीरौ खश्वासः चिपगुश्च जगद्बलः ॥२॥ भूतिध्वजा बलदेवा महाबलमलिम्लुवा । चञ्चलश्चपलः प्रागाः संहर्षः प्रवहो वहः ॥३॥ पृषदश्वो गन्धवहो जगत्त्राणः समीरणः। सदागतिर्गन्धवाहो निःपावश्चाशुगोनिलः ॥४॥ शुचिर्नभखत्पवनपवमानप्रभञ्जनाः । वाहो मरुछोहघनः पश्चिमोत्तरदिकपतिः ॥५॥ श्वसनः श्वसिनो वातिश्वलश्चापि 'जगत् जगत्। महतः पृषताश्वोपि शर्युर्मेवकारकः ॥६॥ शीतला जलकान्तारो मेघारिः स्वमराऽपि च। पृश्न्याकुलश्च वातूलो वातगुल्मः प्रकम्पनः ॥७॥ श्रपि वातो महावायुर्नि दाघसमयानिले । 'चारार्थाद्वायुपर्यायो भञ्भा" प्रावृड्भवेऽनिले ॥<॥ दाचिणात्यस्तु वासन्तः स चे कः मलयोत्तरः । श्राः सङ्गिनी च वाताली स्याद्वात्या वातमग्डली ॥६॥ वातोद्धवं तु वातूलं त्रिषु द्रव्ये गतेऽपरे। प्राणादयो दशाङ्गस्थास्तत्तत्स्थान^नसमाश्रयाः ॥१०॥

[ा] ससकुष्टः B २ धरावली CB धरावला K ३ धनः CK ४ भगवृ B ४ गुक्यः B ६ चरा B ७ संसा B ॥ व व B

प्राणो नासाप्रहन्नाभि'पादाङ्गुष्टान्तगोचरः। श्रपानः पृष्ठपृष्ठान्तपार्श्वमन्या गतिस्ततः ॥११॥ समानः संधिहृन्नाभीपुदानो हृच्छिरोम्तरा । सर्वत्वग्वत्तिको व्याना नाग श्राक्कञ्चनिक्रयः ॥१२॥ प्रसारणिकयः कूर्मी ^१वल्गनार्थी धनं जयः । क्रकरो। धावने दक्तो न मुञ्चति मृतं वपुः ॥१३॥ वहः स्यात्त्रोत्संविपरापरिभ्यश्च परो वहः। एते वायुगणाः सप्त सप्तस्कन्धसमाश्रयाः ॥१४॥ श्रन्तरिचस्य तत्रस्थाः 'पान्ति ले।कांश्चतुर्विधान् । एव मेकान्नपञ्चाशत्तरसी तु रयः स्यदः ॥१४॥ **°जवाय शीघं त्वरिं ल**बु ह्लीबेऽरमव्ययम् । निप्रं दुतं सत्वरं च चपनं तूर्णमाशु च ॥१६॥ सततेनारताश्रान्तसंतताविरतानिशम् । नित्यानवरताजस्त्रमव्ययं स्याद्धरः पुमान् ॥१७॥ श्रतेर्वेलार्थमात्राः स्युर्भृशमुद्राढिनर्भरे । तीत्र दान्तिनतान्तानि गाढवाढद्दानि च ।१८॥ क्षीबे शोघाचसन्त्रे स्यात् त्रिष्वेषां भेचगामि यत् । इन्द्रो वृद्धश्रवा जिष्णुर्भेघार्थाद्वाह्वनार्थकः ॥१६॥

१ पादेश्वराज B २ गतिः स्वतः B ३ वस्त्राधीं B ४ दत्तो B ४ यान्ति B इ मेकोन C ७ तरो B = ज्ञवः B

ष्रावते।द्रिपर्यायभिन्मरुत्वांस्तुलापि च। श्रर्कीं विडोजा मघवा बेकुएठाएडी रकौटिराः ॥२०॥ वृत्रो घनाघनः शक्तः ⁸सुनासीरः पुरंदरः । पुरुहृतः प्रयागश्च वासवे। हरिवाहनः ॥२१॥ देवपर्यायतः श्रेष्ठपर्याय ऋषभध्वजः । धाराङ्करो^४ दुश्चयवनः ^६कोशिकश्चन्दिरस्तपः ॥२२॥ पुलामपाकनमुचिबलवृत्रनिषूदनः । वास्तोः सुराणां प्राच्याश्च लोकानां च दिवःपतिः ॥२३॥ शच्या श्रपि च जम्भारि पर्यायो माहिरो हरिः । खराट् संक्रन्दनोनुप्रधन्वा ⁻पर्थज्ञ इत्ययम् ॥२४॥ ^१पामनेमिर्विडेोजोपि वज्रपाग्यर्थ इत्यपि । पूतऋतुर्महेन्द्रश्च दल्मी वाग्यस्तुलोपि च ॥२५॥ देवत्रिलोकीपर्यायराजार्थी मघवानपि । प्राचीनर्वाहः सुत्रामा भूत्रामापि वृषः पुनः ॥२६॥ शतकतोश्च पर्यायः सहस्रान्नयनस्य च। स्याद्दभुक्तास्तुराषाट् च तप श्रातङ्करावणे। ॥२७॥ किणालातश्च हरिमा १२ न्वियुता वज्जदित्तणः । देवदुन्दुभिपर्जन्यौ बाहु 'रजज्ञोस्य तु प्रिया ॥२८॥

१ अकेंB २ मध्ये B ३ जिंडर B ४ श्रुनासीरः B ४ शेB ६ स्व (ख) दिर- स्तपः B ७ पर्यायामहिरो B = यथचB ६ यामB १० वाण् B १३ चूत्रामाCK सूत्रीमा सूत्रोमीपिB १२ नियुतो B १३ तच्चे B

पूतकतायी च' शची स्यादिन्द्राणी शतावरी। पुलामतनयार्थापि गन्धोली जयबाहिनी ॥२६॥ 'सहस्रपूर्णचन्द्राढ्या चारुरावा शचा शचिः । सचिः स्यात्तविषी चापि ताविषी तनयोस्य तु ॥३०॥ जया जयन्तो^३जयते। यागसन्तान इत्यपि । देवसेना तस्य सुता जयन्ती च ग्रहप्रिया ॥३१॥ ह्यंकषो मातलिः स्यादिन्द्रपर्यायसारथिः। वृषसाश्वावस्य हरी हय उच्चैःश्रवा ^४बिलः ॥३२॥ अप्युच्चैः श्रवसः सस्यात्सप्तवक्तार्थ इत्यपि । मयूररोमसदृशाः सहस्रं हरयो हरेः ॥३३॥ ^{*}विश्वोकसारा वृषभाऽमरा सुदर्शना न ना । श्रमरावत्यपि पुरी वनं तु मिश्रका श्रियाम् ॥३४॥ षण्वृषग्वसु ध्यारुष्यं नन्दनं कन्दसारकम्। पेरावणोिश्वयामेरावतश्चापि सदामदः ॥३४॥ श्रश्रपर्यायमातङ्गो भद्ररेगुः पुमानयम् । चतुर्दन्ता हस्तिमङः सूर्यपर्यायसोदरः ॥३६॥ स्यारसुदामा श्वेतगजाऽभ्रमुप्राग्येश्वरार्थकः। द्वाःस्थस्तु देवनन्दी स्यात्सरो नन्दीसरोस्य च ॥३७॥

१ तु ^{Ck} २ सहस्रेत्याधर्धं ^{B} पुस्तके नास्ति ३ जयतो इनि ^{CK} पुस्तकयोगीस्ति ४ बिळः ^{B} ४ वस्वैोकसारेत्यन्यच ६ पास्यं ^{K}

वैजयन्तौ तु प्रासादध्वजी वज्जोऽस्त्रियां पुनः । गिरि'कएटकपर्यायः शतकाटिश्च गौः पुमान् ॥३=॥ ^२शंवसंवाै भवरः सान्तं स्यात् स्त्रियामशनी भारः। पृदाकुर्ना ह्वादिनी स्त्री पविः पुंस्यविरित्यपि ॥३६॥ ^रभिन्द्रो भिदिभिंदूर्जंम्भ इन्द्रार्थादायुधार्थकम् । शतधारं शतारं चाभ्रोत्थं भिदिरमम्बुजम् ॥४०॥ श्रिश्चयां कुलिशं^६शम्बो दम्भोलिरशनिर्द्धयोः । भेदिरं भेदिरशनी चाशनोऽपि पुमानयम् ॥४१॥ एकं वज्राशनिरिप केषांचन मते द्वयोः । स्तर°र्द्दग्मृविभानोऽस्त्री ब्योमार्घाद्वाहुनार्थकम् ॥४२॥ देववाहनपर्यायं मन्दारः पारिजातकः । संतानः कल्पवृत्तश्च पुंसि वा हरिवन्दनम् ॥४३॥ पञ्चेते देवषृत्तार्था नासत्यावश्विनौ यमौ । श्राश्वनी वाडवेयी ती स्वर्वेद्यावश्वनीस्रुती ॥४४॥ तौ दस्राविप नासत्यौ दस्रो नासत्यइत्यपि। नासत्यदस्रावेकोत्त्या ती च रासभवाहना ॥४४॥ गदान्तकौ यज्ञवहै। विश्वपर्यायकुतु सः । श्रपि त्वष्टा विश्वकर्मा सुरपर्यायवर्द्धकिः ॥४६॥

[ा] चण्टकB र शंवसंवावितिCk युस्तकवेरतितुषाउम् ३ स्वतुःB ७ शवःB १ भिन्नोB ६ शक्मोB ७ ईन्सूB π शहमCK

श्रथ स्याच्छाद्धदेवार्थी यमः कालोन्तका हरिः। कृतान्ते। हर्षणः कड्डो महिषाद्वाहनध्वजः ॥४७॥ दिचाणाशा'पितृप्रेतधूमार्णानां 'यमस्य च । धर्मजावितयोरीशपर्यायः समवत्त्रंपि ॥४८॥ दग्डाचामधारधरश्चित्रग्रप्तश्च ैपार्परः । **ऋर्कपर्यायपुत्रार्थः कीनाशो मृत्युरित्यपि ॥४६॥** कालिन्दीसोदरः कर्मकर औदुम्बरश्च सः । विश्वप्साः शमनो धर्मो यमनो दग्ड इत्यपि ॥५०॥ महासत्यः पुराणान्तः कालकृटः पुनश्च सः । श्रस्य प्रिया तु धूमार्गा पुरी संयमनी पुनः ॥५१॥ दासी चग्डमहाचग्डौ चित्रगुप्तोऽस्य लेखकः। ^४वैध्यतस्तु प्रतीहारः ^६कालीची तु विचारभृः ॥५२॥ °पञ्चिका ⁻दुर्गसंधानी पितरस्तु पितामहाः । स्वधाकव्यभुजश्चन्द्रगोलस्थाः पूर्वजा अपि ॥५३॥ न्यस्तशस्त्रा देवपूज्या एतेषां सप्तका गणः। प्रभाकरा बर्हिषदेाग्निष्वात्ताः कव्यभाजनाः ॥५४॥ उप^१हृता श्राज्यपाश्च सुकालिन इति कमात्। अमृत्तीश्च समृतीश्च राचसस्तु खसात्मजः ॥४४॥

१ पति इति सर्वेत्र पाठः २ यमराजः, धर्मराज इत्यादि ३ पापरः K पार्थरः B ४ कः B ४ वैचित्ररतु CK वैद्युतस्तु B ६ काणीवी B ७ पश्चिका B द स्रप्रसंघानी वैज ६ द्वता B

संध्या^१बलो यातुधानो हनूषः शमनी^२षदः। ^१उद्वरस्तब्धसंभारपलप्रिय[ः]कखासुताः ॥५६॥ राज्यर्थाद्वलपर्यायस्त्रिशिराश्च प्रवाहिकः । रात्रिंचरो रात्रिचरः कर्बुरो निकषात्मजः ॥५७॥ कर्बुरः स्यात्पुग्यजनः क्रव्यात् चश्चापि नै^४क्मृ°तः । विखुरः केाणपः शङ्करासरो रतविष्वणः ॥५८॥ कीनाशश्च पलाशश्च नृचचा यातुरस्त्रियाम् । क्रीबे भृतं चरचश्च पुं वा नैर्भुतनिर्भाती ॥४६॥ पिशिताशनपेशाचे पलादश्च पलादनः। ^६श्राशार श्राशिरोऽपि स्या°दाशिरः क्रुग्रपोश्रपः ॥६०॥ ⁻त्रस्रपः कर्वरोऽपि स्यात् कव्यादे। जातुधानकः । क्रव्याचापि पिशाचश्च कापिशेये।स्य मातरि ॥६१॥ निकषा नैकषेयी स्यात 'स्त्रियः स्त्रीप्रत्ययार्थकाः । धनदानुजपर्याया रावणा राचसेश्वरः ॥६२॥ कैकसेया वैश्रवणः पीलस्त्यः शंकराश्रयः। दशभ्यश्च शिरःकगठमुखपर्याय इत्यपि ॥६३॥ लङ्कायाः पतिपर्यायो देवपर्यायवैर्यपि । मर्त्यार्थारिः कुम्भकर्णविभीषणायजार्थकः ॥६४॥

१ बल्लोB २ पदाःB ३ बहरःB ४ रवाB ४ नौऋ ^{c} तःB ६ श्राशास्त्राशिरोपि स्थात् दाशिरः कुणपोस्त्रपःB ७ दाशर इति स्थात् π श्रश्रपःB ६ स्थियाःC

मन्दोदरी प्रिया त्वस्य मयपुत्री मनस्विनी। इन्दजिन्मेघनादः स्याद्राविणश्चाचपूर्वजः ॥६४॥ श्रमात्याः स्युः प्रहस्ताचाः पुरी लङ्कास्य भग्न्यपि । ^१शूर्पण्**वा शूर्पण्**वी तालव्यादिरियं मता ॥६६॥ मारीचा मातुलोस्य स्याचनद्रहासाऽसिरस्य च। वरुणा जलकान्तारा मेघनादः पुरंजनः ॥६७॥ श्रव्धिपर्यायसद्मार्थः प्रचेता वश्च कुगडली। श्रब्यादः पश्चिमदिशापतिपर्यायपाशिनौ ॥६८॥ सुखाशोऽपि विलोमः स्याजम्बुका जम्बुकाऽपि च । श्रप्युद्दामः 'संवृतः स्याद्दुन्दुभि'स्तस्य तु प्रिया ॥६६॥ गौरी शतल्ली काहली स्यादथ श्रीदः सितोदरः। 🏿 क्कह एलविलो यत्तो नृधर्मा ग्रह्यकेश्वरः ॥७०॥ शम्भुपर्यायमित्रार्थः पौलस्त्यो नरवाहृनः। एकपिङ्गो वैश्रवणः कुबेरो धनदश्च सः ॥७१॥ पिशाचकी राजराजा धनयचनिधीश्वरः । इच्छावसूरत्नकरः सत्यसंगर इत्यपि ॥७२॥ वक्रनेत्रो रत्नगर्भो वसुश्चापि बक्रो द्रमः। एककुएडलपर्यायः 'सोमः पद्मार्थलाञ्छनः ॥७३॥

१ सूर्पB २ संकुर:B ३ श्रास्यB ४ तिहा:B ४ सेाप:B

धनकेलिः सुप्रसन्नो भहासूचः प्रमोदितः । श्रेष्टोघाप्यस्य तनयो नलकूवर इत्यपि ॥७४॥ द्वितीयस्तु मिण्यीवो विमानं पुष्पकं पुनः। पुष्यमस्येव नगरी वसुसारा वसुप्रभा ॥७४॥ ^२वस्वोकसाराप्यलका वनं चेत्ररथं पुनः। मायुराजः सारिथः स्यात् कैलासः स्थानमप्यथ ॥७६॥ श्रथ यत्तो गुह्यकः स्याद्वरपर्यायवास्यपि । स च पुरायजना राजा किंनरश्च मयुः पुमान् ॥७७॥ तुरङ्गार्थमुखार्थीय निधिः स्त्री ैसैवधिः पुमान्। शेवधिश्च क्वनामिश्च स्याद्वर्णकविरप्यथ ॥७८॥ ईशः शम्भुः पशुपतिरदृहासो वकः शिवः। श्रजो मः प्रहसः श्रुली भागः 'संजश्र शंकरः ॥७६॥ व्योमपर्यायकेशार्थः पशुपर्यायतः पतिः । घस्रो जयन्तो गिरिशा मृडो भीष्मा महेश्वरः ॥=०॥ ईश्वरो हः शर्वगुद्धौ चन्द्रपर्यायशेखरः। स्यान्नीलात्कालतः कग्ठपर्यायस्त्र्यम्बकार्थकः ॥८१॥ उर्गुरुः खराडपरशुर्भृतेशः प्रमथाधिपः । मोटिङ्गः शिशिरो बभ्रुः कटमर्दश्च^४रेवतः ॥८२॥

श महासहः B २ विश्वोकसारेत्यमरावत्यां पूर्वमुक्तम् ३ शवधिः B ४ संतश्च
 १ रैवतः B

मृत्युंजयः कृत्तिवासा भालार्थाह्याञ्छनार्थकः। भालदृग्गोपतिर्हीरः पिङ्ग'दृग्वर्वढोऽव्ययः ॥८३॥ पिनाकी च कटाटङ्को जटाटीनेा महानटः। श्रद्रिधन्वा कपर्द्युयस्तमे।हा नन्दिवर्धनः ॥८४॥ केदार श्विन्दिलो भीमा भैरवा गजदैत्य भित्। शितिकग्ठो गुडाकेशः श्रीकग्ठः पांशुचन्दनः ॥८४॥ कटप्रमिहिराणः स्याच्छिपिविष्टः कपालभृत्। वामदेवा जगचोनिरुड्डीशो धूर्जिटि ईरः।८६॥ महादेवः कङ्कटीकः कूटक्रचाब्दवाहनः। बहुरूपे। देवमिणिर्दिगम्बरवृषाकपी ॥=७॥ क्रशानुरेतःपयोयाः स्मरपर्यायशासनः । हिरएयवह्न्योः पर्यायरेताः स्यान्नीललोहितः ॥ 🖂 🖂 भवो बुद्धः कृतकरोऽचत उत्सर्वतोमुखः। सुप्रसादा महाकालः स्थाणः रुद्रश्च भौतिकः ॥८६॥ कालंजर उमार्थेभ्यः पत्यर्थस्त्रिपुरान्तकः। नरास्थिमाल्यम्बरीषः कोपवाद्यपराजितः । ६०।। गङ्गाधरोऽन्धकमखपर्यायरिपुवाचकः । वृषपर्यायकेत्वर्थी वाहनार्थः खरुर्वरः ॥६१॥

१ इक् वयंढो २ श्रदिलो B ३ ईसः B।

शवरो मन्दरमणिर्विशालाचोऽग्निलोचनः। स्यात्सिताङ्गश्च 'समहा महाङ्गीना महाम्बुकः ॥६२॥ उन्मत्तवेशो वरदे। भूमिकाये। दशोत्तमः। धूर्त्तकूटो महानादः सुभगोगडै^२कलोचनः ॥६३॥ स्रीदेहार्द्धोऽहिपर्यङ्को ैजटापर्यायवानपि । ^४कोलो नरार्थादाधारो जयन्तश्चापराजितः ॥६४॥ दिशां प्रियतमा बृद्धो योगी धूम उलन्दकः । समुद्राद्वाहनार्थश्च संध्यापर्यायनाट्यपि ॥६५॥ श्रहिर्बुध्न्यो रेरिहाणे। हिबुध्नः कपिशोञ्जनः। *भद्राक ऊर्ध्वरेताः स्याद्भगाली च कपाल्यपि ॥६६॥ श्मशानसद्मा गोपालः सर्वज्ञश्च विषान्तकः । महेशः खराडपरशुः शिपिविष्टश्च सर्वगः ॥६७॥ भर्गो भर्ग्यः खराडपर्श्यर्भरः शङ्कर्हरिः पुनः । शंभूः सर्वोऽपि वामः स्या दिरों नटराडपि ॥६८॥ नाट्यप्रियोऽस्थिपर्यायधन्वर्थोपि ध्रुवः स च। एकदक्स्यात्पञ्चमुखपर्यायोऽपि महाव्रती ॥६६॥ कङ्कटीके। ^पग्रह्मगुरुरुर्छ^६काले। दिशांत्रियः । बहुरूपः सुप्रसादा नवशक्तिश्च कूटकृत् ॥१००॥

श समहागीनाऽपि च महाबुकः B २ नेक B ण्वेक बैज ३ जवा K ४ कालो B ४ भद्रकः B ६ परशु BCK ७ द्विरीशो B = गुप्त B ६ कीलो B ।

स्यादष्टमृर्त्तिपर्याय एकलिङ्गं च न द्वयोः । कपर्दोऽस्य जटाजूटोऽस्त्रियां खट्वाङ्ग इत्यपि ॥१०१॥ शूलोऽस्त्रियां पिनाके।ऽपि त्रिशूलं त्रिशिखं च षण्। श्रजगावं चाजगवमजकावं तदिष्यते ॥१०२॥ तदेवाजकवं प्रेतमञ्जरी स्त्री त्रिशुलकम्। शवपांशुलकं 'चाथ कावं गावं कवं गवम् ॥१०३॥ श्रजाद्धनुः स्यादप्येवं पिनाकोऽस्त्री ततोप्यथ । प्रमथाः स्युः पारिषदाः पार्षदाः स्युर्गणाश्च ते ॥१०४॥ ब्राह्मी माहेश्वरी चैन्द्रा कोमारी वैष्णवी तथा। वाराही चगडी चामुगडा मातरोष्टावतः रपराः ॥१०५॥ विभूतिभू तिरैश्वर्यमणिमा महिमा पुनः । गरिमा लिघमा प्राप्तिः प्राकाम्यं चेशिताष्ट्रधा ॥१०६॥ मृङ्गिरीटिमृ°ङ्गिरिटिमृ°ङ्गी ैनाड्यस्थिवियहः । भृङ्गिरीटः शलोपि स्यादृगणानामप्रणीश्च सः ॥१०७॥ वृषश्चापि शलो दत्तो महाभैरव भैरवा। महाकालः पुनर्वाणे छूनवाहु^रवृ°षाणकः ॥१०⊏॥ वीरभद्रस्तु हीराजा हेलकस्तु कृतालकः। श्रय चगडे। महाचगडः दुशागडी कङ्कग्राप्रयः ॥१०६॥

१ चात्रयं B २ परा Ck ३ नाट्यस्थि B ४ कौरवौ Ck ४ वैषा एक: CK

यजना 'मजनश्चापि छाग'मेषे महाघसः। महाकपाल श्रालातः संतापनविलापना ॥११०॥ महाकपोलः पैलोऽजः ३श्वेतकर्गाः खरस्तथा । उल्कामाली महालम्भः खेतपादः खरांशुकः ॥१९१॥ गोपालो यामणीर्मायुर्घगटाकर्णकरंधमौ। कपाली कृतकी लिम्पः ^४स्थ्रूगः कर्गाविकर्णकौ ॥११२॥ स्थालकर्णो महाशीर्षो हस्तिकर्णः प्रतर्दनः । व्यालजिह्नो धर्मधनः संहारः चेमकाऽपरः ॥११३॥ भीमका ^रग्रामकः स्विन्नो धीलग्डो मकराननः । पिशिताशी महाक्कुगडे। नखारिरहिलोचनः ॥११४॥ चर्ण^६क्कन्थेा°ऽप्रजातारिर्वकारिश्च शिवंकरः। विष्ठावो लोमवेतालस्तामसः सुमहाकपिः ॥११५॥ उत्तुङ्गो^दहेमजम्बूकः कएडानककलानकौ । चर्म'य्रीवो¹°जलोन्मादो ज्वालावस्तो विहुगडनः॥११६॥ हृदया वर्तुलः पागडु "र्भुडिरित्येवमादयः। नन्दिस्तु नन्दी शालङ्कायनिस्ताग्डव¹²नालिकः ॥११७॥ तराडुर्नन्दीश्वरः १३केलिकिलः कूष्माराडका गर्गाः। मञ्जुवको मञ्जुघोषा मञ्जुश्रीर्ज्ञानदर्पणः ॥११८॥

१ मलनेश्रापिB २ मैघोC ३ शंखकर्थाःB ४ स्थूलाकर्थंB १ यामकः ६ कन्थोB ७ पजामाकेश्वकारिश्चB ८ हेयेति पाठः सर्वत्र ६ श्रीवेB १० जलात्पादेशB ११ रश्रृिंदिस्येवB १२ तालिकह्र्यन्यत्र १३ केलीकिलःB

स्थिर^¹चको वज्रधरः कुमारोष्टारचकवान् । ^³नीले।पली ^³महारंजी प्रज्ञाकायश्च वादिराट् ॥११६॥ धियां पतिश्च खङ्गी च नीलशार्द्ववाहनः। दगडी बालव्रतः पञ्चवीरो वागीश्वरः शिखी ॥१२०॥ सिंहपर्यायकेलिः स्यादथ स्याच्छशि^३शेखरः । ^४हेरम्बो देहको वत्सा निक्रम्भी वक्रसंचरः ॥१२१॥ देवो वज्रकपाली च वज्रटी चाथ गौर्यपि। उमा कात्यायनी गोला सिनीवाली दृषद्वती ॥१२२॥ गौरा कालंजरी चगडा चगडाका चगडकापि च। सिंहार्थाद्वाहनार्था स्यात्काली हिगडी ^६श्वरीश्वरा ॥१२३॥ हिमादिदचनन्दानां पर्यायेभ्यः सुतार्थका । °चिराडश्च बाभ्रवी माता चर्या शिखर⁻वासिनी ॥१२४॥ गीतमी 'सौः कृष्णिक्षा मारी च गणनायिका। शिवा भवानी रुद्राणी शर्वाणी सर्वमङ्गला ॥१२५॥ एका वरालिकानंशा शिवदृती यमस्वसा। श्रपणीं रोहिणी दुर्गा मुडानी चिएडकाम्बिका ॥१२६॥ कोटव्यदितिकेटभ्यः केटभा "यादवी च सा। 11शृङ्गा टेका शची देवी महादेवी कुमारिका ॥१२७॥

१ चक्रीB २ नीलोत्पलाB ३ महाराजीC ४ शैंखरःB ४ हेरम्भाB ६ ध्वरी-ध्वरेतिB पुस्तके न दरयते ७ चण्डी चB π वाशिनीB ६ स्रोःB १० वादवीB ११ श्रुङ्गाष्टिकाB

श्रुलभृत कर्बुरी भ्रामर्यनन्ता विजयापि च। जयन्ती मालिनी तुङ्गी 'दुर्वाराजवरा च सा ॥१२८॥ कालं रजरी भद्रकाली नारायगयपराजिता। वृषाकपायी षष्ठी स्यात्तामस्यपि च लम्बिका ॥१२६॥ स्या दहिं ध्वजपर्याया बाभ्रवी नकुली तथा। निशुम्भशुम्भमहिषमथनी भूतनायिका ॥१३०॥ नन्दिनी कौशिकी कृष्णा भ्रामरी रेवती वरा। कालरात्रिर्महामाया विशालाक्ष्येकपाटला ॥१३१॥ महाविद्या सिनीवाली परमब्रह्मचारिगा। गगिडनी योगिनी भीमाऽमे।घा विन्ध्यनिवासिनी ॥१३२॥ वरदा वदरीवासा प्रगलभा कृष्णपिङ्गला। कृष्णोन्द्रयोश्च पर्यायभगिन्यर्था च जाङ्गली ॥१३३॥ हिमा बहुभुजा स्कन्दमाता च श्री १६ नाञ्जनी। सावित्री मन्दरावासा कर्वरी च महाजया ॥१३४॥ काेटिः कलापिनी ^६गङ्गी रक्तदन्ता च ^७वारुणी। हासानन्ता च क्रूष्माएडी मानस्तोका किरात्यपि ॥१३५॥ मलयादिनिवासार्था जयन्ती गोकुलोद्भवा। श्रष्टादशभुजा पोत्री 'नीलवस्त्रोयवारिगी।।१३६।।

९ उर्षराB २ जराB ३ हार्हं ध्वजB ४ चराB ४ वळाञ्जिनीB ६ गाङ्गीB ७ वारणीB म कुष्माण्डीB ६ नीळवस्त्र्योग्रवारिणीB

क्रएडा नारायणी शैला शाकंभर्यतुलप्रभा। सुनन्दा विकला लम्बा विकराला करालिका ॥१३७॥ नन्दयन्ती शतसुखी रौद्री नन्दा निरञ्जना । बलदेवस्वसा पुगया महारौद्रा महानिशा ॥१३८॥ कुग्डा ¹कालंगमीहा च वर्दुरी कुलदेवता। कालपर्यायदमनी पुनः शिखरवासिनी ॥१३६॥ जया च विजया सख्यौ मनस्तालस्तु वाहनम् । सिंहोस्याः कर्णमोटी तु चर्ममुगडा च ैचर्चिका ॥१४०॥ चामुगडा च महागन्धा भैरवी च कपालिनी। मार्जारकार्णिका देव्योनन्ताः सर्वाधिपा इमाः ॥१४१॥ ^४बालचर्यी महासेनः पर्यायः शरजन्मनः । षडाननार्थः ^४सेनानीर्ग्रहः शिख्यर्थवाहृनः ॥१४२॥ गौरीगङ्गाकृत्तिकाप्तिपर्यायेभ्यः सुतार्थकः। द्वादशाचो जयन्तोऽपि महातेजाश्च शक्तिभृत् ॥१४३॥ क्रीञ्चतारकवैर्यर्थी देवसेनापतिश्च सः। कामजित्कामदः कान्तः स्कन्दः शीघः शुचिः शिशुः॥१४४ मयूरकेतुः स्वाहेयो 'भूतेशो महिषार्दनः। षष्ठीप्रियो रेवतीजः पवित्रो मातृवत्सलः ॥१४४॥

१ कालिङ्गचिहा(ह्ना) चB २ दर्दुराB ३ चिर्चिकेतिB पुस्तके नास्ति ४ बाळाचर्यो महासेनपर्यायःB ४ सेनानिगुँहःB ६ भूतेषोB

विश्वामित्राप्रयश्चराडो दीप्तः शरवरो।द्भवः । वासुदेवप्रियश्चापि स च द्वादशबाहुकः ॥१४६॥ प्रियास्य देवसेना स्याच्छस्त्रं शक्तिश्च वाहनम् । मयूरस्तनयौ 'शाखविशाखावथ तद्गगाः ॥१४७॥ बालप्रहाः पूतनाद्या श्रय मेघो बलाहकः। जलपर्यायता वाह^रधरमुग्दमृतः पुनः ॥१४⊏॥ ^३दर्दुरः खतमालः स्यान्नभःपर्याय^३हस्त्यपि । व्योमधूमा वायु^रदारुर्मदपीलुर्मदांबरः ॥१४६॥ श्रन्नं क्लीबे चरः काशो भेका देवा घनाऽपि च। ^६धाराधरो धृमयोनिस्तडित्वानपि वारिदः ॥१५०॥ जीमृतः शंबरो वातरथोऽपि स्याद्वराह्यः। °गडेरोब्दो गदयित्नुर्नभसोर्थाद्ध्वजार्थकः ॥१५१॥ मुदिरः स्त्री वारिमसिर्नभ्राडब्दे तु वर्षुके । श्ब्दान्विते च पर्जन्यपर्यन्या वर्षुके घने ॥१५२॥ घनाघना वर्षमस्त्री स्त्री वृष्टिर्वर्षणं च षण्। ⁻वर्षं तस्य प्रतीघाते वयाहावयहो तडित् ॥१५३॥ शम्पा सौदामिनी विद्युचञ्चला च शतह्वदा । 'सौदामनी च सौदाम्नी ह्वादिनी चाशनिर्द्धयोः ॥१५४॥

१ श्रस्य शाला विशालश्चनेगमेष (य) श्च पृष्ठजाः वैज २ सुरम्हत्ततः B ३ दृदुरोः K ४ हृत्यपि B ४ दारूमन्द B ६ वाराधारे B ७ भदयिनुर्गुं डेरोब्दः स्तनीयनुर्ग्नेभेध्वगः B ६ वर्षतस्य B ६ सौदामनी चेति K पुस्तके नास्ति ।

^१च्चणस्याणेश्च पर्यायाद्वापर्याया हरिस्वसा । चपलार्था च चिलिचिम्य शन्येरावती समे ॥१४४॥ ^३स्फूर्जयुश्चापि ^४विस्फूर्जयुश्च विस्फुर्जयुः समाः । श्राकालिकी च चिण्का सैवोक्ता जलवालिका।।१५६॥ तच्चाञ्चल्ये चाकचिक्यं क्लीबे स्यादथ ^५तद्धतौ । स्फूर्जेष्ट्रवेज्रपर्यायादृघोषपर्यायका नरि ॥१५७॥ श्रम्भोबोजस्य पर्यायः स्यादृद्वयोः करकः करः। क्कीबे बीजादकं वर्षा बीजपर्यायमित्यपि ॥१५८॥ श्चम्ब्वर्थाद्घनपर्यायो मेघपर्यायतः कपः। तायपर्यायडिम्भा ना स्त्रियां मेघास्थिपुञ्जिका ॥१५६॥ मेघास्थि, वर्षणं तु स्याद्गोघृतं च परामृतम् । कादम्बिनी मेघमाला 'सर्वं मेघभवं त्रिषु ॥१६०॥ श्रिश्रयाद्यं च तद्घोषे गर्जितं स्तनितं च षरा। रसितं मेघपर्यायाज्ज्योतिषोर्थ इरंमदः ॥१६१॥ श्रायुधं त्विन्द्रपर्यायाद्धनुरेरावतं पुनः । तदेव स्याद्वात°रुषं वायुपर्यायतः फलम् ॥१६२॥ वल्मीकपर्यायभवं भिन्नं वा ऋजुरोहितम् । दीर्घर्जु चाप्ययासारो धारासंपात इत्यपि ॥१६३॥

९ चर्णस्थाB २ स्याशन्यैरावती समाB ३ स्फूर्जथB ४ विस्फूर्जधुB ४ तद्ध्वनौB ६ सर्वेCK ७ रूपंB

वायूद्धताम्बुलेशाः स्युः सीकराः शीकरा श्रपि । सीभरः शीभरास्ते स्युरथ स्यादपवारगम् ॥१६४॥ श्रन्तर्द्धा व्यवधा स्त्रीत्वेप्यन्तर्द्धिव्यवधिः पुमान् । श्रन्तर्द्धानितरोधाने 'च्छदनाच्छादने श्रपि ॥१६५॥ श्चिपिधानि च व्यवधानं ततोप्यथ । श्रस्रादिधूममहिषीसंवृतेहिन दुर्दिनम् ॥१६६॥ चन्द्रमाश्चन्दिरः सोमः 'क्लेदुः पेद्वश्च पचजः। सुप्रः पर्वविपद्गौरः ैपरिज्ञश्च^४विरोचनः ॥१६७॥ तिथिप्रणीश्च विश्वप्सा भुवन्युर्विकुसेर हरिः। यह^रनेमिर्जयन्तोऽपि राजपर्यायका विधुः ॥१६⊏॥ ^६ऋचपर्यायनेम्यर्थश्चित्राटीरो विभावसुः । दशश्वेताश्वपर्यायः "सुधापर्यायसूरपि ॥१६६॥ "स्तृर्देचजारोहिग्गीनिडेाषधीनां द्विजन्मनाम् । कुमुदिन्याश्च कौमुचा यहाणां चार्थतः पतिः ॥१७०॥ कलाशशैणच्छायानां पर्यायेभ्यो भृदर्थकः । जैवातकोऽब्ज इन्दुग्लैर्विधुश्चन्द्रोऽत्रिनेत्रभूः ॥१७१॥ नभःपर्यायचमसे। निशापर्यायते। मिराः। स्याच्छीतकरपर्यायो निशापर्यायतः करः ॥१७२॥

१ च्छादन ${f B}$ २ केंदुः ${f B}$ ३ परिज्ञमश्च ${f B}$ ४ विरोचनस् ${f B}$ ४ योमि ${f B}$ ६ यज्ञपर्याय-वन्पर्थं ${f B}$ ७ सुधापर्यायेति ${f B}$ पुस्तके नास्ति म स्तृद् ${f K}{f C}$

हिमश्वेतयुतिः शम्भुपर्यायेभ्यः शिरोमणिः। छायामृगसुधार्थेभ्यः ¹पिद्मुः सिन्धुः सुधार्थतः ॥१७३॥ तन्वर्थो यजतः 'सप्रो जरगो दुस्तपः पुनः । कुमुदार्थाच्च बन्ध्वर्थो राजराजः सुधांशुकः ॥१७४॥ कृतिकासंभवार्थः स्या^३त्तापसः शिपतोपि च । ^४ऋष्टो मा विक्किदःस्यन्दः सिन्धृत्थो बुध एकभूः॥१७५॥ ^६परिच्छो वयुनाः स्नेहः पुंसि नेमिः स्त्रियां पुनः । समुद्रार्थान्नवनीतं तारापीडेाऽय "तत्कलाः ॥१७६॥ श्रमृता मानदा विश्वा तुष्टिः पृष्टी रतिधू°तिः । शशिनी चन्द्रिका कान्तिज्येत्स्ना श्रीः प्रीतिरङ्गदा ॥१७७॥ पूर्णा पूर्णामृता चेति षोडश स्युरथाश्चियाम्। बिम्बः खग्डं च वा पुंसि पुंस्यर्द्वीर्द्धं समेंशके ॥१७⊏॥ स्यात् क्कीवे शकलं भित्तं शल्कं च मगडलं त्रिषु। कलङ्कोऽस्त्रो लाञ्छनं च चिह्नं लच्म च लक्ष्मणम् ॥१७६॥ श्रङ्गः पुंस्य ध्य कान्तिः स्यात् कान्त्यपि स्यात् युतिश्छविः। अभिख्या परमा शोभा सुषमापि ¹°द्युतीच्छवी ॥१८०॥

१ पिद्यः C पिष्णुः B २ संतो B ३ राजराज इत्यस्य स्थाने राजइत्येवCK पुस्तक-योरस्ति ४ तापसंशिपतो B १ ऊसोमो विक्कियःसंदू सिंध्वत्यां B, जूर्णो इतिK पुस्तक-पिठतक्रुष्टो इत्यस्य स्थान C पुस्तके वर्तते ६ परिष्मा वयुनस्तेहुः C ७ तत्कळा B $\mathbf{x}$ चेित्तB पुस्तके नास्ति ६ तिB १० द्युतिष्छवी B

विह्वला थें तु नी हारो वश्यो वश्याय इत्यपि। नचत्रं ³तारका तारा न पुमानुडु वा स्त्रियाम् ॥१८१॥ वा पुंसि ऋचं भं ज्योतिः स्तृ दिवाभीतमित्यपि। रात्रिदृश्यं च भासन्तमथ चन्द्रमसः स्त्रियः ॥१८२॥ एकोक्त्या दत्तपुत्र्यस्ताः क्रमात्स्युरथ न द्वयोः । स्त्रियामश्विन्यश्विकनी क्षीबे चाश्वयुगित्यपि ॥१८३॥ दस्रपर्यायदेवत्यं वालिनी भरगी स्त्रिया । भरिणार्यमपर्यायदेवत्यमय कृत्तिकाः ॥१८४॥ स्त्रियां भूम्न्येव बहुला ऋग्न्यर्थाद्देवतं च तत्। प्रजापत्यर्थदेवत्यं रोहिगयथ मृगः पुमान् ॥१८५॥ मार्गी मृगशिरः षण् स्त्री मृगशीर्षं च षण् स्त्रियाम् । चन्द्रपर्यायदेवत्यमिल्वला^४स्त्विल्वका श्रपि ॥१८६॥ इन्धकास्तिच्छिरस्था यास्तारकाः पञ्च ता स्रथ । श्राद्री स्त्री रुद्रपर्यायदेवत्यमथ पुंसि च ॥१८७॥ द्वित्वे पुनर्वसू चापि देवत्यमदितेरथ। द्वयोस्तिष्यश्च पुष्यश्च गुर्वर्याद्देवतार्थकम् ॥१८८॥ ^६ स्त्रारलेषा सर्पदेवत्यमथ "भूम्नि स्त्रियां पुनः । स्यान्मघाः पितृदेवत्यमथ द्वित्वे स्त्रियामिमे ॥१८६॥

९ जीतुB२ वस्यायB३ तारकं ४ मार्गB १ स्तिवन्वकाB ६ स्त्रयाB ७ क्रि

'ते स्यातां पूर्वफल्गुन्यों भग^२दैवतमित्यपि । तथैवोत्तरफल्गुन्यावार्यम्णं स्यादथ स्त्रियाम् ॥१६०॥ ^¹हरुतः सवितृ^³दैवत्यं चित्रा पुंस्यपि च स्त्रियाम् । त्वष्टुपर्याय^५दैवत्यमथ स्वातिस्तु पुंस्त्रियोः ॥१६१॥ स्वाती स्त्रियां ^६च वाय्वशीदृदेवत्यमथ च स्त्रियाम् । विशाखेन्द्रा 'म्रिपर्यायदेवत्यं चाप्यथ स्त्रियाम् ॥१६२॥ श्रनुराधा तु मित्रार्थाद्देवत्यमप्यथास्त्रियाम् । ⁻मृलं स्याद्र ज्ञःपर्यायदं वत्यमप्यथ स्त्रियाम् ॥१६३॥ पूर्वाषाढाम्बुपर्यायादेवत्यमथ च स्त्रियाम्। स्यादेवमुत्तराषाढा वैश्वदेवमथ त्रिषु ॥१६४॥ श्रवणं विष्णुपर्यायाद्देवत्यं स्यादय स्त्रियाम् । धनिष्ठा च श्रविष्ठा च वसुपर्यायदैवतम् ॥१६५॥ अय स्त्रियां शतभिषा पुंसि च स्याच्छताद्भिषक् । शततारा स्त्रियां क्लीबे देवत्यं वरुणार्थतः ॥१६६॥ श्रजैकपाददेवत्यं पूर्व^६भद्रपदा स्त्रियाम् । श्रथाहिर्बुध्न्यदेवत्यं स्त्रियां ^{१°}प्रोष्टपदापि च ॥१६७॥ तथो ' नरा भाद्रपदा रेवती तु स्त्रियां पुनः । पौष्णं स्यादथ ऋचािण तेषामन्तो न किहीचित् ॥१६८॥

१ तौB २ देवतिमस्यथB ३ हस्तं B ४ देवत्यं B ६ देवत्यB ६ जलार्थेभ्यो दैवस्यCK ७ ग्न्योःCK = ज्येष्ठा न काप्यादर्शपुस्तके दृष्टा ६ माद्रB १० प्रौष्ठB ११ त्तरभद्दCK

भूपर्यायसुतार्थस्तु वक्रश्रारोऽपि मङ्गलः । रक्तार्थादङ्गपर्यायः शिवपर्यायवीर्यजः ॥१६६॥ भ्रङ्गारः स्यादषाढाभूः खपर्यायोत्सुकार्थकः । नवार्चिरय पञ्चार्चिर्धनिष्ठामृः 'प्रहर्षुनः ॥२००॥ रोहिणीचन्द्रपर्यायपुत्रार्थः स्याददृक्पयः । श्यामपर्यायगात्रार्थो वयुनश्चन्दिरो बुधः ॥२०१॥ ज्ञः परिज्मेकदेहार्थः 'स च सूर्यसहाचरः । स्यन्दः 'स्वःसिन्धुसिन्धृत्थः क्लेदुः खचममोऽपि च ॥२०२॥ नेम्यर्थोप्यरुगोऽय स्यात्प्रचरव्या तु महामतिः । बृहस्पतिः साद्धिषगो। ग्रुरुः संवर्त्तपूर्वजः ॥२०३॥ पाखगडकर्त्ता गोविन्दो द्वादशार्चिश्च दीदिविः। [ृ]वाग्म्याङ्गिरस°पारुष्याश्चचाश्चित्रशिखग्डजः ॥२०४॥ जीवा गीष्यतिपर्याया गीष्पर्यायरथार्थकः । देवार्थाद्गुरुपर्याय उतथ्यस्यानुजार्थकः ॥२०४॥ प्राकृफाल्गुनेयः प्रख्यावाक् नन्दिघोषस्तु तद्रथे। शुक्रस्तु भार्गवः काव्यः कविः शुक्को मघाभवः॥२०६॥ श्रास्फुजि दागवान्धिष्यय एकार्थान्नयनार्थकः। दैत्यादिगुरुपर्याया दिन ' 'दृश्यः सिता भगः ॥२०७॥

[।] सहर्षुळःB २ दुदक्प्यः ३ सचितिCK पुस्तकयोगिस्ति ४ चराःB १ स्वसिन्धुCK ६ वाग्न्याCK ७ पारुष्यौ चन्नाB ५ प्राप्यापि ६ द्वागवाB १० दश्यासिताB

इनो भृगुः षोडशार्चिः शतपर्वेश इत्यपि । शनेश्वरस्तु लोहित्यः सप्तार्चिः क्र्रहक्पथः ॥२०८॥ नीला मन्दः शनिः शारिः शारी सौरोव्ययं शनैः। सौरिः कोडे। रेवतीजे। राहुस्तु सिंहिकासुतः ॥२०६॥ 'दैत्यप्रहः शीर्षदेहः सूर्याचन्द्रमसारिः। तमाऽस्त्री ग्रहकछोला भरगीभूर्विधुंतुदः ॥२१०॥ श्रभ्रार्थाच्च पिशाचार्थः स्वर्भानुः स्यादयो शिखी । ेश्राश्लेषाभूर्वारुणः स्यादहिः केतुश्च नेतद्गणाः ॥२११॥ बहुवा विविधाकारा धूमकेतुपुरःसराः। ग्ररोः पुत्रः कचः शंयुः 'स्याद्धरद्वाज इत्यपि ॥२१२॥ वसिष्ठश्च वशिष्ठोऽपि कश्यपः काश्यपः समी । मारीचाप्यनुसृयायाः पतिस्त्वत्रिरतः पुनः ॥२१३॥ भार्गवा जमदग्निः स्याद्यमदग्निरपि स्मृतः । राह्रगणो गौतमः स्याद्गोतमाप्यथ गाधिजः ॥२१४॥ विश्वामित्रः कोशिकः स्यादेते वैवस्वतेन्तरे। एकयोक्त्यर्षयः सर्वे तेऽपि चित्रशिखिएडनः ॥२१४॥ ध्रुवे। नजत्रनेमिः स्यादुत्तानचरणात्मजः। ^रज्योतीरथे। यहाधारः सुनीतितनयार्थकः ।२१६॥

९ देखबीपंप्रदक्षेत B २ घरकेषा K ३ तद् गयः B ४ स्याद्धारद्वाज B ४ ज्योतिरते।

पितृदेवनभामार्गपर्यायश्च नभः सरित्। भचक्रमध्यसृत्रं तन्मूलान्मृगशिरावधि ॥२१७॥ प्रहृपर्यायनेमिः स्यादथागस्त्यो घटोद्भवः । दग्डयामश्च दीचाग्निरगस्तिश्चाग्निमारुतः ॥२१८॥ दिचणिषि वर्गरुगिः स्यात्सत्यामिर्मान्य इत्यपि। भानसृतुश्च तपना मैत्रावरुणिरित्यपि ॥२१६॥ श्रोवंशेयोऽ शिववातापील्वलारिवि न्ध्य कूटकः। नहुषेन्द्रत्वशत्र्वर्था मैत्रा^{*}वरुण इत्यपि ॥२२०॥ त्रियास्य वरदा लापामुद्रा (कौषीतकी तथा) । (वरप्रदापि सैवोक्ता) वैदर्भ्यथ च तत्सुतौ ॥२२१॥ 'दृढच्युदिघ्मवाहश्चार्थेकयोक्त्येन्दुभास्करो । पुष्पवन्तावदन्तौ च मतुबन्तौ च तावथ ॥२२२॥ उपाद्रागः स्रवो रक्तो द्रवः सर्गस्तथाऽऽहितः । °उपरागः स्त्रियामीतिर्प्रहो ना प्रहणं च षण् ॥२२३॥ श्चग्नुत्पातोऽपि चेात्पातो रिष्टं चारिष्टमित्यपि । पुंसि क्कीवेप्यजन्यं स्यात् क्कीवे भं व्लग्नमित्यपि ॥२२४॥ यहावर्तद्वादशोंशा राशिः पुंस्यथ ते क्रमात्। मेषो वृषश्च मिथुनं क्लीबे 'कन्यातुले स्त्रिया ॥२२५॥

९ वांरुगश्च सत्याग्नि B २ अनस्तु KC ३ पि B ४ कण्टकः B ४ वरण B ६ घट B ७ अपरागः OK = लग्निमिति B पुस्तके न दश्यते १ कर्कटः सिंदश्च न काप्यादशेपुस्तके विर्थिते।

वृश्चिको ना धनुः क्वीबे मकरः कुम्भमीनकौ ।
ते तत्तन्नामपर्याया मासं शुक्रबुधारुणाः ॥२२६॥
मासांस्त्रयोदश ग्रुरः शनिस्त्रिंशत्ततस्तमः ।
श्रष्टादश तथा केतुः प्रायो भौम स्त्रयस्ततः ॥२२७॥
नासान्सप्तदशेज्योथ सहस्रं द्विशतोत्तरम् ।
सप्तर्षयस्तथागस्त्या भुनक्त्यब्दान्ध्रवोऽपि तु ॥२२८॥
सर्वदा सकलान्राशीन्भचकस्योपरिस्थितः ।
कल्पद्रौ केशवकृते भुवः स्कन्धे द्वितीयके ॥२२६॥
नभःस्थदेवकाग्डाऽयं तृतीयः सिद्धिमागतः ।

कालोऽपष्ठुर्जहोदिष्टोऽनेहाः पीथे मितिस्तिषः। श्रामितः समयः पीयुरथ वास्रस्तु वासरः॥१॥ घस्रो ष्रंसोष्ट्रिग्योः स्यादिवसश्च तिथिर्द्वयोः। कर्म वाटी तिथी द्वे स्त्री क्षीबेऽहिर्दिनमिस्त्रयाम्॥२॥ दिवाञ्ययं याममालो व्युष्टांशश्चाथ पञ्च ताः। नन्दा भद्रा जया रिक्ता पूर्णाः सप्तापि ताः क्रमात्॥३॥

२ स्ततस्त्रयःB ३ मासान्सप्तदशाज्योधKC मासान्सप्तदशाज्जोपिB ४ भुनक्त्य इाग्ध्रवे।K भुनक्त्यसा(द्या)न्ध्रवे।B १ नभःCK ६ प्रकाण्डेन समं स्कन्धो द्वितीयःCK ७ कर्मचाळाB

रव्याचास्ताः 'पञ्चदश स्युरथ प्रतिपत् स्त्रियाम्। पत्तिर्मासव्ताचाग्नेयी वा ब्राह्मणो परा ॥४॥ गिरिजा गणपः सर्पाः स्कन्दः सूर्यः शिवः शिवा । यमेा विष्णुर्हरः कामः शर्वश्चन्द्रः पितामद्वाः ॥४॥ पूर्णिमामेति गदिते दिवसाः स्युश्चतुर्विधाः । घटीषष्टिमितोर्कस्य राशिभागस्य चापि यः ॥६॥ त्रिंशांशस्तिथ्यवच्छन्नो यावहचं च सावनः। सीरा दैवस्तथैवार्चश्चाथ योगाः क्रमादमी ॥७॥ विष्कम्भः श्रीतिरायुष्मान्सौभाग्यश्चापि शोभनः। अतिगगडः सुकर्मा च धृतिः श्रूलं ततः पुनः ॥८॥ गरहो वृद्धिर्भवश्चापि व्याघातश्चापि हर्षगः। वज्रं सिद्धिर्व्यतीपाता वरीयान्परिघः शिवः ॥६॥ ^३सिद्धः साध्यः ग्रुभः ग्रुक्को ब्रह्मेन्द्रश्चापि वैधृतिः। तत्रातिगञ्जो गञ्जोऽपि द्वितीयश्चाष्टमः स्त्रियाम् ॥१०॥ एकादशः षेाडशान्त्याविश्वयां नवमाऽपि च । तद्वत्पञ्चदशान्ये नर्योगाः स्युः करणानि च ॥११॥ शुक्कप्रतिपदः पूर्वार्द्धान्त्यार्द्धस्य प्रभेदतः। किंस्तुघ्नं च ववं चापि वालवं कौलवं च षण् ॥१२॥

[ा] पञ्चदशाभ च प्रतिपद्श्वियाम् B २ ऽपि च B ३ सिद्धिः B

'तैतलं गरं विणजं भद्रा विष्टिरुभे स्त्रियो। पञ्चम्यास्तु ववादि स्युर्यावत् कृष्णचतुर्दशी ॥१३॥ तस्याः परेर्छे शकुनिः पूर्वेर्छे चतुरंहिकम् । श्रमात्तरार्खे नागाच्यममृत्येकादशैव हि ॥१४॥ करणानीति तिथयश्चतुरङ्गाः प्रगेव्ययम् । प्रातश्च काल्यं कल्यं षण^१दिवसार्थान्मुखार्थकम् ॥१५॥ व्युष्टं विभातं 'प्रत्यूषः स्त्रियां 'प्रत्युषमित्यपि । गोसर्गश्चाथ मध्याह्नो दिनार्थान्मध्यमित्यपि ॥१६॥ मध्यं दिनमथोत्सूरोऽपराह्नः पुंनपुंसकम् । दिवसार्थावसानस्य पर्यायं सायमञ्ययम् ॥१७॥ सायोऽपि स्यातिस्त्रयां संध्या पितृपर्यायस्रीमा । निगमुखं च प्रदोषः स्यात्संधा संधिश्च पुंस्ययम् ॥१८॥ संध्यानां त्रितये चापि वेणवं च त्रिसंध्यकम् । पुंसि त्रिसंधिश्चाय स्याचतुर्थ्याः प्रहरावधि ॥१६॥ श्रासार्द्धयामं सप्तम्यां त्रये।दश्यां ततः पुनः । श्रायामयुगमेवं स्यात् प्रदोषोऽध्यायविव्वकृत् ॥२०॥ षष्टिदीर्घाचरोचारा मेरुका घटिका घटी। नाडी च नाडिका यामनाडी स्याद्यामघेाषिग्री ॥२१॥

१ तैतुलंB २ शुक्कB ३ दिवसार्थोन्सुलार्थकम्Ck र्थकेB ४ प्रत्यूषोऽक्षिया-मिति स्वात् १ प्रत्युषसीत्वपिB—सित्यपिk

विकालिका मानरन्ध्राताम्रिकाप्यथ तदृद्वयम् । 'ब्रहः पञ्चदशोंशोऽस्त्री मुहूर्तस्ते क्रमादथ ॥२२॥ श्राद्यो रोद्रोध दितीयोऽ है: सिताधाज इत्यपि। मैत्रोधारभटश्चापि पितरः सारटोऽ प्यथ ॥२३॥ सावित्रो वासवश्चाथ वैराजश्च जयन्तकः । श्राप्योथ विश्वो गान्धर्वो वेधास्तु क्रुतपोऽभिजित् ॥२४॥ विधिस्तु रोहिणो विन्दोथोवलश्च 'विरेचनः। एकादशस्तु विजयः पुरुह्रतोथ नैऋ तः ॥२५॥ विद्वश्राय महेन्द्रस्तु रच श्राय जलेश्वरः। चतुर्दशः पञ्चदशो भटस्तु स्यात्तथा भगः ॥२६॥ स्यादेवं पञ्चदशधा दिवसः पञ्चधा पुनः । प्रातः संगवमध्याहाः पराह्माः सायमित्यथ ॥२७॥ पूर्वाकः प्रहरः सार्खी मध्याह्नस्तु तदुत्तरः । प्रहरोऽथापराह्नस्तु घटिकानां चतुष्टयम् ॥२८॥ सायाहः प्रहरश्चेवं चतुर्द्धाय त्रिधा पुनः । पूर्वाह्मश्चापि मध्याह्नोऽ पराह्मश्चेत्यथ द्विधा ॥२६॥ पूर्वाक्ष श्रापराक्षश्च रात्रेस्तावन्त एव हि । आयो रौद्राध ^१गन्धर्वीऽजैकपादथ भास्करः ॥३०॥

९ ग्रहः पञ्चB २ दिः सितोप्यजB ३ ऽपि चB ४ विरोचनः B ४ श्चायं B ६ ऽप्यपराह्मोप्यथ द्विधाB ७ श्च पराह्म म तुCk ६ गान्धवीं B

श्रहिर्बुध्न्योऽय प्रवापि क्ववेरोऽय सदागतिः। दस्रादय यमोऽग्निश्च विधातात्वष्टमस्ततः ॥३१॥ सौम्योऽदितिस्तु ब्राह्मोऽय वाक्पतिर्द्वादशो रविः। त्रयोदशोप्यथापि स्युस्त्वष्ट्रब्रह्मसमीरणाः ॥३२॥ 'स्यान्नेर्म्याः पञ्चदशः स्याचतुर्भिस्तु तैः पुनः । प्रहरश्च यमे। यामो घटीपर्यायमालकः ॥३३॥ श्रथ^रचपा तु रजनिः चणदा चणिनी निशा। श्रव्ययानव्ययं दोषा वसती वसतिः समी ॥३४॥ रात्रिश्चियामा स्या दुघेता श्यामा तुङ्गी निषद्दरी। याम्या च रचोजनना रजनी चक्रभेदिनी ॥३४॥ उमा हतार्चिः पैशाची शर्वरी नक्तमव्ययम्। चपा तमखिनी 'तुङ्गा तमिर्वासरकन्यका ॥३६॥ तमी तमा हिमा चैव वासतेयी विभावरी। निशीथिनी निशीथ्या निट् शताची^रवासुरा निशा।।३७॥ यामिनी स्यात्तमिस्रापि तमस्यतितमे।युता । ज्योत्स्ना तु चन्द्रिकायुक्ता ^६बहुनिड्गणरात्रकम्।।३८॥ पिचणी पच्चतुल्याभ्यां दिनाभ्यां वेष्टिता निशा। गर्भकं रजनीद्दन्द्ववेष्टितं यदहर्भवेत् ॥३६॥

१ स्थान्नेऋंतिःB २ चियाC चिपाB ३ द्धोराCK ४ तुङ्गीति सर्वत्र ४ वासराB ६ वह्निCK

म्रार्द्धरात्रो निशीयश्च 'शिवावसर इत्यपि। निःसंपाता महानिट् चाथोच्चन्द्रापररात्रकौ ॥४०॥ म्रपि पश्चिमरात्रोऽथ श्वनिशं श्वनिशा च सा । यस्यां मत्ता निशि श्वाना भूतःकृष्णचतुर्दशी ॥४१॥ भूतेष्टाचाथ तद्भृत पञ्चदश्योर्यदन्तरम् । पर्वमूलं च प्रतिपत्पञ्चदश्योर्यदन्तरम् ॥४२॥ स पर्वसंधिरथ च पूर्णमासी तु पूर्णिमा । पूर्णमा पोर्णमासी च कलाहीने विधो च सा ॥४३॥ विज्ञेयानुमतिस्तत्र पूर्णे राका निशाकरे। सरस्वती शारदी तु चृतपर्यायपूर्णिमा ॥४४॥ ^२शकोत्सवा ध्वजोत्थानं क्षीबे काजागरः पुमान् । स्यादस्त्री कोमुदीचारः शरत्पर्वाय होलिका ॥४४॥ होलाकापि च होली च वासन्ती कूर्दना स्त्रियः। मधूत्सवः कामिमहो रजःपर्यायता महः ॥४६॥ पुष्ययुक्ता पूर्णमासी मासे पौषी च सा पुनः। मृगशीर्षयुता मार्गशीर्षे स्यादायहायगी ॥४७॥ श्रमावास्यामाऽ भावस्याऽमामासी चाप्यमावसी । सूर्येन्दुसंगमा दर्शस्तत्र नष्टेन्दुमग्डला ॥४८॥

९ सर्वा $\mathbf B$ २ शक्रोत्सव Ck ३ मार्गशीर्व्यवमाद्य $\mathbf K$ ४ ऽमावस्वा $\mathbf B$

कुहुः कुहूश्च गुङ्गश्च गुङ्ग¹र्नष्टाञ्जमग्डला । सिनीवाल्यथ दीपाली यत्तनिड्वलिपर्व च ॥४६॥ स्यादस्त्रियामहोरात्रमथ नक्तंदिवं पुनः। नक्तं दिवं चाहर्दिवं नैरन्तर्येऽव्ययं पुनः ॥५०॥ निमेषनिमिषो तुल्यो व्यापारे नेत्रपक्ष्मणोः । श्रष्टादश निमेषास्तु काष्टास्त्रिंशतु ताः कलाः ॥५१॥ तास्तु त्रिंशत् चणस्ते तु मुहूर्त्तो द्वादशापि च। ते तु त्रिंशदहोरात्रः पक्तस्ते दश पञ्च च ॥५२॥ स च स्यादृद्विविधः शुक्ककृष्णपर्यायभेदभाक् । पितृणां दिनरात्र्योश्च पर्यायो तावनुक्रमात् ॥५३॥ मासस्तु दिनमाले। भा वर्षार्थात्केश इत्यपि। श्रंशः श्रामश्चतुर्द्धासः सावनस्तु दिनैर्नगैः ॥५४॥ चान्द्रः स्याखूर्णिमाऽमान्तः सौरस्तु रविसंक्रमात्। श्रासङ्कान्त्यथ सर्वर्चभोगादिन्दोः स भोद्भवः ॥५५॥ मार्गशीर्षो मार्गशिरो वर्षाचः स्यात्सहाः सहः। **अायहायियको मार्गः स च स्यादायहाययाः ॥४६॥** तिष्यश्चापि च पुष्योऽपि पौषस्तेषः सहस्यवत्। श्रस्त्री माथे तपाश्चापि तपस्यस्तपसस्तपः ॥५७॥

९ ईष्टाब्जेति पाठः स्यात् २ मार्वे K नाव B

फाल्युनाडः फाल्युनिकः फल्युनः फाल्युने।ऽपि च। स्याच्चेत्रावरजे। माहनिकोथ स्यान्मधुः पुमान् ॥५८॥ चैत्रश्च चैत्रिकाऽथ हो वैशाखे राधमाधवा । 'उत्सरः स्यादथ ज्येष्ठे ज्येष्ठरच खरकामलः ॥५६॥ श्राषाढपूर्वने। ज्येष्टामृलीयः शुक्रमिश्रयाम् । श्रावणानुज स्राषाढ स्राशाढोऽषाढ इत्यपि ।।६०॥ शुचिर्नभस्तु नभसो नभाः श्रावणिकश्च सः। भाद्रो भाद्रपदः प्रौष्ठपदोऽपि च नभस्यकः ॥६१॥ अयाश्वयुक् चाश्वयुज स्त्राश्विनेप्यथ कौमुदः। इष ऊर्जः कार्त्तिकिका बाहुलः कार्त्तिकः सरी ॥६२॥ श्रिधमासों हस्पतिः स्यादृद्वात्रिंशहिनमालकैः। दिनैः षोडशभिर्यानैश्चतुर्नाडीसमन्वितैः ॥६३॥ प्रवृत्तिरस्य प्रायेण कचिन्न्यूनाधिकैरपि। सोऽसंकान्तो द्विसंकान्तः कालेन बहुना स च ।।६४॥ जायते स^२चयस्तौ द्रौ गर्हितौ शुभकर्मणि । यत्र चया भवेन्मासस्तत्र द्वावधिमासके। ॥६४॥ मासत्रये कार्त्तिकादौ चयो नान्येषु माःसु च। द्राभ्यां सारादिमासाभ्यामृतुः समयवाचकः ॥६६॥

[!] बत्स्र:B २ चयाह्नो होC

हिमागमस्त हेमन्तः प्रालेया राेेेंद्र हेमना । अस्त्रियां शिशिरः 'सेषो वसन्तः पिकवान्धवः ॥६७॥ पुष्पपर्यायकालार्थः सुरभिश्च प^रलाङ्गकः । [॰]उष्णस्तृष्मायणोऽपि स्यान्निदाघस्तप ऊष्मकः ॥६८॥ यीष्म जष्मागम^रस्त्रयूष्मा स्यादुष्गोपगमः पुनः । घनार्थादःययः पुंसि स्त्रियां स्याच्छरदा शरत्।।६६॥ भृयो वर्षति पर्जन्यो गङ्गाया दिचाणे तटे। अतः प्रावृट् च वर्षारच द्वावृतू परिकल्पितौ ॥७०॥ तस्या एवोत्तरे कूले हिमद्रिन्ध्यसंकुले । भूयः शीतमतस्तत्र हेमन्तशिशिरावुभौ ॥७१॥ शिशिराचेश्च ऋतुभिरयनं स्या त्त्रिभिश्च षण्। श्चयने द्वे गतिरुदग्दित्तार्वि "स्य वत्सरः ॥७२॥ ससंपरीदे दनुभ्यो युगांशा हायने।ऽस्त्रियाम् । भृतृवृत्तिर्मासमालः कालप्रनियः श्रत्स्त्रियाम् ॥७३॥ शरदापि स्त्रियां भूमि समा वत्सः पुमानयम् । पुंसि वा वरिषं वर्षं श्चियां भूम्नि समा ऋपि ॥७४॥ संपत्संवदव्यये द्वे मकरः कर्कटोयने । तुलामेषौं तु विषुवत् ' विशुवद् हे नपुंसके ॥७४॥

१ मेहनौ B २ सैष B ३ लाङ्गक इति केवलं B पुस्तके ४ इदमध् B पुस्तके नास्ति ४ स्तूष्मा B ६ त्ततश्च B ७ स्तु CK ⊏ ददा B ६ वर्षे १० विश्व व K

विषुणो विषुवान् पुंसि विषुवोस्त्रयव्यये उभे । विश्वग्'विष्वक् च विषुवत्केषांचनमतेऽव्ययम् ॥७६॥ विष्णुपद्यः सिंहवृषकुम्भा वृश्चिक इत्यपि । षडशीतिमुखाः कन्या धनुर्मी नयुगानि च ॥७७॥ अय भेदा वत्सराणामतुलैः (३६०) सावना भवेत्। दिवसैर्मातुलै:३६५सौरश्चान्द्रः स्याद्विमलै३५४६६नैः।७८। श्रार्ची 'वराङ्गे३२४गैरिोपि पतङ्गेः ३६१ पञ्चधेति च। कृतं सत्ययुगं क्लीबे त्रेताग्नेयी स्त्रियामुमे ॥७६॥ द्वापरो यज्ञियः पुंसि क्लीबे कर्मयुगं कलिः । तिष्यो भर्भरकाऽथैषां वर्षसंख्याः क्रमादिमाः ॥ 🖛 🕬 हठसर्पें: १७२८००० रतहरके १२८६००० भंतुच्छेः ^६७६४००० खलवेः ४३°२००० ऋमात् । सर्वेस्त्रि^दनान्तेर्वर्षेः स्यान्नृणां पूर्णचतुर्युगी ॥८१॥ तेषां तावच्छती संध्या संध्यांशश्च यथाक्रमात्। 'श्रष्टाविंशी प्रयात्येषा तस्याः स्यात्सांप्रतं कलिः ॥⊏२॥ तद्गताब्दाः कुतिथिभाः १९७६१संवर्तः पलयः चयः। परिवर्तः परीवर्तः संहारः कल्प इत्यपि ॥ = ३॥

१ विषद्धKC २ विष्णूB ३ धनुमीनCK ४ वराङ्गैः शोरोपिB १ तद्धर ६ मB ७ ३CK म भान्तैCK ६ प्रयोज्ये तस्या स्यात्CK १० विक्रम सं १७१६ केशवस्य करुपदुकृतः समयः ।

जहानकः समसुप्तिः संहारो युगकल्पयोः। दैनंदिना लोकशेषः परान्तः सर्वनाशनः ॥ ८४॥ 'दैनन्दिनः प्राकृतश्च स च स्यादृद्दिविघोऽय च। किल्विषं कल्मषं किएवं कल्कः पङ्कश्च न स्त्रियाम् ॥८५॥ पुंसि पाप्माथ सुकृतं श्रेयः पुगयं वृषः पुमान् । क्कीबे°धर्म च धर्मोऽस्त्री मुदा मुच्च स्त्रियामुमे ॥८६॥ मोदो मोदः समाप्रेभ्यो मदः संमद इत्यपि। नन्यानन्दयुरानन्दिर्नन्दिरानन्द एव च ॥८७॥ क्षीबाव्ययं तु कं जोषमुपजोषमथो सुखम्। कमव्ययं च खं शर्म सौख्यं श्वःश्रेयसं पुनः ॥८८॥ शातं सातमथा भदं भगं मदं च भावकम्। भविकं मङ्गलं वा ना भव्यं द्रव्यं शिवं शुभम् ॥८६॥ शस्तं प्रशस्तं कुश्ल कुषलं चेममस्त्रियाम्। श्रेयः रवःश्रेयसं रिष्टं निःश्रेयसमरिष्टवत् ॥६०॥ शमव्ययं भवः पुंसि द्रव्ये पापादिकं त्रिषु । काले शुभोत्तरे तु स्यात् स्त्रियामायतिरित्यपि ॥६१॥ तज्जं फलमुदर्का ना क्षीबे सांदृष्टिकं हि तत्। तात्कालिकं तदात्वं स्यादयः शुभावहो विधिः ॥६२॥

१ दैनन्दिनः प्राकृतश्चेति केवलं २ चेल्किः CK ३ ना B ४ धर्मश्च CK ४ भर्ग CK ६ कुषलमिति B पुस्तके नास्ति ।

हेतुर्ना कारगं बीजं क्वीवे करणमित्यपि। क्कीबन्नाचं कारणं तु निदानं मूलवस्तु तत् ॥६३॥ न्तेत्रज्ञ ग्रात्मा पुरुषः पुरुषश्चात्तरः कविः । श्चन्तर्यामीश्वरो देही जीवोजो बहुलो^१ऽतनुः ॥६४॥ ब्रह्मास्त्रियां कः स एष पुमर्थः प्रकृतिः स्त्रियाम् । स्वः पण प्रधानमव्यक्तमचारं बहुधातुकम् ॥६५॥ चोत्रं तमः प्रसृनं स्यात् पुंसि सत्त्वं रजः पुमान् । 'रजस् क्वींबे तमः पुंसि तमस् क्वींबेऽथ जन्म 'षण्॥६६॥ जननं च प्रजननं जननिश्च जनिः हित्रयौ। उद्भवः संभवो भावो भवो 'जन्युश्च पुंस्यमी ॥६७॥ जनी जन् जनुश्चास्त्री जीवे। जन्यश्च पुंस्ययम् । करणं खं पदं पुंसि ^६ हर्षि वैकारिकेन्द्रिये ॥६८॥ श्रदां च नियतं चाथ भृतानि तनवः पुनः । घोरा विकारा भूतानि विशेषा विम्हा अपि ॥६६॥ प्राणी तु चेतने। जन्मी जन्तुजन्यशरीरिणः। व्यष्टिर्जातिः स्त्रियां जातं क्लीबेथ व्यक्तिरित्यपि ॥१००॥ **ै**स्त्रियां समष्टिः पृथगात्मत्वे ..... ····चित्तं तु हृदयं च हृत् ॥१०१॥

९ ऽजनुः B २ रजसः B ३ च B ४ स्त्रियाम् CK ४ जन्यश्च B ६ हरिवेंकारि-केन्द्रिये B हर्षिवैका- वै हषीकं विषयीन्द्रियम् श्रम ७ स्त्रियामित्यादे हृद्यं च तदित्य-सत्यार्थह्रयस्य सुप्तवहूचरस्य स्थाने समष्टिः पृथगात्मत्वे चित्तं तु हृद्यं च तदित्येकमन्तुसा-चरमर्द्धे B पुस्तकेस्ति।

चेतः स्वान्तं मानसं च मनः क्लीबे उन्तरिन्द्रियम् ॥ कल्पद्रौ केशवकृते 'भुवःस्कन्धे द्वितीयके । कालाभिधः प्रकारडोऽयं साङ्गः सिद्धिमुपागतः ॥१०२॥

षड्जर्षभा च गान्धारा मध्यमः पञ्चमाऽपि च। धैवतश्च निषादश्च सप्त कग्ठादिजाः खराः ॥१॥ कगठो रस्तालुरसना नासाशीर्ष समुद्भवाः । 'श्रास्यात् षडजोऽपरे कग्ठादृषमेा हृदधेा भवः ।।२॥ नासिकोत्यश्च गान्धारा मध्यमा नाभिसंभवः। उरसः शिरसः कग्ठात्पञ्चमस्य च संभवः ॥३॥ धैवते।ऽपि ललाटोत्थो निषादः सर्वसंधिजः। स्युर्मन्द्रमध्यताराख्या यामाः स्थानस्थितिप्रदाः ॥४॥ त्रयः खरेषु प्रत्येकं स्युस्ते तेष्वपि धमूर्च्छनाः । सप्तस्वरेषु नन्दत्सु स्वस्वस्थानस्थितेषु च ॥४॥ प्रत्येकमूर्छनैकैका यामेष्वेषु प्रजायते । बोधा°लला समाधानी पूरगी चापराजिता ॥६॥ विगलिसा संयमिनी मृद्धी च भ्रामिताचरा। ⁻द्राविता मङ्गला रामा ^६सुखकृज्जयशेखरा ॥७॥

१ भूमिस्कन्धेCK २ स्तालु इति सर्वत्र पाठः ३ समुद्भवःCk ४ तस्मात्CK ४ इदयोद्भवःB ६ मूर्त्सनाःCK ७ छताB = इति ताCK ३ सुरक्षा जयB ४३

रमग्री शोभिता नादा तथा 'सिभरिजा मता। नादानू^२कासिका चएडा इत्येता एकविंशतिः ॥८॥ ताना एकानपञ्चाशत्तन्नतेन्नकतुन्नकाः । विज्ञेयाः क्रमशः सर्वे सप्त सप्त स्वरे स्वरे ॥६॥ नादान्ता निष्कला गृढा सकला मधुरा पुनः। कामाङ्गा मदिरा श्यामा तारा चन्द्रानना शुभा ॥१०॥ श्रसंपूर्णा वरा पूर्णा ^३रेजिका वालिकापरा । प्रसन्नवदना वामा वाला मधुरता तथा ॥११॥ द्वाविंशतिस्तु श्रुतय एता ज्ञेयाः स्वरानुगाः। श्रुतिभिः कियतीभिश्र संयुक्तास्ते स्वराः क्रमात् ॥१२॥ चतुः रश्रुतिस्त्रिश्रुतिश्च दिश्रुतिश्च ध्वरा मताः । श्रुतिभि°र्मृर्छनाभिश्र यामैस्तानैश्र संहिताः ॥१३॥ समागताः स्वरास्तैस्तु रागा भाषादयः कृताः । श्रीरागश्च वसन्तश्च भैरवः पञ्चमाऽपि च ॥१४॥ मेघरागः षष्ठ इह ज्ञेयो नद्दनरायणः । षट् षड भार्याः क्रमादेषामासां नामान्यनुक्रमात् ॥१५॥ गौडी केालाहला चापि गान्धारी द्रविडी तथा। पञ्चमी देवगान्धारी षष्ठी देवलके शिकी ॥१६॥

९ सिभरिताB २ काशिकाB ३ राजिकाB ४ खरा मताःB ४ शुचिB ६ स्वराः क्रमात्B ७ मूँःसैनाCk = भावाB ६ मालवB

श्रीरागस्य भवन्त्येता वासन्त्यः स्युरतः पराः । श्रान्दोली कैाशिकी चैव तथा प्रथममञ्जरी ॥१७॥ ^¹गुडेगिरी देवशाखा रामा स्यादथ भैरवी । ³विलाडली गुर्जरी च कर्णाटी चापि रक्तिका ॥१⊏॥ हंसाथ त्रिगुणा स्तम्भतीर्थी चाभीरिका पुनः। ककुभा च वराडी च सामेरी चाप्यमूरपि ॥१६॥ मतान्तरे मेघरागभार्याः स्युरथ चापराः । वंगाला मधुरा चैव कामादा ैचाचसारिका ॥२०॥ देवगिरी देवपाला स्युरेताः पञ्चमाश्रयाः। मतान्तरेपि पुनस्ताेटिकापि च माेटिका ॥२१॥ नदडुंबी च मल्हारी सिंधु*मल्हारिकाप्यथ। देवशाखा मालवश्रीर्द्धना श्रादीपकादयः ॥२२॥ स्व चतुर्जातिसंयुक्ता रागाङ्गानि भवन्त्यमी। बृहती च पुलंधी च 'सेरन्ध्री ललितादयः ॥२३॥ भाषान्तरामिधा भीमपलाशी प्रमुखा श्रथ। वैराटिका बुद्धहंसा तथा सौराष्ट्रिकादयः ॥२४॥ शाकप्रकाशकाश्चान्ये कियाङ्गेषु प्रकीर्तिताः। केदार⁻कर्णेो स्थानाख्या तथा मालवकादयः ॥२५॥

९ सुण्डागिरीB २ वेळावलीB ३ चोटसगैकाB ४ देवगीरीB ४ मङ्गारिकाB ६ श्रीदीपB ७ सैन्धवीB = कद्यारस्थानाB

कर्णाटबंगालमुखाः सर्वे गौडा उपाङ्गकाः। ज्ञेया रागेषु रागाङ्गाः क्रियाङ्गोपाङ्गकावपि ॥२६॥ तथा भाषासु भाषाङ्गास्तेपि स्युः स्वस्वदेशजाः। समाश्चतुर्विधा देश्यशुद्धगन्धालि'छाइलाः ॥२७॥ ¹नुडवः खाडवः पूर्णोऽपूर्णश्चेत्यथ^४च ध्रुवाः । मठश्च^रप्रतिमंदृश्च तृतीयस्त्व^६पि सारकः ॥२८॥ 'श्रडुतालस्तते। रास एकताली कमादिमे। ⁵जयन्तः शेखरोत्साही तद्रन्मधुरनिर्मली ॥२६॥ 'क्कतत्तः कमलश्चारो नन्दनश्चन्द्रमाः खरः। कामदो विजयश्चैव कन्दर्पजयमङ्गलौ ॥३०॥ तिलको ललितश्चामी ध्रुवाः स्युरिह षोडश । उद्गाहे स्यात्पद ' ° द्वन्द्वं मध्ये कार्यं पदद्वयम् ॥३१॥ ''श्राभोगे पदयुगं स्यात्' खगडानीत्थं ध्रवस्य च । षट्पदस्तूत्तमः प्रोक्तो मध्यमः पञ्चिभः परैः ॥३२॥ कनिष्ठश्च चतुर्भिः स्यादेवं ते त्रिविधा ध्रुवाः। उद्गाहे खगडकद्रन्द्रं 1 युक्तिद्रयविनिर्मितम् ॥३३॥ श्रन्यानि तु पदानि स्युः सर्वाणि नियमाहते । प्कादशाचरा^{१४}त्खग्डादेकेकाचरवर्छितैः ॥३४॥

१ भावासु २ छादछाःB ३ औडवःB ४ तुB ४ प्रतिमंहश्चB ६ भिसारकःB ७ प्रजताल्B π जयन्तरोखरोत्साहाविति स्यात् ६ कुन्तलःB १० च्छन्दCK

११ अभोगे ${f B}$ १२ स्वनाडीत्यं १३ पङ्क्ति ${f B}$ १४ द्यावदेके ${f B}$

खगडेर्ध्रवा भव'न्त्येवं षर्ड्विंशत्यादितः क्रमात्। कमलाकरः कलापः कामश्चेवात्र^२सुन्दरः ॥३५॥ वस्रभो मङ्गलश्चापि षडुक्ता म^रगडका अय। **श्रमरो^४मन्दिरश्चापि^४विचारः कुन्दसं**ज्ञकः ॥३६॥ चतुर्विधो ध षोढा स्यादय निःसारकासिधः। °सुनरोऽपि विशालः स्या⁻न्नन्दो वैकुग्ठवाञ्छितौ ॥३७॥ विजयोथाडुतालस्तु षोढा स्याच्चमरामरी। श्रथ षोढा रासकः स्यात्कम्बुजा मुदिराम्बुजा ॥३८॥ विनोदश्चन्द्रसरसाऽथैकताली त्रिधा मता। रामा तारा चन्द्रिका च द्रुतमध्यविलम्बिताः ॥३६॥ एकमात्रिकतालेन सूडाचाः स्युरनेकधा । नाट्यं तौर्यत्रिकं गीतं नृत्तं^{१°}वाद्यं त्रयं च तत् ॥४०॥ ^१'संगीतं प्रेचणार्थेस्मिञ्शास्त्रोक्ते^{१२}नाट्यधर्मिका । गीतं गानं च गान्धर्वे गेयं स्त्री गीतिरित्यपि ॥४१॥ व्यक्तं पूर्णं प्रसन्नं च सुकुमारमलं कृतम्। समं सुं रक्तं सुश्वक्षां विक्रुष्टं मधुरं तथा ॥४२॥ दशैते स्युर्गुणागीते तत्र व्यक्तं स्फुटैः खरैः। पूर्णं भ्यूर्णीकममकं प्रसन्नं प्रकटार्थकम् ॥४३॥

१ न्त्येव ^{CK} २ सुन्दरB ३ मटकाB ४ मन्दरB १ विचारेB ६ यCK ७ सवदोपिB π न्मन्दोB ६ सुडाB १० वाद्यत्रयंB ११ संगीतेB १२ नाथविंकाB १३ रक्तंसुरलक्स्पमितिB पुस्तके नास्ति १४ पूर्णार्थगमकमिति स्रात्।

सुकुमारं कग्ठभवं त्रिस्थानोत्थमलंकृतम् । समवर्गालयस्थानं सममित्यभिधीयते ॥४४॥ सुरक्तं वह्नकीवंशकगठध्वन्यं सुतालुकम् । नीचाच्चस्थानमध्यादौ शुक्कले श्वच्यामुच्यते ॥४४॥ उच्चैरुच्चारणादुक्तं विकुष्टं भरतादिभिः। मधुरं धुर्यलावगयपूर्णं जनमनोहरम् ॥४६॥ दुष्टं लोकेन शास्त्रेण श्रुतिकालविरोधि च। पुनरुक्तं कलाबाद्यं गतक्रममपार्थकम् ॥४७॥ यामसंदिग्धमित्येवं दशधा गीतदुष्टता । नर्तनं नटनं नाट्यं नृत्यं नृत्तं च तागड्वम् ॥४८॥ पुंसि क्लीबे पुंसि नाटा लासा लास्यं नपुंसकम्। अय ह्लीसकं स्त्रीणां यत्तमगडलनर्त्तनम् ॥४६॥ पानगोष्ठ्यामुच्चतालं रगो वीरजयन्तिका । स्थाने नाट्यस्य रङ्गः स्यात्पूर्वरङ्ग उपक्रमः ॥५०॥ पुंसि प्राङ्नाट्यकं क्लीबे कियासृचकमस्त्रियाम् । श्रङ्गहारोङ्गहारिश्च व्यञ्जकाभिनयौ समौ ॥५१॥ स चतुर्विध ऋाहार्यो रचितो भूषणादिभिः। वचसाङ्गेन सत्त्वेन वाचिकाङ्गिकसात्त्विकाः ॥५२॥

त्रिष्वेते नाटकं भाणो डिमः प्रहसनं पुनः। व्यायोगश्च प्रकरणं वीथी समवकारकः ॥५३॥ ईहामृगोङ्क इत्येते भेदा नाटकजा दश। स्याद्वेददेवयोर्वाणी संस्क्व 'तं प्रकृतिः स्त्रियाम् ॥४४॥ तदुद्भवं प्राकृतं तन्मागधी 'सूरसेन्यपि। श्चपभ्रंशो भूतभाषा भाषाः षड्य वृत्तयः ॥५५॥ भारती 'सात्त्विकी केशिक्यारभट्योत्रनाटके। चतस्रोथापि कंदर्पध्वजपर्यायमित्यपि ॥५६॥ वाचं वादित्रमाताचं तूर्यं 'तूरमथा ततम्। वीणाप्रमृतिकं वाद्यं कांस्यतालादिकं घनम् ॥५७॥ वंशादिकं तु सुषिरमानद्धं मुरजादिकम्। श्चवनद्धं तदेव स्यात्पिनद्धमपिनद्धवत् ।।५८॥ वीणा स्त्रियां घेाषवती विपञ्ची कग्ठकृणिका^{*} । वछकी साथ तन्त्रीभिः सप्तभिः परिवादिनी ॥५६॥ शिवस्य वीणा केालम्बी सरस्वत्यास्तु कच्छपी। महती नारदस्येश रगणानां तु प्रभावती ॥६०॥ विश्वावसास्तु बृहती "तुंवरोस्तु कलावती। चंडालानां तु कगडोली कोलम्बोऽस्याः कलेवरे ॥६१॥

१ तिB २ शोरB ३ साधकी B ४ ते।रC १ कर्णिका B ६ नारदस्यैपाC ७ तम्बरोश्चB

निबन्धनं तूपनाहः प्रवाला दग्डमस्त्रियाम् । प्रसेवकस्तु ककुमः कलिका कूणिका स्त्रिया ॥६२॥ मृलं वंशशलाका स्यात्समन्वितलये तु ना। एककालश्चैकताला मृदङ्गो मुरजः पुमान् ॥६३॥ भ्रालिङ्ग्य ऊर्ध्वकः पुंसि स्यादालिङ्गी स्त्रियामपि। 'हरीतक्याकृतिश्चाङ्क्या स्यादालिङ्ग्या यवाकृतिः॥६४॥ गोपुच्छाकृतिरूध्वांख्यः प्रोक्तः सर्वत्र टोककः। स्याद्यशःपटहो ढक्का भंभा भेरी स्त्रियां पुमान् ॥६५॥ श्रानकश्चापि भेरिः स्त्री दुन्दुभिश्चानकः पुमान् । प्रगावः पगावस्तुल्यो पटहोस्यथ मर्दलः ॥६६॥ ैतूरं तूर्यं च विजयः ^३ कबदि°ः करतालिका । काहला ध्वनिताला रेख्यी डमरुः सूत्रकाणकः ॥६७॥ भयकृत्प्रेतपटहे। मृत्युदगडकरश्च सः। भक्ततूर्यं नृपाभीलं महतूर्यं महास्वनः ॥६८॥ **"उगग्रडः प्रतिपत्त्र्यं मदृग्धः षण् जलवायकम् ।** नृत्ये तृर्ध्वाकृते पादे दगडपादाख्यतगडवम् ॥६६॥ विवाहादी मङ्गले यद्वाचं सा प्रियवाहिका। मृदङ्गमुखपिष्टस्य लेपे ध्भीमक इत्यपि ॥७०॥

९ हरीतक्येत्याद्यईद्वयस्य स्थानेB पुस्तके—हरीतक्याकृतिस्विह्क्यो यवमध्यस्त- थोर्द्धकः । कायस्थाकृतिकश्चाथ स्थादाविह्न्यो यवप्रभः इत्यर्द्धयं दृश्यते २ प्रणावः प्रणावौ तुक्ये।CK ३ वृर्CK ४ कपिर्द्धःB १ नाले।B ६ उमरःB ७ अगढःB $\mathbf{z}$ तूर्ध्वि ६ भोगकB

घगटामध्यगतं लोहं शङ्कः पुंसि ललिः स्त्रियाम्। काहला धूर्तपुष्पाभा सच्छिद्रा पत्रकाहला ॥७१॥ पिच्छोला खरनौकार्था भन्नरी भन्नरिः स्त्रियौ। मर्भरश्चाय वेग्रास्तु वंशा विवरनालिका ॥७२॥ मुरली मुखवाचे तु वक्ततालः पुमानयम्। भुभुभ्रभुभ्यः क्वंसः स्यान्नटे स्त्रीवेषधारिणि ॥७३॥ वेश्याचार्यः पीठमर्दः सूत्रधारस्तु सूचकः। स्याद्वीजदर्शकश्चापि सर्वार्थस्य प्रकाशकः ॥७४॥ नान्दी तु पाठके। नान्याः पार्श्वस्थः पारिपार्श्वकः। नटोऽस्त्रियां सर्ववेशी लयालम्भाय नर्त्तकी ॥७५॥ लासिकाथा वारवाणिः 'प्रगातेकनटा समी । कथकोथासहायः स्यात्तालावचरको नटः ॥७६॥ पात्राणि नाट्ये धिकृतास्तत्र द्वेषस्तु भूमिका। शैद्धषो भरतः सर्ववेशी भरतपुत्रकः ॥७७॥ नटः कृशाश्वी शैलाली चारणस्तु कुशीलवः। केवलः प्रवकश्चाथ भेडश्चाटवटः समी ॥७८॥ वासन्तिकः केलिकिला वैहासिकविद्रपकी। प्रहासी प्रीतिदश्चाथ षिङ्गः पछविको विटः ॥७६॥

१ लोहशङ्कुः ${f B}$ २ तेकनटै। ${f B}$ ३ पिङ्गः ${f B}$

क्रोशध्वनिः क्रोशताले वीचापन्नः सविस्मयः। स्वदोषाच्छादनं 'म्रचोऽस्त्रियां स्यान्मृलकारिका ॥८०॥ यामी णतोषकं नृत्यं वरमन्वीति कथ्यते। गणिकानुचरैरज्जुकेति वाच्या नृपेण च ॥८१॥ राष्ट्रियो नृपतेः श्यालोऽनृहाभ्राता ह्य'पगिडतः। वर्करः परिहासः स्यादुत्प्रासस्त्रपहासगीः ॥ ८२॥ ^थवार्द्धापिकात्साहिका च क्लीबे वर्द्धापनं हि तत्। नाट्योक्तौ महिषा मार्ष 'श्रार्यो विद्वांश्च भावुकः।। २।। राजा भद्दारका देवः क्रमारो भर्त् दारकः । भर्नु दारिका तत्सुता स्याज्ज्येष्टा भग्न्यन्तिकापि च ॥८४ श्रात्तिका चान्तिकान्ताम्बा स्यादन्तिश्चाप्यतः पुनः । देवा देवी मृत्यजनैर्वाच्याऽयमृषिभिद्विजैः ॥ ५॥ वयस्य राजन्निति वा स च वाच्या विदूषकैः। कृताभिषेका महिषी देव्यश्चान्या नृपस्त्रियः ॥८६॥ भोगिनी त्वपरेरन्या चुहुँगोंस्वामिनीति सा। हुग्ढे हुग्डा द्वं 'नीचे हुआ हुओं च चेटिकाम् ॥८७॥ प्रति प्रति सखीं चापि "हलाऽमून्यव्ययानि च । भर्त्तार्यपुत्रोथापि स्युर्भदन्ताः सौगतादयः ॥८८॥

१ संजुC भज्जK २ शाले।CK ३ व्वB ४ वर्ज़ापिके।B १ श्रयोंCK ६ नीचB नीचामिति स्रात् ७ हलेCK

श्रय तत्रभवानत्रभवांश्च भगवानपि। श्रार्यमिश्रा'गौरविताः पूज्ये योज्या श्रमी त्रिषु ॥८॥ श्टङ्गारवीरकरुणादृभुतह्यस्यभयानकाः । रौद्रबीभंत्सवात्सल्यशान्ता नाट्ये रसा दश ॥६०॥ एते ज्ञेया श्रथ पुनः श्टङ्गारोस्त्रयुज्ज्वलः शुचिः । केशिकः श्यामपर्यायः स च ज्ञेयश्रतुर्विधः॥६१॥ संयोगो विप्रयोगश्च मिश्रः सामान्य इत्यपि। रुयायिसात्त्विकसंचारिभावा स्त्रत्र त्रयस्त्रिधा ॥६२॥ रतिर्हासश्च शोकश्च कोधोत्साहौ भयं तथा। जुगुप्सा विस्मयश्चेति स्थायिभावाः क्रमादमी ॥६३॥ रागानुरागो हो तुल्यो रतिश्चानुरतिः समे । हसस्तु हासः ैशूकश्च घर्घरश्च स्त्रियां हसिः ॥६४॥ हास्यं षण्य तद्भेदास्तत्रादृष्टरदे स्मितम् । चक्रौष्टिका तु^४ ना हासः किंचिद्दष्टरदाङ्करे ॥६५॥ किंचिच्छुते विह्तितमद्वहासा महीयसि । **अनुस्यूतेऽ**इट्टहासोऽहाट्टहासोतिहासकः ॥६६॥ श्रपहासाऽकारणजे हसनं स्फुरदोष्ठके । सोत्प्रासे द्याच्छुरितकं क्किष्टे तृदरपीडनम् ॥६७॥

१ गौरचित्ताःCK २ छंCK ३ शुकश्रB ४ नने। हासःB

छलं मिषं च वैदग्धी भङ्गी चेभनिमीलिका । शोकः खेदः शोचनं षण् शुक् स्त्रियामय रुट् स्त्रियाम्॥६८॥ रुषा कुचा कुच मन्युः क्रोधः काेपाप्यमर्षवत् । रोषश्च प्रतिघे। भामे। ऽथ स्त्रियां कियदेतिका ॥ ६६॥ प्रौढिः प्रगल्भतायोग उद्योगश्च समावुभौ । उत्साह उद्यमा ऽस्त्री स्यादध्यवसाय इत्यपि ॥१००॥ पुंस्यूर्जीतिशये तत्र न ना वीर्यमथ स्त्रियाम् । िभया भीर्भीतिराशङ्का क्लीबे प्रतिभयं भयम् ।।१०१।। दरोऽस्त्रियां साध्वसं च 'दार उत्त्रास इत्यपि। त्रासातङ्को च भयनं क्लीबे चाथ भयानकम् ॥१०२॥ भयंकरं प्रतिभयं भयं भीष्मं भयावहम् । भीषणं रेभेरवं घारमाभीलं डमरं पुनः ॥१०३॥ बीभत्समपि बीभत्सु विकृतं वैकृतं पुनः। वैकृत्यं भासुरं चोयमेतान्यष्टादश त्रिषु ॥१०४॥ श्रनुकम्पा तु करुणा दया चापि कृपा घृणा। स्त्रियां स्युः पुंस्यनुक्रोशः कारुगयं न स्त्रियामथ ॥१०५॥ स्त्रियां जुगुप्सा 'कुलेच्छा 'विस्मयः पुंस्यथापि च । श्राश्चर्यमद्भृतं चाेचं चित्रं 'पुंछकमित्यपि ॥१०६॥

१ भक्तिश्रेभB २ दरCk ३ भीरवं B ४ कूतेच्छाB १ विस्मया:B ६ फुल्लकB

माहावीचं च षडमी त्रिषु स्युरथ पुंस्यमी। शमः शान्तिः स्त्रियां पुंसि शमथोपशमावपि ॥१०७॥ स्तम्भः स्वेदश्च रोमाञ्चः स्वरभङ्गश्च वेपयुः । वैवर्ण्यमश्रुप्रलय इत्यष्टौ सात्त्विका ग्रुणाः ॥१०८॥ स्तम्भा जाड्यं स्वेदधर्मी 'निदघः पुलकाऽस्त्रियाम् । कएटकोञ्चश्च रे।म्णः स्यादुद्गमा हुर्ष इत्यपि ॥१०६॥ उद्धर्षणो व्रत्वकसने रोमहर्षणमित्यपि । शिखरं पुंसि च क्लीबे पुलश्चाप्यथ कल्लता ॥११०॥ स्वरभङ्गोऽय कम्पस्तु वेपयुः पुंसि न द्वयोः । वैवर्ग्यं कालिमा चाथ नेत्रार्थांचाम्बुरोदने ॥१९१॥ श्रस्रं चास्त्र्यसुवाष्पाश्र्ग्यथ स्यात्प्रलयः पुमान् । नष्टचेतस्त्वमथ च स्त्रियां चिन्ता तु चिन्तिया ॥११२॥ श्राध्या^४हम्मो ^४हम्मिरपि स्याज्जम्भी जुम्भि^६रित्यथ । स्यात्तन्तिश्चिन्तनं क्लीबेऽथेात्साहोध्यवसायकः ॥११३॥ श्रतिशक्तियुते तत्र वीर्यं "वीर्या ततः पुनः। ⁵हेवाकोऽध्यवसायित्वं जुम्भस्तु त्रिषु जुम्भणम् ॥११४॥ 'आध्या ध्यानं पुंसि वा स्यादुत्कराठोत्कलिके स्त्रियौ। हृक्षेखा स्याद्रग्ररग्रस्तद्र¹°दायक्षकः पुनः ॥११५॥

१ निदाबहति स्थात् २ छळसनेB ३ चाथB ४ हस्मीB ४ हासिरिपB ६ रिकाथCK ७ वीर्यात्ततः पुनःB २ हिवाके।C ६ ग्राध्यानंCK १० दायछकंB

भ्रोत्सुक्यं स्यात्पुनः क्लीब भ्रोत्कराठ्यमपि वा पुनः। परिहासः केलिमुखः केलिर्देवननर्मणी ॥११६॥ ताम्बूलमालिकोद्वाहे वरयात्रा तु दौन्दुभी। गोपाली वरकेशान्तिर्यात्रा वर¹निमन्त्रणा ॥११७॥ स्यादिन्द्राग्गीमहो हेलि^३रुॡ्रलुर्मङ्गलध्वनिः । श्रथ खस्त्ययनं पूर्णकलशेः मङ्गलादिकम् ॥११८॥ ^१शान्तिकं मङ्गलस्नानं बालपस्नववारिणा । हस्तलेपे तु करणं हस्तबन्धे तु पीडनम् ॥११६॥ तच्छेदे समयभ्रंशा धूलि धृक्ते तु वार्त्तिकम्। श्राटेापटेंकारावेशा श्रारभटिः स्त्रियाम् ॥१२०॥ कपटोऽस्त्री व्याजदम्भोपधयश्रुद्मकैतवे । कुसृतिर्निकृतिः शाळ्यं पुंस्युपाधिर्मिषं छलम् ॥१२१॥ श्रस्त्री दम्भः कल्ककूचै प्रमादोऽनवधानता । कोतृहलं कोतुकं च कुतुकं च कुतृहलम् ॥१२२॥ बालाकुचात्सेधदत्तनखे पुंसि वराटकः। स्त्रीणां विलासविव्योकविभ्रमा ललितं तथा ॥१२३॥ हेला लीलेत्यमी भावाः क्रियाः शृङ्गारभावजाः । द्रवकेलिपरीहासाः 'क्रीडा लीला च नर्म च ॥१२४॥

[।] निमन्त्रणम् ${f B}$ २ रूळलु ${f B}$ ३ शान्तिके ${f C}{f K}$ ४ युक्ते ${f B}$ ४ क्रीड़ा लीलेखादि कुर्दनं त्वित्यन्तं ${f B}$ पुस्तके न इश्यते ।

व्याजापदेशी लचं षण् भङ्गिर्भङ्गी निमीलिका। पदं लच्यं कुर्दनं तु क्रीडा खेला च कूर्दनम् ॥१२४॥ क्रन्दितं रुदितं कुष्टं खास्थ्यं क्रीबे धृतिः स्त्रियाम् । संतोषः पुंसि धेर्य षण स्यातां रिङ्गणरिङ्घणे ॥१२६॥ स्वलनं विप्रलम्भस्तु विसंवाद उभी समी। निद्रा स्त्रियां षण शयनं संवेशः संलयः समी। ॥१२७॥ स्वापोऽपि सुप्तं क्वींबेऽपि सुस्वापः सुखसुप्तिका । इन्द्रियाणां तु संमोहे तन्द्रा नान्दीमुखीत्यपि ॥१२८॥ प्रमीला तन्द्रिका तन्द्री तन्द्रिश्चापि प्रमीलनम्। ¹श्रथ स्यादहरस्थस्य मनसः ^२स्मरग्रभ्रमः ॥१२६॥ पुंसि स्वप्तः श्वासहेती रागसंगौ च एध्नुता। ^रष्ट्राहंकारोऽभिमानोऽस्त्री मानो गर्वश्च गर्वरः ॥१३०॥ चित्तोन्नतिरथावज्ञा हेला चैवावमानना । श्रवहेला परीभावोऽवमानश्च पराभवः ॥१३१॥ परीभवः ध्परिभवः परिभावोवहेलनम् । श्रनादरे।ऽवहेलं चाप्यवमाने।ऽवमाननम् ॥१३२॥ तिरस्किया तिरस्कारो न्यक्कारे। रेनिकृतिः स्त्रियाम् । निकारः सूचणं चेपो धीढा सूर्चणसूर्चणे ॥१३३॥

१ अय $\mathbf{C}\mathbf{K}$ २ स्मर्ग्यं $\mathbf{B}$ ३ स्त्र्यहंकारो $\mathbf{B}$ ४ पराभावः $\mathbf{B}$ ४ निःकृतिः $\mathbf{K}$ ६ रीठा $\mathbf{k}$

शालिईयोरभिभवो 'ऽभिभृतिश्च शला स्त्रियाम् । श्रवज्ञानं च नीकारे। त्रीडा त्रीडे।प्यपत्रपा ॥१३४॥ मन्दाचमपि मन्दाक्ष्यं लज्या लजा त्रपाहियौ। ब्रोडनं चाप्यथासूयेर्ष्यान्वीर्या^२ चान्तिरित्यपि ॥१३५॥ स च विप्रतियारोथ चरितं शीलमस्त्रियाम् । वारित्रं शुभ्रचरिते स्नेहस्तु प्रणयः पुमान् ॥१३६॥ प्रेमास्त्रियां प्रियत्वं षणु हार्दं स्यादथ देाहदः। पुंसि क्लीबे स्पृहा लिप्सा वाञ्छा तृष्णा तृषा रुचिः ॥१३७॥ कान्तिरिच्छा रुगाकाङ्चा तृषस्तर्षो मनोरथः। श्रनुतर्षोभिलाषश्च काम ईहारुची स्त्रियो ॥१३८॥ म्रत्यर्थं लालसः साऽस्त्री पुंस्याधिस्तु मनाव्यथा । श्राधी स्याद वहित्था तु स्यादाकारस्य गोपनम् ॥१३६॥ श्रवहित्यमपि क्लीबेऽय स्वभावस्तु पुंस्ययम् । निसर्गश्च पुनः क्लीबे स्वरूपं रूपमित्यपि ॥१४०॥ कम्पितं कम्पनं कम्पो वेपशुः स्वादथ चाणः। महोत्सवोद्धवाः पुंसि महः सान्तं नपुंसकम् ॥१४१॥ मनीषा धिषणा श्रीश्चिच्चेतना शेमुषी चिदा। प्रज्ञा संज्ञा चितिर्द्धामा विज्ञानं ज्ञानमित्यपि ॥१४२॥

[।] विभू ${f B}$ २ न्वीर्ष्यां ${f B}$ ३ चारित्यं ${f B}$ ४ दबहिद्धा ${f B}$

काव्या संविज्ज्ञतिरात्मा पुंति धीर्धारणावती । मतिरप्राप्तविषया बुद्धिः संप्रतिदर्शिनी ॥१४३॥ श्रतीतानुस्मृतिर्मेधा प्रज्ञा कालत्रयस्मृतिः। प्रतिभा नृतनोल्लेखवती पगडा तु शास्त्रगा ॥१४४॥ शिल्पादिगा तु विज्ञानं क्लीबे ज्ञानं तु मोत्त्रगा। शुश्रृषा श्रवणं चैव प्रहणं धारणं तथा ॥१४५॥ **ऊहापोहोर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीयुणाः ।** चित्ताभागस्तु मनसिकारः स च मनस्करः ॥१४६॥ मानसं कर्मसंकलपश्चर्चा संख्या विचारणा । वितर्कोऽपि द्वयोरूहः कल्पोऽध्याहरणं च षण् ॥१४७॥ श्रध्युह्नं विचारश्राध्याहारश्रापि निश्रयः। चर्चा विचारणा संख्या गुञ्जा स्यादथ संशयः ॥१४८॥ स्यात्स्त्रयां विचिकित्सापि^र संदेहद्वापरे। समे। । राद्धसिद्धकृतेभ्योन्तः समी निश्चयनिर्णयौ ॥१४६॥ श्रागमः समयस्तुल्यावाप्तोक्ति^३ रिप च स्त्रियाम्। कृतान्ता पुंस्यथ गिरा चे। चगीर्भणितिः स्त्रियाम्।१५०। पूर्वपत्तो भ्रमो मिथ्यामतिभ्रान्तिरपि स्त्रियाम् । मिथ्यादृष्टिस्तु नास्तिक्यं व्यापादो द्रोहचिन्तनम् १५१॥

१ मनस्कारः CK २ विचिकिस्सा तु B ३ वसोक्ति B ४ कृतान्तः B

श्रथ मोहः पुनः क्लोबे स्यादज्ञानमपि स्त्रियाम्। श्रहंमतिरविद्याथ^१ नियमाश्रवसंश्रवाः ॥१५२॥ संविदागृः प्रतिज्ञानं समाधिस्तु प्रतिश्रवः । श्रङ्गीकाराऽभ्युपगमाप्यथमाचाऽपुनर्भवः ॥१५३॥ महानन्दोऽपवर्गः स्त्री निवृत्तिर्मुक्तिरित्यपि । सिद्धिः क्लीबे ब्रह्म शिवं श्रेया निःश्रेयसामृते ॥१५४॥ निर्वाणमपि कैवल्यमचरं च महासुखम् । श्रथ स्युः पञ्च भूतानि व्योमेराग्न्यम्बुभूमयः ॥१५५॥ शब्दस्पर्शरूपरसगन्धा भूतगणाः क्रमात् । विषयाः स्युरमी द्येषामिन्द्रिया र्थश्च गोचरः ॥१५६॥ हृषीकं त्वचं ^{क्}विषयस्रोतः करणमिन्द्रियम् । खं च श्रोत्रं त्वचा चत्तुर्जिह्वा नासा च पश्चमी ॥१५७॥ पायृपस्थं हस्तपादं वाक् चैव दशमी पुनः। ज्ञानेन्द्रियाणि श्रोत्रादि पञ्च पाय्वादिकानि च ।१५८। विसर्गानन्दम्रहणगतिवाक्यार्थकानि च। मन एकादशं बुद्धिरहंकारस्त्रयोदशः ॥१५६॥ शुक्तः शुभ्रः शुचिः श्वेतो विशदः शितिपाग्डुरै।। श्रमला धवलः शुक्रो बलचो रजतः पुनः ॥१६०॥

१ च B २ निर्वृतिरिति स्यात् ३ र्थाश्च गोचराः C ४ विषयं B विषयि सम.

¹वदात उज्ज्वलः ^२श्येतः ^३श्येनः स्याच्छुभ्रमव्ययम् । श्चवदातः सिता गारो विज्ञेयश्चार्जुनः पुनः ॥१६१॥ हरिगः पाग्डुरः पाग्डुः पाग्डरश्चाथ धूसरः । ईषत्पागडुः श्यामलस्तु कृष्णो नीलोऽसितोऽपि च।।१६२।। शितिः काला मेचकाऽपि रामश्र मिश्रवर्णके । कपोताभः कपोतोऽथ पीतः पीतल इत्यपि ॥१६३॥ गौरो हरिद्रासदृशः सितरञ्जन इत्यपि। सितरूपस्तालकाभः पलाशो हरितो हरित् ॥१६४॥ लोहिता रोहिता रक्तः शागः काकनदच्छविः । मिलले बालसंध्याभाऽव्यक्तरागोऽरुगोऽपि च ॥१६५॥ श्यावस्तु "कपिशश्चाच श्वेतरक्तस्तु पाटलः। धूम्रस्तु धूमलः कृष्णलोहितः कपिशो हरिः ॥१६६॥ बभ्रुः पिशङ्गः कपिलः कापिलः पीतले।हितः। कडारः कपिशः पिङ्गः कद्रश्चित्रस्तु कर्बुरः ॥१६७॥ एतकल्माषशबलकिर्मीराश्चित्रलः पुनः। युगो शुक्कादिकाः पुंसि युगिलिङ्गास्तु तद्वति ।।१६⊏॥ कल्पद्रौ केशवकृते भुवःस्कन्धे द्वितीयकः। सत्रा नाट्यप्रकाग्डेनं सफलः सिद्धिमागतः ॥१६६॥

९ उदासB २ रवेत:C ३ रयेत:CK ४ कडिग्रश्चाथB

सुरः सूर्योरुणः पूषा गभस्तिः सविता रविः । ब्रध्नो विस्तरिणिर्भित्रश्चार्यमेना दिनप्रणीः ॥१॥ मिहिरोक्नेंाऽशुमानद्रिर्द्धिरिवेरोचनः । गोर्चीर्भगः पुनस्त्वष्टा यह्नमुट् किरगः खगः ॥२॥ तापन स्तपना विष्णुः कर्मसाची विकर्त्तनः। मार्त्तगडो मिहिरो भानुईंसो वेदादयः पुनः ॥३॥ वृिगःपीथः प्रतिदिवाऽैहर्नटो धरुणोऽपि च । खयोता वरुणः शूरो विश्वप्साः पद्मलाञ्छनः ॥४॥ ^४काश्यपिः काश्यपेयश्च काश्यपश्च गभस्तिमान् । चित्रभानुर्भानुमांश्च *ज्योतिष्मज्ज्योतिषौ भगः ॥५॥ विवस्वांस्तरले। भास्वानम्बरीषः प्रजापतिः। मन्यः किशोरः कुतपो वासन्तः पुष्करः कपिः ॥६॥ प्रचोतना विश्वकर्मा दृग्भृ भीतुः सदागतिः। सहस्रात्करपादांशुश्चित्रार्थाचिः सुरः पपीः ॥७॥ करो दिनप्रभार्थेभ्यो दिनार्थेभ्यो वसुर्मिणिः। पुष्टश्चापि "जगद्दीपः सप्ताश्वार्थश्च भारविः ॥८॥ पतङ्गो⁻देवसेन्यार्थो द्वादशाङ्गस्त्रयीतनुः । कालोष्णेभ्यो भृत्कृदर्थी जगन्नेत्रार्थ इत्यपि ॥६॥

१ स्तप्तने $\mathbf{B}$ २ मिहरे। $\mathbf{K}\mathbf{B}$ ३ हर्नटे। $\mathbf{B}$ हेर्नेटे। $\mathbf{C}$ ४ कश्यपि: $\mathbf{C}\mathbf{K}$ ४ ज्योतिषो- ज्यौतिषो $\mathbf{B}$ ६ भांतः $\mathbf{C}\mathbf{B}$ ७ जगद्वीपः $\mathbf{B}$ $\mathbf{E}$ देनशब्दार्थां $\mathbf{C}\mathbf{K}$ ६ कालोच्योम्यो $\mathbf{B}$

बहुरूपो दृशानः 'खेा भानेभ्यः के।शवाचकः । यहाब्जिनीधाम दिनत्विट्पतिर्भानुकेसरः ॥१०॥ वीतिहोत्रः के।कलोकाब्जिनी वन्ध्वर्थ इत्यपि। सुयीवमनुकर्णानां यमयम्योः शनेः पिता ॥११॥ सरग्युच्छाययोर्भर्ता संवत्सरपथार्थकः । जलचौरः खलतिका ब्रह्मा ज्यातिश्च न द्वयोः ॥१२॥ माठरः पिङ्गले। दगडः सूर्यस्य परिपार्श्वगाः। श्रस्य सृतोरुणोनृरुः काश्यपिर्गरुडायजः ॥१३॥ ^१ष्ट्रश्मनो ^५रमणस्ताक्ष्ये वैनतेयो जटायुसूः । गभस्तिर्ना घृिणः पादः करः प्रयह इत्यपि ॥१४॥ श्रभीशुः किरगोभीषुर्भानुरुस्रश्च दीधितिः। रिमर्मयृख उद्योतः केतुश्चोपधृतिर्वसुः ॥१५॥ श्राले। कश्च विरोकश्च प्रकाशों ऽशुः स्त्रियां युतिः। युत्त्वट् प्रभा रुचिर्दीप्तिर्विभा रुक् च त्विषिश्छ्विः ॥१६॥ ^{*}त्विषी रुची मरीची स्त्री चुती स्यादातपोऽस्त्रियाम् । धृष्यि भीमश्च भासश्च चोता भाभे च भास द्रयोः ॥१७ गभस्तिश्च गभस्ती च पुंस्त्रियोः पिरिकीर्तिते । क्कीबे तेजा महर्वेची ज्योतिर्धाम ^१वपुः पुनः ॥१८॥

[া] खोभनेभ्यःB २ वध्वर्थB ३ श्रारमने।B ४ रसम $(\pi)K$ ४ विषांB ६ भांश्रCk ৬ भाद्वयोःB ५ परिकी तिंतौB ६ वयुःB

रोचिः शोचिः पुनश्चार्चिर्न ना 'पृश्निः शुचिश्च सा । गैार्मरीचि वेर्गमनिधिम् गतृष्णा मरीचिका ॥१६॥ परिधिः परिवेशश्च 'परिवेषश्च पुंस्ययम् । परीवेशः परीवेषः 'परीवेशनमग्डले ॥२०॥ काष्णं कवोष्णं मन्दोष्णं कदुष्णं त्रिषु तद्वति । तिग्मं तीक्ष्णं खरं तद्वदुपार्कं रमंडलं त्रिषु ॥२१॥ त्वाष्ट्री सरएयूर्योग्या स्यात् सरएयुर्युमयीति च। वैवस्वतयमयमीपर्यायजननीति च ॥२२॥ एतत्पर्यायतश्छाया सवर्णा ^६प्रतिरूपिग्गी । सावर्णि भन्दतपतीविष्टिपर्यायसूरपि ॥२३॥ एते भार्ये खेरश्वाः सप्तच्छन्दांसि यानि ते। जया जयन्तो विजया जयत्सेना जयद्दलः ॥२४॥ मनोजवो जितकोधो ⁻हंसश्रेगियुजः कलाः । तपिनी तापिनी धूम्रा मरीचि जर्विलिनी रुचिः ॥२५॥ सुषुम्णा भोगदा विश्वा बोधिनी 'धारगी ज्ञमा। कल्पद्रौ केशवकृते स्वर्गस्कन्धे तृतीयके । सूर्यादिमः प्रकाराडाऽयं प्रथमः सिद्धिमागतः ॥२६॥

९ वृश्निःCK २ नीथ निB ३ परिवेशोपिB ४ परिवेशनेति स्थात् ४ तमंड $\ddot{\sigma}Ck$ ६ प्रितिB ७ मेद्Ck π हंसःB ६ चिज्वाितिCK ९० धारिणीKC

धाता सुरासुरग्ररुपर्यायः प्रपितामहः । चतुराननपर्यायो 'विरिश्चिद्व हिगोा विधिः ॥१॥ स्रष्टा प्रजापतिर्वेधा विधाता कमलासनः। स्वमृः कञ्जारेब्जपर्याययोन्यर्थः सर्वतामुखः ॥२॥ विरञ्चाे विश्वसृड् ब्रह्मा स्त्रियां संजिश्वरंतनः। ^४त्र्रष्टश्रवाः शतधृतिः पद्मपर्यायलाञ्छनः ॥३॥ सनाद्धंसरथा विश्वस्त्रगर्थः 'कमनोऽपि च। पुराणगीर्वेदगर्भी धरुजा द्रुघणः पुनः ॥४॥ ^६श्रजो जन्युः सामयोनिः °शम्भुनाभिज श्रापचः। विश्वरेताः सदानन्दो भूतात्मा सनदव्ययम् ॥४॥ ^{च्}वेदीशो मृगयुः प्राण श्रा विरञ्च्यो विरञ्चनः। भवान्तकृदजा हंसपर्यायाद्वाहनार्थकः ॥६॥ क्रु शकेतुर्भाववृत्तो नाभिर्ना शाश्वतः कविः। पुराणगीतः स्थविरः प्रपूज्यः कस्ततः पुनः ॥७॥ श्रात्मस्वयंस्वपद्मानां पर्यायेभ्यो भुवोर्थकः । उर्वेधाश्चापि कंजारस्तत्पुत्रा मानसा इमे ॥ 💵 मरीचिरत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यः पुलहः ऋतुः। भृगुर्देचः प्रचेताश्च वसिष्ठो नारदस्तथा ॥६॥

१ विरिष्चिB २ ज्यपर्यांयCK ३ विश्वसुग्KC ४ ब्रह्स्CK १ कमलोB ६ श्रज्वोCK श्रज्जोK ७ शंभुनीभिज श्रायवःB π चेदीशोKC

सनकाचा अपि च ते योगिनो बालरूपिणः। मारीचः कश्यपस्त्र्यचोऽथास्य पत्न्यस्त्रयोदश ॥१०॥ श्रदितिश्र दितिश्रापि दनुः कालादनायुषा । सिंहिका च मुनिः कोधा वरिष्ठा सुरिभवेशा ॥११॥ कद्रश्च विनता चैता दाचायगयोऽच तत्रजाः। दैत्या देवाः खगा नागा गावोऽश्वाद्यात्र्यनेकशः ॥१२॥ सोमा दत्तश्च दुर्वासा 'श्रात्रेयार्च ततः 'परः। ैबृहस्पत्यभ्युचथ्याचा स्रिङ्गिरस्तनया स्रथ ॥१३॥ पैालस्त्यो विश्रवास्तस्य रावणाचास्त श्रासुराः। क्रतार्यज्ञाश्च कर्माणि "मृकण्डा भार्गवः कविः॥१४॥ वासिष्टः शक्तिरथ च मनुः 'स्वयंभुवः सुतः। ब्रह्मण्स्तस्य राज्यस्य कालं स्यात्तदनन्तरम् ॥१५॥ महिषी शतरूपास्य तद्भवाः 'सर्वमानवाः। °पलं दीर्घैः षष्टिवर्णैस्तावद्भिस्तैर्घटी मता ॥१६॥ तावतीभिरहोरात्रं घटीभिमीनुषं पुनः। ⁵ताविद्धस्तैर्भा तुस्तैस्तु षड्भिः संवत्सरस्ततः ॥१७॥ दश सप्त दश है च श्रष्टी चत्वारि पञ्च च। लचायुतानि चत्वारि तदेकस्यं चतुर्युगी ॥१८॥

१ षात्रेयाश्च $\mathbf{C}K$ २ परे $\mathbf{B}$ ३ बृहस्पत्युचथ्याद्या $\mathbf{B}$ ४ स्वण्डो भागेवः $\mathbf{B}$ ४ स्वायं- भुवः $\mathbf{C}K$ ६ सर्वदेवताः $\mathbf{B}$ ७ पळदीचैंः $\mathbf{C}k$ = इतः पूर्वं किंचित्त्रुटितिसव प्रतिभाति

तैरेकसप्ततिमितैर्भवेन्मन्व 'न्तरं पुनः । चतुर्दश ब्राह्ममहस्तावता रात्रिरिष्यते ॥१८॥ एवं त्रिंशदिना मासस्तेपि द्वादश हायनम् । तेषां शतं ब्राह्मणः स्या दायुर्नास्त्यत्र संशयः ॥१६॥ चतुर्दश स्युर्मनवे। वदिवसेस्मिन्विधेर्मताः। खायंभुवः ^४खारोचिष उत्तमस्तामसस्ततः ॥२०॥ रैवतश्राचुषो वैवस्वतः ^४सावर्णिकः परः। दत्तब्रह्मधर्मरुद्ररुचिभृतिसुताःक्रमात् ॥२१॥ श्रथेन्द्राः स्युर्विपश्चिच सुशान्तिश्च शिविविभुः। मनोजवः पुरंदरो वलिरद्भुत इत्यपि ॥२२॥ शान्तिवृष ऋत्धामा तथा दिवस्पतिः शुचिः । श्रस्य प्रिया तु सावित्री दुहिता तु सरस्वती ॥२३॥ श्रपि स्याद्गी भी रा वाक च स्त्रियां लापः पुमानयम्। स्याद्वादरेला धिषणा गै।र्जूः श्रीःपद्म°लाञ्छना ।२४॥ लिड्^दगीर्भाषा वाणिगाथे जिह्ना वाणी द्रयोः पुमान्। धेाषः स्वरः स्वनोऽपि स्याद्वर्णो धेनापि ^कारिका ॥२४॥ तारा महाश्री^{१°}रोंकारा वसुधारा धनप्रदा। ^{११}सुदूरवासिनी भद्रा ^{१९}वेश्या नीलसरस्वती ॥२६॥

९ न्तरिद्वजB २ दायुस्तत्परमुच्यतेB ३ याममाले विधेर्मताःB ४ स्वारोचिषश्चB ४ सावर्णिकाः परेB ६ द्गीर्गिरा चापिB ७ लेखनाB π धीर्भावाB ६ चारिकाCk १० राकारिB ११ खदूरवासिनीB १२ वेस्याk

तारिगा विजयानन्ता शिवा लोकेश्वरात्मजा। प्रज्ञा पारमिता बुद्धमाता स्वाहा मनेारमा ॥२७॥ शंखिनी श्रीमेहातारा ले।चना च त्रिले।चना । सेषा चतुर्विधा वागाी परा 'पश्यन्तिका पुनः ॥२८॥ मध्यमा 'नाभिकग्ठे च मूर्द्धस्थाने स्थिताः क्रमात्। गुप्तस्थानस्थितास्तिस्रश्चतुर्थी किल वैखरी ॥२६॥ देवादीनां मनुष्याणां वर्णाव्यापारकारिका । व्याहारउक्तिर्लिपतं भाषितं वचनं वचः ॥३०॥ तिङ्सुबन्तचयो वाक्यं क्रिया वा कारकान्विता। श्रुतिस्त्रयी ^३स्त्रियां वेद श्राम्नाय मृषिरित्यपि ॥३१॥ निगमश्र पुनः क्लीबे छन्दा ब्रह्माय बहुवृचः। भृग्वेदः पुंस्यथ क्लीबे यजुः सामापि न द्वयोः ॥३२॥ स्वरपत्तनमुक्यं तद्दक् सामयजुषी त्रयी। तदुद्धृतिरथर्वास्यादथेषां चरणक्रमः ॥३३॥ एकविंशत्येकश्तचतुःपञ्चेति ताः क्रमात्। शिचा ज्यातिर्निरुक्तं च कल्पा व्याकरणं तथा ॥३४॥ छन्दो नासा दृक् श्रुतिश्च हस्तौ वदनमित्यपि। पादी श्रुतेस्तदर्थानि शाखाभेदः पुनश्च वर्ष ॥३५॥

१ परयन्तिको B २ नाभिकण्डौ च मुद्धां Ck ३ क्वियौCK

चरणंचाय मीमांसा धर्मशास्त्रं विचारणा । वेदान्तोऽस्त्री ब्रह्मविद्या स्त्रियामुपनिषत्पुनः ॥३६॥ 'श्रान्वीत्तिकी तर्कविद्या न्यायः 'स्यादर्थशास्त्रयोः । पुराणमष्टादशधा ैतदेवं पञ्चलच्चणम् ॥३७॥ स्रष्टिप्रलयवंशाश्च वंशानुचरितानि च। मन्वन्तराणीत्यथ च धर्मशास्त्रं स्मृतिः स्त्रियाम् ॥३८॥ श्रष्टादशविवादानामनुशासनमित्यपि । सांख्यं शांख्यं कापिलं स्यादधापि चरकाऽस्त्रियाम् ॥३६ ^४व्याहारउक्तिर्लिपतं भाषितं वचनं वचः । श्रपभ्रंशोऽपशब्दः स्यान्म्लेच्छभाषा तु भाषितम् ॥४०॥ म्लेच्छो ना म्लेच्छितं क्षीबे शास्त्रे शब्दस्तु वाचकः। वार्याप्रमूजलाकाशा हस्वा दीर्घाश्च संधिजाः ॥४१॥ विन्द्रन्ताः पश्च पञ्चापि ह्रस्वदीर्घप्रुताः ऋमात्। ^{*}ऌवर्जास्त उदात्तानुदात्तस्वरितभेदतः ॥४२॥ त्रिविधा अनुदात्तस्तु निघाता नीच इत्यपि। उच्चेंस्दात्तः स्वरितः समवृत्तिरथोहुलः ॥४३॥ स्पर्शाः जाचा मावसाना व्यापका यादिहान्तगाः। इयधिका विंशतिरचा दीर्घाभावाल्लुसंज्ञके ॥४४॥

१ भ्रन्वाचिकीB २ दथBC ३ तदेवB ४ इयं ३० श्लोकार्धस्य पुनरुक्तिःB पुस्तके नास्ति ४ नृवजुस्तCK

ह्रस्वाभावात्तथेवैचां चत्वारोन्ये यमा इति । कुं ख़ुं गुं घुममीषां च समावेशः क्रमाद्यथा ॥ १४॥ पदेनन्त्यस्तु प्रथमान्योन्त्यः 'स्यात्परता यदि। ^२यथासंख्यो यमावेश्स्तयोर्मध्ये मतान्तरम् ॥४६॥ क्कीबेऽचरं तु वर्णोणीं यन्थोद्वात्रिंशदचरी। श्रपि प्रबन्धः संदर्भः सूत्रंसूचनकारि यत् ॥४७॥ भाष्यं सूत्रप्रयुक्तार्थकठिनांशप्रकाशकम् । उक्तानुक्तदुरूहार्थचिन्ताकारि तु वार्त्तिकम् ॥४८॥ टीका निरन्तरव्याख्या पञ्जिका पदमञ्जिका । निबन्धवृत्ती अन्वर्थे संप्रहस्तु समाहृतिः ॥४६॥ चूर्णी चूर्णिरुभेतुल्ये पद्धती पद्धतिः समे । इत्येवं परिशिष्टादि पथानेन समुन्नयेत् ॥५०॥ पदच्छेदः पदार्थोक्तिर्विमहो वाक्ययोजना । श्राचेपश्च समाधानं व्याख्यानं वर्गानं समे ॥५१॥ कारिका तु स्वल्प^३वृत्ता बह्वर्थस्य प्रकाशिका । कलिन्दिका सर्वविद्या निघगुदुर्नामसंग्रहः ॥५२॥ इतिहासः पुरावृत्तमाख्यानं भारतादिकम् । सर्गबन्धो महाकाव्यं तत्स्यादेभिर्गुंगीर्यतम् ॥५३॥

१ स्थानस्यतो यदि ${
m B}$ २ यमावेशस्तयोर्मध्ये यथासंख्यो मतान्तरे ${
m B}$ ३ वृत्तौ ${
m K}$

समस्तैर्वर्णनीयैः स्याद् भूपामात्य पुरोहिताः । राजवध्वश्च तत्पुत्राः सैन्यपः सैन्यनिर्गमः ॥५४॥ विषयो नगरं ग्रामः सरित्स्रोतस्विनी वनम् । श्राश्रमेा वाटिका मन्त्र ऋतुः समय इत्यपि ॥ ४ ५॥ हस्त्यश्वरथचन्द्रार्कास्तोदया विरहो रतम् । स्वयंवरस्तथा युद्धं पुष्पावचय इत्यपि ॥५६॥ एतेरन्येश्च संयुक्तं महारूपकनाटके । ^२ अथ वाङ्मयभेदाः स्युश्चम्पूः खग्डकथा कथा ॥५७॥ प्रबन्धकल्पना सा स्यात् प्रविह्नका प्रहेलिका । प्रहेलिः प्रश्नदूती च रथ्याबादस्तु वादलः ॥५८॥ समस्या तु समासार्था समाहारस्तु संग्रहः। श्राख्यायिकोपरिकथोपलब्धार्थाप चेष्यते ॥४६॥ त्राख्यायिकापरिच्छेदे त्वाश्वासोच्छ्वासकौ समौ। संदानमनिरुद्धं च प्रकीर्णं गुच्छकादिकम् ॥६०॥ सर्गी वर्गः परिच्छेदो द्योताध्यायाङ्कसंप्रहाः । उह्यासः परिवर्त्तश्च पटलः काग्डमिश्चयाम् ॥६१॥ स्थानं प्रकरणं पर्वाह्निकं तु शीव्रपाठतः । श्रवान्तरप्रकरणं [ः]विश्रामेा प्रन्थसंधयः ॥६२॥

१ पुरोहितैःB २ मन्त्रो द्तःB ३ त्रथवान्ययभेदाःB ४ विश्रामाB

श्रधाधिकरणं तद्यदेकन्यायापपादनम् । प्रज्ञप्तिः परिभाषा स्याच्छेली संकेत इत्यपि ॥६३॥ प्रतिवाणिरभिप्रायः समुदाचार इत्यपि । प्रतिवचनं 'संगरिका प्रतिरूपकथापि च ॥६४॥ स्यात्स्वाच्छन्यानुमननं प्राकाम्यं चावसर्गकः। ऐतिद्यं ना द्वयोर्वार्त्ता किंवदन्ती पुरातनी ॥६४॥ जनश्रुतिः किंवदन्तिर्वात्तींदन्तः पुमानयम् । वृत्तान्तोऽपि प्रवृत्तिः स्त्री नामधेयं च नाम च ॥६६॥ गोत्रं स्त्रियामभिरूवाख्या संज्ञाह्वा ना समाह्वयः। लचणं लक्ष्मणं क्वीवेऽभिधानमभिधा स्त्रियाम् ॥६७॥ श्रयाभिमन्त्रणं हृतिः स्त्रियामाकारणं न ना । सम्बोधनमामन्त्रणमाह्वानं चाहवः पुमान् ॥६८। श्राकारणं द्रयोहूँतिः स्त्रियां सा बहुभिः कृता । संहृतिश्च प्रहृतिः स्यादाहृतिरथ वाङ्मुखम् ॥६६॥ उपन्यास उपाद्घात उदाहारः शपः पुमान् । शपथः शपनं क्लोबे प्रतिवाक्योत्तरे समे ॥७०॥ कथंकथिकता तु स्यात् एच्छा प्रश्नोऽनुयोजनम् । श्रनुयोगोप्यथो दैवप्रश्नः स्त्रो स्यादुपश्रुतिः ॥७१॥

१ संगुरिकाB

चटु चाटु प्रियपायं प्रियसत्यं तु सृनृतम् । सत्यं तथ्यं समीचीनमृतं सत्यं यथातथम् ॥७२॥ यथास्थितं च सङ्गतेऽलीके तु वितथानृते । श्रय क्किष्टं संकुलं च परस्परपरा'हते ॥७३॥ श्रत्यर्थमधुरं सान्त्वं संगतं हृदयंगमम्। परुषं निष्टुरं रूचं विकृष्टं क्विष्टमस्फ्रटम् ॥७४॥ लुप्तवर्णपदं यस्तमवाच्यं स्यादनचरम् । श्रम्बृकृतं सनिष्ठीवं निरस्तं त्वरितोदिदम् ॥ ७ ४॥ श्राम्रेडितं द्विस्त्रिरुक्तमबद्धं ू निरर्थकम् । ³सोह्युग्ठनं तु सोत्प्रासं मिणतं रतकूजितम् ॥७६॥ सुरते कर्णमूले च ैव्यब्धदेशीयभाषया । दम्पत्योजेल्पितं मन्दं मन्मनं तं त्रिदुर्बुधाः ॥७७॥ चादुपूर्वािश सर्वािश त्रिष्वमूनि च तद्दति। पृष्ठमांसादनं ^३तद्यत्परोच्चे दोषकीर्त्तनम् ॥७८॥ मिथ्याभियोगोभ्याख्यानं याम्यमश्लीलमित्यपि उच्चेर्घृष्ट घोषणा स्त्री संगतं हृदयंगमम् ॥७६॥ परुषं निष्दुरं रूचं विकुष्टं चाप्यथ स्तुतिः। वर्णनेडा प्रशंसा स्यान्नुतिः श्लाघा स्तवो नवः ॥८०॥

९ इतम्B २ सोङ्कुग्ठनमित्यादि संलापसंकथे इत्यन्तं पच्चिवंशितरद्वानिB पुस्तके नापलभ्यन्ते ३ यक्तत्पराचेCk

क्रीबे स्तात्रं चार्थवादः सा तु मिथ्याविकत्यनम् । जनप्रवादः कौलीनं वगानं वचनीयता ॥८१॥ स्यादवर्ण उपक्रोशो वादो निःपर्यवात्परः । गईगा धिक्रिया निन्दा कुत्सा चेपो जुगुप्सनम् ॥८२॥ श्राकोशाभीषङ्गाचेपाः शापः साचारणा रते । विरुद्धशंसनं गालिराशीर्मङ्गलशंसने ॥ ८३॥ श्लोकः पुंसि यशः क्लीबे ग्रिभिख्या स्या त्समज्ञया। यशः क्षीबे स्त्रियां कीर्त्तिः समाख्याता समाज्ञया ॥८४॥ समाख्या कीर्त्तनापि स्यात्समाज्यापि समज्यया । त्रिपूत्तरे स्युर्वाग्मेदा रुशती त्वशुभा च वाक् ॥ 💵 ।। उषती चाप्यथ पुनः कल्पा काल्पा शुभात्मिका । सेव ज्ञेया चर्चरी च वर्त्तरी च समे इमे ॥ ८॥ यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात्परिभाषणम् । **ग्रा**पृच्छालापसंभाषेऽनुलापः स्यान्मुहुर्वचः ॥⊏७॥ अनर्थकं तु प्रलापा न ना तु परिदेवना । उह्यापः स्यात् काकुवागन्योक्तिः संलापसंकथे ।।८८॥ समास्रायवचनमपि स्या दगडकोऽस्त्रियाम् । विप्रलापा विरोधाक्तावपलापस्तु निह्नवः ॥८६॥

१ स्समाज्ञयाCk २ तण्डकोB

श्रपह् तिर्निह् तिश्च निह्नुती स्यादपह्नुती। सुप्रलापः सुवचनं संदेशगिरि वाचिकम् ॥६०॥ श्राज्ञा शिष्टिर्निराङ्विभ्यो देशो'नियागः शासनम् । श्चनुवादोप्यथाहूय प्रेषणं प्रतियातनम् ॥६१॥ ³संवित्संधास्थाभ्युपायः संप्रत्याङ्भ्यः परः श्रवः । श्रङ्गीकारोभ्युपगमः प्रतिज्ञागूश्र संगरः ॥६२॥ वाक्कोधगर्भा वैद्योता स्नेहगर्भा तु भाल्लुका। निर्वेदगर्भा निःसंगा दैन्यगर्भा तु नश्वरी ॥६३॥ ^{रं}कुटिनारी तु या कूटवाग्वैदर्भं च तन्मतम् । वर्करस्तु स एवोक्तो यदि इयर्थैः पदैः कथा ॥६४॥ मुखघराटा इलहुली "गह्नवायमथ श्रमात् ॥६५॥ सुखनिद्रादिशब्दो यस्तत्र ⁻नन्दीमुखी श्चियाम् । घुरिका श्वासहेतिश्च घेारिका ^६टरटेाऽपि च ॥६६॥ अङ्गष्टतर्जनीशब्दः ख्रियां सा छोटिका मता। अङ्गुष्टमध्यमाशब्दो मदस्फुटिरुदीरिता ॥६७॥ स एव हस्तचटकारोप इत्यभिधीयते। कायष्टिकादेः स्तभनं रोलाऽस्पष्टरवे पुमान् ॥६८॥

१ नियोगशासनम् B २ संचित्संघाCK ३ वेद्योताB ४ मछकाB ४ कुटिळाटी तु या कूटेB ६ भूत्कार B ७ मछवाद्य B E नान्त्री B ६ ररटो B

निःसागोऽनेकवाद्यानामेकदा यो रगो ध्वनिः। भेरीशतसहस्राणि तथादशशतानि च ॥६६॥ युगपद्यत्र वाद्यन्ते काणाघातः स उच्यते । शब्दो निनादे। निर्घोषो निह्वादे। निःस्वनः स्वनः ॥१००॥ 'स्वानो ध्वानः स्वरो ह्वादो निस्वानो रव इत्यपि । नादे। घोषः क्वणः क्वाणो निक्वाणो निक्वणः क्वणः १०१ समाविभ्यः परो रावस्तथैव च पुनः स्त्रियौ । ध्वनिः स्वनिरपि क्लीबे 'फणनं चाथ रोदनम् ॥१०२॥ क्रन्दितं रुदितं क्रुष्टं तदपुष्टं तु गह्नरः । शब्दो गुणानुरागोत्थः प्रणादः 'सीत्कृतं नृणाम् ॥१०३॥ पर्दनं गुदजे शब्दे कर्दनं कुचिसंभवे। कालाहुलः कलरवः संकुला व्याकुला रवः ॥१०४॥ मर्मरो वस्त्रपर्णादेर्भूषणानां तु शिञ्जितम् । हेषा हृ षा तुरङ्गाणां गजानां गर्जबृ हिते ॥१०५॥ कूजितं स्यादिहङ्गानां तिरश्चां ^रवासितं रुतम् । ^६वृषस्य रेषणं रेषा वुक्कनं भषणं शुनः ॥१०६॥ पीडितानां तु किणतं प्रक्वाणः प्रक्वणोऽपि च । वीणायाः कणिते च स्यान्मर्दलस्य तु गुंदलः ॥१०७॥

[ः] स्वानो ध्वनिः स्वरो हासोB २ क्वयानंB ३ गाकरःB ४ सिःकृतेB १ वाशितंB ६ वृकस्येति स्यात् ।

चीजनं कीचकानां च भेरीशब्दस्तु दर्दुरः । स्यात्प्रतेर्ध्वनिपर्यायः प्रतिच्छन्दः 'प्रतिष्कशः ॥१०८॥ कल्पद्रौ केशवकृते स्वर्गस्कन्धे तृतीयके । ब्रह्म 'प्रकाग्रङः प्रथमः साङ्गः सिद्धिमुपागतः ॥१०६॥

यज्ञो नारायणः कुन्दो वैक्रुगठो विष्टरश्रवाः। पीताम्बरो हृषीकेशः केशवो माधवः स्वभूः ॥१॥ दैत्यदानवपर्यायशत्रुपर्याय इत्यपि । बभ्रुश्चतुर्भुजः कृष्णो वासुभद्रो विरञ्चनः ॥२॥ केशटः शंभुरो जहुः पद्मनाभिवृषाकपिः। विरञ्चिः कपिलो विष्णु वैश्वक्सेनोऽपराजितः ॥३॥ बहुरूपो जगन्नाथः श्रीदत्तः प्रपितामहः। शाङ्ग्र्यन्युते। मघुरिपुः पद्मनाभो जनार्दनः ॥४॥ विष्वक्सेनः शतावर्तश्चक्री श्रीवत्सलाञ्छनः। अधोक्तजोऽव्योा वेधाः पुराणपुरुषः कविः ॥५॥ श्रीवासे। यज्ञा रुषः सुषेगाः पुरुषे।त्तमः । विश्वंभरो विधुईंसस्तमेाहा विषयी 'हरिः ॥६॥

१ प्रतिष्ककः $\mathbf{C}\mathbf{K}$ २ प्रकाण्डो द्वितीयः इति स्यात्सूर्योदिमः प्रकाण्डोऽयं प्रथम्- इत्युक्तपूर्वत्वात् ३ वासुर्भद्रो $\mathbf{B}$ ४ विष्वक् $\mathbf{B}$ ४ रविः $\mathbf{B}$

जलशायी विश्वरूपो मुकुन्दः शिवकीर्त्तनः। मञ्जुकेशः कौस्तुभोराः सामगर्भी 'धराधरः ॥७॥ कामा मासा मलः काका लद्मीनाथः सुयामुनः । सहस्रपारः षड्विन्दुरनन्तो नलिनेशयः ॥८॥ शशबिन्दुऋ्तिधामा नरकारिर्नरायणः। श्रीनिवासोऽजितो वासुः श्रीकरोऽजः पुनर्वसुः ॥६॥ श्रात्मयोनिरथैतस्यावताराः स्युर्महात्मनः । पर्याया मत्स्यकमठकोलकेसरिणामपि ॥१०॥ पुंसोनरस्य पर्यायदेहपर्याय इत्यपि । श्चादित्यः काश्यपे। विष्गुपिन्द्रार्धावरजार्थकः ॥११॥ त्रिविक्रम उपेन्द्रार्थो वामनेाऽघ ^२भृगूद्रहः । रेगुकेयः स एव स्याजामदग्न्यः कुठार्यपि ॥१२॥ न्यचः परशुरामोऽपि रामः शंकरशैचकः । चत्रियारिः पर्शुरामे। रामस्तु रघुनन्दनः ॥१३॥ सीतापतिर्दाशरिथः सौमित्रिभरतायजः। कौशल्येयः कौशलेयः काकुत्स्था रघुनायकः ॥१४॥ केाशलेशे। रामभद्रो रामचन्द्रोऽब्धिसेतुकृत् । कुम्भकर्णदशमीवदूषणादिकरच्तसाम् ॥१५॥

१ घराघराः $\mathbf B$ २ पृथुद्वहः $\mathbf B$

नियन्ता राघवः 'कौसल्यायनिः शान्तानुजश्च सः। मैथिली जानकी सीता वैदेही भूसुतापि च ॥१६॥ 'शीता योजनगन्धास्य पत्नी दशरथः पिता । स च दाशरथोऽपि 'स्याचत्वारो भ्रातरोऽस्य तु ॥१७॥ भरतः स च कैकेयः कैकेयी 'केकयी च सः। अस्याय लक्ष्मणोऽपि स्यास्त्रज्ञणस्तदनुद्भवः ॥१८॥ शत्रुव्यः सोऽपि सौमित्रिः 'सौमित्रेयावुभावि । क्रमादेषां तु तनया रामस्य तु कुशा लवः ॥१६॥ भिन्नवाक्यादेकयोक्तया तौ विज्ञेयौ कुशीलवौ । वाल्मीकिशिष्यो भरतपुत्रौ तत्तकपुष्करौ ॥२०॥ लचणस्याङ्गदश्चित्रकेतुः शत्रुव्वजावम् । सुबाहुः 'सूरसेनश्च कीशल्या राममातरि ॥२१॥ कौसल्याप्यथ कृष्णस्तु वासुदेवो गदायजः। श्रपि दामोदरः शौरिः °शौरी सौरिश्च यादवः ॥२२॥ यादवेन्द्रो दैवकेया गोविन्दः पाग्डवायनः। बलानुजा गाेकुलेशा दाशार्हः स्मरदेहकृत् ॥२३॥ भौमी जाम्बती भामा सत्या भद्रा च लक्ताणा। कालिन्दीमित्रविन्दादिपतिपर्याय इत्यपि ॥२४॥

T

९ कौरालेयःB २ सीताB ३ स्थात्पतुरे।C स्थापनुरे।K ४ कैकथीB ४ सौमिन्नेय-उभावपिCK ६ सरसेनश्रB ७ शौरिः पद्मश्रB

वनमाल्यर्जुनार्थेभ्यः सखा सारथिरित्यपि । श्रिरष्टिकेशियवनकंसचाणूरमर्दनः ॥२४॥ वसुदेवे।ऽस्य जनका दुन्दुरानकदुन्दुभिः। भूकश्यपः चित्यदितिर्देवकी दैवकी च सुः ॥२६॥ श्रश्वाश्च 'शैव्यसुग्रीवमेघपुष्पबलाहृकाः । शुकपिच्छस्वर्णमेघपाग्डुवर्णाः क्रमादमी ॥२७॥ ^२शेंव्यस्तु दिन्ता वामे सुम्रीव उभयोरपि । पृष्ठवाहावुभावास्तां मेघपुष्प^३वलाहको ॥२८॥ ध्वजा भुजङ्गहा मन्त्री पवनव्याधिरुद्धवः। सैन्यमेतस्य दाशार्हा दासार्हा यादवाश्च ते ॥२६॥ गदोनुजः पाञ्चजन्यो दिच्चर्णावर्त इत्यपि। शङ्को माला वैजयन्ती चक्रमस्त्री सुदर्शनः ॥३०॥ ⁸सुनारं पुंस्यरिः खङ्गो नन्दकः कौस्तुभा मगिः। श्रन्यः स्यमन्तकः शार्ङ्ग धनुः कीमोदकी गदा ॥३१॥ ^४एकानंशा^६स्वसाथ स्याद्दारुकश्चास्य सार्यायः । श्रीवत्सोङ्कोस्य गरुडो वाहनं मधुरा पुरी ॥३२॥ द्वारकाप्यथ वैदर्भी रुक्मिग्यपि च कामसृः। भैमी सत्या सत्यभामा बलदेवा हलायुधः ॥३३॥

९ शैवेति पाटः सर्वेत्र २ शिवस्तु OK ३ वळाहको B ४ सुनामः B ४ गेकानंशा B ६ स्वसार्था B

कृष्णायजा बलभद्रो बलो रामः सितासितः। प्रलम्बरुक्मिद्रिविदहन्ता कामार्थपालकः ॥३४॥ नीलार्थादम्बरार्थोऽपि तालाङ्को मुसली हली। यमुनार्थात्कर्षणार्थः 'संवर्त्तक्येककुगडलः ॥३४॥ संवर्तको रवतीशः सुरापर्यायवस्त्रभः। रौहिगोयश्चैकचरः सात्वता हलमस्य तु ॥३६॥ संवर्त्तकाख्यं मुशलं सीनन्दं च सुतः शठः। मदनो मन्मथा मारः प्रद्युन्नो दर्पकः स्मरः ॥३७॥ कामा विधाता कंदर रश्चामाजा विषयी पुनः। सूर्पशम्बरवेर्यर्थः पञ्चवाणार्थ इत्यपि ॥३८॥ मीनपुष्पार्थयोः केतूरमिलः कमना रमः। रत्यर्थात्पतिपर्याय स्रात्मभूर्मकराङ्ककः ॥३६॥ मनोलच्म्यङ्गशृङ्गारकृष्णार्थेभ्या 'जनुश्च सः। मनःशयो जराभीतपर्यायः कन्तुरित्यपि ॥४०॥ पुष्पपर्यायवाणार्थः संसारग्रुरुवाचकः । चन्द्रपर्यायसचिवा मधुपर्यायसारियः ॥४१॥ भीरुपर्याय भेनेन्यास्त्रसहायार्थोऽपि कञ्जसूः। मुर्मुरो रण्रणका रूपास्नः कनकः पुनः ॥४२॥

¹ सवर्तB २ भ्रमोजो विषमB ३ नुजश्रB ४ सैन्यार्थोस्त्रसहायश्र ।

मधुपर्यायपुष्टार्थः खरोचिश्चास्य तु प्रिया । केलती से रागलता 'सेवा केलिकला रतिः ॥४३॥ पुत्रो 'निरुद्ध ऋष्याङ्क उषेशो ब्रह्मसूरपि । वाणारिरस्य पत्नी स्यादुषाप्यूषाथ मार्गणाः ॥४४॥ श्ररविन्दमशोकाख्यं चूतं च नवमहिका । नीलोत्पलं तथा चान्ये प्राहुरुन्मादनः पुनः ॥४५॥ संतापनः शोषण्यस्य मारण्यस्यापि मोहनः। पञ्च कामस्य पुत्र्यों द्वे प्रीतितृष्यो ततो मदः ॥४६॥ मोहः क्रोधो लोभदम्भा एतस्य परिचारकाः । श्रहणार्थादवरजो विनतातनयार्थकः ॥४७॥ सौपर्णेयः खर्णकायः कामायुर्वज्रजित् पुनः । शाल्मली तृचपुत्रार्थी गरुत्मान् गरुडः पुनः ॥४८॥ पिनपर्यायराडथीं मायुः पुष्कर इत्यपि । शिलापर्यायवासार्थः सुधापर्यायहारकः ॥४६॥ कश्यपापत्यपर्याय उल्रुतीशा रसायनः । स्वर्णपत्तः सुमुखसूर्महावीरः खगार्थकः ॥५०॥ नागपर्यायाशनार्थशत्रुपर्यायवाचकः । विमानरथकेत्वर्थो विष्णुपर्यायताऽस्य तु ॥५१॥

१ सेना केलिकिलाB २ निरुद्धो अत्याङ्कB

प्रियोन्नतिरुद्धती स्यात्पुत्रस्तु सुमुखोऽय च ।
इन्दिरा चञ्चलार्था स्यान्मा रमा कमलापि च ॥५२॥
'पद्मार्थग्रहपर्याया हरिपर्यायतः प्रिया ।
मृग्रचीराव्धिपर्यायपुत्री नारायगीति च ॥५३॥
कंदर्पलोकपर्यायमात्रर्था पद्मे लाञ्छना ।
लच्मीर्व षाकपायी श्रीमङ्गला मङ्गलार्थका ॥५२॥
बिल्वद्रुग्रहपर्याया करीषिग्यपि पिल्पिला ।
प्रश्रार्थान्मातृपर्याया पिङ्गला पद्ममालिनी ॥५५॥
(इति 'युस्थानदेवमणिप्रकाग्रङः पञ्चविंशः)
कल्पद्रो केशवकृते हस्कन्धे तार्तीयसंज्ञिते ।
यज्ञादिमः प्रकाग्रङोऽयं द्वितीयः सिद्धिमागतः ॥५६॥

द्वितीयादिविभक्त्येकवचनप्रतिरूपकम् । चिराख्यं चिररात्राख्यं चिरार्थप्रतिपादकम् ॥१॥ पुनः पुनः पुनरिष मुहुरेवं मुहुर्मुहुः । प्रश्चिच्छाश्चदभीच्णं तु वारंवारार्थवाचकम् ॥२॥

१ पद्मास्त B २ छाछनाB ३ श्रीमङ्गछाCK ४ करीषिणी पितिप्पिछाB ४ धुस्थानदेवप्रकाण्डःCK ६ स्वर्गस्कन्धे तृतीयकेB ७ तृतीय इति स्वात् । सम्यक् संसिद्धिमागतःB π तथा शश्वB

तरसा सपदि चिप्रं 'त्वहाय भाटिति द्रुतम्। तूर्णं द्रागञ्जसा मचु स्नाक् शीघं लघु चित् चन ॥३॥ **असाकल्ये समं सत्रा साकं सार्ह्वं सहार्थकम्** । स्यात्त्राध्वमानुकूल्येथ व्यर्थार्थे तु मुधा वृथा ।।४॥ यत्तयतस्ततो हेती बत्तवत्सुष्ट्र किं पुनः । इवाति सु स्युराधिक्ये कदाचिजातु जातुचित् ॥४॥ उताहो किं किमृताहो विकल्पे किमुतापि च। मिताचरप्रन्थजाते तु हि च स्म ह वे किमीं ॥६॥ ^४इचापि ^४पादपूर्त्ये स्युर्विना सांकेतिकात्पुनः । श्रमिताचरजाते च वावोह यदपि क्रचित् ॥७॥ वाक्यस्य पूरणार्थास्ते पूजायामति सु द्रयम् । मौने तृष्णीं च तृष्णीकं सप्तम्यर्थे दिवाव्ययम् ॥=॥ दिवसाथीऽपि तद्वतस्यान्नक्तं देषा तथैव च। रात्र्यर्थवाचकं ^६चाथ समया निकषा हिरुक् ॥६॥ सामीप्येऽयान्तरे साचि तिर्यगर्थे विवादिते । सहसाथाङ्ग हे हैं भोः प्याट पाडथ पुरोप्रतः ॥१०॥ पुरस्ता[⊏]त्पुरतोऽघ स्यात् श्रोषड् वोषड् वषट् पुनः । देवताभ्यो हविर्दाने स्वाहापि स्याद्य स्वधा ॥११॥

[ः] त्वहायेB २ मंजुB ३ किमुताहोCK ४ इश्चापिB १ पादपूर्नोंB ६ वाधCK ७ ऽविचारिते B π सुरुतो B

कव्यदाने पितृणां च स्वधा स्यादप्यथा मनाक् । इषदीषत् किञ्चिदपि स्वल्पेथे। 'कद्यथा तथा ॥१२॥ ^२वैवं साम्येथ प्रसद्य हठादथ भवान्तरे । प्रेत्यामुत्राथ मध्यार्थेऽप्यन्तरा चान्तरेण च ॥१३॥ श्रप्यन्तरे च दिष्ट्या स्यादानन्द ैउपजोषकम् । स्थाने युक्तं साम्प्रतं स्यात्सयः सपदि तत्वर्णे । ११८।। हुठे प्रसद्ध प्रसभं स्यादभीच्यामनारतम् । शश्वचाथाप्य मा नो ना मा स्मालं धन हि वार्गो ॥१५॥ पचान्तरे तु यदि चेदद्वा तत्त्वेअसापि च। प्राकाश्ये प्रादुराविः स्याद्विरोधोक्तौ ननु स्मृतम् ॥१६॥ अङ्गीकारे तु परमं प्रमाणं वाढमेव च। श्रवश्यं परिता विष्वक् सर्वताऽपि समन्ततः ॥१७॥ श्रकामानुमतौ काम^रमसूयोपगमेऽस्तु च। निःसमं दुःषमं गर्ह्ये कच्चित्कामप्रवेदने ॥१८॥ मृषा मिथ्या च वितथे 'यथास्वं तु यथायथम् । °यथातथमथापि स्यात्प्रागतीतार्थवाचकम् ॥१६॥ ^{फ्}संबद्वर्षेऽवरे त्वर्वागेवं चैवावधारगो । अधावश्यं निश्चिते स्यान्नृनं निरुपि ^६चैव ते ॥२०॥

१ वद्यथाB २ वैवCK ३ उपलेशकिCK ४ महिB १ मसूयापगमेCK ६ यथार्थेCK ७ यथा तथा तथापिCK π संवद्वर्षे वर्षे (र्षC) वरे त्वर्वागेवावधा-रणेCK ६ चेष्यतेB

श्रामेवं स्वयमात्मत्वे महत्युचैरथाल्पके । नीचेरथ स्यादेशवर्ये तूपर्यध्यथ भूम्नि तु ॥२१॥ प्रायः शनैरद्भुते स्यात् स्मातीते स्तमदर्शने । सना नित्ये बहिर्बाह्येथास्ति सत्त्वे रुषोदिते ॥२२॥ उः स्यादुं तु परिप्रश्ने तर्के हुं स्यान्नमो नतौ । उषा रात्रौ तदन्ते स्यादथाप्यनुनये त्वपि ॥२३॥ श्रय स्याद्दुष्ठु निन्दायां सुष्ठु चापि प्रशंसने । सायं साये प्रगे प्रातः प्रभाते निकषान्तिके ॥२४॥ परुत्परार्थेषमाब्दे पूर्वे पूर्वतरे यति । श्रयात्राह्न्यथ पूर्वेहीत्यादौ पूर्वोत्तरापरात् ॥२४॥ तथाधरा नयान्यतरेतरात्यूर्वेयुरादयः । श्रपरेचुश्चोभयेचुः परे त्वह्नि परेऽचवि ॥२६॥ द्योतीतेनागतेहि श्वः परश्वस्तु परेहृनि । तदा तदानीं युगपदेकदा सर्वदा सदा ॥२७॥ एतर्हि संप्रतीदानीमधुनापि च सांप्रतम्। दिग्देशकाले पूर्वादौ प्रागुदक्प्रत्यगादयः ॥२८॥ कल्पद्रौ केशवकृते स्कन्धे तार्तीयके शुभे। अव्ययानां प्रकाराडोऽयं सम्यक् ेसिद्धिमुपागतः ॥२६॥

१ न्योन्यतरेCK २ संपूर्तिमागतःB

श्रय 'स्त्री योनिमत्सेनावीचीवस्रीतडिन्निशाम् । वल्लीशस्त्रीदयाजिह्वाऽवद्धतन्द्रानदीदिशाम् ॥१॥ वीणाम्रीवा रशिंशिपाद्याचीरी ज्योत्स्ना रतिथीत्विषाम् । श्रङ्गुलीकलशीकङ्गुहिङ्गपत्रीसुरानसाम् ॥२॥ ^४ऋपिरास्नाशिराकालाशंवा^४कृष्णोष्णिकाश्रियाम् । रोचनासरघाधाय्यासृक्कापग्यातसीभुवाम् ॥३॥ मांसीहरिद्राॡ्व^६दूर्वावलाकाकृष्णलागिराम् । यतु प्रागयङ्गवाचि स्यादीदृदेकस्वरं कृतः ॥४॥ पात्रादिवर्जितादन्तोत्तरपदः समाहारे। द्विग्ररत्रावन्तान्तो वाऽन्यस्तु सर्वो नपुंसंकः ॥५॥ °लिनिमष्टनिग्यगाि स्त्र्युक्ताः कचित्तिङल्पह्नस्वकम् । विंशत्याद्याशताद्द्वन्द्वे साचैक्ये द्वंद्वनेपशा ॥६॥ लता गीतिस्तुचा भेदे ध्रुवाविटः प्रजाविशाः। घटीभवन्धयोर्वारी दुन्दुभावच्चविन्दुषु ॥७॥ च्वेडा वंशरालाकायां वाद्यभेदे तथा ध्वनौ। यद्या शाखापुरे प्रान्तेन्तिका कीला रताहृते ॥८।। महत्यर्थे त्वरग्यानी हिमानी यवनान्यपि। लिप्यां दोषे यवानी स्याद्रज्जो रिहमः सुराग्रहे ॥६॥

९ स्त्रिOK २ शिंशपाB ६ तिथिधियाम्B ४ श्रापिB १ कृष्णेष्टिकाB ६ लूर्दूवैंति सर्वेत्र पाटः ७ जिसन्यC

फलपाकग्रहे गञ्जाप्यथाहंपूर्विकादिकाः। मघात्रप्कृतिका वर्षाः स्युर्बहुत्वे निरन्तराः ॥१०॥ वा बहुत्वे त्वप्सरसः सिकताः सुमनः समाः । गायत्रयुष्णिक्प्रभृतयश्छन्दोभेदास्तथाष्टकाः ॥११॥ स्या व्ह्रकेष्टकेषीकोल्कोर्मिका कुञ्जिकेन्धिका। कनीनिका च कलिका किणकापि च कूचिका ॥१२॥ कूर्चिका केाशिका केका केाणिका च कुपाटिका। स्या रपित्तका कञ्चुलिका ततोऽपि च गवेधुका ॥१३॥ जलौका भिरुका टीका त्रिका दूषा कृपा समा। धूका च ध्रवकानीका पादुका च पताकया ॥१४॥ स्यात्पाचिका पूर्पालका पंचिकापि च पिंडिका। ^४पर्यस्तिका बृहतिका मानिका मिहिका तथा ॥१४॥ मित्रका वापि मूका स्याद्याका तद्रद्विपादिका। थालुका शिविका न्यूका शम्बूकापि च सर्जिका ॥१६॥ संवर्त्तिका हसनिका स्रविका च हसन्तिका। परिखोखा शिखा शाखा विशिखा च सुरङ्गया ॥१७॥ भङ्गा जङ्गा च सरघा वचा चिञ्चा यहच्छया । कच्छा पिच्छा भुजा पिञ्जा स्यात्तुल्या प्रजया स्वजा ॥१८

९ दन्केB a चपाटिकाB २ त्पिक्षकाB ३ दूषांकथाC दूषिकथाB ४ प्रयंस्तिकाC श्रापियुकाB ६ मूंकाB

मञ्भा यात्रा घटा घाटा घएटा घाटा छटा जटा। स्यात्पोटा भिस्सटोर्णा च क्रहणाघोणया घृणा ॥१६॥ तूणा तृष्णा दिचणापि धिषणा वीणया समा। ¹हृणा स्थ्रणामृतानन्ता गीता चिन्ता **चि**ता समा ॥२०॥ ³त्रिवृता तृग्यता त्रेता मार्जिता सह मुक्तया । खूता बता च लिखिता वार्ता सीता सिता तथा ॥२१॥ गाथा कन्था कुथा तद्दद् गदा स्यादजमाद्या। मर्यादा चानुराधेचुगन्धा गे।धा च राधया ॥२२॥ तुल्या सुधा स्वधा धाना रास्ना सृना कृपापि च। भञ्भा पंपा प्रपा तद्वद्वपा शंपा शिफाय च ॥२३॥ कवा भंभा समा रम्भा सभा हंभा ततोप्युमा। अमामा प्रतिमा यामा रमा ^५वामेत्यया समा ॥२४॥ उपकार्या तथा कुल्या कक्ष्या चित्या च छायय।। इष्मा नस्या च पर्याचा पर्यागया च मायया ॥२५॥ मङ्गल्या रथ्यया तुल्या शस्या संध्याईया समा। ^६कजेराक्रसरेर्वारुः चुद्रा गोत्री च कंधरा ॥२६॥ °धारा परंपरा गुन्द्रा छत्रा दंष्ट्रा च भस्त्रया । प्रतिसीरा च मथुरा मात्रा भद्रा च मन्दुरा ॥२७॥

१ सुणा B २ त्रिवृता तृण्तात्रेतामार्जितेति K पुस्तकेनास्ति ३ चपा B ४ संपा B
४ चामेज्यया सह B ६ कंद्रा कृकरेवारा B ७ घारा पारा गुहा गुन्दा B

सुरा'पात्री वरत्रा च वागुरापि शिरोधरा। स्रम्धरा शर्करा होरा शिराहारोपलेलया ॥२८॥ कला कुदाला गाला च ज्वाला दोला मनः शिला। लाला वेलावला शाला शिला शाकुलया समा ॥२६॥ मेला माला मेखला स्याद्रसाला लालया समा। सुवर्चेला सिध्मलापि हेलया सर्वला समा ॥३०॥ ैखट्वा ग्रीवा तथा दूर्वा लट्वा ^३सारिवया शिवा । कशा शिवा ^१कुशे।शापि दशेषामिचया समा ॥३१॥ स्याद्राचा कांचया कचा मृषा मञ्जूषया समा। लाचा लिचा च शेमूषा स्नसा स्या^६द्वस्नया समा ॥३२॥ वाहा स्वाहा ग्रहा भङ्गी वसतिर्विपणी चुतिः। पेश्यायनी त्रोटिन।भ्यो "नालिवासिश्च वर्वरिः ॥३३॥ ⁻वालिः कालिर्भिह्णिष्त्री व्रतती भृकुटिर्विमिः । 'सारिर्भाटी''सठिर्वेत्तिःखाटिः शुग्ठी कृमिः कृषिः॥३४॥ स्याद्वितर्दिस्तिरीतिश्च दर्विनीं विश्क्षविर्विः। राजिर्जातीरुचिः श्रेणी सृचिः साची खिलः खिनः ॥३५॥ ^{¹२}खानिः खारी ^{¹२}कालिरूली वापी धूली लिपिर्लिविः । हिगडी स्थाली सुटिवेंदी कुक्कुटिः काकलिः किकिः ॥३६॥

१ यात्राB २ गुहालाB ३ खवाCk ४ सरिवयाB १ कुशेशापिB ६ द्वस्तयाB ७ वाितवांसिश्च वर्षे रिB ५ फाित भाेतिबंक्षिB ३ सािटिB १० सिटिB ११ श्रुवी-िक्षितिःB १२ स्वाितः १३ कीितत्त्ती चािप चािप भूितिर्हिपिर्हितःB

केशवकृतः कल्पद्रकाशः

'छेदिर्नान्दी शुक्तिशुक्ती कवि'र्नाडिः किखि'र्चेतिः। श्रतिः सादिर्वटिः काटिर्विष्टिर्पष्टिर्दिरयु जिः ॥३७॥ वह्नरी काकिनी वीथी परिपाट्या रविः चुरिः। भजरिर्लहरिर्भेरी राटि^५राठिसु शुग्ड्यपि ॥३८॥ 'भाटी पिरिडः शरारिश्च गानिः कानिः फलिर्जनिः। °वारिर्ह्वानिः प्रधिः कंविः^चचुव्हिश्चिएडस्तरिः शनिः ॥३६॥ मरिर्मारी रतिः शाणी शान्तिर्मेन्यश्चिरोषधी। विद्रधिर्भव्लिरः सारिः शिरोधिः कवरी कविः ॥४०॥ ह्वादिनी स्वेदिनी कीर्त्तिरपदी हरग्री स्थगी। कर्तरी 'ल्पश्मरी तद्वत्प्रते।ल्यक्ववती ' ब्रुसी ॥४१॥ ''कागडी करीरी खगडाली ऋपागाी कदली घटी। कर्परी घर्घरी गोग्गी हसन्ती ग्रधसी' मसी ॥४२॥ खर्छी पलाली ' पन्नधी तिलपगर्येषणी दुर्गी। ^{१४}गन्धोली मातली नधी ^{१४}केवली काकली खटी।।४३।। गोष्ठी वानी रसवती 'धमत्स्यग्ड्या सह दामनी। कस्तूरी सिञ्जिनी मौर्वी चैरेय्यपि च देहली ॥४४॥

१ ख़िन्दि B २ नांभिः B ३ पुंतिः B ४ मतिर्वेजमिर्भेरी CK ४ राष्टि B ६ माटिः C माटिः B ७ चारिदांतिः B C चुि B ६ तप इति सर्वेश्व षाठः कर्तरील्यरमरी इति स्थात् १० वृक्षी B ११ कण्डी B १२ मदिCK १३ यम्भनिCK १४ गन्धाला सातली B १४ केच्ण्यी CK केवली C १६ मत्स्याण्ड्या B

शष्कुली च चमूर्दद्रः कर्णान्दू 'रक्तुरित्यपि । कच्छृस्तनॄर्गीः प्रियङ्गुश्चञ्चुस्तापुर्जुहूस्ततः ॥४४॥ सीमन शरद दशदक दशस्त्रक त्वक् स्फिग्द्रार्धुरी च नीः। चौर्दिव् प्रावृट् त्विट्तृषौ ेदिगेषेति प्रकृतिः ेस्त्रियः॥४६ पुंछिङ्गमृतुहस्तोष्ठ^४कोष्टाधूनां नखस्य च। कपोलकेशदिवस^४रसानां स्तनगुच्छयोः ॥४७ निर्यासगुल्फकेशानां पतद्यह्कुठारयोः । रथाशनिश्वेत ^६कगटकफासीनामरेरपि ॥४८॥ वोलप्रवालमुरजद्विपाना भभ्रपङ्कयोः। ^{प्}सेवध्यम्ब्रुधिमन्यानां विषयस्याशुगस्य च ॥४६॥ ध्शाणमासद्रमादीनां धान्यास्त्यध्वरदेहिनाम् । महतां ^{1°}सभिदां नाम मानहायनयोरपि ॥५०॥ तथावप्राछवर्हाणामनुवाकाङ्करक्तकैः। ^{¹¹}सनक्तवेः पुंखरङ्गसमुद्रानां भगस्य च ॥५१॥ श्रपाङ्ग¹³मङ्गवेगानां वर्गस्यार्घाघयोरपि । गञ्च रपुच्छ गच्छ पिच्छ कलिञ्जपुञ्जयोरपि ॥५२॥

१ रज्जुB २ द्विगेषेतिCK ३ खियाम्B ४ कोघाCK केष्टान्धूनामिति स्थात् $\star$ ससानांC ६ कटB ७ मर्चंCK = शेवध्यB ६ शोग्गामरB १० समिदानायK सनिदानामC ११ सनक्तकै:BC १२ भङ्गB १३ पुळुगळुपिळुB

^१मुञ्जवाजाजावटानां तथा^२पद्दप्रकेष्ठयोः । कोष्ठाङ्गुष्ठघटानां च प्रगग्डस्य ३गुडस्य च ॥५३॥ कूष्माग्रडगग्डलग्रड ^४करग्डानां ततः पुनः । ^४वरुडस्य पिचगडस्य भ्रूणस्य च गुणस्य च ॥५४॥ नाडीत्रगोत्पातपोतवातानां पृषतस्य च । क्कन्तालक्तक 'पिष्ठातार्षानां जनपदस्य च ॥५५॥ कपर्दगदयोस्तद्रदगदस्य गदस्य च। बुद्धदागाधस्कन्धार्द्धगन्धानां फेनचिह्नयोः ॥५६॥ श्रनातोद्येपि च धनः शब्दे ध्वानस्वनौ ततः। **°जताह्वामिजनानां** च देवनेन समं पुनः ॥५७॥ स्यात्परि^{प्}धानतस्यापि कलापसृपयोरपि । ^९स्तृपापूपशोफशेफनितम्बस्तम्बयोरपि ॥५८॥ स्या¹°च्छन्दतिष्यपुष्याणां पाञ्चजन्य¹¹निकाय्ययोः । सिचयामित्रमित्राणां तद्दद्^{१२}वृत्रकटत्रयोः ॥५६॥ पुगड्रकल्लोलतस्नानां गलहिङ्गुलयारि । खलोह्योलपाटगलरुगडोलानां ....।।६०॥

१ भुजवाजावटानां चB २ पद्B ३ गुडस्येतिK पुस्तके नास्ति ४ करक्षानां B कडानां चC ५ वरण्डस्यB ६ पिष्टानां तथाC ७ तत्ताह्मामिजनानांC जनोङ्कासांजनानांB जनाह्माभिजनानामिति स्यात् म घातेनस्यापिB ६ सूपाCK १० च्छ्रंवB ११ विकाययोB १२ छ्रत्रB

····· कालपुद्गलयोरपि । ^१गोलाजगलवालानां तद्व^२त्कामलतालयोः ॥६१॥ क्रहालस्य निचालस्य ^१वारुलपत्रवालयोः । स्या⁸दुबाहुलदेवलयोर्जटिलस्य शिवस्य च ॥६२॥ श्रादीनवावयवयोर्दावमाधवयोरपि पणवध्रवहावानां पुरोडाशांशयोरिप ॥६३॥ ^{*}उडीराक्रशकाटीश^{*}क्रल्माषाणां वृषस्य (च)। °यज्ञनियु^९हकलह⁻निःकुहाहसनस्ततः ॥६४॥ नरासिरा शिवमतिदुन्दु भीनामृषेरपि । वृष्णिपाग्यञ्जलिज्ञातिगिरीणां कलिना सह ॥६४॥ ¹°म्रविराजिष्वनिशिशुकर्षू¹¹जायुयुजामपि । हाहाहूह^{१२}नप्रहुनां ^{१३}गमत्पां ^{१४}दश्मनामपि ॥६६॥ स्थेमोष्मपक्ष्मणामात्मपाप्मनार्मातरिश्वनः । कठण्यपभोपान्ता यद्यदन्ता श्रमी पुनः ॥६७॥ मभयरषसोपान्ता गोत्राख्याचरणाह्वयाः । नाम्न्यकर्त्तरिभावे च^{ा*}ह्यजज^{ा६} ह्न्यङ्ग्रघायुचः ॥६८॥

१ गोपालाB २ कमलB ३ वारूलB ४ द्वज्ञुलB ४ उड्डीशB तुडीशC ६ करमापाणांB ७ यस्त B म निःकुहारुस्ततः पुनःB १ शिवामांतB १० आचाराजिB ११ जानुB तायुC १२ नप्रह्णांCK १३ गमखांC गमखाB १४ द्वारमनाB १४ वनपूर्णायाथुसःB १६ वनस्C

स्युः कर्त्तरीमनिज्भावे को घोः किः प्रादितो 'न्यतः । द्वन्द्वेऽश्ववडवा वश्ववडवं तत्समाहृते ॥६६॥ ^रवहींछदे वर्हिरग्नौ बीहिभेदे तु हायनः । मस्तुः सक्ती वर्हिवत्रे स्यादच्छः स्फटिकेऽपि च ॥७०॥ नीलो मणो रवौ मित्र^रस्तलस्तालचपेटयोः । ^६कार्गोश्रिश्चषकोऽशोको नाभिः चत्रियवेधसोः ॥७१॥ इति पुंसः प्रकृतयः स्युरेतेऽथ नपुंसकम् । तलस्तु तालसंयुक्तो°रुजुपान्तं ततःपुनः ॥७२॥ वेधश्रादीन्विना सान्तं द्विस्वरं मन्नकर्त्तरि। धनरतनभोन्नानां मनसा घुस्टणस्य च ॥७३॥ ^{प्}शुभावद्यहृषीकाणां शुक्रस्य जल^६पुष्पयोः । दलांशुकमनोदारुविलपिच्छधनुर्युधाम् ॥७४॥ सुखदुःस्वत्वचरुचहुलताल्वस्थिहिङ्गुनाम् । भेषजाग्ररु ^{१९}स्टकाणामपि तुत्यकुसुम्भयोः ॥ ७५॥ शिलाभवान्तिकदृशां सिध्मवल्कलयोरपि । यक्टनमरिचनलदसौवीराणां तथाऽस्रजः ॥७६॥ ¹¹क्कोमधातेयकद्वारफेनानां लवणस्य च । ^१ प्रस्नव्यजनस्थानद्रवन्नामानि यानि च ॥७७॥

१ स्यतः B २ वाश्यB ३ वर्हञुद्B ४ वहीवध्रे B १ स्तलुस्तालु B ६ कोणाभिश्रभवकोशोको CK को पोरश्रवको लेशो B ७ रुख्यातं B μ शुभावद्य ह्रषीकाणामिति स्यात् ६ यूथ्योः μ १० सुष्कानां μ १२ प्रस्नान् । सानि यानि च μ

पुरसद्माङ्गयोः शीर्षछत्रयोः पुंडरीकके । मधुद्रवे ध्रुवं शश्वत्तर्कयोः खपुरं भ्वटे ॥७८॥ 'स्रपूर्वदेवकायादी युगं दृष्टं तथा कटु। ^¹ श्रसेदृवृद्धः स्थले धन्वारिष्टमद्रुमपत्तिग्रोाः ॥७६॥ धर्मं दानादिके तुल्यभागेर्द्धं ब्राह्मणं श्रुती । न्याय्ये सारंपद्ममिभबिन्दौ काम°मनुमतौ ॥८०॥ खलं भुवि तथा लचं वेध्येऽहः सुदिनैकतः। भृमौ संख्यात^४एकार्थे पथः संख्याव्ययो ^६त्तरः ॥⊏१॥ द्दन्द्वेकत्वाञ्ययीभावे। क्रियाञ्ययविशेषणे । कृत्याः क्तान्ताः खलनिजभावश्रात्वदिः समृहजः ॥⊏२॥ गायत्र्याचरारस्वार्थे व्यक्तमधानञ् कर्मधारयः। ⁵तत्पुरुषो बहुनां चेच्छाया शाला विना सभा ॥८३॥ राज'वर्जितराजार्थराचसादेः परापि च। ¹°श्चादा उपक्रमेा यज्ञे कन्थेाशीनरनामनि ॥⊏४॥ सेनाशाला सुराछायानिशंचोर्णा शशात्परा। ''भाभृणो ग्रहतः स्थूणा संख्याऽदन्ता शतादिका ॥८५॥ ्शालृकपुष्प^{भर}कानृकमौक्तिकानां त्रिकस्य^भ च । छात्राकशब्कचिबुककुतुकानां तते।ऽपि च ॥⊏६॥

१ व्वटेKC २ श्रपूपCK ३ श्रसेहुन्हेंB ४ मनेार्मतौB ४ एकार्थेB ६ त्तरम्B ७ कृत्यकानां खलूनिङ्भावश्रात्मादिसमूहजःB Ξ तत्पुरुषेB ६ वर्जितंCK १० श्रादाबुपB ११ भारणोB १२ कारूकCK १३ वाCK

माचिकालीकधान्याकतोकानां सीप्तिकस्य च । 'तित्तिडीकक्कीतकयोः ेकञ्चुकोल्लकयोरपि ॥८७॥ ^३माध्वीकनिम्बकल्कःनां कवकालिकयोस्तथा । स्यान्नाटक भागकयोस्ताटकाह्विकये।रपि ॥८८॥ द्वलीमकरूपकयोः खगडकस्य ततः पुनः। स्याज्ञालकवेग्रुकयो वैटिकान्त्रितयोरिप ॥८६॥ वास्तुकोपसूर्यकयोः कारकनिःशलाकयोः। प्रकीर्णकशीर्षकयोः क्रहकमधुपर्कयोः ॥६०॥ तद्वचित्तकरुवककुलकानां स्पिगस्य च। स्वलिंगांग ^बप्रगानां च तद्रत्स्यःचोचिपञ्जयोः ॥६१॥ बीजारिष्टघुटेष्टानां ललाटव्युष्टयोरि । क्रपाटिपष्टशृङ्गाटकरोटानां ....।१६२॥ ••••••• तथा मेारटघृष्टयोः । ·····गोष्ठाग्डतुगडानां प्रवणस्येरिणस्य च ॥६३॥ °पिङ्गागातीक्ष्णद्रविगा⁻पुराणानामृगास्य च । घाणपर्याणहरिणलवणानां श्रणस्य च ॥६४॥ परायगोा ल्पशरणकार्मणानां ततः पुनः । ¹° ज्ञस्यधारणं ¹¹भूतानां निशान्ताशमन्तयोरपि ॥६५॥

१ तित्तीकCK २ कंबुकोलूकयेरिपB ३ माचीकB ४ नाथकB ४ वेंदिB ६ प्रगानानांB ७ सिङ्घायB = पुरायानां रियस्य चP ६ प्रC व्याB १० चुयाB ११ भूतानांCK

स्या'द्वीतवृन्ततूस्तानां 'तुत्यवाहित्ययोरपि । ^३गोधाञ्चादक्कसीदानां क्रुसिदास्यदयारिप ॥६६॥ वृन्दतुन्दपदानां च निम्नस्य शिल्पतल्पयोः। पुष्पान्तरीपकूर्माणां त्रिविष्टपपरीपयोः ॥६७॥ रूपस्य निकुरम्बस्य तद्रच्छुल्वकुटुम्बयोः । स्यात्तलभप्रसभयोस्तथैव युग्मतोवमयोः ॥६८॥ सृक्ष्मस्य किलिमस्यापि तथैव तलिमेर्मयोः । तिग्माध्यात्मशुष्म धाम्नां शयनीयत्रिसंध्ययोः ॥६६॥ सायेन्द्रियकिशलयखेयद्भवयये।रपि । भयद्वापरयोः चेत्रसत्रयोरजिरस्य च ॥१००॥ ^४शुंगवेराम्र^६तीराणां पुष्करागारयोरपि । नागरो "त्तरयोः स्फारश्चरयोः कदरस्य च ॥१०१॥ ककुन्दर^पप्रान्तरयोः स्या°दौशीरकुटीरयोः । भ्रपि सिन्दूरभग्डूरशिविराया। भरस्य च ॥१०२॥ चामरक्र्रदूराणां स्यात्कलेवरवेरयोः । खुरेाॡ्रखलपातालयौतवानां दिवस्य च ॥१०३॥ सान्त्वसत्त्वार्त्तवानां च तद्दत्स्यात् किग्वविश्वयोः। तथा ''द्दषस्य कुलिशस्यार्पिशस्यामिषस्य च ॥१०४॥

१ द्वातCK २ तुस्पधाहित्थयोCK ३ गोदाB ४ धारनांC ४ भृगCK ६ नीराणांB ७ तरयोःB = त्रान्तरयोःB ६ दौसीरCK १० णां गरस्य चB ११ दशस्यC वृषस्यB

शीर्षमन्दाच्तपीयृषकिल्विषाखां ततःपरम्। 'तर्षजीषऋषाणां च काशीसस्य तथेव च ॥१०५॥ ····काशीसवत्सानां तथेव साध्वसस्य च । महानससाह्रसयोः प्रियालोरपि^२सच्छ्रितः ॥१०६॥ तुम्बरुस्वादुयातूनां मालुताल्वारनन्तरम् । कसेरोश्च शलालोश्च ललामजगतोरपि ॥१०७॥ भसत्संपत्ककुत्पर्वमहृद्रषत्पुरीतताम् । स्याद्रोम्णेऽह्न इतीहोक्ताः क्लीबप्रकृतयोऽय तु ॥१०८॥ ^३पुंसि स्त्रियां च शङ्कः स्यादङ्कस्थाने चतुर्दशे । निरये दुर्गतिः कच्चो दोर्मूले गर्च आकरे ॥१०६॥ स्याद्वाग्रपिप्पली वृत्ते नाभिवृन्ते तु वर्ष्मगः। बलिरर्थविशेषेपि प्रधिर्नेमी कुटायहे ॥११०॥ श्रोगयौषध्योः कटा माहे भ्रमः 'क्रुम्भा घटेऽपि च। वृन्दागोलकयोः पिएडः स्फुलिङ्गलेशयोः कणः ॥१११॥ भकनीनिकयोस्तारो वराटो रज्जुशस्त्रयोः। ४भेऽश्लेषहस्तश्रवणाः मेरुजम्व्वां सुदर्शनः ॥१९२॥ यष्टयकींशु 'समुद्रेषु तरिण्भू पदेयके। भागधेयः करेग्रुस्तु करिग्णीकरिग्णारिप ॥११३॥

१ तवजीपरजीवाणांB २ सकथितः (सिन्थतःB) ३ पुंसि झीबे चेति सर्वत्र पाठः । ४ कुम्भेB १ भारतेषB ६ समुद्गेषुCK ।

लाजावस्त्रदशा'भूम्नी दायाः प्रत्ययभेदतः । **भ्रल्पाख्यापत्यवचनतद्धितस्तिन्दुकस्य तु ।।११४॥** चर्मप्रसेवकस्य स्या दृष्टिकस्य ततोऽपि च। शुगिडकस्य सहंकस्य शल्यकस्याप्यनन्तरम् ॥११५॥ वृश्चिकस्य चुलुकस्य 'स्याद्धुडुक्कतुरष्कयोः। पिपीलकस्य शुङ्गी ध्वलम्बानां भुजशाटयोः ॥११६॥ सृपाटसटकीटानां स्यात्किराटचपेटयोः। किट रस्फटघटानां च तथा वर्वटकेटयोः ॥११७॥ 'फडचुडगुडानां च तथैव फणशाणयोः। वारिपर्णस्य गर्तस्य रथाजमादयोरपि ॥११८॥ विधकूपकलम्बानां जित्यस्य सञ्चवध्रया। सहचर मुद्गरयो हीरस्य कृशरस्य च ॥११६॥ नालिकेरस्य शारस्य ¹°बहुकरकुठारयोः । स्यान्म''सूरशफरयोर्वह्ररस्य ततः पुनः ॥१२०॥ कीलरालपटोलानां तथा कम्बलमछयोः। ^{¹³}दंशगगडूषरभसलालसानां ततोऽपि च ॥१२१॥ 14विघसस्य वृत्तिकुटिवितस्तीनां कुटेरिप। ¹⁸ जमीशमीमेथिमेधिमसीनां पाटलेरपि ॥१२२॥

१ सूज्ञीदाधाः C सूज्ञिदाङ्गाः B २ द्वुदिकस्य B ३ स्याख्य दुष्करपृष्टयोः B ४ पळ-बानां B ४ स्कुट B ६ पर्यंट B ७ फटचुंट B म सुहरयो B ६ ईरिस्य CK १० पङ्गः B ११ नमपूर B १२ बंश B १३ बंभसस्य CK १४ अमी B

मषीषु 'धृत्यहिजटिजाटलीनां सृ गोरपि। मरीच्यशनिमौलीनां हलीकेल्योर्मणेरपि ॥१२३॥ ईर्वा^२र्ववद्धसिन्धृनां मनोर्भृत्योहरोरपि । ^¹लव्यिखश्रेगिपर्णीनां गव्यूती ^७रश्मिवाचिनाम् ॥१२४॥ पालिश्रोगयरगीनां च विष्टिमुष्ट्योर्मुनेरपि । स्वातिशाल्मिल^१योनीनामाणिवस्त्योस्तते।ऽपि च।।१२५॥ कर्कंध्वाखूहनूनां च कन्दुना सहगामिनाम् । इति स्त्रीपुंसप्रकृतिरथ स्त्रीक्षीबयोर्नखम् ॥१२६॥ शुक्तौ विश्वं च मधुक्रमौषधे लक्तमित्यपि। षष्ठेड्कस्थानके कल्पं क्रोडोङ्के तिन्दुकं ध्रिले ॥१२७॥ "यवाक्यं तरलं पुष्पे पाटलं तरलं च ये। वसन्ततिलकं वृत्ते कपालं भिन्तुभाजने ॥१२८॥ ⁻म्र्यर्द्वपूर्वपदोनावाद्यनकर्त्तनटौ कचित् । चीरायमनोज्ञायकर् कथानक कशेतके ॥१२६॥ वकोष्टिकवंशिकयोस्तथेव कचः कुल्वयोः । पीठभक्तावहित्थानां सहैवाच्छोटनेन च ॥१३०॥ रशनारसनाभ्यां च शंवतुंव महोदयेः। मृगव्यकांस्यवीर्याणां वाष्पवाणिज्ययारिप ।।१३१॥

१ कृत्यपिहिजाठरीनांB २ वंदु दB ३ व्येजेग्गिB ४ रःसवीचिनाम्CK १ बोनीनां मणि B ६ बजे B ७ यवामां (रवां)B π श्राईपूर्वंपदोनाचाप्यनकर्तनटोCK शर्वपूर्वंपदोनावाधानुकर्तनटोB ६ कशोरुकेCK १० कुठजयोःK कूचयोःB

रयाद्वात्रापरनासीरमन्दिराणां ततः परम्। मय्रकादम्बरयोः शस्त्रस्य नगरस्य च ॥१३२॥ सचीरस्य तमिस्रस्य स्थालीकाहलयोरिप । कदलीयुगलीजालस्थलानां पित्तलस्य च ॥१३३॥ गोलावडिशयोश्छर्दिजम्ब्वलावूषसामपि । ग्रणदामार्चिसदसां सरसां चाेेेडुना सह ॥१३४॥ तयडा मयडा तद्ददिति स्त्रीक्वीबयोरथ। पुंक्कीबयो'रब्जसंख्ये तद्वत्पद्मोऽब्जसंख्ययोः ॥१३४॥ कंसाऽपुंसि कुशा बहीं बालोहीवेरकेशयोः। द्वापरः संशये छेदे पिप्पलो विटपोऽतरोः ॥१३६॥ **प्रब्दो** वर्षे ^१दरस्त्रासे कुकूलस्तु तुषानले । स्या जन्यस्तु परीवादे पर्यङ्गे तल्पइत्यपि ॥१३७॥ उष्णे धर्म'स्तपे। माघे हृदि वत्सा वरा भवेत्। तुल्ये गोले च भच्ये च वर्णः शुक्कादिकेषु च ॥१३८॥ 'म्रकारादी संपरायो रखे लोखे तु सैन्धवः। भूतः प्रेते तमे। राहे। शुक्रः स्यादग्निमासयोः ॥१३६॥ खदायोकखरे कृच्छं व्रते तु स्याच्छदे दलः। कर्पूरस्वर्णयोश्चन्द्रः स्यादचश्चनद्रयोषिति ॥१४०॥

१ रज्व $\mathbf{C}\mathbf{K}$ २ विध्यनन्तरे $\mathbf{B}$ ३ रवस्त्रासे $\mathbf{B}$ ४ जलपस्तु $\mathbf{B}$ ४ स्तपा $\mathbf{B}$ ६ श्रकः राहौ $\mathbf{C}\mathbf{K}$

धर्मः स्वभावे रुचकें। भूषाभिन्मातु श्लुङ्गयोः । पाताले वाडवे। वधः सीसन्त्रामलकः फले ॥१४१॥ ^२पिरजंगलसस्वातिपिटकामांसजन्तुषु^३ । मधुपिगडौ सुरातन्वौ नाम सेवालमध्ययोः ॥१४२॥ एकाद्रात्रः समाहारे तथा सूतकुकूलको । वलीकवेनीतकयोस्तद्वद्वभ्रमरकस्य च ॥१४३॥ वल्कवल्मीकमरककल्कानां पुलकस्य च। करकस्य व्यलीकस्य पङ्कवर्चस्कयोरपि ॥१४४॥ स्यान्मि यकस्तवकयोर्वितङ्केष्टुकयोस्ततः । तटाकचूचकाभ्यां च तडाकेन सहैव च ॥१४४॥ वालंकालकतङ्कानां निष्कतालकयोरिप। स्यान्मूलकफलकयोस्तिलकान्दुकयोस्ततः ॥१४६॥ कारकालीककरकपानकानां समन्ततः। विशेषकस्य चषककंठाकाभ्यां ततोऽपि च ॥१४७॥ स्याच्छाटककुन्दुकयोर्नाकमञ्चकयोरपि । विटङ्कशाकयोः सत्रा मेचकेन तते।ऽपि च ॥१४८॥ पुस्तकेन पिभाकेन तथैवमुस्तकेन च। मस्तकस्य वर्णकस्य मुकमूषिकये।रपि ॥१४६॥

९ किङ्ग्योः CK २ पिटमङ्गळसन्तानां ३ जन्तु विवयनन्तरमेव B (Baroda) पुस्तकं समाप्यते । इति करपद्देकोशः समाप्तः इति च तत्र विवितम् ॥

'स्यान्मस्तिकमोदकयोस्तथा तरगडकस्य च। स्याचग्डातकपिग्याकातङ्करोचककञ्चकैः ॥१५०॥ समं चेरकशुकाभ्यां शंखस्य मखपुंसयोः । मुखस्य चाधिकाङ्गस्य संयुगस्य भगस्य च ॥१५१॥ स्यात्पद्मरागायुगरुयोग[्]शृङ्गारयोस्ततः । टंगस्य च निदाघस्य कूर्चक्रकचयोरनु ॥१५२॥ कवचार्द्धचेयोः पुच्छकच्छाच्छानां व्रजस्य च। निकुओटजकुञ्जानां तथैवापुअभूर्जयोः ॥१५३॥ स्याद्यजमलयजयोः कालकूटारकूटयोः। स्यात्कवटकपटयोः खेटकर्पटयोस्ततः ॥१५४॥ पिष्टलोष्टतुराणां च सहैव निकटेन च। मुग्डमग्डाग्डचूडानां दृहस्य श्रवण्स्य च ॥१५५॥ कार्पापणपक्रणयोर्वारवाणापराह्नयोः । वाणस्य कङ्कणद्रोणसुवर्णानां तृणस्य च ॥१५६॥ दृषणस्वर्णवृषणव्रणानां भूषणस्य च । भागत्रवरचूगानां किगा दोरागयोरिप ॥१५७॥ निकेतपूर्त्तयोस्तद्वयुत ध्रयुतयोरि । पारताचतयोरैरावतक्ष्वेडितयोस्ततः ॥१४८॥

[ा] श्रमसिक्ट २ श्रक्रयोरितिमूले पाटः ३ तोरष्टयोरिति मूळपाटः ४ प्रचुतयोरिति स्कपाटः ।

हस्ते।पवीतपलितवृन्तानां देवतस्य चा लोहितव्रतबुद्धानां वसन्तध्वान्तयोरि ॥१५६॥ मुहूर्त्तरतमुस्तानां शतस्यैवायुतस्य च। यूतपुस्तघृतानां च वरूथप्रस्थयोरपि ॥१६०॥ गृय'य्यमाथतीर्थपुलिन्दानां ततः पुनः। ककुदाम्बुदयोः कुन्दपदयोः ककुदस्य च ॥१६१॥ पट्टदोह्रदयो नीदमुदयोः छादक्कन्दयोः। कुमुदायुधोत्सेधानां कवन्ध श्रामयोरपि ॥१६२॥ श्रंधसौधौषधानां च राजादनवितानयोः। शिश्नचन्दनमौनानां गन्धमादनपीनयोः ॥१६३॥ यौवनालग्ननलिनप्रस्फोटनपिधानयोः । पुलिनाशनयोस्तद्वदुदपानसमानयोः ॥१६४॥ केतनासनयोर्वर्डमानस्य च दिनस्य च । **अो**दनस्थानयोस्तद्रच्छतमानविमानयोः ॥१६५॥ हायनस्तेनमानानां तथैव धनमानयोः। मानताडनयोरस्ताचानयोर्निधनस्य च ॥१६६॥ निपानवातायनयोरिभधानखलीनयोः । भुवनस्य रसोनस्य खलिनस्य ततोऽपि च ॥१६७॥

९ ्थणूथेतिमूलपाठः । २ भायोरिति मूलपाठः ।

भवनस्यानुमानस्य लशुनस्य ततः पुनः । गृञ्जनस्यापि शयनद्वीपयोः कुतपस्य च ॥१६८॥ चापावायस्तूपसूर्यकुणपानां तिपस्य च। विटपोद्धपश्ष्पायाां मगडपद्वीपयोरपि ॥१६६॥ वष्पविष्टपये।श्चापि तथैव शफविम्बयोः। डिंभजम्भकुसुम्भानां निभस्य कलभस्य च ॥१७०॥ ककुभस्यामघस्रामसंक्रमाणां हिमस्य च। कामह्रेमललामानामुद्यामायमयोरपि ॥१७१॥ संगमचामयोर्थूपतूर्ययोः समयस्य च। कम्बलिबाह्यमैरेयजन्यानां प्रचयस्य च ॥१७२॥ हिरएयारएयसच्यानां राजस्यकषाययोः। स्याद्वाजपेयमलयशल्यानां वलयस्य च ॥१७३॥ गोमयाव्ययकुल्यानां परिहार्यस्य चैव हि। कचियत्तत्रशिखरावराणां कूवरस्य च ॥१७४॥ पारावारातिखरयोस्तद्वद्वस्त्रोपवस्त्रयोः । कूटालिंजरवेराणां भेढहिञ्जीरयोरिप ॥१७५॥ संसारतीरनीहारसृत्राणां तुवरस्य च। सहस्रवक्तनेत्राणां पत्रशृङ्गारयोस्तया ॥१७६॥

१ मेढेति मूलपाटः।

केदारान्तरपद्राणां कर्णपूरपवित्रयोः। सीरांधकारसमरवप्राणां विशरस्य च ॥१७७॥

चक्रचुक्रकुलीराणां तुषाराङ्गारयारि । शिशिराडम्बरकीरकाटराणां तताऽपि च ॥१७८॥

......गह्वराणां तिमिरस्राष्ट्रयोस्तथा। राष्ट्रकुञ्जरतकाणां वारकर्पूरयोरपि॥१७६॥

जीरपञ्जरमञ्जीरजठराणां ततः परम् । युगंधरनृपुरयोर्दुरोदरकुटीरयोः ॥१८०॥

श्रपिवासरकासारविहाराणां तथापि च । स्यात्कान्तारते।मरयोर्वप्रकेसरयोस्ततः ॥१८१॥

करीरवज्जयोस्तद्वच्छेखरस्य पलस्य च । भालालवालभूलानां खलपल्वलयोरपि ॥१८२॥ पलालमूलमुक्कलचषालानां नानस्य च । विशालतेलतूलानां स्यास्क्रद्मलतमालयोः ॥१८३॥

कपालशैलकवलप्रवालानां चलस्य च । शवलोत्पलयोः शीले।पलयोर्मुसलस्य च ॥१८४॥

मलशालातुलननकमलानां हलस्य च । कङ्कालहालाहलयोः सौवर्चलमधूलयोः ॥१८४॥ ४८२

स्याद्धलाहलजम्बालवल्कलानां ततः पुनः। सहेन्द्रनीलगरललाङ्ग्लैः खग्डलस्य च ॥१८६॥ गाग्डीवगाग्डिवोल्वानां पार्श्वत्रिदिवयोरपि। भावारावपारशवशरावाणां शवस्य च ॥१८७॥ क्कीबप्राग्रीवनिष्ठेवताग्डवानामथापि च। देवपूर्वपञ्चवानां लल्वकशींशयोरिप ॥१८८॥ कुलिशाकाशकोशानां तथा कियशकाशयोः। पाशाङ्कशोष्णीषवेषाम्बरीषागाां विषस्य च ॥१८॥ शेषरोहिषमाषाणां प्रत्यूषामिषयोरपि। पेषके।षकरीषाणां तथेव यूषकर्षयोः ॥१६०॥ वर्षावतंसमासानां विसविष्कसयोरिप । रसकर्पासपनसमासानां दिवसस्य च ॥१६१॥ निर्यासांसापवासानां मांसवीतंसयारि । चमसांसयोश्च गेहस्य निवहस्य ग्रहस्य च ॥१६२॥ तनूरुहस्नेहदोहलोहपुगयाहयोरपि । पटहस्याररिचटुकमगडल्वग्रुलानुभिः ॥१६३॥ कशिपुस्थागडजन्तूनां जीवातेश्च पलागडुना । सिन्धुदोस्तितऊनां च कम्बुना सह सक्तुभिः ॥१६४॥ केशवकृतः कल्पद्रकाशः

कर्माष्टीवद्गुरुदन्ताममहिम्नां नाम पक्ष्मणोः।

धनुषः स्यादिति क्लीबपुंसयोः प्रकृतिस्थिताः ॥१६५॥

स्वतिस्थिलिजेः सरकोऽनुतर्षे शललः शले।

करकाऽब्दोपले काशः शिम्बा खङ्ग पिधानयोः ॥१६६॥

जीवः प्रागोषु केदारे वलजः पवने खलः।

बहुलं वृत्तनचत्रपुराद्याभरणाभिधाः ॥१६७॥

भक्षातकामलकयोस्तारकाठकयोरपि । हरीतकपिटकयोस्तद्वद्विभीतकस्य च ॥१६८॥

विलिङ्गस्य स्फुलिङ्गस्य कपाटस्य पुटस्य च । वटवाटपुटानां च तटस्य शकटस्य च ॥१६६॥

पटपेटकटानां च तथेव मठकुग्रहयोः। नीड्स्य च विषाणस्य तृणकङ्कृतयोरपि॥२००॥

मुस्ताकुथेङ्गुदानां च जृम्भदाडिमयोरपि । पुरोदरप्रतिसरविवराणामतः पुनः ॥२०१॥

पात्रकन्दरवल्ख्ररद्वत्राणां नखरस्य च । -प्राणालनालकुवलमृणालानामणापि च ॥२०२॥

स्याच्छृङ्खलमग्डलयोः पटलार्गलयोरपि । पूलकन्दलयोरित्थमवहेलस्य तत्पुनः ॥२०३॥ कलशस्य कटाहस्य रश्मिषष्ट्योरितीहदिक् । परिलक्गं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषेऽपि तत् ॥२०४॥

स्रर्थान्ताः प्राचलंप्राप्ताः पदपूर्वाः परोपगाः । तद्धितार्थो द्विगुः संख्या सर्वनामतदन्तकाः ॥२०५॥

प्रकृते लिङ्गवचने बाधन्ते स्वार्थिकाः कचित्। हरीतक्यादिप्रकृतिर्नलिङ्गमतिवर्तते ॥२०६॥

वचनं खलतिकादिर्बह्वर्थोत्पत्तिपूर्वकम् । स्त्रीपुंनपुंसकानां तु सहोक्तो परिलङ्गता ॥२०७॥

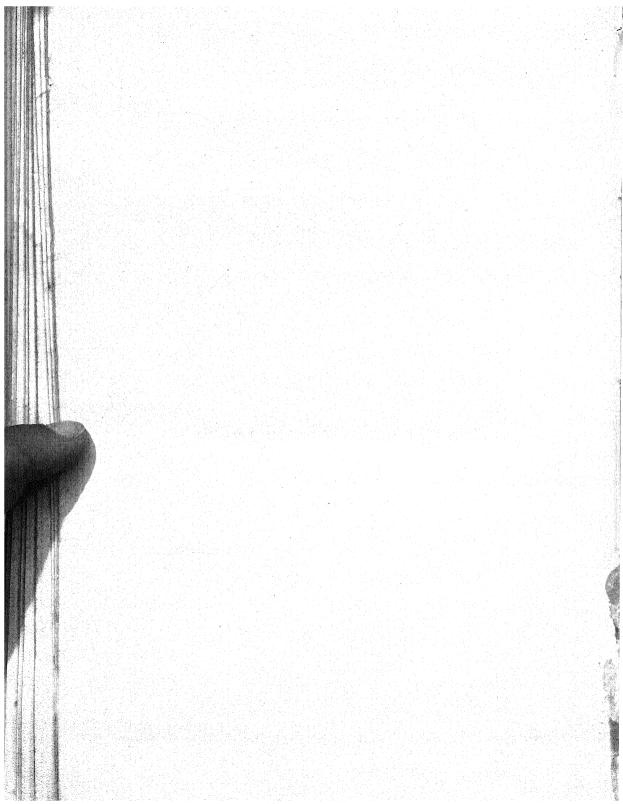
कृतः कर्त्तर्यसंज्ञायां कृत्याः कर्त्तरि कर्मणि । श्रणाद्यन्तास्ते न रक्ताद्यर्थे नानार्थभेदकाः ॥२०⊏॥

षट्संज्ञकास्त्रिषु समा युष्मदस्मतिङव्ययम् । परं विधेये शेषे तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः ॥२०६॥

कल्पद्रा केशवकृते फलिते नाम सत्फलैः । स्त्र्यादीनामितिलिङ्गानां प्रकार्गां सिद्धिमागतः ॥२१०॥ इति ह शब्दकल्पद्रु'ध्यसिकेशवनिर्मितः । भूर्भुवःस्त्रिक्षिभः कागडैः संप्राप्तः सिद्धिमुत्तमाम् ॥१॥ 'भ्रान्तेः पुरुषधर्मत्वं पांशुमत्वं चितेरित्र । तच्छोध्यं लेखलेपाद्यैः स्वागारमित्र परिडतैः ॥२॥

श्रमेणानेन मे देवे। दिवणामूर्तिरीश्वरः। विबुधेः सकलेः सा(र्धं प्रीयतां भगवानजः?)॥३॥

इति केश्वकृतः कल्पद्रुकोशः समाप्तः ॥

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES.

Critical editions of unprinted Sanskrit Works, edited by competent scholars, and published by the Oriental Institute, Baroda.

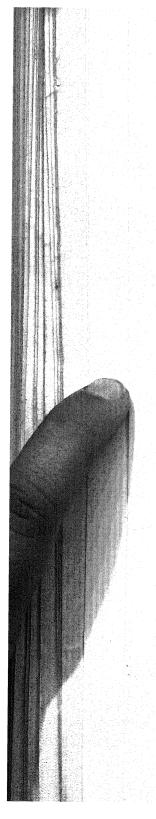
	BOOKS PUBLISHED.	Rs. A.
1	요 그는 분들의 한글하다 노래를 걸리고 있어야는 그 하면 하다	DS. A.
1.	Kāvyamīmāmsā: a work on poetics, by Rājasekhara (880–920 A.D.): edited by C. D. Dalal, and R. Anantakrishna Sastry, 1916. Re-issue. 1924	2-4
	This hook has been set as a test hook by the Pomber	
	This book has been set as a text-book by the Bombay and Patna Universities.	
2.	Naranārāyaṇānanda: a poem on the Paurāṇic story of Arjuna and Kṛṣṇa's rambles on Mount Girnar, by Vastupāla, Minister of King Vīradhavala of Dholka, composed between Samvat 1277 and 1287, i.e., A.D. 1221 and 1231: edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916 out of	
3.	Tarkasangraha: a work on Philosophy (refutation of Vaiśesika theory of atomic creation) by Ānandajñāna or Ānandagiri, the famous commentators on S'ankarācārya's Bhāsyas, who flourished in the latter half of the 13th century: edited by T. M. Tripathi, 1917	
4.	Pārthaparākrama: a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāṭa, by Prahlādanadeva, the founder of Pālanpur and the younger brother of the Paramāra king of Chandrāvatī (a state in Mārwār), and a feudatory of the kings of Guzerat, who was a Yuvarāja in Samvat 1220 or A.D. 1164: edited by C. D. Dalal, 1917	
5.	Rāṣṭrauḍhavaṃśa: an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bāgulas of Mayūragiri from Rāṣṭrauḍha, king of Kanauj and the originator of the dynasty, to Nārāyaṇa Shāh of Mayūragiri by Rudra Kavi, composed in S'aka 1518 or A.D. 1596 edited by Pandit Embar Krishnamacharya with Introduction by C. D. Dalal, 1917	; ;
6.	Lingānuśāsana: on Grammar, by Vāmana, who lived between the last quarter of the 8th century and the first quarter of the 9th century: edited by C. D Dalal, 1918	•
7.	Vasantavilāsa: an historical poem (Mahākāvya) des cribing the life of Vastupāla and the history o	

		Rs. A.
	Guzerat, by Bālachandrasūri (from Modheraka or Modhera in Kadi Prant, Baroda State), contemporary of Vastupāla, composed after his death for his son in Samvat 1296 (A.D. 1240): edited by C. D. Dalal, 1917.	
8.	Rūpakaṣaṭkam: six dramas by Vatsarāja, minister of Paramardideva of Kalinjara, who lived between the 2nd half of the 12th and the 1st quarter of 13th century: edited by C. D. Dalal, 1918	2-4
9.	Mohaparājaya: an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārapāla, the Chalukya King of Guzerat, to Jainism, by Yaśaḥpāla, an officer of King Ajayadeva, son of Kumārapāla, who reigned from A.D. 1229 to 1232: edited by Muni Chaturvijayaji with Introduction and Appendices by C. D. Dalal, 1918	2-0
10.	Hammīramadamardana: a drama glorifying the two brothers Vastupāla and Tejaḥpāla and their King Vīradhavala of Dholka, by Jayasimhasūri, pupil of Vīrasūri, and an Ācārya of the temple of Munisuvrata at Broach, composed between Samvat 1276 and 1286 or A.D. 1220 and 1239: edited by C. D. Dalal, 1920.	2-0
11.	Udayasundarīkathā: a romance (Campū, in prose and poetry) by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers Chchittarāja, Nāgārjuna, and Mummunirāja, successive rulers of Konkan, composed between A.D. 1026 and 1050: edited by C. D. Dalal and Pandit Embar Krishnamacharya, 1920	2-4
12.	Mahāvidyāvidambana: a work on Nyāya Philosophy, by Bhaṭṭa Vādīndra who lived about A.D. 1210 to 1274: edited by M. R. Telang, 1920	2-8
13.	Prācīnagurjarakāvysaṅgraha: a collection of old Guzerati poems dating from 12th to 15th centuries A.D.: edited by C. D. Dalal, 1920	2-4
14.	Kumārapālapratibodha: a biographical work in Prākṛta, by Somaprabhāchārya, composed in Saṃvat 1241 or A.D. 1195: edited by Muni Jinavijayaji, 1920.	7-8
15.	Gaṇakārikā: a work on Philosophy (Pāśupata School) by Bhāsarvajña who lived in the 2nd half of the 10th century: edited by C. D. Dalal, 1921	1–4
16.	Sangītamakaranda: a work on Music by Nārada: edited by M. R. Telang, 1920	2-0
17.	Kavīndrācārya List: list of Sanskrit works in the collection of Kavīndrācārya, a Benares Pandit (1656 A.D.): edited by R. Anantakrishna Shastry, with a foreword by Dr. Ganganatha Jha, 1921	
18.	Vārāhagṛhyasūtra: Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda: edited by Dr. R. Shamasastry, 1920	0-10
19.	Lekhapaddhati: a collection of models of state and private documents, dating from 8th to 15th centuries	

	Rs. A.
A.D.: edited by C. D. Dalal and G. K. Shrigondekar,	
20. Bhaviṣayattakahā or Pañcamīkahā: a romance in Apabhramśa language by Dhanapāla (circa 12th cen-	2-0
tury): edited by C. D. Dalal, and Dr. P. D. Gune, 1923.	6-0
21. A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important Paper MSS. in the Bhandars at Jessalmere, compiled by C. D. Dalal, and edited by Pandit L. B. Gandhi, 1923	
22, 23. Paraśurāmakalpsūtra: a work on Tantra, with commentary by Rāmeśvara and Paddhati by Umānanda: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A. 2 vols., 1923.	
24. Tantrarahasya: a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāmsā, by Rāmānujācārya: edited by Dr. R. Shamasastry, 1923	
25, 32. Samarāngaṇa: a work on architecture, town-planning and engineering, by king Bhoja of Dhara (11th century): edited by Mahamahopadhyaya T. Gaṇapati Shastri, Ph.D. 2 vols., 1924-1925	
26, 41. Sādhanamālā: a Buddhist Tāntric text of rituals dated 1165 A.D. consisting of 312 small works, composed by distinguished writers: edited by Benoytosh Bhattacharyya, M.A., Ph.D. 2 vols. vol. I, 1925 vol. II. Shortly	5–0
27. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Central Library, Baroda. Vol. 1 (Veda, Vedalakṣaṇa and Upaniṣads), compiled by G. K. Shrigondekar, M.A. and K. S. Ramaswāmi Shastri, with a Preface by Dr B. Bhattacharyya, Ph.D. 1925	
28. Mānasollāsa or Abhilasitārthacintāmaṇi: an ency clopædic work divided into one hundred chapters treating of one hundred different topics by Someśvarade va, a Chalukya king of the 12th century: edited by G. K. Shrigondekar, M.A., 3 vols. vol. I. 1925	
29. Nalavilāsa: a drama by Rāmchandrasūri, pupil o Hemachandrasūri, describing the Paurāṇika story o Nala and Damayantī: edited by G. K. Shrigondeka and L. B. Gandhi, 1926	f
30, 31. Tattvasangraha: a Buddhist philosophical work of the 8th century by S'āntarakṣita, a Professor a Nālandā with Panjikā (commentary) by his discipl Kamalaṣīla, also a Professor at Nālandā: edited by Pandit Embar Krishnamāchārya with a Foreword in English by Dr. B. Bhattacharyya, M.A. Ph.D. 2 vols	t t e y
33, 34. Mirat-i-Ahmadi: with its Khatimae or Supplement: By Ali Mahammad Khan, the last Moght Dewan of Gujarat: edited in the original Persian b Syed Nawabali, Professor of Persian, Baroda College	ıl Y
0 1 / 1 T · 1 TO \ 1 TT 1000	. 12-0

35.	Rs. A Mānavagṛhyasūtra: a work on Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda with the Bhāṣya of Aṣṭāvakra: edited with an introduction in Sanskrit by Pandit Rāmakrishna Harshaji S'āstrī, with a Preface by Prof. B. C. Lele, 1926 5-6
36.	Nātyásāstra: of Bharata with the commentary of Abhinavagupta of Kashmir: edited by M. Ramakrishna Kavi, M.A. 4 vols, vol. I, illustrated, 1926 6-0
37.	Apabhrams'akāvyatrayī: consisting of three works, the Carcarī, Upadeśarasāyana and Kālasvarūpakulaka, by Jinadatta Sūri (12th century) with commentaries: edited by L. B. Gandhi Shortly
38.	Nyāyapraveśa, Part I (Sanskrit Text): on Buddhist Logic of Dīnnāga, with commentaries of Haribhadra Sūri and Pārśvadeva: edited by Principal A. B. Dhru- va, M.A., LL.B., Pro-Vice-Chancellor, Hindu Univer- sity, Benares
3 9.	Nyāyapraveśa, Part II (Tibetan Text): edited with introduction, notes, appendices, etc., by Pandit Vidhusekhara Bhattacharyya, Principal, Vidyabhavana, Visvabharati, 1927
40.	Advayavajrasangraha: consisting of twenty short works on Buddhist philosophy by Advayavajra, a Buddhist savant belonging to the 11th century A.D., edited by Mahāmahopādhyāya Dr. Haraprasad Shastri, M.A., C.I.E., Hon. D. Litt. 1927 2-6
42.	Kalpadrukośa: standard work on Sanskrit Lexico- graphy by Keśava: edited with an elaborate introduc- tion and indexes by Pandit Ramavatara Sarma, M.A., Sahityacharya of Patna. In two volumes, vol. I, 1928. 10-0
43.	Mirat-i-Ahmadi Supplement: by Ali Muhammad Khan. Translated into English from the original Persian by Mr. C. N. Seddon, I.C.S. (retired) and Prof. Syed Nawab Ali, M.A. Corrected Re-issue, shortly 6-8
	BOOKS IN THE PRESS.
1.	Rāmacarita of Abhinanda, Court poet of Hāravarṣa (cir. 9th century A.D.): edited by K. S. Ramaswami Shastri.
2.	Nāṭyadarpaṇa: on dramaturgy by Ramacandra Suri with his own commentary: edited by Pandit L. B. Gandhi and G. K. Shrigondekar, M.A.
3.	Nātyaśāstra: Vol. II. edited by M. Ramakrishna Kavi.
4	Jayākhyasamhitā: an authoritative Pāūcharātra work: edited by Pandit E. Kṛṣṇamacaryya of Vadtal.
5.	Buddhist works on Logic: containing reconstructed texts from Chinese, Tibetan texts and English translation of Chinese texts of ancient authors like Nāgārjuna Vasubandhu, etc. by Prof. Giuseppe Tucci of Italy.

- Mānasollāsa or Abhilasitārthacīntāmani, vol. 11. edited by G. K. Shrigondekar, M.A.
- 7. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Oriental Institute, Baroda, vol. II (S'rauta, Dharma and Gṛhya Sūtras) compiled by the Library staff.
- 8. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Jain Bhandars at Pattan; edited from the notes of the late Mr. C. D. Dalal, by Pandit L. B. Gandhi, 2 vols.
- Bhāvaprakāśana of S'āradātanaya: an ancient work on Dramaturgy: edited by Pandit Ramaswami Shastri, Oriental Institute, Baroda and His Holiness Yadugiri Yatiraja Swami, Melkot
- 10. Prajňopāyaviniścayasiddhi of Anangavajra and Jñānasiddhi of Indrabhūti: two important works belonging to the little known Vajrayāna school of Buddhism (8th century A.D.): edited by Dr. B. Bhattacharyya Ph.D.
- 11. Siddhāntabindu: on Vedānta philosophy by Madhusūdana Sarasvatī with commentary of Purusottama: edited by P. C. Divanji, M.A., LL.M.
- 12. Tathāgataguhyaka or Guhyasamāja: the earliest and the most authoritative work of the Tantra School of the Buddhists: edited by Dr. B. Bhattacharya, Ph.D., Director, Oriental Institute, Baroda.
- 13. Influence of Portuguese on the Asiatic Languages:
  Translated into English from Portuguese by Prof. A. X.
  Soares, M.A., Baroda College, Baroda.
- 14. Persian Chronicle: history of the Safvi Period of Persian History 15th and 16th centuries by Hasan Ramlu: edited by C. N. Seddon, I.C.S. (retired), Reader in Persian and Marathi, University of Oxford.
- 15. Nañjarājayaśobhūṣaṇa: by Nṛsimhakavi alias Abhinava Kalidāsa, a work on Sanskrit Poetics and relates to the glorification of Nañjarāja, son of Vīrabhūpa of Mysore: edited by E. Krishnamacharya.

PUBLISHED BY THE GOVERNMENT OF H.H. THE MAHARAJA GAEKWAD OF BARODA

Gazetteer of the Baroda State. By Rao Bahadur Govindbhai H.
Desai, P.A., LL.B., Naeb Dewan, Baroda State, and the late Principal A. B. Clarke, B.A. With map. 2 volumes, 1923, each Rs. 15.

Census of India, 1921, Vol. XVII, Baroda. By Satyavrata Mukerjea, B.A., Subah, Baroda Division, formerly Superintendent of Census Operations, Baroda State.

In three parts 1921-22—			Rs.	As.	P.
Part I Report			16	8	0
" II Imperial Tables			9	0	0
" III State Tables		e 4	4	8	()

Mirat-i-Ahmadi, the Original Persian Text. Edited by Professor Nawab Ali. In 3 volumes.

(Gaekwad's Oriental Series. Vol. II, 1927, Rs. 12. Vols. I and III are in the Press.)

English Translations of Vols. I and II are also in preparation.